

ใบรับรองวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย

ภาษาไทย

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง

"นิทานซ้อนนิทาน" ในนิทานนางตนไตรของชาวไทยที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไตรปาชยานะ:
กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์

"Parables in Fables" in Thailand's Tales of Tantrai Influenced by the Tantro Pakhyana: The
Techniques of Construction, Elements of Tales, Art of Language Use and Worldview

نامผู้วิจัย นายประภาส เพ็งพุ่ม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(.....รองศาสตราจารย์ประเทือง ทินรัตน์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(.....รองศาสตราจารย์วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(.....อาจารย์ธนาพร เสรีชัยกุล, ปร.ค.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(.....รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

“นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางตันโตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากตันโตรปาชยานะ :
กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์

“Parables in Fables” in Thailand’s Tales of Tantrai Influenced by the Tantropakhyana:
The Techniques of Construction, Elements of Tales, Art of Language Use and Worldview

โดย

นายประภาส เพ็งพุ่ม

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)
พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประภาส เพ็งฟุ่ม 2558: “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางตันไตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจาก
ต้นไตรปาชยานะ: กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์ ปริญญาปรัชญา
ดุสิตบัณฑิต (ภาษาไทย) สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
รองศาสตราจารย์ประเทือง ทินรัตน์, Ph.D. 621 หน้า

วิทยานิพนธ์เรื่อง “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางตันไตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจาก ต้นไตรปาชยานะ :
กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์ มีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อวิเคราะห์สาระตติในนิทาน
นางตันไตรยของไทย ที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไตรปาชยานะ ใน 4 ประเด็น คือ 1. กลวิธีการสร้าง 2. องค์ประกอบ
3. ศิลปะการใช้ภาษา และ 4. วิเคราะห์โลกทัศน์

การวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา คือ นิทานนางตันไตรยของไทย 3 ปกรณัม ได้แก่
นนทุกปกรณัม 53 เรื่อง ปักษีปกรณัม 24 เรื่อง และปีศาจปกรณัม 31 เรื่อง รวม 108 เรื่อง โดยศึกษาจากหนังสือ
“นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณัม) เล่ม 1 และ เล่ม 2” จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของคุรุสภา พ.ศ. 2506
ผลการศึกษาในนิทานนางตันไตรยของไทยทั้ง 3 ปกรณัม พบว่า 1) กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน ทั้ง 3 ปกรณัม
มีนิทานนำเรื่องตรงกับฉบับอื่น ๆ มีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายและพรรณนา การตั้งชื่อเรื่องจะตั้งชื่อตาม
ตัวละคร ตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง และเป็นสำนวนเปรียบเทียบ ส่วนการสร้างนิทานซ้อนนิทาน จะมีนิทาน
ซ้อนตั้งแต่ชั้นเดียว ไปถึงซ้อน 5 ชั้น มีการสร้างตัวละครให้ขัดแย้งกันเพื่อยกนิทานอุทาหรณ์สนับสนุนความคิด
ของตนโต้ตอบกัน และพบอนุภาคที่เป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม 2) องค์ประกอบ
นนทุกปกรณัมและปักษีปกรณัม มีแก่นเรื่องตรงกับฉบับอื่น แต่นนทุกปกรณัมของไทยจะมีนิทานเกี่ยวกับ
นางตันไตรยด้วย ส่วนปีศาจปกรณัมนั้นแตกต่างจากฉบับอื่น ซึ่งแต่ละปกรณัมมีโครงเรื่องสั้น ๆ แล้วเลือกนิทาน
มาซ้อนผูกให้เป็นเรื่องยาวออกไปจนเป็นปกรณัม ส่วนนิทานซ้อนนั้นส่วนใหญ่มีที่มาจากชาดกในพุทธศาสนา
อรรถกถาชาดกและปัญญาชาดก โดยมีตัวละครที่มีมิติเดียวดำเนินเรื่องให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของเรื่อง
3) ศิลปะการใช้ภาษา ทั้ง 3 ปกรณัมมีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตามลักษณะของนิทาน แต่ก็มีการใช้คำพ้องสัมผัส
มีการใช้สำนวนสุภาพเพียงเล็กน้อย มีการใช้โวหารให้คติ โดยเป็นคติธรรมจากพุทธศาสนา ทำให้นิทานมีคุณค่า
มากยิ่งขึ้น 4) โลกทัศน์ พบโลกทัศน์ทั้งมนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และมนุษย์ต่อธรรมชาติ
ที่เป็นวิถีพราหมณ์และพุทธผสมกลมกลืนกันอยู่ในนิทาน

/ /

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Brappass Pengpoom 2015: "Parables in Fables" in Thailand's Tales of Tantrai Influenced by the Tantropanyana: The Techniques of Creation, Components, Art of the Use of Language and Worldviews. Doctor of Philosophy (Thai Language), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Associate Professor Pratuang Dinnaratna, Ph.D. 621 pages.

The Thesis titled "Parables in Fables" in Thailand's Tales of Tantrai Influenced by the Tantropanyana: The Techniques of Creation, Components, Art of the Use of Language and Worldviews aimed to study the contents in Thailand's Tales of Tantrai influenced by the Tantropanyana in 4 aspects: 1. The analysis of the techniques of creation; 2. The analysis of the components; 3. The analysis of the art of the use of language; and 4. The analysis of the worldviews as seen in the tales.

This research study was limited to the study of the contents of the 3 Prakaranas in Thailand's Tales of Tantrai: 53 tales of Nandaka Prakarana, 24 tales of Paksi Prakarana, and 31 tales of Pisaca Prakarana. The total number of the tales studied was 108 tales. The study was based on "The Iran Rajadhamma (A Collection of Prakaranas) Volume 1 and Volume 2" published by the Organization of the Office of the Teachers Council of Thailand in 1963. The findings from the study of the 3 Prakaranas in Thailand's Tales of Tantrai revealed that 1) All the 3 Prakaranas featured the creation techniques of presenting a frame story, as in other recensions of the tales, starting the story with a narrative and descriptive opening, naming the story after the main characters and events and in a comparative expression. As for the story-within-a-story technique, it was found that a tale could contain from 1 upto 5 emboxed stories. The characters were created to be engaged in a conflict so that they took turns telling cautionary tales to support their views. Elements of characters, objects and events or behaviours were also found; 2) As for the components, Nandaka Prakarana and Pisaca Prakarana presented the same themes as in other recensions, with an insertion of the tale related to Tantrai in Thailand's Nandaka Prakarana. Pisaca Prakarana, however, was different from other recensions. Each Prakarana contained a brief plot in which different tales were incorporated, extending the plot into a Prakarana. The emboxed stories were mostly taken from the Atthakatha Jataka and the Panyasa Jataka, with one-dimensional characters engaging the stories according to the intents of the tales; 3). As for the art of the use of language, the 3 Prakaranas featured easy-to-understand language as usually found in the presentations of tales, with some use of dated vocabulary, little use of expressions and proverbs, and the use of cautionary ditions derived from Buddhist teaching that added value to the tales; 4) As for the worldviews, man-to-man worldviews, man-to-supernatural-power worldviews and man-to-nature worldviews based on the Brahmin and Buddhist ways were found to be harmoniously incorporated into the tales.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความรู้ ความเมตตาการให้คำปรึกษา ตลอดจนตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์ ประธานที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รวมทั้งคณาจารย์ ภาควิชาภาษาไทย ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ จินายนต์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร รองศาสตราจารย์ พูนพงษ์ งามเกษม คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ ผู้สนับสนุนทุนการศึกษา และทุนสนับสนุนการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ จนสำเร็จลุล่วงได้ตามวัตถุประสงค์

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจันทุล ประธานกรรมการสอบ ซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์มีความถูกต้อง ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ภายนอก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ที่กรุณาให้คำแนะนำการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณนางเรียง เฟื่องฟูม มารดา และครอบครัวเฟื่องฟูม ที่กรุณาให้กำลังใจคอย สอบถามความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ด้วยความห่วงใยเสมอมา

ขอขอบคุณในความช่วยเหลืออย่างจริงใจจากพี่และเพื่อน ๆ ภาษาไทยรุ่น 1 ทุกท่าน ที่มีมติจริงใจในการไต่ถาม ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ บุคลากรคณะมนุษยศาสตร์ทุกท่าน

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประภาษ เฟื่องฟูม
ธันวาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
ขอบเขตของการวิจัย	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	15
แนวคิดเกี่ยวกับปกรณัม	16
แนวความคิดเกี่ยวกับนิทานนางต้นไทร	19
แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการสร้าง	33
แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบ	53
แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะการใช้ภาษา	68
กรอบความคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์	73
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	78
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	95
ขั้นการรวบรวมข้อมูล	95
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	96
ขั้นเสนอผลการวิจัย	97
ขั้นสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	98

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	99
ตอนที่ 1 นนทุกปกรณัม	99
ตอนที่ 2 ปักชีปกรณัม	298
ตอนที่ 3 ปีศาจปกรณัม	408
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	585
สรุป	585
อภิปรายผล	599
ข้อเสนอแนะ	606
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	608
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	621

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาของปัญจตันตระ หิโตปเทศ และตันโตรปาชยานะ ฉบับลาว และไทย	23
2	การซ้อนนิทานในนทุกปกรณัม ของสายวรุณ น้อยนิมิตร	40
3	การเปิดเรื่องนิทานซ้อนนิทานในนทุกปกรณัมตอนที่ 1 นิทาน เรื่องนางตันไตรย	160
4	การเปิดเรื่องนิทานซ้อนในนทุกปกรณัม ตอนที่ 2 นทุกปกรณัม	168
5	การตั้งชื่อที่เป็นวลีของนิทานซ้อนนิทานในนทุกปกรณัม	177
6	การตั้งชื่อที่เป็นประโยคของนิทานซ้อนนิทานในนทุกปกรณัม	182
7	นิทานซ้อนนิทานในนทุกปกรณัม	185
8	กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนิทานนำเรื่องนางตันไตรย (ก่อนนางตันไตรยเข้าถวายตัว)	190
9	กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนิทานนำเรื่องนางตันไตรย (นางตันไตรยเข้าถวายตัว)	193
10	กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนทุกปกรณัม (นทุกปกรณัมปริกาสาัญทิพเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ)	199

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
11	กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนวนทุกปกรณัม (นิทานโต้ตอบระหว่างจันทลีหราชกับสิงคาลมนตรี)	203
12	กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนวนทุกปกรณัม (นิทานโต้ตอบระหว่างนวนทุกราชกับสิงคาลมนตรี)	210
13	อนุภาคตัวละครในนวนทุกปกรณัม	218
14	อนุภาควัตถุสิ่งของในนวนทุกปกรณัม	221
15	อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในนวนทุกปกรณัม	202
16	โครงเรื่องและแก่นเรื่องนิทานนำเรื่องนางตันไทรย	230
17	โครงเรื่องและแก่นเรื่องนวนทุกปกรณัม	231
18	ที่มาของนิทานในนวนทุกปกรณัม	232
19	เปรียบเทียบนันทปกรณัมของลาว กับนวนทุกปกรณัมของไทย	233
20	เปรียบเทียบนวนทุกปกรณัมกับปกรณัมอื่นของไทย	234
21	บุคลิกลักษณะและนิสัยของนางตันไทรย	236
22	บุคลิกลักษณะและนิสัยของพระเจ้าไอสุริยพาหราช	238

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
23	บุคลิกลักษณะและนิสัยของวิจิตรวิจารณ์นามหานตรี	242
24	ตัวละครจากนิทานซ้อนในนทุกปกรณัม	244
25	บุคลิกลักษณะและนิสัยของพระยารั้วเมื่อย	247
26	บุคลิกลักษณะและนิสัยของนนทกราช	251
27	บุคลิกลักษณะและนิสัยของว้าวสญชีพ	254
28	บุคลิกลักษณะและนิสัยของจันทสีหราช	256
29	บุคลิกลักษณะและนิสัยของสิงคาลมนตรีทั้งสอง (สังวทันต์และวายุภักซ์)	259
30	บุคลิกลักษณะและนิสัยของตัวละครจากนิทานซ้อน	263
31	การใช้คำพ้องสมัยในนทุกปกรณัม	270
32	การใช้สำนวนสุภาษิตในนทุกปกรณัม	276
33	การใช้โวหารให้คติในนทุกปกรณัม	277
34	โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ในนทุกปกรณัม	281
35	โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติในนทุกปกรณัม	286

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
36	โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อธรรมชาติในนทุกปกรณัม	296
37	การเปิดเรื่องนิทานซ้อนนิทานในปักษีปกรณัม	317
38	การตั้งชื่อเรื่องเป็นประโยคสันในปักษีปกรณัม	325
39	การตั้งชื่อเรื่องเป็นนามวลีในปักษีปกรณัม	327
40	การตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวนในปักษีปกรณัม	327
41	นิทานซ้อนนิทานในปักษีปกรณัม	328
42	อนุภาคตัวละครในปักษีปกรณัม	341
43	อนุภาควัตถุสิ่งของในปักษีปกรณัม	324
44	อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในปักษีปกรณัม	343
45	โครงเรื่องและแก่นเรื่องของปักษีปกรณัม	347
46	แหล่งที่มาของนิทานซ้อนในปักษีปกรณัม	350
47	วิเคราะห์ตัวละครในนิทานซ้อนปักษีปกรณัม	354

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
48	คำพินสมัยในปักชีปกรณัม	357
49	วิเคราะห์การใช้สำนวนสุภาษิตในปักชีปกรณัม	361
50	วิเคราะห์การใช้โวหารให้คติในปักชีปกรณัม	362
51	คุณสมบัติของผู้เป็นนายในปักชีปกรณัม	365
52	ระบบชนชั้นวรรณะในปักชีปกรณัม	370
53	การเชื้อฟ่งพ่อแม่ ครูอาจารย์ ในปักชีปกรณัม	372
54	ความกตัญญูในปักชีปกรณัม	373
55	โลกทัศน์ด้านมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติในปักชีปกรณัม	378
56	โลกทัศน์ธรรมชาติเกี่ยวกับสถานที่ในปักชีปกรณัม	396
57	โลกทัศน์ธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์ในปักชีปกรณัม	399
58	การเปิดเรื่องนิทานซ้อนในปัสสาจปกรณัม	428
59	การตั้งชื่อเรื่องเป็นประโยคในปัสสาจปกรณัม	438
60	การตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวนในปัสสาจปกรณัม	440

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
61 การตั้งชื่อเมืองและเจ้าเมืองหรือกษัตริย์ในปีสาจปรกณัม	442
62 การตั้งชื่อเสนาอำมาตย์มนตรีและนางสนมในปีสาจปรกณัม	445
63 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานในปีสาจปรกณัม	447
64 อนุภาคของนิทานในปีสาจปรกณัม	460
65 อนุภาควัตถุสิ่งของในปีสาจปรกณัม	463
66 อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในปีสาจปรกณัม	464
67 แก่นเรื่องและโครงเรื่องในปีสาจปรกณัม	470
68 เปรียบเทียบปีสาจปรกณัมฉบับล้านนา ลาว และฉบับของไทย	477
69 ลักษณะพญาปีศาจกลปประลัย	483
70 ลักษณะท้าวฤๅษณูราช	485
71 ลักษณะนางประภาพาล	487
72 ลักษณะท้าวพาลราช	488
73 ลักษณะวานรแสนรู้	493

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
74	ตัวละครจากนิทานซ้อนกันเนื่องจากทำวักลปประลัย 1	494
75	ตัวละครจากนิทานซ้อนกันเนื่องจากทำวักลปประลัย 2	497
76	ตัวละครจากนิทานซ้อนกันเนื่องจากทำวักฤษณราช 1	501
77	ตัวละครจากนิทานซ้อนกันเนื่องจากทำวักฤษณราช 2	502
78	ตัวละครจากนิทานซ้อนกันเนื่องจากทำวักพาลราช	503
79	การใช้คำพ้องสมัยในปีศาจปรกณัม	505
80	การใช้โวหารให้คติในปีศาจปรกณัม	513
81	โลกทัศน์ลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์	519
82	โลกทัศน์ระบบชนชั้นวรรณะเผ่าพันธุ์	532
83	โลกทัศน์การคบชู้หรือนอกใจ	536
84	โลกทัศน์ความลุ่มหลงสตรี	539
85	โลกทัศน์ความจงรักภักดี	543
86	โลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์	548

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
87	โลกทัศน์เกี่ยวกับการบวงสรวง	562
88	โลกทัศน์เกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถา	563
89	โลกทัศน์เกี่ยวกับปาหิมพานต์	569
90	โลกทัศน์เกี่ยวกับการทำนายและฤกษ์ยาม	572
91	โลกทัศน์เกี่ยวกับภยันตราย	576
92	โลกทัศน์เกี่ยวกับที่พัก ที่อาศัย	577
93	โลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์	580

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบความคิดในการศึกษา	14
2	การแพร่กระจายของปัญจตันตระ	21
3	การแพร่กระจายของปัญจตันตระฉบับอินเดียได้	22
4	โครงสร้างของนิทานปัญจตันตระของ กุสุมา รักษมณี	37
5	นิทานนำเรื่องนางตันไตรย (ก่อนนางตันไตรยเข้าถวายตัว)	213
6	นิทานนำเรื่องนางตันไตรย (นางตันไตรยเข้าถวายตัว)	214
7	นนทุกปกรณัม (นนทกราชปรีชาสัญญาเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ)	215
8	นนทุกปกรณัม (นิทานโต้ตอบระหว่างจันทลีลาราชกับสิงคาลมนตรี)	216
9	นนทุกปกรณัม (นิทานโต้ตอบระหว่างนนทกราชกับสิงคาลมนตรี)	197
10	ความสัมพันธ์ของการเล่านิทานซ้อนนิทานในปีกษีปกรณัม	330
11	โครงเรื่องปีกษีปกรณัมของไทย	349
12	กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานในปีศาจปกรณัม	456
13	แก่นเรื่องในปีศาจปกรณัม	471

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

วรรณคดีไทย นับเป็นภูมิปัญญาของชาติ ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมากกว่า 700 ปี นับแต่ยุคแรกตามประวัติวรรณคดี คือสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา จนมาถึงระยะที่ไทยรับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกในปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จากการศึกษาวรรณคดีในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ทำให้ทราบว่า วรรณคดีไทยนั้นได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศอินเดีย การรับวรรณคดีดังกล่าวนี้ ก็ได้คำนึงถึงความสอดคล้องต้องกันกับวรรณคดีไทยที่มีอยู่ด้วย รูปแบบและเนื้อหาของวรรณคดีหลายเรื่อง ทรรศนะของกวีและผู้อ่านที่ถือว่าวรรณคดีเป็นงานที่สูงส่ง ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นกรอบของเนื้อหาในวรรณคดีและความนิยมระดับประดาวรรณคดีด้วยความงามของภาษา ล้วนเป็นลักษณะที่เหมือนกันในวรรณคดีไทยและวรรณคดีอินเดีย (กุสุมา รักษมนี, 2534: 1) ดังนั้นไทยจึงรับวรรณคดีสันสกฤต ซึ่งเป็นวรรณคดีอินเดียได้อย่างแนบสนิท เพราะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อแบบไทยๆ นั่นเอง

นิทานปัญจตันตระ เป็นวรรณคดีสันสกฤตที่สำคัญเรื่องหนึ่งของอินเดียที่ไทยรับมาช้านาน ระบุเวลาที่แน่นอนไม่ได้ เพียงแต่สันนิษฐานว่าน่าจะรับเข้ามาประมาณกรุงศรีอยุธยาตอนกลางเป็นต้นมา นิทานปัญจตันตระมีลักษณะเช่นเดียวกับนิทานอีสปของกรีก ที่ผู้แต่งมีเจตนาใช้นิทานแสดงข้อสอนใจต่างๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ หรือความเพียร เป็นต้น โดยทั้งนี้อาจจะผูกเรื่องให้ตัวละครเป็นสัตว์ หรือเป็นอมมนุษย์แต่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับมนุษย์ก็ได้ โดยต้นฉบับเดิมของปัญจตันตระได้สูญหายไปแล้ว แต่เรียบเรียงความเป็นมาได้จากหนังสือต่าง ๆ ที่ถือกำเนิดจากปัญจตันตระ ดังสรุปได้ว่า ปัญจตันตระฉบับเดิมทั้งในอินเดีย เช่น ปัญจตันตระฉบับอินเดียใต้ และประเทศอื่นๆ เช่น ปัญจตันตระฉบับเปอร์เซียและอาหรับ เป็นต้น ผู้แต่งปัญจตันตระนั้นไม่ปรากฏนาม แต่เป็นที่นิยมเรียกกันว่าปัญจตันตระของวิษณุศรมัน ตามชื่อบัณฑิตวิษณุศรมันในนิทานนำเรื่อง (introduction story) ผู้เล่านิทานถวายเป็นโอรส เวลาที่แต่งก็ไม่ปรากฏ แต่ที่แน่นอนคือในคริสต์ศตวรรษที่ 6 ปัญจตันตระ เป็นที่รู้จักนอกประเทศแล้ว ดังที่ปรากฏว่าสมัยพระเจ้ากิสระ อนุชัรวาน (ค.ศ. 581-579) แห่งเปอร์เซีย

ปราชญ์ผู้หนึ่งแปลปัญจตันตระจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาฮัลลาวี (ภาษาเปอร์เซียสมัยกลาง) (กุสุมา รัชมนี, 2521-2522: 87-89)

ด้วยคุณค่าของนิทานปัญจตันตระ จึงได้แพร่กระจายไปสู่การรับรู้ของโลกภายนอกอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยปรากฏว่า ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 11 ปัญจตันตระก็ได้แพร่หลายไปทั่วยุโรป มีฉบับแปลภาษาต่าง ๆ ได้แก่ กรีก ละติน สเปน อิตาลี เยอรมัน อังกฤษ เป็นต้น นอกจากนี้แปลแล้วยังมีผู้ดัดแปลง แต่งเติม ตัดตอน หรือนำโครงเรื่องมาแต่งใหม่ บ้างก็แต่งเป็นร้อยกรอง แล้วมีผู้นำร้อยกรองนั้น มาแต่งเป็นร้อยแก้วอีกที ที่เป็นภาษาถิ่นก็มี และยังมีผู้แปลฉบับภาษาถิ่นนั้นกลับเป็นสันสกฤตอีก ปัญจตันตระจึงปรากฏในภาษาถิ่นต่าง ๆ ถึง 50 ภาษา รวมทั้งสิ้นกว่า 200 ฉบับ (Edgerton, 1915: 44-69) ทั้งนี้สอดคล้องกับ ยอฮันเนส เฮร์เทล นักบูรพาคดีชาวเยอรมันที่ศึกษานิทานปัญจตันตระอย่างต่อเนื่อง และสำรวจพบว่า ปัญจตันตระมีบันทึกไว้มากกว่า 200 ส่วนวน มีการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ มากกว่า 50 ภาษา เป็นภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาอินเดียประมาณ 34 ภาษา (Hertel, 1914: 451 cite in Edgerton, 1967: 1) ทั้งนี้พบว่า นิทานปัญจตันตระนั้น เป็นที่วรรณคดีอันเป็นที่รู้จักและนิยมอย่างแพร่หลาย นิทานอุทาหรณ์หลายเรื่องในปัญจตันตระกลายเป็นนิทานชาวบ้านที่เล่ากันติดปากชาวอินเดียในปัจจุบัน (Brown, 1919 : 1-54)

สำหรับประเทศไทยนั้น สันนิษฐานว่านิทานปัญจตันตระคงจะเข้ามาช้านานแล้ว แต่มีอาจะระบุเวลาได้ชัดเจน โดยสันนิษฐานว่า ไทยน่าจะรับผ่านเมืองเชียงใหม่ (อันเป็นแหล่งกำเนิดนิทานปัญจธาตุดก) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยพระภิกษุจากเชียงใหม่ที่เดินทางไปประเทศศรีลังกาหรืออาจจะอินเดียภาคใต้เพื่อสืบพระศาสนา คงจะได้นำต้นฉบับนิทานต้นไตรปาชยานะมาพร้อมกับคัมภีร์อื่น ๆ และต้นฉบับนิทานที่ได้กลับมานั้นก็น่าจะเป็นต้นกำเนิดของนิทานนางตันไดฉบับลาว และนิทานนางตันไตรของไทย ซึ่งเป็นระยะเดียวกับที่เราได้รับนิทานอิหร่านราชธรรมมาจากเปอร์เซีย (Bregues, 1905: 89 , Schweisguth, 1951: 137 cite in Raksamani, 1977: 174)

นิทานปัญจตันตระ จึงนับเป็นนิทานที่ได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่วโลก ด้วยเห็นว่ามีคุณค่า มีคติสอนใจ มีกลวิธีในการนำเสนอเรื่องที่เป็นเทคนิคของการเล่าเรื่องชั้นสูงและชวนให้ติดตาม บรรจุไว้ซึ่งนิทานอันเป็นที่รู้จักกันดีที่สุดในโลก และในภายหน้าหากจะมีการประกาศให้ยังไปกว่านั้นว่า ปัญจตันตระ เป็นชุดนิทานนิทานที่ดีที่สุดในโลกก็ยากที่จะมีใครปฏิเสธ และบางทีผู้ที่ตัดสินเรื่องนี้ได้ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิความรู้อันสูงยิ่ง (Ryder, 1984: 10) ดังนั้นนิทานปัญจ

ต้นตระกูลจึงมีเกียรติคุณแพร่หลาย เป็นที่ประจักษ์ รับรู้กันโดยทั่วไป จากการเป็นนิทานเก่าแก่ มีต้นกำเนิดที่แคว้นแคชเมียร์ ประเทศอินเดีย เมื่อประมาณ 200 ปี ก่อนคริสตกาล หลังนิทานอีสป 400 ปี หลังจากนั้นก็แพร่หลายวนเวียนอยู่ในหมู่คนชนชาติอินเดียเป็นเวลานาน ก่อนที่จะเดินทางข้ามประเทศ ข้ามภาษาเป็นบทแปล และบทแปลของบทแปลเรื่อยไป เป็นเวลายาวนานกว่าสี่สิบศตวรรษ นิทานชุดนี้ถูกดัดแปลงแต่งเติมโดยผู้คนหลายเชื้อชาติที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ในช่วงหลังๆ ของการถ่ายทอด นิทานบางเรื่องของปัญจตันตระกูลจึงถูกเปลี่ยนฉากและเปลี่ยนตัวละคร จนกลายเป็นนิทานพื้นบ้านของประเทศนั้น ๆ ไปเสียก็มี (ศักดิ์ วิมลจันทร์, 2544 : คำนำ)

จากการศึกษาสำนวนภาษาและเนื้อเรื่องของปัญจตันตระกูลฉบับต่างๆ แบ่งปัญจตันตระกูลออกเป็น 4 กระแส ได้แก่ พุทธกถา ตันตราชายายิกะ ปัญจตันตระกูลฉบับปะสุลาวิ และปัญจตันตระกูลฉบับอินเดียใต้ (Edgerton, 1967 : 18) และกระแสที่สี่คือฉบับอินเดียใต้ เป็นต้นกำเนิดของต้นตระกูลหลายฉบับ ได้แก่ หิโตปเทศ และตันโตรปาชยานะ เป็นต้น ทั้งหิโตปเทศและตันโตรปาชยานะเป็นงานที่เรียบเรียงและแต่งเติมขึ้นใหม่ แต่มีลักษณะต่างกันคือ ผู้แต่งหิโตปเทศเน้นหลักธรรมในนิทาน ส่วนผู้แต่งตันโตรปาชยานะมุ่งให้ความเพลิดเพลินเป็นเรื่องแรก และเป็นต้นกำเนิดของปัญจตันตระกูลฉบับภาษาทมิฬ (เรียกตามชื่อนางเอกว่า นิทานนางตันตฺรุ) ฉบับภาษาชวา (นิทานนางตันตฺริ) ฉบับภาษาลาว (นิทานนางตันไต) ฉบับภาษาไทย (นิทานนางตันไตรย) (กุสุมา รักษมณี, 2547 : 80-81) และฉบับภาษาล้านนา (นิทานนางตันไตย) ทั้งนี้เข้าใจว่าชาวล้านนาในอดีตคงคุ้นเคยกับเรื่องตันโตรปาชยานะหรือนิทานของนางตันไตยเหมือนกับนิทานในพุทธศาสนา เช่น อรรถกถาชาดก หรือปัญญาสาชดก (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2546 : 24) โดยมีข้อสังเกตว่า นิทานนางตันตฺริของชวา นิทานนางตันไตของลาวและนิทานนางตันไตรยของไทย มีกำเนิดมาจากปัญจตันตระกูลฉบับหนึ่ง (Hertel, 1914 :) จนกระทั่งปี ค.ศ. 1957 จึงพบว่าปัญจตันตระกูลฉบับนั้นคือ “ตันโตรปาชยานะ” (Artola, 1957 : 11-30) จากการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลตันโตรปาชยานะจากฉบับที่พบในดินแดนต่าง ๆ ปัจจุบันพบแล้ว 6 ฉบับ คือ ตันโตรปาชยานะฉบับสันสกฤต ต้นฉบับของมหาวิทยาลัยเกรละ ตันโตรปาชยานะฉบับทมิฬ ตันโตรปาชยานะฉบับชวา ตันโตรปาชยานะฉบับล้านนา ตันโตรปาชยานะฉบับลาว และตันโตรปาชยานะฉบับไทย ทั้งนี้ กุสุมา รักษมณี (2547: 81) เสนอข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ในฉบับทมิฬ ธิดาอำมาตย์ชื่อ ตันตฺรุ ฉบับชวาชื่อ ตันตฺริ ฉบับไทยชื่อ ตันไตรย และฉบับลาวชื่อ ตันไต ส่วนในฉบับสันสกฤตนั้น เรื่องของธิดาอำมาตย์ขาดหายไป แต่ชื่อเรื่อง “ตันโตรปาชยานะ” ก็แสดงร่องรอยของชื่อนางเอกอยู่บ้างเหมือนกัน

ต้นไตรปาขยานะ มีวิวัฒนาการมากกว่าปัญจตันตระฉบับอื่น ๆ จึงมีลักษณะพิเศษออกไป กล่าวคือ ไม่ได้มีการแบ่งเนื้อหาตามแนวคิดสำคัญ คือ การแตกมิตร การผูกมิตร การสงครามและความสงบ โทษของการไม่พิจารณา แต่ต้นไตรปาขยานะใช้วิธีการปรับโครงเรื่องใหม่ ทั้งนี้ สยาม ภทธานุประวัติ (2546 : 1-2) และกุสุมา รัชชมณี (2525 : 98) กล่าวโดยสรุปว่า นิทานนำเรื่องของต้นไตรปาขยานะทั้ง 4 ฉบับ ที่เป็นภาษาทมิฬ นิทานไทย ลาว และชวา ต่างก็มีนิทานนำเรื่องเหมือนกัน ดำเนินเรื่องคล้ายต้นเรื่องของนิทานอาหรับราตรี คือเป็นเรื่องของสตรีเจ้าปัญญาที่เล่านิทานถวายพระราชองค์หนึ่งที่ชิงชังสตรี ทรงสั่งให้อำมาตย์หานางมาถวายคืนละคน รุ่งเช้าก็ให้ประหารสตรีที่เข้ามาถวายการรับใช้พระองค์ ฤดาอำมาตย์จึงอาสาไปเล่านิทานถวาย ด้วยลักษณะของนิทานซ้อนนิทานทำให้เรื่องราวไม่ได้จบภายในคืนเดียว พระราชาจึงทรงขอให้นางเล่าต่อ นางได้ใช้นิทานเปลี่ยนพระทัยของพระราชา และเมื่อนางเล่านิทานจนครบ พระราชาราก็โปรดตั้งให้นางเป็นมเหสี โดยนิทานที่นางเล่านั้นมีการปรับโครงเรื่องใหม่แล้วนำมาเรียงร้อยเป็น “ปกรณ์” 4 เรื่อง คือ นนทุกปกรณ์ (เรื่องของวัวกับสิงโต) ปักษีปกรณ์ (เรื่องฝูงนกเลือนาย) มณทุกปกรณ์ (เรื่องพญากบกับงู ซึ่งฉบับภาษาไทยไม่มี) และปีศาจปกรณ์ (เรื่องของปีศาจ) ซึ่งแต่ละเรื่องจะมีนิทานย่อย ๆ ซ้อนอยู่ เช่น ฉบับชวาจะบอกว่านางเล่านิทานคืนละเรื่อง รวม 365 เรื่อง แต่เท่าที่ปรากฏไม่มีนิทานมากเพียงนั้น

ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สยาม ภทธานุประวัติ (2546 : 48) ที่พบว่า ต้นฉบับเรื่องต้นไตรปาขยานะ ฉบับดั้งเดิมยังไม่พบต้นฉบับสันสกฤต ฉบับที่พบแล้วนั้นเป็นต้นฉบับของตรีวันดรัมที่คัดลอกในกลางพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งถือว่าอายุน้อยมาก แต่นิทานตอนต้นเรื่องซ้ำชุดและเรื่องปีศาจปกรณ์ขาดหายไปทั้งหมด ฉบับทมิฬต้นฉบับก็ซ้ำชุดเช่นกัน พบเพียงนิทานนำเรื่องนนทุกปกรณ์และมณทุกปกรณ์บางส่วน ฉบับภาษาชวาพบเพียงนิทานนำ และเรื่องนนทุกปกรณ์เท่านั้น ที่สมบูรณ์ทั้ง 4 เรื่องที่พบแล้วคือ ฉบับล้านนา และฉบับลาว ส่วนฉบับของไทยพบเพียงสามเรื่องคือ นนทุกปกรณ์ ปักษีปกรณ์ และปีศาจปกรณ์

นิทานปัญจตันตระฉบับภาษาไทยคงมีมาช้านานแล้ว แต่เนื่องจากกรมศิลปากร ได้รวบรวมนิทานปัญจตันตระไว้ร่วมกับนิทานอิหร่านราชธรรมโดยใช้ชื่อหนังสือว่า “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์)” จึงทำให้รับรู้กันแต่เพียงว่าเป็นหนังสือนิทานอิหร่านราชธรรมเท่านั้น ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว นิทานอิหร่านราชธรรมเป็นเพียงปกรณ์หนึ่งในหนังสือเล่มนี้เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีปกรณ์อื่นๆ อีกได้แก่ ปักษีปกรณ์ ปีศาจปกรณ์ เวตาลปกรณ์ นนทุกปกรณ์ และหิโตปเทศวัตถุปกรณ์ ทั้งนี้ กุสุมา รัชชมณี (2547 : 84-85) กล่าวถึงที่มาของแต่ละปกรณ์ว่า

1. นิทานอิหร่านราชธรรม เดิมไทยเรียกกันว่า “เรื่องสิบสองเหลี่ยม” มีเค้าเรื่องแบบ นิทานเปอร์เซีย

2. นิทานนางตันไทร มีที่มาคือ ตันไทรปาชยานะ ได้แก่ นนทุกปกรณัม ปักชีปกรณัม ปีสาคปกรณัม (เรียงลำดับตามฉบับสันสกฤต ซึ่งแต่เดิมเข้าใจเพียงว่ามีที่มาจากปัญจตันตระ)

3. เวตาลปกรณัม มีที่มาจาก เวตาลปัญญาวิคิตี

4. หิโตปเทศวัตถุปกรณัม มีที่มาจาก หิโตปเทศ

ทั้งนี้สอดคล้องกับหนังสือมานุกรมวรรณคดี ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี จัดทำโดยมูลนิธิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สรุปรว่านิทานตันไทรเป็นนิทานร้อยแก้ว ที่มีลักษณะเป็นนิทานซ้อน นิทาน มีต้นฉบับตกทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ตันไทรเป็นชื่อหญิงสาวผู้เล่า นิทานถวายพระราชา นิทานที่เล่ามี 3 เรื่อง ได้แก่ นนทุกปกรณัม (เรื่องวุ่นวายนกกับจันทราศีหี เป็นมิตรกัน) ปักชีปกรณัม (เรื่องนกเลื้อยคน) ปีสาคปกรณัม (เรื่องปีสาคแต่งงานกับมนุษย์) และ กล่าวถึงที่มาและการแพร่กระจายของนิทานนางตันไทรไว้ว่า เนื้อเรื่องของนิทานตันไทรได้มาจากนิทานอุทาหรณ์ภาษาสันสกฤตชื่อตันไทรปาชยานะซึ่งเป็นนิทานที่แพร่หลายในเอเชียใต้และ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีฉบับที่สืบเนื่องมาเป็นภาษาต่าง ๆ หลายสำนวน เช่น ฉบับภาษาทมิฬ ชาว ล้านนา ลาว และไทย (สยาม ภัทรานุประวัติ และ กุสุมา รักษาณี, 2550 : 149-150)

ด้วยคุณค่าของนิทานนางตันไทร ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเรื่องนนทุกปกรณัม และปีสาคปกรณัม มาเขียนเป็นภาพจิตรกรรมที่พระระเบียงรอบพระอุโบสถในวัดพระเชตุพนฯ ดังปรากฏข้อความใน โคลงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระนิพนธ์พระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ว่า

ผนังที่บุษยสรพราศ	พระระเบียง มุมฤา
ทั้งสี่ทิศด้าบล	บอกแจ้ง
นนทุกปกรณำเรียง	เรื่องระบุนุ ระบายพ้อ
พหิเหตุนเรศวรแลร้างส้าง	ล้ำสวรรค

(2533 : 27)

มุขมุ่มเขียนเรื่องด้าว	ด่าบล ผนังเอย
แปดแห่งแบ่งบรรลวย	ลักษณะล้วน
ปีศาจปกครองนำถกล	กอบัวด ฤแส
ต่างต่งนิทานถ้วนเพี้ยน	ภาพแสดง

(2533 : 28)

แม้นิทานนางตันไตรยจะเป็นที่รับรู้และแพร่หลาย จนได้รับการพิจารณานำเรื่องราวไปจารึกที่ผนังวัดพระเชตุพนฯ แต่ก็เป็นที่น่าสงสัยเกตุว่า นิทานนางตันไตรยฉบับของไทยซึ่งมีที่มาจากตันไตรปาชยานะและเป็นนิทานปกรณัมในชุดเดียวกันนั้นยังไม่มีโอกาสรวบรวมให้ปรากฏเป็นหนึ่งเดียวและเป็นรูปเล่มโดยใช้ชื่อของตนเองเลย ทั้ง ๆ ที่ ฉบับของลาวมีการตีพิมพ์ เรื่อง “นางตันไต” ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งปริวรรตและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย โดย กุสุมา รักษาณี กรรณิการ์ วัฒนเกษม และจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ แม้นิทานนางตันไตรยฉบับของไทย จะมีประวัติการพิมพ์มาหลายครั้งแล้วก็ตาม แต่ก็มิได้ใช้ชื่อนิทานนางตันไตรย โดยพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2412 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ อธิบดีกรมพระอาลักษณ์ เป็นผู้รวบรวมจัดพิมพ์ จากนั้น มีการตีพิมพ์แยกแต่ละปกรณัมเพื่อเป็นที่ระลึกในงานศพ คือ ปักชีปกรณัม พ.ศ.2467, ปีศาจปกรณัม พ.ศ.2467 และ นนทุกปกรณัม พ.ศ.2469 ในปี พ.ศ.2504 สำนักพิมพ์คลังวิทยาได้จัดพิมพ์ปกรณัมทั้ง 3 ไว้กับปกรณัมอื่น ๆ ดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2506 องค์การค้าของคุรุสภาได้จัดพิมพ์ปกรณัมทั้ง 6 ปกรณัม โดยแบ่งเป็น 2 เล่ม ใช้ชื่อว่า “นิทานอิหร่านราชธรรม” (ประชุมปกรณัม) ในปี พ.ศ.2541 มีการตีพิมพ์ ประชุมปกรณัมภาคที่ 1-5 ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าวิจิตร ทรัพย์พัฒน์ โดยปกรณัมภาคที่ 1-5 คือ นิทานอิหร่านราชธรรม ปักชีปกรณัม ปีศาจปกรณัม เวตาลปกรณัม และนนทุกปกรณัมตามลำดับ (น่าจะเป็นคนละฉบับกับฉบับขององค์การค้าของคุรุสภา เนื่องจากพบว่าการใช้คำคำเดียวกันแต่ใช้อักษรต่างกันเป็นจำนวนมาก แต่จำนวนนิทาน และเนื้อหาเหมือนกัน) สำหรับการตีพิมพ์ครั้งล่าสุด พ.ศ. 2553 โดยสำนักพิมพ์แสงดาว เป็นการพิมพ์ประชุมปกรณัมภาคที่ 1-5 ครั้งที่ 2 เหตุผลในการจัดพิมพ์ของสำนักพิมพ์ (2553 : คำนำ) ระบุในคำนำว่าปกรณัมทั้ง 5 มีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาไทยอยู่มาก และคงคุณค่าตลอดไป เพราะเรื่องราวเป็นนิทานสุภาพที่มีหลักธรรมอันเป็นสากลไม่จำกัดด้วยกาลเวลา

เห็นได้ว่าการพิมพ์ครั้งล่าสุดก็ยังคงเป็นการประชุมปรกณัมภาคที่ 1-5 ทั้ง ๆ ที่นิทานนางตันไตรยของไทยทั้ง 3 ปกรณัม มีความเป็นเอกลักษณ์และเป็นเรื่องชุดเดียวกัน มีนิทานโครงเรื่องหลักเดียวกัน โดยมีนางตันไตรยเป็นตัวเอกของเรื่องเป็นผู้เล่านิทานซ้อนทั้งหมด จนนางได้ชื่อว่า “นางตันไตร : นักเล่านิทานเอก” (สายวรุณ น้อยนิมิตร, 2549 : 43) ซึ่ง รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2549 : คำนิยม) กล่าวถึงนางตันไตรไว้ในคำนิยม หนังสือนวนิทัศน์วรรณคดีศึกษา ของ สายวรุณ น้อยนิมิตร ว่าเป็นผู้หญิงที่โลกลิ้ม รูปแบบนิทานซ้อนนิทานและเนื้อหานิทานสนใจ สนุกสนาน และมีคุณค่าทำให้ผู้อ่านลิ้มนางตันไตรยผู้เล่านิทาน ทั้ง ๆ ที่นางแสดงความเป็นผู้มีปัญญาอย่างยิ่ง และมีชีวิตรุ่งเรืองเพราะปัญญาตน

นางตันไตรยจึงยังคงมิได้ปรากฏออกมาในโลกวรรณกรรมโดยได้ใช้ชื่อของตนเอง แม้แต่การศึกษาของนักวิชาการ นิทานนางตันไตรยของไทยก็ยังมีได้มีการศึกษาในความเป็นตัวตนและสารัตถะในนิทานนางตันไตรยเลย มีเพียงการศึกษาแยกย่อยในแต่ละปกรณัม เช่น กิณสเบิร์ก (1967) ศึกษาเปรียบเทียบปี่ศาจปกรณัม ในวิทยานิพนธ์ (M.A. thesis University of Hawaii, 1967) เรื่อง “Thai Literary Tales Derived from the Sanskrit Tāntropākhyāna with Special Reference to the Pisapacapakaranam”, กุสุมา รัชชมนี (1977) ศึกษาเปรียบเทียบนันทกปกรณัม ในวิทยานิพนธ์ (Ph.D. thesis University of Toronto, 1977) เรื่อง “Nandakaprakarana, Attributed to Vasubhāga : A Comparative Study of the Sanskrit, Lao and the Thai Text”, สยาม ภัทรานุประวัติ (2546) ศึกษาเปรียบเทียบปักษีปกรณัม ในวิทยานิพนธ์ (ศศ.ม. สาขาวิชาภาษาสันสกฤต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546) เรื่อง “ปักษีปกรณัม : การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนา และไทย” และสำรวย บุญรักษา (2542) ศึกษาเปรียบเทียบ หิโตปเทศกับนิทานนางตันไต (ฉบับภาษาลาว) ในวิทยานิพนธ์ (ศศ.ม. สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542) เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบหิโตปเทศกับนิทานนางตันไต”

ด้วยเหตุที่ยังมิได้มีการศึกษา นิทานตันไตรยของไทย ในสารัตถะถึงลักษณะองค์รวมความเป็นตัวตน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางตันไตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจาก ตันไตรปาชยานะ : กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์ ที่ปรากฏในนิทาน เพื่อให้เห็นสารัตถะอันทรงคุณค่าด้านต่าง ๆ อาทิ โลกทัศน์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาแห่งปราชญ์เบื้องบูรพาทิศ ตลอดจนทั้งศึกษาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวรรณกรรมไทย และเพื่อเป็นการอนุรักษ์องค์ความรู้อันทรงคุณค่าเหนือกาลเวลาและเป็นการสืบทอดวรรณกรรมอันทรงคุณค่าไปสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางต้นไทรของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไทร-
ปาชยานะ ใน 4 ประเด็น คือ

1. วิเคราะห์กลวิธีการสร้าง
2. วิเคราะห์องค์ประกอบ
3. วิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษา
4. วิเคราะห์โลกทัศน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการศึกษา “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางต้นไทรของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากต้น
ไทรปาชยานะ : กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์ในนิทานนางต้น
ไทรของไทย สรุปเป็น 2 ประเด็นคือ

1. ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับนิทานนางต้นไทรของไทยที่รวบรวมนิทานทั้ง 3 ปกรณัม คือ
นนทุกปกรณัม ปักษีปกรณัม และปี่สาขปกรณัม มาเป็นชุดเดียวกันที่เป็นเอกภาพ
2. ทำให้ได้รับสาระตะในด้านกลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา ของวรรณกรรม
นิทาน และโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทาน

นิยามศัพท์

สารัตถะ หมายถึง คุณลักษณะหรือภาวะอันเป็นเนื้อแท้ ซึ่งทำให้สิ่งหนึ่ง ๆ เป็นตัวของตัวเอง แตกต่างจากสิ่งอื่น ๆ ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง กลวิธีสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา ของวรรณกรรมนิทาน และโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทาน

กลวิธีการสร้าง หมายถึง เทคนิค หรือ หรือวิธีการต่าง ๆ อันมีชั้นเชิงที่ผู้แต่ง ผู้เขียน หรือผู้เล่านิทานนำมาใช้สร้างงานของตนให้มีคุณค่าเป็นที่น่าสนใจมากกว่าการบอกเล่าธรรมดา เพื่อใช้สื่อไปยังผู้รับสาร ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะกลวิธีการสร้าง การนำเรื่อง การตั้งชื่อเรื่อง กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน และอนุภาคของนิทาน

การนำเรื่อง หมายถึง ส่วนเริ่มต้นหรือส่วนแรกของเรื่อง โดยศึกษานิทานนำเรื่อง และการเปิดเรื่อง

นิทานซ้อนนิทาน หมายถึง การเล่านิทานที่มีการดำเนินเรื่องโดยกล่าวถึงนิทานหลักเพื่อนำเรื่อง แล้วมีนิทานเรื่องย่อยแทรกอยู่ในนิทานหลักนั้น ซึ่งอาจจะแทรกหนึ่งเรื่องหรือมากกว่า หรืออาจจะแทรกเพียงชั้นเดียวหรือมากกว่า โดยนิทานที่ซ้อนเข้าไปในโครงเรื่องใหญ่นั้น จะทำให้เรื่องในโครงเรื่องใหญ่เข้าใจง่ายขึ้น หรือเป็นการเล่าเพื่อยกเป็นอุทาหรณ์เพื่อช่วยคลี่คลายนิทานเรื่องหลัก

นิทานอุทาหรณ์ หมายถึง เรื่องราวสมมติในอดีตที่ยกมาอ้างอิงเพื่อพิสูจน์เรื่องจริง (เรื่องจริงในสถานการณ์ของนิทาน) ที่ผู้เล่ายกมาเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าเรื่องจริงที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน (ของนิทานเรื่องนั้น) อาจจะเป็นเช่นเดียวกับเรื่องสมมติที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเล่าเพื่อเป็นข้อเปรียบเทียบเหมือนบทอุปมา

ปกรณัม หมายถึง “เรื่อง” ในที่นี้ หมายถึง ชุดของเรื่องราวขนาดยาวที่มีโครงเรื่องใหญ่คลุมอยู่ แล้วมีเรื่องราวย่อย ๆ แทรกประกอบเพื่อนำไปสู่ตอนจบของโครงเรื่องใหญ่ เช่น ปักขี ปกรณัม นิทานน่าจะเป็นเรื่องของผู้แต่งคนเดียว โดยมินิกาณย่อยแทรกอยู่ จำนวน 24 เรื่อง ที่นักแต่ละชนิดผลัดกันเล่าประกอบ เพื่อสนับสนุนว่ากษัตริย์ใดควรเป็นนาย เป็นต้น

องค์ประกอบ หมายถึง องค์ประกอบของวรรณกรรมนิทาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบตามหลักของการศึกษาวรรณกรรมบันเทิงคดีโดยทั่วไป คือการเปิดเรื่อง (opening) การดำเนินเรื่องไปจนถึงความขัดแย้ง (conflict) แล้วพัฒนาความขัดแย้งนั้นไปจนเป็นปมปัญหาสูงสุด (climax) จากนั้นก็จะคลี่คลายปมปัญหา (denouement) เพื่อนำไปสู่การจบเรื่อง (ending) แต่เนื่องด้วยนิทานมีขนาดสั้น การศึกษาครั้งนี้จึงวิเคราะห์โครงเรื่องและแก่นเรื่อง ที่มาของนิทาน และตัวละคร เท่านั้น

อนุภาค (motif) หมายถึง หน่วยย่อยในนิทานที่ได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ และเหตุที่ได้รับการสืบทอดก็เพราะมีความ “ไม่ธรรมดา” มีความน่าสนใจในความคิดและจินตนาการ อนุภาคอาจเป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของ พฤติกรรมของตัวละคร หรือเหตุการณ์ในนิทาน เช่น ม้าเหาะได้ แมงมุมสร้างโลก ทารกเกิดมาแล้วพูดได้เลย แม่เฒ่ากินดอกกุหลาบแล้วตั้งครุฑ เป็นต้น การศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์ 3 ด้านคือ ตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม

โลกทัศน์ หมายถึง เจตคติ ความเชื่อ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่งมีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยหล่อหลอมและกลั่นกรองมาจากมาจกวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น การศึกษานี้ได้วิเคราะห์ 3 ด้าน คือ โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และ โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ดำเนินการศึกษานิทานนางตนไทรยที่มาจาก ตันโตรปาชยานะ ได้แก่ นนทุกปรกณัม ปักษีปรกณัม ปีศาจปรกณัม (เรียงลำดับตามฉบับสันสกฤต ซึ่งแต่เดิมเข้าใจเพียงว่ามีที่มาจากปัญจตันตระ) จากหนังสือ “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปรกณัม)” จัดพิมพ์โดย องค์การค้าของคุรุสภา เมื่อ พ.ศ.2506 จำนวน 3 ปรกณัม คือ ปักษีปรกณัม ปีศาจปรกณัม และนนทุกปรกณัม ฉบับภาษาไทย (การพิมพ์ จะพิมพ์ตามต้นฉบับเดิม) ดังนี้

นนทุกปรกณัม ประกอบด้วยนิทานซ้อน จำนวน 53 เรื่อง ดังนี้

1. นางตรีบิดา	2. นายกายาย
3. บุตรีขุนเมือง	4. วิภทษพราหมณ์
5. อุบลเศรษฐี	6. พระมหาเถรรักศิษย์ไม่เสมอกัน

7. ท้าวเอฬาราช
8. มาณพเลียงพังพอน
9. โอรสพระเจ้าอุพพัทธราชาธิราช
10. เศรษฐีสอนบุตร
11. โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส
12. เศรษฐีบุตร 4 คน
13. 4 มาณพ
14. จตุรพราหมณ์
15. จตุรนารี
16. พราหมณ์เลือกเมีย
17. สุปินกุมาร
18. นายสำเภาชื่อสุริยวาณิช
19. พระเจ้าไตรวัต
20. พระยาริผัวเมีย
21. กษัตริย์สรโนธมาธิราช
22. ชายชาวชนบท
23. ตากับยายชาวชนบท
24. พระเจ้ากรุงศรีภิรมย์มหาราช
25. นางกะเชอรัว
26. เผอิญเข้าดลใจ
27. นายแวง 2 คนเฝ้าทอพระโรง
28. รัตนทัตบุตรเศรษฐี
29. วิษณุคุปต์
30. วิษณุคุปต์
31. ตำรวจ 2 สหาย
32. สุนัขจิ้งจอกพบกลอง
33. เรือดมาอาศัยเดิน
34. เสวตโคธ
35. สุนัขจิ้งจอกแทะสายหน้าไม้
36. คชทูมพรวาธกุมาร
37. หงส์หามเต่า
38. ลากับราชสีห์
39. พราหมณ์ช่วยกบ
40. น้ำผึ้งหก
41. ฤๅษีชุบสุนัขเป็นราชสีห์
42. นกกางเขนตกฟองที่หาดทราย
43. นายเนสาท
44. ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว
45. ช่วยเสือตาย
46. ให้ลิงเป็นองครักษ์
47. นกกระจาบกับลิง
48. เศรษฐีบุตรหนีตาย
49. ปลาพยายามหนีภัย
50. ท้าวทศกระวีราชหนีพระกาล
51. นกยางลงปลา
52. ถึงที่ต้องตาย
53. วานรกับจระเข้

บัญชีประณัม ประกอบด้วยนิทานชั้นอน จำนวน 24 เรื่อง ดังนี้

1. กาแต่งงานกับหงส์
2. หงส์หามเต่า
3. กาวิดน้ำทะเล
4. ปุโรหิตผูกเวรกา
5. กาขออาศัยนกกระทาทองพัค
6. นกแขกเต้าอาสาไปเอาผลมะม่วงนิมพานต์

7. นกแขกเต้ากับมาณพอกตัญญู	8. ฤๅษีทศิลติดใจแกลงนกพิราบ
9. มาณพชาวชนบททำคุณแก่ภูเห่า	10. นกกระทาเป็นครู
11. ฤๅษีปลอมกินนกรักษา	12. ตั้งแครงเป็นพญา
13. แมวจำศีล	14. ทำชอบเป็นผิด
15. ทำคุณเป็นโทษ	16. โปรดสัตว์ได้บาป
17. ทำดีเป็นคุณ	18. วิชาเสื่อมเพราะโกหก
19. นกนางเขนตกฟองที่หาดทราย	20. นกไต่กับช้าง
21. แครงแต่งงานกับนกไต่	22. เทวพรหมากับโลกพรหมา
23. คนใช้ของรัตนเศรษฐี	24. นกมูลไต่กับเหยี่ยว

ปีศาจปรกรณ์ ประกอบด้วยนิทานซ้อน จำนวน 31 เรื่อง ดังนี้

1. สุนัขจิ้งจอกปริศนากันจะอาศัยราชสีห์
2. วานรโลกตกต้นไม้ตาย
3. ชายรักหญิงไม่สมประสงค์โคกเศร้าตาย
4. นางตรีโลคมาวดีทำลายพิธีสองอสูร
5. ช้างสารประมาทมนุษย์จึงได้ความลำบาก
6. กาหลอกกินลูกหงส์
7. นางกนิร์สารอกไขให้ผัว
8. ทำวธราบาลได้นางกนิร์เป็นชายา
9. ทำวทศวิชัยจับพญาหงส์
10. ทำวสุตราชได้นางกนิร์เป็นชายา
11. ทำวรัตนราชได้นางในนางช้าง
12. ราชบุตรพระเจ้ามัทราสเรียนวิชาเดินบนน้ำได้
13. ทำวดิศราชขอลูกสาวดิศเสนา
14. พระยาปักซี่แต่งงานกับนกไต่
15. ทำวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สุตรมิตร
16. ทำวฤๅษณราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี
17. พระยาครุฑพลัดชนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น
18. ทำวอาตุรฤๅษณ์เณรเทศ

19. ทำวมายันต์เลี่ยมอำมาตย์ทรยศ
20. ทำววิชัยลงมเหสีจนถูกปลงพระชนม
21. อำมาตย์ของทำววิริยายันต์คิดขบถ
22. ทำวอำมฤกษ์ณราชสิ้นพระชนมเพราะพระชยา
23. ทำวสุขุมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี
24. ทำววิปัสสนะนรราชหลงลูกสาวโจร
25. กระดุกแฉวนคอ
26. ทำวบรมราชหลงนางสุทธิเทวี
27. ทำวมาลัยราชกับทำวอิทธิสงคราม
28. ทำวโมลินทรหลงเชื่อนกสัถวารบแย่งนกยูงกัน
29. ทำวเกลียวราชหลงเชื่อนกแขกเต้า
30. พรานหาปัญญามิได้
31. บุรุษถือสัตย์

รวมเป็นนิทาน จำนวน 108 เรื่อง

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีกรอบแนวความคิดและทฤษฎีดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการสร้าง
 - 1.1 การนำเรื่อง
 - 1.2 การตั้งชื่อเรื่อง
 - 1.3 กลวิธีการสร้างนิทานชั้นนิทาน
 - 1.4 อนุภาค
2. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบ
 - 2.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่อง
 - 2.2 ที่มาของนิทาน
 - 2.3 ตัวละคร

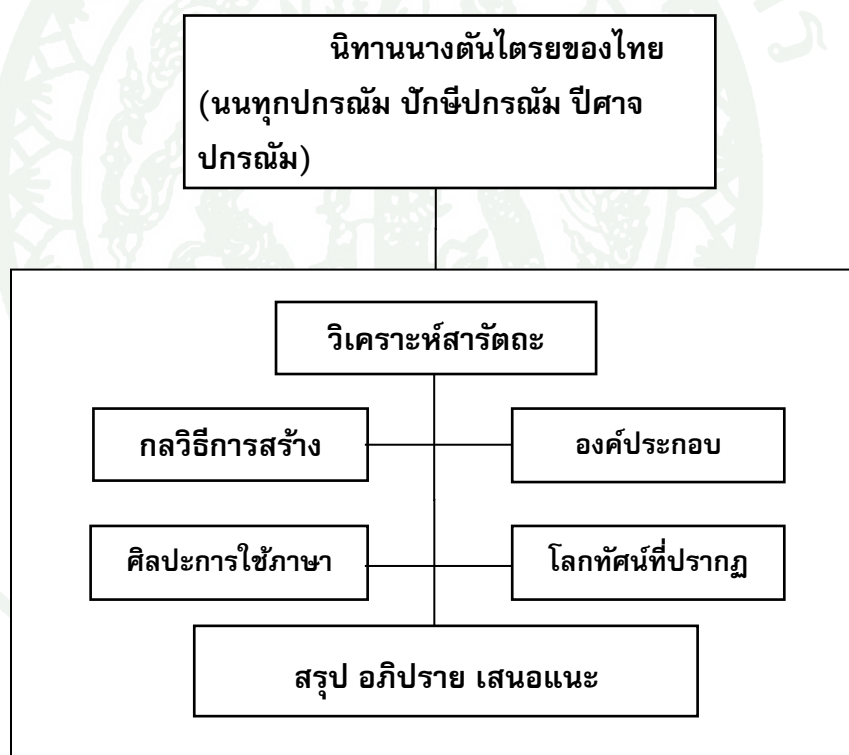
3. แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะการใช้ภาษา

- 3.1 การใช้คำพ้องสมัย
- 3.2 การใช้สำนวนสุภาษิต
- 3.3 การใช้โวหารให้คติ

4. แนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์

- 4.1 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์
- 4.2 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ
- 4.3 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติ

แสดงเป็นภาพกรอบความคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการศึกษา

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาประมวลเป็นความรู้แนวคิด เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับปกรณัม
2. แนวคิดเกี่ยวกับนิทานนางตนไทรย
 - 2.1 ที่มาของปัญจตันตระ
 - 2.2 ที่มาของนิทานนางตนไทรยของไทย
 - 2.3 นิทานนางตนไทรยของไทย
3. แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการสร้าง
 - 3.1 การนำเรื่อง
 - 3.2 การตั้งชื่อเรื่อง
 - 3.3 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน
 - 3.4 อนุภาค
4. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบ
 - 4.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่อง
 - 4.2 ที่มาของนิทาน
 - 4.3 ตัวละคร
5. แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะการใช้ภาษา
 - 5.1 การใช้คำพ้องสัมผัส
 - 5.2 การใช้สำนวนสุภาษิต
 - 5.3 การใช้โวหารให้คติ

6. แนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์

6.1 ความหมายของโลกทัศน์

6.2 ภาษาสะท้อนโลกทัศน์

6.3 ประเภทของโลกทัศน์

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับปกรณัมและ แนวคิดเกี่ยวกับนิทานนางตนไทรย เป็นเอกสารที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “ปกรณัม” และลักษณะวรรณกรรมที่เป็นปกรณัม ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับนิทานนางตนไทรย เป็นการรวบรวมเอกสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาของปัญจตันตระ ที่มาของนิทานนางตนไทรยของไทย และนิทานนางตนไทรยของไทย กรอบแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ คือแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการสร้าง แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบ แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะการใช้ภาษา และแนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์

แนวคิดเกี่ยวกับปกรณัม

คำว่า “ปกรณัม” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 693) ว่า น. ปกรณ, เรื่อง, เช่น ปกษีปกรณัม. (ส. ปกรณ; ป. ปกรณ)

นอกจากนี้ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2552: 291) อธิบายให้รายละเอียดว่า “ปกรณัม คือเรื่องเล่าในอดีตเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ อธิบายความเชื่อทางศาสนา หรือประเพณีแต่ละชนชาติ หรือแต่ละวัฒนธรรมจะมีปกรณัมของตน หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเทพเจ้าจะเรียกว่า เทพปกรณัม” ทั้งนี้ได้อธิบายถึงลักษณะสำคัญของปกรณัม ไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องมุขปาฐะ คือเล่ากันมาปากต่อปาก แล้วมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง

2. มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้ที่ไม่ใช่คนธรรมดา เรื่องผู้วิเศษ และอภินิหาร

3. เล่าเป็นเชิงสัญลักษณ์ของความจริง โดยพื้นฐานแล้วมาจากความเป็นจริงบางลักษณะ และสังคมที่เป็นเจ้าของปกรณัมเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

4. เป็นเรื่องที่อธิบายกำเนิดของสิ่งที่เข้าใจยาก เช่น กำเนิดจักรวาล กำเนิดโลก อธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ลม ฝน สूर्यปราดา อธิบายความตาย สวรรค์ นรก อธิบายประเพณีที่ตกทอดกันมา เช่น การฝังศพที่ฝังเครื่องมือเครื่องใช้ลงไปด้วย เพราะเชื่อว่าผู้ตายจะฟื้นคืนชีพ หรือนำไปใช้ได้ในภพหน้า

หากดูความหมาย หรือลักษณะของปกรณัมดังกล่าวข้างต้น ก็จะมีลักษณะที่คาบเกี่ยวกับเทพนิยาย (fairy tale) และตำนาน (legend) อยู่บ้าง แต่ก็มีความต่างกัน โดยพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2552: 291-292) อธิบายสรุปได้ว่า ปกรณัมให้ความสำคัญแก่เวลา ในขณะที่เทพนิยายอาจเล่าว่า “ในกาลครั้งหนึ่ง...” โดยมีได้ระบุเวลาที่แน่นอน ปกรณัมต่างจากตำนานตรงที่ตำนานมักจะเล่าเกี่ยวกับวีรบุรุษ ซึ่งอาจมีพลัง หรืออำนาจเหนือจริง และจุดอ่อนแบบมนุษย์บ้าง ตำนานเกิดขึ้นในอดีตแต่เป็นเวลาที่ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทำนองเดียวกับพงศาวดาร หรือประวัติศาสตร์ ส่วนปกรณัมไม่จำเป็นต้องเชื่อมต่อกับเวลาในประวัติศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน (2552: 291-292) จำแนกปกรณัมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ มีสาระโดยสังเขปได้ดังนี้

1. ปกรณัมเกี่ยวกับการเกิดดับของจักรวาล เรื่องการสร้างโลก หรือที่มาของโลก ศาสนายูดาห์ (Judaism) และคริสต์ศาสนาเชื่อว่าพระเป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลก ศาสนาฮินดูและชาวจีนเชื่อว่ามนุษย์เกิดเกิดจากไข่หิมา ปกรณัมที่เกี่ยวกับการสลายของโลกก็สำคัญ เช่น ศาสนาฮินดูเชื่อว่าเมื่อมนุษย์ชั่วร้ายจนถึงที่สุดก็จะเกิดไฟประลัยกัลป์ล้างโลก ศาสนายูดาห์ คริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลามเชื่อว่าจะมีวันสิ้นโลก ซึ่งพระเป็นเจ้าจะพิพากษาโทษและให้รางวัลมนุษย์ตามความชั่วดีที่ได้กระทำไว้ พระพุทธศาสนาเชื่อเรื่องพระศรีอริยจะมาโปรดหลังกัลป์

2. ปกรณัมเกี่ยวกับจุดสำคัญในชีวิต ดังเช่น การเกิด การแตกเนื้อหนุ่ม แตกเนื้อสาว การแต่งงาน การเจ็บป่วย ความตาย ซึ่งล้วนต้องมีพิธีทองที่จะต้องกระทำให้ถูกต้องเพื่อความเป็นสิริมงคล หรือเพื่อมิให้เกิดโชคร้าย เคาระห์กรรม คริสต์ศาสนาจะมีพิธีนำเด็กอ่อนไปรับศีลล้างบาป

และเจิมด้วยน้ำ (baptism) ชาวอียิปต์เชื่อว่าคนตายจะฟื้นคืนชีพ จึงมีการรักษาศพมิให้เน่าเปื่อย โดยการทำมัมมี่

3. ปกรณัมเกี่ยวกับการล่าสัตว์และการเกษตร มนุษย์สมัยโบราณพึ่งการล่าสัตว์ และการเพาะปลูก จึงเกิดปกรณัม เช่น เรื่องความเชื่อในการล่าแต่พอกิน มิฉะนั้นเทพผู้พิทักษ์สัตว์ป่าจะพิโรธ แต่เหตุผลอีก ๆ ก็คือ ถ้าล่าสัตว์จนหมดป่าสัตว์ก็สูญพันธุ์ ไม่มีให้ล่าอีกต่อไป ความเชื่อเรื่องแม่โพสพในปกรณัมของไทย ความเชื่อเรื่องพระคงคาของศาสนาฮินดูก็รวมอยู่ในประเภทนี้

4. ปกรณัมเกี่ยวกับบุคคลเหนือจริง เช่น ผู้วิเศษ พระมหากษัตริย์ที่เป็นเทพอวตาร นักบุญที่มีอิทธิปาฏิหาริย์ นักรบที่ไม่เคยแพ้ใคร ชาวอียิปต์โบราณเชื่อว่าฟาโรห์คือเทพเจ้า ชาวกรีกมีปกรณัมเรื่องโพรมิทีส (Prometheus) เทพผู้ขโมยซึ่งก่อกำเนิดไฟจากซุส (Zues) ผู้เป็นเทพบิดรเพื่อนำมาให้นมนุษย์ จึงถูกซุสลงโทษ ปกรณัมเกี่ยวกับศาสดาของศาสนาต่าง ๆ เช่น พระเยซูฟื้นคืนชีพ ฤษีเดินบนน้ำ เป็นต้น

นักปกรณัมวิทยาตีความปกรณัมว่า อาจเกิดขึ้นจากความศรัทธาอย่างลึกซึ้งทางศาสนา ความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณที่ออกจากร่างได้ ดังเช่น คนฝันว่าไปยังที่ต่าง ๆ เกิดจากพิธีกรรมในสังคมเพื่อเป็นแนววิถีชีวิต เกิดจากความกลัวสิ่งที่ยังอธิบายไม่ได้ เกิดจากการถอดถ่ายความคิดให้เป็นรูปธรรมที่เข้าใจได้

ปกรณัมเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรม หรือปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน ในวรรณกรรมไทย หนังสือไตรภูมิพระร่วง หรือเตภูมิกถา ของพระยาสิทธิไสยสมัยสุโขทัยมีปกรณัมเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนา เช่น เรื่องนรก สวรรค์ ในศาสนาฮินดู ปกรณัมเรื่องพระรามก่อให้เกิดวรรณกรรมรามายณะของวาลมิกี รามจิตมานัสของตุลसीทาส หิกายัตคีรรมของชาวมอญ ปกรณัมของชาวกรีกซึ่งเกี่ยวพันกับเทพเจ้าเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรมประเภทนิทานมหากาพย์และละคร ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจแก่วรรณกรรมโลก เรื่องดาวลูกไก่ของไทย ซึ่งผู้รู้บางท่านจัดเป็นตำนานก็นับเป็นปกรณัมด้วย

เส้นแบ่งระหว่างปกรณัม เทพนิยาย และตำนานมิได้ชัดเจน ขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ศึกษา วิจาร์ณ ปกรณัมเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องพระราม อาจเป็นได้หลายประเภท เช่น เป็นปกรณัม ตำนาน มหากาพย์ คัมภีร์ เป็นต้น

ปกรณัมจึงเป็นเรื่องราวขนาดยาวที่ร้อยเรียงเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งนิทานนางตันไตรยของไทยก็มีลักษณะเป็นปกรณัม เท่าที่พบหลักฐานในปัจจุบันมี 3 ปกรณัม คือ ปักชีปกรณัม ปิศาจปกรณัม และนนทุกปกรณัม

แนวคิดเกี่ยวกับนิทานนางตันไตรย

1. ที่มาของปัญจตันตระ

นิทานปัญจตันตระ จัดเป็นชุดนิทานเก่าแก่ ศักดา วิมลจันทร์ (2544: คำนำ) กล่าวว่า มีต้นกำเนิดที่แคว้นแคชเมียร์ ประเทศอินเดียเมื่อประมาณ 200 ปีก่อนคริสตกาล หรือหลังนิทานอีลิปประมาณ 400 ปี หลังจากนั้นก็แพร่หลายวนเวียนอยู่ในหมู่คนชนชาติอินเดียเป็นเวลานาน ก่อนที่จะเดินทางข้ามประเทศ ข้ามภาษา เป็นบทแปล และบทแปลของบทแปลเรื่อยไป เป็นเวลายาวนานกว่ายี่สิบศตวรรษ นิทานชุดนี้ถูกดัดแปลงแต่งเติมและตัดทอนโดยผู้คนหลายเชื้อชาติที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ในช่วงหลังๆ ของการถ่ายทอด นิทานบางเรื่องของปัญจตันตระจึงถูกเปลี่ยนฉากและตัวละคร จนกลายเป็นนิทานพื้นบ้านของประเทศนั้น ๆ ไปเสียก็มี

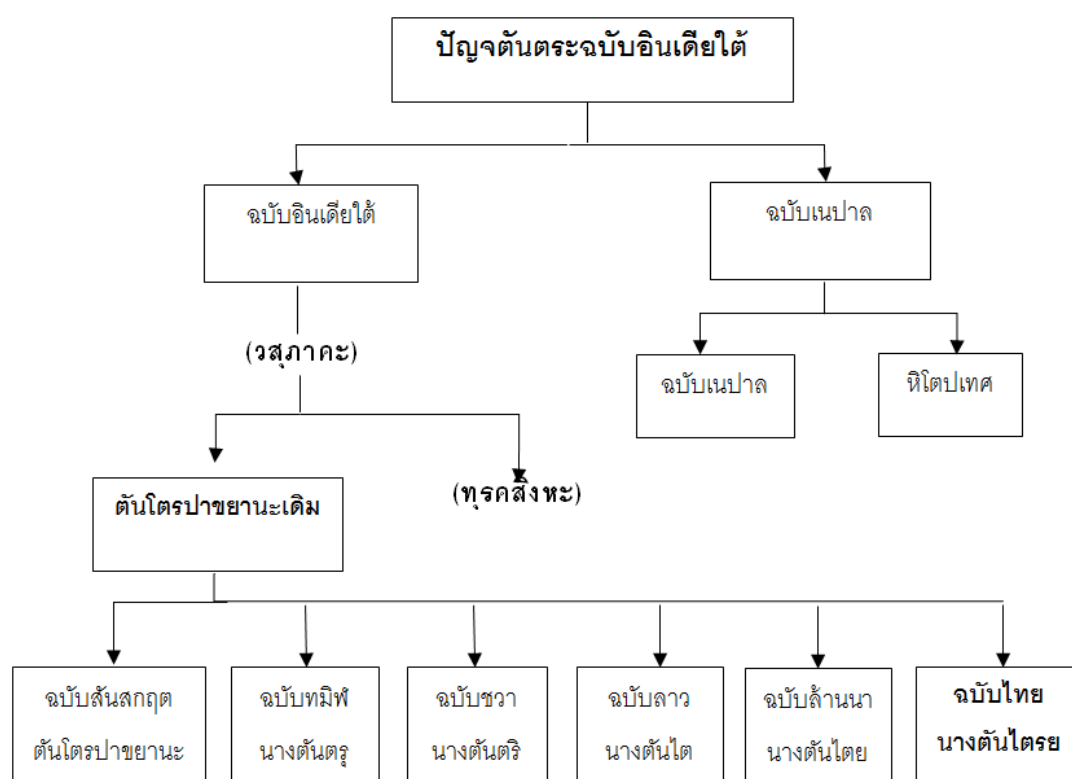
นิทานปัญจตันตระจึงเป็นนิทานเก่าแก่ของอินเดียที่แพร่กระจายออกไปเกือบทั่วโลก ดังจรุณห์ เพชรมณี (2523: 66) กล่าวว่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 6 นิทานปัญจตันตระเป็นที่รู้จักกันนอกประเทศอินเดียแล้ว โดยในสมัยพระเจ้ากิสระ อนุวัชรวาน (ค.ศ.581-597) แห่งเปอร์เซีย มีปราชญ์ผู้หนึ่งแปลปัญจตันตระจากภาษาสันสกฤต ทั้งนี้ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป (2544: คำนำ) กล่าวไว้ในคำนำเมื่อครั้งที่พิมพ์ หิโตปเทศ เมื่อ พ.ศ. 2464 ว่า คัมภีร์ปัญจตันตระ แห่งประเทศอินเดีย เปนอย่างขึ้นชื่อ คัมภีร์นี้ (แปลชื่อว่า หนังสือ 5 เล่ม) ต้นเดิมทีเดียวมีข้อความเปนประการไร ยากที่จะสันนิษฐาน เพราะแก้ไขตัดตอนเพิ่มเติม ต่อ ๆ กันมาหลายชั้นหลายหน อย่างไรก็ตาม คงได้ความปรากฏชัดแน่นอนว่า คัมภีร์นี้มีอยู่แล้ว ในศตกะคาร์บ 6 ล.ค. (คำนวณ พุทธกาล ราว 1200 ปี) Benfey เบนไฟ นักปราชญ์ยุโรปผู้ชำนาญทางวรรณคดีพากย์ อังกฤษ ลงสันนิษฐานว่า ต้นรากของคัมภีร์นี้ อิงอาศัยหลักหรือในพุทธศาสน์เป็นที่ตั้ง ต่อมา มีผู้แก้ดัดเสริมตามอัธยาศัยตามคติพยานคือฉบับภาษาเยอรมันยังใกล้เคียงกับฉบับเดิมมากกว่าฉบับสันสกฤตในเวลานี้ (ฉบับเยอรมันนั้น ถ้ายกจากฉบับภาษาละติน ในศตกะที่ 15 ราว พ.ศ. 2100 ฉบับภาษาละตินถ้ายกจากฉบับภาษาอาหรับ ๆ ถ้ายกจากภาษาสันสกฤต). ฉบับภาษาอาหรับได้มีแล้วในศตกะที่ 9 ล.ค. (ราว พ.ศ.1400), ต่อมาถ้ายกเป็นภาษาฮิบรู (ยิว) และภาษากรีก, จากนั้นจึงมีผู้แปลสู่ภาษายุโรป

แพร่หลายไปเกือบทุกประเทศที่เจริญ, แต่ผู้ซึ่งถ่ายเป็นภาษาอังกฤษให้ชื่อใหม่ว่า Pilpat's Fable = นิทานของปิลเป

ทั้งนี้สอดคล้องกับ กุสุมา รัชมนิ (2547: 78) ที่กล่าวถึงความเป็นที่รู้จักและการแพร่ของปัญจตันตระว่า ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 11 ปัญจตันตระแพร่หลายไปทั่วยุโรป มีฉบับแปลภาษาต่าง ๆ ได้แก่ กรีก ละติน สเปน อิตาลี เยอรมัน อังกฤษ เป็นต้น นอกจากแปลแล้วยังมีผู้ดัดแปลง แต่งเติม ตัดตอน หรือนำโครงเรื่องมาแต่งใหม่ บ้างก็แต่งเป็นร้อยกรอง แล้วมีผู้นำบทรกรองมาแต่งเป็นร้อยแก้วอีกที ที่เป็นภาษาถิ่นก็มี และยังมีผู้แปลฉบับภาษาถิ่นนั้นกลับเป็นสันสกฤตอีก ปัญจตันตระจึงปรากฏในภาษาต่าง ๆ ถึง 50 ภาษา รวมทั้งสิ้นกว่า 200 ฉบับ นับได้ว่าเป็นวรรณคดีที่เป็นที่รู้จักและนิยมแพร่หลายมาก นิทานอุทาหรณ์หลายเรื่องในปัญจตันตระกลายเป็นนิทานชาวบ้านที่เล่ากันติดปากชาวอินเดียในปัจจุบัน

เสฐียรโกเศศนาคะประทีป (2544: คำนำ) อันเป็นนามปากการ่วมของพระยาอนุมานราชธน กับ พระสารประเสริฐ เมื่อครั้งได้ร่วมกันแปลชุดนิทาน หิโตปเทศ ออกพิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2459-2466 ได้ชี้แจงไว้ในคำนำของนิทานฉบับพิมพ์ครั้งแรกในปี 2466 ดังนี้ (สะกดการันต์แบบเดิม) โดยสรุปว่า เพราะเหตุที่ คัมภีร์ปัญจตันตระ ถูกนักผู้ดัดดัดแปลงจนสับสนสับสนสับสนไม่ได้ ทั้งใครแปลก็ตั้งชื่อเอาใหม่นั้นแล หนังสือหิโตปเทศ ฉบับที่แปลมานี้จะถือว่า เป็นหนังสือปัญจตันตระฉบับใหม่ก็ได้ ด้วยมีข้อความคล้ายคลึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ; ถึงดังนั้นคงแก้ไขต่อๆ มาอีกไม่น้อย ทั้งผู้ชำนาญช่างขาดดทอนคงไม่วายตัด, เหตุฉะนี้ หนังสือหิโตปเทศ (ดังจะว่าหนังสือปัญจตันตระ นั้นเอง ซึ่งเดิมมีครบ 5 เล่ม) ตกลงมาเดี๋ยวนี้ จึงเหลือเพียง 4 เล่มเท่านั้น, แม้ฉะนั้น ฉบับภาษาสันสกฤตและฉบับภาษาอื่นๆ ที่มีในปัจจุบัน ซึ่งต่างเจ้าของก็ยังไม่ลงกัน ต่างฉบับต่างก็มีข้อผิดพลาดพิเศษจากกัน ไม่มากนักน้อย

ด้วยความนิยมและแพร่หลายดังกล่าว ปัญจตันตระจึงกระจายออกเป็น 4 กระแส ได้แก่ ปัญจตันตระฉบับปะสุลาวิ ตันตราขยาธิกะ พุทธิตถตา และปัญจตันตระฉบับอินเดียใต้ จากการศึกษางานวิจัยของสำรวย บุญรักษา (2542) และสยาม ภัทรานุประวัติ (2546) สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 3 การแพร่กระจายของปัญจตันตระฉบับอินเดียใต้

ปัญจตันตระฉบับอินเดียใต้ นับเป็นฉบับที่มีอิทธิพลและเป็นต้นกำเนิดของปัญจตันตระหลายฉบับ เช่น ตันโตรปายานะ และหิโตปเทศ ซึ่ง กุสุมา รักษมณี (254: 81) เสนอข้อเท็จจริงว่าทั้งหิโตปเทศและตันโตรปายานะเป็นงานที่เรียบเรียงและแต่งเติมขึ้นใหม่ แต่มีลักษณะต่างกันเอง คือผู้แต่งหิโตปเทศเน้นหลักธรรมในนิทาน ส่วนผู้แต่งตันโตรปายานะมุ่งให้ความเพลิดเพลินเป็นเบื้องต้น

ดังนั้น หากวิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหาของปัญจตันตระ ตันโตรปายานะ และหิโตปเทศแล้ว จะพบว่ากลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาต่างกัน ดังตารางเปรียบเทียบ ปัญจตันตระ หิโตปเทศ และนิทานนางตันไตรของไทย นิทานนางตันไตของลาว ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตันโตรปายานะ (ฉบับของลาวและล้านนาเป็นฉบับที่ยังคมสมบูรณ์มากกว่าฉบับอื่น) จะพบความแตกต่างดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาของปัญจตันตระ หิโตปเทศ และตันโตรปาชายานะ ฉบับลาว และไทย

ลำดับ	ปัญจตันตระ	หิโตปเทศ	ตันโตรปาชายานะ	
			ลาว	ไทย
1	การแตกมิตร (ร่วมกับราชสีห์)	กถาสงเคราะห์ 1 (มิตรลามกหรือการผูกมิตร)	นันทปกรณัม (ร่วมเป็นมิตรกับราชสีห์)	นันทปกรณัม (ร่วมเป็นมิตรกับราชสีห์)
2	การผูกมิตร (นกพิราบ กา หนู เต่า และกวาง)	กถาสงเคราะห์ 2 (สุทนต์ภพหรือการแตกมิตร)	สกุณาปกรณัม (นกเลือนาย)	ปักชีปกรณัม (นกเลือนาย)
3	สงครามและความสงบ (กับนกเค้าแมว)	กถาสงเคราะห์ 3 วิเคราะห์หรือการสงคราม	ปีศาจปกรณัม (ปีศาจเลือนาย)	ปีศาจปกรณัม (ปีศาจแต่งงานกับ มนุษย์)
4	การสูญเสียบ (ถึงกับจระเข้)	กถาสงเคราะห์ 4 สนธิหรือความสงบ	มณฑปปกรณัม (กบหลงกล)	ไม่มี
5	การขาดความยังคิด (พราหมณ์กับทั้งพอน)	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

จากตารางพบว่า แม้ว่าหิโตปเทศกับนิทานนางตันไต่ของลาวและนิทานนางตันไต่ของไทย ที่ได้รับอิทธิพลจากตันโตรปาชายานะ จะมีต้นกระแสมาจากอินเดียได้ด้วยกันก็ตาม แต่วรรณกรรมทั้งสองก็มีความแตกต่างกัน คือ หิโตปเทศนั้นจะเน้นเรื่องคติธรรมเป็นหลัก การดำเนินเรื่องจะอยู่ในกรอบของคติธรรมนั้น ๆ เป็นไปตามต้นกระแสคือปัญจตันตระ ส่วนนิทานนางตันไต่ของไทยที่ได้รับอิทธิพลของตันโตรปาชายานะ จะเน้นที่ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ตามนิทานโครงเรื่องเป็นหลัก โดยแทรกคติธรรมคำสอนไว้ในนิทานข้ออย่างแนบเนียน อีกทั้งจากการศึกษาของลำรวย บุญรักษา (2542) เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบหิโตปเทศกับนิทานนางตันไต่ พบความแตกต่างระหว่างหิโตปเทศกับนางตันไต่ (ฉบับของลาว ฉบับมหาสิลา วีรวงศ์) ในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และศิลปะการใช้ภาษา ดังนั้น หิโตปเทศกับนิทานนางตันไต่ จึงจัดได้ว่าเป็นนิทานคนละชุด

2. ที่มาของนิทานนางตันไตรยของไทย

การแพร่เข้ามาในประเทศไทยของนิทานปัญจตันตระนั้น กุสุมา รัชมนิ (2547: 84-85) กล่าวว่านิทานปัญจตันตระในประเทศไทยนั้นมีมาช้านานแล้ว แต่เนื่องจากถูกจัดพิมพ์รวมไว้กับนิทานอิหร่านราชธรรม และใช้ชื่อว่า “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์)” เราจึงได้ยินกันแต่ชื่อ นิทานอิหร่านราชธรรม อันที่จริงนิทานอิหร่านราชธรรมเป็นเพียงปกรณ์หนึ่งในหนังสือเล่มนั้นเท่านั้นเอง ยังมีปกรณ์อื่น ๆ ได้แก่ ปักชีปกรณ์ ปิศาจปกรณ์ เวตาลปกรณ์ นนทุกปกรณ์ และ หิโตปเทศวัตถุปกรณ์ ชื่อที่ควรจะใช้เรียกหนังสือนี้จึงควรจะเป็นชื่อ “ประชุมปกรณ์” มากกว่า ถ้าแบ่งตามที่มาของปกรณ์ต่าง ๆ ในหนังสือนี้แล้วจะเห็นว่า มีวรรณคดีอยู่ 4 เรื่องในประชุมปกรณ์นี้ คือ

1. นิทานอิหร่านราชธรรม เดิมเรียกว่านิทานสิบสองเหลี่ยม มีเค้าเรื่องแบบนิทานเปอร์เซีย
2. นิทานนางตันไตร มีที่มาคือ ตันไตรปาชยานะ ได้แก่ ปักชีปกรณ์ ปิศาจปกรณ์ นนทุกปกรณ์
3. เวตาลปกรณ์ มีที่มาคือ หิโตปเทศ
4. หิโตปเทศวัตถุปกรณ์ มีที่มาคือ หิโตปเทศ

ปกรณ์ทั้ง 3 คือ นนทุกปกรณ์ ปักชีปกรณ์ และปิศาจปกรณ์นั้น เป็นที่เข้าใจมาแต่เดิมแต่เพียงว่ามีที่มา คือ ปัญจตันตระ มีต้นฉบับอยู่ในหอสมุดตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ในปี พ.ศ. 2412 (รัชกาลที่ 5) กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ อธิบดีกรมพระอาลักษณ์ ได้ทรงจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมา มีการจัดพิมพ์แต่ละปกรณ์เป็นที่ระลึกในงานศพ (นนทุกปกรณ์ พ.ศ. 2469, ปักชีปกรณ์ พ.ศ. 2467 และปิศาจปกรณ์ พ.ศ. 2467) ในปี พ.ศ. 2504 สำนักพิมพ์คลังวิทยาจึงรวมพิมพ์ปกรณ์ทั้ง 3 ไว้กับปกรณ์อื่นๆ ดังกล่าว ภายหลัง (2505-2506) เมื่อคุรุสภาพิมพ์ประชุมปกรณ์นี้อีกครั้ง โดยแยกเป็น 2 เล่มก็ยังคงใช้ชื่อเดิมนิทานอิหร่านราชธรรมอยู่ แม้กระทั่งบัดนี้นิทานนางตันไตรฉบับภาษาไทยก็ยังไม่มีโอกาสปรากฏเป็นรูปเล่มที่ใช้ชื่อของตนเองเลย

จากการสำรวจเอกสารสมุดไทยของสยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 39-43) พบว่าปัจจุบันมีต้นฉบับนิทานนางตันไตรยอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ รวม 27 เล่มสมุดไทยเป็นนทุกปกรณ์ 15 เล่ม ปักชีปกรณ์ 6 เล่ม และปัสจาปกรณ์ 6 เล่ม ความสั้นยาวของแต่ละเล่มต่างกัน และลำดับเรื่องไม่ติดต่อกัน ตัวอย่างเช่น นทุกปกรณ์เล่มที่ 1 (ลำดับเล่มนี้ผู้เขียนกำหนดเอง) จบเพียงนิทานข้อเรื่องที่ 19 เล่มที่ 2 จบเพียงตอนกลางนิทาน ข้อเรื่องที่ 9 เล่มที่ 6 เริ่มตั้งแต่นิทานข้อเรื่องที่ 11 จนถึงเรื่องที่ 14 เล่มที่ 7 เริ่มตั้งแต่นิทานข้อเรื่องที่ 16 จนถึงเรื่องที่ 17 ส่วนเล่มที่ 3 และ 9 เริ่มตั้งแต่นิทานข้อเรื่องที่ 39 ถึงเรื่องที่ 48 ดังนั้นเป็นต้น จึงเป็นไปได้ว่าในการจัดพิมพ์นิทานนางตันไตรยขึ้นเป็นครั้งแรก คงจะใช้ต้นฉบับอื่นที่นอกเหนือไปจากสมุดไทยที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ

ไทยรับนิทานนางตันไตรยมาอย่างไรและเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีผู้สันนิษฐานว่าคงได้รับผ่านเมืองเชียงใหม่ (อันเป็นแหล่งกำเนิดนิทานปัญญาสชาดก) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นระยะเดียวกับที่เราได้นิทานอิหร่านราชธรรมจากเปอร์เซีย

กุสุมา รัชมนิ (2547: 86-87) ตั้งข้อสังเกตว่านิทานนางตันไตรยในระยะแรกที่ไทยได้รับมาคงจะมีลักษณะเหมือนนิทานนางตันไธของลาว กล่าวคือ ใกล้เคียงกับฉบับสันสกฤตอย่างเห็นได้ชัดทั้งเนื้อหาและจำนวนนิทาน แต่ต่อมาได้มีการต่อเติม ดัดแปลงโดยผู้เล่า และ/หรือผู้คัดลอกให้ตรงกับคตินิยมของคนไทยบ้าง ตามใจชอบของตนเองบ้าง การดัดแปลงแต่งเติมเช่นนี้ปรากฏในงานเรื่องอื่นเช่นกัน ได้แก่ เวตาลปกรณ์ ซึ่งตรงกับฉบับสันสกฤตเพียงนิทานหลักกันนิทานข้อเรื่องเดียวเท่านั้น นิทานข้ออื่นอีก 11 เรื่อง ล้วนต่างไปจากของเดิม หิโตปเทศวัตถุปกรณ์ก็เช่นกัน มีนิทานหลักกับนิทานข้อ 6 เรื่องที่เหมือนฉบับสันสกฤต อีก 10 เรื่อง ผิดจากเดิม

ต้นฉบับนิทานนางตันไตรยปรากฏเพียง 3 ปกรณ์ เข้าใจว่าเดิมคงมีทั้ง 4 ปกรณ์เหมือนฉบับอื่น ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น เห็นได้จากตอนที่นางตันไตรยทูลพระราชาว่าอันสมเด็จพระบรมกษัตริย์เจ้าในโบราณจารีตไซ้ร ย่อมทรงสมาคมโดยนิมมราชศาสตร์นี้ให้จระเข้ญสุขสวัสดิ์แก่โลกทั้งหลาย และมีนิยายอันเป็นประโยชน์ได้ 360 ประการ คือ นทุกปกรณ์ 90 นิยาย คุมควบเข้าทั้งสิ้น นิยมเป็นนิยาย 360 ล้วนประกอบโศลกอันไพเราะยิ่งนัก พระองค์จึงประพุดติอย่าให้ขาดจำนวนนิยายที่นางตันไตรยเล่านี้ปรากฏในฉบับพิมพ์และชาวเช่กันว่ามีปกรณ์ละ 90 เรื่อง รวมทั้ง 4 ปกรณ์ได้ 360 เรื่อง

หากศึกษานิทานนางตันไตรยของไทยในแต่ละปกรณัม กุสุมา รักษมณี (2547: 87-89) ให้รายละเอียดว่า นนทุกปกรณัมฉบับไทยแบ่งได้เป็น 2 ตอน ตอนที่หนึ่งคือนิทานนำเรื่อง ซึ่งมีเนื้อเรื่องเหมือนฉบับพิมพ์ ชวา และลาว แต่ต่างตรงที่มีนิทานซ้อนแทรกอยู่ในนิทานนำเรื่องถึง 19 เรื่อง เมื่อพระเจ้าไอสุริยพาหราชทรงมีบัญชาให้หานางมาคืนละคน วิจิตรวิจารณ์นามหามนตรีจัดเข้ามาถวายได้ 159 คน แล้วก็มีอาเจนาจากที่ใดได้อีก นางตันไตรยเห็นบิดาเป็นทุกข์ จึงอาสาเข้าเฝ้าพระราชาราชเพื่อให้บิดาเห็นว่านางมีความสามารถช่วยบิดาได้ นางตันไตรยจึงชักนิทานอุทาหรณ์มาอ้างรวม 8 เรื่อง เมื่อเข้าไปในวังแล้วนาง ตันไตรยเล่านิทานให้หม่อมหลวงลิลาหารีของพระราชาราชฟัง พระราชาราชซึ่งประทับอยู่ที่นั่นทรงพอพระทัยนิทานที่นางเล่า จึงให้งดการประหารนางในวันรุ่งขึ้น ดังเคย

ตอนที่สองคือเรื่องวันนทุก เป็นนิทานเรื่องหนึ่งที่นางตันไตรยเล่า ถึงนนทุกกับสัจฉิพซึ่งเป็นวัวเทียมเกวียนของเศรษฐีผู้หนึ่ง ทั้งสองหารือกันว่าจะหนีเป็นอิสระหรือจะอยู่รับใช้นายต่อไป ต่างผลัดกันเล่านิทานอุทาหรณ์เพื่อสนับสนุนความเห็นของตน รวมนิทาน 11 เรื่อง เมื่อนนทุกถูกทิ้งไว้ในป่าได้พบกับราชสีห์จันทสิงหราช (จันทปิงคละในฉบับสันสกฤต) และเป็นมิตรกัน จึงออกสังวทันต์ (คัมภีร์พระในฉบับสันสกฤต) และวายุภักษ์ ยุยงให้จันทสิงหราชผิใจกับนนทุก ในตอนนี้มีนิทานอุทาหรณ์รวม 16 เรื่อง เมื่อสังวทันต์ไปหานนทุกเพื่อเตือนให้ระวังตัว นนทุกกล่าวว่าตนปล่อยให้เป็นไปตามชะตากรรม ต่างก็ได้แย้งกันว่าเมื่อถึงที่ตายจะหนีตายได้หรือไม่ นิทานอุทาหรณ์ที่ชักมาเล่ามี 6 เรื่อง

นิทานซ้อนในนนทุกปกรณัมทั้ง 2 ตอนนี้ ตรงกับฉบับสันสกฤตและลาว 16 เรื่อง (นนทุกปกรณัมสันสกฤตและลาวมีนิทานซ้อน 20 เรื่อง, เรื่องหนึ่งปรากฏอยู่ในปักษีปกรณัมฉบับไทย ส่วนอีก 3 เรื่องไม่มีในฉบับสันสกฤต 4 เรื่อง และจากมณฑุกปกรณัมฉบับสันสกฤต 1 เรื่อง เรื่องที่ได้จากนิทานปัญญาสชาติก ได้แก่ เรื่องโอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (เรื่องที่ 11) ซึ่งมีนิทานซ้อนอยู่อีก 4 เรื่อง (เรื่องที่ 12-15) ได้เค้าเรื่องจากสรรพสิทธิชาติก (เรื่องที่ 40 ในปัญญาสชาติก) รวมกับเรื่องสรรพชาติก (เรื่องที่ 4 ในปัญญาสชาติกภาคผนวก) อีกเรื่องหนึ่งคือกุนิณกุมาร (เรื่องที่ 17) ได้เค้าเรื่องมาจากสุบินชาติก (เรื่องที่ 7 ในปัญญาสชาติกภาคผนวก) เรื่องบุตรีขุนเมือง (เรื่องที่ 3) กับวิปักษพราหมณ์ (เรื่องที่ 4) ตรงกับนิทานธรรมศาสตร์ของลาว, เขมรและพม่า ที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องนางตรีบิดา (เรื่องที่ 1) ซึ่งตรงกันนิทานเปอร์เซียเรื่องเด็กชาย 5 ขวบกับกระเป๋าสเงินที่ถูกขโมย (The Stolen Purse and the Child of Five Years) ในหนังสือเรื่อง Sinbad Namah นิทานเรื่องนี้อาจจะเข้ามาในไทยพร้อมๆ กับนิทานสิบสองเหลี่ยมของเปอร์เซียก็เป็นได้

ปักชีปกรณ์ มีต้นฉบับสมุดไทยทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ฉบับร้อยแก้วที่พิมพ์รวมกับปกรณ์อื่น ๆ มีนิทานซ้อน 24 เรื่อง ฉบับร้อยกรองแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Josiah Crosby มีนิทานเพิ่มอีกหนึ่งเรื่อง เรื่องที่ตรงกับฉบับสันสกฤตและลาวมีเพียง 3 เรื่องคือ ตั้งแครงเป็นพญา (เรื่องที่ 12) แมวจำศีล (เรื่องที่ 13) และทำชอบเป็นผิด (เรื่องที่ 14) ส่วนเรื่องนกไส้กับช้าง (เรื่องที่ 20) อยู่ในนทุกปกรณ์ฉบับสันสกฤตและลาว

ปีศาจปกรณ์ มีนิทานซ้อน 31 เรื่อง ตรงกับฉบับลาวเพียงเรื่องเดียว ส่วนมณฑกปกรณ์ไม่มีในฉบับไทย แต่นิทานซ้อนซึ่งพบในมณฑกปกรณ์ฉบับสันสกฤตและลาวปรากฏในปีศาจปกรณ์ของไทยเรื่องหนึ่ง คือ นางกนิรสารอกไขให้ผัว (เรื่องที่ 7) และนทุกปกรณ์ของไทยอีกเรื่องหนึ่งคือ สุนัขจิ้งจอกทะสายหน้าไม้ (เรื่องที่ 35) นอกจากนั้นยังมีนิทานซ้อนที่ปรากฏซ้ำกันในนทุกปกรณ์กับปักชีปกรณ์ของไทยอีก 3 เรื่องคือ มาณพลีงพังพอน (นทุกปกรณ์ เรื่องที่ 8, ในปักชีปกรณ์ เรื่องที่ 17 ใช้ชื่อเรื่องทำผิดเป็นชอบ) นกนางเขนตงฟองที่หาดทราย (นทุกปกรณ์ เรื่องที่ 24, ปักชีปกรณ์ เรื่องที่ 19) หงส์หามเต่า (นทุกปกรณ์ เรื่องที่ 37, ปักชีปกรณ์ เรื่องที่ 2)

นิทานนางตันไตรยของไทย นอกจากฉบับพิมพ์ภาษาไทยแล้ว ยังได้รับความสนใจศึกษานำไปตีพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาต่างประเทศและเป็นที่สนใจของชาวตะวันตกมากพอประมาณอีกด้วย บาทหลวง (Jean Pallegoix) เป็นคนแรกที่กล่าวถึงนิทานนางตันไตรย ในตำราชื่อ Grammatica Linguae Thai (พ.ศ. 2393) ของท่านมีรายชื่อหนังสือประเภทที่ไม่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนารวม 143 เรื่อง มีปกรณ์ทั้ง 3 ในนิทานนางตันไตรยรวมอยู่ด้วยในปี พ.ศ. 2406 Adolf Bastian นำต้นฉบับปีศาจปกรณ์และบทแปลปักชีปกรณ์กับนิทานสิบสองเหลี่ยมไปยังเยอรมนี ในปี พ.ศ. 2437 F.W.K. Muller แปลปีศาจปกรณ์เป็นภาษาเยอรมันจากต้นฉบับที่ได้จาก Bastian แต่แปลไว้ถึงเพียงนิทานซ้อนเรื่องที่ 6 เท่านั้น นอกจากนั้น ในปี พ.ศ. 2515-2516 วารสาร Siam Repository ลงพิมพ์บทแปลย่อของปีศาจปกรณ์และนทุกปกรณ์เป็นภาษาอังกฤษ ไม่ปรากฏชื่อผู้แปล นทุกปกรณ์มีบทแปลอีกฉบับเป็นภาษาฝรั่งเศสโดย Edouard Lorgeou ในปี พ.ศ. 2470 ส่วนปักชีปกรณ์มีบทแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Crosby และปีศาจปกรณ์มีบทแปลย่ออีกฉบับเป็นภาษาอังกฤษโดย Ginsburg (กุสุมา รัชมนถี 2547: 89-90)

ต้นไตรพาชยานะ ฉบับสันสกฤตนั้น ผู้แต่งประสงค์จะให้แตกต่างจาก ปัญจตันตระแบบที่ทั้งด้านเนื้อหาและภาษา กล่าวคือมุ่งให้ความเพลิดเพลินจากเรื่องราวในนิทานกับความไพเราะ

ของสำนวนโวหารเป็นเบื้องต้นและมุ่งให้คติธรรมเป็นเบื้องหลัง ดังจะเห็นได้จากการตัดทอนโคลงที่แสดงคติธรรมออกไปเป็นส่วนใหญ่ กับการดัดแปลงแต่งเติมเนื้อเรื่องนิทานให้สนุกสนานชวนติดตามมากขึ้น นอกจากนั้นยังใช้สำนวนโวหารอย่างวิจิตรบรรจงทำนองเดียวกับคำประพันธ์ประเภทกาพย์ (กาพย์) เรื่องเอก ๆ เช่น ทศกัณฐะวิโรจนา ของทัศน เป็นต้น

ส่วนผู้แต่งนิทานนางตันไตรยฉบับภาษาไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามุ่งให้เนื้อหานิทานเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เพลิดเพลินและสั่งสอนไปในเวลาเดียวกัน เนื้อเรื่องของนิทานส่วนใหญ่จึงถูกดัดแปลงให้เหมาะสมกับความคิดกับความรู้สึกชอบของคนไทย ได้แก่การไม่จองเวรกัน หรือการแสดงความเห็นใจและห่วงใยเพื่อนมนุษย์แม้ผู้นั้นจะเป็นศัตรูก็ตาม ตัวอย่างเช่น ในเรื่องนายเนสาท (นนทกปกรณัม เรื่องที่ 43) กล่าวถึงพราหมณ์หนึ่งหนีเสียขึ้นไปบนต้นไม้ซึ่งเป็นที่อยู่ของลิงหมู่หนึ่ง พราหมณ์ฆ่าลูกลิงกินลิงทั้งหลายโกรธจะรุมทำร้ายพราหมณ์ แต่ลิงที่เป็นจำเริญห้ามว่า “แม่นสุเจ้าทั้งหลายจะประหารนาย เนสาทให้สิ้นชีวิตบัดนี้ บุตรนัดดาเราทั้งปวงมีอาจเป็นขึ้นมาเลย จงเห็นแก่เราเถิด” เมื่อลิงนำทางพราหมณ์ออกจากป่าพราหมณ์ลอบตีลิงเพื่อเอาเป็นอาหารไปฝากลูกเมีย ลิงกล่าวว่า “ท่านดีเราตายแล้วผู้ใดจะนำท่านไปเล่า เราจะลงไปนำโดยสถลมารคไซ้ท่านจะดีเราสิ้นชีพแล้วท่านจะละเลงหลงอยู่ในป่า พาลมฤคธราชร้ายจะบีฑา ผิดดั่งนั้นท่านไปโดยสถลมารคเถิด เราก็จะไปโดยพฤษภมารคนี้ ท่านตามรอยโลหิตเราไปเถิด” เมื่อออกมาพ้นป่าถึงลงมาถึงทางให้อีกที่ พราหมณ์จึงฆ่าลิงได้ อย่างไรก็ตาม ในตอนจบของเรื่องผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าผู้ทำบาปต้องได้รับโทษในที่สุด เมื่อพราหมณ์เดินทางต่อมาอีกเพียงเล็กน้อย แผ่นดินก็แยกสลายพราหมณ์จมลงไปในมหาอเวจีนรก

สำนวนโวหารบางตอนยังบ่งให้เห็นว่าผู้แต่งมุ่งให้เป็นนิทานธรรม ทำนองเดียวกับนิทานชาดก และในตอนท้ายของนนทกปกรณัม ผู้แต่งกล่าวว่า นี่แหละสาธุสัปปุริสเราท่านทั้งปวง ได้สดับตำนานนิทานนี้แล้ว จงนมัสการไว้แล้วก็กระทำน้ำจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใสสิ้นราตรี เบื้องหน้าก็จะมีความสุข คือสุขในพระอมตมหานครนฤพานนั้นแล

เป็นที่น่าสังเกตว่า นอกจากสำนวนโวหารทำนองเทศนาอย่างนิทานธรรมแล้ว ยังมีบางตอนที่บรรยายแก้วยุคสมัย ๆ กระชับรัดกุมอย่างจะมุ่งดำเนินเรื่องให้รวดเร็วทันใจแต่บางตอนก็ค่อนข้างยืดเยื้อและวกวน บางตอนมีสัมผัสนอกและในอย่างรวบรวบ รวากับจะอวดฝีมือในการประพันธ์ เมื่อได้พิจารณาดูต้นฉบับทั้งสมุดไทยและฉบับพิมพ์แล้ว ยังเห็นว่ามีใจความซ้ำซ้อนกันบ้าง โครงเรื่องของนิทานซ้ำกันบ้าง ชวนให้เชื่อว่านิทานนางตันไตรยฉบับภาษาไทย เป็นงานที่คัดลอกมาจากต้นฉบับหลายฉบับ จากการเขียนของคนหลายคน มากกว่าเป็นการถ่ายทอดจาก

งานขึ้นได้อีกหนึ่ง ดังเช่นต้นไตรปาชยานะฉบับสันสกฤต (ปัจจุบัน), ทมิฬ, ชวาและลาว นางต้นไตรของไทยจึงดูผิดเพี้ยนผิดนอไปมากด้วยประการฉะนี้

3. นิทานนางต้นไตรของไทย

จากหนังสือมานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี จัดทำโดยมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา (ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา 2 เมษายน พ.ศ.2548 ซึ่งเป็นหนังสือที่คณะผู้จัดทำมานุกรมชุดนี้ได้รวบรวมรายชื่อวรรณคดีไทยและวรรณคดีท้องถิ่นในสมัยสุโขทัย มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีการพิมพ์เผยแพร่แล้วมาจัดทำคำอธิบาย และนิทานนางต้นไตรก็เป็นหนึ่งในวรรณคดีและวรรณกรรมที่ได้รับการรวบรวมบรรจุไว้ในหนังสือเล่มนี้ โดยผู้ที่จัดทำคำอธิบาย ได้แก่ สยาม ภัทรานุประวัติ และกุสุมา รัชมนถ์ (2550: 149-152) นำเสนอสาระเกี่ยวกับนิทานนางต้นไตร ไว้ว่า

นิทานต้นไตรเป็นนิทานร้อยแก้ว ที่มีลักษณะเป็นนิทานซ้อนนิทาน มีต้นฉบับตกทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ต้นไตรเป็นชื่อหญิงสาวผู้เล่านิทานถวายพระราชานิทานที่เล่ามี 3 เรื่อง ได้แก่

นนทกปกรณัม เรื่องวุ่นนทกกับจันทราชสีห์เป็นมิตรกัน

ปักชีปกรณัม เรื่องนกเลือนาย

ปีศาจปกรณัม เรื่องปีศาจแต่งงานกับมนุษย์

เนื้อเรื่องของนิทานต้นไตรได้มาจากนิทานอุทานหรณภาษาสันสกฤตชื่อต้นไตรปาชยานะซึ่งเป็นนิทานที่แพร่หลายในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีฉบับที่สืบเนื่องมาเป็นภาษาต่าง ๆ หลายสำนวน เช่นฉบับภาษาทมิฬ ชวา ล้านนา ลาว และไทย ต้นฉบับเดิมในภาษาสันสกฤตมีนิทาน 4 เรื่อง ได้แก่ นนทกปกรณัม (ไทยเรียกนนทกปกรณัม) ปักชีปกรณัม ปีศาจปกรณัม และมถชุกปกรณัม (เรื่องผูกกับกับงู) แต่ฉบับภาษาไทยมีนิทานเพียง 3 เรื่อง ต้นฉบับนิทานต้นไตรมีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ในรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเรื่องนทุกปกรณัม และปี่สาขปกรณัมมาเขียนเป็นภาพจิตรกรรมที่พระระเบียงรอบพระอุโบสถในวัดพระเชตุพนฯ ดังปรากฏข้อความในโคลงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ว่า

ผนังที่บุษยสรพราศ	พระระเบียง มุมฤๅ
ทั้งสี่ทิศด้าบล	บอกแจ้ง
นทุกปกรณำเรื่อง	เรื่องระบฏ ระบายพ่อ
พหิเหตุนเรศรสร้างสร้าง	ล้ำสรรค์

มุขมุขเขียนเรื่องด้าว	ด้าบล ผนังเอย
แปดแห่งแบ่งบรรล่าย	ลักษณ์ล้วน
ปี่สาขปกรณำถกกล	กบปัด ฤๅแฮ
ต่างต่างนิทานล้วนเพี้ยน	ภาพแสดง ๙

ต่อมาเมื่อหอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมชุดนิทานโบราณของไทย ได้แบ่งนิทานที่มีต้นฉบับอยู่ในหอพระสมุดเป็นภาคต่าง ๆ โดยกำหนดให้นิทานสิบสองเหลี่ยมหรือนิทานอิหร่าน ราชธรรมเป็นประชุมปกรณัมภาคที่ 1 ปักษีปกรณัมเป็นภาคที่ 2 ปี่สาขปกรณัมเป็นภาคที่ 3 เวตาลปกรณัมเป็นภาคที่ 4 นิทานนำเรื่องเกี่ยวกับนางตันไตรยและนทุกปกรณัมเป็นภาคที่ 5 และหิโตปเทศวัตถุปกรณัมเป็นภาคที่ 6 นิทานเรื่องนทุกปกรณัม ปักษีปกรณัม และปี่สาขปกรณัม จึงเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นนิทานปกรณัมเรื่องหนึ่งๆ เท่านั้น แต่ในที่นี้จะเรียกรวมกันเป็นนิทานชุดว่า นิทานตันไตร ตามเค้าเดิมจากภาษาสันสกฤต

นิทานตันไตรยเริ่มด้วยนิทานนำเรื่องซึ่งแต่งเป็นร้อยแก้ว มีนิทานแทรกอยู่ 19 เรื่อง เล่าเรื่องตั้งแต่ พระเจ้าไอสุริยพหาราช กษัตริย์แห่งเมืองปาฏลีบุตร โปรดให้อำมาตย์วิจิตรวิจารณ์หาหญิงสาวมาถวายวันละหนึ่งคน อำมาตย์วิจิตรวิจารณ์หาหญิงสาวมาถวายได้ 159 คน ก็ไม่สามารถหาหญิงสาวมาถวายได้อีก นางตันไตรยผู้เป็นธิดาของอำมาตย์วิจิตรวิจารณ์มีอายุ 9 ขวบ เห็นบิดาเป็นทุกข์จึงถามสาเหตุ เมื่อทราบความจริงก็อาสาจะเข้าถวายตัว แต่บิดาทักทานไว้ นางจึงเล่านิทานอุทาหรณ์เพื่อให้นม่น้ำใจบิดา อำมาตย์วิจิตรวิจารณ์เห็นว่านางตันไตรยมี

สติปัญญาเฉลียวฉลาดจึงยอมให้นางเข้าเฝ้าพระเจ้า ใสสุริยพาหราชได้ เมื่อนางต้นไทรเข้าไปในวัง แล้ว ก็ได้เล่านิทานถวายโดยทำที่เป็นเล่าให้หมู่นางในฟัง พระเจ้าใสสุริยพาหราชพอพระทัยจึงตั้งนางเป็นมเหสี และสรรเสริญนางว่าเป็นผู้มีสติปัญญา นิทานที่นางต้นไทรเล่าในราชสำนักมีทั้งสิ้น 3 เรื่อง แต่ละเรื่องมีนิทานซ้อนอยู่จำนวนต่าง ๆ กัน

นนทกปกรณัมเป็นนิทานเรื่องแรก มีนิทานซ้อน 33 เรื่อง เล่าเรื่องตั้งแต่วันนทกและว้าวสัณฐีพี่เลี้ยงเมียของเศรษฐีมา วันนทกตั้งใจว่าจะแก้มตายเพื่อจะได้ไม่ต้องทำงานหนัก แต่ว้าวสัณฐีไม่เห็นด้วย วัวทั้งสองผลัดกันเล่านิทานเพื่อสนทนาระบายความเห็นของตน วันนทกตัดสินใจจะอยู่ในป่าต่อจึงแก้มล้มลง ขบวนเกวียนเข้าใจว่าวันนทกตายแล้วจึงทิ้งนทกไว้ในป่า แล้วออกเดินทางต่อ เมื่อขบวนเกวียนจากไปวันนทกก็เที่ยวไปในป่า สุนัขจิ้งจอกสังวทันต์และวายุภักษ์บริวารของราชสีห์จันทสิงหราชไม่เคยเห็นว้าวมาก่อน เมื่อเห็นวันนทกก็ตกใจจึงไปเชิญจันทสิงหราชมาดู เมื่อจันทสิงหราชได้พบวันนทกก็พอใจและเป็นมิตรกัน สุนัขจิ้งจอกสังวทันต์และวายุภักษ์เกรงว่าหากจันทสิงหราชคบกับวันนทกพวกตนจะเสียประโยชน์ที่เคยได้รับ จึงยุแหย่ให้ทั้งสองระแวงกัน โดยสังวทันต์และวายุภักษ์ผลัดกันไปเล่านิทานให้จันทสิงหราชและวันนทกฟังจนต่างไม่ไว้วางใจกัน ในที่สุดทั้งสองก็ต่อสู้กันจนตาย เทวดามารับทั้งสองไปสู่สวรรค์ ส่วนสุนัขจิ้งจอกสังวทันต์และวายุภักษ์และบริวารตัวอื่น ๆ ก็ตายเพราะเสียงคำรามของจันทสิงหราช และด้วยเหตุที่ทำให้สัตว์ทั้งสองต่อสู้กันจนตายทำให้สุนัขจิ้งจอกสังวทันต์และวายุภักษ์ไปเกิดในนรก

ปักษีปกรณัม เป็นนิทานชุดที่สอง เป็นเรื่องนกเล็กนกน้อย มีนิทานซ้อน 24 เรื่อง เริ่มตั้งแต่เหล่าฤๅษีและเทวดาเกรงว่าตนจะสิ้นอายุขัยจึงคิดหาทางให้มีชีวิตอมตะ พระอิศวรแนะนำให้กวนน้ำอมฤต เหล่าเทวดาและอสูรจึงร่วมกันกวนน้ำทิพย์ ผู่นกทั้งหลายเห็นเทวดาและอสูรร่วมมือกันอย่างดี จึงคิดจะเลือกนกตัวหนึ่งเป็นผู้ปกครอง นกกระเรียนเสนอให้เลือกกาเป็นผู้ปกครอง แต่นกสัณบินทิตเสนอให้เลือกหงส์ ผู่นกจึงให้กาและหงส์แข่งกันบินข้ามมหาสมุทร กาไม่สามารถบินข้ามมหาสมุทรได้ ตกลงกลางมหาสมุทรเสียก่อน หงส์ช่วยกาไว้แต่กาเนรคุณใส่ร้ายหงส์ นกทั้งหลายจะตั้งหงส์เป็นผู้ปกครอง แต่นกกระเรียนไม่เห็นด้วย จึงเล่านิทานแสดงโทษของหงส์ นกตัวอื่นก็คัดค้านและเสนอผู้ที่สมควรจะเป็นผู้ปกครองต่อไปโดยเล่านิทานประกอบ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็จะคัดค้านและนำนิทานมาเล่าประกอบเพื่อให้ข้อเสนอนั้นตกไป ตอนท้ายนกทั้งหลายเห็นว่าควรไปเฝ้าพญาครุฑ และเชิญพญาครุฑเป็นผู้ปกครอง พญาครุฑยอมเป็นผู้ปกครองผู่นก และตั้งนกอินทรีเป็นอุปราช นกการเวกเป็นมนตรี แร้งเป็นเสนาบดี นกแขกเต้าเป็นราชบัณฑิต นกยางเป็นเสนาบดี และกาเป็นแขวงเมือง

ปีศาจปรกรณัม เป็นนิทานชุดที่สาม เป็นเรื่องของปีศาจที่แต่งงานกับมนุษย์ มีนิทานข้อ
 30 เรื่อง เล่าตั้งแต่ท้าวพาลราชเจ้าเมืองจักรพรรดินครมีพระธิดานามว่านางประภาพาล นาง
 ประภาพาลเลี้ยงวานรไว้ตัวหนึ่งสามารถพูดภาษามนุษย์ได้ วันหนึ่งเกิดน้ำท่วมเมือง สายน้ำพัดเรือ
 ที่พระธิดาประภาพาลประทับอยู่ลอยไปถึงเมืองภูดาลัยนครซึ่งเป็นเมืองของปีศาจ พญาปีศาจ
 กัดประลัย ต้องการได้นางเป็นมเหสี มন্ত্রীปีศาจพากันทักท้วง แต่พญาปีศาจก็ได้จัดงานอภิเษก
 กับนาง

พระเจ้ากษัตริย์นครเมืองตรังหานคร ออกประพาสป่าพบนางประภาพาล จึง
 นำนางกลับเมือง เมื่อพระเจ้าเทพราช กษัตริย์เมืองโลทนคร พระนัดดาทราบข่าวจึงมาทูลให้นาง
 ไปคืนเพราะพวกปีศาจอาจตามมารังควาน แล้วเล่าให้พระเจ้ากษัตริย์ฟังเป็น
 อุทาหรณ์ พระเจ้ากษัตริย์ไม่ยอมคืนนาง แต่ได้เชิญฤๅษีโคดมผู้เป็นอาจารย์มาช่วยการศึกษา ฤๅษี
 แนะนำให้บวชบรรพชาเพื่อขอให้เทพดาช่วยรบกับทัพของปีศาจ ทัพปีศาจแพ้ พญา
 ปีศาจถูกจับได้ พระเจ้ากษัตริย์ขอภัยพญาปีศาจ ส่วนพญาปีศาจก็ถวายนางประภาพาลให้
 พระเจ้ากษัตริย์ และไม่ติดใจอาฆาต พระเจ้ากษัตริย์จึงปล่อยเหล่าปีศาจกลับเมืองไป

ท้าวพาลราชทรงได้ข่าวว่า พระเจ้ากษัตริย์ได้พบพระธิดาประภาพาลในป่า จึงจะมารับ
 พระธิดากลับเมือง แต่ทัพของท้าวพาลราชถูกทัพเทพดาที่รักษาเมืองตรังนครบังตาจึงไม่อาจเข้า
 เมืองตรังนครได้ ท้าวพาลราชจึงแต่งสารเข้ามา ในที่สุดท้าวพาลราชก็ได้พบพระธิดา ฤๅษีโคดมพระ
 อาจารย์ของพระเจ้ากษัตริย์ให้โอวาทแก่พระเจ้ากษัตริย์ พระเจ้ากษัตริย์ครองเมืองต่อมา
 อย่างสงบสุข

นิทานนางตันไตรยมีเนื้อเรื่องสนุกสนานและมีคติเป็นอุทาหรณ์สอนใจ ตัวละครสัตว์ต่าง ๆ
 ล้วนเป็นภาพจำลองของมนุษย์ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมและความคิดที่เป็นแบบอย่างในด้านดีและเป็น
 เยี่ยงอย่างในด้านชั่วร้ายได้ เช่น พฤติกรรมของวัวขนทุก ราชสีห์จันทสิงหราช และสุนัขจิ้งจอกที่
 เป็นเสนาบดีของราชสีห์ เป็นต้น นอกจากนั้นนิทานตันไตรยยังแสดงให้เห็นความมีปัญญาของสตรี
 เช่น นางตันไตรยผู้สามารถใช้นิทานเป็นสิ่งกล่อมเกลางและโน้มน้าวพระทัยของพระราชาได้ ใน
 ตอนต้นเรื่องพระเจ้าไอสุริยพนาทราชมองคิดด้วยความอหังการว่า พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ราช
 ดำรงยศอันยิ่งใหญ่ สมควรจะวิวาห์มงคลหาอัศวมเหสีจึงทุกทิศจึงจะเหมาะสม จึงให้วิจิตรวจา
 รณามหามนตรีนางเบญจกัลยาณีเข้ามาถวายวันละคน ไปจนได้ 1 ปีอย่าได้ขาด โดยคัดดูแลใน
 ลูกพระยาและมนตรี เศรษฐีอันประกอบด้วยชาติตระกูล แต่อายุได้ 9 ปี 10 ปี หากวันใดขาด จะให้

ลงอาญาแก่วิจิตรวิจารณ์นามหามนตรีกับทั้งโคตรจนสิ้นชีวิต ครั้นเมื่อนางตันไตรยเข้าไปเล่านิทาน ถวายคืนแล้วคืนเล่า พระราชาก็ทรงเพลิดเพลินและชื่นชมในตัวนางจึงสถาปนานางเป็นมเหสี นาง ทูลถึงประโยชน์ของนิทานที่เล่าถวายว่า “อันสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เจ้าในโบราณจารีตไซ้ร้ย่อมทรง สมาคมโดยนิมิตราชศาสตร์นี้ให้จระเข้ญสุขสวัสดิ์แก่โลกทั้งหลาย และมีนิยายอันเป็นประโยชน์ ได้ 360 ประการ...พระองค์จงประพุดติอย่าให้ขาด”

นิทานตันไตรยจึงเป็นทั้งนิทานที่อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน และอ่านเพื่อพิจารณาแง่คิดที่ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตสำหรับบุคคลในสถานะต่าง ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการสร้าง

กลวิธีการสร้าง หมายถึง เทคนิค หรือวิธีการต่าง ๆ ในการเสนอเรื่อง อันมีชั้นเชิงที่ผู้แต่ง ผู้เขียน หรือผู้เล่านิทานนำมาใช้สร้างงานของตนให้มีคุณค่าเป็นที่น่าสนใจมากกว่าการบอกเล่า ธรรมดา ให้เรื่องนั้นน่าสนใจ น่าอ่าน น่าฟัง และมีผลต่อการดำเนินเรื่อง เพื่อใช้สื่อนำไปยังผู้รับสาร การวิจัยนี้มีศึกษาการกลวิธีสร้างในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การนำเรื่อง

การนำเรื่อง ส่วนเริ่มต้นหรือส่วนแรกของเรื่อง โดยศึกษา นิทานนำเรื่องและการเปิดเรื่อง

1.1 นิทานนำเรื่อง คือนิทานที่ผู้เล่าเริ่มต้นเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง เพื่อจะดำเนิน เรื่องต่อไปจนถึงนิทานซ้อนนิทานต่าง ๆ ที่ตัวละครยกมาเป็นอุทาหรณ์แสดงเหตุผลของตน การศึกษาวิเคราะห์ดำเนินการตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏในแต่ละปกรณัม

1.2 การเปิดเรื่อง เป็นการเปิดเรื่องของนิทานนางตันไตรยของไทย โดยเล่าเรื่องราวเพื่อ เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องซึ่งถือกันว่าเป็นตอนที่สำคัญมากตอนหนึ่ง เพราะถ้าผู้แต่งเริ่มเรื่องไม่ น่าสนใจ หรือไม่ก่อให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นแล้ว ผู้อ่านก็อาจจะไม่สนใจติดตามเรื่องราวใน ตอนต่อไปก็ได้ โดยทั่ว ๆ ผู้แต่งจะใช้วิธีการเปิดเรื่องเพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้อ่าน ดังนี้ (สายทิพย์ นุกูลกิจ, 2537: 125-127)

1. นำเรื่องด้วยการบรรยาย โดยจะบรรยายตัวละคร บรรยายฉาก หรือบรรยายเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

2. นำเรื่องด้วยการพรรณนา จะเป็นการพรรณนาตัวละคร พรรณนาฉาก หรือพรรณนาเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ นิทานนำเรื่องแบบนี้จะต่างจากวิธีการบรรยายตรงที่มุ่งให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกนึกคิดหรือจินตนาการคล้อยตามผู้แต่งด้วย

3. นำเรื่องด้วยนาฏการหรือการกระทำของตัวละคร สังก่อให้เกิดความสนใจใคร่รู้ในเหตุและผลของการกระทำนั้น ๆ

4. นำเรื่องด้วยบทสนทนาของตัวละครที่มีคำซึ่งกระทบใจผู้อ่าน ทำให้เกิดความสะดุดใจสนใจติดตามอ่านต่อไป

5. นำเรื่องด้วยการใช้สุภาษิต คำพังเพย บทกวี บทเพลง หรือข้อความที่คมคายชวนคิดชวนให้ฉงนสนเท่ห์ และน่าติดตาม

ทั้งนี้สอดคล้องกับ กาญจนา วิชญ์ปกรณ์ (ม.ป.ป.: 28-30) กล่าวถึงกลวิธีในการเปิดเรื่องหรือการนำเรื่องเพื่อเร้าความสนใจของผู้อ่าน โดยสรุป ดังนี้

1. กลวิธีในการเปิดเรื่องด้วยการสร้างนาฏการหรือการกระทำ (Action) ของตัวละครในเรื่อง
2. กลวิธีในการเปิดเรื่องโดยบทสนทนา (Dialogue)
3. กลวิธีในการเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย หรือการพรรณนา

แต่ กระแสร์ มาลายาภรณ์ (2522: 33-44) กล่าวถึงการเริ่มต้นเรื่องที่แตกต่างออกไป กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเริ่มเรื่อง หรือการขึ้นต้นวรรณกรรมร้อยแก้ว มี 5 ประการ คือ บรรยายพฤติกรรมของตัวละครเอก บรรยายตัวละคร บรรยายฉากและตัวละคร การใช้บทสนทนา แสดงแนวคิดทันที

กลวิธีการสร้างนิทานนำเรื่อง จึงเป็นกลวิธีการเปิดเรื่องที่ผู้แต่งใช้เป็นเครื่องมือในการนำเสนอเรื่องราวให้น่าสนใจ ดึงดูดใจให้ผู้อ่านกระหายใคร่รู้และติดตามอ่านเนื้อหาสาระต่อไป

2. การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเป็นวัฒนธรรมการใช้ภาษาของมนุษย์อย่างหนึ่ง เนื่องจากชื่อเป็นเครื่องสื่อความคิดแสดงลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้น ๆ ทำให้คนเรียกขานกันได้อย่างถูกต้องและสื่อความหมายได้ตรงกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ชื่อจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยผู้ใช้ภาษาหรือคนในสังคม ซึ่งจะเกิดขึ้นตามข้อตกลงของสังคม ดังที่คันทันนี วีระศิลป์ชัย (2538: คำนำ) กล่าวถึงความสำคัญของชื่อไว้ว่า ชื่อ ไม่ว่าชื่อบุคคล บ้านเรือน สถานที่ วัตถุสิ่งของ ล้วนมีคุณค่าในการบ่งบอกและจำแนกเอกลักษณ์ของคนนั้นหรือสิ่งนั้นให้แตกต่างจากสิ่งอื่น เป็นหลักฐานที่เล่าและยืนยันถึงประวัติความเป็นมาและยังเป็นเครื่องมืออย่างง่าย ๆ ที่ช่วยจดจำและสืบทอดความเป็นมาเหล่านั้นยังยุคสมัยต่อไปเป็นอย่างดีในบางวงการบางอาชีพ เช่น วงการภาพยนตร์ “ชื่อ” จัดเป็น “จุดขาย” ในทางธุรกิจ ชุตินา บุญอยู่ (2549: 1) กล่าวว่า ชื่อภาพยนตร์เป็นสารชนิดหนึ่งที่ผู้ส่งสาร (ผู้ผลิตภาพยนตร์) ต้องการสื่อถึงผู้ชมภาพยนตร์เพื่อที่จะชักจูงใจผู้ชมให้หันมาสนใจและเกิดความรู้สึกต่าง ๆ เกี่ยวกับชื่อภาพยนตร์ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ทั้งนี้ สอดคล้องกับ ธีรวัฒน์ บุญทองแสน (2543: 2) ที่กล่าวว่า ชื่อภาพยนตร์เป็นสารชนิดหนึ่งที่ผู้ส่งสารส่งให้ผู้รับสาร ทั้งเพื่อบอกกล่าวถึงข่าวสารเกี่ยวกับภาพยนตร์ และชักจูงใจผู้ชมไปพร้อมกัน ชื่อภาพยนตร์มีหน้าที่สื่อสารถึงแนวคิด (Concept) ของภาพยนตร์เรื่องนั้น และเนื่องจากตัวภาพยนตร์ถือว่าเป็นสินค้าของธุรกิจภาพยนตร์ซึ่งมีการแข่งขัน มีการแสวงหากำไร ชื่อของภาพยนตร์จึงถูกใช้เป็นสารโฆษณาเพื่อกระบวนการทางธุรกิจ

สำหรับการตั้งชื่อเรื่องในงานเขียนนั้น จัดเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ที่น่าสนใจ เพราะการตั้งชื่อเรื่องที่ดีจะเป็นการบอกถึงเรื่องราวได้โดยคร่าว ๆ และยังเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้อีกด้วย

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2522: 30) กล่าวว่า ชื่อเรื่องที่ดีจะต้องบอกบรรยากาศของเรื่องได้ชัดเจน และสามารถกำหนดทิศทางและบ่งขอบข่ายของเนื้อหาแน่นอน ชื่อเรื่องที่มีขอบข่ายกว้างเกินไป ย่อมเป็นการยากที่จะมีเนื้อหาสาระครบถ้วนสมบูรณ์ได้ จึงควรตั้งชื่อเรื่องให้มีขอบข่าย

แคบที่สุดเท่าที่จะแคบได้ เพื่อให้งานเขียนเจาะลึกเฉพาะด้านอย่างกว้างขวางและพิสดารที่สุด การตั้งชื่อเรื่องต้องอาศัยคำทุกคำในชื่อเรื่องนั้นเป็นตัวกำหนดประเด็นสำคัญ

นอกจากนั้น สายทิพย์ นุกูลกิจ (2537: 121) ยังได้เสนอแนะกลวิธีในการตั้งชื่อเรื่องไว้ว่า ผู้แต่งส่วนใหญ่จะพยายามตั้งชื่อเรื่องวรรณกรรมของตนให้มีลักษณะเด่น สะดุดตา สะดุดใจ ผู้อ่าน เพื่อเรียกร้องความสนใจผู้อ่าน ให้นึกอยากติดตามอ่าน

กระแสร มัลยาภรณ์ (2530: 23 – 25) เสนอแนะกลวิธีการตั้งชื่อดังนี้

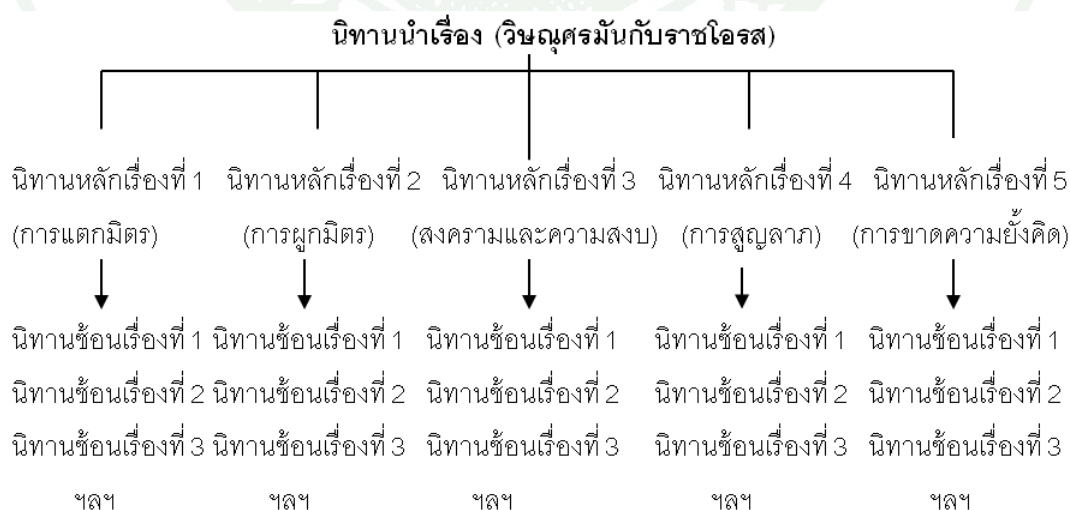
1. ตั้งชื่อตามชื่อตัวละครเอก จะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ คนหรือสัตว์ก็ได้
2. ตั้งชื่อตามสถานที่สำคัญในเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นชื่อจริงหรือสมมติก็ได้
3. ตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดสำคัญของเรื่อง
4. ตั้งชื่อเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความขัดแย้งหรืองงในในความหมาย
5. ตั้งชื่อเรื่องตามลักษณะของเรื่อง เมื่อผู้อ่านเห็นชื่อเรื่องก็อาจนึกออกทันทีว่าเนื้อเรื่องจะต้องเป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับอะไร
6. ตั้งชื่อเรื่องโดยใช้ นามธรรม วลี หรือ คำประพันธ์บางตอน ที่คล้องจองไพเราะ ชื่อเรื่องตามวิธีนี้ มิได้กระทำกันง่าย ๆ เพราะนอกจากผู้แต่งจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถพอสมควรแล้ว ผู้แต่งยังต้องเป็นคนที่มีความสนใจในเรื่องถ้อยคำสำนวนมากเป็นพิเศษอีกด้วยจึงจะสามารถคิดหาชื่อเรื่องที่มีเสียงเสนาะและมีความหมายกระชับใจผู้อ่านจนชวนให้อยากติดตามอ่าน

การตั้งชื่อเรื่องจึงเป็นศิลปะที่น่าสนใจศึกษา เพราะชื่อเรื่องคือเอกลักษณ์ของเรื่องที่จะสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวและสาระที่น่าเสนออยู่ในเรื่องนั้น ๆ

3. กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน

การเล่านิทานซ้อนนิทานเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่มีลักษณะพิเศษสำคัญยิ่งที่วรรณกรรมของอินเดียได้มอบให้เป็นมรดกของโลกมากกว่าสองพันปี จากคำนำของสำนักพิมพ์แม่คำผาง ในหนังสือเวตาลปัญญาวิงศติ ของ ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา (2550: คำนำ) โดยกล่าวถึงงานเขียนแบบนิทานซ้อนนิทานสรุปว่า การเล่านิทานซ้อนนิทาน (Meta fiction) เป็นผลจากการที่นักวรรณกรรมตะวันตกเพื่อหน่วยกับวรรณกรรมสมัยนิยมเหมือนจริง ที่ครอบงำวัฒนธรรมวรรณกรรมตะวันตก การค้นพบทฤษฎีนิทานซ้อนนิทาน จึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าตื่นตาตื่นใจเป็นอย่างยิ่งของนักเขียนสมัยใหม่ แต่สำหรับในซีกโลกตะวันออกรูปแบบนิทานซ้อนนิทานมีมานานตั้งแต่ผู้คนเริ่มรู้จักการสื่อสารกันด้วย "เรื่องเล่า" ก็ว่าได้ ซึ่งเป็นผลผลิตของการสื่อสารแบบมุขปาฐะ จากนั้นนิทานเรื่องเดียว แก่นเดียว ก็แตกแยกย่อยออกไปเป็นหลาย ๆ เรื่อง แล้วแต่จะแพร่กระจายออกไปกว้างขวางเพียงไหน โดยที่ "แก่นเรื่อง" จะคงเดิม เปลี่ยนไปก็แต่องค์ประกอบแวดล้อม เช่น ชื่อตัวละคร ฉาก เหตุการณ์ สัญลักษณ์ เท่านั้น จากหนังสือเวตาลปัญญาวิงศติปรากฏในคำนำสำนักพิมพ์แม่คำผาง (2550 : คำนำ) ว่า “ในเชิงวิชาการ นิทานซ้อนนิทานจึงถือเป็นพัฒนาขั้นสูงที่สุดของนิทานชาวบ้าน” เรื่องของภูมิปัญญาในการเล่าเรื่องของบรรพชนในซีกโลกตะวันออกจึงมีพัฒนาการมาก่อนซีกโลกตะวันตกนานอยู่ไม่น้อย

กุสุมา รัชมนณี (2547 : 80) ได้นำเสนอโครงสร้างของนิทานปัญญาต้นตระกูลไว้ดังนี้

ภาพที่ 4 โครงสร้างของนิทานปัญญาต้นตระกูล ของ กุสุมา รัชมนณี

นิทานแต่ละเรื่องเป็นนิทานหลัก (frame story) ซึ่งมีนิทานซ้อน (emboxed story) อย่างน้อยหนึ่งเรื่อง นิทานซ้อนเหล่านี้เป็นนิทานอุทาหรณ์ มีชื่อในภาษาสันสกฤตว่า นิทฺรฺศน (example, illustration) เป็นเรื่องที่ตัวละครตัวหนึ่งในนิทานหลักเล่าเรื่องให้ตัวละครอื่นฟังเป็นอุทาหรณ์เพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตน หรือคัดค้านความคิดเห็นของคนอื่น ทั้งนิทานนำเรื่อง นิทานหลัก และนิทานซ้อน เป็นร้อยแก้วแบบบรรยายโวหาร แต่คติธรรมของนิทานแต่ละเรื่องสรุปไว้เป็นโคลกก่อนจะเล่านิทานซ้อน ตัวละครผู้เล่าจะร้อยโคลกเป็นบทนำเรื่อง (promythium) และตอนท้ายเรื่องก็ร้อยโคลกนั้นเป็นการสรุปเรื่อง (epimythium) อีกทีหนึ่ง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า พบการศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการเล่านิทานซ้อนนิทาน จากการศึกษาของสายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 43-57) เรื่อง **“นางตันไทร : นักเล่านิทานเอก”** ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุป ว่า (สายวรุณ น้อยนิมิตร ใช้ว่า “นางตันไทร”) ในวรรณคดีสันสกฤตมีเรื่องของนักเล่านิทานคนหนึ่ง ที่ได้แสดงความสามารถเพื่อให้ตนและบิดารอดพ้นจากการถูกประหารชีวิต เธอคือนางตันไทร บุตรีของพระมหาวิจิตรวิจยารามหามนตรีเสนาบดีของพระเจ้าไอสุริยพาหราช ผู้ครองกรุงปาตลีบุตรมหานครราชธานี เรื่องราวของนางตันไทรไม่ค่อยเป็นที่รู้จักแพร่หลายแม้แต่ในหมู่นักวรรณคดีศึกษา อาจเป็นด้วยชื่อของนางไม่ปรากฏเป็นชื่อเรื่องหรือเป็นชื่อหนังสือ อีกทั้งอาจเป็นเพราะความไม่ต่อเนื่องและไม่สมบูรณ์ของเนื้อเรื่อง ชื่อเสียงและบทบาทของนางตันไทรจึงถูกบดบังไป และกลายเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือรวมนิทานเท่านั้น

เรื่องนางตันไทรปรากฏอยู่ใน นนทุกปกรณัมซึ่งเป็นภาคหนึ่งในนิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณัม) หนังสือนี้เป็นรวมนิทานโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และตกทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่ามีต้นฉบับแปลเป็นภาษาไทยอยู่ในหอหลวงตั้งแต่รัชกาลที่ 1 แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แปลและคัดเลือกเรื่อง นิทานโบราณเหล่านี้มีที่มาจากวรรณคดี 4 เรื่องคือ นิทานอิหร่านราชธรรม เดิมเรียก นิทานสิบสองเหลี่ยม มีเค้าเรื่องแบบนิทานเปอร์เซีย ปักษีปกรณัม ปิศาจปกรณัมและนนทุกปกรณัม มีที่มาคือ ปัญจตันตระ ฉบับตันไทรปาชยานะ เวตาลปกรณัม มีที่มาคือ เวตาลปัญญาวิมคติ และหิโตปเทศวัตถุปกรณัม มีที่มาจากหิโตปเทศ

เมื่อมีการชำระและจัดพิมพ์ขึ้น ได้จัดหมวดหมู่โดยแบ่งออกเป็น 6 ภาค ได้แก่ ภาคที่ 1 นิทานอิหร่านราชธรรม ภาคที่ 2 ปักษีปกรณัม ภาคที่ 3 ปิศาจปกรณัม ภาคที่ 4 เวตาลปกรณัม ภาคที่ 5 นนทุกปกรณัม และภาคที่ 6 หิโตปเทศวัตถุปกรณัม เรื่องนางตันไทรเป็นนิทานนำเรื่องอยู่

ในนนทุกปกรณัม ซึ่งกล่าวถึงนางตันไตรยให้บิดาพาเข้าเฝ้าพระเจ้าไอสุริยพาหาราช เพื่อไปเล่นนิทาน ถวายให้พระองค์พอพระราชหฤทัย จะได้เว้นโทษประหารชีวิตนางและบิดา ส่วนนิทานที่นางเล่า ถวายนั้น มีลักษณะเป็นนิทานขนาดสั้นมีลักษณะเป็นนิทานซ้อนนิทานมากมาย ใน นนทุกปกรณัม กล่าวถึงวณนทกคิดเอาใจออกห่างนายได้เล่นนิทานโต้ตอบกับศัมพรสุนัขจึงจอกเสนาบดี ของจันทปิงคละผู้เป็นราชสีห์ ใน ปักษีปกรณัม กล่าวถึงนกต่างๆ มาประชุมเพื่อเลือกนายนกแต่ ละตัวได้เล่นนิทานจนมาเป็นอุทาหรณ์ให้แก่ที่ประชุมฟัง และใน ปีศาจปกรณัม เป็นเรื่องที่กล่าวถึง พระยาปีศาจจะอภิเษกกับนางมนุษย์ อำมาตย์ทั้งหลายก็ยกนิทานต่างๆ มาเป็นอุทาหรณ์เพื่อห้าม การอภิเษก

การศึกษาของสายวรุณ น้อยนิมิตร มีจุดมุ่งหมายจะศึกษาบทบาทของนางตันไตรย ผู้เป็น นางเอกในนิทานปัญญาตันตระฉบับไทย เพื่อพิจารณาความสามารถของนางตันไตรยที่เป็นนักเล่า และนักรวบรวมนิทาน จนทำให้นิทานเรื่องนางตันไตรยมีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างกับ วรรณคดี เรื่องอื่นในยุคสมัยเดียวกัน

บทบาทของนางตันไตรยเริ่มขึ้นเมื่อพระมหาวีจิตรวิจารย์หานางเบญจกัลยาณี ไปถวาย สมเด็จพระเจ้าไอสุริยพาหาราชถึง 159 คนแล้ว ก็ไม่อาจจะหาจากบ้านได้อีก นางตันไตรยผู้เป็น บุตรีจึงอาสาจะเข้าเฝ้าพระเจ้าไอสุริยพาหาราช เพื่อไปเล่นนิทานให้พระองค์พึงพอพระทัย หลังจาก ที่นางได้แสดงความรู้ให้เป็นที่ประจักษ์แก่บิดาแล้ว ท่านมหารามนตรีจึงพานางเข้าเฝ้า และนางก็ได้ เล่นนิทานหลายเรื่องเป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระเจ้าไอสุริยพาหาราช พระองค์ก็ได้ทรงละเว้น โทษประหารให้แก่นางและบิดาคืนแล้วคืนเล่า

นิทานซ้อนที่นางตันไตรยนำมาเล่าถวายพระราชนั้น ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเชิงสั่งสอน ผู้ปกครอง เช่นมิให้หลงใหลมัวเมาในกามคุณ เช่นในเรื่อง โอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช กล่าวถึง การที่พระกุมารสามารถดำรงตนอยู่ได้ โดยไม่ตกอยู่ในอำนาจกิเลส พระองค์จึงรอดพ้นจากการ เป็นเหยื่อของนางยักษ์นี้ได้ครองเมืองในที่สุด หรือสั่งสอนมิให้หลงใหลในมารยาของสตรี เช่นเรื่อง พระเจ้าไตรวัต กล่าวถึงพระเจ้าไตรวัตผู้รู้มนต์ภาษาสัตว์ แต่กลับหลงมารยาของพระมเหสี ที่อ่อน วอนให้สอนมนต์แก่นาง จนแพะต้องเตือนสติพระองค์ หรือสอนเรื่องความโลภ ดังในเรื่อง สุนัข จิ้งจอกทะเลสาบหน้าไม้ กล่าวถึงสุนัขจิ้งจอก(สิงคาล)ไปพบศพนายพราน ช้างและงูอนตาย ที่นั่น มีหน้าไม้ที่ซึ่งตั้งไว้ตกอยู่ ด้วยความโลภของสุนัขจิ้งจอกก็คิดจะเก็บซากสัตว์ทั้งสามไว้เป็นอาหาร

ครั้งต่อไป โดยจะทะหน้าไม้เป็นอาหารมือนีก่อน เมื่อกัดทะหน้าไม้ ปีกไม้ที่ขึงตึงจึงดีดถูกออกอย่างแรงทำให้สุนัขจึงจอกเสียชีวิตทันที เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า นิทานซ้อนเหล่านี้ หลายเรื่องมีเนื้อหาคล้ายกับนิทานชาดก ทั้งอรรถกถาชาดกและปัญญาสาชดก ดังที่ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, 2505: คำอธิบาย อ่างใน สายวรุณ น้อยนิมิตร, 2549: 46) ทรงมีพระนิพนธ์ว่า “ผู้เรียบเรียงเห็นประโยชน์ในการสั่งสอนคนโดยวิธีเล่านิทานตามแบบชาดกนั่นเอง” แต่เมื่อพิจารณากลวิธีการเล่าเรื่องในนิทานนางตันไทรยแล้ว พบว่าแตกต่างกับการเล่านิทานชาดก ที่ปรากฏชัดเจนคือ กลวิธีการเล่าแบบนิทานซ้อนนิทาน กล่าวคือมีเรื่องของนางตันไทรยเป็นนิทานหลัก (frame story) หรือนิทานนำเรื่อง (introductory story) ส่วนนิทานที่นางตันไทรยเล่าถวายพระเจ้าโอรสียพาหาราชนั้นเป็นนิทานซ้อน (emboxed story) คือเป็นนิทานขนาดสั้นที่มีโครงเรื่องสมบูรณ์ซ้อนกันหลายชั้น เช่น นางตันไทรยเล่าเรื่องนางน้อยบุตรของขุนเมืองช่วยบิดาตามหาโจรผู้ลักขโมยทองเป็นนิทานชั้นที่หนึ่ง (first emboxed story) นางน้อยเล่าเรื่องวิปักษะพราหมณ์ไปสู่ขอนางลัดดาศรีเป็นนิทานชั้นที่สอง (second emboxed story) นางลัดดาศรีไปพบเสือโคร่ง เสือโคร่งเล่าเรื่องอุบลเศรษฐีเป็นนิทานชั้นที่สาม (Third emboxed story) เป็นต้น ซึ่งสายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 47-49) นำเสนอเป็นตารางการซ้อนนิทาน ดังนี้

ตารางที่ 2 การซ้อนนิทานในนวนิยายทุกปกรณัม ของสายวรุณ น้อยนิมิตร

introductory story	first emboxed story	Second emboxed story	Third emboxed story	Forth emboxed story
นิทานนำเรื่อง นางตันไทรย	1. นางตรีบิดา	2. นายกอายุ		
	3. บุตรีขุนเมือง	4. วิปักษะพราหมณ์	5. อุบลเศรษฐี	
			6. พระมหาเถรรักศิษย์ ไม่เท่ากัน	
			7. ท้าวเทพาราช	8. มาณพลเลี้ยงพังพอน
	9. โอรสพระเจ้า อุพัทธราชาธิราช			
	10. เศรษฐีสอน บุตร			
	11. โอรสพระเจ้า	12. เศรษฐีสอน		

ตารางที่ 2 (ต่อ)

introductory story	first embossed story	Second embossed story	Third embossed story	Forth embossed story
	กรุงมัทราส	บุตร 4 คน		
		13. 4 มาณพ		
		14. จตุรพราหมณ์		
		15. จตุรนารี		
	16. พราหมณ์			
	เลื้อกเมีย			
	17. สุบินกุมาร			
	18. นายสำเภา			
	ชื่อ สุริยวาณิช			
	19. พระเจ้าไตร			
	วัต			
	20. พระยารั้ว	21. กษัตริย์		
	เมีย	สรโนธมาธิราช		
		22. ชายชาวชนบท		
		23. ตากับยาย		
		ชาวชนบท		
		24. พระเจ้ากรุงศรี		
		ภิรมย์มหาราช		
		25. นางกะเชอรัว		
		26. เณรญเฑาะดลใจ		
		27. นายแวง 2 คน		
		เฝ้าทอมพระโรง		
		28. รัตนทัตบุตร		
		เศรษฐี		
		29-30. วิษณุคุปต์		
		31. ตำรวจ 2		
		สหาย		
		32. สุนัขจิ้งจอก		
		พบกลอง		
		33. เรือดมาอาศัย	34. เศวตโคธา	
		เส้น		
		35. สุนัขจิ้งจอก		

ตารางที่ 2 (ต่อ)

introductory story	first embossed story	Second embossed story	Third embossed story	Forth embossed story
		แพะสายหน้าไม้		
		36. คชทูมพร		
		ราชกุมาร		
		37. หงส์หามเต่า		
		38. ลากับราชสีห์		39. พรหมณ์ช่วยยก
		40. น้ำผึ้งหก		
		41. ฤษีชุบสุนัขเป็นราชสีห์		
		42. นกกางเขนตก	43. นายเนสาท	44. ช่วยคนแลสัตว์ตก
		พองที่หาดทราย		เหว
				45. ช่วยเสียดาย
				46. ให้ลิงเป็นองครักษ์
				47. นกกระจาบกับลิง
		48. เศรษฐีบุตรหนีตาย		
		49. ปลาพยายามหนีภัย		
		50. ทำทศกระวีราชหนีพระกาล		
		51. นกยางหลงปลา		
		52. ถึงที่ต้องตาย		
		53. วานรกับกระแต		

ที่มา : สายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 49-52)

นอกจากนี้ สายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 49-52) ยังกล่าวถึงที่มาของนิทานชั้นเรื่องต่าง ๆ ใน นนทกปกรณัมว่า นิทานขนาดสั้นที่นางตันไตรยนำมาเล่า นั้น หลายเรื่องมีเนื้อหาตรงกับนิทานในอรรถกถาชาดก เช่น เรื่องพรหมณ์เลือกเมีย (ลำดับที่ 16 ใน นนทกปกรณัม) กล่าวถึงพรหมณ์ผู้หนึ่งเล่นสกาแพ้เพราะหญิงที่เลี้ยงไว้มีขี้ ตรงกับ อังคนกฏตชาดก (ลำดับที่ 62) เรื่องโอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช (ลำดับที่ 9) กล่าวถึงพระกุมาร ผู้มีความสามารถในการควบคุมสติอารมณ์

ไม่ตกอยู่ในอำนาจการข่มขืนของนางยักษ์ณี จึงรอดพ้นจากการถูกจับกินเป็นอาหาร และได้ครองเมืองในที่สุด ตรงกับ เบลปัตตชาดก (ลำดับที่ 96) เรื่องพระเจ้าไตรวัต (ลำดับที่ 19) กล่าวถึงมนตร์รู้ภาษาสัตว์ ตรงกับ ขุรปุตตชาดก (ลำดับที่ 386) เรื่องเศวตโคธา (ลำดับที่ 34) กล่าวถึงฝูงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโพรงไม้ถูกเพลิงเผา เพราะมีโคธาเผือกหนีนายพรานเข้าไปในโพรงไม้ ตรงกับ โคธชาดก (ลำดับที่ 138) เรื่องหงส์หามเต่า (ลำดับที่ 37) กล่าวถึงเต่าคาบไม้ให้หงส์พาเที่ยว แต่เผลอโกรธสุนัขจึงจอกอ้าปากร้องตอบจึงตกมาตาย ตรงกับ กัจฉปชาดก (ลำดับที่ 178) เป็นต้น นอกจากนี้ ในนิทานเรื่อง ไอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (ลำดับที่ 11) ยังมีเรื่องการถอดดวงจิตคล้ายกับ สรรพสิทธิชาดก (ลำดับที่ 40 ในปัญญาสชาดก) และสุรพชาดก (ลำดับที่ 4 ในปัญจิมภาคของปัญญาสชาดก) และนิทานเรื่อง สุนัขกุมาร (ลำดับที่ 17) กล่าวถึงเจ้าสุนัขที่บวชเป็นภิกษุ คล้ายกับเรื่องสุนัขชาดก (ลำดับที่ 7 ในปัญจิมภาคของปัญญาสชาดก) และ ทริวาหนชาดก (ลำดับที่ 186 ในอรรถกถาชาดก)

นิทานที่มีเนื้อหาตรงกันบ้าง คล้ายกันบ้างเหล่านี้ อาจเป็นไปได้ว่าแต่เดิมนิทานเหล่านี้เป็นนิทานพื้นเมืองของอินเดียที่อยู่ในคลังนิทานของนักเล่า เมื่อเดินทางไปแห่งใดก็เล่าเรื่องไปทั่ว เมื่อศาสนาของศาสนามีความประสงค์จะใช้นิทานเหล่านี้เป็นอุปกรณ์ในการสั่งสอน จึงได้ปรับเรื่องให้เข้ากับจุดประสงค์ของการสอนและกลวิธีการนำเสนอเรื่อง ดังที่พระบรมศาสดาในศาสนาพุทธได้ทรงปรับนิทานพื้นเมืองเหล่านี้ให้เป็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์

ในขณะที่นางตันไตรยในนิทานปัญจตันตระ ได้ปรับนิทานพื้นเมืองให้เป็นเรื่องการสอนราชธรรมแก่พระราชา ทั้งนี้ ได้สอดร้อยนิทานเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยร้อยเป็นนิทานซ้อนอยู่ในนิทานหลัก ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สุดของนิทานสันสกฤต อีกประการหนึ่ง ผู้แปลและเรียบเรียงนิทานนางตันไตรยออกเป็นภาษาไทย เป็นผู้มีอัธยาศัยในทางช่างเล่า จึงได้รวบรวมเรื่องเล่าที่เคยได้ยินได้ฟังมา ซึ่งเป็นเรื่องเชิงสั่งสอนทำนองเดียวกันกับนิทานขนาดสั้นในปัญจตันตระ แล้วนำมารวมเข้าไว้ด้วยกัน ดังที่รวมเรื่อง สุนัขกุมาร (นิทานเรื่องที่ 17) ซึ่งมีที่มาจากปัญญาสชาดก มาเล่าเป็นนิทานซ้อนในนิทานนางตันไตร

เมื่อได้พิจารณานิทานปักซี (ปักซีปกรณ์) แล้ว ก็ยังจะเห็นว่าผู้แปลและเรียบเรียงนิทานนางตันไตรยฉบับภาษาไทยนี้ ช่างเป็นนักเล่าและรวบรวมได้อย่างเอกอุ เพราะได้จัดหมวดหมู่ นิทานไว้ด้วยว่า นิทานในหมวดนี้เป็นเรื่องของปักซี โดยเฉพาะในส่วนที่เป็น ปักซีปกรณ์ นี้

กล่าวถึงปักษีทั้งหลายมาประชุมกันเพื่อเลือกพญาของตน ปักษีแต่ละตัวต่างยกนิทานอุทาหรณ์มาเล่าให้แก่ที่ประชุมฟัง และพิจารณาว่าปักษีตัวใดจะเหมาะสมเป็นพญาของตนมากที่สุด

นิทานอุทาหรณ์เหล่านี้ล้วนมีหน้าตาคล้ายกับนิทานชาดกยิ่งนัก เช่นเรื่องกาวิดน้ำทะเล (ลำดับที่ 3) คล้ายกับ กากชาดก (ลำดับที่ 146) เรื่องปูโรหิตผูกเวรกา (ลำดับที่ 4) คล้ายกับ กากชาดก (ลำดับที่ 140) เรื่องนกแขกเต้าอาสาไปเอาผลมะม่วงหิมพานต์ (ลำดับที่ 6) คล้ายกับ อัปพันทรชาดก (ลำดับที่ 281) เรื่องฤๅษีหุสติดใจแกลงนกพิราบ (ลำดับที่ 8) คล้ายกับ โรมชาดก (ลำดับที่ 277) เรื่องนกกระหาเป็นครู (ลำดับที่ 10) คล้ายกับ ทัททรชาดก (ลำดับที่ 304) เรื่องแมวจำศีล (ลำดับที่ 13) คล้ายกับ อัคคิกชาดก (ลำดับที่ 129) เรื่องวิชาเสื่อมเพราะโกหก (ลำดับที่ 18) คล้ายกับ อัมพชาดก (ลำดับที่ 474) เรื่องนกไส้กับช้าง (ลำดับที่ 20) คล้ายกับ ฦกกิกชาดก (ลำดับที่ 357) และเรื่องนกมูลไถกับเหยี่ยว (ลำดับที่ 24) คล้ายกับ สกุนคมิชาดก (ลำดับที่ 168) จะเห็นว่าการเล่านิทานปักษีไม่ค่อยมีลักษณะของนิทานซ้อนนิทานดังใน นนทุกปกรณัม การเล่าเรื่องปักษีเป็นการซ้อนชั้นเดียว อีกทั้งไม่ปรากฏเรื่องราวของนางตันไตรในนิทานนำเรื่องอีกด้วย นิทานปักษีจึงมีลักษณะเป็นการรวบรวมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปักษีมาไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าเป็นการรวบรวมนิทานปักษีในอรรถกถาชาดกมาไว้ในปักษีปกรณัม และได้คัดเลือกนิทานมาแทรกไว้ใน นนทุกปกรณัม โดยมีการปรับรายละเอียดและชื่อของตัวละครให้มีลักษณะเป็นนิทานเทศมากขึ้น

นิทานเหล่านี้ถูกจัดกลุ่มไว้ด้วยกันและนำมาเล่าเป็นนิทานซ้อนอยู่ในนิทานเรื่องใหญ่ ซึ่งมีตัวละครหลักเล่าเรื่องเป็นชั้นแรก แล้วซ้อนเรื่องชาดกเป็นชั้นที่สองหรือชั้นที่สามของเรื่องเล่า เพื่อยกพฤติกรรมของตัวละครในชาดกมาเป็นอุทาหรณ์เช่นเดียวกับนิทานของสันสกฤต ซึ่งนำมาประกอบการสอนเพื่อแสดงแง่คิดและหลักธรรมในการดำเนินชีวิต การซ้อนเรื่องชาดกเข้าไว้ในนิทานเหล่านี้ ทำให้ประชุมปกรณัมของไทยมีความยาวมากกว่าฉบับอื่นๆ ได้แก่ ฉบับสันสกฤต ทมิฬ ลาว และชวา (กุสุมา รัชมนัน, 2521-2522: 83 อ้างใน สายอรุณ น้อยนิมิตร, 2549: 53) ขณะเดียวกันยังแสดงถึงความแพร่หลายของนิทานชาดกที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของนิทานสันสกฤตเมื่อได้ถ่ายทอดมาเป็นภาษาไทยแล้ว หากพิจารณาบทบาทของนางตันไตรที่ปรากฏเฉพาะในส่วนที่เป็นนนทุกปกรณัม จะเห็นว่านางมีปัญญาเฉลียวฉลาดในการยกเรื่องมาเล่า จัดหมวดหมู่ของเรื่องให้เล่าต่อเนื่องกันไป อีกทั้งยังฉายโอกาสแสดงความสามรถให้เป็นที่ประจักษ์ จนได้รับความดีความชอบ และเป็นที่ยกย่องของบุคคลทั้งหลาย ดังข้อความบรรยายตอนที่บิดาของนางพาเข้าวังครั้งแรก นางกล่าวแก่นายทวารบาล โดยสรุปว่า นางเป็นข้าทูลละอองพระบาทพระเจ้าอยู่หัวแล้วและ

จะเข้าออกนอกเวลาในเวลา แม่นจะผิตพลั้งหนักเบาประการใดก็ดี ทำให้เกิดความวุ่นวายแก่บุคคลอื่นก็ดี ก็ขอให้ช่วยอวยพรว่ากล่าวสั่งสอน ด้วยว่านางนั้นเป็นคนบ้านนอก

ด้วยความไม่ถือตนเป็นใหญ่ และรู้จักฝากตัวแก่ผู้อยู่ก่อนทำให้นางตันไทรยได้รับความรักจากหญิงชายชาววังและได้รับคำสรรเสริญทันทีที่เข้าไปอยู่ในวังว่า “อันนางเข้ามาก่อน ๆ นั้นจะได้พาที่ปราศรัยอันหนึ่งอันใดไม่มีเลย และนางคนนี้มีพาที่มีวาจาไพเราะอ่อนหวานจับจิตจับใจ นางคนนี้มีบุญนักศักดิ์ใหญ่อยู่” ครั้นเมื่อนางตันไทรยรับราชการด้วยการเล่า “นิยาย” ให้เป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว นางก็ยังได้รับคำสรรเสริญไปทั่ว ดังที่หม่อมเทพยดาก็กล่าวสาธุการแก่พระราชว่า “ดูกรบพิตร พระองค์จะเลือกสกุลนารีอันมีในไตรภพนี้ แลนางใดจะมีปรีชายิ่งกว่านางตันไทรนี้หาได้แล้ว แลพระองค์ได้ทรงสดับปกรณ์ทั้ง 3 นี้ แม้นพระองค์จะปรารถนาสวรรค์สมบัติก็จะได้คุณิยมนั้นแล” (นนทกปกรณ์, 2505 : 124) ในที่สุด นางตันไทรยก็ได้รับการอภิเษกให้เป็นเอกองค์क्रमเหสี และ “พระมหากษัตริย์จึงประกาศอัครราชฐานแล มโหสิริยศสมบัติมโหฬาร แก้วจิตรวิจารณ์นามหานนตรีผู้เป็นบิดานางตันไทรในกาลนั้น เกียรติยศก็เฟื่องฟูขจรทั่วพิภพแลทศานุทิศ ด้วยเดชฤทธิ์ปรีชาแห่งนางตันไทร” (นนทกปกรณ์, 2506: 125)

นางตันไทรย นับว่าเป็นนางเอกที่มียศถาบรรดาศักดิ์จากการเล่านิทาน นางแสดงความ เป็นหญิงเจ้าปัญญา ด้วยการเลือกนิทานที่มีข้อคิดในการปกครองมาแล้ว หรือยกเรื่องที่เป็น หมวดหมู่เดียวกันมาแล้วให้เรื่องน่าฟังยิ่งขึ้น บางตอนมีแทรกบทสนทนาด้วยภาษาคมคาย และ ขณะเดียวกันนางก็รู้จักที่จะเล่าเรื่องอันเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสังคมเวลานั้น นางตันไทรยจึง เป็นนางเอกที่ทำให้นิทานเรื่องนี้ มีหน้าตาผิดแผกไปจากนิทานเรื่องอื่นหรือวรรณกรรมเรื่องอื่นที่ เกิดขึ้นในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ด้วยกัน

การแสดงความสามารถด้วยการเล่านิทานของนางตันไทรยนี้ น่าจะเป็นแบบอย่างให้ นางเอกในวรรณคดีไทยทั้งในยุคสมัยเดียวกันและในสมัยต่อมาแสดงความสามารถเช่นนางบ้าง ซึ่งเมื่อพิจารณาวรรณคดีในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ จะเห็นว่าไม่มีตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องใด แสดงปัญญาด้วยการเล่านิทาน จะมีก็แต่นางนพมาศ ที่ได้แสดงความสามารถของตนให้ประจักษ์ แก่บิดาและต่อหน้าสาธารณชน ด้วยการเล่านิทานเปรียบเทียบกับเพื่อตอบคำถามของบิดา ซึ่งเมื่อ นางถูกทดสอบปัญญาดังนั้น นางก็ได้เล่านิทานสามเรื่องเป็นการแสดงภูมิปัญญา

หากจะกล่าวว่าการแสดงปัญญาด้วยการเล่านิทานของนางนพมาศได้แบบอย่างไรจาก บทบาทของนางตันไตรย ก็เห็นจะกล่าวได้ไม่ถนัดนัก ด้วยว่าชื่อเสียงของนางตันไตรยไม่มีใครจะเป็น ที่รู้จักในวงวรรณคดีไทย แต่ก็เป็นไปได้ว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงได้อ่าน ปกรณัมเหล่านี้มาบ้าง ดังที่ทรงมีบทบาทในการจารึกนิทานอิหฺร่านราชนิพนธ์ไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ อย่างไรก็ตาม การบรรยายว่านางนพมาศได้รับเกียรติยศชื่อเสียงจากพระเจ้าแผ่นดินหลายครั้ง ก็ ชวนให้ระลึกถึงตอนที่นางตันไตรยได้รับยกย่องจากพระเจ้าแผ่นดินในลักษณะเดียวกัน ซึ่งถ้า ประชุมปกรณัมเหล่านี้ได้รับการชำระต้นฉบับอย่างสมบูรณ์แล้ว นางตันไตรยคงจะเป็นที่รู้จักมาก ขึ้น เพราะแม้ในปัจจุบันชื่อของวรรณคดีเรื่องนี้ยังคงเป็นนิทานอิหฺร่านราชนิพนธ์ (ประชุมปกรณัม) อยู่นั่นเอง บทบาทของนางจึงถูกบดบังด้วยมายาคติว่าเป็นเรื่องราวโบราณที่รวบรวมไว้เป็นหมวด ต่างๆ นางผู้เป็นแบบฉบับของความเจ้าปัญญาจึงมิได้เผยโฉมจวบจนปัจจุบัน

การศึกษาการสร้างนิทานซ้อนนิทาน ในนิทานนางตันไตรยของไทยนี้ ใช้แนวทางการศึกษาของกุสุมา รัชมนิ และสายวรุณ น้อยนิมิตร ดังที่ปรากฏข้างต้น

4. อนุภาค

4.1 ความหมายของอนุภาค

มีผู้ศึกษาและให้คำจำกัดความของคำว่า “อนุภาค” ไว้ ดังนี้

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2551: 38) กล่าวว่า “อนุภาค (motif) หมายถึงองค์ประกอบ เล็ก ๆ ในนิทานที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษซึ่งทำให้เกิดการจดจำและเล่าสืบทอดต่อ” ทั้งนี้ สอดคล้องกับ Thompson (Thompson, 1977: 415 อ้างใน ศิราพร ณ ถลาง, 2552: 40) ว่า “อนุภาค (motif) หมายถึงหน่วยย่อยในนิทานที่ได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ และ เหตุที่ได้รับการสืบทอดก็เพราะมีความ ‘ไม่ธรรมดา’ มีความน่าสนใจทางความคิดและจินตนาการ” ดังนั้น อนุภาคจึงมักเป็นสิ่งที่แปลกสะดุดตา น่าสนใจ และจดจำได้ง่าย

อนุภาค จึงเป็นหน่วยย่อยที่สุดในนิทานที่มีลักษณะอันเป็นพิเศษ มีความน่าสนใจและ ติดตาม เมื่อนำอนุภาคต่าง ๆ มาดำเนินเรื่องในแก่นเรื่องและโครงเรื่องเดียวกัน จึงทำให้นิทานนั้น ๆ มีคุณค่าด้านประเพณีอารมณ์ หรืออาจจะได้รับคุณค่าทางสติปัญญาอีกด้วย

4.2 การศึกษาและจัดระบบอนุภาค

การศึกษาอนุภาคในนิทานจึงนับว่ามีความน่าสนใจ ดัง ศิราพร ณ ถลาง (2552: 48-56) กล่าวโดยสรุปว่า การศึกษาอนุภาคจึงเป็นการศึกษาความคิดและจินตนาการของมนุษย์ ซึ่งนับเป็นความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งในความเป็นมนุษย์ที่มีจินตนาการอันเสรีและสามารถคิดถึงเรื่องที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ได้มากมายทั้ง ๆ ที่ไม่มีอยู่ในความเป็นจริง และไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ในซีกโลกใด ในวัฒนธรรมใด ก็อาจคิดถึงสิ่งที่‘ไม่ธรรมดา’ เหล่านี้ได้เช่นกัน

ในทางคติชนวิทยา อนุภาค (motif) หมายถึง หน่วยย่อยในนิทานที่ได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่งๆ และเหตุที่ได้รับการสืบทอดก็เพราะมีความ “ไม่ธรรมดา” มีความน่าสนใจทางความคิดและจินตนาการ อนุภาคอาจเป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของ พฤติกรรมของตัวละครหรือเหตุการณ์ในนิทาน เช่น แมงมุมสร้างโลก ม้าเหาะได้ น้ำเต้าวิเศษที่มีเมล็ดข้าวเลี้ยงคนได้ ทารกที่เกิดมาแล้วพูดได้เลย แม่เต่าที่กินดอกกุหลาบแล้วตั้งครรภ์ ฯลฯ การศึกษาอนุภาคจึงเป็นการศึกษาความคิดและจินตนาการอันเสรีและสามารถคิดถึงเรื่องที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ได้มากมายทั้ง ๆ ที่ไม่มีอยู่ในความเป็นจริง และไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ในซีกโลกใด ในวัฒนธรรมใด ก็อาจคิดถึงสิ่งที่ “ไม่ธรรมดา” เหล่านี้ได้เช่นกัน โดยที่ไม่ได้หยิบบีบอัดความคิดกัน

หลังจากที่มีการรวบรวมนิทานพื้นบ้านในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 จากเขตวัฒนธรรมต่างๆ ในโลก ในต้นศตวรรษที่ 20 มีกลุ่มนักคติชนวิทยา ที่พยายามจะศึกษาความเป็นสากลในนิทานพื้นบ้านทั่วโลกเหล่านี้ โดยมีสตีธ ธอมป์สัน นักคติชนวิทยาชาวอเมริกาเป็นบรรณาธิการ นักคติชนวิทยาได้ร่วมกันจัดทำ Motif – Index of Folk Literature (ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน ซึ่งต่อไปจะเรียนกว่า ดัชนีอนุภาคฯ) โดยในขั้นแรกเป็นการรวบรวมหนังสือนิทานพื้นบ้านจากประเทศต่างๆ ที่เป็นตัวแทนเขตวัฒนธรรมที่สำคัญๆ ในโลก เช่น นิทานยุโรป (อังกฤษ ฝรั่งเศส บอลติก เอสโตเนีย ฟินแลนด์ นอร์เวย์ ฯลฯ) นิทานในตะวันออกกลาง (กลุ่มอาหรับ) นิทานอินเดีย นิทานในเอเชียตะวันออก (จีน ญี่ปุ่น เกาหลี) นิทานแอฟริกา นิทานอินเดียแดง แต่โดยสัดส่วนแล้วจะเป็นนิทานจากยุโรปเป็นส่วนใหญ่ และที่น่าสังเกตคือไม่มีนิทานจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยกเว้นมีนิทานเรื่องหนึ่งจากฟิลิปปินส์ หนังสือที่ใช้ในการทำดัชนีอนุภาคนั้นมีมากกว่าหนึ่งร้อยเล่ม (Thompson, 1955-1958: 12-18 อ้างใน ศิราพร ณ ถลาง, 2552: 41-42)

หลังจากนั้น นักคติชนวิทยาได้นำนิทานแต่ละเรื่องมาแยกเป็นอนุภาคย่อย ๆ ซึ่งจัดเป็น ชั้นที่สอง, ส่วนชั้นที่สาม จึงได้นำอนุภาคทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ทางความคิดแต่ละหมวดความคิด โดยใช้ตัวอักษรในภาษาอังกฤษ A-Z แทนดังนี้ (ศิริพร ณ ถกลาง, 2552: 42-43)

- หมวด A อนุภาคเกี่ยวกับตำนานปรัมปรา (Mythological motifs)
- B สัตว์ (Animals)
- C ข้อห้าม (Tabu)
- D ความวิเศษ (Magic)
- E ความตาย (The Dead)
- F ความแปลกมหัศจรรย์ (Marvels)
- G ยักษ์ (Ogres)
- H การทดสอบ (Tests)
- J คนฉลาดและคนโง่ (The Wise and the Foolish)
- K การหลอกลวง (Deceptions)
- L การพลิกผันของโชคชะตา (Reversals of Fortune)
- M การกำหนดอนาคต (Ordaining the Future)
- N โอกาสและโชคชะตา (Chance and Fate)
- P สังคม (Society)
- Q รางวัลและการลงโทษ (Rewards and Punishments)
- R การกักขังและการหลบหนี (Captives and Fugitives)
- S ความโหดร้ายที่ผิดธรรมชาติ (Unnatural Cruelty)
- T เรื่องเพศ (Sex)
- V ศาสนา (Religion)
- W ลักษณะตัวละคร (Traits of Character)
- X ความตลกขบขัน (Humor)
- Z อนุภาคเบ็ดเตล็ด (Miscellaneous Groups of Motifs)

กล่าวได้ว่า ความคิดในหมวดต่าง ๆ ข้างต้นเป็นความคิดที่เป็นสากลของมนุษย์ทั้งโลก เพราะไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ในเขตวัฒนธรรมใดจะมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสร้างโลก การสร้างมนุษย์ มีนิทานที่มีตัวละครเป็นสัตว์ สัตว์ที่แตกต่างกับมนุษย์ สัตว์ที่เป็นผู้ช่วยตัวเอง ในนิทานเต็มไปด้วย

ของวิเศษ การได้มาของวิเศษ การแปลงร่าง การทดสอบความสามารถตัวเอง การทดสอบความจริง กลดลงแบบต่างๆ การให้รางวัล การลงโทษ การกำเนิดในลักษณะแปลก ๆ ที่ผิดธรรมชาติ เรื่องของคนโกงคนฉลาด เป็นต้น

การนำเสนอหมวดต่าง ๆ A – Z ในหนังสือชุด ดัชนีอนุภาคฯ แต่ละหมวดยังแยกออกเป็นหมวดย่อย ๆ อีกซึ่งมีรายละเอียดมาก ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการแบ่งเป็นหมวดย่อยใน หมวด D ความวิเศษ (magic) ดังนี้ (ศิริพร ณ ถกลาง, 2552: 43-46)

DO-D699	การแปลงร่าง (Transformation)
D700-D799	การถอดคำสาป (Disenchantment)
D800-D1699	ของวิเศษ (Magic Objects)
D1700-2199	อำนาจวิเศษและการแสดงอำนาจวิเศษ (Magic powers and manifestations)

ในแต่ละหมวดย่อย ยังแบ่งย่อย ยังแบ่งเป็นระดับ 100 ระดับ 10 และระดับจุดทศนิยม เช่น ในหมวดย่อย DO-699 การแปลงร่าง แยกย่อยเป็น

D10-D99	การแปลงร่างจากคนหนึ่งไปเป็นอีกคนหนึ่ง (Transformation: man to different man)
D100-D199	การแปลงร่างจากคนไปเป็นสัตว์ (man to animal)
D200-D299	การแปลงร่างจากคนไปเป็นสิ่งของ (man to object)
D300-D399	การแปลงร่างจากสัตว์ไปเป็นคน (animal to person)
D400-D499	รูปแบบอื่นๆ ในการแปลงร่าง (Other forms of transformation)
D500-D599	วิธีการแปลงร่างแบบต่างๆ (Means of Transformation)
D600-D699	เบ็ดเตล็ด (Miscellaneous transformation incidents)

ในหมวด 100 ยังแยกเป็นหมวดระดับ 10 เช่น

D100-D149	การแปลงร่างจากคนเป็นสัตว์ ยังแยกย่อยเป็น:
D110-D149	การแปลงร่างจากคนเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (Transformation: man to mammal)
D150	การแปลงร่างจากคนเป็นนก (man to bird)
D170	การแปลงร่างจากคนเป็นปลา (man to fish)

D180 การแปลงร่างจากคนเป็นแมลง (man to insect)

D190 การแปลงร่างจากคนเป็นสัตว์เลื้อยคลานและอื่นๆ
(man to reptiles and miscellaneous)

ในหมวด D110-D149 ซึ่งว่าด้วย การแปลงร่างจากคนเป็นสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม ยังแยกย่อยเป็นสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมประเภทต่างๆและบอกว่าอนุภาคนั้นๆ พบในนิทานประเทศใดบ้าง เช่น

D112.1 การแปลงร่างจากคนเป็นสิงโต (Transformation man to lion)
พบในนิทานไอริช, ไอซ์แลนด์, สเปน, ฝรั่งเศส, ยิว, อัฟริกา)

D112.2 การแปลงร่างจากคนเป็นเสือ (man to tiger) พบในนิทานกรีก, จีน, อินเดีย)

D112.4 การแปลงร่างจากคนเป็นควาย (man to buffalo)
พบในนิทานอัฟริกา

D112.5 การแปลงร่างจากคนเป็นกวาง (man to deer)
พบในนิทานไอริช, ไอซ์แลนด์, อินเดีย, เอสกิโม, อินเดียแดง)

หรือในหมวด D 150 การแปลงร่างจากคนเป็นนก ซึ่งมีพบในนิทานฝรั่งเศส, ไอซ์แลนด์, กรีก, ยิว, อินเดีย, จีน, เกาหลี, ญี่ปุ่น, เมารี, ฟิลิปปิน, ฮาวาย, เอสกิโม, อัฟริกา ก็ยังแยกย่อยลงไปอีกว่าเป็นนกประเภทใดบ้าง เช่น

D151.1 การแปลงร่างจากคนเป็นนกนางแอ่น พบในนิทานไอซ์แลนด์
นิทานเกาหลี

D151.3 การแปลงร่างจากคนเป็นนกในดิงเกล พบในนิทานกรีก

D151.4 การแปลงร่างจากคนเป็นกา พบในนิทานไอริช, ไอซ์แลนด์
สเปน, อินเดีย

D152.1 การแปลงร่างจากคนเป็นเหยี่ยว พบในนิทานไอริช, ไอซ์แลนด์,
อังกฤษ, ฝรั่งเศส, อิตาลี, อินเดีย, เอสกิโม, อัฟริกา

หนังสือชุด ดัชนีอนุภาคฯ ทั้ง เล่ม ของ สติธิ ทอมป์สัน (Motif-Index of Folk Literature) จึงถือได้ว่าเป็นหนังสืออ้างอิง (References) ที่สำคัญทางคติชนวิทยา และนับว่าเป็น "ขุมคลังแห่งความคิดและจินตนาการของมนุษย์" เช่น ถ้าต้องการทราบว่ามนุษย์มีความคิดเกี่ยวกับการแปลง

ร่างเป็นอะไรได้บ้าง ถ้าแปลงเป็นสัตว์เป็นสัตว์อะไรบ้าง ถ้าเป็นนก เป็นนกอะไรบ้าง จึงน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องการค้นคว้าเกี่ยวกับความคิดและจินตนาการของมนุษย์ซึ่งสามารถจะสืบค้นว่าความคิดหรือจินตนาการนั้นๆ ซึ่งอาจจะพบว่าความคิดนั้นๆ พบในประเทศที่อยู่ใกล้กัน ละอาจพบในประเทศคนละซีกโลกกันก็เป็นได้

ต่อมานักคติชนวิทยาในแต่ละประเทศได้จัดทำดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของตนเพิ่มเติมขึ้น เนื่องจากยังมีหนังสือนิทานพื้นบ้านของแต่ละประเทศอีกเป็นจำนวนมากไม่ได้นำมาใช้เป็นข้อมูลนิทานในการจัดทำหนังสือชุด ดัชนีอนุภาค ทั้ง 6 เล่ม ซึ่งอาจเป็นเพราะว่านิทานพื้นบ้านของแต่ละประเทศเล่าและบันทึกเป็นภาษาท้องถิ่น และไม่ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ จึงไม่ได้นำไปใช้ในการทำ ดัชนีอนุภาคฯ จึงได้มีการทำดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของประเทศต่าง ๆ ขึ้น (ศิริพร ณ ถลาง, 2552: 47) เช่น

- A Type and Motif-Index of Japanese Folk-Literature (1971)
- Index of Mexican Folktales Including Narrative Texts from Mexico, Central America, and Hispanic United States (1973)
- Motif-Index of Early Icelandic Literature (1956)
- Motif and Type Index of the Oral Tales of India

สำหรับในประเทศไทย มีความพยายามที่จะทำ “ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้านไทย” แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย และการทำดัชนีอนุภาคเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลายาวนานมาก ทั้งในการรวบรวมข้อมูลนิทาน การจำแนกอนุภาคในนิทานไทย การเปรียบเทียบอนุภาคนิทานไทยกับ ดัชนีอนุภาคฯ รวมทั้งปัญหา การกำหนดขอบเขตข้อมูลที่จะใช้ในวงวิชาการไทย จึงยังไม่มี “ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้านไทย” จนทุกวันนี้

ประเภทของอนุภาค

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2551: 38-39) แบ่งองค์ประกอบที่จัดเป็นอนุภาคได้เป็น 3 ประเภท คือ ตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

อนุภาคประเภทตัวละคร ได้แก่ตัวละครที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะแปลกหรือพิเศษในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ฐานะ รูปร่าง นิสัยใจคอ มีความสามารถพิเศษ เป็นต้น ตัวละครที่จัดเป็นอนุภาคอาจเป็นคน สัตว์ อมนุษย์ ต้นไม้ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น แม่มด ยักษ์ นางฟ้า กินรี แม่เลี้ยง ใจร้าย คนหลังค่อม เด็กอยู่ในหอยสังข์ แมวพูดได้ มังกร พญานาค เป็นต้น

อนุภาคประเภทวัตถุสิ่งของ ได้แก่วัตถุสิ่งของที่มีลักษณะพิเศษหรือแปลกผิดธรรมดา เช่น ตะเกียงวิเศษ ดาบวิเศษ พรมวิเศษ บ้านทำด้วยขนม ต้นโพธิ์ทอง แอปเปิ้ลทอง รวมทั้งประเพณีหรือความเชื่อที่แปลก ๆ เช่น การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย การฆ่าลูกบวงสรวงเทพเจ้า เป็นต้น

อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรม ได้แก่เหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะเด่นหรือพิเศษ เช่น การแปลงร่าง การสาปคนทั้งเมืองให้หลับพร้อมกัน น้ำท่วมโลก นกประหลาดจับคนกินทั้งเมือง พ่อแม่นำลูกไปทิ้งในป่า เป็นต้น

องค์ประกอบที่ถือว่าเป็นอนุภาคจึงควรเป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะเด่น ไม่ใช่เรื่องธรรมดาสามัญ เช่น ตัวละครที่เป็นพ่อแม่ เด็กผู้หญิง เด็กผู้ชาย คนแก่ แมว สุนัข ไม่ถือว่าเป็นอนุภาค เพราะไม่ได้มีลักษณะเด่น เป็นตัวละครที่พบเห็นได้โดยทั่วไป แต่แม่เลี้ยงใจร้าย เด็กผู้หญิงที่มีผิวขาวเหมือนหิมะ แมวหรือสุนัขพูดได้ เป็นอนุภาค อาจกล่าวได้ว่า เหตุการณ์ธรรมดาสามัญของชีวิตไม่ถือว่าเป็นอนุภาค เช่นถ้าเล่าว่า “ชายคนหนึ่งแต่งตัวแล้วเดินเข้าไปในเมือง” ข้อความนี้ถือว่าไม่มีลักษณะพิเศษสำคัญที่น่าจดจำ จึงไม่จัดเป็นอนุภาค เพราะการแต่งตัวเดินเข้าไปในเมืองนั้นเป็นเรื่องปกติ แต่ถ้าเล่าว่า “ชายคนหนึ่งสวมหมวกวิเศษซึ่งทำให้หายตัวได้ ขึ้นพรมวิเศษแล้วไปยังดินแดนซึ่งอยู่ทางทิศซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระอาทิตย์และทิศตะวันตกของพระจันทร์” ข้อความนี้ประกอบด้วยอนุภาคเล็ก ๆ แต่สำคัญ 3 อนุภาค คือ หมวกวิเศษ พรมวิเศษ และดินแดนมหัศจรรย์ องค์ประกอบดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นอนุภาคเพราะเป็นจุดเด่นที่ทำให้คนเล่าพอใจที่จะเล่าและคนฟังก็สนใจที่จะฟัง นับเป็นองค์ประกอบที่น่าสนใจน่าถ่ายทอด (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2551: 39)

มีข้อน่าสังเกตว่า อนุภาคบางอนุภาคมีลักษณะเป็นอนุภาคสากลพบได้ในนิทานจากหลายประเทศ เช่น นางเอกเป็นลูกคนสุดท้อง แม่เลี้ยงใจร้าย น้ำท่วมโลก สัตว์ตัวเล็ก ๆ ที่ไม่สำคัญ

ช่วยชีวิตตัวเอง เป็นต้น แต่บางอนุภาคก็เป็นอนุภาคพิเศษที่ปรากฏในนิทานเฉพาะเรื่องเฉพาะถิ่นเท่านั้น

ในการศึกษาศึกษาอนุภาคของนิทานครั้งนี้ จะใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทอนุภาคของ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2551) และ Thompson (Thompson, 1977 อ้างใน ศิราพร ณ ถลาง, 2552) ซึ่งแบ่งอนุภาคออกเป็น 3 ประเภทคือ ตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบ

จากการศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวรรณกรรม พบว่ามีการนำเสนอไว้อย่างหลากหลาย นำมาเสนอเพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ศิวกันท์ ปทุมสูติ (2553: 139) กล่าวถึง นิทาน-นิยาย ว่าเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมา ช้านานด้วยปากเปล่า หรือ “มุขปาฐะ” (oral transmission) จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ต่อมาได้มีการบันทึกเป็นภาษาเขียนทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว มีลักษณะเป็นเรื่องบันเทิงคดี แต่นิทานกับนิยายก็มีความต่างอยู่บ้าง คือนิยายนั้นมักเรียกเรื่องที่แต่งตามเค้าเรื่องเล่าในทำนองว่า คล้ายกับเรื่องจริง หรือชีวิตจริงที่เกิดขึ้นในอดีตกาลนานมา ส่วนนิทานนั้นมักจะแต่งตามเค้าเรื่องเล่าหรือคล้ายเรื่องเล่า โดยมีการเสริมแต่งให้จิตรพิสดาร มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่านิยาย เพื่อมุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กับคติสาระ และไม่คำนึงถึงความคล้ายจริงหรือสมจริงเท่าใดนัก

เนื่องจากนิทานจัดอยู่ในกลุ่มวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ซึ่งประกอบด้วย นวนิยาย นิยาย เรื่องสั้น เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทาน จึงอ้างอิงและใช้ ทฤษฎีดังกล่าวด้วย โดยศึกษาจากเอกสารวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

วณิดา บำรุงไทย (2544: 105-149) กล่าวถึงองค์ประกอบของนวนิยาย โดยสรุปว่า ศิลปะการประพันธ์นวนิยายที่สำคัญที่สุดอย่างยิ่งคือ เทคนิคหรือกลวิธีการสร้างองค์ประกอบทั้งหมดตลอดจนการนำเสนอ นั้น โดยจะต้องมีสัมพันธภาพ มีความเหมาะสมกลมกลืน และมีสัดส่วนที่ดีที่ทำให้เกิดความงาม ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ นั้น มีดังนี้

1. โครงเรื่อง (Plot) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่ง ในฐานะที่เป็นโครงสร้างของเรื่องอันประกอบด้วยลำดับของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลกัน เป็นสิ่งที่บอกว่าจะเกิดอะไรขึ้นในเรื่อง และเหตุการณ์นั้นมีผลอย่างไร โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้บรรลุผลกระทบทางอารมณ์สะเทือนใจและศิลปะ โดยประกอบไปด้วย กลวิธีในการเล่าเรื่อง หรือมุมมอง (Point of View) กลวิธีการดำเนินเรื่อง และ กลวิธีปิดเรื่องหรือจบเรื่อง ซึ่งโครงเรื่องแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.1 เนื้อเรื่อง (Story) คือรายละเอียดของเรื่องราวซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบทั้งหมดทุกด้าน เช่นโครงเรื่อง ตัวละคร ผู้เล่าเรื่อง น้ำเสียงของเรื่อง เป็นต้น

1.2 แนวคิด หรือแนวเรื่อง (Theme) หมายถึงแนวคิดจากสาระสำคัญของเรื่อง (Central Idea) ในบางคราวใช้ในความหมายกว้าง หมายถึงแนวเรื่อง เช่น แนวรักสามเส้า แนวการเมือง แนวเจ้าเงาะรจนา เป็นต้น แนวคิดหรือแนวเรื่องนี้ ยังมีคำศัพท์ที่ใช้อีกหลายคำ เช่น แก่นของสาร แก่นเรื่อง สารัตถะ และ สาร เป็นต้น (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล., 2522: 187 อ้างใน วนิดา บำรุงไทย, 2544: 106-107)

สรุปความสัมพันธ์ของแนวเรื่อง หรือแนวคิดของเรื่อง กับโครงเรื่อง และเนื้อเรื่อง คือ ผู้เขียนมักจะเริ่มต้นด้วยการกำหนดแนวเรื่องว่าจะเสนอเรื่องราวที่มีประเด็นสำคัญอย่างไร ซึ่งโดยปกติก็จะควบคู่มากับแนวคิดด้วย ต่อจากนั้นก็วางผังของเรื่อง คือโครงเรื่อง และเมื่อเพิ่มเติมรายละเอียดให้เต็มโครงเรื่องก็จะเป็นเนื้อเรื่องเต็มรูป

2. ตัวละคร (Character) คือบุคคลที่ผู้แต่งกำหนด หรือสมมติขึ้นในวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่า ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพราะหากไม่มีตัวละครก็จะมีเรื่อง นอกจากนี้ลักษณะนิสัยใจคอ บุคลิกภาพของตัวละครยังเป็นจุดดึงดูดความสนใจ ความประทับใจของผู้อ่านมากกว่าส่วนอื่น ๆ ซึ่งกลวิธีสร้างตัวละครประกอบไปด้วย ตัวละครมิติเดียว (Flat Character or One-dimensional Character) และตัวละครหลายมิติ (Round Character or Multidimensional Character) ทั้งนี้ตัวละครมิติเดียว หรือหลายมิติมิใช่สิ่งที่บอกถึงคุณค่าของงานประพันธ์ เพราะตัวละครทั้งสองลักษณะนี้ต่างก็มีที่ทางในวรรณกรรมตามความเหมาะสมกับบทบาทของตน

3. บทสนทนา (Dialogue) คือบทพูดของตัวละคร โดยทั่วไปผู้ประพันธ์ไม่อาจนำเสนอเรื่องโดยการพรรณนาหรือบรรยายตลอดเรื่องได้ บทสนทนาจึงเป็นการสลับปรับเปลี่ยนเพื่อไม่ใช้กลวิธี

การบรรยายที่เรียบเรียงจำเจเท่านั้น และยังทำให้ตัวละครมีชีวิตชีวาเหมือนคนทั่ว ๆ ไป และนอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าร่าเริงอยู่ใกล้ชีวิตประจำวันอยู่ร่วมในเหตุการณ์กับตัวละครอีกด้วย

4. ฉาก (Setting) คือสถานที่และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งสภาวะแวดล้อมแห่งสังคมซึ่งเป็นแหล่งที่เกิดเหตุการณ์ทั้งหมด และเหตุการณ์เฉพาะในแต่ละตอนของเรื่อง โดยนักประพันธ์บางคนจะใช้ฉากเป็นส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศ อารมณ์และความรู้สึกของเรื่องด้วย

ทั้งนี้สอดคล้องกับพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย โดยราชบัณฑิตยสถาน (2552: 231-232) ซึ่งเก็บรวบรวมกับคำศัพท์บัญญัติในวรรณกรรมไทย ในคำว่า “นวนิยาย” นั้น มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ฉากท้องเรื่อง ตัวละคร มุมมองและน้ำเสียง และลีลา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แก่นเรื่อง คือข้อคิดที่ผู้แต่งต้องการสื่อถึงผู้อ่าน โดยแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งของประสบการณ์ชีวิต แสดงมุมมองที่แตกต่างไปจากที่ผู้อ่านคุ้นเคย หรือแสดงความคิดเห็นทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับธรรมชาติ หรือสภาพของมนุษย์ซึ่งแสดงผ่านทางพฤติกรรมของตัวละคร เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและจินตภาพ

2. โครงเรื่อง คือการจัดลำดับเหตุการณ์ในการเดินเรื่องอย่างระมัดระวัง เพื่อให้บรรลุผลตามความต้องการของผู้เขียน โครงเรื่องที่ดีมักต้องมีความขัดแย้ง ซึ่งอาจจะเป็นความขัดแย้งของความรู้สึกภายในของตัวละคร ความขัดแย้งของตัวละครกับตัวละครฝ่ายตรงข้าม กับสังคม หรือกับธรรมชาติ เป็นต้น

3. ฉากท้องเรื่อง ได้แก่ เวลา สถานที่ รวมถึงบรรยากาศ ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ทำให้ผู้อ่านคล้อยตามว่าเหตุการณ์ในเรื่องนั้นเป็นจริง

4. ตัวละคร คือสมมติบุคคลที่ผู้เขียนสร้างขึ้นให้มีพฤติกรรมเลียนคนนานาประเภทในสังคม ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเดินเรื่อง มักนิยมแบ่งตัวละครเป็น 2 ประเภท คือตัวละครที่ปรับเปลี่ยนนิสัย และตัวละครที่นิสัยคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม

5. มุมมองและน้ำเสียง มุมมองคือทัศนคติของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นตัวผู้เขียนเอง หรือ อาจจะเป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้น เป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนใช้ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน มุมมองจะควบคู่ไปกับน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งอาจใช้น้ำเสียงที่ซึ้งซังจริงจัง เศร้า เสียดสี หรือมีอารมณ์ขัน เป็นต้น

6. ลีลา คือกลวิธีที่ใช้ในการประพันธ์อันเป็นท่วงทำนองเฉพาะตัวของนักเขียนในการ เลือกใช้คำ สำนวน จินตภาพ ความเปรียบ หรือสัญลักษณ์

นอกจากนี้ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2537: 100-112) กล่าวถึงองค์ประกอบของเรื่องบันเทิงคดี ซึ่งแตกต่างออกไปเล็กน้อยว่า เรื่องบันเทิงคดีมีส่วนประกอบสำคัญ 6 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. สารัตถะ หรือแก่นเรื่อง หรือแนวคิดของเรื่อง (Theme) คือทัศนคติที่ผู้แต่งมีต่อชีวิต หรือ สารที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านทราบเพิ่มขึ้นไปจากความบันเทิง เป็นแนวคิดหรือแก่นที่สำคัญ ของเรื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนถึงปลายเรื่อง โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบอื่น ๆ คือโครงเรื่อง ฉาก ตัวละครบทสนทนาและส่วนอื่น ๆ เข้าด้วยกัน

2. โครงเรื่อง (Plot) คือเหตุการณ์ชุดหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน เป็นกลวิธี การเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องให้ดำเนินต่อเนื่องเป็นเรื่องเป็นราวอย่างมีเหตุผลตั้งแต่ต้น ไปจนจบเรื่องและทำให้เกิดผลตามความมุ่งหวังของผู้แต่ง ซึ่งโดยทั่วไป โครงเรื่องมีส่วนประกอบ 6 ด้าน คือ การเปิดเรื่อง การผูกปม การทวนเรื่อง จุดสุดยอด การคลายปม และการปิดเรื่อง (เจือ สตะเวทิน, 2518: 80 อ้างใน สายทิพย์ นุกูลกิจ, 2537: 102-103)

3. ตัวละคร (Character) คือบุคคลที่ผู้แต่งสมมติขึ้นมาเพื่อให้ทำกระทำพฤติกรรมในเรื่อง เป็นผู้มีบทบาทในเรื่อง หรือเป็นผู้ทำให้เรื่องเคลื่อนไหวดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง ซึ่งมีได้ หมายถึงเฉพาะมนุษย์เท่านั้น แต่ยักรวมถึง พืช สัตว์ สิ่งของ ที่ผู้แต่งใช้ในการดำเนินเรื่องก็ได้ โดยมี รายละเอียดดังนี้

3.1 ประเภทของตัวละคร แบ่งเป็นตัวละครเอก และตัวละครประกอบ

3.2 ลักษณะนิสัยของตัวละคร แบ่งเป็นตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน และตัวละครที่มีลักษณะซับซ้อน

3.3 บทบาทหรือบุคลิกภาพของตัวละคร แบ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทคงที่ และตัวละครที่มีบทบาทไม่คงที่

3.4 การตั้งชื่อตัวละคร ควรตั้งชื่อให้เหมาะสมกับรูปร่างหน้าตา เพศ อาชีพ หรือสถานภาพทางสังคมของตัวละคร เพราะนอกจากจะช่วยสร้างบรรยากาศของเรื่องให้ดูสมจริงตามสภาพที่ควรจะเป็นแล้ว ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อความคิดของผู้แต่งมายังผู้อ่านได้อีกด้วย

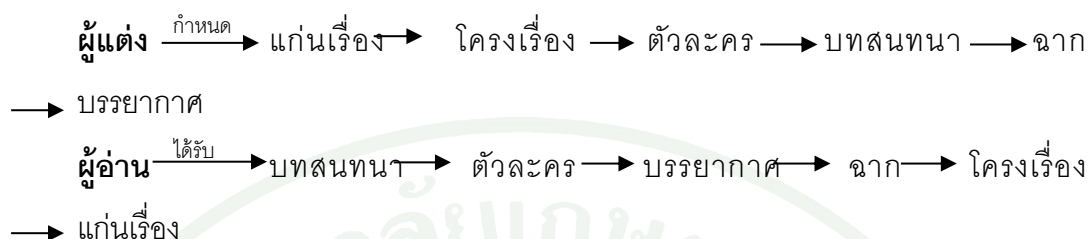
4. บทสนทนา (Dialogue) คือคำพูดของตัวละครที่ใช้โต้ตอบกันในเรื่อง ช่วยให้ผู้อ่านทราบถึงแนวคิดของผู้แต่ง บุคลิกลักษณะของตัวละคร ข้อขัดแย้ง ภูมิหลัง และรายละเอียดต่าง ๆ โดยบทสนทนานั้น ควรมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ มีความสมจริง และมีประโยชน์

5. ฉาก (Setting) มิได้หมายถึงเพียงสถานที่ที่ปรากฏในเรื่องเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงเวลาและสภาพแวดล้อมทุกอย่างที่ปรากฏในเรื่องด้วย ฉากมีความสัมพันธ์กับบรรยากาศของเรื่อง และมักจะปรากฏควบคู่กันเสมอ นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละครอีกด้วย

6. บรรยากาศ (Atmosphere) ในวรรณกรรมหมายถึง ท่าทีหรือทัศนคติของผู้อ่านที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามแต่ผู้แต่งจะชักพาไป เช่น เศร้าหมอง เกรี้ยวกราด ขมขื่น ครื่นเคร่ง หรือขบขัน เป็นต้น ซึ่งผู้อ่านจำเป็นต้องอ่านอย่างละเอียด เพื่อให้เกิดจินตนาการและเกิดอารมณ์ร่วมได้ใกล้เคียงกับผู้แต่ง นอกจากนี้ยังเกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครในเรื่องอีกด้วย

สุวรรณ เกรียงไกรเพชร (2518: 6-11) อธิบายถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ในวรรณกรรมบันเทิงคดีไว้ โดยสรุปว่า สารัตถะคือแนวคิดหรือจุดสำคัญของเรื่อง ไม่ใช่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่อง หากแต่เป็นแก่นหรือแกนกลางของเรื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนถึงปลายเรื่อง เป็นสิ่งเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน โครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร บทสนทนาและส่วนประกอบอื่น ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ผู้แต่งคิดสร้างขึ้นเพื่อแสดงแก่นของเรื่องทั้งสิ้น ดังนั้นก่อนลงมือเขียนเรื่องบันเทิงคดีแต่ละครั้งผู้แต่งมักจะคิดก่อนเรื่องขึ้นมาก่อน แล้วจึงคิดกำหนดส่วนประกอบอื่น ๆ ของเรื่องให้

สัมพันธ์และสอดคล้องกับกันของเรื่องไปโดยตลอดถ้าผู้แต่งสามารถสร้างองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ได้ดี ผู้อ่านก็มักจะมองเห็นและเข้าใจแก่นของเรื่องได้ตามที่ผู้แต่งต้องการ ดังแผนภูมิ

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ในวรรณกรรมบันเทิงคดี

ทั้งนี้สอดคล้องกับ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2522: 119) ซึ่งกล่าวถึงรูปแบบการเขียนเรื่อง สมมติว่า ใช้กลวิธีเสนอเนื้อหาต่างไปจากการเขียนทั่ว ๆ ไป ตรงที่ผู้เขียนนำเอาสารัตถะของเรื่อง (theme) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญมาเล่าโดยผูกเรื่องขึ้นเป็นโครงเรื่อง (plot) มีตัวละคร (character) มีบทสนทนา (dialogue) มีฉาก (setting) และบรรยากาศ (atmosphere) เป็นส่วนปรุงแต่ง

แต่ วิภา กงกะนันท์ (2522: 62-69) กล่าวถึง องค์ประกอบของวรรณคดี โดยใช้คำว่า “เนื้อหาวรรณคดี” ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ โดยสรุป ดังนี้

1. เรื่องราว (story) ซึ่งจะหมายถึงส่วนที่บอกว่ามีอะไรเกิดขึ้น กับใครที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร
2. คน (people) หรือตัวละคร (character) คือตัวบุคคลในงานประพันธ์ที่มีเรื่องราวอันถูกสมมติขึ้น และเจือปนด้วยจินตนาการเสียมากจนยากที่จะเรียกได้ว่าเป็นเรื่องจริง
3. เวลาและสถานที่ (time and place) คือสภาพแวดล้อมของคนหรือตัวละครในงานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางธรรมชาติและเป็นวัฒนธรรม บางครั้งจะเรียกว่า ฉาก (setting)
4. ทรรศนะ (view point) คือความคิดเห็นหรือปรัชญา ใน 3 ด้านคือ ทรรศนะของผู้เขียนของตัวละคร และของสังคม

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทานนั้น แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ จะอ้างอิงองค์ประกอบของวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวนิยายเป็นแนวคิดหลัก ทั้งนี้ เพราะเป็นเรื่องเล่าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่อย่างไรก็ตาม สุกัญญา สุขฉายา (2557: 171-209) กล่าวถึง ลักษณะของวรรณคดีนิทานร้อยกรองไทย ซึ่งมีบางประเด็นสามารถนำมาอ้างอิงเป็นองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทานได้ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

1. ด้านรูปแบบคำประพันธ์ วรรณคดีนิทานร้อยกรองไทยแต่งด้วยคำประพันธ์หลากหลายชนิด ทั้งที่เป็นโคลงและร่ายที่เรียกว่า “ลิลิต” นิทานคำฉันท์ กลอนสวด นิทานคำกลอน บทเสภา กลอนบทละคร คำหลวง เป็นต้น โดยวรรณคดีนิทานที่ใช้ฉันทลักษณ์ต่างรูปแบบสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ผลิตและผู้เสพวรรณกรรม

2. ด้านเนื้อหา วรรณคดีนิทานไทยส่วนใหญ่นิยมเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งมักจะเน้นที่การเอาชนะอุปสรรคของตัวละครเอก ความสำคัญของการใช้ปัญญาในการเข้าถึงวิถีแห่งโลก การเรียนรู้ธรรมชาติของมนุษย์เพื่อหยั่งรู้จิตใจคนและสามารถมีอิทธิพลเหนือได้ เป็นต้น

3. ด้านแนวคิดหรือแก่นเรื่องสำคัญของนิทาน แนวคิดวรรณคดีนิทานไทยล้วนสอดคล้องกับคำสอนจากพุทธศาสนา แนวคิดที่พบบ่อย ๆ คือ แนวคิดเรื่องกรรม (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) แนวคิดเรื่องไตรลักษณ์ (ความไม่เที่ยง) แนวคิดเรื่องทุกข์อันเกิดจากการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และแนวคิดเรื่องความกตัญญู เป็นต้น

4. ด้านตัวละคร ตัวละครเอกในวรรณคดีนิทานไทย แบ่งเป็น 2 แบบ คือ

4.1 ตัวละครแบบอุดมคติ คือตัวละครที่สังคมยกย่อง ถือเป็นแบบฉบับที่ควรประพฤติตามโดยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรศาสนา ที่นำเสนอบทบาทของตัวเอกเกี่ยวพันกับพุทธประวัติ และความเป็นตัวละครเอกที่ดำเนินแนวทาง “พญาจักรพรรดิราช” จากหนังสือไตรภูมิพระร่วง เป็นต้น

4.2 ตัวละครแบบสมจริง หมายถึงตัวละครที่เหมือนมนุษย์จริง ๆ มีอารมณ์ ความรู้สึกแบบคนธรรมดาสามัญ มีทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีในตัวเอง ตัวละครจะแสดงลักษณะส่วนใดออกมาขึ้นอยู่กับคนที่เขาปฏิสัมพันธ์ด้วยว่าเขาเป็นใคร เป็นตัวละครที่มีความซับซ้อนทางอารมณ์ มี

พฤติกรรมบางอย่างที่ไม่พึงประสงค์ มีความขัดแย้งในจิตใจสูง แต่เป็นตัวละครที่จับใจใจของผู้อ่านมากที่สุด

5. ด้านกลวิธีการแต่ง วรรณคดีนิทานมีวิธีการแต่งแบบเรื่องเล่าทั่วไป ดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน เหตุการณ์ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง ค่อย ๆ ดำเนินเรื่องไปสู่ปัญหาที่ละน้อย จนเข้มข้นถึงจุดสุดยอดแล้วคลี่คลายปัญหาลงในที่สุด โดยมีกลวิธีการแต่ง ที่นิยมกันมาแต่โบราณดังนี้

5.1 การเปิดเรื่อง จะมีรูปแบบการเปิดเรื่อง 2 แบบ คือ เปิดเรื่องโดยความน่าหรือบทประณามพจน์ และเปิดเรื่องโดยนำเข้าสู่เนื้อเรื่องทันที

5.2 การเดินเรื่อง กวีไทยนิยมเดินเรื่องด้วยท่วงทำนองการพรรณนาหรือลีลา 4 แบบ ตามรสรวรรณคดีไทย คือ เสาวรจณี นารีปราโมทย์ พิโรธาวัง และสัลลาบังคพิสัย

5.3 การปิดเรื่อง เมื่อเนื้อเรื่องจบสมบูรณ์แล้ว กวีไทยมักนิยมปิดเรื่อง 2 แบบ คือ แบบที่ 1 ปิดเรื่องด้วยบทส่งท้าย โดยอาจจะบอกวัตถุประสงค์และความรู้สึกในการแต่ง บอกชื่อผู้แต่งและผู้คัดลอก นอกจากนี้ยังมีการประเมินค่าผลงานของตนเองซึ่งเรียกว่า “บทอัตตวิพากษ์” และมีบทขอพรที่เรียกว่า “ปณิธานกวี” แบบที่ 2 จบด้วยการประชุมชาดก คือกล่าวที่ว่าตัวละครไปเกิดเป็นใครในสมัยพุทธกาล พบในวรรณคดีนิทานที่มีที่มาจากชาดก หรือแต่งเลียนแบบชาดก

การศึกษาองค์ประกอบในครั้งนี ผู้วิจัยได้ปรับแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ให้มีความสอดคล้องกับความเป็นนิทานขนาดสั้นของนิทานนางตนไตรยของไทย เพื่อนำมาสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์ใน 3 ประเด็น คือ โครงเรื่องและแก่นของเรื่อง ที่มาของนิทาน และตัวละคร ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ปรากฏอยู่ในแนวคิดด้านอื่น ๆ อยู่แล้ว

4. โครงเรื่องและแก่นเรื่อง

4.1 โครงเรื่อง (Plot) เป็นการจัดลำดับความคิด วางแนวทางหรือกรอบของเนื้อหาของงานเขียน ทำให้ผู้เขียนสามารถจัดลำดับ หัวข้อ/เนื้อหาการเขียนได้ครบถ้วนตรงกับหัวข้อหรือชื่อเรื่องที่วางไว้ ซึ่งจะทำให้ผู้เขียนรวบรวมข้อมูลง่ายไม่เสียเวลาและเนื้อหางานเขียนเป็นลำดับ

ต่อเนื่องไม่วาง มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพ อ่านเข้าใจง่าย โดยนักวิชาการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับโครงเรื่อง ดังนี้

วนิดา บำรุงไทย (2544: 106) กล่าวโดยสรุปว่า โครงเรื่องและวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าทั้งหลาย มีลักษณะและบทบาทหน้าที่เช่นเดียวกัน กล่าวคือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งในฐานะที่เป็นโครงสร้างของเรื่อง อันประกอบไปด้วยลำดับของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่อง และเป็นเหตุเป็นผลกัน ซึ่งผู้เขียนได้จัดขึ้นอย่างจงใจ

อิรวดี ไตลังคะ (2546: 3-4) อ้างอิงคำกล่าวของอริสโตเติล โดยกล่าวในงานกวีศาสตร์ (Poetics) เมื่อวิเคราะห์งานโศกนาฏกรรมว่าโครงเรื่องคือการจัดลำดับเหตุการณ์ (the ordered arrangement of the incidents) เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในองค์ประกอบทั้งหลาย นอกจากนี้เรื่องที่ดีควรมีลักษณะที่เป็นเอกภาพ (unity) คือมี ตอนต้น ตอนกลาง และตอนจบ

สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2522: 120) กล่าวว่า โครงเรื่อง คือเหตุการณ์ที่จัดเรียงลำดับเรื่องเป็นเหตุเป็นผลกัน คือเหตุการณ์หนึ่งเป็นผลให้เกิดเหตุการณ์หนึ่ง หรือหลาย ๆ เหตุการณ์สืบต่อมา โดยโครงเรื่องที่ดี จะต้องมียุทธศาสตร์ (conflict) ที่ชวนให้ตื่นเต้นและน่าสนใจ ยุทธศาสตร์อาจเกิดจากนิสัยที่ต่างกันระหว่างตัวละครด้วยกัน ยุทธศาสตร์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับโชคชะตาหรือพรหมลิขิต หรือระหว่างความต้องการกับความสามารถของตนเอง ผลอันเกิดจากความขัดแย้งนั้น คือ จุดสุดยอดของเรื่อง (climax)

นอกจากนี้ อิรวดี ไตลังคะ (2546: 3) ยังกล่าวอีกว่าในบรรดาองค์ประกอบของบันเทิงคดี โครงเรื่องจะดึงดูดความสนใจของผู้อ่านมากที่สุดเพราะเป็นสิ่งกระตุ้นความใคร่รู้ ความระทึกใจ ความตื่นเต้น ฯลฯ ก็มาจากโครงเรื่องนี้นั่นเอง แต่โครงเรื่องกลับเป็นสิ่งที่เห็นได้ไม่ชัดเจน สมกับคำ “โครงเรื่อง” ที่แปลมาจาก plot เพราะ “โครง” เป็นสิ่งที่อยู่ภายในของวัตถุ จะเห็นได้ก็ต่อเมื่อลอกเอาส่วนนอกของวัตถุนั้นออกก่อน การทำความเข้าใจเรื่องโครงเรื่องจึงเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายนัก

ศิวกันท์ ปทุมสูติ (2553: 159) กล่าวว่า โครงเรื่อง (plot) คือโครงสร้างหลักของเรื่องของงานเขียน ในการจะพิจารณาว่าสร้างโครงเรื่องขึ้นในลักษณะใด เป็นอย่างไร เหมาะสมหรือสอดคล้องกับเรื่องอย่างไรบ้าง สิ่งประกอบกันขึ้นเป็นโครงเรื่องได้แก่ ประเด็นสำคัญของเรื่อง (substance) ฉากหรือเหตุการณ์สำคัญ (setting happening) และตัวละครสำคัญ (character)

ซึ่งประกอบเกี่ยวข้องกัน ในการพิจารณาอาจดูความเป็นเอกภาพ ความมีสัมพันธ์ภาพ และความมีสารัตถภาพ ตลอดจนความแนบเนียนสมจริง หรือความลงตัวต่าง ๆ

ดังนั้น ในการวิจัยนิทานนางตันไตรยของไทย จึงดำเนินการวิเคราะห์โครงเรื่องด้วย เพื่อให้เห็นโครงร่างและโครงเรื่องที่ชัดเจนของนิทานนางตันไตรยของไทย และให้เกิดความสมบูรณ์ในเนื้อหาด้วย

4.2 แก่นเรื่อง (Theme) หมายถึง แก่น ใจความสำคัญ แนวคิดหลัก สาร หรือ ประเด็นงานเขียนบันเทิงคดีขนาดสั้นที่ดี ควรจะมีแก่นเรื่องเพียงหนึ่งเดียว คือมีประเด็นหลักที่ต้องการจะสื่อสารเพียงหนึ่งสิ่ง เพราะด้วยเนื้อหาที่สั้นดังเช่นนิทานนั้น จึงไม่สามารถเล่าประเด็นหลาย ๆ ประเด็นได้อย่างสมบูรณ์

คำว่า “แก่นเรื่อง” ที่มาจากภาษาอังกฤษว่า “theme” นั้น นักวิชาการใช้คำศัพท์ภาษาไทยแตกต่างกันไป เช่น กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520: 84) ใช้คำว่า “แนวคิดของเรื่อง” สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2522: 119) ใช้คำว่า “สารัตถะสำคัญของเรื่อง” อีราวดี ไตลังคะ (2546: 66) ใช้คำว่า “แนวคิด” สยาม ภัทรานุประวัติ (2546 : 212) ใช้คำว่า “แก่นเรื่อง” วณิดา บำรุงไทย (2544: 106) ใช้คำว่า “แนวคิด หรือ แนวเรื่อง” ส่วน สายทิพย์ นุกูลกิจ (2537: 100) แปลเป็น 3 คำ คือ “สารัตถะ แก่นเรื่อง หรือแนวคิดของเรื่อง” แต่เมื่อนำไปอธิบายองค์ประกอบของบันเทิงคดีชนิดต่าง ๆ จะใช้คำว่า “แก่นเรื่อง” เป็นต้น และในงานวิจัยนี้ จะใช้คำว่า “แก่นเรื่อง”

ราชบัณฑิตยสถาน (2552: 97-98) กล่าวถึง แก่นเรื่อง (theme) ว่า คือความคิดสำคัญอันเป็นแกนกลางของเรื่องที่คืบเนื่องเรื่องของวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ ให้มีเอกภาพ ในสารคดีร้อยแก้วทั่วไป แก่นเรื่องคือหัวข้อสำคัญที่ผู้เขียนจะนำมาเป็นหลักใหญ่ (หรือปัญหาใหญ่) ในบทกวีนิพนธ์ บันเทิงคดี และบทละคร แก่นเรื่องจะเป็นความคิดสำคัญที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องตลอดทั้งเรื่อง เมื่อผู้อ่านอ่านจบแล้วจะบังเกิดความเข้าใจและความหยั่งเห็น (insight) ในวิถีชีวิต ปัญหา และจิตใจของมนุษย์ ตลอดจนสังคมของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะผู้แต่งได้เปิดเผยให้เห็นมาโดยตลอดด้วยศิลปะการแต่ง แก่นเรื่องจึงมิใช่การบอกเล่าอย่างตรงไปตรงมาเหมือน “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าอย่าทุจริตคดโกง” แต่จะเป็นการเสนอให้เห็นประจักษ์โดยลำดับว่า “ความชั่วนั้นอาจน่าสนใจกว่าความดี แต่ผลของความชั่วคือหายนะ” เหตุการณ์ในเรื่อง บทบาทต่าง ๆ ของตัวละคร

ตลอดจนภาพลักษณ์ (image) ซึ่งผู้แต่งสร้างสรรค์ขึ้นหลากหลายในเรื่องนั้น จะทำให้ผู้อ่านสรุปได้ในที่สุดว่า ผู้เขียนต้องการเสนอความคิดสำคัญอันใดในเรื่องนั้น

นอกจากนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2552 : 99) ยังอ้างอิงถึง เพอร์รีโน (Laurance Perrine) ซึ่งแนะนำการเขียนแก่นเรื่องไว้ว่า

1. แก่นเรื่องจะต้องเขียนเป็นรูปประโยค ไม่ใช่คำ ๆ เดียว เช่น หลงคอย ทิฐิ มานะ ผิดหวัง
2. แก่นเรื่องจะต้องมีความหมายถึงธรรมดา ธรรมชาติของชีวิต และสังคมมนุษย์โดยทั่วไป ไม่ใช่เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรนำชื่อบุคคล สถานที่ และเนื้อเรื่องใดมากำหนดไว้ในแก่นเรื่องและพึงหลีกเลี่ยงการกล่าวเจาะจงว่า ทุกคน (มีความรัก) เราทั้งหมด (รักชาติ) แต่ควรใช้ว่า บางคน..., บางครั้ง...
3. ไม่พึงใช้สุภาพิต คำขวัญ คำคม ฯลฯ ที่ชินหูเป็นแก่นเรื่อง เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี ลินคนตัดคอคนมากแล้ว

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2522: 127) กล่าวถึงและลักษณะของสารัตถะสำคัญของเรื่อง สมมุติ ไว้ว่า คือจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่อง เรื่องสมมุติบางเรื่องที่มุ่งให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียวอาจไม่มีสารัตถะสำคัญก็ได้ แต่ถ้าเรื่องใดมี ควรจะสอดคล้องกับรายละเอียดของเรื่องด้วย และถ้าผู้เขียนไม่บอกสารัตถะให้รู้โดยตรง ต้องการให้ผู้อ่านค้นหาสารัตถะของเรื่องเอง เมื่ออ่านเรื่องจบแล้ว ก็ต้องสามารถหาพบได้ สารัตถะที่ดีจึงควรจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ เป็นกลาง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านนำไปปรับใช้ได้อย่างกว้างขวางเหมาะกับทุกกาละ ทุกเทศะ และทุกบุคคล

ทั้งนี้สอดคล้องกับ ศิวกันท์ ปทุมสูติ (2553: 159) ที่กล่าวว่า แก่นเรื่อง (theme) คือหัวใจสำคัญของเรื่องหรือปรัชญาสำคัญของเรื่อง พิจารณาเพื่อให้รู้และเข้าใจเป็นแนวทางเบื้องต้นว่า เรื่องนั้นมีแก่นสาระอย่างไร หรือนั้นการนำเสนอปรัชญาความคิดใดเป็นประการสำคัญ เพื่อที่ผู้อ่านจะได้อิงอาศัยหรือเชื่อมโยงพิจารณาองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ของเรื่องได้สะดวกและสอดคล้องกันยิ่งขึ้น

วนิดา บำรุงไทย (2544: 108) กล่าวถึงลักษณะของแก่นเรื่องว่า เป็นองค์ประกอบที่เปรียบเสมือนหัวใจของเรื่อง เพราะแนวคิดที่ผู้เขียนต้องการจะบอกกล่าวแก่ผู้อ่านนี้จะเป็นสิ่งที่กำหนดว่า โครงเรื่องจะเป็นอย่างไร มีทิศทางไปทางใด รวมทั้งรายละเอียดทั้งหมดของเรื่องก็จะเป็นไปเพื่อประมวลไปสู่ “สาร” หรือ “แนวคิด” ที่จะส่งหรือสื่อถึงผู้อ่านนั่นเอง ดังนั้น แนวคิดของเรื่อง หรือ theme จึงเป็นส่วนประกอบของเรื่องแต่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นที่สังเกตได้ว่าวรรณกรรมที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมคลาสสิกนั้น มักจะมีแนวคิดของเรื่องเป็นคุณค่าอันสำคัญ และยกตัวอย่างแนวคิดจากนวนิยายเรื่องคำพิพากษา ของ ซาติ กอบจิตติ ว่าเป็น “สังคมอาจทำร้ายเพื่อนมนุษย์ด้วยลมปากหรือการนิทาโดยมิได้เจตนา” นอกจากนั้นยังเสนอแนะอีกด้วยว่า ในเรื่องขนาดยาว เช่น นวนิยายนั้น อาจมีแนวคิดมากกว่าหนึ่งก็ได้ อาทิ นวนิยายเรื่องบ้านชนนิกของ กฤษณา อโศกสิน ผู้เขียนได้ให้สาร หรือสารัตถะของเรื่องไว้ 2 แนวคิดคือ แนวคิดแรก “ความรักที่ท่วมท้นแบบสุดตัวสุดหัวใจ เมื่อพลัดหวังก็จะเกิดความทุกข์ ความเจ็บปวดที่รุนแรง ร้าวลึก” และแนวคิดที่สอง คือ “โชคเคราะห์ของมนุษย์ บางครั้งก็เกิดจากความรักที่ผิดฝาผิดตัว อาจทำให้เกิดความทุกข์หรือเคราะห์ร้ายในชีวิต”

อิรวดี ไตลังคะ (2546: 66) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดจากบันเทิงคดีกับชีวิตจริงของมนุษย์ และขยายความออกไปอีกว่า แนวคิด (theme) เป็นความคิดที่นำเสนอในเรื่อง ซึ่งสรุปจากสถานการณ์เฉพาะของโลกบันเทิงคดีออกมาเป็นความเข้าใจทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับโลกในชีวิตจริง เช่น ความคิดที่ได้จากการอ่านนิทานเรื่องกระต่ายกับเต่า คือการทำอะไรที่ช้าแต่สม่ำเสมอ ดีกว่าทำเร็วแต่ไม่สม่ำเสมอ การหาแนวคิดจึงมีความสำคัญเพราะทำให้ผู้อ่านค้นพบความหมายของเรื่องที่สามารถนำไปสู่ความเข้าใจชีวิตได้

โดยทั่วไปแล้ว การเขียนแก่นเรื่องไม่จำเป็นต้องใช้คำสวยหรู ไม่เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก ไม่เป็นปรัชญา ไม่จำเป็นต้องเป็นแนวคิดสากล จะเป็นแนวคิดส่วนตัวก็ได้ เพียงแต่ต้องมีความเชื่อในแนวคิดหรือแก่นของเรื่องนั้น ๆ และมีมุมมองที่จะนำเสนอ เหมือนกับการที่เราจะโน้มน้าวใจเรื่องอะไรสักเรื่องกับใครสักคน หากเราไม่เชื่อในแนวคิดนั้นแล้ว มุมมองที่จะใช้ถ่ายทอด ชักจูง ต่อต้าน ก็จะไม่แม่นยำ ไม่มั่นคงหนักแน่นเพียงพอ

รูปแบบของการเขียนแก่นเรื่องนั้น มักจะเป็นประโยคสั้น ๆ ที่มีความชัดเจน เป็นประเด็น หรือแนวคิดสำคัญที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อกับผู้อ่าน โดยผูกเรื่อง หรือหาสถานการณ์ต่าง ๆ มา

รองรับแก่นเรื่องนั้น แก่นเรื่องอาจนำมาจากสำนวน สุภาษิต คำพังเพย ก็ได้ เช่น กล้านักมักบิน ฆ่าควายอย่าเสียตายพริก ปล่อยเสือเข้าป่า เป็นต้น

แก่นเรื่องจึงเปรียบเสมือนเป็นความคิดรวบยอดเรื่องที่ดำรงอยู่ในเรื่องราวที่นักเขียนบรรจงสร้างสรรค์ขึ้นในแต่ละเรื่อง เป็นนัยสำคัญจำเป็นของเรื่องราวทั้งหมด และยังสามารถสะท้อนคุณค่าของเรื่องนั้น ๆ ได้อีกด้วย การศึกษานิทานนางตันไทรของไทย จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์แก่นเรื่องด้วย

2. ที่มาของนิทาน

นิทานนางตันไทรของไทย เป็นนิทานนิยายปรกรณัมที่ได้รับอิทธิพลมาจากตันโตรปาชายานะ ซึ่งมีต้นเรื่องที่สุดคือนิทานปัญจตันตระ ประภาศรี สีหอำไพ (2550: 179) กล่าวถึงนิทานนิยายปรกรณัมซึ่งเป็นประเภทหนึ่งของวรรณคดีอินเดียที่มีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยว่า นิทานอินเดียอีกเรื่องหนึ่ง คือ ปัญจตันตระ เป็นเรื่องราวแต่งโดยวิษณุศรมนุ เป็นนิทานคำสอนแก่เจ้าชาย 6 องค์

อย่างไรก็ตาม ด้วยความแพร่หลายของนิทานปัญจตันตระไปจนเกือบทั่วโลกนั้น จึงทำให้มีฉบับต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย มีการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญในการนำเสนอไปบ้าง เช่น นิทานนางตันไทรของไทย ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตันโตรปาชายานะ จากอินเดียทางใต้นั้น ก็มีการเปลี่ยนวิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระจากเดิมที่มุ่งเน้นในเรื่องหลักธรรมคำสอน มาเป็นความบันเทิงแล้วแทรกข้อธรรมคำสอนลงไป นิทานนำเรื่องต่าง ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นทางพุทธศาสนาก็ส่งอิทธิพลต่อนิทานข้อเรื่องต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

นิทานนำเรื่องนั้น นับว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดกำเนิดของเรื่องและที่สำคัญคือเป็นจุดกำเนิดของนิทานซ้อนนิทานในนิทานนางตันไทรของไทยทั้ง 3 ปรกรณัม ในการศึกษาวิเคราะห์ได้ดำเนินไปตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏในแต่ละปรกรณัม

3. ตัวละคร

ตัวละคร คือ ผู้ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง และผู้ถูกกระทำที่ต้องรับผลจากเหตุการณ์นั้น ลักษณะนิสัยของตัวละครมักเป็นเนื้อหาสำคัญของเรื่อง

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 211) กล่าวถึงตัวละครว่าเป็นคือบุคคลที่นักเขียนบรรยาย เพื่อให้มีบทบาทและลักษณะนิสัยตามที่ผู้เขียนต้องการ ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่งของงานแต่งทั้งนี้เพราะคำพูด การกระทำ และความคิดของตัวละครเป็นปัจจัยสำคัญในการเดินเรื่อง การสร้างตัวละครจึงเป็นงานพื้นฐานของนักเขียน ในงานวรรณกรรมส่วนใหญ่จะมีตัวละครที่แบ่งได้ตามบทบาทและประเภทดังต่อไปนี้ ตัวละครหลัก หรือ ตัวละครนำ ได้แก่ พระเอก นางเอก ตัวเอก ตัวเอกปฏิลักษณ์ ผู้ร้ายปฏิปักษ์ ส่วนตัวละครรองได้แก่ เพื่อนคู่ใจ ตัวละครที่ส่งบทให้ตัวเอกเด่นขึ้น

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2522: 121) กล่าวถึงการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครว่าต้องเด่นชัด ควรจำลองมาจากคนหมู่มากที่พบเห็นได้จริงในสังคม และนิสัยต้องสอดคล้องกับสติปัญญา และผลแห่งการศึกษาอบรมทั้งจากสถาบันการศึกษาและจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัวและสังคม ทั้งนี้การบอกนิสัยของตัวละครอาจบอกได้โดยวิธีเล่าโดยตรง คือบรรยายให้รู้ทั้งด้านรูปร่างลักษณะและอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด หรืออาจบอกได้โดยให้ตัวละครตัวอื่น ๆ สนทนาหรือวิจารณ์ หรือคิดคำนึงถึงตัวละครตัวนั้น ๆ กับอีกวิธีหนึ่ง เป็นการบอกลักษณะนิสัยโดยการสร้าง “นาฏการ” ให้ตัวละครนั้น ๆ เป็นการบอกนิสัยโดยทางอ้อม กล่าวคือบอกลักษณะนิสัยโดยการใช้กิริยาท่าทางของตัวละครเป็นเครื่องชี้ หรือใช้วาจาของตัวละครที่สนทนาออกมา รวมทั้งการบรรยายความคิดคำนึงของตัวละครตัวนั้น ๆ ซึ่งเป็น “มโนคติ” ของตัวละครที่ยังไม่ได้พูดและยังไม่ได้ทำ แต่เป็นรูปส่อ “เจตนา” ที่ใคร่ควรวญแล้ว

สำหรับกลวิธีการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครนั้น นักวิชาการหลายท่านเสนอไว้ตรงกันคือกลวิธีการสร้างตัวละคร มี 2 ลักษณะ ได้แก่ ตัวละครมิติเดียว และตัวละครหลายมิติ แต่อาจใช้ชื่อแตกต่างกันไปดังนี้

1. ตัวละครมิติเดียว (Flat Character or One-dimensional Character) ซึ่ง สายทิพย์ นุกูลกิจ (2537: 105) ใช้ว่า “ตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน” ส่วน พัทรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (2547: 145) ใช้ว่า “ตัวละครตัวแบน” คือตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นตัวแทนความคิด หรือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว โดยปกติจะมีบทบาทน้อย เช่น เป็นคนคู่ร้าย ใจดี หรือชื่อสัตว์ เป็นต้น

2. ตัวละครหลายมิติ (Round Character or Multidimensional Character) ซึ่ง สายทิพย์ นุกุณกิจ (2537: 105) ใช้ว่า “ตัวละครที่มีลักษณะซับซ้อน” ส่วน พชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (2547: 145) ใช้ว่า “ตัวละครตัวกลม” คือตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีลักษณะหลากหลายคล้ายคลึงกันไป ซึ่งผู้แต่งมักไม่แนะนำโดยตรงว่ามีลักษณะนิสัยใจคออย่างไร ผู้อ่านจะต้องศึกษาจากส่วนประกอบอื่น ๆ เอง เช่น ศึกษาจากคำพูด การกระทำ การปฏิบัติต่อตัวละครอื่น แล้วนำมาตัดสินใจ ตัวละครตัวนั้นเป็นคนเช่นไร มีนิสัยเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพราะเหตุใด เป็นต้น ตัวละครแบบนี้จึงมีลักษณะคล้ายบุคคลในชีวิตจริง และมีส่วนช่วยให้เรื่องบันเทิงคดีมีลักษณะสมจริงยิ่งขึ้นด้วย

แต่พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 212-213) แบ่งลักษณะนิสัยของตัวละครเป็น 4 ประเภท คือ ตัวละครหลายมิติ ตัวละครมิติเดียว ตัวละครเข้าแบบ และตัวละครที่เป็นเครื่องประดับเรือน โดยมรยละเอียดดังนี้

1. ตัวละครหลายมิติ คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัย ความคิด การกระทำที่สลับซับซ้อน มีพลัง สามารถเรียนรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติได้ เป็นตัวละครที่สามารถทำให้ผู้ดูหรือผู้อ่านประหลาดใจได้โดยมิได้ขาดความสมจริง

2. ตัวละครมิติเดียว คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยเพียงด้านเดียว หรือ 2 ด้าน เช่น ชี้อวดดี อารมณ์ และจะยืนหยัดรักษานิสัยนั้นไว้อย่างไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ตัวละครนี้ไม่สามารถทำให้ผู้ดูหรือผู้อ่านประหลาดใจได้เพราะสามารถคาดเดาความคิด การกระทำ หรือแม้แต่คำตอบของตัวละครประเภทนี้ได้ ตัวละครมิติเดียวมักปรากฏในเรื่องสั้น ทั้งนี้เพราะความสั้นของเรื่องไม่เปิดโอกาสให้ผู้เขียนพัฒนาลักษณะนิสัยของตัวละครได้มากนัก

3. ตัวละครเข้าแบบ คือตัวละครที่เป็นตัวแทนของบุคคล เช่น ภรรยาขี้นั่น ศาสตราจารย์ขี้ลืม ทหารที่ชอบคุยโวแต่ขี้ลาด

4. ตัวละครที่เป็นเสมือนเครื่องเรือน (piece of furniture character) คือตัวละครที่อาจจะปรากฏตัวในระยะสั้น ๆ และมีบทบาทน้อยมากแต่มีความหมายสำหรับการเดินเรื่อง เช่น คนขายหนังสือพิมพ์ คนขับรถแท็กซี่ คนเสิร์ฟอาหาร ซึ่งถึงแม้จะไม่มีบทบาทสำคัญ ไม่มีโอกาสได้แสดง

บุคลิก ลักษณะนิสัยใจคอ แต่มีส่วนส่งให้เรื่องเดินไปสู่จุดสำคัญ หรือจุดสุดยอดได้ ตัวละครประเภทนี้เปรียบเสมือนเครื่องเรือนที่ใช้ประดับเรื่องให้สมบูรณ์ขึ้น

การศึกษาลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของตัวละคร จะทำให้เข้าใจความเป็นไปและการดำเนินเรื่องได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องเกิดจากลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของตัวละครทั้งสิ้น โดยแนวทางในการศึกษาตัวละคนนั้นทำได้โดย ศึกษาว่าตัวละครตัวใดสำคัญแก่นเนื้อเรื่อง หรือแกความคิดเห็นของผู้เขียน ตัวละครใดทำให้เนื้อเรื่องมีรสขึ้นในทางใด ตัวใดควรถือเป็นตัวเอก หรือมีความ เกี่ยวเนื่องกับชื่อเรื่องหรือไม่ ตัวเอกหรือฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอกมีข้อที่น่าชมเชยหรือตำหนิอย่างไร เป็นตัวละครสมมุติที่คล้ายกับชีวิตมนุษย์จริงเพียงใด การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละคนนั้น ผู้เขียนแสดงโดยอาศัยคำพูดของตัวละคร หรือโดยการพรรณนาและ บรรยาย เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะการใช้ภาษา

ภาษา คือเครื่องมือในการสื่อสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยผ่านกระบวนการแสดงออกทางการใช้ภาษา ซึ่งผู้ส่งสารในแต่ละคนก็จะมีวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันไป ในงานเขียนจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปหลายคำ ล้วนแต่เป็นคำที่จากคำภาษาอังกฤษว่า “Style” เช่น เปลื้อง ณ นคร (2514: 38) ใช้คำว่า “สำนวน” (2514: 38) เสฐียรโกเศศ (2515: 140) ใช้คำว่า “ท่วงท่าที่แสดงออก” ชลธิรา กลัดอยู่ และคณะ (2517: 213) ใช้คำว่า “สำนวนโวหาร” เจือ สตะเวทิน (2518: 141) ใช้คำว่า “ท่วงทำนองการเขียน” พรพรรณ ธารานุมาศ (2518: 2) ใช้คำว่า “สำนวนการเขียน” กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520: 95) และสายทิพย์ นุกุลกิจ (2537: 121) ใช้คำว่า “ท่วงทำนองการแต่ง” นภาลย์ สุวรรณธาดา (2528 : 299) ใช้คำว่า “ลีลาภาษา” อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2536: 242) ใช้คำว่า “วัจนลีลา” สุจิตรา จรจิตร (2547: 10) ใช้คำว่า “ท่วงทำนองเขียนที่เป็นเฉพาะตัว” แต่บางท่านก็เรียกง่าย ๆ ด้วยการทับศัพท์ว่า “สไตล์” ซึ่งไม่ว่าจะใช้คำว่าอะไร ก็หมายถึงแนวการเขียนของบุคคลแต่ละคน หรือแนวการใช้ภาษาของหนังสือเล่มนั้น ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งการวิจัยนี้ จะเรียกว่า “ศิลปะการใช้ภาษา” เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมละเหมาะสม แต่อาจจะใช้คำอื่นในการอธิบายด้วย

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษา หรือท่วงทำนองในการเขียน ดังนี้ สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525: 38) กล่าวถึงคำว่า “สไตล์” ว่า “คือลักษณะอันใดอันหนึ่งที่เป็น

ลักษณะเฉพาะตัวของบทประพันธ์ หรือวรรณกรรมนั้น อาจจะเป็นเหตุมาจากความคิดริเริ่มหรือวิธีแสดงออกเฉพาะตัวของนักประพันธ์ที่ต่างไปจากคนอื่น” ซึ่ง ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523: 49) กล่าวเพิ่มเติมว่า “นักประพันธ์แต่ละคนมีท่วงท่าที่แสดงออกเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกัน จะแสดงออกได้ดีเพียงใดก็แล้วแต่ความสามารถ” ซึ่งสอดคล้องกับ วราภรณ์ บำรุงกุล (ม.ป.ป.: 87) ที่กล่าวว่า “กวีแต่ละคนจะมีท่วงท่าที่แสดงออกเฉพาะตัวไม่เหมือนกัน การแสดงท่วงท่าออกได้ดีหรือไม่เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถทางศิลปะของแต่ละคน” และเบญจมาศ พลอินทร์ (2526: 98) กล่าวถึงทำนองเขียนขยายความออกไปว่า “เป็นวิธีเรียบเรียงเนื้อความของแต่ละคนจากแรงบันดาลใจ เป็นเฉพาะบุคคล อาจจะเลียนแบบกันได้บ้างแต่ก็ไม่เหมือนกันเพราะต่างคนต่างความคิด” ทั้งนี้ ประภาศรี สีหอำไพ (2531: 66) ให้รายละเอียดของท่วงทำนองการเขียนว่า “เสนอทั้งสำนวนภาษา ลีลาในการเขียนและการเสนอสารจากผู้เขียน”

สำหรับการศึกษาท่วงทำนองในการเขียน นั้น ประภาศรี สีหอำไพ (2531: 67) แบ่งท่วงทำนองในการเขียนตามลีลาสำนวนโวหาร สรุปได้ดังนี้ คือ สำนวนเรียบง่าย สำนวนเข้มข้น สำนวนสละสลวย สำนวนกระชับ และสำนวนแปลก

ทั้งนี้แตกต่างจาก สายทิพย์ นุกูลกิจ (2537: 101) เสนอแนะการศึกษาท่วงทำนองการเขียนจาก การเลือกสรรคำ การเลือกสำนวนโวหาร และการเรียบเรียงประโยค

ส่วน ลัดดา ราตรีพิภพ (2541: บทคัดย่อ) วิเคราะห์แนวคิด กลวิธีเสนอแนวคิด และศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมของ ปิยะพร ศักดิ์เกษม วิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาอันเป็นท่วงทำนองในการเขียน 2 ด้าน คือ การใช้คำ และการใช้สำนวนโวหาร

จะเห็นได้ว่า ท่วงทำนองในการเขียน ก็คือศิลปะในการนำเสนอความคิดเรื่องราว ผ่านการใช้ภาษาที่ประณีตบรรจง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการเขียนนั้น ๆ ซึ่งผู้เขียนต่างมีอิสระในการรังสรรค์ถ้อยคำ การใช้ภาษา เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกไปยังผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกประทับใจ มองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน

เนื่องด้วยนิทานนางตนไทรของไทย เป็นนิทานขนาดสั้น เป็นงานเขียนที่เรียบง่าย กระชับ การศึกษาศิลปะการใช้ภาษารั้งนี้จึงแบ่งประเด็นในการวิเคราะห์เป็น 3 ด้าน คือ การใช้คำพ้องสมัย การใช้สำนวนสุภาษิต และการใช้โวหารให้คติ

1. การใช้คำพ้องสมัย

การใช้ถ้อยคำสำนวน เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของนักเขียน หากนักเขียนคนไหนที่รู้คำศัพท์มาก ก็จะสามารถสื่อสารออกไปได้กว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น หรือสามารถเลือกหยิบคำ ถ้อยคำ สำนวน มาสร้างประโยคในงานเขียนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น การเป็นนักเขียนจึงต้องเป็นนักสะสมคำ ต้องขยันอ่านถ้อยคำของผู้อื่น แล้วนำมาประยุกต์ใช้เป็นถ้อยคำสำนวนของตนเอง ที่ซึ่งเรียก “สำนวน” นั่นเอง การใช้ถ้อยคำสำนวนอย่างเหมาะสม จะมีส่วนทำให้ผู้อ่านพิจารณาได้ว่า นักเขียนคนนั้นใช้สำนวนภาษาได้ดี ตัวอย่างเช่น เมื่ออ่านบทกวีของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อังคาร กัลยาณพงศ์ หรือจิระนันท์ พิตรปรีชา ผู้อ่านก็จะพบความแตกต่างของกวีทั้งสามท่าน ว่ามีการใช้ถ้อยคำสำนวนอย่างมีเอกลักษณ์ของเป็นตนเอง นั่นคือ “มีสำนวนเป็นของตนเอง” และเหมาะสมกับบทกวีที่ท่านทั้งสามเขียนอย่างไรก็ตามการใช้ภาษาของกวีทั้งสามท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการใช้คำนั้น ซึ่งบางคำก็อาจจะเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านอยู่ในช่วงหนึ่งเวลาหนึ่ง เพราะเป็นกฎธรรมชาติของโลกว่า ทุกอย่างล้วนมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และมีดับไปด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว แม้แต่ถ้อยคำภาษาใช้สื่อสารกัน ก็ล้วนอยู่ภายใต้กฎของอนิจจังเช่นเดียวกัน

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ย่อมเป็นที่เข้าใจกันได้ว่า “คนรุ่นใหม่” ย่อมมาแทน “คนรุ่นเก่า” และวัฒนธรรมใหม่ย่อมทดแทนวัฒนธรรมเก่า และย่อมส่งผลมาถึงภาษาด้วยเช่นกันว่า “ภาษาใหม่ (คำใหม่)” ย่อมมาแทนภาษาเก่า (คำเก่า) ซึ่งจะแปรสภาพเป็น “คำพ้องสมัย” ไป

คำพ้องสมัย (obsolete) หมายถึง คำที่ครั้งหนึ่งเคยมีปรากฏใช้ในอดีต แต่ในปัจจุบันเลิกใช้แล้ว หรือยังคงมีใช้แต่ไม่พบบ่อยนักในชีวิตประจำวัน เปลื้อง ณ นคร (2540: 52) กล่าวว่า คำพ้องสมัย เป็นคำที่ใช้กันอยู่สมัยหนึ่ง ต่อมาเลิกใช้โดยมีคำอื่นแทน หรือไม่มีภาวะที่จะต้องใช้คำนั้นอีก เช่นเดียวกับเสื้อผ้า ผ้าถุงที่ใช้กันอยู่ในสมัยก่อน ต่อมาเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เลิกใช้ ส่วนผู้ใดจะนำผ้าถุงมาใช้ก็ได้อีกก็ได้ แต่อาจมองข้านัยนี้ว่า คำพูดก็เช่นกัน เมื่อเรามีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย น.ม.ส. ใช้คำว่า ชมรมการเมือง ต่อมาเมื่อผู้คิดคำพรรคการเมืองเป็นที่รับรองใช้ คำว่าชมรมการเมืองก็พ้องสมัยไป คำว่า พฤติกรรม ใช้แทนคำว่า culture แต่รู้สึกละกือไม่สื่เหมาะสมกับการออกเสียง กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ จึงทรงคิดคำใหม่ว่า “วัฒนธรรม” คำนี้เป็นที่รับรองใช้กันโดยทั่วไป คำว่าพฤติกรรมก็พ้องสมัยไป มีคำอื่นเป็นอันมากที่พ้องสมัย ยุยิตฐู ใช้ว่า ยูโด เสื้อยืดกลายเป็นเสื้อกล้าม ปลอกยางเป็นถุงยางอนามัย คำอื่น ๆ มี เช่น โบบอก บ่ายควาย (ยังมีใช้กันอยู่ในชนบทบางแห่ง) นมกลักเป็นนมกระป๋อง เเดินสารคือโดยสาร ทางเกงชาทวียคือ

ทางเงาข้างขึ้น คำพ้องสมัยนี้บางทีน่าจะกลับมาใช้ใหม่ เสถียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน) ท่านนำคำว่า ลาง เช่น ลางคน ลางที่ มาใช้ ท่านว่าเสียตายคำว่า ลาง จะลืมนั่นไปหมด เพราะใช้คำว่า บาง กันไปหมดแล้ว

จะเห็นได้ว่า คำพ้องสมัยนั้นจะพบในเอกสาร ตำราเก่า ๆ อยู่เป็นอันมาก หากไม่เก็บรวบรวมไว้ หรือไม่มีการศึกษา เมื่อกาลเวลาต่อไป คำพ้องสมัยเหล่านั้น ก็จะไม่เป็นที่รับรู้กันอีกต่อไป ในการศึกษาวิจัยนิทานนางตนไทรยของไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากต้นไตรพาชยานะนั้น สันนิษฐานกันว่าจะแต่ง และเป็นที่รับรู้ของคนไทยมาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ปลายสมัยอยุธยาตอนกลาง ดังนั้นจึงพบคำพ้องสมัยอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้จัดเก็บรวบรวม ศึกษาและค้นคว้าความหมายเพื่อสะดวกในการอ่านและทำความเข้าใจสาระของเรื่อง อันมีผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเช่นกัน

2. การใช้สำนวนสุภาษิต

คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน จะพูดจาสื่อสารหรือสั่งสอนใคร ก็มักจะอ้างสำนวนสุภาษิต หรือคำพังเพยที่พูดต่อ ๆ กันมาตั้งแต่ครั้งโบราณมาเปรียบเทียบเปรียบเทียบเสมอ ซึ่งคำเหล่านั้นมักจะเป็นคำที่คล้องจองกัน ทำให้จดจำได้ง่ายและเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญก็คือ สำนวนไทยสำนวนไทยเหล่านั้น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีเสน่ห์เพราะได้ดึงเอาสิ่งที่อยู่รอบตัวมาเปรียบเทียบ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สำนวนไทยมีความผูกพันกับชีวิตของเราอย่างใกล้ชิด และยังให้ข้อคิดสอนใจได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ซึ่งสำนวนไทยนั้นมีอยู่มากมาย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1187) ให้ความหมายว่า สำนวน น. ถ้อยคำที่เรียบเรียง, โวหาร, บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี ความเรียงเรื่องนี้สำนวนโวหารลุ่ม ๆ ดอน ๆ; คดี เช่น ปิดสำนวน; ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่น แฝงอยู่ เช่น สอนจะเข้าใจง่ายน้ำ ราไม่ดีโทษปีโทษกลอง, ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษ เฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ เช่น สำนวนฝรั่ง สำนวนบาลี, ชื่นเชิงหรือท่วงทำนองในการแต่งหนังสือหรือพูด เช่น สำนวนเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สำนวนยาขอบ สำนวนไม้ เมืองเดิม; ลักษณะนามใช้เรียกข้อความหรือบทประพันธ์รายหนึ่ง ๆ เช่น อิเหนามีหลายสำนวน บทความ 2 สำนวน

สำนวน จึงเป็น ถ้อยคำที่เรียบเรียงได้ตายตัว สลับที่หรือตัดตอนไม่ได้ มีความหมายเชิงเปรียบเทียบลึกซึ้งโดยครอบคลุมไปถึง ภาษิต สุภาษิต และคำพังเพย

แม้นิทานนางตนไตรยของไทย จะได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย แต่เมื่อนำมาปรับ เปลี่ยน และปรุง โดยคนไทยแล้ว จึงได้สืบทอดมาเป็นไทยด้วยสำนวนสุภาษิตไทยลงไปด้วยการศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในงานวิจัยนี้ จึงศึกษาความสอดคล้องของสำนวนสุภาษิตตามที่ปรากฏในบริบทของนิทานเรื่องนั้น ๆ ด้วย

3. การใช้โวหารให้คติ

ลักษณะอย่างหนึ่งของการใช้ภาษาที่มีคุณวิเศษยิ่ง คือการใช้โวหารให้คติ เพราะเป็นการใช้ภาษา โวหารเพื่อโน้มน้าวใจให้เกิดความรู้สึกล้อยตามไปในทางที่ดี เป็นการกล่าวในเชิงอบรม แนะนำสั่งสอน เสนอทัศนะ ชี้แนะ หรือโน้มน้าว ชักจูงใจโดยยกเหตุผล ตัวอย่าง หลักฐาน ข้อมูล ข้อเท็จจริง สุภาษิต คติธรรมและสัจธรรมต่าง ๆ มาแสดงเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่กระจ่างจนยอมรับเชื่อถือมีความเห็น คล้อยตาม และปฏิบัติตาม โวหารประเภทนี้มักใช้ ในการให้โอวาท อบรมสั่งสอน อธิบายหลักธรรม และคำชี้แจงเหตุผล ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือการเสนอทัศนะ เป็นต้น ซึ่งก็คือลักษณะของ เทศนาโวหารนั่นเอง

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2522: 73) กล่าวโดยสรุปว่า เทศนาโวหาร คือโวหารให้คติ ที่มุ่งกล่าวชักจูงให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตามให้เชื่อถือ และให้ปฏิบัติตาม การใช้โวหารชนิดนี้ต้องอาศัยเหตุผล มีหลักฐานอ้างอิง ตลอดจนการรู้จักหยิบยกคติธรรมและสัจธรรมมาเป็นอุทาหรณ์

ดังนั้น การใช้โวหารให้คติ จึงมีจุดหมายแสดงความแจ่มแจ้งเพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามหรืออาจกล่าวได้ว่ามุ่งชักจูงให้ผู้อ่าน คิดเห็นหรือคล้อยตามความคิดเห็นของผู้เขียน ดังนั้นโวหารนี้ จึงเขียนได้ยากกว่าโวหารชนิดอื่น ๆ เพราะต้องใช้กลวิธีในการชักจูงใจ และผู้เขียนต้องอยู่ในฐานะที่ผู้อ่านมีความศรัทธา เชื่อถือได้ รู้หลักจิตวิทยา และฐานะของผู้อ่านเป็นอย่างดี

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมาย คำว่า “เทศนา” ว่า เทศน์, เทศนา[เทศ, เทศะนา, เทศะหฺนา] น. การแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา. ก. แสดงธรรม เช่น

พระเทศน์, (ปาก) โดยปริยายหมายความว่า ดูดว่ากล่าวอย่างยืดยาว เช่น วันนี้ถูกเทศน์เสียหลายกัณฑ์. (ป. เทสนา)

การศึกษาคำนี้จะใช้คำว่า “โวหารให้คติ” แทนคำว่า “เทศนาโวหาร” เพื่อไม่ให้มีความสับสนกับโวหารการเขียนชนิดต่าง ๆ คือ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร สาธกโวหาร และเทศนาโวหาร ซึ่งผู้วิจัยได้วิจัยในลักษณะนั้น แต่จะศึกษาโวหารที่ให้คติว่ามีความสอดคล้องกับบริบทที่ปรากฏในปกรณัมเรื่องต่าง ๆ ของนิทานนางตนไทรย

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยประมวลความรู้เกี่ยวกับความหมายของโลภทัศน์ ภาษาสะท้อนให้เห็นโลภทัศน์ และแนวคิดที่เกี่ยวกับโลภทัศน์ของคนไทย ดังนี้

1. ความหมายของโลภทัศน์

นักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของคำว่าโลภทัศน์ ดังนี้

คำว่า “โลภทัศน์” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Worldview” เป็นศัพท์วรรณกรรมที่เกิดจากนักคิดในกลุ่มของเลิฟเจอย (Lovejoy) ซึ่งริเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์และความคิดจากวรรณกรรม โดยศึกษาความคิดของนักเขียนจากวรรณกรรม (Lovejoy, 2008 อ้างใน สุภาพร คงศิริรัตน์, 2553: 11) สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่น ๆ (2521: 149) ให้ความหมายว่า “โลภทัศน์หมายถึงภาพที่แลเห็นหรือหยั่งเห็นสิ่งต่าง ๆ อันเกิดจากความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมที่สืบทอดของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม” ทั้งนี้สอดคล้องกับ ปัญญา บริสุทธิ (2523: 1) ซึ่งกล่าวขยายความออกไปว่า “โลภทัศน์หมายถึงทัศนะหรือความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อโลก หรือสังคมที่เราอาศัยอยู่ แสดงให้เห็นว่าเขาคิดนึกหรือรู้สึกอย่างไรต่อชีวิตที่อยู่ร่วมกันในสังคม การแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเช่นนี้ย่อมแสดงออกได้หลายอย่าง ปรากฏในจารึกต่าง ๆ บ้าง ในจดหมายเหตุบ้าง ในพงศาวดารและในวรรณคดีบ้าง” นอกจากนี้ สิทธิ บุตรอินทร์ (2523: 13-14) ยังกล่าวถึงความหมายอันมีลักษณะเป็นหน้าที่และบทบาทของโลภทัศน์ว่า “โลภทัศน์ คือปรัชญาอันเป็นการประมวลความคิดและความเชื่อ ซึ่งเป็นตัวกำหนดอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ของมนุษย์” ทั้งนี้ วิทย์ วิศทเวทย์ (2523: 25) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโลภทัศน์เพิ่มเติมว่า

“โลกทัศน์คือทัศนะที่มีต่อโลกและชีวิต ในวิถีชีวิตคนหนึ่ง ๆ เราอาจจะมีทัศนะเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ มากมายหลายเรื่อง เช่น เกี่ยวกับศีลธรรม การเมือง ศาสนา การศึกษา เป็นต้น แต่ถ้าเขาเป็นคนคงเส้นคงวา ทัศนะต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ไม่แย้งกัน นั่นคือต้องอยู่ในระบบเดียวกัน”

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการในสมัยต่อมาให้คำนิยามของ โลกทัศน์ ดังนี้ สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 143) ได้ให้ความหมายของโลกทัศน์ไว้ว่า “โลกทัศน์ คือ ระบบรวมทั้งหมดของความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทัศนคติ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่งๆ รวมกันอันเกี่ยวข้องกับปัญญา ทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในภาษา นิยายปรัมปรา ความเชื่อและพิธีกรรมทาง ศาสนา ศิลปะในรูปต่างๆ ตลอดจนวรรณกรรมของสังคมนั้นๆ”

จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (2550: 162) ให้ความหมายของคำว่า โลกทัศน์ ดังนี้ โลกทัศน์ หมายถึง “วิธีการที่เรา มอง รับรู้ และตีความในความเป็นไปของโลก (conception of the world) และส่งผลต่อการสร้างอิทธิพลในแง่มุมมองต่าง ๆ ของชีวิตเรา เช่น การสร้างอคติทาง วัฒนธรรมส่วนบุคคล (personal cultural biases) หรือมีผลกระทบตามมาต่อความเชื่อ การมองเห็นคุณค่า และวิธีการคิดของคนเรา ในตำราบางเล่มอาจใช้คำว่า ‘world attitude’ หรือ ทัศนคติต่อโลก” จะเห็นได้ว่า ความคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์ของ จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต นั้นเป็นลักษณะความคิดเห็นที่มองออกจากตนเองไปสู่โลก ส่วนณกมล ชาวปลายนา (2545: 45) ได้กล่าวถึงโลกทัศน์ไว้ว่า “โลกทัศน์คือ ความเชื่ออันเป็นระบบ ในวิถีชีวิตของคนคนหนึ่ง เขาพูด คิด ทำอะไรหลายอย่าง เหล่านั้นเป็นภาพสะท้อนทัศนะพื้นฐานของเขานั้นคือ โลกทัศน์ของคนนั้น” ซึ่งเป็นการมองโลกทัศน์ในลักษณะที่กลับมาีผลต่อความคิดและการกระทำของมนุษย์

นอกจากนี้ กาญจนา นาคสกุล (2557) ได้ให้ความหมายของคำว่า โลกทัศน์ (โลก-กะ-ทัศน์) โดยแยกคำศัพท์ ว่า “โลกทัศน์” ประกอบด้วยคำว่า “โลก” กับคำว่า “ทัศน์” แปลตามศัพท์ว่าการ มองโลก การมองเห็นโลก การรู้จักโลก ใช้หมายถึง ทัศนะหรือความคิดของผู้ใดผู้หนึ่งเกี่ยวกับโลก และสังคมของประชากรโลก, เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว หรืออาจจะเกิดขึ้นในโลก คำว่า โลก ทัศน์ เป็นคำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า world view

อมรา ประสิทธิรัฐสินธุ์ (2549: 53) ได้นิยามความหมายของโลกทัศน์ (world view) ไว้ว่า “โลกทัศน์ (world view) หมายถึง การตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกและจักรวาลเป็นภาพของ

โลกในคนแต่ละวัฒนธรรมมองเห็นซึ่งอาจไม่เหมือนภาพของโลกที่คนในวัฒนธรรมอื่นมองเห็น โลกทัศน์มักหมายรวมถึงการที่มนุษย์มองตัวเองว่าสัมพันธ์กับคนอื่นหรือสรรพสิ่งรอบตัวอย่างไรด้วย” นอกจากนี้ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ยังกล่าวยกตัวอย่างในบทความเรื่อง “Buddhism and Thai World View” ของชาย โพธิ์สีตา (Podhisita) ได้อธิบายความหมายของโลกทัศน์ไว้ว่า หมายถึง “ผลรวมของความคิดและการสร้างมโนทัศน์ของปัจเจกบุคคลในแต่ละวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและจักรวาลโดยทั่วไปเราจะเห็นโลกทัศน์ในรูปแบบต่างๆ ของพฤติกรรมและทัศนคติของแต่ละคนในสถานการณ์ต่างๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โลกทัศน์แสดงออกในรูปแบบของลักษณะโดยรวมของคนที่อยู่ในบริบทของวัฒนธรรมเดียวกัน”

สรุปได้ว่า โลกทัศน์ หมายถึงเจตคติ ความเชื่อ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่งมีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยหล่อหลอมและกลั่นกรองมาจากมาจากวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น

โลกทัศน์ของคนเป็นเครื่องชี้นำการกระทำของเขา คนย่อมดำเนินชีวิตไปตามที่ตนคิด วิธีความเป็นอยู่ย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าเขาคิดอย่างไรได้เป็นอย่างดี ความคิดต่างๆ จะแสดงตัวให้ปรากฏออกมาเป็นการกระทำในที่สุด ดังนั้น สิ่งที่ควรศึกษาคือ ทรรศนะที่บุคคลใช้ดำเนินชีวิตนั้น คือ โลกทัศน์ของบุคคล หากศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตความคิด ความเชื่อให้กว้างขึ้นจากปัจเจกบุคคลไปถึงกลุ่มในสังคม จะทำให้ทราบถึงโลกทัศน์ของคนในสังคมได้ ในการศึกษาโลกทัศน์ในนิทานนางตันไตรยของไทย ก็ย่อมมีคุณค่าสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของบุคคลในยุค ในสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี

2. ภาษาสะท้อนโลกทัศน์

ดังกล่าวแล้วในความหมายโลกทัศน์ว่า การแสดงออกของมนุษย์สะท้อนโลกทัศน์ของเขา ดังนั้น การใช้ถ้อยคำภาษาของมนุษย์ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของมนุษย์ด้วยเช่นกัน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549: 54) ได้เสนอทัศนะในประเด็นนี้ไว้ว่า ภาษาสัมพันธ์กับโลกทัศน์ 2 ด้าน ที่ตรงข้ามกัน ในด้านหนึ่งโลกทัศน์มีอิทธิพลต่อภาษา กล่าวคือ ถ้าคนในสังคมมีโลกทัศน์อย่างไร ภาษาก็เป็นเช่นนั้นด้วย ภาษาจึงสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ ในอีกด้านหนึ่งภาษามีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ กล่าวคือ ภาษาทำให้คนในสังคมมองเห็นหรือแยกประเภทของสรรพสิ่งตามที่ภาษากำหนด” ในประเด็นนี้ สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 144) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาโลกทัศน์หรือ

วิธีคิดของบุคคลได้จากการศึกษาภาษาที่บุคคลนั้นใช้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือภาษาของบุคคลนั้นสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดและเป็นเครื่องกำหนดท่าทีของบุคคลที่มีต่อโลกนั้นคือโลกทัศน์นั่นเอง

ภาษาสะท้อนหรือกำหนดโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษาด้วยเหตุที่คำในแต่ละภาษามีความหมายขึ้นมาได้เพราะคนให้ความหมายว่าเป็นอย่างนั้นตามแต่วิธีการรับรู้และเข้าใจความหมายของคำในแต่ละภาษาย่อมสะท้อนถึงประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคำนั้น ภาษาที่ต่างกันจึงสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ (perception) ของอย่างเดียวกันในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป (สมบัติ จันทรวงศ์, 2537: 149) ดังนั้นการศึกษาวรรณคดีของผู้ประพันธ์ย่อมสะท้อนโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ด้วยและนั่นย่อมเชื่อมโยงไปถึงโลกทัศน์ของบุคคลในสังคมนั้นด้วย ทั้งนี้เพราะผู้ประพันธ์เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมย่อมได้รับอิทธิพลของสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมเช่นกัน โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์วรรณคดีน่าจะเป็นตัวแทนโลกทัศน์ของคนในสังคมนั้นได้ ด้วยเหตุนี้การศึกษาโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์วรรณคดีจึงมีลักษณะที่เทียบเคียงกันได้กับโลกทัศน์ของคนในสังคม สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 150) ได้เสนอทัศนะในเรื่องนี้สรุปได้ว่า กวีเขียนผลงานของตนตามความคิดเห็นและมโนคติของตน วรรณคดีทุกบทมีทัศนะหรือโลกทัศน์ของกวีแฝงอยู่ อีกทั้งกวีเป็นสมาชิกของสังคมย่อมอยู่ภายใต้ของสถานการณ์ของสังคมเหมือนคนอื่น ดังนั้น การศึกษาโลกทัศน์ของกวีจากวรรณคดีของเขาย่อมใกล้เคียงกับการศึกษาโลกทัศน์ของบุคคลทั้งสังคม และย่อมให้ความกระจ่างเกี่ยวกับโลกทัศน์ของตนในสังคมนั้นได้

3. ประเภทของโลกทัศน์

นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ได้จัดการศึกษามนุษย์จากโลกทัศน์ไว้ในมานุษยวิทยาวัฒนธรรมซึ่งเป็นการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์แขนงอื่น เช่น การศึกษาทางด้านโบราณคดี ด้านสังคมความเป็นอยู่ด้านภาษาศาสตร์ ด้านชาติพันธุ์วรรณา ด้านเศรษฐกิจ ด้านศาสนาและความเชื่อ รวมถึงศาสตร์ด้านจิตวิทยาด้วย (พชร ไซติภิญญกุล, 2554: 8)

ในการศึกษาเรื่องโลกทัศน์นั้น มีแนวคิดเริ่มมาจากการศึกษาของ ฟรังซ์ โบแอส (Franz Boas) มากาเร็ต มีด (Margaret Mead) และ รุท เบเนดิกท์ (Ruth Benedict) กลุ่มนักมานุษยวิทยาที่มีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องของพฤติกรรมของมนุษย์เชิงจิตวิทยา และความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมในสังคมและอุปนิสัยหรือบุคลิกของคนในสังคม (จันทราพร มูลลิสาร, 2546: 9)

แต่การศึกษาโลกทัศน์ นักวิชาการที่ใช้คำว่า “Worldview” เป็นคนแรกคือ โรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield) อมรา พงศาพิชญ์ (2541: 81-83) สรุปได้ว่า เรดฟิลด์ได้ศึกษาคนเม็กซิกันในหมู่บ้านซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่แบบชาวไร่ชาวนา และเขียนหนังสือตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2499 ในหนังสือเล่มนี้เขาชี้ให้เห็นสภาพสังคม วัฒนธรรมของคนเม็กซิกัน และวิธีการซึ่งคนเม็กซิกันปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงเพราะอิทธิพลของประเทศที่พัฒนาแล้ว เรดฟิลด์พยายามชี้ให้เห็นว่า โลกทัศน์ของชาวไร่ชาวนาเม็กซิกันเปลี่ยนไป เมื่อสังคมต้องเปลี่ยนจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง ด้ยความเจริญ มาเป็นสังคมที่ทันสมัยขึ้น

ในการศึกษาโลกทัศน์ของโรเบิร์ต เรดฟิลด์ ได้เสนอกรอบแนวคิดอย่างกว้างที่ว่าโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หลังจากที่ โรเบิร์ต เรดฟิลด์ ได้ศึกษาค่านิยม และโลกทัศน์คนเม็กซิกันตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ทำให้นักวิชาการหลายคนเกิดความสนใจและพยายามที่จะศึกษาเรื่องของโลกทัศน์อย่างจริงจังกันมากขึ้น

สำหรับนักวิชาการไทยนั้น ก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ โรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield) ที่ว่าการศึกษาทางวัฒนธรรมจะต้องครอบคลุมโลกทัศน์ใน 3 เรื่อง คือ

1. โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ (Man to Man)
2. โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ (Man to Super nature)
3. โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ (Man to Nature)

โดยนำไปศึกษาโลกทัศน์ของบุคคลในกลุ่มชนต่าง ๆ และข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยอย่างหลากหลาย เช่น สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่น ๆ (2521) ศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ จำเริญ แสงดวงแข (2523) ศึกษาโลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก สิทธิ บุตรอินทร์ (2523) ศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทยล้านนา รุจพร วิรานนท์ (2530) ศึกษาโลกทัศน์ของชาวหล่มเก่าจากวรรณกรรมประกอบการละเล่นตบเต่า กมลวรรณ สุ่มเจริญ (2531) ศึกษาโลกทัศน์ในวรรณกรรมสำหรับพิธีกรรมของล้านนา จากเมืองโบราณเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด

เซียงราย อร่ามจิต ชินช่วง (2531) ศึกษาโลกทัศน์จากภาพยนตร์เซ็งบั้งไฟ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และอภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2534) ได้ศึกษาโลกทัศน์ของชาวอีสานจากวรรณกรรมถิ่นอีสาน เป็นต้น

การศึกษาโลกทัศน์แนวคิดของโรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield) ดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นแนวทางในการศึกษาอย่างกว้าง ๆ แต่ในการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาหรือศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์นั้นพบว่ามีความเหมาะสมและครอบคลุมอย่างยิ่ง การศึกษาโลกทัศน์ในงานวิจัยนี้ จึงจะวิเคราะห์โดยใช้การแบ่งประเภทของโลกทัศน์ใน 3 ด้าน ของโรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield) ดังกล่าว คือ ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และมนุษย์ต่อธรรมชาติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยเกี่ยวกับนิทานปัญจตันตระ และตันโตรปาชยานะ

จากการศึกษาข้อมูล เอกสารและพบมีผู้สนใจศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนิทานปัญจตันตระ และตันโตรปาชยานะ ดังนี้

พรกฤษณ์ ช่วงแสงอุทัย (2526) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนในหิโตปเทศ จากการศึกษพบว่า หิโตปเทศเป็นวรรณกรรมสันสกฤตที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจากคัมภีร์เก่าปัญจตันตระ มีลักษณะเป็นวรรณกรรมคำสอนซึ่งมีรูปแบบการนำเสนอโดยเล่าเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทาน เนื้อเรื่องใน หิโตปเทศแบ่งออกเป็น 4 บทใหญ่อันมีเนื้อหาคำสอนรวบรวมไว้ด้วยกันอย่างไม่เป็นระบบนัก คำสอนมีขอบข่ายกว้างตั้งแต่นโยบายการปกครองที่กษัตริย์ควรพิจารณาใช้จนถึงมาตรฐานทางศีลธรรมจรรยาสำหรับคนทั่วไป มีข้อแนะนำว่ากษัตริย์ควรมีคณะองคมนตรีเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษาในเรื่องการตัดสินใจที่ยุ่งยาก กษัตริย์ที่ดีจะต้องมีความรู้และมีคุณธรรม รู้จักกลวิธีในการรบ การสร้างป้อมปราการ การจัดทัพ การเดินทัพให้เหมาะสมกับภูมิประเทศและเรื่องความสัมพันธ์ทางการทูต คติธรรมคำสอนในหิโตปเทศสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบันได้ โดยเฉพาะคำสอนที่ว่าด้วยการพัฒนาจิตใจมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้นและบทบาทของทูตในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย

จากงานวิจัยของ พรกฤษณ์ ช่วงแสงอุทัย จึงเป็นการศึกษาเชิงเนื้อหาที่เป็นคำสอนในหิโตปเทศที่ได้รับอิทธิพลมาจากปัญจตันตระ ทั้งนี้แตกต่างจากการวิจัยของ สยาม ภัทรานุประวัติ (2546) ซึ่งศึกษาเรื่อง **ปักษีปรกรณ์ม : การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนา และไทย** อันเป็นการศึกษาเชิงประวัติ จากการศึกษาพบว่า ปัญจตันตระเป็นนิทานอุทาหรณ์อินเดียที่แพร่หลายทั่วโลก มีต้นฉบับหลายกระแส ที่สำคัญกระแสหนึ่งคือกระแสอินเดียใต้ซึ่งเป็นที่มาของหิโตปเทศ และต้นโตรปาชยานะ ต้นโตรปาชยานะแพร่หลายมากทั้งในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต้นฉบับเดิมมีนิทาน 4 ชุดคือ นันทกปกรณัม ปักษีปรกรณ์ม มถนตูกปกรณัมและปีศาจปกรณัม เรื่องปักษีปรกรณ์มปรากฏเพียง 4 ส่วนวนคือฉบับสกฤต ล้านนา ลาว และไทย แต่ละฉบับมีเนื้อหาด້ายกันแสดงว่ามีความสัมพันธ์กัน การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบปักษีปรกรณ์มฉบับต่างๆ โดยใช้ข้อมูลปักษีปรกรณ์มฉบับสันสกฤตของตริวันดรัม เปรียบเทียบฉบับไบลันล้านนาของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ และต้นฉบับสมุดไทยของหอสมุดแห่งชาติ ทั้งนี้ไม่รวมฉบับลาวเพราะเท่าที่พบต้นฉบับจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นฉบับที่มีเนื้อเรื่องตรงกับฉบับล้านนาทุกประการ จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ รูปแบบ วิถีเล่าเรื่อง และคำสอน ตลอดจนความสัมพันธ์ และพัฒนาการของแต่ละฉบับ

ผลจากการศึกษาได้ข้อสรุปว่าปักษีปรกรณ์มทั้ง 3 ฉบับมีรูปแบบและเนื้อหานิทานตรงกัน คือเป็นเรื่องของนกที่มาชุมนุมกันเพื่อเลือกนายและต่างก็พลัดกันเล่านิทานซ้อนเป็นอุทาหรณ์จำนวนนิทานซ้อนในแต่ละฉบับต่างกัน ฉบับสันสกฤตมีนิทาน 19 เรื่อง ฉบับล้านนามีนิทาน 16 เรื่องและฉบับไทยมีนิทาน 18 เรื่อง ฉบับไทยมีนิทานตรงกับฉบับอื่นเพียง 3 เรื่อง นิทานที่ต่างจากฉบับอื่นๆ ส่วนใหญ่ตรงกับชาดก คำสอนในฉบับสันสกฤตและล้านนาตรงกันคือเป็นคติสอนใจสำหรับผู้คนแต่ฉบับไทยเป็นคำสอนเรื่องทั่วไป ส่วนวิธีการนำเสนอ นั้น ฉบับสันสกฤตมีการสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครได้อย่างชัดเจน และมีบทพรรณนาที่มุ่งแสดงภูมิรู้และฝีมือทางวรรณศิลป์มากกว่าฉบับล้านนาและไทย

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเปรียบเทียบปัญจตันตระกระแสอินเดียใต้ 2 เรื่อง คือ หิโตปเทศและนิทานตันไต่ (ซึ่งได้รับอิทธิพลจากต้นโตรปาชยานะ) โดย สรรวย บุญรักษา (2542) ชื่องานวิจัย คือ **การศึกษาเปรียบเทียบหิโตปเทศกับนิทานนางตันไต่** วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของนิทานหิโตปเทศกับนิทานนางตันไต่ในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และศิลปะการใช้ภาษา โดยศึกษาจาก หิโตปเทศฉบับแปลโดยเสฐียรโกเศศ-นาคประทีป กับนิทานนางตันไต่ ฉบับภาษาลาว เรียบเรียงโดย มหา

ลีลา วีรวงศ์ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า หิโตปเทศกับนิทานนางตันไต่ มีลักษณะร่วมสี่ด้านคือ ด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และศิลปะการใช้ภาษา ในด้านโครงเรื่องปรากฏลักษณะร่วม คือมีโครงสร้าง ประกอบด้วยนิทานนำ นิทานหลัก และนิทานซ้อน ลักษณะร่วมในด้านแก่นเรื่องปรากฏทั้งในนิทานหลัก และนิทานซ้อน ในด้านตัวละคร มีตัวละคร 3 ประเภท คือ มนุษย์ อมนุษย์และสัตว์ พฤติกรรมของตัวละครส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นธรรมชาติของมนุษย์ ส่วนลักษณะร่วมด้านภาษานิทานทั้งสองเรื่องใช้การสื่อความหมายโดยตรงและโดยนัย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาวาซการ และภาษาสุภาพ

ลักษณะความแตกต่างระหว่างหิโตปเทศและนิทานนางตันไต่ ปรากฏทั้งในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง และศิลปะการใช้ภาษา ความแตกต่างในด้านโครงเรื่องนิทานนำ หิโตปเทศ สร้างความขัดแย้งระหว่างพ่อลูก ส่วนนิทานนางตันไต่สร้างความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารกับประชาชน ในด้านแก่นเรื่องนิทานนำ หิโตปเทศมุ่งให้ความสำคัญของการศึกษา ส่วนนิทานนางตันไต่มุ่งเสนอความมักมากในกามของผู้หญิง แก่นเรื่องนิทานซ้อน หิโตปเทศเสนอหลักการปกครองและการบริหารบ้านเมือง ส่วนนิทานนางตันไต่เสนอคุณสมบัติของผู้ผู้นำ ในด้านศิลปะการใช้ภาษาหิโตปเทศใช้ภาษาเป็นแบบแผน ส่วนนิทานนางตันไต่ใช้ภาษาสุภาพและแทรกด้วยภาษาพูด

สาเหตุที่หิโตปเทศและนิทานนางตันไต่มีลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่าง เพราะการแพร่กระจายของนิทานและทัศนคติของผู้ฟังนิทานที่มีต่อบุคคลและต่อสังคมแต่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนิทานยังคงความเป็นเอกภาพของนิทานไว้เสมอ

นอกจากนี้ยังมีการศึกษานิทานซ้อนนิทานของอาหรับ คือ นิทานอาหรับราตรีซึ่งถือว่าเป็นนิทานที่ได้รับอิทธิพลของนิทานปัญจะต้นตระกูลของอินเดีย คือ การศึกษาเรื่อง **อาหรับนิทานของเสฐียรโกเศศ : การศึกษาข้ามวัฒนธรรม** โดย กัณวีร์ สันติกุล (2542) โดยผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของเสฐียรโกเศศ จากนิทานที่นำมาศึกษา ได้แก่ เรื่อง อาหรับราตรี ซึ่งแปลมาจาก The Book of the Thousand Nights and a Night ของ Sir Richard F.Burton เรื่อง ทศมนตรี ซึ่งแปลมาจาก The Ten Wazirs ; or The History of King Azadbakht and His Son ซึ่งเป็นนิทานที่รวบรวมอยู่ใน Supplemental Nights to the Book of the Thousand and One Nights with Notes Anthropological and Explanatory ของ Sir Richard F.Burton เรื่อง พันหนึ่งทิวา ซึ่งแปลมาจาก The Thousand and One Days ; Persian Tales ของ

Justin Huntly McCarthy และเรื่อง นิยายปาชาแห่งเตอร์กกี ซึ่งแปลมาจาก The Pacha of Many Tales ของ Captain Frederick Marryat ในฐานะผู้ถ่ายทอดวรรณกรรมต่างสังคมและวัฒนธรรม

เนื้อหาของอาหรับนิทานรวบรวมมาจากเรื่องเล่าพื้นถิ่นในดินแดนอาหรับตั้งแต่สมัยก่อนอิสลามจนถึงสมัยอิสลาม ลักษณะโครงเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทานได้รับอิทธิพลมาจากนิทานอินเดีย แม้ว่าอาหรับนิทานจะดำเนินเรื่องบนพื้นฐานของวัฒนธรรมอาหรับ แต่เนื่องจากความเป็นนิทาน จึงทำให้เนื้อหาหลาย ๆ ตอน มีข้อพิพาทที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม อันเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในดินแดนนี้นับถือ นิทานเหล่านี้จึงไม่ได้รับความสนใจในวงการวรรณกรรมอาหรับ แต่เมื่อถ่ายทอดอาหรับนิทานไปสู่โลกตะวันตก กลับได้รับความนิยมอย่างมาก เมื่อถ่ายทอดสู่สังคมไทย ผู้อ่านก็ชื่นชอบอาหรับนิทานเช่นกัน

เนื่องจากเนื้อหาของอาหรับนิทานมีประเด็นของวัฒนธรรมอาหรับเข้ามาแทรกอยู่มาก จากลักษณะสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ผู้ถ่ายทอดทั้งฉบับภาษาอังกฤษและฉบับภาษาไทยจึงต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหรับ เพื่อถ่ายทอดงานให้เหมาะสมกับผู้อ่านในสังคมวัฒนธรรมของตน ผลงานการถ่ายทอดอาหรับนิทานของเสฐียรโกเศศจึงแตกต่างไปจากฉบับภาษาอังกฤษบ้าง เสฐียรโกเศศเห็นความสำคัญของการรู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมอื่นที่ต่างไปจากวัฒนธรรมของตน ท่านจึงพยายามประสานความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมอาหรับ ให้เข้ากับวรรณศิลป์ได้อย่างกลมกลืน

2. งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดกลวิธีการสร้าง

จากการศึกษาเบื้องต้น พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรอบความคิดเพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นเกณฑ์ในการศึกษา ดังนี้

ชุดิมา บุญอยู่ (2549) เสนองานวิจัยเรื่อง **วิเคราะห์โครงสร้างภาษาและกลวิธีการตั้งชื่อภาพยนตร์ไทยในช่วง 2 ทศวรรษ (พ.ศ.2526 – พ.ศ.2545)** งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษาและกลวิธีการตั้งชื่อภาพยนตร์ไทย ในช่วง 2 ทศวรรษ คือตั้งแต่ พ.ศ. 2526 – พ.ศ.2545 โดยแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) โครงสร้างภาษาที่ใช้ตั้งชื่อภาพยนตร์ไทย เป็นการศึกษาตามโครงสร้างระดับประโยค ระดับวลี ระดับคำ และระดับพยางค์ ประกอบ 2) กลวิธีการตั้งชื่อภาพยนตร์ไทย โดยรวบรวมข้อมูลรายชื่อภาพยนตร์ไทยจากหอ

ภาพยนตร์แห่งชาติและสมาคมสมาพันธ์ภาพยนตร์แห่งชาติเป็นจำนวนทั้งสิ้น 842 ชื่อ ผลจากการวิเคราะห์ปรากฏว่า ชื่อภาพยนตร์ไทยโดยส่วนใหญ่ จะมีโครงสร้างภาษาระดับวลีมากที่สุด รองลงมาคือโครงสร้างระดับประโยค โครงสร้างระดับคำและโครงสร้างระดับพยางค์ประกอบตามลำดับ ส่วนกลวิธีการตั้งชื่อภาพยนตร์ไทย ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็น คือ กลวิธีทางด้านเสียง กลวิธีทางด้านคำและกลวิธีทางการเรียบเรียง ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ในชื่อภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง ๆ อาจใช้กลวิธีในการตั้งชื่อมากกว่าหนึ่งแบบก็ได้

สุมน ร่วมสุข (2532) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวรรณกรรมเรื่องมูลตันไทร โดยการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องมูลตันไทรนี้ ใช้ต้นฉบับโบราณที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติเป็นฉบับหลัก มีจำนวน 5 ผูก พระกระหนาน (ขนาน) ปัญโญพล เป็นผู้จารเมื่อพุทธศักราช 2340 ที่วัดบ้านหมาก หัวเวียงนครไชย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นอุทาหรณ์สอนใจพระยาเจ้าเมืองและเสนาผู้ทำหน้าที่พิจารณาตัดสินคดีให้ประพฤติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม พร้อมทั้งยกตัวอย่างการพิจารณาคดีในลักษณะต่าง ๆ ประกอบ

งานวิจัยนี้ ศึกษาในเรื่องลักษณะตัวอักษรและอักขรวิธีที่ปรากฏในเรื่องมูลตันไทรวิเคราะห์มูลตันไทรในเชิงวรรณกรรม ได้แก่ โครงเรื่อง ลักษณะการแต่ง ที่มาของเรื่อง เนื้อเรื่อง และการใช้ภาษา วิเคราะห์เรื่องมูลตันไทรในเชิงสังคมและวัฒนธรรม เพื่อประเมินคุณค่าในด้านต่าง ๆ ต่อจากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมเรื่องธรรมมูลกัณฑ์ไทรฉบับวัดผาบ่อง และวรรณกรรมเรื่องมูลกัณฑ์ไทร ฉบับวัดนันทาราม เพื่อหาลักษณะร่วมและลักษณะที่ต่างกัน

ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะอักษรที่ใช้จารในเรื่องมูลตันไทร เป็นตัวอักษรธรรมซึ่งมีลักษณะตัวอักษรและอักขรวิธีที่เหมือนกับอักษรธรรมล้านนา แต่สันนิษฐานว่าผู้จารนั้นเป็นคนลาวหรือไม่ก็จารในประเทศลาว ทั้งนี้เพราะมีคำว่า ชำน้อยเป็นคำที่ใช้กันในประเทศลาวและหัวเวียงนครไชยก็เป็นชื่อสถานที่ที่อยู่ในประเทศลาว

วรรณกรรมเรื่องมูลตันไทรมีลักษณะการแต่งเลียนแบบชาดกเป็นวรรณกรรมร้อยแก้ว มีคาถาบาลีแทรกอยู่ตลอดทั้งเรื่อง มีการใช้คำคล้องจอง การซ้อนคำ การใช้ความเปรียบ (อุปมา-อุปไมย) ซึ่งมีคุณค่าทางด้านภาษา นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางด้านคำสอน วัฒนธรรม ประเพณี และความรู้ด้านกฎหมาย เนื่องจากมีตัวอย่างพฤติกรรมของคนในลักษณะต่าง ๆ และมีตัวอย่างการพิจารณาคดีต่าง ๆ หลายประการ เมื่อทำการเปรียบเทียบมูลตันไทร ฉบับหลักกับฉบับวัดผา

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับกลวิธีในการแต่ง มีผู้ศึกษาที่เป็นวรรณคดีและเป็นวรรณกรรม ปัจจุบัน เช่น งานวิจัยของ โชษิตา มณีใส (2544) เรื่อง **ระเด่นลันได : วรรณกรรมอำพราง** โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่องระเด่นลันได คือ กลวิธีเกี่ยวกับการนำเสนอ และกลวิธีเกี่ยวกับภาษา อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย จากการศึกษาภูมิหลังของวรรณกรรม ผู้ศึกษาได้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับจุดประสงค์ที่แท้จริงของผู้แต่ง ซึ่งกลวิธีการแต่งของเรื่องระเด่นลันได ได้อำพรางไว้ภายใต้รูปแบบวรรณกรรมที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาอย่างแบบยลซับซ้อน สิ่งนี้มีผลทำให้ประเด็นกลวิธีการแต่งซึ่งมีภารกิจเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ดังกล่าวยิ่งทวีความน่าสนใจยิ่งกว่าที่เคยเป็นที่ทราบกันมา แม้ว่าข้อสันนิษฐานของผู้ศึกษาเกี่ยวกับจุดประสงค์ที่แท้จริงในใจผู้แต่งไม่อาจจะพิสูจน์ได้ แต่ทว่าจากการวิเคราะห์กลวิธีการแต่งตามภารกิจต่อจุดประสงค์ดังกล่าวกลับลงตัวอย่างไม่อาจจะมองข้ามได้ หากข้อสันนิษฐานของผู้ศึกษาเป็นจริง จะนับได้ว่า ระเด่นลันไดเป็นวรรณกรรมอำพรางที่มีความลึกซึ้งน่าพิศวง แสดงให้เห็นภูมิปัญญาและอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศของกวีไทยอย่างน่าภาคภูมิใจยิ่ง การศึกษาเรื่อง “ระเด่นลันได : วรรณกรรมอำพราง” โดยใช้กลวิธีการแต่งเป็นเครื่องมือจึงสามารถทำให้ตอบคำถามที่ซ่อนอยู่ได้อย่างมีเหตุมีผล และมีความเป็นไปได้

นอกจากนี้ พบการศึกษาของ ประมินทร์ จารุวรรณ (2543) เรื่อง **วิเคราะห์องค์ประกอบของนิทานซ้อนนิทานในนิทานเวตาล** โดยศึกษาฉบับ น.ม.ส. ที่ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์วรรณกรรมโดยทั่วไป เริ่มจากการเปิดเรื่อง (opening) แล้วปูพื้นเรื่องโดยการบรรยายฉากบรรยายตัวละคร ดำเนินเรื่องไปจนถึงจุดขัดแย้ง (conflict) และพัฒนาจุดขัดแย้งนั้นให้เป็นปมปัญหาสูงสุด (climax) จากนั้นปมปัญหาก็จะคลี่คลาย (denouement) นำไปสู่การจบเรื่อง โดยมีผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. โครงเรื่องและการดำเนินเรื่องในนิทานเวตาล : ลักษณะของโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องในฐานะที่เป็นนิทานซ้อนนิทาน

1.1 การดำเนินเรื่องในนิทานหลัก

เนื้อเรื่องในนิทานเรื่องหลักของนิทานเวตาล คือเรื่องราวของพระวิกรมมัททิตยที่เดินทางไปนำตัวเวตาลจากต้นอโศก มาให้โยคีศานติศีล เนื้อเรื่องมีอยู่ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนต้นเรื่อง ส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องของนิทานเวตาลทั้ง 10 เรื่อง และส่วนปลายเรื่อง

1.2 การดำเนินเรื่องในนิทานที่นำมาสอน

1.2.1 วิเคราะห์การเปิดเรื่องในนิทานแต่ละเรื่องที่จะนำมาสอนนั้น เวตาลจะเป็นผู้เล่าเรื่องโดยบอกชื่อเมือง ชื่อตัวละครว่าเป็นใครอยู่ในวรรณคดี จากนั้นก็จะบอกรายละเอียดของตัวละครนั้น อาจเป็นการบอกอุปนิสัยในพรรณนา บอกลักษณะและความสามารถที่พิเศษ

1.2.2 วิเคราะห์เนื้อเรื่องในแต่ละเรื่อง ทั้ง 10 เรื่อง พบว่ามักจะนำอาพฤติกรรมของตัวละครที่มีความซับซ้อนมาเป็นปมปัญหา แล้วพัฒนาเป็นปัญหาขัดแย้งสูงสุด ตัวละครเด่นแต่ละตัวในนิทานแต่ละเรื่องมักมีจุดขัดแย้งมากกว่าหนึ่ง กล่าวได้ว่านิทานสอนแต่ละเรื่องจะมีโครงสร้างแบบเดียวกัน คือ มีการพัฒนาปมปัญหา

1.3 วิเคราะห์การปิดเรื่อง การปิดเรื่องในนิทานที่นำมาสอนนั้น มุ่งพิจารณาว่าเวตาลตั้งคำถามพระวิกรมมัททีย์ในตอนใดเป็นสำคัญ พบว่าการจบเรื่องในนิทานสอนมักจบในช่วงต่างๆ ดังนี้

1.3.1 เวตาลเล่านิทานจนจบเรื่องแล้วจึงตั้งคำถาม

1.3.2 เวตาลหยุดเล่านิทานตรงจุดที่เป็นปมปัญหาที่ซับซ้อนแล้วตั้งคำถาม

1.3.3 การปิดเรื่องโดยใช้การผิดเงื่อนไขของตัวละคร

1.4 ส่วนเชื่อมโยงนิทานแต่ละเรื่อง เนื่องจากการดำเนินเรื่องในนิทานเวตาลถูกกำหนดให้อยู่ในเงื่อนไขของเวตาล เมื่อพระวิกรมมัททีย์ไม่สามารถทำตามเงื่อนไขได้ ก็ทำให้เวตาลเล่านิทานเรื่องต่อๆ ไปได้อีก นิทานแต่ละเรื่องที่เวตาลเล่านั้น เมื่อจบเรื่องและพระวิกรมมัททีย์ทรงตอบปัญหาแล้ว ก็จะเข้าสู่เนื้อหาอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนเชื่อมโยงนิทานแต่ละเรื่องเข้าไว้ด้วยกัน เนื้อหาในส่วนนี้ไม่ยาวนาน และทุกๆ เรื่องก็จะกล่าวซ้ำกัน

2. ตัวละครในนิทานเวตาล : ความน่าสนใจอันเกิดจากความหลากหลายของประเภทและความขัดแย้งของตัวละคร

2.1 ประเภทของตัวละคร

2.1.1 ตัวละครที่เป็นมนุษย์ พบตัวละครที่เป็นกษัตริย์ ชุนนาง พราหมณ์ ฤาษี โยคี พ่อค้า และเศรษฐี

2.1.2 ตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ ได้แก่ เทวดา นางฟ้า อสูร ภูตผีปีศาจ และสัตว์

ประเภทของตัวละครที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ตัวละครที่เป็นมนุษย์ก็จะกล่าวถึงวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ และแพศย์เป็นสำคัญ ตัวละครที่อยู่ในวรรณะศูทรจะไม่กล่าวถึงมากนักและไม่ปรากฏพวกจันฑาลเลย ตัวละครมักมีลักษณะเฉพาะตามแบบวรรณคดีสันสกฤต ส่วนตัวละครที่เป็นอมมนุษย์จะมีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจ ในด้านรูปร่างหน้าตาและพฤติกรรม ปรากฏอนุภาค(motif) ที่น่าสนใจหลายอนุภาค

2.2 ความขัดแย้งของตัวละคร พบความขัดแย้งดังนี้

2.2.1 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

2.2.2 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม

2.2.3 ความขัดแย้งภายในจิตใจตนเอง

ความขัดแย้งที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าไม่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งอาจจะเป็นได้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะพัฒนาให้เป็นความขัดแย้งที่ซับซ้อนได้ยาก และนอกจากนี้คติความเชื่อของคนอินเดีย จะนับถือยกย่องสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติเป็นเทพเจ้าไปหมดแล้ว ความขัดแย้งจึงนำเสนอในรูปแบบอื่น

3. แนวคิดในนิทานเวตาล : มนุษย์ ปัญญา และความอดกลั้น

ผู้ศึกษาพบว่า นิทานเวตาลเน้นที่ความสำคัญในการแสดงปัญญาของพระวิกรมมัททีย์ ตั้งแต่ต้นเรื่องจนถึงปลายเรื่อง มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงปัญญาของพระวิกรมมัททีย์ ดังนี้

3.1 ตอนเปิดเรื่อง แสดงให้เห็นว่าพระองค์เป็นผู้ทรงปัญญาและเฝ้ามองความรู้ยู่เสมอ จึงทรงมอบบ้านเมืองให้พระอนุชาดูแลแล้วไปสังเกตการณ์บ้านเมืองอื่นๆ ที่พระองค์ทรงได้ยินชื่อมา

3.2 ตอนกลางเรื่อง แสดงให้เห็นว่าพระวิกรมมัททีย์ต้องอดกลั้นต่อการยั่วเย้าต่างๆ และต่อสู้กับความอดกลั้นต่อปัญญา ความคิด และจิตใจของพระองค์เองที่จะไม่ตรัสตอบเวตาล หากอดกลั้นได้ เหตุการณ์ก็ดำเนินไปสู่ปลายเรื่อง

3.3 ตอนปลายเรื่อง แสดงให้เห็นว่าพระวิกรมมัททีย์ใช้ปัญญาในการฆ่าโยคีศานติศีล โดยการหลอกให้โยคีทำอัฐางคประณตให้ดูเป็นตัวอย่าง และจึงฆ่าขณะที่โยคีแสดงทำนองนั้น แม้ อสุรปักษีบาลและเวตาลจะบอกให้พระวิกรมมัททีย์ฆ่าคนที่คิดว่าจะฆ่าพระองค์เสียก่อน แต่ก็มิได้บอกให้ฆ่าด้วยวิธีการใด อาจจะเป็นเพราะเชื่อในปัญญาและความสามารถของพระองค์ที่จะหาวิธีการสังหารศัตรูด้วยพระองค์เอง

ดังนั้น แนวคิดของเรื่องเวตาลจึงเป็นเรื่องของการใช้ปัญญาและความอดกลั้นของมนุษย์ โดยผ่านตัวละครสำคัญของตัวคือ พระวิกรมมัททีย์และเวตาล เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าการใช้ปัญญาของมนุษย์นั้นจะต้องรู้จักมีความอดกลั้นเป็นเครื่องกำกับ แนวความคิดดังกล่าวสะท้อนออกมาทั้งในนิทานหลักและนิทานที่นำมาซ้อน ซึ่งช่วยเสริมแนวคิดดังกล่าวในนิทานหลักให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จากการศึกษาของ ประมินทร์ จารูวร จึงสรุปได้ว่า นิทานเวตาลของพระราชนิพนธ์ของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ มีการวางโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องเป็นไปตามเงื่อนไขที่ตัวละครสำคัญเป็นผู้ตั้งไว้ และเงื่อนไขนั้นจะขัดแย้งกับตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีบทบาทร่วมกัน เนื้อหาที่เล่าจะเป็นนิทานที่ตัวละครเอกผู้ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขสนใจ มีการยั่วเย้าให้มีการทำผิดเงื่อนไขขึ้น ทำให้เรื่องวนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นอันเป็นเหตุให้ต้องมีการดำเนินนิทานเรื่องใหม่ แต่เมื่อใดที่ตัวละครนั้นสามารถทำได้ตามเงื่อนไข ก็จะนำไปสู่การจบเรื่อง

นิทานเวตาลซึ่งเป็นนิทานซ้อนนิทาน ไม่เน้นว่าเรื่องจะต้องดำเนินไปโดยต้องมีจุดสูงสุดของเรื่อง (climax) เพราะต้องการชักจูงให้ติดตามมากกว่าที่จะสร้างอารมณ์สะเทือนใจ แต่ผู้เขียนสามารถดึงดูดใจผู้อ่านโดยใช้การสร้างความขัดแย้งของตัวละครเป็นแกนหลัก มักเป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับจิตใจของตนเอง นอกจากนี้ความน่าสนใจของเรื่องยังอยู่ที่การสร้างตัวละครให้มีหลายประเภท และมีความวิเศษ ของวิเศษ เหตุการณ์อัศจรรย์ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของนิทานโดยทั่วไป และแม้ว่านิทานซ้อนนิทานจะประกอบด้วยนวนิยายหลายเรื่องด้วยกัน แต่นิทานเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดสำคัญที่เด่นชัดเพียงประเด็นเดียว

กุลนิจ คณะอักษร (2552) ศึกษาประเด็นอนุภาค เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง **ขนบการประพันธ์และทฤษฎีเรื่องความคิดสร้างสรรค์ในวรรณคดีสันสกฤต : ศึกษาเปรียบเทียบจากวรรณคดีมหากาพย์กับวรรณคดีกาพย์** โดยมีเกณฑ์ในการศึกษาอนุภาค 3 ด้าน คือ อนุภาคเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ อนุภาคเกี่ยวกับเหตุการณ์ และอนุภาคเกี่ยวกับตัวละคร ผลการศึกษาพบว่ามหากาพย์เป็นมหากาพย์ที่เป็นเรื่องเล่าขนาดยาว มีองค์ประกอบและโครงสร้างซับซ้อน มีอนุภาคต่าง ๆ ที่ทำให้งานเรื่องสนุกและมีกลวิธีการเล่าเรื่องที่ น่าสนใจ จึงเป็นเสมือนขุมทรัพย์ทางวรรณคดีของชาวอินเดียและเป็นแรงบันดาลใจให้นักวิจัยรุ่นหลังนำเนื้อหาและแนวคิดไปสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีกาพย์เรื่องใหม่อย่างหลากหลาย

นอกจากนั้นยังมีผู้ใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับ “กลวิธีการสร้าง” เพื่อศึกษาวรรณกรรมปัจจุบันอีกหลากหลาย แต่อาจจะใช้คำอื่นที่มีนัยเดียวกัน เช่น มัทนา นาคะบุตร (2523) ศึกษา “ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง”, สายสร้อย สุดหอม (2530) ศึกษา “นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องเสวตฉัตรน่านเจ้า : การศึกษาในด้านกลวิธีเสนอเรื่องและท่วงทำนองการแต่ง”, ปราณี พรหมจรรย์ (2531) ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสั้นของ ‘ร. จันทิมพะ’ ในแง่กลวิธีการแต่ง ศิลปะการใช้ภาษาและแนวคิด”, ลัดดา ราตรีพิทักษ์ (2541) ศึกษา “วิเคราะห์แนวคิด กลวิธีเสนอแนวคิด และศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมของ ปิยะพร ศักดิ์เกษม” และ ภณิดา จิตนุกูล (2547) ศึกษา “วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของศิลา โคมฉาย” เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

3. งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดองค์ประกอบ

งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทาน จะใช้แนวการศึกษา วรรณกรรมบันเทิงคดีมาเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาด้วยทั้งนี้ วรรณกรรมนิทานนั้นจัดอยู่ในกลุ่ม วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี จึงมีศาสตร์ในการเขียน ในการศึกษาบางส่วนร่วมกัน โดยมีผู้ ศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

มิ่งฟ้า พึ่งรัตนะมงคล (2551) ศึกษา วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง แฮร์รี่ พอตเตอร์ : การวิเคราะห์ โครงเรื่อง และกลวิธีการนำเสนอโครงเรื่อง โดยศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ โครงเรื่อง และกลวิธีการนำเสนอโครงเรื่อง ในส่วนของกลวิธีการนำเสนอโครงเรื่องนั้น ประกอบด้วยกลวิธีต่าง ๆ คือ กลวิธีการเล่าเรื่อง กลวิธีการดำเนินเรื่อง กลวิธีการสร้างความสนใจ ใคร่รู้ และการจบเรื่อง โครงเรื่องมีความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอก รูปแบบโครงเรื่อง ประกอบด้วยจุดเริ่มเรื่อง จุดเริ่มต้นของปัญหาจุดวิกฤต ปัญหาเริ่มคลี่คลาย และจุดจบของปัญหา สำหรับแนวคิดเน้นว่าความกล้าหาญ สามัคคี ความมีน้ำใจตลอดจนความใฝ่รู้ให้ผลดีแก่ผู้กระทำ และเป็นคุณสมบัติอันดีที่วรรณกรรมชุดนี้ปลูกฝังให้กับผู้อ่านระดับเยาวชน

สำหรับการวิเคราะห์แก่นเรื่องนั้น ปรีดา นวลประกอบ (2542) ได้ศึกษา แก่นเรื่องจาก วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยมีสาระในการศึกษา คือวิธานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ด้านแก่นเรื่องและความหมายและสาระของแก่นเรื่องที่ ปรากฏในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน จำนวน 43 ตอน โดยเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา วิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์สรุป ได้ดังนี้ ประเภทแก่นเรื่องในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน พบ ทั้งหมด 4 ประเภท คือ แก่นเรื่องแสดงทัศนะ แก่นเรื่องประเภทแสดงอารมณ์ แก่นเรื่องแสดง พฤติกรรม และแก่นเรื่องแสดงภาพและ เหตุการณ์ แก่นเรื่องประเภทที่ปรากฏมากที่สุดคือ แก่น เรื่องแสดงอารมณ์ รองลงมาคือ แก่นเรื่องแสดงทัศนะ แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม แก่นเรื่องแสดง ภาพและเหตุการณ์ ตามลำดับ การที่แก่นเรื่องแสดงอารมณ์ปรากฏมากที่สุด เป็นส่วนชี้ให้เห็นถึง ความสัมพันธ์และเชื่อมโยงของแก่นเรื่องแต่ละตอน ที่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อ เรื่องและแก่นเรื่องหลักได้เป็นอย่างดี วิถีชีวิต ของตัวละครเรื่องขุนช้างขุนแผนที่ประสบชะตาชีวิตที่ เลวร้ายมีผลเนื่องมาจากอารมณ์ การใช้อารมณ์มากกว่าเหตุก่อให้เกิดความผิดพลาดในการ ดำเนินชีวิตและพบกับความทุกข์ นอกจากนี้แก่นเรื่องแสดงทัศนะที่ปรากฏเป็นทัศนะที่สอดคล้อง กับความเป็นจริงของสังคมในอดีตและบางครั้งเป็นส่วนที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ความหมาย

และสาระของแก่นเรื่องปรากฏ 3 ลักษณะ คือ สาระและความหมายด้านวิถีบุคคล วิถีครอบครัว และวิถีสังคมนั้น สาระด้านวิถีครอบครัวปรากฏมากที่สุด เนื่องจากตัวละครทั้งหมด มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันตลอดเรื่อง ทำให้มีวิถีชีวิตแบบครอบครัว และประกอบกับวิถีสังคมที่เป็นส่วนทำให้ตัวละครมีทั้งความสุข และทุกข์ เมื่อพิจารณาภาพโดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าแก่นเรื่องรอง และแก่นเรื่องหลักที่ปรากฏในแต่ละตอนนั้น ทำให้เข้าใจแนวคิดของผู้แต่งและเป็นส่วนสัมพันธ์เชื่อมโยงให้เกิดแนวคิดหลักของเรื่อง ทำให้เข้าใจลักษณะร่วมของมวลมนุษยชาติ ภาพของสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้มากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

4. งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดศิลปะการใช้ภาษา

สำหรับงานวิจัยด้านศิลปะการใช้ภาษานั้น มีการศึกษาอยู่ในหลายลักษณะ เช่น พระมหาลิขิต คำหงษา (2545) ศึกษา “ศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องมิลินทปัญญา” การศึกษาเรื่องนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์มิลินทปัญญาและศิลปะการใช้ภาษาในเรื่อง มิลินทปัญญา ด้านการใช้ถ้อยคำ การใช้สำนวนโวหาร และระดับของภาษา โดยใช้ต้นฉบับสำนวนฉลองพระชนมายุ 80 พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์มิลินทปัญญา พบว่า คัมภีร์มิลินทปัญญา แต่งโดยพระติปิฎกจูฬภิกษุเถระเจ้า เมื่อพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ประมาณ 500 ปี แต่งเป็นภาษาสันสกฤต ผู้แต่งมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงหลักพระธรรมวินัยในพุทธศาสนาให้ชัดเจน และให้พ้นความเคลือบแคลงสงสัย ศิลปะการใช้ภาษาด้านการใช้ถ้อยคำ พบว่า มีสัมผัสผู้กร้อยกันอย่างมีจังหวะเหมือนร้อยกรอง แต่ไม่มีการบังคับรูปแบบฉันทลักษณ์ อลังการทางเสียง มีการเล่นเสียงสัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ และอลังการทางความหมาย มีการอธิบายหลักธรรมให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายด้วยกลวิธีที่เรียกว่า อุปมาอุปไมย การใช้สำนวนโวหาร 5 อย่าง คือ บรรยายโวหาร มี 2 ลักษณะ เป็นบรรยายโวหารที่เกี่ยวกับวัตถุนิทาน และบรรยายโวหารที่เกี่ยวกับธรรมมะพรรณนาโวหารมี 2 ลักษณะ คือ การพรรณนาถึงสภาพของบุคคล และสภาพธรรมชาติ เทศนาโวหาร มี 3 ลักษณะ คือ การจำกัดความและอธิบายความ การอธิบายคุณและโทษ และการแนะนำสั่งสอน อุปมาโวหาร มี 2 ลักษณะ คือ อุปมาที่มีตัวตั้งตัวเดียวแต่มีตัวเปรียบเทียบหลายตัว และอุปมาโวหารที่มีการกล่าวเปรียบเทียบหลักธรรมกับรูปธรรม สาธกโวหาร มี 2 ลักษณะ คือ การยกนิทานประกอบเรื่อง และการแนะนำตักเตือน ระดับของภาษา พบว่า มีการใช้ภาษา 3 ระดับ คือ ภาษาระดับรูปธรรม ใช้ภาษาด้วยีอุปมา ด้วยการเล่นคำศัพท์ และการกล่าวเกินความจริง ภาษาระดับ

นามธรรม ใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมกล่าวทดแทนหลักธรรม และภาระดับอภิธรรม ใช้ถ้อยคำภาษาสื่อความหมายถึงหลักธรรม และใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมกล่าวแทนหลักธรรมที่ละเอียดสูงลึกซึ้ง ผลจากการศึกษาค้นคว้านี้ชี้ให้เห็นถึงความโดดเด่นของการใช้ภาษาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้ว ซึ่งมีรูปแบบการประพันธ์เหมือนร้อยกรอง และมีกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้โดยง่ายด้วยวิธี อุปมาอุปไมย สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการศึกษาความเหมือนและความแตกต่างของการใช้ภาษาระหว่างวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วและร้อยกรองต่อไป

สำรวย บุญรักษา (2542) ศึกษาเปรียบเทียบทิโตปเทศกับนิทานต้นไทรของลาว โดยมีเกณฑ์ศิลปะการใช้ภาษาเพื่อใช้เปรียบเทียบด้วย โดยเกณฑ์ดังกล่าวประกอบด้วย การใช้ภาษาสื่อความหมายโดยตรง การใช้ภาษาสื่อความหมายโดยอ้อม การใช้ภาษาแต่ละจุดประสงค์ การใช้ภาษาถิ่น และลักษณะของประโยค

มุกทิกาญจน์ จิวาลักษณ์ (2547) ศึกษา ศิลปะการใช้ภาษาในงานสารคดีของศศิวิมล โดยวิเคราะห์ 3 ด้านคือ 1. ด้านศิลปะการใช้คำ ได้แก่ คำคล้องจอง คำมีศักดิ์ คำภาษาโบราณ คำภาษาตลาด และคำภาษาต่างประเทศ 2. ด้านศิลปะการสร้างคำ ได้แก่ คำซ้อน คำซ้ำ และคำประสม และ 3. ศิลปะการใช้ภาพพจน์ ได้แก่ อุปมาอุปไมย อุปลักษณะ สัมพจน์ นามนัย บุคลาธิษฐาน อติพจน์ อธิพจน์ ปฏิภาคพจน์ และประชดประชัน ผลการศึกษาพบว่าศิลปะการใช้ภาษาในสารคดีของศศิวิมล มีเอกลักษณ์ในการใช้ภาษาเฉพาะตัว ในด้านศิลปะการสร้างคำนั้น สามารถเลือกใช้คำที่สื่อความหมายให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน และด้านศิลปะการใช้ภาพพจน์ก็สามารถก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกและจินตนาการได้เป็นอย่างดี

รัชชนก ใจอยู่เย็น (2547) เสนอ การศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. กับฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา ในส่วนของการใช้ภาษานั้น พบว่าด้านการสรรคำ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีวิธีสรรคำใช้เหมือนกัน คือมีการใช้คำเฉพาะ ใช้คำเหมาะสมกับเหตุการณ์ ใช้คำเรียก อธิบายศัพท์ และใช้การหลีกคำ ส่วนที่ต่างกันคือ การใช้คำสำนวนเก่าปรากฏเฉพาะในฉบับของ น.ม.ส.

การใช้ประโยคของนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ พบมากที่สุดว่าต่างกันในส่วนได้แก่ ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ ประโยคสรุปความ ประโยคขนานความ ประโยคเน้นความ ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลาและสัมพันธ์กันทางการขยายความ ส่วนที่พบรองลงมาเป็น

ประโยคที่เหมือนกันทั้งหมด ได้แก่ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเหตุผล สัมพันธ์กันทางเงื่อนไข และสัมพันธ์กันทางขัดแย้ง และประโยคที่ทั้งสองฉบับต่างกันทั้งหมด ได้แก่ ประโยคขัดความ ประโยคละความ

การใช้โวหาร นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้โวหารบรรยาย โวหารพรรณนา และโวหารอธิบาย การใช้โวหารทั้งสามประเภทนี้ใช้เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ คือ โวหารบรรยาย มีบรรยายตามลำดับ บรรยายโดยใช้โวหารโวหารอื่นแทรก โวหารพรรณนา พรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ พรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ พรรณนาแบบผสมผสาน โวหารอธิบาย อธิบายตามลำดับขั้นตอน อธิบายโดยการจำแนก อธิบายโดยใช้ตัวอย่างและอธิบายด้วยการชี้เหตุผลที่สัมพันธ์กัน ในส่วนที่ต่างกันมีเพียงการอธิบายโดยการอ้างอิง

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในเอกสารต่าง ๆ กัน เช่น “ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์” ศึกษาโดย พัทธยา เจริญสุวรรณ (2520), “วิเคราะห์แนวคิดและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมของ ประภัสสร เสวิกุล” โดย ปราวรณา บัวเขย (2537), “วิเคราะห์เรื่องสั้นของ ‘ร.จันทพิมพะ’ ในแง่กลวิธีการแต่งศิลปะการใช้ภาษาและแนวคิด” โดย ปราณี พรหมจรรย์ (2531), “ศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในนวนิยายของวัฒน์ วรรลยางกูล” โดย เนตรทราย คงอนุวัฒน์ (2550), “วิเคราะห์แนวคิดและศิลปะการใช้ภาษาในบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” โดย จินตนา ศิริรักษา และคณะ (2548) เป็นต้น ซึ่งสามารถปรับประยุกต์นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาได้

5. งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดโลกทัศน์

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับโลกทัศน์นั้น มีผู้สนใจศึกษาในประเด็นต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่น ๆ (2521) ศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ โดยแบ่งการศึกษาโลกทัศน์ออกเป็น 3 ด้านคือ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่าชาวไทยภาคใต้เป็นคนรักถิ่นฐาน เคารพครุฑในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ ยกย่องผู้มีอาวุโส คนมีความรู้สูง และมีความเชื่อในอำนาจเร้นลับของธรรมชาติ เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความฝัน ถูกระยำม วิญญาณ ขวัญ คำสาบาน กฎแห่งกรรม และเชื่อว่าชาติภพมีจริง

แนวทางการศึกษาเดียวกันนี้ สิทธิ บุตรอินทร์ (2523) ได้นำไปศึกษา**โลกทัศน์โลกทัศน์ชาวไทยลานนาจากวรรณกรรมลานนา** พบว่าโลกทัศน์ที่เป็นแก่นแท้ที่ชาวลานนามีอยู่เป็นสาระจริงๆ นั้นได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้ง เหนียวแน่น และชัดเจน จากพุทธปรัชญาโดยชาวลานนาได้เลือกสรรและยึดเอาพุทธปรัชญาเป็นแม่พิมพ์ในการหล่อหลอมและสร้างสรรค์โลกทัศน์ของตนขึ้นมา ทั้งนี้อาศัยแนวคิดและลัทธิเชื่อถืออย่างอื่นเป็นเพียงปัจจัยเสริมเท่านั้น

ในภาคอีสานนั้น ก็มีการศึกษาโลกทัศน์ในกลุ่มชนและข้อมูลเอกสารประเด็นต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น จารุณี กองพลพรม (2522) ศึกษา**โลกทัศน์จากวรรณกรรมพื้นบ้านหมู่บ้านขามธาตุ ขอนแก่น** พบว่าวรรณกรรมพื้นบ้านได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อในผลแห่งการทำดี ชาวบ้านมีความศรัทธาในพุทธศาสนา และมีความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเจดีย์พระธาตุขามแก่น ความเชื่อนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

นอกจากนี้ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2523) ได้ศึกษา**โลกทัศน์ทางการเมืองจากวรรณกรรมอีสาน** ผลการศึกษาพบว่า โลกทัศน์ทางการเมืองในวรรณกรรมอีสานมี 2 ลักษณะ คือ 1) โลกทัศน์ที่แสดงออกมาตามอัธยาศัยของแต่ละบุคคล ตามความรู้สึกนึกคิด ที่เป็นอิสระของตน 2) โลกทัศน์ที่แสดงออกตามที่ได้รับการชี้แนะจากสถาบันของรัฐ จากหน่วยงานบางหน่วยงาน และจากกลุ่มลัทธิหรืออุดมคติที่ตนสังกัดอยู่

เทียมจันทร์ หมั่นสระเกษ (2542) ศึกษาเรื่อง **การศึกษาโลกทัศน์ในจารึกสุโขทัย** วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาโลกทัศน์ทางการเมือง โลกทัศน์ทางศาสนา โลกทัศน์ต่อมนุษย์ โลกทัศน์ต่อสังคม และโลกทัศน์ต่อธรรมชาติ จากจารึกสุโขทัยเฉพาะที่จารึกด้วยตัวอักษรไทยสุโขทัย จำนวน 30 หลัก นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ โลกทัศน์ทางการเมือง ชาวสุโขทัยเห็นว่า การปกครองสมัยสุโขทัยเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก โดยมีคติความเชื่อเรื่องธรรมราชา เรื่องทศพิธราชธรรม และเรื่องราชสังคหวัตถุ เข้ามาช่วยควบคุมการใช้อำนาจ ของพระมหากษัตริย์ กษัตริย์ที่ดีต้องมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตา กรุณา ไม่ฆ่าฟันเข่นฆ่า เป็นครู อาจารย์สั่งสอน ทั้งทางโลกและทางธรรม มีความกล้าหาญ มีศักดิ์ตระกูล ฤทธิ์ ตบะ แตกต่างจากบุคคลธรรมดา และมีความเลื่อมใสในพระพุทธรูปศาสนา ส่วนคุณสมบัติของประชาชน ต้องเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธรูปศาสนา บวชเรียน รักษาศีลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมสุโขทัยเป็นสังคมที่เรียบง่ายมีอาชีพที่ดีทั้งด้านการเกษตรและพานิชกรรม โลกทัศน์ทางศาสนา ชาวสุโขทัยมีโลกทัศน์ทางศาสนา 3 ด้าน คือ โลกทัศน์เกี่ยวกับการนับถือผี เห็นว่าภูตผี

ปีศาจ หรือเทวดาจะให้คุณหรือโทษ ขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์ โลกทัศน์ทางศาสนาพุทธ เห็นว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ผู้คนเลื่อมใสศรัทธามาก เห็นได้จาก ประเพณีการบวช การปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ การสร้างพระพุทธรูป สร้างสถูปเจดีย์ สร้างพระพุทธรูปและพระพิมพ์ การถวายที่ดิน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ และยุคพระศรีอาริย์ประชาชนจึงเร่งทำความดี ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนามาถึงปัจจุบัน

ส่วนโลกทัศน์ทางศาสนาพราหมณ์ เห็นว่าเทพเจ้ามีอำนาจแห่งธรรมชาติที่จะช่วยดลบันดาลให้มนุษย์มีความสุขความเจริญ จึงมีพิธีบวงสรวงเทพเจ้า และการสร้างเทวาลัยเกิดขึ้นส่วนโลกทัศน์ต่อมนุษย์ ชาวสุโขทัยเห็นว่าผู้ชายที่ดี ต้องมีความรู้ ความกล้าหาญ วิชาขนบธรรมเนียม ประเพณี วิชาช่าง และวิชาการสู้รบ ผู้ชายต้องบวช ลูกชายคนโตมีฐานะรองจากพ่อ เมื่อพ่อตาย ลูกชายคนโตจะรับมรดกและทำหน้าที่แทนพ่อ ลูกที่ดี ต้องเชื่อฟังและปรนนิบัติมารดา น้องที่ดีต้องเชื่อฟังและปรนนิบัติพี่ ผู้หญิงที่ดีต้องปฏิบัติหน้าที่ของมารดา หน้าที่ของภรรยา และหน้าที่ของพุทธมารดา โลกทัศน์ต่อสังคม ชาวสุโขทัยเห็นว่า สังคมแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นผู้ปกครอง ชั้นผู้ถูกปกครอง และ เกลยศึก ผู้ปกครองที่ดี ต้องเป็นผู้ทรงคุณธรรม มีความยุติธรรม มีความใกล้ชิดและเห็นประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ผู้ถูกปกครองต้องเคารพเชื่อฟัง ผู้ปกครอง จะละเมิดอำนาจผู้ปกครองไม่ได้ และต้องมีใจศรัทธาต่อผู้ปกครอง ส่วนเกลยศึก ได้รับความเป็นธรรมไม่ถูกลงโทษด้วยการเฆี่ยนตีหรือฆ่า ดังนั้นชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวสุโขทัยจึงมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ ประชาชนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข ส่วนโลกทัศน์ต่อธรรมชาติ ชาวสุโขทัยมีความสนใจและซาบซึ้งต่อธรรมชาติ เห็นว่า ธรรมชาติให้ความอุดมสมบูรณ์ ความสวยงาม และเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าศิลาจารึกที่สะท้อนภาพสังคมสมัยสุโขทัย คือ ศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกนครชุม ศิลาจารึกเขาสุมนภู ศิลาจารึกวัดศรีชุม ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ศิลาจารึกวัดช้างล้อม จารึกฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร ศิลาจารึกวัดบางสนุก ศิลาจารึกวัดพระยืน ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร และจารึกฐานพระพุทธรูปพระศรีมหาธา และพบว่าศิลาจารึกหลักที่ 1 ซึ่งมีปัญหาเชิงประวัติศาสตร์คดีนั้น มีเนื้อหาที่สอดคล้อง กับศิลาจารึกหลักอื่นๆในสมัยสุโขทัย และพบว่าศิลาจารึกประเภทที่จารึกในพระพุทธรูป มีเนื้อหาที่สะท้อนภาพทางศาสนาได้เด่นชัดกว่าศิลาจารึกประเภทอื่น

นอกจากนั้นยัง ยังมีการศึกษาโลกทัศน์ในประเด็นต่าง ๆ ของหลาย ๆ กลุ่มชน ดังเช่น แสงเพชร สุพร (2533) ศึกษา “โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ไท : กรณีบ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย

อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร” จุฬารัตน์ รัตนกร (2535) ศึกษา “โลกทัศน์ชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน” วทัญญู แสนใจวุฒิ (2535) ศึกษา “โลกทัศน์ของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักพระศรีอารียเมตโย บ้านธาตุ ตำบลธาตุ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” วิมล ดำศรี (2538) ศึกษา “โลกทัศน์ชาวนครศรีธรรมราชจากวรรณกรรมมุขปาฐะ” วราภรณ์ ตูนา (2543) ศึกษา “โลกทัศน์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย” ยิ่งยง พิลาท (2544) ศึกษา “โลกทัศน์ของกวีที่ปรากฏในวรรณกรรมนิราศต่างแดนในช่วง พ.ศ. 2492-2535 และแก้วตา จันทรานุสรณ์ (2546) ศึกษา “การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ในกลอนลำเรื่องร่วมสมัย (พ.ศ.2537-2543)” เป็นต้น ซึ่งงานวิจัยโลกทัศน์ในประเด็นต่าง ๆ นี้ สามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการศึกษาวิเคราะห์ได้เป็นอย่างดี

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้วิจัยได้ตรวจเอกสารทั้งตำราวิชาการต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงสร้างเกณฑ์ในการศึกษา 4 ประเด็น ดังนี้

1. กลวิธีการสร้าง
 - 1.1 การนำเรื่อง
 - 1.2 การตั้งชื่อเรื่อง
 - 1.3 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน
 - 1.4 อนุภาค
2. องค์ประกอบ
 - 2.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่อง
 - 2.2 ที่มาของนิทาน
 - 2.3 ตัวละคร
3. ศิลปะการใช้ภาษา
 - 3.1 การใช้คำพ้องสมัย
 - 3.2 การใช้สำนวนสุภาษิต
 - 3.3 การใช้โวหารให้คติ
4. โลกทัศน์
 - 4.1 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์
 - 4.2 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ
 - 4.3 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางต้นไทรของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไตรปาชยานะ: กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์” มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นการรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเพื่อสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์และตีความ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาประมวลความรู้ เป็นเกณฑ์หรือแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลจากหนังสือ “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์)” เล่ม 1 และเล่ม 2 จัดพิมพ์โดยองค์การค้าของคุรุสภา พ.ศ.2506 เป็นนิทานจำนวน 108 เรื่อง (นวนิยายปกรณ์ จำนวน 53 เรื่อง ปกษปกรณ์ จำนวน 24 เรื่อง และปัสจปกรณ์ จำนวน 31 เรื่อง) และตรวจทานข้อมูลกับหนังสือประชุมปกรณ์ภาคที่ 1-5 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แสงดาว (โดยได้รับอนุญาตให้ดวงตราประจำกรมศิลปากรประทับบนปกหนังสือ) พ.ศ. 2553

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูล ทั้ง 1 และ 2 จากหอสมุดแห่งชาติและสำนักหอสมุดจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ คือ มหาวิทยาลัยเรศวร มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. สร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1.1 กลวิธีการสร้าง

1.1.1 การนำเรื่อง

- 1) นิทานนำเรื่อง
- 2) การเปิดเรื่อง

1.1.2 การตั้งชื่อเรื่อง

- 1) การตั้งชื่อเป็นวลี
- 2) การตั้งชื่อเป็นประโยค
- 3) การตั้งชื่อเป็นสำนวน

1.1.3 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน

1.1.4 อนุภาค

- 1) ตัวละคร
- 2) วัตถุสิ่งของ
- 3) เหตุการณ์หรือพฤติกรรม

1.2 องค์ประกอบ

1.2.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่อง

1.2.2 ที่มาของนิทาน

1.2.3 ตัวละคร

1.3 ศิลปะการใช้ภาษา

1.3.1 การใช้คำพ้องสมัย

1.3.2 การใช้สำนวนสุภาษิต

1.3.3 การใช้โวหารให้คติ

1.4 โลกทัศน์

- 1.4.1 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์
- 1.4.2 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ
- 1.4.3 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติ

2. ศึกษานิทานซ้อนจำนวน 108 เรื่อง ไปตามลำดับปกรณัม ตามเกณฑ์ที่กำหนดจาก

ข้อ 1

ข้อเสนอผลการวิจัย

1. เนื่องด้วยนิทานนางต้นไทรของไทย ส่วนใหญ่จะเป็นนิทานซ้อนที่มีขนาดสั้น เพื่อให้เห็นความชัดเจน และสะดวกในการศึกษา การนำเสนอผลการวิจัยจึงนำเสนอเป็นตารางวิเคราะห์ และอธิบายแบบพรรณนาวิเคราะห์ในแต่ละกรอบทฤษฎี

2. คำว่า “ต้นไทรย” ในฉบับของไทย มีรูปเขียนถึง 4 แบบ คือ “ต้นไทรย, ต้นไทร, ต้นไทร และต้นไต้” การใช้คำนี้ในการวิจัยจะใช้คำว่า “ต้นไทรย” ตามเอกสารข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย แต่หากมีการอ้างอิงข้อมูลของนักวิชาการที่ใช้ “ต้นไทร, ต้นไต้ (ลาว), ต้นไทร (ล้านนา)” ผู้วิจัยจะใช้รูปศัพท์ตามการอ้างอิง

3. นำเสนอเป็นบท ดังนี้

- 3.1 บทที่ 1 บทนำ
- 3.2 บทที่ 2 การตรวจเอกสาร
- 3.3 บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย
- 3.4 บทที่ 4 ผลการวิจัย
 - ตอนที่ 1 นนทุกปกรณัม
 - ตอนที่ 2 ปักชีปกรณัม
 - ตอนที่ 3 ปีศาจปกรณัม
- 3.5 บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายและเสนอแนะ

ขั้นสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษา “นิทานชั้นนิทาน” ในปกรณัมนิทานนางตันไตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไตรปาชยานะ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ขั้นสรุป โดยสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในแต่ละประเด็น เพื่อให้เห็นอัตลักษณ์ของนิทานนางตันไตรยของไทย
2. ขั้นอภิปรายผล โดยนำผลจากการศึกษาวิเคราะห์มาอภิปรายให้เห็นความสอดคล้องหรือความแตกต่างจากงานวิจัยฉบับอื่น ๆ
3. ขั้นเสนอแนะ โดยเสนอแนะ ใน 2 ส่วน คือ
 - 3.1 การดำเนินการเกี่ยวกับตัวบทของนิทานนางตันไตรยของไทย
 - 3.2 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนิทานนางตันไตรยของไทย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 นนทุกปกรณัม

นนทุกปกรณัมเป็นปกรณัมแรกในนิทานนางตันไตรยของไทย ซึ่งเป็นนิทานที่รู้จักแพร่หลายกันดีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏในหนังสือนามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี (สยาม ภัทรานุประวัติ และกุสุมา รัชมณี, 2550: 149) ความว่า

. . . นิทานนางตันไตรย เป็นนิทานร้อยแก้ว ที่มีลักษณะเป็นนิทานซ้อนนิทาน มีต้นฉบับตกทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ตันไตรยเป็นชื่อหญิงสาวผู้เล่านิทานถวายพระราชานิทานที่เล่ามี 3 เรื่อง ได้แก่

นนทุกปกรณัม เรื่องวันนทุกกับจันทราศีห์เป็นมิตรกัน

ปักชีปกรณัม เรื่องนกเลือนาย

ปีศาจปกรณัม เรื่องปีศาจแต่งงานกับมนุษย์

ทั้งนี้สอดคล้องกับ กุสุมา รัชมณี (2547: 85-86) ที่สันนิษฐานว่า ไทยรับนิทานนางตันไตรยมาอย่างไรและเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีผู้สันนิษฐานว่าคงได้รับผ่านเมืองเชียงใหม่ (อันเป็นแหล่งกำเนิดนิทานปัญญาสชาดก) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นระยะเดียวกับที่เราได้นิทานอิหร่านราชธรรมจากเปอร์เซีย และสอดคล้องกับ สายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 44) ที่กล่าวว่า เรื่องนางตันไตรยปรากฏอยู่ใน นนทุกปกรณัมซึ่งเป็นภาคหนึ่งในนิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณัม) หนังสือนี้รวมนิทานโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และตกทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่ามีต้นฉบับแปลเป็นภาษาไทยอยู่ในหอหลวงตั้งแต่รัชกาลที่ 1 แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แปลและคัดเลือกเรื่อง นิทานโบราณเหล่านี้มีที่มาจากวรรณคดี 4 เรื่องคือ นิทานอิหร่านราชธรรม เดิมเรียก นิทานสิบสองเหลี่ยม มีเค้าเรื่องแบบนิทานเปอร์เซีย ปักชีปกรณัม ปีศาจปกรณัมและนนทุกปกรณัม มีที่มาคือ ปัญจตันตระ ฉบับตันไตรปาชยานะ เวตาลปกรณัม มีที่มาคือ เวตาลปัญญาวิมคติ และหิโตปเทศวัตถุปกรณัม มีที่มาจากหิโตปเทศ เมื่อมีการชำระและจัดพิมพ์ขึ้น ได้จัดหมวดหมู่โดยแบ่งออกเป็น 6 ภาค ได้แก่ ภาคที่ 1 นิทานอิหร่านราชธรรม ภาคที่ 2 ปักชีปกรณัม ภาคที่ 3 ปีศาจปกรณัม ภาคที่ 4

เวตาลปกรณ์ ภาคที่ 5 นนทุกปกรณ์ และภาคที่ 6 หิตอปเทศวัตถปกรณ์ เรื่องนางตันไตรยเป็นนิทานนำเรื่องอยู่ในนนทุกปกรณ์

เนื้อเรื่องของนิทานตันไตรยนั้น ได้มาจากนิทานอุททาหรณ์ภาษาสันสกฤตชื่อตันไตรปาชยานะซึ่งเป็นนิทานที่แพร่หลายในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่เวลานั้น รู้จักกันแต่เพียงปัญญาตันตระ ดังความในคำอธิบายเรื่องนนทุกปกรณ์ พระนิพนธ์ในกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (2506: คำอธิบาย) ว่า “นนทุกปกรณ์นี้มีมาในภาษาไทยช้านานแล้ว เป็นหนังสือที่มีผู้นำเนื้อเรื่องมาจากอินเดีย และที่มาก็คือปัญญาตันตระแทบทั้งนั้น” และยังทรงประทานคำอธิบายถึงที่มาของปัญญาตันตระอีกทอดหนึ่งว่า “ส่วนปัญญาตันตระนั้นก็มาจากชาดกโดยมาก ชาดกเป็นหนังสือรุ่นเก่ากว่า และที่เกิดปัญญาตันตระขึ้นก็เพราะผู้เรียบเรียงเห็นประโยชน์ในการสั่งสอนคนโดยวิธีเล่านิทานตามแบบชาดกนั่นเอง”

นิทานนางตันไตรยมีฉบับที่สืบเนื่องมาเป็นภาษาต่าง ๆ หลายสำนวน เช่น ฉบับภาษาทมิฬ ขวา ล้านนา ลาว และไทย ต้นฉบับเดิมในภาษาสันสกฤตมีนิทาน 4 เรื่อง ได้แก่ นนทุกปกรณ์ (ไทยเรียกนนทุกปกรณ์) ปักษีปกรณ์ ปีศาจปกรณ์ และมัจจุปกรณ์ (เรื่องผูกกับกับงู) แต่ฉบับภาษาไทยมีนิทานเพียง 3 เรื่อง ต้นฉบับนิทานตันไตรยมีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต่อมาในรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเรื่องนนทุกปกรณ์มาเขียนเป็นภาพจิตรกรรมที่พระระเบียงรอบพระอุโบสถในวัดพระเชตุพนฯ ดังปรากฏข้อความในโคลงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (2533: 27) ความว่า

ผนังที่บุษยสรพราศ	พระเบี่ยง มุมฤ
ทั้งสี่ทิศด้าบล	บอกแจ้ง
นนทุกปกรณ์าเรียง	เรื่องระบุนุ ระบายพ้อ
พหิเหตุเนวศรแสงสร้าง	ล้ำสรรค์

นับได้ว่านักปราชญ์ราชบัณฑิตไทยรู้จักและเห็นคุณค่าของนนทุกปกรณ์มาอย่างยาวนาน จากการสำรวจของ สยาม ภัทรานุกรประวัติ (2546: 38-41) พบต้นฉบับที่เป็นตัวเขียนเรื่องตันไตรปาชยานะ เก็บรักษาอยู่ที่แผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าわสุกรี กรุงเทพฯ มีทั้งเอกสารโบราณและสมุดไทย แต่ละฉบับมีจำนวนนิทานต่างกัน ต้นฉบับตัวเขียนนิทานตันไตรปาช

ยานะฉบับไทยที่พบเป็นเอกสารโบราณ มีจำนวน 6 ผูก (ทั้งที่เป็นอักษรขอม ภาษาไทย และอักษรไทย ภาษาไทย) และเป็นเอกสารสมุดไทย เรื่อง นนทุกปกรณ์ จำนวน 15 เล่ม (โดยใช้ชื่อว่า นิทานนางตันไทร 4 เล่ม และนางตันไทร 11 เล่ม) ปักชีปกรณ์ จำนวน 6 เล่ม (โดยใช้ว่าชื่อ กิ่งตันไทร 1 เล่ม และปักชีปกรณ์ 5 เล่ม) และปีศาจปกรณ์ จำนวน 6 เล่ม

แต่ด้วย เมื่อหอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมชุดนิทานโบราณของไทย ได้แบ่งนิทานที่มีต้นฉบับอยู่ในหอพระสมุดเป็นภาคต่าง ๆ โดยกำหนดให้นิทานสิบสองเหลี่ยมหรือนิทานอิหร่าน ราชธรรมเป็นประชุมปกรณ์ภาคที่ 1 ปักชีปกรณ์เป็นภาคที่ 2 ปีศาจปกรณ์เป็นภาคที่ 3 เวตาลปกรณ์เป็นภาคที่ 4 นิทานนำเรื่องเกี่ยวกับนางตันไทรและนนทุกปกรณ์เป็นภาคที่ 5 และหิโตปเทศวัตถุปกรณ์เป็นภาคที่ 6 นิทานเรื่องนนทุกปกรณ์ ปักชีปกรณ์ และปีศาจปกรณ์ นิทานนางตันไทรจึงถูกจับแยกออกจากกัน เป็นที่รู้จักกันเพียงว่าเป็นนิทานปกรณ์เรื่องหนึ่ง ๆ เท่านั้น ซึ่งแต่เดิมคนไทยน่าจะรู้จักนิทานนางตันไทรว่าเป็นนิทานชุดเดียวกันมาก่อน จากการศึกษาของ สยาม ภัทรานุประวัติ (2546 : 38) พบหลักฐานสำคัญประการหนึ่งที่แสดงว่าคนไทยรู้จักเรื่องปกรณ์ต่าง ๆ เป็นเอกสารชุดเดียวกัน คือบันทึกตอนท้าย ต้นฉบับสมุดไทย เรื่อง ปักชีปกรณ์ เลขที่ 9 ซึ่งระบุว่าคัดลอกในปี พ.ศ.2411 มีข้อความว่า

...และข้อความในผู้หนึ่งนี้ ยังมีพิสดารมากกว่าที่ได้กล่าวไว้หลายประการ ที่กล่าวนี้เป็นแต่ข้อความหาจบหมดเล่มหนึ่งไม่ ครั้นจะหากี่ไม่ได้ หายไปคือผู้สองนี้ก็ได้แต่กึ่งหนึ่งเท่านั้น จะไม่ลอกขึ้นไว้ก็จะสูญหายไปอีก จึงได้คัดไว้แต่ที่ยังมีอยู่จะได้ไม่สูญนี้แล พระเอย ในผู้สองนั้นก็คัดย่อเป็นคำย่อข้อต้นแล ให้ท่านทั้งปวงเข้าใจเทอญ ถ้าแลมีปัญญามีความรัก ทางคดีโลกก็หาต่อไปเถิด ฉบับหาไว้ได้ครบทั้งสามอย่างคือ นนทุกปกรณ์ ปักชีปกรณ์ ปีศาจปกรณ์ แล้วยังต้นตอกลับสูญหายไปเสียสิ้นดังนี้ เป็นความเจ็บใจสิ้นปัญญาจะหาต่อแล...

นิทานนางตันไทรของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากตันไทรปาชยานะจึงพบเพียงนิทานต้นเรื่อง เรื่องนนทุกปกรณ์ (ตรงกับนนทปกรณ์ในฉบับอื่น ๆ) ปักชีปกรณ์ และปีศาจปกรณ์ โดยไม่พบเรื่องมณชูปกรณ์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ศึกษานวนทุกปกรณัม จากหนังสือ “นิทานอิหฺร่านราชธรรม (ประชุมปกรณัม)” เล่ม 2 จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของครุสภา เมื่อ พ.ศ.2506 ซึ่งประกอบด้วยนิทานซ้อนจำนวน 53 เรื่อง ดังนี้

1. นางตรีปิศา	2. นายกอาย
3. บุตรีขุนเมือง	4. วิปักษพรหมณ์
5. อุบลเศรษฐี	6. พระมหาเถรรักศิษย์ไม่เสมอกัน
7. ท้าวเอฬาราช	8. มาณพลีลังพังพอน
9. โอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช	10. เศรษฐีสอนบุตร
11. โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส	12. เศรษฐีบุตร 4 คน
13. 4 มาณพล	14. จตุรพรหมณ์
15. จตุรณาริ	16. พรหมณ์เลือกเมีย
17. สุบินกุมาร	18. นายสำเภาชื่อสุริยวาณิช
19. พระเจ้าไตรวัต	20. พระยาริผัวเมีย
21. กษัตริย์สรโนธมาธิราช	22. ชายชาวชนบท
23. ตากับยายชาวชนบท	24. พระเจ้ากรุงศรีภิรมย์มหาราช
25. นางกะเชอรัว	26. เผลอใจเข้าดลใจ
27. นายแวง 2 คนเฝ้าห้องพระโรง	28. รัตนทัตบุตรเศรษฐี
29. วิษณุคุปต์	30. วิษณุคุปต์
31. ตำรวจ 2 สหาย	32. สุนัขจิ้งจอกพบกลอง
33. เรือดมาอาศัยเส้น	34. เสวตโคธา
35. สุนัขจิ้งจอกแทะสายหน้าไม้	36. คชทูมพรวาชกุมาร
37. หงส์หามเต่า	38. ลากับราชสีห์
39. พรหมณ์ช่วยกบ	40. น้ำผึ้งหก
41. ฤๅษีชุบสุนัขเป็นราชสีห์	42. นกกางเขนตกฟองที่หาดทราย
43. นายเนสารถ	44. ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว
45. ช่วยเสือตาย	46. ให้ลิงเป็นองครักษ์
47. นกกระเจาจับลิง	48. เศรษฐีบุตรหนีตาย
49. ปลาพยายามหนีภัย	50. ท้าวทศกระวีราชหนีพระกาล

51. นกยางลงปลา

52. ถึงที่ต้องตาย

53. วานรกับจระเข้

เรื่องย่อ

บททุกปกรณัม

นิทานเรื่องนำ

จะกล่าวถึงอาทิมูลนิธินางตันไตรย มีกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าไอสุริยพาราชครองเมืองปาตลีบุตร อันมีมณฑล 12 โยชน์ มีกำแพงเมืองถึงสามชั้น ในแต่ละชั้นนั้นก็จะมีต้นหมาก มะพร้าว ต้นตาลจำนวนมาก มีความอุดมสมบูรณ์ มากมายด้วยมหาสมบัติ พระมหากษัตริย์ทรงราชธรรม อุดมด้วยผู้มีความรู้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าไอสุริยพาราชนั้นมีเมืองที่เป็นประเทศราชถึง 101 เมือง พระเดชานุภาพยิ่งใหญ่เสมอเหมือนพระสุริยาอาทิตย์เมื่อเวลาเที่ยง

อยู่มากาลหนึ่งในยามนักขัตฤกษ์ศุภวาร พราหมณ์ทั้งปวงจึงนำกัลยาณีนีที่มีรูปโฉมงดงาม มากมายยังหน้าพระลานชัย ท้าวพระยาทั้งหลายต่างเหลียวมองและหลงใหลในความงาม ทำให้สมเด็จพระเจ้าไอสุริยพาราชโกรธมากถึงกับสั่งวิจิตรวิจารณ์นามหานตริให้นำพระยาสามนตราชพิริยโยธาไปประหาร วิจิตรวิจารณ์นามหานตริจึงทูลว่าด้วยประสงค์ให้เกิดความสุขสวัสดิ์จึงได้เหลียวดู ทำให้ท้าวเธอคลายความโกรธ แล้วตรัสถามปุโรหิตาจารย์ว่ามีกษัตริย์องค์ใดได้กระทำการวิเวกหมกมุ่นดังนี้บ้าง ปุโรหิตาจารย์กราบทูลว่ามีถึงสามพระองค์ สมเด็จพระเจ้าไอสุริยพาราชจึงคิดว่าเราจะมีอัศวินในทุทิศ และมีพระราชโองการให้วิจิตรวิจารณ์นามหานตริจัดหานางเบญจกัลยาณีมาถวายวันละคน นับตั้งแต่วันพรุ่งนี้เป็นต้นไปอย่าได้ขาดแม้แต่วันเดียว หากขาดแม้แต่วันเดียวจะลงอาญาประหารทั้งโคตร

วิจิตรวิจารณ์นามหานตรินำเบญจกัลยาณีมาถวายกระทำการวิเวกหมกมุ่นได้ 159 คน จนกระทั่ง วันหนึ่งวิจิตรวิจารณ์นามหานตริหานางเบญจกัลยาณีมาถวายไม่ทัน จึงรำพึงว่าคงโดนสั่งประหารทั้งโคตรเป็นแน่ นางผู้เป็นภรรยาจึงขอให้วิจิตรวิจารณ์นามหานตริเล่าความให้ฟัง ด้วยความรักนางผู้เป็นภรรยาจึงเล่าความทุกข์ของพ่อให้กับนางตันไตรยผู้เป็นบุตรพี่ฟัง เมื่อนางตันไตรยทราบเรื่องจึงขอให้บิดานำนางไปถวายแก่พระเจ้าอยู่หัว แล้วนางจะทูลทัดห้ามปราชญ์พระองค์

ไม่ให้หานางอื่นอีกต่อไป บิดาจึงเกรงว่านางจะตัดทานมิได้ นางจึงอ้างถึงนางตริบิดา เมื่อมีอายุ 8 ขวบ ยังช่วยมารดาให้พ้นทุกข์ได้ บิดาจึงถามว่านาง ตริบิดาช่วยมารดาให้พ้นทุกข์ได้อย่างไร นางตันไตรยจึงเล่านิยายให้บิดาฟังว่า

1. เรื่องนางตริบิดา

ยังมีพราหมณ์ 4 คน ชื่อวิประสวามิ วิประสาโท วิประสาทรา และวิประสาณู เดินทางมาจากเมืองกลิงคราฐนคร เทียวภิกขาจารย์มายังเมืองพาราณสี สมเด็จพระเจ้าพรมหัตตราชทรงพระราชทานทองให้คนละ 1 ชั่ง ด้วยพราหมณ์ทั้ง 4 จะออกเทียวภิกขาจารย์ไปที่อื่นอีกจึงเอ่ยฝากทองกับนางพราหมณี ผู้ซื่อสัตย์ และย่ำว่าถ้าเข้ามาพร้อมกัน 4 คนเท่านั้นจึงจะให้นางมอบทองให้ ครั้นเมื่อถึงวันสงกรานต์ พราหมณ์ทั้งสี่ลงสระสงเวศในคองคา จึงใช้ให้พราหมณ์หนุ่มไปขอมะกรูดและส้มป่อยที่บ้านนางพราหมณี พราหมณ์หนุ่มบอกว่านางคงไม่ให้ถ้าเราไปไม่ครบ 4 คน พราหมณ์ทั้งสามจึงบอกว่าถ้านางไม่เชื่อให้ตะโกนออกมาว่าเรามาครบสี่คนแล้ว พราหมณ์หนุ่มจึงเข้าไปหานางพราหมณี แต่มิได้ขอมะกรูดส้มป่อย แต่กลับขอทองที่ฝากไว้แทน นางพราหมณีไม่ยอมให้เพราะมาไม่ครบ พราหมณ์หนุ่มจึงตะโกนออกไปให้พราหมณ์ทั้งสามตะโกนมาว่ามาครบทั้ง 4 คนแล้ว นางจึงมอบทองให้ พราหมณ์หนุ่มก็หนีไป เมื่อพราหมณ์รู้จักโกรธนางพราหมณีมาก ร้องไปถึงขุนเมือง ๆ สั่งให้นางไปเป็นทาสและเป็นภรรยาของพราหมณ์ทั้งสามอย่างทุกข์ทรมาน กล่าวถึงเทพดาบนสวรรค์สงสารนางจึงพากันไปทูลพระอิศวร พระอิศวรจึงให้เทพดามาเกิดเป็นบุตรของนางชื่อนางตริบิดา ครั้นนางตริบิดาอายุได้ 8 ขวบจึงขอร้องให้แม่เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟัง แล้วรบเร้าให้แม่พาตนไปพบขุนเมืองเพื่อช่วยให้แม่นั้นพ้นความทรมานจากพราหมณ์ทั้งสาม นางพราหมณีจึงกล่าวกับนางตริบิดาว่านางยังเด็กนัก ไม่เคยมีธรรมเนียมจะชนะพราหมณ์ทั้งสามได้ นางตริบิดาจึงว่าเคยมีธรรมเนียมอยู่ นางจึงเล่านิยายเรื่องนายกายายให้แม่ฟัง

2. นิทานเรื่องนายกายาย

มีพราหมณ์ 4 คนมาจากเมืองพัทบูรจะไปยังเมืองโกสินารายมahanคร ครั้นไปถึงเมืองประจันตคาม ก็ได้ทราบข่าวว่ามีโจรจะคอยปล้นจึงเอาทองไปฝากทุกคตะสตร์ผู้หนึ่งเป็นเวลา 1 วัน นางจึงรับฝากไว้โดยมีเงื่อนไขว่า พราหมณ์ทั้ง 4 จะมารับทองพร้อมกัน วันรุ่งขึ้นพราหมณ์ทั้ง 4 ก็มารับทองโดยรออยู่นอกบ้าน พราหมณ์ผู้หนึ่งออกอุบายจะเข้าไปเตือนนางก่อนว่าจะมารับทองและจะขอผลทับทิมที่ขึ้นอยู่ริมบ้านนางนั้น ว่าแล้วพราหมณ์ดังกล่าวจึงทำที่เข้าไปขอผลทับทิมนาง

นางกียินดีให้ผลทับทิม ฝ่ายพรหมณ์เจ้าเล่ห์ร้องออกไปถามแก่เพื่อน ๆ ว่า จะเข้ามารับเองหรือให้เอาออกไปให้ เพื่อนพรหมณ์ทั้ง 3 เข้าใจผิดคิดว่าเป็นผลทับทิม จึงร้องตอบว่าเอามาให้เราด้วยเถิด พรหมณ์จึงบอกแก่นางว่าจะมารับทองทั้งหมดเพราะพรหมณ์อีก 3 คนอนุญาตแล้ว นางจึงให้ทองแก่พรหมณ์เจ้าเล่ห์ไป ฝ่ายพรหมณ์ทั้ง 3 รออยู่ด้านนอกเป็นเวลานานไม่เห็นพรหมณ์เจ้าเล่ห์ออกมาจึงเข้าไปดู เมื่อรู้ว่านางให้ทองแก่พรหมณ์เจ้าเล่ห์ไปจึงไปแจ้งแก่ขุนเมือง ๆ จึงจับกุมนางไปคุมขังไว้

ฝ่ายนายกายบุตรนางทลิตกจึงมาสอบถามแก่มารดา แล้วรับปากจะช่วยมารดานายกายจึงไปพบขุนเมืองแจ้งว่าได้ทองมาคืนแก่พรหมณ์แล้ว แต่ต้องให้พรหมณ์ทั้ง 4 มารับโดยพร้อมกัน เมื่อไม่สามารถมารับพร้อมกันได้จึงต้องปล่อยนางทลิตกไป

นางตรีบิดาจึงกล่าวแก่มารดาว่า นายกายอายุเพียง 7 ขวบ ยังสามารถช่วยมารดาให้พ้นทุกข์ได้ นางอายุ 8 ขวบแล้ว นางย่อมสามารถช่วยมารดาได้ มารดาจึงพานางตรีบิดาไปบ้านขุนเมือง นางตรีบิดากล่าวแก่ขุนเมืองว่าได้นำทองมาคืนแล้ว แต่พรหมณ์ทั้ง 4 ต้องมารับทองโดยพร้อมกัน เมื่อไม่สามารถไปตามพรหมณ์อีกคนหนึ่งที่พักทองหนีไปกลับมาให้ครบ 4 คนได้ จึงต้องปล่อยมารดานางตรีบิดาให้เป็นไท

นางต้นไทรจึงกล่าวว่าตนอายุ 9 ขวบแล้วย่อมสามารถช่วยบิดาให้พ้นทุกข์ได้ นางจึงเล่านิทานให้วิจิตรวิจารณ์นามหานตริฟังอีกเรื่องหนึ่ง ว่า

3. นิทานเรื่องบุตรีขุนเมือง

มีวาณิช 4 คนเป็นสหายกัน ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ เมืองท้าวพิรุณศรราช สหายทั้ง 4 คนมีทองคำละชิ้น และได้ชวนกันไปค้าขายยังเมืองขุดตุกมหานครราชธานี ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้านิศ กรมหาราช พระมเหสีทรงพระนามว่านางเทพลุศเทวี มีขุนเมืองนามแสนจางราช ขุนเมืองมีธิดาคนหนึ่งชื่อนางน้อย อายุ 7 ขวบ ครั้นนั้นเมื่อวาณิชทั้ง 4 เดินทางไปถึงประจันตคาม จึงได้แวะพักที่ศาลาแห่งหนึ่ง จากนั้นก็มีพรหมณ์ 4 คนได้เดินทางมาขออาศัยนอนที่ศาลาด้วยเป็นเวลาเย็นเพราะหากเดินทางเกรงจะได้รับภัยจากโจรผู้ร้าย และตกลงกันนำทองไปฝังไว้ใต้ต้นไม้แล้วจึงกลับมานอน พรหมณ์ผู้หนึ่งแกล้งทำหลับกรนอยู่ ครั้นเห็นเพื่อนหลับหมดแล้วจึงได้ลอบไปขุดทองแล้วนำไปฝังไว้ที่อื่น แล้วกลับมานอน ครั้นจะใกล้รุ่งจึงชวนกันลุกไปจะขุดทองจึง

เห็นแต่ร่องรอยไม่พบทอง พราหมณ์ทั้ง 4 จึงไปร้องแก่ขุนเมือง ขุนเมืองได้พิจารณาสืบสวนก็ไม่พบ พริศใด ๆ พราหมณ์ทั้ง 4 จึงทำฎีกายื่นแก่ขุนเมืองพระคลัง ๆ ก็นำฎีกาไปถวายแด่สมเด็จพระที่นั่งศรมหาราช พระองค์จึงมีโองการให้ขุนเมืองหาตัวโจรให้จงได้ หากมิได้จะลงโทษขุนเมืองโดยให้ชดใช้ทอง และปรับไหมจตุรคูณ แล้วให้พ้นตำแหน่งขุนเมือง รวมทั้งลงอาญาขุนเมืองกับวงศ์ญาติจนสิ้นชีวิต

ขุนเมืองมีความทุกข์หนัก เป็นที่กังวลแก่บรรดาภรรยาของขุนเมืองยิ่งนัก ภรรยาใหญ่จึงให้ครูบุดรีไปสอบถามถึงทุกชั้นนั้น ขุนเมืองจึงเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง เมื่อทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้ว ครูบุดรีจึงปลอบใจบิดาและรับปากบิดาว่าจะเป็นผู้ระงับโจรเพื่อบิดาให้จงได้ นางจึงให้พราหมณ์ทั้ง 4 แล้วเลี้ยงดูเป็นอย่างดีทุกวัน ในวันสุดท้าย นางจึงเล่านิยายเรื่องหนึ่งให้พราหมณ์ฟังเพื่อให้พราหมณ์ได้อธิบายให้นางเข้าใจ

4. นิทานเรื่องวิปักษณพราหมณ์

มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่าอารทสวรค์ ภรรยาชื่อสังขเศียร บุดรีชื่อนางลัดดาศรี มีพราหมณ์หนุ่มผู้หนึ่งชื่อวิปักษณพราหมณ์เที่ยวภิกขาจารมา เมื่อได้เห็นนางลัดดาศรีจึงเกิดจิตปฏิพัทธ์และสัญญาว่าจะมาขอนางเป็นภรรยาแล้วจึงกลับไปยังเคหสถานตนแล้วมิได้ส่งข่าวมาอีก ต่อมาเมื่อพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อบุรุษโสทรมาสู่ขอนางและทำการวิวาหมงคล เมื่อถึงเวลานอนนางก็กล่าวแก่บุรุษโสทรผู้สามีว่าขอผ่อนผันให้นางได้ไปแจ้งแก่วิปักษณพราหมณ์ก่อน บุรุษโสทรก็ตามใจนาง นางจึงอำลาเพื่อไป ระหว่างทางได้พบเสือโคร่ง มันชูคารามจะจับนางกินเป็นอาหาร นางก็กล่าวแก่เสือโคร่งว่าเพ็งมีสามีได้วันเดียวและนางกำลังเดินทางไปแจ้งแก่บุรุษคนแรกที่มีเจตนาจะมาสู่ขอนาง นางจึงขอเดินทางไปดำเนินการตามเจตนารมณ์ก่อนแล้วสวดสาบานว่าจะกลับมาให้เสือโคร่งจับกินเป็นอาหาร หากนางมิได้กลับมาขอโทษบาปของคนฆ่าสัตว์ต่างจงมาตกแก่นาง พยัคฆ์จึงว่าบาปนั้นเบานัก นางจึงว่าบาปของคนดื่มสุราและตีดาบิดามารดาตกแก่ตนเถิด พยัคฆ์จึงว่าบาปยังเบานัก พยัคฆ์จึงเล่านิยายถึงบาปอันหนักแก่นาง

5. นิทานเรื่องอุบลเศรษฐี

มีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่ออุบลเศรษฐี มีทอง 80 โกฏิ แต่ไม่มีบุตรจึงขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงให้ชื่อว่าเจ้าบุตรกุมาร ต่อมานางภรณาก็ตั้งครรภ์และคลอดบุตรออกมาชื่อเจ้ากุมารบุตร เศรษฐีเลี้ยงดูบุตร

ทั้งสองด้วยความรักเสมอกัน ต่อมาเศรษฐีให้โหรราชครูผูกดวงพยากรณ์แก่บุตร โหรพยากรณ์ว่ากุมารผู้พี่จะได้ครอบครองทรัพย์แสนศกของเศรษฐี ส่วนบุตรผู้น้องจะชั่วช้าทราวมและเลี้ยงชีพด้วยความยากลำบาก เศรษฐีจึงเป็นทุกข์หนักและเริ่มเกลียดชังจึงกำจัดบุตรเลี้ยงเพื่อให้ทรัพย์สมบัติตกแก่บุตรจากอุทรเมื่อเศรษฐีสิ้นชีวิตสมบัติจึงตกแก่บุตรแท้ของเศรษฐีและสมบัตินั้นก็วิบัติประลัยไปดังคำที่โหรพยากรณ์ เสือโคร่งจึงว่าหากนางลัดดาศรีไม่กลับมา ก็ขอให้บาปอันรักลูกไม่เป็นสัตย์ธรรมของเศรษฐีจงตกแก่นาง นางลัดดาศรีก็รับคำ แล้วลาเสือโคร่งไป

ระหว่างเดินทางนั่นเอง นางก็ถูกโจรผู้หนึ่งจับตัวไว้ นางจึงเล่าความดังที่ได้เล่าแก่เสือโคร่งให้โจรฟัง และสัญญาว่านางจะกลับมา หากไม่กลับมาขอให้บาปของผู้ฆาปิตามารดาจงมาตกแก่นางเถิด โจรจึงว่าบาปนั้นยังเบา ขอให้บาปแห่งพระมหาเถร ผู้เจ้าอาราม จงมาตกแก่นางและยกนิยายให้นางฟัง

6. นิทานเรื่องพระมหาเถรรักศิษย์ไม่เสมอกัน

ยังมีพระมหาเถรองค์หนึ่งเป็นเจ้าอาราม เป็นผู้มิได้รักศิษย์บริพัตรเสมอกัน แจกไทยธรรมก็ไม่เสมอกัน ซึ่งเป็นบาปหนักหนา นางลัดดาศรีก็รับเอาบาปนั้นหากนางผิดสัญญาโจร

ครั้นมาถึงบ้านวิปักษณพรหมณ์ นางจึงแจ้งให้ทราบว่ามีบิดาตนได้ยกนางให้แก่ผู้อื่นไปแล้ว วิปักษณพรหมณ์ก็ยอมรับและกล่าวว่าด้วยบุญบุญญาที่เราทั้งสองไม่เคยครองคู่กันมา จากนั้นจึงเล่านิยายเป็นคำสั่งสอนแก่นาง

7. นิทานเรื่องท้าวเอฬาราช

มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าท้าวเอฬาราช แห่งเมืองอาวหะนคร พระมเหสีทรงพระนามว่าอินทกัลยาณี มีพระราชบุตร 3 พระองค์ ซึ่งพระนางผู้พี่ทั้งสองนั้นได้แต่งงานกับเศรษฐีอยู่ในเมืองนั้น แต่นางผู้น้องนั้นยังหาพระสวามีมิได้ มีเศรษฐีผู้หนึ่งนามว่าเควี่เศรษฐี เป็นพระสหายกับท้าวเอฬาราช และมีบุตรหนึ่งคน ชื่อว่าโชติกุมารซึ่งเป็นผู้มีจิตสันโดษ ใจกุศลทำทานทุกวันมิได้ขาด เมื่อเศรษฐีสิ้นชีวิต ทรัพย์สมบัติก็ตกแก่โชติกุมาร โชติกุมารมิได้ทำการค้าดูจับาดังแต่ก่อน ทำแต่บุญให้ทาน ในที่สุดทรัพย์สมบัติก็หมดไป ต้องไปรับจ้างเขาเลี้ยงชีวิต วันหนึ่งท้าวเอฬาราชเสด็จเลียบพระนครเห็นโชติกุมารรับจ้างตำข้าวอยู่จึงสอบถามประวัติแก่ขุนเมือง ขุนเมือง

จึงกราบทูลให้ทรงทราบ ท้าวเอฬาราชได้รับโชติ कुमार ไปชุบเลี้ยงในวังด้วยระลึกถึงเควีเศรฐฐีผู้เป็นพระสหาย แล้วพระราชทานพระราชธิดาองค์สุดท้ายให้เป็นภรรยา ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่พระนางอินทกัลยาณี ส่วนเจ้าโชติ कुमारและนางนั้นก็อยู่ร่วมรักสมครสมานกัน ในพระราชวังนั่นเอง

ครั้นเวลากลางคืนพระเจ้าเอฬาราชจะเสด็จไปลองใจนายทวารบาลประตูเมืองทั้งสี่ทิศว่า จะปฏิบัติงานเข้มแข็งเพียงใด คืนหนึ่งเสด็จไปยังประตูด้านบูรพาและสั่งให้นายทวารบาลเปิดประตู นายทวารบาลก็เปิดประตูให้ จากนั้นพระองค์ก็เสด็จไปยังทิศทักษิณนายทวารบาลก็เปิดประตูให้ ต่อมาพระองค์เสด็จไปยังด้านปัจฉิมทิศ นายทวารบาลก็ยังคงเปิดประตูให้อีก สุดท้ายเสด็จไปยังอุดรทิศแต่นายทวารบาลมิได้เปิดประตูให้ด้วยเห็นว่าผิดจารีตประเพณี ท้าวเอฬาราชแสร้งทำพิโรธและว่าจะประหารชีวิตด้วยพระแสงขรรค์ ซึ่งนายทวารบาลด้านทิศอุดรก็ยินดีให้ประหาร โดยจะขอเล่านิยายอันเป็นธรรมเนียมโบราณถวายก่อน

8. นิทานเรื่องमाणพเลี้ยงพังพอน

ในอดีตกาล ยังมีมาณพผิวเผือกคนหนึ่ง มีบุตรเป็นทารกอยู่คนหนึ่ง มาณพผิวเผือกเลี้ยงพังพอนและฝึกสอนจนเชื่องไวตัวหนึ่ง เพื่อให้รักษาบุตรภายในเคหา วันหนึ่งนางเมียไปตลาดส่วนผัวนั้นลงไปสูบน้ำ มีงูเห่าตัวหนึ่งเลื้อยมากัดทารกตาย พังพอนมาเห็นก็กั๊กงูเห่าจนตายแล้วคาบไปไว้ใต้ที่นอนทารกนั้น ครั้นมาณพกลับจากทำน้ำได้เห็นบุตรตนตายจึงคิดว่าพังพอนฆ่าตายด้วยความโกรธจึงฆ่าพังพอนจนตายแล้วอุ้มทารกขึ้นมา เมื่อเห็นงูเห่าตายจึงเข้าใจความจริงและยังเสียใจที่ตนเองไม่ได้พิจารณาให้ดี ต้องเสียบุตรตนไปแล้วยังต้องเสียพังพอนอีกด้วย

ท้าวเอฬาราชจึงเสด็จคืนพระนคร เช้าวันนั้นพระองค์ตรัสสั่งให้นายทวารบาลทั้งสี่เข้าเฝ้า แล้วให้ลงพระราชอาญาแก่นายทวารบาลทั้งสามที่เปิดประตูเมืองให้ ส่วนนายทวารบาลด้านทิศอุดรนั้น พระองค์พระราชทานผ้าสีชมพูผืนหนึ่งซึ่งมีค่าพันตำลึงทอง ซึ่งนายทวารบาลทิศอุดรก็ได้เก็บรักษาเป็นอย่างดี ปีหนึ่งจะนำออกมาจบบใส่เศียรเกล้าแล้วเก็บรักษาไว้

ด้านโชติ कुमारมีความต้องการจะเดินทางไปยังอรัญประเทศ ต้องการให้ภรรยาอยู่กับพระราชบิดาพระราชมารดา แต่นางไม่ยินยอมยืนยันว่าจะเดินทางติดตามไปด้วย ซึ่งท้าวเอฬาราชก็ตามใจนางทรงอนุญาต โชติ कुमारและนางจึงเดินทางออกจากเมืองด้านทิศอุดร นายทวารบาลจึงได้มอบผ้าสีชมพูที่รับพระราชทานมาให้แก่คนทั้งสอง ทั้งสองจึงแบ่งผ้าเป็นสองส่วนเพื่อแบ่งกันห่มแล้วจากไป เมื่อถึงบ้านพี่สาวใหญ่ ภรรยาโชติ कुमारต้องการไปเยี่ยมพี่สาว โชติ कुमारคัดค้านเนื่อง

ด้วยตนเป็นชายเขี้ยวใจแต่นางต้องการลงใจ โชติ कुमारจึงคล้อยตาม พี่สาวคนโตก็กล่าวดูถูกสามีของน้องสาว นางเกิดความละอายจึงออกมาและเดินทางต่อไปยังบ้านพี่สาวคนกลางก็ได้รับการดูถูกเช่นกัน ทั้งสองจึงออกเดินทางกันต่อไป พบต้นไทรใหญ่สาขาด้านหนึ่งก็ยินดีใช้เป็นที่พัก ถือศีลแปดโดยโชติ कुमारรักษาศีลปฏิบัติธรรมถึงเจ็ดวันโดยมิได้บริโภคอาหาร ด้วยเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย สมเด็จพระนรินทราธิราชเจ้าจึงเสด็จลงมาจากสวรรค์ นำสุรามฤตย์และรัตนมณีจินดา กับทิพยโภชนาหารลงมาบูชา โชติ कुमारจึงพานางกลับ มาถึงบ้านกุมภการ ช่างปั้นหม้อจึงขออาศัยนอน และขอหม้อคู่หนึ่ง เพื่อใส่น้ำสุรามฤตย์ และหุงอาหาร ครั้นเสร็จอาหารแล้วโชติ कुमारจึงให้นางภรรยาไปหาพี่สาวทั้งสองเพื่อขออาศัย ก็ได้รับการดูหมิ่นอีกเช่นเดิมและให้ออกมาพักนอกรั้วบ้านเสมอกับพวกจันทาล โดยได้ไม้และแปกคามาสรางกระโจมอาศัย เวลาต่อมาสามีเศรษฐีของพี่สาวทั้งสองจะบรรทุกสำเภาคณละสามลำไปค้ายังเมืองจันทประเทศ โชติ कुमारขออาศัยไปด้วย โดยได้รับหน้าที่เป็นคนวิดน้ำท้องเรือและมีเพียงน้ำส้มพุ่มหนึ่งเป็นสินค้าติดไป ตามระยะทางนั้นแต่เดิมต้องใช้เวลาเดินทาง 1 ปี แต่ด้วยบุญญาธิการของโชติ कुमारทำให้เดินทางเพียง 1 เดือนก็ถึงและเรือสำเภาก็ไม่มีรอยร้าวรอยร้าวแต่ประการใด เศรษฐีทั้งสองก็เชื่อว่าเป็นบารมีของแม่ย่านางเมื่อจำหน่ายสินค้าและซื้อสินค้าบรรทุกเรือสำเภาเสร็จจึงให้มีพรหมพาขวัญแม่ย่านางถึง 7 วัน เมื่อจะกลับโชติ कुमारจึงคอนหม่อนน้ำสุรามฤตย์ไปยังประตูเมืองจันทประเทศ แจ้งแก่นายทวารบาลว่าตนถือพระราชสาส์นมาจากเมืองอาวหะนครมาถวายแด่องค์พระ มหากษัตริย์ นายทวารบาลห้ามปราม แต่โชติ कुमारยืนยันให้เร่งเข้าไปกราบทูลให้ทรง นายทวารบาลก็เข้าไปกราบทูลโดยมีโชติ कुमारตามไปด้วย พระราชาจึงให้เบิกตัวและถามว่าเป็นใคร มาแต่ประเทศใด โชติ कुमारจึงตอบว่าพระเจ้าเอฬาราชให้ถือพระราชสาส์นมาถวายแก่พระองค์ และรับสั่งมาว่าเมื่อใดพระองค์และพระมเหสีอยู่พร้อมกันจึงให้เปิดราชสาส์น เมื่อพระมหากษัตริย์และพระมเหสีเสด็จอยู่ในที่โอรุฐานที่ประดับประดาตั้งเครื่องสักการะนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วโชติ कुमारซึ่งประดิษฐานอยู่เหนือเหนือบรรดาสรรพภูมิจึงนำสุรามฤตย์ให้ทั้งสองพระองค์เสวยก็กลับกลายเฉิดโฉม ดังอายุราว 15 – 16 ปี โชติ कुमारถวายแก้วมณีมนินห์จินดาแด่พระมหากษัตริย์ แล้วถามว่าแก้วมณีนี้ควรมีค่าเท่าใด เสนาอำมาตย์ก็ตอบอย่างไม่สมคุณค่า โชติ कुमारจึงเอาดวงแก้วมาสร่งน้ำแล้วนำน้ำมาให้จตุรมนตรียึดทั้งสี่ก็กลับเป็นหนุ่มขึ้นมาพระมหากษัตริย์เห็นเหตุแห่งความอัศจรรย์จึงให้ตกแต่งสำเภากเงิน 500 ลำเภาทอง 500 สิ่งของบรรทุกสิ่งละ 500 คนประจำเรือลำละ 500 ให้ทันภายใน 10 วัน จากนั้นโชติ कुमारจึงลากลับมายังสำเภา และให้เศรษฐีเจ้าของสำเภาก่อนการออกเรือไป 10 วัน เพื่อรอสำเภากเงินสำเภาทองและสิ่งของสิ่งละ 500 ที่ได้รับพระราชทานมา เศรษฐีทั้งสองไม่เชื่อพร้อมทั้งหัวเราะเยาะและกล่าวว่าหากเป็นเช่นนั้นจริง ตนทั้งสองจะยกสำเภาทั้งหกลำให้และยอมเป็นทาสหากไม่ได้จริงจะให้โชติ कुमारเป็นทาสและรุมใช้อย่างหนัก เมื่อครบ 10 ราตรี พระมหากษัตริย์ก็นำ

สำเนาทั้ง 1,000 ล้า และสิ่งของต่าง ๆ มาให้ตามสัญญา เศรษฐีทั้งสองจึงแพ้สัญญายกสำเนาทั้ง หกกล้าให้และยอมเป็นทาส แล้วพากันกลับมายังอาวहनคร

ส่วนนางภรรยาเจ้าโชติ कुमार บังเกิดเพณินิมิตว่าเจ้าโชติ कुमार ได้สำเนาเงินสำเนาทองและ สิ่งของอย่างละ 500 กลับมา เมื่อตื่นขึ้นก็ดีใจ รีบไปเล่าให้พี่สาวทั้งสองฟัง นางสาวทั้งสองก็ บริภาษว่าอย่านำความเท็จมาแล้ว หากเป็นจริงนางทั้งสองจะยกสมบัติให้พร้อมทั้งยอมเป็นทาส หากเป็นเท็จนางภรรยาโชติ कुमार ก็ต้องตกเป็นทาสเช่นกัน เวลาผ่านไปสามราตรี ก็เป็นจริงตามที่ นางภรรยาโชติ कुमार เล่าทุกประการ ทั้งสองจึงจัดตกแต่งเครื่องบรรณาการที่ได้รับมาไปถวาย บังคมแด่พระราชบิดาพระราชมารดา พระนางอินทกัลยานีก็เสด็จมาต้อนรับด้วย ท้าวเอฬาราชจึง ตรัสว่าแต่ก่อนที่เรายกพระธิดาองค์สุดท้ายให้แก่โชติ कुमार พระนางซึ่งโกรธพระองค์ บัดนี้พระนาง มารับเจ้าโชติ कुमार ด้วยเหตุอันใด แล้วตรัสแก่โชติ कुमार ว่าอย่าถวายบังคมเลย แต่เจ้าโชติ कुमार ก็ กล่าวว่าย่าถือโกรธพระมารดาเลย แล้วทั้งสองก็ไปถวายบังคมพระมารดา พระมารดาจึงขอให้ เจ้าโชติ कुमार ปลอยพระราชบุตรชายทั้งสองและพระราชธิดาองค์โตและองค์รองให้เป็นไท เจ้าโชติ कुमार ก็ทำตามพระประสงค์และคืนสำเนาทั้งหกกล้าให้ด้วย แล้วกราบทูลว่าเหตุที่ตนทำเช่นนั้น ก็ เพราะต้องการให้เศรษฐีทั้งสองเห็นโทษแห่งตนเท่านั้น

วิปักษพราหมณ์จึงว่าเหตุแห่งนางภรรยาเจ้าโชติ कुमार ครอบครองความสัตย์แห่งพระราชบิดา เช่นนั้น นางจึงสุขสถาพรเมื่อภายหลัง จึงให้นางลัดดาศรีกลับไปปรนนิบัติสามี นางก็เดินทางกลับ มาถึงยังสำนักแห่งโจร นางจึงเล่าเหตุยุดแก่โจร นายโจรเห็นว่านางเป็นผู้รักษาสัตย์ยิ่งนักจึง ปลอยนางกลับไปหาสามี นางจึงเดินทางต่อมาจนถึงที่อยู่แห่งพยัคฆ์ นางก็เล่าคดีความทั้งหมดให้ พยัคฆ์ฟัง พยัคฆ์เห็นความสัตย์แห่งนางจึงปลอยนางกลับไปปรนนิบัติสามีเป็นที่ผาสุกสวัสดิ์

เมื่อบุตรขุนเมืองเล่าให้พาดิษทั้งสี่ฟังจนจบแล้วจึงถามว่า พราหมณ์ผู้เป็นสามีของนาง โจร พยัคฆ์ และวิปักษพราหมณ์ ผู้ใดประเสริฐที่สุด พาดิษแต่ละคนก็เลือกกันคนละคำตอบ นาง บุตรีขุนเมืองจึงดำริว่า พาดิษแต่ละคนเลือกกันคนละอย่างเพราะมีกำหนดต่างกัน พาดิษที่เลือก พราหมณ์ผู้เป็นสามีของนางด้วยมีกำหนดแห่งกามคุณ พาดิษที่เลือกพยัคฆ์ก็ด้วยมีกำหนดแห่ง อาหาร พาดิษที่เลือกโจรก็ด้วยมีกำหนดแห่งการประสังค์ทรัพย์สมบัติผู้อื่น ส่วนผู้ที่เลือกวิปักษ พราหมณ์นั้นก็ด้วยกำหนดในกามแก่ภรรยาผู้อื่น เมื่อนางคิดได้ดังนั้นแล้ว นางจึงจัดแต่งของกินให้ พี่เลี้ยงนำไปให้แก่พาดิษผู้เห็นว่าโจรนั้นประเสริฐสุด แล้วให้พี่เลี้ยงนำไปให้โดยแจ้งด้วยว่าบุตรี ขุนเมืองเสนหายิ่งนักให้พาดิษผู้นั้นและนางต้องการไปพบ เมื่อได้พบกันพาดิษก็เข้าไฉไลมนาง

ด้วยจิตปิติพท์ นางกล่าวว่าด้วยเหตุแห่งบุพเพสันนิวาสจึงทำให้ได้มาพบกันแต่เกรงในภายหน้า นางจะถูกทอดทิ้ง นายพาณิชจึงว่านางอย่ากังวลร้อนใจด้วยความทุกข์ยากเลย ตนมีทรัพย์สมบัติที่ สะสมไว้ วันรุ่งขึ้นจะพาไปดูตามความประสงค์ของนาง ครั้นรุ่งขึ้นนางจึงไปพบพร้อมแบกถุง ข้าวสารไปด้วย เมื่อนายพาณิชถามว่าเป็นสิ่งใด นางก็บอกว่า เป็นอาหาร นายพาณิชจึงพานางไป ยังต้นไทรที่ฝั่งทองแล้วขุดคุ้ยดินเพื่อให้นางได้แลเห็น นางจึงว่าได้แลเห็นความจริงใจแล้วขอให้ นายพาณิชกลับไปฝั่งทองไว้ตามเดิมเถิด จากก้นนั้นจึงพากันกลับไปยังเคหสถาน ระหว่างทางนางก็ฉีกถุง ข้าวสารเรียรายไปตามทางจนถึงบ้าน แล้วให้นายพาณิชรออยู่ที่ชานเรือน จากนั้นนางก็ไปเล่า ความให้ขุนเมืองฟังทุกประการ ขุนเมืองก็แต่งคนให้ตามข้าวสารไปขุดเอาทองมา และจับกุมตัว นายพาณิชผู้ร้ายนั้นไว้ แล้วขุนเมืองก็นำความไปกราบทูลและถวายทองแด่พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์จึงให้รับทองส่วนของโจรเข้าท้องพระคลังหลวง อีกสามส่วนคืนไปแก่นายพาณิช ทั้งสาม

เมื่อนางตันไตรยเล่านิยายให้บิดาฟังจนจบแล้วจึงกล่าวว่านางผู้นั้นยังสามารถช่วยบิดาให้ พ้นภัยได้ ตนอายุ 9 ขวบแล้วย่อมสามารถช่วยบิดาให้พ้นภัยได้เช่นกัน วิจารณ์วิจารณ์นามมนตรีจึง ราพึงว่าบุตรของตนนั้นเป็นผู้มีสติปัญญายิ่งนัก จึงจะนำนางไปถวายตัวแด่พระเจ้าไอสุริยพาทราช เห็นจะเป็นการดี

รุ่งขึ้น จึงให้ข้าราชการและนุ่งห่มผ้าแพรพรรณสีชาวบริสุทธิ์ ประดับตกแต่งอย่าง ดงามจัดสีวิภาคานงามเข้าชบวนประโคมแห่แหนอย่างสมเกียรติ ครั้นถึงประตูวังนางกล่าวแก่นายทวารว่านางมาถวายตัวเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาท จะเข้าจะออกประตูพระราชวังมีสิ่งใดผิด พลังประการใด หรือหากชบวนแห่ที่มาด้วยความอึกทึกอลหม่านอย่างใดก็ขอให้นายทวารอวยพร สั่งสอนด้วย เพราะนางมาจากชนบทอาจจะไม่รู้ธรรมเนียม นายทวารหญิงชาย ณ ที่นั้นต่างก็ สรรเสริญชื่นชมที่นางมีวาจาไพเราะอ่อนหวาน เห็นจะเป็นผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ ผิดกว่านางผู้มา ก่อน ๆ ครั้นมาถึงท้องพระโรงเรือนหลวง เมื่อนางได้อยู่ในที่อันควรแล้วจึงกล่าวปราศรัยแก่นางเจ้า แก่ก้านัลในเพื่อฝากเนื้อฝากตัวว่านางเป็นผู้มาอยู่ใหม่หากเจรจาพลัดในพระราชอาชญา กฤษฎีกาใด ก็ขอให้ช่วยเอ็นดูตักเตือนสั่งสอนด้วยเถิด นางเจ้าแก่เหล่านั้เห็นนางคนนี้ช่าง ฉลาดเจรจา วาจาไพเราะนัก นางจะมีบุญวาสนาและพวกตนจะได้พึ่งในภายหน้าเป็นแน่

ครั้นเวลาสายัณกาล พระเจ้าไอสุริยพาทราชก็เสด็จยังที่ตั่งการวิหามงคลด้วยนาง ตันไตรย ซึ่งพร้อมพรั่งนางสนมก้านัลใน นางตันไตรยจึงเจรจาปราศรัยถามเกี่ยวกับธรรมเนียมโบราณ

จารีตประเพณีในการปฏิบัติตนบางหรือไม่เหล่านางสนมต่างปฏิเสธด้วยมิเคยรู้มาก่อนจึงขอให้นางต้นไทรช่วยเล่านิยายโบราณอันเป็นประโยชน์นั้น โดยมีพระเจ้าไอสุริยพาหาราชเสด็จบรมมหนึ่งฟังอยู่ด้วย

9. นิทานเรื่องไอสรพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช

ในอดีตกาล มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงนามว่าพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช ครองกรุงอุตรมมหานคร มีพระราชโอรสสองพระองค์ ซึ่งโหราจารย์ได้พยากรณ์ว่าพระราชโอรสพระองค์โตจะได้ไปครองกรุงตักกศิลามหานคร ครั้นพระชนมายุได้ 16 พรรษา พระราชบิดาจึงทรงแจ้งให้พระราชโอรสทรงทราบซึ่งก็ต้องกับพระประสงค์ ดังนั้นพระราชโอรสองค์โตจึงกราบบังคมทูลลาพระราชบิดาพระราชมารดามุ่งหน้าไปยังเมืองตักกศิลามหานคร โดยมีพระพี่เลี้ยงสี่คนเดินทางตามเสด็จไปด้วย โดยพระราชโอรสให้พี่เลี้ยงทั้งสี่ให้คำมั่นสัญญาว่าจะต้องอดใจไม่กำหนดใน รูป รส กลิ่น เสียง แล้วจึงออกเดินไปยังเมืองตักกศิลา ระหว่างเดินทางมาถึงราวปานางยักษ์ซึ่งอาศัยอยู่แถบนั้นก็ได้เนรมิตร่างเป็นหญิงรูปงามเยาว์วัยมาดักที่ทางด้านหน้า ที่ทั้งห้าจะต้องเดินทางผ่าน พี่เลี้ยงผู้หนึ่งเห็นรูปร่างอันงดงามของหญิงงามจึงเกิดความกำหนัดลุ่มหลง ลืมคำสัญญาที่ให้ไว้กับพระราชโอรสแอบลักลอบไปพบนางจึงถูกนางยักษ์จับกินเป็นอาหาร พระราชโอรสและพี่เลี้ยงทั้งสามจึงออกเดินทางต่อ ระหว่างทางพระโอรสก็ตรัสสอบถามสั่งสอนไปด้วย ฝ่ายนางยักษ์ก็เดินทางไปเนรมิตศาลาพร้อมด้วยดนตรีนางขับระบำดักไว้ที่ด้านหน้า เมื่อทั้งสี่เดินทางไปถึงพี่เลี้ยงคนหนึ่งเกิดสัททรมลุ่มหลงในเสียง หลบหนีออกมาหานางยักษ์จึงจับกินเป็นอาหาร แล้วนางยักษ์ก็รีบไปเนรมิตศาลาดักไว้ด้านหน้าอีกหลังหนึ่ง จำแลงกายเป็นหญิงเยาว์วัยงดงามยิ่งนักปรุกกระแจจะจวงจันท์เครื่องสุคนธ์หอมระเหยหลอบบอวล พี่เลี้ยงผู้หนึ่งเกิดกิเลสหนักในคันธามรณ์ ลุ่มหลงในกลิ่นจึงลักลอบออกมาหานางจนถูกจับกินไปอีกคนหนึ่ง นางยักษ์ก็ไปเนรมิตศาลาดักไว้เบื้องหน้าอีก ภายในศาลามีบรรจถรณ์ปูเสื่อสะอาดเอี่ยม มีภาชนะทองใส่โภชนาหารอันประณีตบรรจง ครั้นพี่เลี้ยงมองเห็นก็เกิดอาการเคลิบเคลิ้มไหลหลง หลีกหนีพระราชโอรสเพื่อไปกินอาหารนั้น จึงถูกนางยักษ์จับกินไปอีกคนหนึ่ง ยิ่งแต่พระราชกุมารพระองค์เดียว นางยักษ์ก็ไปเนรมิตร่างเป็นหญิงสาวสวยงามราวนางสวรรค์ถ้อยอยู่เบื้องหน้าเชิญชวนให้สมัครสวาส พระกุมารก็หลบเลี่ยงไป นางยักษ์เห็นว่าพระกุมารไม่ไยดีจึงเนรมิตร่างเป็นสตรีอุ้มเด็กทารกตามไปแล้วร้องเรียกให้พระกุมารช่วยอุ้มบุตร พระราชโอรสก็แจ้งว่าพระองค์ทราบดีว่านางเป็นยักษ์จำแลงอย่ามาแสวงเสเพทุบายเลย นางยักษ์จึงถอยออกมาแล้วเนรมิตร่างเป็นหญิงงามราวเทพอัปสรเดินต้อยติดตามพระโอรสไป

ครั้นถึงเมืองตักกศิลา นคร พระราชกุมารประทับอยู่นอกพระนคร นางยักษ์แปลงก็ขึ้นไปนั่ง
 แบนพระราชกุมาร ผู้ใดพบเห็นต่างก็เข้าใจว่าเป็นสามีภรรยา และเลื่องลือกันไปว่านางนั้นงามยิ่ง
 กว่าองค์อัคมเหสีพระเจ้าตักกศิลา จนความทราบถึงพระเจ้าตักกศิลา เมื่อสอบถามว่านางยังไม่มี
 สามีจึงรับนางเข้าไปอภิเษกเป็นอัคมเหสีใหญ่กว่าสาวสนมกำนัลในกว่าพันหกร้อยนาง นางจึง
 ทูลขอเวนคนทั้งแผ่นดินให้อยู่ใต้อาณัติสิทธิ์ของนาง พระมหากษัตริย์ไม่ทรงอนุญาต นางจึงต่อลอง
 ว่าขอแต่ในแคว้นแคว้นพระนคร พระมหา กษัตริย์จึงทรงอนุญาต คืนหนึ่งนางยักษ์จึงออกไปชักชวน
 ผูกยักษ์ญาติกามาจับพระมหากษัตริย์กับสาวสนมกำนัลในที่อยู่ในพระราชวังกินเสียหมดสิ้น แล้ว
 หันไป ครั้นรุ่งเช้าเสนามهامนตรีไขประตูเข้าไปในพระราชวัง ไม่เห็นพระมหากษัตริย์และสาวสนม
 กำนัลใน เห็นแต่กองกระดูกกลาดเกลื่อน โลหิตกระจัดกระจายเต็มพื้นและฝาผนัง เป็นที่โกลาหล
 และโงะจันกันไปทั่ว พระราชโอรสจึงสอบถามความ เมื่อทราบเหตุดังนั้นก็แจ้งว่าเป็นนางยักษ์นี้
 ซึ่งอยู่ในป่าสาระภีนั้น นางลวงกินพี่เลี้ยงทั้งสี่ของพระองค์แล้วติดตามมาจนถึงเมืองตักกศิลา
 พระมหากษัตริย์ไม่ทรงทราบว่านางยักษ์แปลงจึงรับนางไปเป็นมเหสีจึงถูกจับกินเป็นอาหารดังที่
 ปรากฏ ชาวเมืองได้ฟังจึงไปแจ้งกับเสนามهامนตรี เมื่อพระราชโอรสได้พบกับเสนามهامนตรี จึง
 เล่าความทั้งหมดให้ฟัง เสนามهامนตรีจึงให้โหรมาทำนาย โหรผูกดวงเมืองแล้ว จึงทำนายว่าเมือง
 นี้จำต้องผลัดราชวงศ์ใหม่ พระกุมารนี้ก็ต้องตามคำทำนายได้เป็นกษัตริย์ต่างเมือง จึงได้ตั้งพิธี
 ชำระพระราชสมณเทียรให้บริสุทธิ์ แล้วอภิเษกพระราชกุมารผ่านพิภพตักกศิลามาแต่กาลนั้น

นางตันไตรยจึงกล่าวว่าผู้ใดกำหนดนักในธรรมสี่ประการคือ รูป รส กลิ่น เสียง ไข้ว ผู้นั้น
 พินาศแน่ เหล่าอุคินาริพฤตติสตรียะติปริพาธทั้งหลายเมื่อได้ฟังนิยายที่นางตันไตรยเล่า
 ต่างก็สรรเสริญสาธุการ นางก็รับปากว่าหากพวกรุ่นนี้นางมีโอกาสได้มาเข้าเฝ้าฯ ก็จะทำให้ไพเราะ
 ยิ่งขึ้นไปอีก

พระเจ้าไอสุริยพาหาราชก็ทรงฟังนิทานมิได้หลับ พอถึงวันพวกรุ่นก็ตรัสสั่งให้วิจิตรวิจารณ์าส่ง
 นางผู้นี้มาอีก ครั้นถึงกาลวิวาหมงคล วิจิตรวิจารณ์ามهامนตรีก็ประดับตกแต่งนางตันไตรยเพื่อ
 นำเข้าเฝ้าฝ่าพระบาท หม่อมศรีราชกัลยา จึงเตือนให้นางตันไตรยเล่าบุรพนิยายต่อ นางจึงเล่า
 ดังนี้

10. นิทานเรื่องเศรษฐีสอนบุตร

เศรษฐีผู้หนึ่ง มีบุตรชายคนหนึ่ง เมื่อใกล้ตายเศรษฐีได้สอนบุตรชายว่า “กิริยาไปดีกว่าอยู่ หาบดีกว่าคอน นั่งดีกว่านอน จะกินอะไรให้พิจารณาก่อน” แล้วเศรษฐีจึงถึงแก่ความตาย ส่วนบุตรเศรษฐีก็ยากจนลง ต่อมาได้คบหากับบุรุษเชื้อใจผู้หนึ่ง จึงร่วมมือกันไปหาพินมาขาย โดยบุตรเศรษฐีนำพินไปขายหาบหนึ่ง ดังคำที่บิดาสอนว่า “หาบดีกว่าคอน” ส่วนชายเชื้อใจกล่าวว่าเอาไปมากทำไม จึงนำพินไปเพียงคนเดียว เมื่อทั้งสองจำหน่ายพินได้ บุตรเศรษฐีจึงได้เงินมากกว่าชายเชื้อใจสองเท่า จึงนำเงินไปซื้ออาหารส่วนหนึ่งและเก็บสะสมไว้ส่วนหนึ่งจนสามารถซื้อเสื้อผ้านุ่งห่มได้ ส่วนชายเชื้อใจนำเงินไปซื้ออาหารส่วนหนึ่งและซื้อสุราส่วนหนึ่ง เสื้อผ้าจะนุ่งห่มก็หายาก วันหนึ่งพากันเดินทางไปถึงศาลากลางทางก็เข้าอาศัย บุตรเศรษฐีระลึกถึงคำสอนของบิดาว่า “ไปดีกว่าอยู่” จึงชวนชายเชื้อใจออกเดินทาง แต่ชายเชื้อใจเย็นกรานจะพักก่อน เมื่อได้รับลมเย็น ๆ ก็เคลิ้มหลับ จึงถูกขโมยห่ออาหารไป เมื่อตื่นมาก็แตกตื่นตกใจที่ห่ออาหารหายวิ่งไล่ไปจนทันบุตรชายเศรษฐี บุตรชายเศรษฐีก็หุงหาอาหารและชวนกันกินอาหาร เมื่อถึงเวลานอนบุตรชายเศรษฐีก็ระลึกถึงคำสอนของบิดาว่า “นั่งดีกว่านอน” จึงนั่งอยู่ ครั้นมีขมิ้นยามมีโจรกลุ่มหนึ่งแอบนำทองซึ่งหนึ่งมาฝังไว้ใกล้ศาลา ครั้นใกล้รุ่งบุตรเศรษฐีจึงลักลอบไปขุดทองแล้วจึงไปปลุกชายเชื้อใจให้ออกเดินทาง ชายเชื้อใจก็ให้บุตรเศรษฐีนำมาก่อนจึงโลเลออกตามไป เห็นบุตรเศรษฐีตะพายห่อจึงถามว่าคือสิ่งใด บุตรเศรษฐีจึงว่าคือทองซึ่งหนึ่งที่ตนได้มาตั้งแต่เมื่อคืน ชายเชื้อใจจึงขอแบ่งแต่บุตรเศรษฐีกลับกล่าวเตือนสติ ชายเชื้อใจจึงคิดปองร้ายเพื่อชิงทองนั้น จึงให้บุตรเศรษฐีไปหาพินหาฝัก โดยตนเองจะเป็นผู้หุงหาอาหาร เมื่ออาหารสุกแล้วก็ให้ไปอาบน้ำ ชายเชื้อใจจึงคดอาหารออกแล้วเอายาพิษคลุกลงในอาหาร เมื่อบุตรเศรษฐีกลับมาชายเชื้อใจก็ให้กินอาหารก่อน เพราะตนจะไปอาบน้ำ บุตรเศรษฐีคอยอยู่เป็นเวลานาน เห็นผิดสังเกตก็ทักถามบุตรเศรษฐีว่าผิดปกติ คือการเสนอนึ่งอาหารทั้ง ๆ ที่เป็นคนเกียจคร้าน และไม่ยอมบริโภคอาหารพร้อมกันอีกด้วย บุตรเศรษฐีระลึกถึงคำที่บิดาสอนว่า “จะกินให้พิจารณาก่อน” จึงหยิบข้าวในภาชนะหนึ่งมาปั้นเป็นก้อนให้กากิน ปรากฏว่ากาตายทันที และหยิบจากอีกภาชนะหนึ่งปั้นให้กากินแต่กาไม่ตาย บุตรเศรษฐีจึงกินข้าวจากภาชนะนั้น เมื่ออิ่มแล้วจึงนำอาหารที่คลุกยาพิษใส่ลงในภาชนะที่ตนเพิ่งกินหมด แล้วชักผ้าคลุมศีรษะนอนอยู่ เมื่อชายเชื้อใจกลับมาก็เห็นว่าบุตรเศรษฐีตายแล้วจึงกินข้าวที่คลุกยาพิษนั้น แล้วแอบหยิบทองเดินหนีไปตายระหว่างทางนั่นเอง บุตรเศรษฐีจึงออกตามไป ระหว่างทางพบสตรีผู้หนึ่งยังไม่มีสามี นางจึงเล่าว่าพบชายผู้หนึ่งเดินมาดี ๆ ก็มาตายอยู่ตรงพิน บุตรเศรษฐีให้นางนำไปแล้วบอกว่าจะให้โชคแก่นางบ้าง เมื่อนางพาไปจนพบศพชายเชื้อใจจึงนำทองแบ่งให้หญิงสาวกึ่งหนึ่ง แต่หญิงสาวบอกว่าตนเองนั้นยังโสดคงไม่สามารถที่จะ

รักษาทองได้ด้วยตนเอง บุตรเศรษฐีก็ว่าตนเองนั้นก็ยังโสด จึงร่วมกันรักษาทองไว้เลี้ยงดูกันและ
เป็นคู่ครองกันในกาลนั้นนั่นเอง

เหล่าพฤติสตรีและนารีพระสนมกำนัลต่างพร้อมกันสาธุการเมื่อฟังนิทานจบลง นาง
ตันไตรยจึงกล่าวว่าวันพຸ່ງนี้ถ้าตนได้มาเข้าเฝ้าก็จะเล่านิทานให้เพราะกว่านี้อีก ส่วนพระเจ้าไอสุริย
พาหราชก็เพลินฟังมิได้บรรทม ครั้นถึงเวลาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทก็ตรัสสั่งให้วินิจฉัยพิจารณา
มหามนต์รึว่าแต่นางผู้นี้มาเข้าเฝ้า ครั้นสมัยกาลราตรีเสด็จเข้าที่ นางตันไตรยก็มาเข้าเฝ้า หม่อมนาง
กำนัลก็เตือนให้เล่านิยาย นางประณมกรทวายเป็นคมพระมหากษัตริย์แล้วเล่าอดีตนิยายดังนี้

11. นิทานเรื่องโอรสพระเจ้ากรุงมัทราส

เมื่ออาทิปฐุมกาลล่วงมาแล้ว มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระเจ้า
กรุงมัทราส ครองกรุงมัทราสมหานคร มีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง พระชนมายุได้ 16 พรรษา ก็ทูล
ลาไปเรียนศิลปศาสตร์ ณ ตักกศิลานคร พระราชบิดาจึงพระราชทานทองให้พันกระษาปณ์ โดยมีพี
เลียงติดตามออกเดินทางไปยังทิศอุดร

ยังมีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่ออุตรเศรษฐี อยู่ ณ กรุงเหมราชนคร มีบุตรผู้หนึ่งเมื่ออายุได้ 16 ปี ก็ลา
บิดาไปเรียน ณ ตักกศิลานคร บิดาจึงมอบเงินทองให้พันกระษาปณ์ โดยมีพีเลียงติดตามไปด้วยคน
หนึ่ง ครั้นมาถึงกลางทางก็พบพระราชกุมาร จึงสอบถามประวัติความเป็นมาของแต่ละคน เมื่อ
ทราบว่ามีจุดหมายเดียวกันจึงตกลงเป็นเพื่อนกัน แล้วกุมารทั้งสองและพีเลียงทั้งสองจึงเดินทางไป
จนถึงสำนักอาจารย์ทศปาโมกข์ เมื่อแนะนำตัวกับอาจารย์แล้ว ทั้งสองจึงมอบทองทั้งหมดขึ้นบูชา
พระอาจารย์ก็สอนศิลปศาสตราคมต่าง ๆ โดยนิยมนมธแก่พระราชกุมาร บุตรเศรษฐีและพีเลียง
ทั้งสอง จนจบไตรเพทภายในสามปี จึงไปอำลาพระอาจารย์เพื่อกลับไปยังนครสถานแห่งตน โดย
พระอาจารย์สั่งว่าให้แพรงแพรงตรง ห้ามไปทางแพรงเฉียงสาธารณะ บุตรเศรษฐีกับพีเลียงเชื่อดัง
คำที่อาจารย์กล่าวเตือนจึงไปทางแพรงตรง ส่วนพระราชกุมารตัดสินใจจะไปทางแพรงเฉียงว่าจะ
ไปที่ใด จึงออกเดินทางพร้อมพีเลียงไปตามทางแพรงเฉียงนั้น เมื่อพบบรรณศาลาก็พากันเข้าพัก
อาศัย

เมื่อสุรตนหนึ่งชื่อยักษ์ราช เห็นสองกุมารล้ำเข้ามาในเขตแดนตนก็จะจับกินเป็นอาหาร
พระราชกุมารก็เข้าสัปปุทธ์ด้วย ในที่สุดยักษ์ราชพ่ายแพ้จึงขอยอมแรกชีวิตตนกับการสอนมนต์

ถอดปรมาณแก่สองกุมาร เมื่อเรียนมนต์เสร็จจึงออกเดินทางต่อไป ล่วง 7 วัน ก็บรรลุถึงพิชยนคร อันมีท้าวพิรุณมหาราชครองราชสมบัติ พระองค์มีพระราชธิดาพระองค์หนึ่ง พระชนมายุได้ 15 พรรษา ทรงสิริโฉมงามแต่พระนางไม่เคยเอ่ยวาจาหรือแม้แต่จะยิ้มกับผู้ชายได้เลย พระราชบิดาจึงให้โหราจารย์ทำนาย โดยโหรถวายพยากรณ์ว่าเมื่อใดพระราชธิดาถึงวัยอันจะมีคู่ครองก็จะเอ่ยวาจาเมื่อนั้น ท้าวพิรุณมหาราชจึงให้สร้างปราสาทอย่างวิจิตรบรรจงเจ็ดชั้นพระราชทานแก่พระธิดาอยู่ด้วยกับพุดมินรีคอยดูแลห้อมล้อม โดยมีเหล่าดุริยดนตรีเครื่องสวดคอยประโคมอยู่ด้วยมีรับสั่งว่าหากพระธิดาจำนรรจากับบุรุษผู้ใดให้ประโคมเมื่อนั้น มีพระราชกำหนดไว้แก่ท้าวพระยาสามนตราและมุขมนตรีเสนาบดี คุกหนัดทั้งปวงให้แต่งกุมารผู้เป็นบุตร ส่งมาให้เจรจากับพระธิดาวันละคน ถ้าพระธิดาพาทักกับผู้ใดจะอภิเษกพระธิดาให้เป็นมเหสีแก่ผู้นั้น แต่หากพระธิดาไม่เจรจาก็ให้ลงอาญาแก่ผู้นั้นจนสิ้นชีพ และมีผู้ต้องลงอาญาไปอย่างอนันต์มหันตคณนา

วันหนึ่ง เป็นวาระแห่งบุตรเสนาบดี บิดามารดาทำมงคลการทำขวัญแก่บุตรโดยมาห่มคณาญาติต่างมาอวยพรบ้างก็รำให้ พระราชกุมารกับพี่เลี้ยงเดินมาพัก ณ ศาลาใกล้บ้านเสนาบดี เห็นเหตุการณ์ดังนั้นจึงสืบจนได้ความ พระราชกุมารกล่าวว่าหากมีผู้ไปแทนบุตรเสนาบดีจะว่าอย่างไร ชนทั้งหลายต่างดีใจไปแจ้งแก่เสนาบดี เมื่อเสนาบดีได้ฟังดังนั้นก็ยินดีหนักหนาให้ปรับสองกุมารเข้ามายังเคหะสถาน และกล่าวว่าหากพระราชธิดาตอบว่าที่จะแบ่งปันสุพรรณภรรยาหาสาให้กึ่งหนึ่ง แล้วจึงให้พระราชกุมารชำระสงสนานประดับประดาด้วยเครื่องอลงการแล้วจึงหมั้นแก่พระราชกุมารและพี่เลี้ยงไปยังพระราชมนเทียร พระเจ้าพิรุณมหาราชให้เบิกไปยังตำหนักพระราชธิดา

ครั้งถึงทวารมีขันทองรองน้ำสรงพระบาทอยู่คนหนึ่งพี่เลี้ยงก็ถอดจิตปรมาณเข้าสู่ขันทองนั้น แล้วร้องเชิญพระราชกุมารมา ขอเชิญพระเจ้าอยู่หัวเชิญชำระพระบาทแล้วจึงเสด็จขึ้นสู่พระเจ้าน้องท้าวเธอเถิด และเรียกเตี้ยค่อมสาวใช้ให้มาล้างพระบาท พระราชกุมารตรัสว่าเรามีพี่เลี้ยงอย่าให้ลำบากแก่สาวเตี้ยค่อม พี่เลี้ยงจึงถอดปรมาณมาเข้าร่างตนแล้วตักน้ำมาสรงพระบาท จากนั้นก็ถอดจิตปรมาณเข้าอยู่ในอัมรินทร์ให้พระราชกุมารย่างเหยียบก้าวไปยังห้องพระราชธิดา เมื่อพระราชกุมารเสด็จถึงประตูห้องพี่เลี้ยงก็ถอดจิตปรมาณเข้าไปอยู่ในประตูแล้วร้องเชิญพระราชกุมารให้เข้าไปในห้อง

ส่วนพระราชธิดาทรงรำพึงว่าใครมาร้องเชิญวันนี้อัศจรรย์ใจนัก พระราชกุมารเข้าถึงแทบที่แท่นบรรทมพระราชธิดาก็มิได้เหลือบแล พระราชกุมารจึงตรัสแก่พี่เลี้ยงว่า วันนี้เรามาอยู่รักษาพระ

ราชธิดาจะมานั่งนั่งนอนหลับใหลนั้นมิชอบ หากพี่เลี้ยงรู้ नियายเรื่องใดให้เล่าออกมา พี่เลี้ยงกลับทูลเชิญพระราชกุมารเป็นผู้เล่า พระราชกุมารตรัสว่า แล้วผู้ใดจะมาแก่นิยายเราเล่าพี่เลี้ยงจึงถอดจิตปราณไปอยู่ในม่านข้างที่บรรทมของพระราชธิดาแล้วร้องทูลว่า ข้าพระเจ้าผู้เป็นนางมานะขอแก่นิยายแห่งพระองค์ปล่อยให้เจ้าพี่เลี้ยงนอนอยู่นั่นก่อนเถิด พระราชกุมารตรัสว่าเราจะเล่านิยาย ณ บัดนี้

12. นิทานเรื่องเศรษฐีบุตร 4 คน

ณ แคว้นกบิลวาสนคร มีเศรษฐี 4 คนเป็นสหายน้อง อยู่มาวันหนึ่งบุตรแห่งเศรษฐีทั้ง 4 คนชวนกันไปเที่ยวหาภรรยาจนไปถึงปัจฉิมคามแห่งหนึ่ง จึงไปพบนางบุตรของกมุทฟี 4 คน ก็เที่ยวแสวงหาสามีอันมีปัญญาเช่นกัน เมื่อบุตรเศรษฐีทั้ง 4 คนเห็นก็เกิดความชอบพอ จึงเข้าไปถามว่านางมาจากที่ใดนางทั้ง 4 จึงลงสติปัญญา ด้วยการทำปริศนา โดยนางหนึ่งเอามือลูบผมนางหนึ่งลูบถัน นางหนึ่งลูบคิ้ว และอีกนางหนึ่งลูบฝ่า แล้วจึงบอกให้บุตรเศรษฐีทั้ง 4 ตามไปยังบ้านของนางทั้ง 4

บุตรเศรษฐีทั้ง 4 ก็พยายามหาบ้านนางทั้ง 4 แต่ก็ไม่พบ เดิน ๆ ไป พบโจรผู้หนึ่งต้องโทษ โดยเสียบเป็นไว้แล้วโจรจึงแก้ปริศนาทั้ง 4 โดยนางหนึ่งเอามือลูบผมนั้น หน้าบ้านนางมีสัดน้ำมน นางหนึ่งลูบถันนั้น หน้าบ้านนางมีน้ำเต้า นางหนึ่งลูบคิ้ว หน้าบ้านนางนั้นมีต้นถั่วคิ้วนาง และอีกนางหนึ่งลูบฝ่า หน้าบ้านนางมีกัทธอกุท บุตรเศรษฐีทั้ง 4 จึงไปหานางจนพบ พอไปถึงนางจึงถามว่ารู้เองหรือมีผู้ใดบอกบุตรเศรษฐีทั้ง 4 จึงเล่าความจริงให้ฟังว่าโจรเป็นผู้แก้ปริศนาให้ นางจึงขอให้บุตรเศรษฐีทั้ง 4 พาไปช่วยนักโทษ เมื่อไปถึงจึงไล่บุตรเศรษฐีไปด้วยเหตุหาปัญญาไม่ได้ แล้วนางจึงพาโจรกลับมาที่บ้านและช่วยกันปรนนิบัติโจรผู้นี้โดยนางหนึ่งหุงหาอาหารมาเลี้ยง นางหนึ่งหาซื้อจ่าย นางหนึ่งหาโอสถมาพยาบาล นางหนึ่งพุ่มพักพยุลงนั่งครั้นเมื่อโจรหายจากอาการบาดเจ็บ นางทั้ง 4 ต่างแย่งชิงกันเป็นภรรยาใหญ่

พระกุมารจึงสนทนากับพี่เลี้ยงว่าผู้ใดสมควรใครจะเป็นใหญ่ นางมานะจึงว่าผู้หุงหาอาหารเลี้ยงดูควรจะได้เป็นใหญ่ พระกุมารจึงเย้ยไยไปว่าไหนว่ารัฐธรรมนูญนิยมแล้วแต่แก้ปริศนาผิด พระธิดาฟังนางมานะแก้ปริศนาผิด ด้วยความโกรธจึงตั้งทำลายมานะลงมา แล้วแก้ปริศนาว่านางผู้พุ่มพักรักษานั่นควรได้เป็นใหญ่

ฝ่ายพวกพนักงานอภิบาลระวังนั่งยามอยู่ได้ฟังเสียงพระธิดาเจรจา จึงประโคมดนตรีขึ้น ได้ยินถึงพระกรรมของพระบิดา พระองค์จึงดีใจมากที่พระราชธิดาทรงจำนรรจาแล้ว

ครั้นเวลาล่วงมาสู่ทุติยยาม พระราชกุมารตรัสว่ายังมีนิทานจะเล่าอีก แต่ใครจะเป็นผู้แก่นิทานเพราะนางม่านแก้วปริศนาผิดได้รับพระราชอาชญาอยู่ยบลงแล้ว พี่เลี้ยงก็ถอดจิตปราณเข้าไปอยู่ในชวาลา และพระราชกุมารจึงตรัสเล่านิยายต่อชวาลา ดังนี้

13. นิทานเรื่อง 4 มาณพ

ครั้งหนึ่งมีมาณพ 4 คน คนหนึ่งเป็นช่างไม้เอาไม้มาตากไกลน ไสกบจนเกลี้ยงเกลาลาและเก็บไว้ อีกคนหนึ่งรู้จักตรกรรมวาดภาพ จึงเอาไม้ นั้นมาเขียนเป็นรูปนางงามวิจิตร อีกคนหนึ่งเป็นช่างสลัก จึงเอาไม้ นั้นมาสลักรูปตามที่วาดไว้ ส่วนอีกคนหนึ่งรู้จักฤทธิ์พิธี เสกมนตร์ชุบให้นางมีชีวิตขึ้นมา และมาณพทั้ง 4 คนนั้นก็ชิงกันจะพานางไปเป็นภรรยา พระราชบุตรจึงกล่าวแก่ชวาลาว่านางควรจะต้องตกแก่ผู้ใด

ชวาลาทูลว่าขอจะได้แก่มาณพผู้ชุบนั้น พระราชกุมารก็พระสรวลว่า ตรัสเยาะเย้ยว่าเป็นคำตอบที่ผิด ส่วนพระราชธิดา ได้ฟังคำตอบที่ผิดก็ทรงกริ้ว ตรัสว่านางควรจะต้องตกเป็นของช่างสลัก เพราะเขาได้ต้องถือลูกปลา พระนางจึงประหารชวาลาด้วยพระบาทให้หกหันออกมาเสีย

พวกพนักงานซึ่งอภิบาลได้ยินพระราชเสาวนีย์ จึงประโคมสังข์แตรและดนตรี เสียงสนั่นประจักษ์พระกรรมของพระราชบิดา

ครั้นถึงตติยยาม พระราชกุมารตรัสแก่พี่เลี้ยงว่า ยังมีนิทานที่จะเล่าแต่ชวาลาได้รับพระราชอาญาล้มตะแคงอยู่ แล้วผู้ใดจะเป็นผู้นิยายเล่า พี่เลี้ยงจึงถอดจิตปราณเข้าอยู่ ณ พานพระศรี แล้วทูลเชิญพระราชกุมารเล่านิยาย พระราชกุมารจึงตรัสเล่าดังนี้

14. นิทานเรื่องจตุรพราหมณ์

มีพราหมณ์ 4 คน ไปค้าสำเนา คนหนึ่งรู้จักทำนายดีร้าย คนหนึ่งรู้จักศิลปศาสตร์ธนูศิลป์ คนหนึ่งรู้ปะดาน้ำ คนหนึ่งมีวิชาชุบชีวิต อยู่มาวันหนึ่งพราหมณ์ทำนายว่าจะมีนกอินทรีคาบนาง

หนึ่งมา และเป็นจริงดังคำทำนาย พราหมณ์ผู้รู้ฤกษ์ยามจึงยืนขึ้นไปผูกนกอินทรี ทำให้นางตกลงมาในมหาสมุทร พราหมณ์ผู้หนึ่งจึงดำน้ำลงไปอุ้มนางขึ้นมาแต่นางเสียชีวิตแล้ว พราหมณ์อีกผู้หนึ่งจึงชุบชีวิตขึ้นมามีรูปร่างงดงาม พราหมณ์ทั้ง 4 คน ต่างก็แย่งชิงนางว่าควรเป็นของตน

พระราชกุมารจึงถามพานพระศรีว่า นางนี้ชอบจะเป็นของผู้ใด แต่พานศรีก็ตอบว่าควรจะได้แก่ผู้ชุบชีวิต พระราชกุมารก็ทรงสรวลเยาะเย้ยที่พานพระศรีตอบผิด จึงทำให้พระราชธิดาไม่พอใจปรึกษาพานพระศรี และประหารด้วยพระบาทจนหกล้มตะแคง ฝูงคนอภิบาลได้ยื่นพระราชเสาวนีย์จึงประโคมดนตรีขึ้นอีก พระราชบิดาก็ดีพระทัยยิ่งนัก

ครั้นล่วงถึงปัจฉิมยาม พระราชกุมารจึงเชิญพี่เลี้ยงมาตอบอีก พี่เลี้ยงจึงถอดจิตปราณมาอยู่พระสุวรรณเขนย จึงเชิญพระองค์ให้เล่านิยายคิดจะเป็นคนแก่ พระราชกุมารก็เล่ามาดังนี้

15. นิทานเรื่องจตุรนารี

มีจตุรนารี 4 นาง นางหนึ่งเห็นเขากระเดียดกระอมน้ำ เหวของตนก็ชั่ว นางหนึ่งเห็นเขาตำธัญพืชมือตนก็พอง นางหนึ่งเห็นเขาตีกลองอกของนางก็ชั่ว อีกนางหนึ่งเพียงพระจันทร์ส่องแสงต้องก็เข้าไปทั้งตัว

พระกุมารก็ถามนางสุวรรณเขนย จตุรนารีนี้ผู้ใดเนื้ออ่อนกว่ากัน นางสุวรรณเขนยก็ตอบว่านางผู้เห็นเขากระเดียดกระอมน้ำ เหวของตนก็ชั่วเป็นผู้เนื้ออ่อนที่สุด พระราชกุมารทรงพระสรวลพร้อมตบพระหัตถ์ที่นางสุวรรณเขนยตอบผิด ทำให้นางราชาเทวีโกรธว่าเป็นหมอนมาเจรจาได้ไหนมาตอบผิด ผู้ที่เนื้ออ่อนที่สุดคือนางที่ต้องแสงจันทร์สีเนื้ออ่อนกว่าอีกสามนาง แล้วจึงประหารอีก พระเชนยย่อเย็บเย็บไป พวกอภิบาลได้ยื่นเสียงตรัส จึงประโคมดนตรีสดุริยดนตรีขึ้น พอครบ 4 ยาม ก็ถึงเวลารุ่งสางพอดี พระราชกุมารก็เสด็จกลับสู่สำนักมหาเศรษฐีแล้วมาเล่าความจริงให้ฟังทุกประการ

ฝ่ายสมเด็จพระมหากษัตริย์ทราบจากอำมาตย์ว่าเป็นเวรบุตรเศรษฐีได้ไปวาที ก็ให้หาเศรษฐี เศรษฐีจึงนั่งตกพระหมอนำพระราชกุมารมาถวายบังคม และทูลความจริงว่ากุมารผู้นี้เป็นผู้ไปวาทีแทน พระมหากษัตริย์จึงสอบถามประวัติ พระราชกุมารจึงกราบทูลความจริงทุกประการ

พระเจ้าพิรุณมหาราช ดีพระทัยนักจึงจัดการอภิเษกพระราชกุมารกับพระราชธิดาในกาลนั้น และก็ได้อภิเษกเมืองสืบมา โดยแต่งตั้งพี่เลี้ยงให้เป็นอุปราช

ต่อมาพระราชกุมารได้ขึ้นครองราชย์ พระองค์ครองราชย์ด้วยทศพิธราชธรรม ชอบต้อนรับหมู่ มฤคเฝะและแพะมาไวยังสวนอุทยาน เมื่อใดต้องการเสพมัจฉาจารย์ด้วยหมู่มฤคเฝะ พระองค์ก็จะต้อนรับมาสู่สวนด้านใน แล้วยิงมฤค เฝะหรือแพะผู้จำฝูงให้ตาย แล้วพระองค์ก็ถอดจิตปราณไป สวมสูกับหมูนางมฤคสาว เฝะและแพะนั้น เมื่อเสร็จสมใจก็กลับคืนร่างดังเดิม วันหนึ่ง พระมหากษัตริย์กับพระยาอุปราชเสด็จประพาสหิมาลัยประเทศ เห็นฝูงสัตว์มากินดินโป่ง พระองค์ จึงแผลงศรไปฆ่ามฤคาจำฝูง แล้วสั่งให้อุปราชรักษาไว้ แล้วพระองค์ก็ถอดจิตปราณไปอยู่ใน ร่างมฤคอันต้องศรนั้น จากนั้นจึงสมจรสโมสกับนางมฤคินีกรนั้น พระยาอุปราชคิดขบถ จึงถอด จิตตนไปเข้าร่างพระมหากษัตริย์เจ้าแล้วก็เผาร่างของตนเอง แล้วจึงขึ้นม้าทรงกลับไปยังพลับพลา แจ้แก่เหล่าบรรดาอำมาตย์ว่า พระยาอุปราชถูกพญาคบไปกินแล้ว พระองค์จึงเสด็จนิวัติ พระนคร

ฝ่ายจิตพระมหากษัตริย์ในร่างมฤคาเมื่อกลับมาหาพระยาอุปราชไม่พบ เห็นเพียงเพลิง กองใหญ่ ก็แจ้งว่าจิตพระยาอุปราชได้เข้าอยู่ ณ ร่างพระองค์ แล้วเผาร่างของตนเสีย และกำลัง กลับไปยังพระนคร พระองค์จึงออกเดินทางเลาะไปตามราวป่าพบสุวโปฏ (ลูกนกแขกเต้า) ที่เพิ่ง ตายเจ้าของมาฝังไว้ พระองค์ จึงขุดซากนกแขกเต้าขึ้นมา แล้วถอดจิตออกจากร่างมฤคนั้น มาสู่ นกแขกเต้า จากนั้นจึงรีบบินมาไปถึง พระราชวังก่อนที่พระยาอุปราชจะถึง แล้วแจ้งเรื่องราวพระยา อุปราชคิดขบถแก่พระราชเทวีทุกประการ และให้นกแขกเต้าซ่อนตัวไว้

เมื่ออุปราชกลับมายังพระราชวัง พระนางราชเทวีจึงแกล้งประชวรมิได้ไปเข้าเฝ้า จิต พระมหาอุปราชจึงให้ประชุมแพทย์มารักษา ล่วงราตรีแล้วจึงเข้าไปถามพระอาการ พระราชเทวี ตอบว่าเสวยพระโอสถแล้วกลับหนักลงด้วยเหตุสองประการคือ พระองค์กลับจากประพาสป่ายัง มิได้ชำระพระวรกาย จะมาสู่ตำหนักมิได้เพราะผีป่าแลของร้ายมายายให้ประชวรหนักลง ประการ หนึ่ง และอีกประการหนึ่งนั้น แต่ปางก่อนเสด็จมาแต่ป่า เมื่อพระราชเทวีมีพระทัยไม่สบาย พระ เจ้าอุยห้วยอมให้ต้อนรับมฤคมาศเข้ามา ณ ท้องสนามใน แล้วพระองค์จะฆ่ามฤคาจำฝูง แล้ว พระองค์ก็จะถอดจิตปราณไปในร่างมฤคานั้น แล้วสมจรกับนางมฤคินี เพียงได้เห็นเพียงเท่านั้น จิตใจของพระนางก็จะสุขสำราญ จิตอุปราชได้ฟังดังนั้นด้วยความเสนาหาพระราชเทวี จึงต้อนรับ มฤคเข้ามายังหน้าพระลานชัย แล้วฆ่าจำฝูง ถอดจิตปราณออกจากร่างพระมหากษัตริย์ แล้วเข้าสู่

ร่างมฤคาที่ประหารนั้น ไปสโมสรมัจจกับเหล่านางมฤคิ พระราชเทวีจึงเชิญจิตพระมหากษัตริย์ ออกจากร่างสวโปฏกแล้วมาสถิตยั้งร่างของพระองค์ดูก่อน แล้วก็สั่งให้โยธาทาญจับมฤคที่มีจิต อูปราสสิงอยู่ไปประหารที่แถบประตูเมือง สมเด็จพระมหากษัตริย์ก็ครองราชย์เป็นบรมสุขสืบมา

เมื่อนางตันไตรยเล่าบุรพนิยายจบ นักพฤตนิรรีแสนสาวสนมนางกำนัลในก็สาธุการว่า ไพเราะยิ่งนัก นางตันไตรยจึงว่ายังมีนิทานอื่นที่ไพเราะกว่านี้อีก ถ้าพຽ່ງนี้ได้มาเข้าเฝ้าพระบาทก็จะ เล่าให้ฟังอีก

ส่วนสมเด็จพระเจ้าไอสุริยพาหาราชสบพระทัยยิ่งนัก ตรัสสั่งให้วิจิตรวิจารณ์มหาอำมาตย์ ส่งแต่นางผู้นี้ผู้เดียวมาทำการวิชาวามงคล เมื่อเวลาสายณหทัย นางตันไตรยก็เข้ารับราชวิชาวามงคล แสนสนมนางกำนัลทั้งหลายก็เตือนให้นางเล่านิยายอีก นางจึงว่านิทานเรื่องหนึ่งไพเราะนัก ดังนี้

16. นิทานเรื่องพราหมณ์เลือกเมีย

มีพราหมณ์ผู้หนึ่ง จุตติจากพรหมโลกมาอุบัติเป็นพราหมณ์อยู่ ณ กรุงมิลิตา มหานคร และ พราหมณ์นั้นคิดจะมีภรรยา ก็กลัวว่าสตรีจะไม่ชื้อตรงกับตนเอง จึงไปขอบุตรในครรภ์แห่งสตรีนาง หนึ่ง แล้วว่าถ้าบุตรเป็นชายก็จะเลี้ยงดูจนร่วมอุทร ถ้าเป็นสตรีก็จะเลี้ยงดูเป็นภรรยา นางก็ ยินดีให้เมื่อคลอดออกมาเป็นสตรี พราหมณ์ก็มารับไป เมื่อนางจำเริญวัยก็ยกนางขึ้นเป็นภรรยา นางนั้นรูปโฉมสิริโสภาคย์อันบริบูรณ์ด้วยลักษณะเบญจกัลยาณี พราหมณ์ก็อภิบาลนางอย่างดียิ่ง เพราะอยู่ด้วยกันก็ยิ่งจำเริญขึ้นด้วยอิสริยยศและบริวาร แม้จะเล่นการพนันก็ไม่เคยแพ้ ความไป เข้าพระกรรมพระเจ้าทัณฑกะราช กรุงดักกศิลา จึงมาชักชวนพราหมณ์เล่นเบี้ยพนันทุกวัน แต่ก็ พ่ายแพ้เสมอมา สูญเสียพระราชทรัพย์ในท้องพระคลังเป็นจำนวนมาก พระองค์จึงตรัสถาม อำมาตย์ว่าพราหมณ์ผู้นี้มีสิ่งอันใดเป็นสิริ อำมาตย์จึงทูลว่าเพราะมีภริยาตฤณีน้อยเป็นสิริอยู่ พระ ท้าวเธอตรัสอีกว่าผู้ใดจะทำลายสิริได้หนอ มีอำมาตย์ผู้หนึ่งอาสาจะไปทำลายสิริพราหมณ์ผู้นี้ พระมหากษัตริย์จึงสั่งอำมาตย์ให้ไปทำมิจจจารภรรยาพราหมณ์ โดยให้นางเชกเศียร พราหมณ์ให้ได้ถึง 3 ครั้ง พราหมณ์ก็จะเสียสิริพ่ายแพ้ แล้วพระเจ้าทัณฑกะราช ก็พระราชทาน เครื่องนุ่งห่มอลังการาภรณ์ดุจดั่งลูกหลวงแก่อำมาตย์ อำมาตย์ดำเนินการติดสินบนนางมาลากร ว่าตนนั้นมีความรักใคร่เสน่หาภรรยาพราหมณ์ยิ่งนัก ให้นางนำจำปาทองและทองไปให้แก่นางเมีย พราหมณ์ แล้วแจ้งว่าพระราชกุมารให้นำมาให้ หากการสำเร็จก็จะให้รางวัลเท่านี้แก่ยายมาลากร

นางจึงรับทอนนั้นไปให้แก่เมียพราหมณ์โดยแจ้งว่าพระราชาขุมารผู้มีสิริโฉมฝากมาให้นางด้วยจิตประติพัทธ์ บัดนี้พระกุมารนั่งอยู่ที่ร้านหน้าบ้านของนางให้เมียพราหมณ์ไปดู นางเมียพราหมณ์ได้ฟังก็เกิดจิตฟุ้งซาบซ่านด้วยเสน่ห์หา ยิ่งได้ไปแลเห็นก็ยิ่งดาลจิตด้วยกามารมณ์จึงทำสัญญาเล่นควีนเล่นตาให้อำมาตย์ตามไป และได้ทำเสน่ห์เสน่ห์นาง จากนั้นอำมาตย์จึงกล่าวว่า หากนางรักจริงต้องเชกศิระะพราหมณ์ให้ได้ 3 ที่ นางรับปาก แล้วให้ชู้รักมาแอบซ่อนที่ได้เตียงเพื่อสังเกตดูว่านางทำได้จริง ครั้นราตรีกาลนางเมื่อยก็แสร้งทำมาวายวันนี้นางต้องการจะเล่นรำให้สบายใจพราหมณ์ก็ทำตามใจโดยทำมือเป็นกลองปากเป็นปี่ นางกระหยับรำรำแล้วนั่ง แล้วแสร้งบอกพราหมณ์ว่านางอายุให้พราหมณ์ซักผ้าคลุมศิระะ ด้วยความรักพราหมณ์ ทำตาม เมื่อนางรำรำก็แก้งล้มลงเอามือเชกศิระะพราหมณ์ พราหมณ์ก็ให้นางลุกขึ้นรำใหม่ แล้วล้มลงอำมาตย์ชู้รักที่ซ่อนตัวอยู่ก็ออกมาดัดประทีป ช่วยนางเชกศิระะพราหมณ์ได้สองสามที่ จนศิระะพราหมณ์ฟกช้ำดำฐาน แล้วนางก็แสร้งไปจุดเพลิงเพื่อเปิดประตูให้ชู้รักออกไป อำมาตย์ก็กลับไปกราบทูลแก่พระเจ้าทนต์ทกะราชตามที่ได้กระทำทุกประการ จากนั้นมาพราหมณ์เล่นพนันก็พ่ายแพ้แก่พระมหากษัตริย์จนสิ้นทรัพย์ยากไร้ลงแล

เหล่านางพดุมิก้านัลใน นางเฝ้าแก่กัศรเสริญสาธุการว่าช่างไพเราะนัก นางตันไตรยกล่าวว่าในวันพຸนี้ได้มาเฝ้าก็จะเล่านิทานให้ไพเราะกว่านี้ วาระนั้นเหล่าเทพอันสิงสถณกัณฐัตรนัน กัศรเสริญสาธุการว่านางมีปัญญายิ่งนัก ควรจะได้ที่เอกอัครมเหสี วันรุ่งขึ้นวิจิตรวิจารณ์ก็ได้รับสั่งโปรดให้ส่งแต่นางตันไตรยเข้ามาวิวามงคลทุกวันเถิด ครั้นถึงเวลานางตันไตรยก็มารับราชการตามเดิม เหล่านางสนมก้านัลในก็ทวงถามให้นางเล่านิทาน นางจึงมาเล่านิยายตามธรรมเนียมโบราณดังนี้

17. นิทานเรื่องสุบินกุมาร

สมเด็จพระเจ้าพิษณุภูมิบรมบพิตร ครองราชย์อยู่ ณ กรุงโกสามพินคร มีโศคทรัพย์มากมาย มีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อทนต์ทเศรษฐี มีภรรยาชื่อ บัตนีเทวี ประสูติบุตรผู้หนึ่งที่มีนิสัยผิวดำประหลาด บริโภคเก่งมาก คือ 15 วัน 15 ทะนาน คิดกันว่าเป็นกาฬกัณฐมาปฏิสนธิเพื่อผลาญทรัพย์สมบัติ ตกลงจะนำบุตรไปทิ้งเสีย เทียงคั้นวันนั้นเศรษฐีสามีและภรรยานำทารกไปทิ้งไว้ริมคูน้ำข้างพระอาราม ฝ่ายพระมหามงคลเถรเจ้าบังเกิดสุบินนิมิตว่ามีมาณพผู้หนึ่งถือสุวรรณปทุมมาถวาย ครั้นพระมหาเถรเจ้าตื่นนอนถือประทีปลงมาสักการะพระพุทธรูปในวิหารก็ได้ยินเสียงเด็กร้องอยู่ข้างคูน้ำจึงพาไปเลี้ยงดูเป็นอันดีเสมอบุตร และตั้งชื่อว่า สุบินกุมาร ครั้นอายุได้ 7 ขวบ ก็

บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุย่าง 20 ปี สมเด็จพระเจ้าพิษณุราชเป็นพระจัดการอุปสมบทให้ และให้มาฉันในวังด้วยพระมหาเถระทุกวัน อยู่มาวันหนึ่งสุบินภิกษุสุบินนิมิตว่าได้จับเอาดวงจันทร์ดวงอาทิตย์มากล้ากลืนเสียทั้ง 2 ดวง พระมหาเถระว่าเป็นเหตุมหันต์ใหญ่หลวงยิ่งนัก เมื่อเข้าไปในวังจะทูลพระมหากษัตริย์ทรงทำนายนาย เมื่อเข้าไปในพระราชวัง ฉันจึงหันเสร็จแล้ว จึงเล่าความฝันให้พระมหากษัตริย์ฟัง พระองค์จึงทรงโหรหลวงทำนาย ราชบุโรหิตทำนายว่าพระสุบินภิกษุนี้จะได้ครองราชสมบัติในกาลภายหน้า พระมหากษัตริย์เกรงว่าจะถูกชิงราชสมบัติจึงให้สึกพระสุบินภิกษุแล้วจำใส่ตรไว้

อยู่มาวันหนึ่ง พระท้าวเธอได้กรีธาหมู่จตุรงค์ เสด็จไปประพาสเล่น ณ ป่าอรัญประเทศ ถึงแม่น้ำบรรพพาลหนที จึงหยุดตั้งพลับพลาใกล้ฝั่งนั้นที จึงพานางสนมกำนัลกษัตริย์ลงไปสงสนาน มีบัวดอกหนึ่งลอยมา นายเวรรีบว้ายไปเก็บมาถวาย พระองค์รับมาเชยชมเล่นก็ให้รัญจวนพระทัยคิดว่าพระราชเทวีที่อยู่เหนือน้ำสร้างลอยดอกบัวนี้มาให้พระองค์เป็นแน่ จึงสั่งให้นายเวรไปตามหานางผู้นั้น นายเวรทั้ง 4 จึงเดินสืบเสาะตามหาเรื่อยไป จนเวลาผ่านไปหนึ่งเดือนจึงได้พบเสวตราชวานร ซึ่งมีรูปร่างใหญ่โต จึงสอบถามราชวานรตอบว่า ดอกบัวนั้นเป็นของนางอุบลวรรณเทวี พระธิดาของพระเจ้าเสละเทวราช กรุงสีหราช นครบรรพพานี้ ซึ่งไกลยิ่งนัก ท่านถาจะไปได้ถึง อันนางอุบลวรรณานั้น เมื่อใกล้ประสูติพระบิดาทรงพระสุบินนิมิตว่า มาณพผู้หนึ่งได้นำดอกบัวมาถวาย โหราจารย์ทำนายถวายว่าจะได้ธิดาเป็นกษัตริย์จะมีเกียรติยศปรากฏว่าบรมวงศานุวงศ์ กษัตริย์สี่ทวีปนี้ จึงถวายพระนามเธอว่าอุบลวรรณเทวี ทรงสิริโฉมงดงามทั้งกาย และกริยา พระนางต้องพระทัยดอกบัวยิ่งนัก เสด็จประพาสที่ใดก็จักต้องถือดอกบัวมิได้ขาด พระยาสามนตราชธานีต่างหมายปองพระนาง นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายอย่างเนืองนอง แต่ยังมีได้ตกลงไปกับผู้ใด ครั้นถึงกาลสัมพัจฉรฉินท์ประชาชนชาวพระนครทุกหมู่เหล่าต่างประดับกายอย่างงดงาม อาบน้ำในแม่น้ำแล้วมาเที่ยวเล่นดูการมหรสพ นางอุบลวรรณก็เช่นกัน เมื่อนางว่าล่องท้องสาครดอกบัวก็เลื่อนเคลื่อนหลุดลอยมาดังที่ท่านนำไปถวายพระมหากษัตริย์ฉะนี้ นายเวรทั้งสี่ได้ฟังก็ดีใจหนักหนา จดจำถ้อยคำเสวตราชวานรทุกประการ แล้วรีบกลับมาทูลสมเด็จพระเจ้าพิษณุราชบพิตร พระองค์สั่งว่าให้จัดขบวนด้วยสำเภา 2 ลำ ลำหนึ่งเป็นเรือที่ประทับบรรทุกเครื่องประดับราชูปโภค อีกลำหนึ่งบรรทุกทแกล้วทหารสรรพาวุธต่าง ๆ ครั้นได้ฤกษ์จึงออกเดินทาง เดือนหนึ่งจึงถึงท่ากรุงสีหราชนคร เหล่าสำเภาของสามนตราชธานีมาจอดรอเฝ้าแน่นอยู่ก่อนแล้วเมื่อทราบข่าว พระเจ้าพิษณุราชบพิตรเสด็จมาจะทำการวิวาหมงคลกับพระนางอุบลวรรณเทวีก็พากันกรูเข้ามา รุมรบ พระเจ้าพิษณุราชบพิตรสู้ไม่ได้จึงกลับคืนมายังพระนครด้วยความทุกข์ระทมใจที่มีต่อนางอุบลวรรณ พระองค์เฉลียวคิดถึงสุบินกุมารจึงออกอุบายให้เจ้าสุบินร่วมเดินทางไปกับนายเวรทั้ง

สี่เพื่อไปรับนางอุบลวรรณพระธิดาพระเจ้าเสละเทวราช ณ กรุงสีหราชมาให้แก่พระองค์ แล้วสั่งกับนายเวรทั้งสี่ว่าหากได้ตัวนางมาในสำเภาแล้วให้ประหารเจ้าสุบินเสีย เมื่อเจ้าสุบินไปกราบลาขอพรพระมหามงคเณรเจ้าแล้วก็ออกเรือสำเภาไปโดยสะดวกด้วยบุญญาภานุภาพ มาถึงท่าจอดสำเภา ณ กรุงสีหราชนคร เจ้าพระยาต่างประเทศที่จอดเรือที่ท่านั้นก็ยบยั้งอยู่แต่ไกลมิได้เข้ามา รุกรานร้าว เจ้าสุบินกับนายเวรทั้งสี่จึงพากันขึ้นฝั่งพบเสวตรราชวานรจึงถามไถ่จนได้ความ เสวตรราชวานรแนะนำใหรรออยู่ก่อน จนถึงกาลสัมพัจฉรฉินท์ เมื่อนางอุบลวรรณมาสงสนานแล้วจึงค่อยเข้าหาจึงจะเป็นการดีกว่า แล้วทั้งสองจึงตกลงเป็นมิตรต่อกัน

เมื่อถึงฤดูกาลสัมพัจฉรฉินท์ นางอุบลวรรณพร้อมบริวารอีกห้าร้อยก็มาสงสนาน เจ้าสุบินไปลอบมองได้แลเห็นนาง นางก็ได้แลเห็นเจ้าสุบิน ด้วยเป็นบุพเพสันนิวาสมาแต่ปางก่อนจึงเกิดความเสน่หาแก่กัน นางจึงทำปริศนาให้แก่เจ้าสุบิน เสวตรราชวานรจึงถามว่าเจ้าสุบินเข้าใจปริศนานั้นหรือไม่ เจ้าสุบินจึงแจ้งว่า นางแก่งอุบลรอบองค์เจ็ดรอบเป็นปริศนาว่านางนางประทับอยู่ที่ปราสาทเจ็ดชั้น นางทอดประทับดอกบัวแนบอกเป็นปริศนาว่านางพึงใจเจ้าสุบิน และที่นางนำดอกบัววางลงบนศีรษะนางเด่นั้นเป็นปริศนาว่านางเดาผู้นี้จะแนะนำให้ได้พบกัน คืนวันนั้นเจ้าสุบินก็ออกไปพบนางเฒ่าสุมาลา นางพาเจ้าสุบินไปยังสวนดอกไม้ใกล้ปราสาทของนางอุบลวรรณ แล้วจึงไปแจ้งแก่พระธิดา เมื่อพระนางเสด็จลงมาพบแล้วทั้งสองก็กระสันสังวาสในสวนอุทยานนั้น เจ้าสุบินลอบประโลมนางว่าตนนั้นแต่งสำเภาเพื่อมารับนางไปยังโกสุมพินคร นางตอบว่าด้วยเพราะบุพเพสันนิวาสจึงทำให้นางต้องพลัดพลั้งในครั้งนี้ แม้จะต้องตกกระทำลำบากประการใดนางก็ไม่ถอยหนี จึงพากันมาลงเรือสำเภาเป็นเหตุบังเกิดเหวนของนางล่องลงไป ในน้ำเจ้าสุบินก็ลงดำหาเหวน นายเวรทั้ง 4 จึงปรึกษากันว่าพระมหากษัตริย์ประสงค์แต่นาง จึงเชิญนางเข้าห้องท่ายสำเภา แล้วเล่นเรือกลับโกสุมพินครทันที ทั้งเจ้าสุบินไว้อย่างนั้น เมื่อถึงกรุงโกสุมพินคร จึงกราบทูลแก่เจ้าพิษณุราชบรมบพิตร พระองค์ดีพระทัยที่ได้ดังประสงค์ ให้จัดขบวนแห่ไปรับนางอย่างสมพระเกียรติมายังพระราชมนเทียร ครั้นราตรีกาล พระองค์เสด็จเข้าที่บรรทมแห่งนางก็ให้เกิดบันดาลกายร้อนรندังไฟสังหาร มิอาจไถ่กรายนางได้ พระองค์พยายามหลายครั้งคราจนท้อพระทัย จึงดำริว่านางนี้คงจะเป็นคู่บุญสมภารของเจ้าสุบินดอกกระมัง

ฝ่ายเจ้าสุบินกุมาร ครั้นผุดขึ้นมาจากสมุทรไม่เห็นสำเภาก็รู้ทันทีว่าตนถูกคิดคดเป็นแน่ จึงกลับไปหาเสวตรราชวานร แล้วเล่าความให้ฟัง เสวตรราชวานรให้บริวารไปหาเรือโกลนมาลำหนึ่ง บรรทุกผลไม้จนเต็มลำเรือแล้วแจ้งหนทางไปยังโกสุมพินครว่าลำบากยิ่งนัก และระหว่างทางต้องเผชิญกับอะไรและมีของวิเศษสิ่งใดบ้าง เจ้าสุบินจึงอำลาเสวตรราชวานร ลงเรือโกลนบรรทุกถึงเกาะ

อุทุมพร จึงไปแอบซุ่มอยู่บนต้นอุทุมพร เวลาเย็นนั้นสุกรก็คาบรัตนปัทมราชเดินมาบนน้ำ แล้วคาย แก้วนั้นที่ได้ต้นอุทุมพร เจ้าสุบินจึงขว้างผลอุทุมพรไกลออกไป ๆ สุกรก็ตามออกไปกินจนไกลออกไปทุกที เจ้าสุบินรีบลงมาหยิบแก้วมณีเดินบนน้ำได้ นำความไปกราบทูลพญาอสุรทัณฑบาลราช ท้าวเธอรีบเสด็จลงมาและถามว่ามีฤทธิ์ด้วยสิ่งใดเจ้าสุบินว่าด้วยรัตนมณี พญาอสุรทัณฑบาลราชจึงขอแลกด้วยทนต์ท้าวซึ่งมีฤทธิ์ตันชี้อย่างปลายชีเป็น เจ้าสุบินขอให้พญาอสุรทัณฑบาลราชไปส่งและแลกเปลี่ยนที่ สุดแดน เมื่อถึงที่ สุดแดนนั้นจึงแลกของวิเศษกัน แล้วเจ้าสุบินก็ให้พญาอสุรส่งแก้วมณีคืนมาไม่เช่นนั้นจะใช้ทนต์ท้าวซึ่งให้ตาย พญาอสุรเสียรู้จึงส่งแก้วมณีคืนมา เจ้าสุบินจึงออกเดินทางมาจนถึงกรุงจัมปียา จึงหยุดยืนอยู่บนน้ำ ชาวเมืองแลเห็นจึงโจษจันแล่นาความไปกราบทูลแด่เจ้าพระนคร พระองค์จึงเสด็จออกมาพร้อมศาสตราวุธปรากราย ที่มีฤทธิ์ดังมีวิญญาณประหารสรรพสัตว์ใด ๆ ได้ดังปรารถนา เมื่อพระองค์ทรงทราบว่าเจ้าสุบินสามารถยืนบนน้ำได้ด้วยฤทธิ์รัตนมณี จึงขอแลก เจ้าสุบินก็ให้ไปส่งที่พื้นเขตแดนแล้วจะยินดีแลก เมื่อแลกกันแล้วเจ้าสุบินจึงให้ส่งแก้วมณีคืนมาไม่เช่นนั้นจะใช้ปรากรายตัดพระคอให้ขาด พญาจัมปียาจึงพ่ายแพ้แก่ปัญญา ยอมส่งรัตนมณีคืนมา สุบินกุมารเดินไปบนน้ำจนถึงกรุงกุมภโคกรมมหานคร ชาวเมืองเห็นดังนั้นจึงไปกราบทูลแก่พระนรินทรมหากุมภโคกรมเจ้าเมือง พระองค์ทรงสุวรรณกุ่มมะเสด็จมายังฉนวนน้ำ เมื่อรู้ว่าเจ้าสุบินมีฤทธิ์เดินบนน้ำได้ก็ด้วยรัตนมณี จึงต้องการแลกสุวรรณกุ่มมะ (ซึ่งมีฤทธิ์หุงอาหารเลี้ยงผู้คนได้ไม่รู้จบสิ้นสุด) กับรัตนมณี เจ้าสุบินก็ให้เจ้าเมืองไปส่งและแลกกันที่เขตแดนเมือง เมื่อแลกได้แล้วก็ขอรัตนมณีคืนมาเช่นเดิม หากไม่ให้จะใช้ศาสตราปรากรายฆ่าให้ตาย พญาคุมภโคกรมเห็นฤทธิ์ศาสตราวุธจึงยอมคืนแก้วมณีมาให้ เจ้าสุบินก็เดินทางต่อมาจนถึงกรุง เภรินทรมหานครของพระเจ้าภรินทร อันมีกลองวิเศษ เมื่อตีด้านหนึ่งเกิดไอสุวรรณยมหันตเวียงชัย ปราสาทเงินปราสาททอง หากตีอีกด้านหนึ่งเกิดกองทัพนมีฤทธานุภาพมหิมา เมื่อพระเจ้าภรินทรเห็นฤทธิ์ที่ทำให้ยืนเดินบนน้ำได้จึงจะขอแลกกับกลองวิเศษ เจ้าสุบินจึงว่าสุวรรณกุ่มมะของตนนั้นมีฤทธิ์วิเศษนัก สามารถหุงหาอาหารเลี้ยงผู้คนได้ไม่รู้จบสิ้นแล้วก็ให้พระเจ้าภรินทรตีกลองด้านหนึ่งเกิดเป็นพลทหารแสนแสนนับแสน เจ้าสุบินจึงหุงหาอาหารด้วยสุวรรณกุ่มมะเลี้ยงดูได้ไม่จบสิ้น พระเจ้าภรินทรจึงตกลงใจแลกกลองวิเศษกับสุวรรณกุ่มมะเมื่อเดินทางมาส่งยังชายแดนติดกับเมืองโกสามพี เจ้าสุบินก็ขอสุวรรณกุ่มมะคืนอีก หากไม่ให้จะประหารด้วยศาสตราปรากราย เจ้าภรินทรจึงจำใจส่งสุวรรณกุ่มมะคืนมา

เจ้าสุบินจึงได้รัตนมณี ทนต์ท้าว ศาสตราปรากราย สุวรรณกุ่มมะ และภรินทร จึงทำให้มีมหิทธิฤทธิ์มีหิมาจะมีผู้ใดเสมอเหมือนมิได้ เมื่อเดินทางมาถึงโกสามพินนครจึงไปกราบบนมัสการ

พระมหามงคเระ เสด็จเสด็จความทุกประการแต่ท่านอาจารย์แล้วจึงพำนักที่สำนักของอาจารย์ นั้น ความทราบไปถึงพระเจ้าพิษณุราชบพิตรจึงเรียกตัวเข้าเฝ้าแต่เจ้าสุบินไม่ไป จึงทรงให้ เพลิดเพลินไปจับกุม เจ้าสุบินจึงใช้ทัณฑฑูต ต้นซี้ตายสังหารเหล่าเพลิดเพลินล้มตายลงเป็น จำนวนมาก พระเจ้าพิษณุราชบพิตรจึงนำกองทัพยกไปล้อมจับด้วยพระองค์เอง เจ้าสุบินจึงลี้ นกลองวิเศษด้านหนึ่งปรากฏเป็นปราสาทราชมนเทียรประดับด้วยเครื่องราชูปโภคงดงามด้วยพรรณ สรรพราชทรัพย์ครบสิ่ง และสวนพรรณพฤกษางามตระการตา ทุกสรรพสิ่งล้วนงดงามยิ่งกว่ากรุงโก สยามพิ จากนั้นจึงตีกลองอีกด้านหนึ่งก็ปรากฏจตุรงค์บิหารทหารกล้าพร้อมสรรพอาวุธคอยประหาร อริศัตรูอยู่สลอน เมื่อพระเจ้าพิษณุราชบพิตรสั่งการให้ทหารใหม่เข้ามาบุกล้อม เจ้าสุบินก็ใช้ ฑูตฑูตต้นซี้ตาย ทหารหาญของพระเจ้าพิษณุราชบพิตรทั้งมวลก็ล้มลงสลบแน่นิ่ง ยังเหลือแต่พระ มหากษัตริย์พระองค์เดียว พระองค์จึงยอมแพ้มอบไศสุรย์สมบัติ เมืองพร้อมแคว้นทั้งสิ้นแก่ เจ้าสุบินเพื่อแลกกับชีวิต เจ้าสุบินจึงแสดงฤทธิ์ด้วยการใช้ทัณฑฑูตปลายซี้เป็นซี้ไป ไพร่พลทั้งมวล ก็พินสมปฤติกรองถวายพรสาธุการกันจึงมี จากนั้นพระเจ้าพิษณุราชบพิตรจึงให้จัดการพิธีสมพร อภิเษกสมรสเจ้าสุบินและนางนาฏอุบลวรรณ แล้วถวายพระนามเจ้าสุบินว่า สมเด็จพระมหาสุบิน ราชาธิราช มีพระเกียรติยศปรากฏไปทั่วสากลพิภพแล

เมื่อนางต้นไทรยเล่านิทานจบลง แสนสกลก้านัลในต่างร้องสาธุการเสียงสนั่น แล้วนางจึง นำนิทานมาเล่าสืบต่อไป

18. นิทานเรื่องนายสำเภาชื่อสุริยวาณิช

ในอดีตมีนายสำเภาผู้หนึ่งชื่อสุริยวาณิช ภรรยาชื่อนางอุทุมพรราช ทั้ง 2 คน พุดคุยกัน เรื่องความมั่งมีของตน นายสำเภาบอกว่า ที่เราทั้ง 2 มั่งมีก็ด้วยการไปค้าสำเภา แต่ภรรยาบอกว่า ที่มั่งมีขึ้นมาได้เพราะมีนางรู้เก็บหอมอมทรัพย์ รักษาทรัพย์มาด้วยดี แม้นผู้ใดมีเข็มสักเล่ม มีไหม สักห่อ หากรู้ประกอบกิจก็จักทำให้มั่งมีดุจเดียวกัน

นายสำเภาได้ยินดังนั้นจึงขัดเค้นภรยายังนัก มิได้ให้นางปกป้องรักษาทรัพย์สินอีกต่อไป แล้วพานางไปสำเภาด้วยกัน เมื่อถึงเกาะแห่งหนึ่งจึงทิ้งนางไว้ที่เกาะนั้นพร้อมเข็ม ด้าย และไหมที่ เตรียมห่อไว้ แล้วว่าจงเก็บไว้ทำเงินทำทองที่เกาะนี้เถิด

ส่วนนางอุทุมพรราช เมื่อสามีไปแล้วก็น้ำตาไหล แต่ก็ตั้งใจสุจริตซื้อตรงต่อสามี มือซ้าย ปาดน้ำตา มือขวาถือห่อใหม่เดินไปหลายราตรี มีแต่ผลไม้เป็นอาหาร ก็มาพบบ้านตากับยายที่เป็น ผู้เฝ้าอุทยานแห่งเจ้าพรหมทัต ณ กรุงพาราณสี นางจึงก้มกราบขออาศัยอยู่กับตายาย ตากับยาย เห็นกิริยาก็นึกเอ็นดูด้วยไม่มีบุตรหลานก็อนุญาตพักอาศัยประหนึ่งบุตร นางจึงอยู่ปรนนิบัติดูแล ตายายให้สุขสบายขึ้น จากนั้นนางก็ค่อยหาเลี้ยงชีพโดยการรับจ้างปักผ้า เก็บหอมรอมริบได้เงินทอง กิจยายกิจการ ประกอบสะตั้งขนาดใหญ่ปักผ้าลวดลายวิจิตรบรรจงต่าง ๆ เป็นที่เลื่องลือ ใต้ทาส ทาสีมาอยู่ช่วยงานอย่างมากมาย มีผู้ชายหลายคนมาขอนางจากตายายแต่นางบอกปฏิเสธไปว่า นางมีสามีอยู่แล้ว

วันหนึ่ง พระเจ้าพรหมทัต เสด็จมาประพาสอุทยานทอดพระเนตเห็นนางเลโฉมจึงชอบ พระหฤทัยรับสั่งให้ตายายและนางเข้ามาเข้าเฝ้า แล้วมีพระราชโองการตามความดังประสงค์ นาง กราบบังคมทูลว่านางมีชาติตระกูลวงศ์พันธุ์เป็นประจันตคาม ไม่สมควรจะอยู่ในพระราชวัง อีกทั้ง นางมีสามีแล้ว ไปค้าสำเภายังไม่กลับ พระเจ้าพรหมทัตจึงตรัสว่า หากสามีกลับมาให้พาสามีมา เข้าเฝ้าด้วย จากนั้นจึงเสด็จกลับยังพระนคร นางอุทุมพรราช เมื่อปักผ้าขายได้ทรัพย์มากหลายจึง สร้างศาลาไว้แห่งหนึ่งนอกบ้านสำหรับชนไปมาได้อาศัย และนางมาให้อาหารเป็นทานมิได้ขาด

ฝ่ายสุริยวาณิชไปสำเภา สำเภาก็เสียในท้องมหาสมุทรเสียทรัพย์สินผู้คนก็ตายสิ้น เหลือ แต่ตนผู้เดียวโซซัดโซเซมาถึงบ้านนางอุทุมพรราช ทาสเห็นกิริยานายสุริยวาณิชแปลกกว่าบุคคล อื่นจึงไปแจ้งแก่นาง นางให้จัดอาหารอย่างดีไปเลี้ยงดู นางเผยหน้าตาดูก็จำได้ สุริยวาณิชก็จำ นางได้ว่าเป็นภรรยาตน จึงมีความละอายยิ่งนัก รับประทานอาหารแล้วออกมาพำนักรังศาลา คืนวัน นั้นเอง นางอุทุมพรราชจึงออกไปหาสามีพร้อมกับเสื้อผ้าสำหรับหนึ่ง และเงินตราห้าตำลึง เมื่อพบ นางจึงกล่าวแก่สามีว่า เพราะท่านไม่ซื้อตรงท่านจึงเป็นแบบนี้แต่เราซื่อสัตย์เราจึงค่อยพัฒนาเจริญ มั่งมีขึ้น และหากนางไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีก็จะได้สามีที่ดีกว่าสุริยวาณิชนัก หากแต่นางเกรงทุกข์ใน อนาคต นางจึงเชิญสามีให้หนุ่มเสียใหม่ พร้อมทั้งให้เงินไว้เพื่อแจกจ่ายแก่พวกทาสที่จะมาหา แล้ว นางก็กลับยังเคหสถาน

รุ่งเช้า นางจึงบอกทาสทาสีทั้งปวงว่าสามีมาถึงแล้ว ชะรอยสำเภาก็สูญเสียไปจึงมาล้าพัง ผู้เดียว ขณะนี้อาศัยอยู่ ณ ศาลา ให้ทาสไปกราบไหว้และเชิญมายังเคหสถาน สุริยวาณิชแจกเงิน แก่ทาสทาสีถ้วนทุกคนแล้วจึงมายังบ้านนางอุทุมพรราช นางจัดเตรียมเครื่องราชบรรณาการไว้

พร้อมสรรพ แล้วจึงพาสุริยวานิชไปเข้าเฝ้าถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าพรหมทัต พระเจ้าพรหมทัตดีพระทัย จึงตั้งสุริยวานิชให้เป็นที่เศรษฐีอยู่ ณ เมืองนั้นแล

นางกำนัลทั้งหลายก็กล่าวสาธุการแก่นางตันไตรย ครั้นรุ่งเช้า พระเจ้าไอสุริยพาหาราชก็อภิเษก นางตันไตรยให้เป็นเอกองค์บริวารราชมเหสีมีพระยศใหญ่ยิ่ง นางจึงทูลถวายนิยายต่อไป

19. นิทานเรื่องพระเจ้าไตรวัต

ในกาลก่อนมีพญานาคราชตนหนึ่งครองกรุงบาดาลนาคพิภพ มีพระธิดาพระนามว่านางนาคกัลยาณี นางนั้นเคยขึ้นมาเที่ยวในวนสถานใกล้กรุงพระเจ้าไตรวัตมหาบพิตรเนื่อง ๆ วันหนึ่งพระเจ้าไตรวัตเสด็จเลียบพระนคร ทอดพระเนตรเห็นนางนาคกัลยาณี ขณะที่นางกำลังทำนาคารสมจรด้วยงูดินเกี่ยวกระหวัดกันอยู่ พระองค์เห็นดังนั้นจึงว่าตรัสว่า นางนาคกัลยาณีมิได้คิดถึงตระกูลบิดาว่าเป็นท้าวพญาใหญ่ในนาคพิภพ ทำเสียพงศ์พันธุ์ตระกูลนาค ว่าแล้วจึงให้อำมาตย์เชิญออกมาจากกันเสีย นางนาคละอายแก่ใจและแค้นเคืองนัก จึงไปยุยงแก่พระราชบิดาว่านางขึ้นไปยังดินแดนมนุษย์ ถูกท้าวไตรวัตทุบตีเจ็บปวดเป็นอันมาก พญานาคราชได้ยินดังนั้น จึงโกรธพระเจ้าไตรวัตมากที่มีเห็นแก่พระองค์มาทำร้ายธิดาพระองค์ได้ จึงสั่งให้ไพร่พลทหาร แอบแฝงเข้าไปในเรือนราษฎรที่เมืองของพระเจ้าไตรวัต และวางแผนให้เหล่าทหารพญานาคัดราษฎรของพระเจ้าไตรวัตให้ตายทั้งเมือง ส่วนพญานาคราช จะไปแทรกตัวอยู่ที่แท่นบรรทมของพระเจ้าไตรวัตเอง เมื่อได้ยินว่า “งูอดตอดพระมหากษัตริย์ตาย” ให้ลงมือจงพร้อมกัน

ส่วนพระเจ้าไตรวัต เมื่อเสด็จกลับพระราชวัง พระราชเทวีทูลถามว่าเสด็จประพาสวันนี้พบเห็นสิ่งใดประหลาดบ้าง พระเจ้าไตรวัตจึงเล่าให้พระราชเทวีฟังเรื่องของนางนาคกัลยาณีขึ้นมาทำอนาจารกับงูดินพระองค์เห็นแก่ตระกูลวงศ์นาคราชจึงให้อำมาตย์คัดค้านออกเสียจากกัน พญานาคราชซึ่งแฝงกายอยู่ ได้ยินเรื่องจริงที่พระเจ้าไตรวัตเล่า จึงเข้าใจแล้วเคลื่อนตัวลงจากเพดานให้บริวารไปบอกแก่นาคทหารว่าอย่าได้ทำร้ายมนุษย์เป็นอันขาด

ส่วนพญานาคราชกับอำมาตย์ก็นิรมิตเป็นพราหมณ์ 4 คนเข้ามาหน้าพระราชวัง พระเจ้าไตรวัตเห็นจึงตรัสให้พราหมณ์ทั้งสี่เข้ามาเฝ้า เมื่อพราหมณ์เข้ามาถึง จึงถวายมนตร์มุขหนึ่ง ชื่อ สรรพรัตนมนตร์ ให้แก่พระเจ้าไตรวัต เป็นมนตร์ที่ทำให้รู้สรรพภาษาสัตว์ต่าง ๆ โดยกำขบมิให้แพร่พรายบอกแก่ผู้ใด หากบอกเมื่อไรก็จะสิ้นชีพเมื่อนั้น พระเจ้าไตรวัตก็เรียนมนตร์นี้ไว้ จากนั้น

พราหมณ์จึงบอกว่าเป็นพญานาคราชมาสนองคุณแก่พระองค์ แล้วก็แปลงร่างเป็นพญานาคเลื้อยไปต่อหน้าพระองค์

วันหนึ่ง พระเจ้าไตรวัตมหาราชเสวยอ้อยอยู่กับพระมเหสี มีมดดำตัวหนึ่งมากินชานอ้อย แล้วพูดว่าชานอ้อยของพระราชเทวีได้กินน้ำมาก ส่วนของพระองค์ไม่มีน้ำอ้อยติดอยู่เลย พระราชทรัพย์ทั้ง 12 พระคลังจะสิ้นแล้วหรือจึงเสวยไม่เหลือเดนชานให้เรากินบ้าง เราจะไปทูลพญามดให้ขับพลทหารขึ้นมาไล่ช้างให้ทำลายประสาทนั้นเสีย พระองค์ได้ยินดังนั้นก็ทรงพระสรวล

เมื่อพระเจ้าไตรวัตทรงพระสรวล พระราชเทวีจึงตรัสถามว่าพระสรวลอะไร พระองค์ตอบว่าบอกไม่ได้ นางก็ทูลถามต่อไปทุกวันเวลาว่า ถ้าพระเจ้าไตรวัตไม่บอกให้หายสงสัยก็จะอัดอั้นตันจิตสิ้นชีพลง ณ บัดนี้ พระมหากษัตริย์ทรงลูกแก้วอำนาจสตรี เกรงว่าพระราชเทวีจะสิ้นชีพ โดยไม่คิดว่าพระองค์จะบรรลีย์ จึงคิดจะบอกแก่พระราชเทวี

ขณะนั้นมีแพะ 2 ตัวผัวเมียอยู่ใต้พระตำหนัก ตัวเมียพูดกับผัวว่า ข้าจะอยู่ดูแลลูกไปหากินไม่ได้ ท่านจงไปหามาให้ข้ากินเถิด ส่วนผัวก็บอกว่า ข้าไปลักมะเขือเข้าทุกวันๆ ข้าก็โดนตีเจ็บปวดนัก ต่อไปข้าจะไม่ลักมะเขือมาให้เจ้ากินอีกแล้ว นางแพะตัวเมียได้ยินดังนั้นก็น้อยใจ จึงบอกว่า ถ้าเจ้าไม่ไปหามาให้ข้าข้าจะกลั่นใจตาย ให้เจ้าเลี้ยงลูกเอง แพะตัวผัวจึงบอกว่าหากเจ้าตายก็ไม่มีอะไร มีแพะสาว ๆ อีกมากที่จะเอามาทำเมียได้ ตัวข้าไม่รู้ไม่เหมือนกับพญาไตรวัตราชหรือที่มัวลุ่มหลงแก่อำนาจแห่งสตรี เกรงพระมเหสีจะตาย ขึ้นบอกมนตรีตนเองจะตายไม่คิด พระองค์ผ่านไอสุริยสมบัติจะมีเหลืออื่นอีกมิได้หรือ

เมื่อพระเจ้าไตรวัตได้ฟังแพะกล่าวดังนั้น ก็ให้ละอายแก่ใจว่าสัตว์เดรัจฉานยังคิดได้ เราควรรักษาชีพไว้ดีกว่า จึงตรัสกับพระราชเทวีว่า สิ่งที่เจ้าถามพระองค์นั้น พระองค์จะไม่บอก หากพระราชเทวีจะตายก็จงตายเถิด พระราชาเทวีจึงกลั่นใจตายแต่ก็ไม่ตาย

นางตันไตรยทูลถวายนิยายดังนี้ แสนสกลก้านัลในต่างก็สาธุการสรรเสริญว่าพระนางเล่าได้ไพเราะหาสิ่งใดเสมอเหมือนมิได้ สมเด็จพระเจ้าไอสุริยพาราช ทรงฟังนิยายมีพระทัยชื่นชมโสมนัสที่สุด ฝูงทวยเทพต่างก็ซ้องสาธุการ ว่าพระเจ้าไอสุริยพาราชจะเลือกสกลนารีใดในไตรภพนี้ ก็หาได้เสมอเหมือนนางตันไตรยไม่ และหากพระองค์สดับปรณัมทั้งสามนี้ แม้ปรารภนาสวรรณคดีก็จักได้ดูนิยมนั้นแล สมเด็จพระเจ้าไอสุริยพาราช ได้ฟังเทวดาสรรเสริญนางตัน

ไทรย ท้าวเธอก็ยังปีติโสมนัสดูจุพระมหากักรพรรดิได้รัตนาริมาแต่อุตรกฐทวีป วันรุ่งขึ้นจึงแต่งตั้งให้นางตันไทรยเป็นเอกองค์क्रमเหสี เป็นใหญ่เป็นใหญ่กว่าสาวสนม 16,000 นาง แล้วจึงประกาศครรรฐฐานแลมไหสุริยสมบัติมโหฬารแก้วจิตรวิจารณ์ผู้บิดานางตันไทรย จนปรากฏเกียรติเฟื่องฟูไปทั่วพิภพ

เมื่อนางได้เป็นเอกอัครราชมเหสีแล้ว จึงทูลว่าอันสมเด็จพระมกษัตริย์เจ้าในโบราณจาริตย่อมทรงสมาคมนิยมาชสาสตร์นี้ ให้เจริญสุขแก่โลกทั้งหลาย และมีนิยายอันเป็นประโยชน์ได้ 360 ประการ คือ นนทุกปกรณัม 90 นิยาย คุณควบเข้าทั้งสิ้น นิยมเป็นนิยาย 360 ล้วนประกอบด้วยโคลกอันไพเราะยิ่งนัก พระองค์จงประพุดติอย่าให้ขาด พระเจ้าไอสุริยพาหราชจึงให้นางเล่านิยายต่าง ๆ นั้น และนับแต่นั้นนางก็ได้ปรากฏชื่อว่า “นางตันไทรยโลกมหาเทวี”

20. นิทานเรื่องพระยาริผัวเมีย

ในอดีตกาล มีบรมกษัตริย์ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระเจ้าธรรมบาลราช ผ่านสมบัติ ณ กรุงอุทยมมหานคร มีบริมณฑล 12 โยชน์ บริบูรณ์ด้วยชลนทวารปราการชัยศรีอำมาตย์มนตรีพลพยุหะนานา มีอาณาเขตได้ถึง 160 โยชน์ มีกษัตริย์รื้อยเอ็ดเมืองมาถวายราชฎะมาลาอยู่เนื่องนิตย์ พรั่งพร้อมด้วยทรัพย์ศฤงคารนานัปการ

มีพระยาริ 2 สามีภรรยา ผู้ยากจน มีอาชีพตัดไม้ขาย เมื่อเงินเหลือกินเหลือใช้ก็สะสมทองวันละ 2 กระษาปณ์ จนมีทองได้ถึง 100 กระษาปณ์ จึงนำไปซื้อแม่โคชื่อนันทลีมาเลี้ยง เพื่อบรรทุกฟืนจนเต็มหลังนางโค และสองคนก็ช่วยกันหาบ เมื่อนำฟืนไปขายจึงได้มีเงินเหลือใช้วันละ 5 กระษาปณ์ จนมั่งมีสมบุญขึ้นมาเป็นอันมาก วันหนึ่ง ทั้งสองก็ไปยังป่าใหญ่ จึงผูกนันทลีลามาไว้ได้ กินตรฤณดิณา (หญ้าอ่อน) และที่ป่านั้นโคอุสุภราชแห่งพระอิศวรเคยมาเที่ยวและปัสสาวะค้างใบหญ้าไว้ นางได้กินหญ้าจึงมีครรภ์ เมื่อครบกำหนดก็ออกลูกเป็นเพศผู้ผิวเผือกสะอาด พระยาริทั้งสองต่างเลี้ยงดูอย่างดี รื่นไม่ให้ไต่ไรไม่ให้ตอม จนเติบโตใหญ่ มีมหันตกำลังเรี่ยวแรงมาก พระยาริผัวเมียจึงตั้งชื่อให้ว่า “นนทกราช” เมื่อเติบโตใหญ่สูงเท่านางนันทลีมารดา พระยาริผัวเมื่อก็เทียมคู่กันขนฟืนขายจนมั่งมี เมื่อนางนันทลีชรราลง กำลังถดถอย สองผัวเมียจึงปรึกษากัน จะหาโคอื่นมาเทียมเป็นคู่กับนนทกราช จึงไปซื้อโคมาตัวหนึ่ง ราคา 10 กระษาปณ์ทอง สูงใหญ่ยาวเท่านนทกราชทุกประการ แต่กำลังน้อยกว่า มีผิวดำเป็นมันราวกับนิล ให้ชื่อว่า “สัณฐิพ” พระยาริทั้งสองไปซื้อเกวียนมาเล่มหนึ่งมาเข็นขนฟืนขายจนกิจการรุ่งเรืองมีเกวียนมากถึง 50 เล่ม จึงได้ละการขาย

ฝันเพื่อค้าลีนค้าอื่น ไปยังปจันตประเทศราชธานี เมื่อโคสัณฐีพและนนททุกเทียมเกวียนคู่กันจะดูพริ้ง เพราะลีลาศหยาดสวรรค์ แข็งขันกว่าโคทั้งปวง หากเกวียนเล่มอื่นตกล่มเลน โคทั้งปวงลากไม่ไหว ก็ จะนำโคทั้งคู่ไปเทียมแทนก็จะเข็นขึ้นได้สิ้น ทำให้การค้าเจริญขึ้น พระยารีมีทรัพย์ถึง 80 โกฏิ เกวียน 500 เล่ม ทาสีทาสามากมาย ปราบฏุกิเวยรติยศถึงพระกรรมพระเจ้าธรรมบาลราช จึงมีพระ ราชโองการ ให้พระยารีสองสามีภรรยาเข้าเฝ้า และพระราชทานที่ตั้งให้ชื่อ ธรรมจิตต์เศรษฐี เมื่อ ทั้งสองได้เป็นเศรษฐีแล้วจึงประดับตกแต่งโคทั้งสองอย่างวิจิตรงดงามพร้อมด้วยอาภรณ์และอัญ มณี หลังจากทำขวัญโคทั้งสองแล้ว จึงบรรทุกเกวียน 500 เล่ม เพื่อไปค้าขายยังสุวรรณภูมินคร เมื่อ กองเกวียนมาถึงวนะประเทศหนึ่งชื่อจันทะวนะรูกษา ซึ่งมีญาราชสีห์สิงอยู่ชื่อ “จันทสิงหาราช” มีสิงคาลจิ้งจอกสองตัวเป็นบริวาร ตัวหนึ่งชื่อสังวะธันต อีกตัวหนึ่งชื่อวายุภักษ์ และบริวารจิ้งจอก อีกตัวละพัน มาห้อมล้อมคอยกินกากเดนอาหาร

เมื่อเศรษฐีเดินทางมาถึงสถานที่นั้นจึงให้หยุดปลงเกวียน แล้วปลดนนททุกราชและสัณฐีพ ไปผูกให้กินหญ้ากินน้ำ ในกาลนั้น นนททุกราชจึงกล่าวแก่สัณฐีพว่า ได้ช่วยเศรษฐีทำมาหากินมาช้านาน จนมีทรัพย์ 80 โกฏิ จึงควรได้รับการปลดปล่อยให้หากินเองจึงจะชอบ ตนเองอยากหลีกหนีไม่ ร่วมเดินทางไป แต่สัณฐีพไม่ตกลงไปด้วยเพราะระลึกถึงการเลี้ยงดูเป็นอย่างดียิ่งกว่าโคอื่น และ กลัวเศรษฐีฆ่าตายด้วย นนททุกราชจึงว่าตนเองนั้นอยู่มาก่อน เริ่มแต่มารดาที่ทำให้ร่ำรวยขึ้น จน มาถึงตนเองก็ทำงานหนักมาแต่น้อย จนช่วยให้เป็นเศรษฐี ทำงานขยันขันแข็งยิ่งกว่าผู้ใดแล้วจะให้ ทนบรรทุกไปอีกนานเท่าใด ตนจึงไม่ขอร่วมไปด้วย สัณฐีพจึงว่าจะนำเชือกใหญ่ที่เหนียวจมูกออก จากได้อย่างไร นนททุกราชจึงสนองว่าจะกลั่นลมหายใจแสลงตาย สัณฐีพจึงว่าหากเศรษฐีรู้ว่าแสลง ตายแล้วต่อยติด้วยท่อนไม้แขงด้วยปฏักจะทำอย่างไร นนททุกราชก็ว่านั่นคงเป็นเวรกรรมแล้ว ถ้าไม่ มีใครบอกเศรษฐีก็จะไม่รู้ว่ตนแสลงตาย สัณฐีพจึงว่าแม้ไม่มีใครบอก แต่หากมีสิ่งใดใจแล้ว นนททุก ราชจึงให้สัณฐีพเล่านิทานที่ว่ามีสิ่งเข้าดลใจ

21. นิทานเรื่องกษัตริย์สรโนธมาธิราช

กาลก่อน มีกษัตริย์สรโนธมาธิราช ครองราชย์สมบัติ ณ กรุงพลูเทพราชธานี มีชายผู้หนึ่ง พากรรษาและบุตรทารกน้อย 2 คนลงดำนาน พระเจ้าสรโนธมาธิราชเสด็จประพาสมาเห็น ก็ทรง เมตตาทารกทั้งสอง จึงพระราชทานทรัพย์แก่ชายผู้บิดา แล้วนำทารกทั้งสองมาเลี้ยง ครั้นจำเริญวัย ขึ้น ชายผู้พี่จึงพูดกับน้องว่าอยู่กับพระมหากษัตริย์นั้นไม่สบายใจ จะทำอะไร จะไปไหนก็ไม่ได้ เพราะต้องกราบบังคมทูลก่อน หากอยู่กับบิดามารดาจะไปไหนทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจ ตนจึงคิด

จะกลับไปอยู่กับบิดามารดา แต่ชายผู้นั้นกล่าวแย้งว่าอยู่ด้วยบิดามารดามีแต่คนดูแคลน อยู่ใกล้พระบาทนี้ไม่มีใครจะดูถูกได้ จึงยืนยันที่จะอยู่เฝ้าพระบาท ต่อมาพระมหากษัตริย์จึงยกย่องกุนารน้องให้เป็นหมื่นขุนและยศศักดิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไปส่วนกุนารผู้พี่เป็นได้แค่เพียงนายแวง (นายดาบ) ทำผิดต้องถูกทำโทษอยู่เป็นประจำ ด้วยเอาใจออกหากจากพระมหากษัตริย์

นนทกราชจึงกล่าวว่าหากมีผู้ใดบอก เศรษฐีที่ไหนจะรู้ สัญชีพจึงยกตัวอย่างนิยายซึ่งว่าเข้าดลใจสำแดงดีกับร้ายให้นนทกราชฟัง

22. นิทานเรื่องชายชาวชนบท

มีชายชาวชนบทผู้หนึ่ง ชื่อนางโคมาเลี้ยง ถ้านางโคมีลูกเพศเมียก็เลี้ยงไว้ หากเป็นเพศผู้ก็ขายไป เลี้ยงชายดั่งนี้จนมีทรัพย์มากมาย ได้ทาสเด็กชายมาได้ 3 คน จึงให้เป็นผู้เลี้ยงโค เมื่อเด็กทั้งสามตอนโคไปเลี้ยงในป่า จึงขุดดินมาปั้นเป็นรูปเจ้าของโคเล่นกัน เด็กคนที่ 1 ปั้นแล้วก็เก็บดอกไม้มาบูชา ประนมมือกราบกรานขึ้นบานใจ เด็กคนที่ 2 ปั้นแล้วก็ดูขนิ้นอยู่ อีกคนหนึ่งเมื่อปั้นแล้วก็ประเจียดประจันมือชกทุบตีเล่น ครั้นเวลาเย็น เด็กทั้งสามก็ไล่โคกลับบ้าน ชายชาวชนบทเห็นเด็กที่ปั้นรูปให้อูฐาก็เหมือนมีสิ่งดลใจให้รักเสนาหา เรียกเด็กมาอาบน้ำลูบไล้ของหอมให้ พร้อมให้อาหาร ส่วนเด็กจิตริษยาปั้นรูปแล้วชกทุบตีก็เหมือนมาดลใจให้ถูกดุด่าทุบตีอยู่ทุกวัน ส่วนเด็กอีกคนที่นั่งเฉย ก็เหมือนดลใจชายชนบทให้วางเฉย มิได้กล่าวดีกล่าวร้าย

นนทกราชจึงกล่าวว่า เมื่อจะเป็นได้ก็หากจะเป็นเองเถิด สัญชีพจึงให้นนทกราชเล่านิยายให้ฟัง

23. นิทานเรื่องตากับยายชาวชนบท

มีตายาย 2 คน เป็นคนยากจน วันหนึ่งนอนหลับฝันไปว่ามีพระภูมิเทวดามาเข้าฝันว่ามีไผ่ทองคำอยู่ที่หมู่บ้านให้ไปขุดมายังชีพ ท่านบักไม่วีเป็นสำคัญ พอตื่นขึ้นต่างก็แก้ฝันต่อกัน แล้วลงไปดูเห็นไม้บักไว้ที่หมู่บ้านจริง จึงหยิบจอบมาเตรียมไว้คิดว่าบริเวณอาหารแล้วจะไปขุด แต่ก็ลืมไปจนมืดค่ำ เมื่อเข้านอนจึงคิดได้ ตาจึงว่า ลืมไปขุดทองที่หมู่บ้านเรือนตามที่ภูมิเทวดามาเข้าฝันไว้ ในระหว่างที่ตายายคุยกันมีโจรหลายคนได้ยินเรื่องที่ตายายคุยกันจึงพากันไปขุดเอาไผ่ทองคำ แต่พอ

ยกขึ้นดูก็พบแต่เงาเต็มไห ต่างโกรธตายเป็น จึงนำไปวางไว้ที่ช่องประตู หวังให้งูกัดตายตาย พอ รุ่งเช้าตายายตื่นมาจึงพบกับไหย่ที่มีทองคำอยู่เต็ม ทำให้สองตายายมั่งมีบริบูรณ์

นนทกราชจึงว่าเมื่อจะเป็นก็หากเป็นเองดังนี้แล สัญชีพจึงว่ากลัวแต่เศรษฐกิจจะบิยดีเมื่อรู้ ว่าแสงใสกล นนทกราชจึงว่าหากเศรษฐกิจคิดเช่นนั้นก็ชื่อว่าบาปจิต สัญชีพจึงกล่าวว่าเราเกิดมาเป็น เดรัจฉานก็เป็นเวรกรรมที่ก่อไว้ แล้วยังจะมาก่อกรรมอีกเล่า จึงควรจะครองเช่นนี้ไปจนกว่าจะสิ้น บาปกรรม หากประมุขมิชอบก็จะปราศรัยได้รับคำตักเตือน ตายไปสู่ปรโลกก็จะลำบากเพิ่มเติมตามไป แม้จะอยู่ในสถานที่ใด ก็จะมีบุญกรรมตกแต่งเอง นนทกราชจึงขอให้สัญชีพเล่าเรื่องบุญกรรม ตกแต่งเองตามโบราณจารีต

24. นิทานเรื่องพระเจ้ากรุงศรีกรมยมหาราช

เมื่อครั้งพระเจ้ากรุงศรีกรมยมหาราช ครองสมบัติ ณ กรุงสุวรรณมหานคร วันหนึ่งได้ เสด็จออกประพาสมฤคยาน เมื่อไปถึงป่าแห่งหนึ่งจึงได้หยุดพลไว้และเสด็จไปทรงธนูศรไล่มฤคไป จนทำให้พลัดหลงไปพร้อมกับมนตรีผู้หนึ่ง จนพบกฏุมพีไถนาอยู่ กฏุมพีผู้นั้นมีบุตร 2 คน อายุ 6 และ 8 ขวบ ลงเล่นน้ำอยู่ในท้องนา พระองค์ทรงแลเห็นก็นึกเอ็นดู จึงพระราชทานทรัพย์ให้กับบิดา มารดาของเด็กทั้งสอง แล้วนำเด็กไปเลี้ยงในพระราชวัง ครั้นจำเริญวัยจึงแต่งตั้งให้เป็นนายแวงมี หน้าที่อยู่เฝ้ายามหน้าท้องพระโรงทุกวัน วันหนึ่งนายแวงผู้พี่สนทนากับผู้น้องว่าเราเกิดมาอาภัพ ต้องเป็นข้าเจ้า จะไปแห่งใดก็ต้องบอกกล่าวจึงจะไปได้ หากอยู่กับบิดามารดา จะไปที่แห่งใดก็จะ ไปได้โดยอิสระ ไม่มีผู้ใดบังคับบัญชา นายแวงผู้น้องซึ่งมีความสามัคคี จึงกล่าวว่า ด้วยเรามีบุญ วาสนาจึงได้มาเป็นข้าสมเด็จบรมกษัตริย์มียศมีศักดิ์ หากอยู่ด้วยกับบิดามารดา ก็จะเป็นแต่ไพร่ บ้านนอก ไม่มีผู้ใดเกรงขาม ทุกวันนี้จะไปที่ไหนก็มีแต่คนยำเกรงเพราะวาสนามีก็เป็นเอง หากไร้ วาสนาแล้วจะชวนขวายเป็นไต่ก็หาจะเป็นการไม่ นายแวงผู้พี่จึงว่า การจะเชื่อแต่วาสนานั้นมิชอบ ต้องชวนขวายเป็นไต่จะรอด ระหว่างที่สองพี่น้องสนทนากันอยู่นั้น พระมหากษัตริย์เสด็จมา ประจวบเข้าจึงหยุดยืนฟังก็แจ้งทุกประการ

พอรุ่งเช้าพระมหากษัตริย์จึงรับสั่งให้หานายแวงทั้งสองเข้าเฝ้า และตรัสถามว่าเมื่อคืน สนทนากันด้วยเรื่องอันใด ทั้งสองจึงทูลคดีตามจริงทุกประการ พระมหากษัตริย์ทรงแสร้งโกรธ สั่ง ให้จงจำด้วยไซ้ตรวนแล้วนำตัวไปคุมขังในเหวลึก แต่ก็เอากะบายใส่อาหารและแอบซุกซ่อนใส่ พระกำมรงค์หนึ่งไว้ที่กำกระบายส่งไปให้ตามปล่องเหว แต่ไม่ให้อภัยตัวนายแวงทั้งสอง นายแวงผู้

พี่เห็นก็รีบไปรับประทานอาหารมาบริโภคก่อนจนอิ่ม เหลือแต่เศษอาหารให้แก่น้อง เมื่อนายแวงผู้น้องกินหมดจึงได้พระอำมรงค์ก็เก็บซ่อนไว้ เป็นเช่นนี้ 7 วัน พระมหากษัตริย์จึงให้นายแวงทั้งสองพันพันนาการ แล้วให้เข้าเฝ้า เมื่อตรัสถาม นายแวงผู้พี่ก็กราบทูลว่า ตนเป็นผู้ชวนขวายเป็นรับประทานอาหารมา จึงได้บริโภคเหลือเศษจึงให้แก่น้อง ส่วนนายแวงผู้น้องก็กราบทูลตนมิได้ชวนขวายเป็นรับ จึงได้บริโภคอาหารแต่น้อย แต่ได้พระอำมรงค์ที่กั้นกระบายนั้นทุกวัน วันละวง ทูลแล้วจึงถวายพระอำมรงค์คืนแด่พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ก็พระราชทานคืนให้แก่นายแวงผู้น้อง แล้วพระราชทานที่ตั้งให้เป็นเสนาบดี ส่วนนายแวงผู้พี่มิได้สวามิภักดิ์ จึงมีทรงพระกรุณา

นนทกราชจึงบอกสัณฐีพี่ว่าเรื่องนี้ก็ชอบอยู่ แต่ว่าผู้ชวนขวายก็รอดชีพได้ดีดุดเดียวกัน สัณฐีพี่จึงขอให้นนทกราชเล่าเรื่องให้ฟังถึงธรรมเนียมนั้น

25. นิทานเรื่องนางกระเชอรั่ว

แต่กาลก่อน มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าวินทุกกัลยาณตรปราช เสวยราชสมบัติ ณ กรุงโรมวิสย ครั้งนั้น มีพรวนปลาเชิญใจมีอาชีพสุมซ่อนปลากับภรรยาซึ่งเป็นกาลกิณีถือกระเชอกันร่วตามสามีไป โดยนางหาได้พิจารณาไม่ สามีเพียรหาปลา ได้มาเท่าใดก็ใส่ลงกระเชอปลาก็หลุดร่วไปหมดไม่เหลือแม้สักตัว มีนางผู้หนึ่งกิริยาวรศุลลักษณะเป็นภริยานายสำเภา เห็นภริยานางกระเชอกันร่วเข้าก็หัวเราะที่สามีหาปลาไปใส่ลงปลาก็เล็ดรอดหนีหมด นายสำเภาเห็นภรรยาตนหัวเราะจึงคิดว่านางพึงใจนายพรวนปลา จึงบริภาษนางว่าจะให้ไปเป็นเมียพรวนถือกระเชอตามเขา นางก็ตอบว่านางเป็นภรรยาเมื่อสามีจะให้ทำอะไรนางจะขัดขึ้นได้หรือ นายสำเภาติเป็นกาลกิณี นายสำเภาโกรธมาก จึงขอแลกกับภรรยา กับพรวนปลา นางก็ไปเป็นคนถือกระเชอให้ เมื่อพรวนปลาได้ปลามานางก็ปิดฝาอย่างดีทำให้ได้ปลามาเป็นประโยชน์แก่ตน

อยู่มาหลายทิวา นางจึงบอกให้นายพรวนเลิกอาชีพฆ่าสัตว์ หาอาชีพที่ชอบธรรมเถิด จึงเปลี่ยนอาชีพไปตัดฟืนขาย ขวนขวายเป็นตัดถึงป่าใหญ่ ตัดได้ไม้กฤษณาแต่พรวนไม่รู้จัก นางจึงให้พรวนไปตัดมาให้มากเพราะขายได้ราคา จึงทำให้ได้เงินเป็นจำนวนมาก นางให้พรวนออกวิ่งตอนเช้าก่อนกลับมากินข้าวพรวนทำตามตามที่นางบอกทุกอย่าง โดยเริ่มวิ่งตั้งแต่ระยะใกล้ ๆ จนวิ่งได้ถึงสามโยชน์ มีกำลังอยู่ตัว

อยู่มาวันหนึ่งพระมหากษัตริย์มีหมายรับสั่งมาประกาศว่าให้พรานทั้งหลายตามเสด็จ ออกประพาสป่า นางผู้เป็นภรรยาจัดเสปียงใส่ไหให้สามติดตัวไป สั่งให้สามติดตามเสด็จมาทรงให้ ท้น เมื่อถามชื่อให้ตอบว่าชื่ออวภู เมื่อรับคำสั่งภรรยาแล้ว พรานก็ตามเสด็จไปจนถึงมฤคยานป่า ใหญ่พระมหากษัตริย์ก็พลัดจากไพร่พล มีเพียงพรานป่าวิ่งไล่ตามม้าทรงเพียงคนเดียว ท้าวเธอลง จากหลังม้าประทับใต้ต้นไม้ไทรสาขา พรานจึงนำน้ำและอาหารถวาย เมื่อพระมหากษัตริย์ถามชื่อ พรานป่าก็ทูลว่าชื่ออวภู เมื่อทรงพระสำราญแล้วก็เอนองค์ลงจะไยสาสน์ แล้วจึงตรัสว่าจะเล่า นิยายให้อวภูฟัง ตรัสแล้วก็บรรทมหลับไป ขณะที่พระองค์ตรัสว่าจะเล่านิทานนั้นหม่อมมรเทพยดา ต่างโสมนัสยินดีที่ได้ฟังนิยาย เมื่อท้าวเธอบรรทมหลับไปไม่ได้เล่า เหล่าเทวดาจึงโกรธยิ่งนัก ว่า เป็นกษัตริย์ตรัสมูสา จึงจะลงโทษกษัตริย์ด้วยการให้กิ่งไม้หักตกลงมาทับ หากยังไม่ตาย รอดไปถึง เมืองก็ให้โขนทวารพังทลายลงมาทับ แม้ยังรอดไปได้เมื่อกษัตริย์เข้าที่บรรทมก็จะแปลงเป็น อสรพิษกัดให้ตาย ส่วนอวภูได้ฟังอย่างถ้วนทุกประการ จึงปกป้องพระมหากษัตริย์ให้รอดได้ทุก ครั้งเมื่อท้าวเธอจะเข้าที่บรรทมกับพระมเหสี จึงส่งพระแสงให้อวภูอยู่รักษาทวารที่หน้าห้อง บรรทมนั้น ครั้นเวลาเที่ยงคืน เทพยดาแปลงร่างเป็นอสรพิษห้อยตัวลงมาจะกัดพระมหากษัตริย์ อวภูก็ใช้พระแสงตัดคออสรพิษขาดกระเด็น เลือดกระเซ็นไปต้องพระถันพระมเหสี อวภูจะใช้มือ เช็ดก็มีบังครวจึงใช้ลิ้นเลีย พระนางท้าวเธอตกพระทัยตื่นขึ้น ทูลพระมหากษัตริย์ว่าอวภูจุมพิตถัน พระนาง อวภูจึงทูลความจริงและค้นเจอซากงู พระมหากษัตริย์ดีพระทัยนัก ครั้นรุ่งขึ้น ในที่ ประชุมมหามนตรีพราหมณ์ปุโรหิต พระองค์จึงพระราชทานฐานดรศักดิ์ให้อวภูเป็นเสนาบดีตั้งแต่นั้นมา เมื่อพระเจ้าอินทจักร์ยกยาดรปราชสวรคต แต่พระองค์ไม่มีรัชทายาท ที่ประชุมอำมาตย์ มุขมนตรีจึงประชุมกันแล้วอภิเษกเสนาบดีอวภูได้เสวยราชสมบัติ ณ กรุงโรมนคร

นนทกราชจึงว่า ผู้ใดมีวิริยะขวนขวายในกิจจานุกิจทั้งปวงก็จะได้เสวยสุขาภิรมย์เมื่อ บั้นปลาย สัจจะพิพจน์ว่าแม้ธรรมนิยมจะเป็นเช่นนั้น แต่ตนก็ยังไม่ปลงใจ ด้วยเศรษฐกิจนั้นเป็นนาย แห่งเรา เราจึงควรคิดถึงความสุขสวัสดิ์ของเศรษฐกิจจะชอบด้วยสุจริตธรรม เศรษฐกิจจะมีจิตกรุณา แก่เรา หากเราคิดคดทรยศ ก็จะบันดาลจิตให้เศรษฐกิจประทุษร้ายทารุณได้ นนทกราชจึงกล่าวแก่ว่า จะเป็นเช่นนั้นได้ก็เฉพาะผู้ที่มีกฤดา ภินิหาร แต่นี้เศรษฐกิจเป็นปุณฺชน อาศัยเพียงความอุตสาหะ กระทำกินและผลบุญจากการทำทานบ้างจึงทำให้มีทรัพย์ สัจจะพิพจน์ว่า เปรียบประหนึ่งชนบทกฏุม พียงเอาใจหาสกรรมกร นนทกราชจึงให้สัจจะพิพจน์นิยายดังกล่าวให้ฟัง

26. นิทานเรื่องผจญเขาดลใจ

อดีตกาล ในสมัยสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมนิกรมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติ ณ กรุงสุวรรณมมหานคร มีความชนบทแห่งหนึ่งชื่อทระโคตม ภูมิพีเป็นใหญ่ ณ ที่นั้นมีโคมากมาย จึงให้ทาสสามคนเป็นผู้ดูแล ทาสทั้งสามเมื่อไล่โคไปหากินในป่าแล้วจึงปั้นรูปนายภูมิพีเล่น คนหนึ่งปั้นแล้วนำมากราบไหว้นอบนบ คนหนึ่งประหารชกต๋อยชิงชิง ส่วนอีกคนหนึ่งปั้นแล้วก็เมินเฉยอยู่ เมื่อตกเย็นทั้งสามจึงต้อนฝูงโคกลับบ้าน เมื่อภูมิพีได้เห็นผู้ปั้นรูปแล้วกราบไหว้นอบนบก็เกิดจิตเอ็นดูจุบุตรเลี้ยงดูด้วยอาหารอย่างดี แต่เมื่อพบผู้ปั้นรูปแล้วชกต๋อยชิงชิง กลับรู้สึกไม่ถูกชะตา บันดาลดลให้ชิงชิงแข่งด่าทุกราตรี ส่วนผู้ที่ปั้นแล้วเมินเฉย ภูมิพีก็มีใจว่าร้าย แลเห็นก็เพียงมองเมินไปเท่านั้น

สัญชีพจึงกล่าวว่าภูมิพียังดลจิตดังนี้ เศรษฐีผู้เป็นนายของเรจะมีดาลดลจิตบ้างหรือนนทกราชจึงสรรเสริญว่าไพเราะดี แต่หาบุพเพสันนิวาสพาสนามิได้เลย สัญชีพจึงให้นนทกราชเล่านิยายเกี่ยวกับเรื่องนี้

27. นิทานเรื่องนายแวง 2 คนเฝ้าห้องพระโรง

แต่อดีตกาล มีบรมขัตติยวงศ์ทรงพระนามว่าภูวนาทิตยราชวงศ์ ครองสมบัติ ณ กรุงกาลิคุตนคร มีเศรษฐีสองคนคนหนึ่งชื่อทักทบาลเศรษฐี คนหนึ่งชื่อมหิบาลเศรษฐี ทั้งสองเป็นเพื่อนสนิท ต่างสัญญากันว่าหากคนหนึ่งมีบุตรชายอีกคนหนึ่งมีบุตรหญิงจะให้แต่งงานกัน แต่หากเป็นชายหญิงเสมอกันก็จะให้เป็นมิตรแก่กัน แล้วเศรษฐีทั้งสองก็ได้บุตรชายจึงให้บุตรทั้งสองเป็นมิตรกันดังสัญญา เมื่อจำเริญวัยขึ้น ขุนคลังก็พาเข้าถวายตัวเป็นนายแวงรักษาห้องพระโรง วันหนึ่งนายแวงคนหนึ่งจึงเจรจากับอีกคนว่า มานอนเฝ้าเวรสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังนี้จะได้ดีประการใด นายแวงอีกคนจึงกล่าวว่า หากมีความอุตสาหะชวนชวรายโดยถ้อยสัตย์ก็จะได้ดี นายแวงคนแรกจึงให้เล่านิยายเรื่องดังกล่าวให้ฟัง

28. นิทานเรื่องรัตนทัตบุตรเศรษฐี

ในอดีตกาล ครั้งสมเด็จพระบรมบพิตรโยตนมหาราช ครองกรุงหริหรรณมหานคร มีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อชนทัตเศรษฐี มีบุตรชื่อรัตนทัต เมื่ออายุได้ 7 ขวบ บิดาก็เสียชีวิตทาสีทาสาเห็นว่าบุตรเศรษฐียังเด็กจึงลักลอบเอาทรัพย์สมบัติหนีไปเหลือเพียงแม่นม รัตนทัตไปหาโหราจารย์ให้ทำนายดวงชะตา โหรทำนายว่าจะได้ทอง 90 ชั่ง ใน 7 ภายในวัน เมื่อรับคำทำนายมาแล้วรัตนทัตก็ได้ทำการ

งานใด บริโภคอาหารแล้วก็นอนจนสิ้นอาหารที่สะสมไว้ ครั้นถึงวันที่ 7 รัตนทัตก็อดอาหารทั้งเช้า บ่าย รอคอยจนดวงอาทิตย์ลับไป รัตนทัตซึ่งโกรธที่ยังไม่ได้ทองคำทำนายนาย จึงคว่ำขวานทุบไปยัง เสาปราสาทที่ห้องนอน ทองคำก็ตกกระจายลงมา รัตนทัตดีใจมากจับส่วเจาะเสาไปจึงได้ทองถึง 90 ชั่ง

ในกาลนั้น นายแวงก็สรรเสริญว่าไฟเจาะ แต่ถ้าบุญญาธิการหามิได้นั้นจะเป็นชั้นใด

สัญญาชีพก็ยินดีว่านิทานนี้ไฟเจาะนัก แม้บุญน้อยก็สมควรชวนชวายเป็นตัวรอด นนทกราชก็ ว่ามีธรรมเนียมนิทานเยี่ยงไรจึงเชิญให้สัญญาชีพเล่า

29 – 30 นิทานเรื่องวิษณุคุปต์

เมื่อครั้งพระบรมกษัตริย์ทรงพระนามว่าเทพาธิราช ครองกรุงมหाराชธานี มีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อศรีวิโรตม์ มีทรัพย์ถึง 80 โกฏิ มีบุตรผู้หนึ่งชื่อวิษณุคุปต์ เมื่ออายุได้ 9 ขวบ บิดามารดาก็ถึงกาลมรณะ และสูญเสียทรัพย์สิ้นไปสิ้น วิษณุคุปต์ต้องไปอาศัยตายาย เลี้ยงชีพด้วยการตัดฟืนขาย จนเมื่ออายุได้ 20 ปี วิษณุคุปต์ ก็ยังคงมีเครื่องนุ่งห่มเพียงชุดเดียววันหนึ่งได้พบเพื่อนชาวประมงเพื่อนเห็นก็สงสาร ให้ปลาตายมาตัวหนึ่ง วิษณุคุปต์ จึงให้ยายดองไว้ วันหนึ่ง ได้พบเพื่อนผู้เป็นอำมาตย์กำลังถือราชสาส์นจะไปยังเมืองประนันตนคร อำมาตย์เห็นก็สงสารเพื่อนจึงถามว่ามีสิ่งใดที่จะถวายพระเจ้ากฤษณราชบ้าง เพราะหากพระองค์ท่านพึงพระทัยก็จักได้รับพระราชทานเครื่องนุ่งห่มฝากกลับมา วิษณุคุปต์ดีใจมากจึงฝากปลาตองไปถวาย เมื่ออำมาตย์นำปลาตองถวายก็กราบทูลว่าเป็นของชายยากจนชื่อวิษณุคุปต์ฝากมา พระเจ้ากฤษณราชต้องพระทัยยิ่งแม้จะเป็นของเพียงเล็กน้อยก็ตาม คิดจะตอบแทน จึงตกลงพระทัยให้ธนูศรศิลป์วิเศษ 3 เล่ม ฝากมาให้วิษณุคุปต์

อยู่มาวันหนึ่ง กษัตริย์ฤทธาธิราชยกกองทัพไพร่พลมาล้อมกรุงมหाराชธานีถึง 7 ชั้น พระเจ้าเทพาธิราชก็ให้จัดทัพจตุรงค์แสนเสนาตั้งรับอริราชศัตรู ภายในเมืองก็ตรวจตราเข้มแข็งโดยวิษณุคุปต์ถูกเกณฑ์มาประจำที่ด้านหนึ่ง จึงตรองว่าธนูศิลป์ของตนที่ได้รับพระราชทานมานั้นมีฤทธิ์ยิ่งนัก จึงถวายแด่พระมหากษัตริย์เพื่อปราบศัตรู ท้าวเธอรับมาทอดพระเนตร เห็นอักษรจารึกเล่มหนึ่งชื่อสังหาร พระองค์จึงแผลงศรออกไปสังหารหมู่ข้าศึกศัตรูพินาศสิ้น เล่มที่สองชื่ออันดับ เมื่อพระองค์แผลงศรออกไปก็เป็นโชตรวนไปคล่องพญาอินรราชและแสนเสนามำมาถวายตัว เล่มสุดท้ายชื่อสฤษดิ์ เมื่อทรงแผลงออกไปก็เกิดเป็นน้ำอมฤตรดไพร่พลที่เสียชีวิตนั้นให้กลับฟื้น

คืนชีพเข้ามาอภิเษกถวายบังคม แล้วท้าวเธอก็แฝงเข้าไปในสกลจังหวัดชุมพูนพื้นปริมณฑล ท้าวพญาก็เกลื่อนกล่นถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองพระองค์ทั้งสิ้น เมื่อเสร็จการสงคราม ท้าวเธอก็พระราชทานพระธิดาองค์หนึ่งแก่วิชฌคุปต์ พระราชนัดดาที่ตั้งให้เป็นอัครมหาเสนาบดี มียศศักดิ์ทรัพย์สินศฤงคารเป็นอันมาก

สัจพพิงจึงเฉลยว่าอันชวนชวายเป็นได้ดั่งนั้นเหมือนวิญญูคฤศน์นั้นแล นนทาก็กล่าวขึ้นว่าแม่นชวนชวายเป็นได้ก็ดี หากไม่มีบุญญาธิการก็มิเป็นการเลย สัจพพิงจึงซักว่าที่กล่าวมานั้นโบราณจารย์มีหรือ นนทกราชจึงเล่านิยายว่า

31. นิทานเรื่องตำรวจ 2 สหาย

บรมขัตติยาธิปติสุริยโลกยศมาราชเจ้า ครองราชย์ ณ กรุงมยนคร มีตำรวจสองสหายมาเข้าเวรนอนรักษาท้องพระโรงมิได้ขาด วันหนึ่งตำรวจสองสหายเจรจากันว่ามาทำราชการฉลองพระเดชพระคุณกันแล้วจะหาประโยชน์สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ จะประพาศประการใดกันดี ตำรวจผู้หนึ่งจึงว่าให้อุตสาหะในราชกิจรับใช้สอยโดยเสด็จให้จงดีก็จะได้ดีเป็นประโยชน์ วันนั้นพระมหากษัตริย์ยังมีทันบรมมหารัชมังคลาจารย์ได้ยินการสนทนานั้น รุ่งขึ้นให้ตำรวจสองสหายเข้าเฝ้าเพื่อสอบถามความ นายตำรวจจึงกราบทูลตามความที่เกิดขึ้น เมื่อพระเจ้าอยู่หัวได้สดับดังนั้น จึงตรัสว่า แสนเสนานิคมุขมนตรีทั้งปวงประพาศราชกิจมีความชอบจึงจะมีบำเหน็จได้ ถ้าทั้งสองรับอาสาไปนำมะม่วงจากป่าหิมพานต์มาให้ก็จะเป็นการดี สองนายตำรวจรับพระบรมราชโองการแล้วจึงกลับไปเตรียมเสบียงแล้วมุ่งหน้าเข้าสู่ป่า ออกเดินทางไประยะหนึ่งจึงพบป่าปอ ทั้งสองจึงชวนกันแบกปอไป พอเดินทางไปพบป่าป่านผู้หนึ่งก็เปลี่ยนจากปอเป็นป่าน ส่วนอีกคนยังคงแบกปอต่อไป เมื่อมาพบด้าย พบไหม พบดีบุก พบทองแดง พบเงิน พบทอง นายตำรวจผู้นั้นก็เปลี่ยนไปตามสิ่งที่พบ ส่วนอีกผู้หนึ่งยังคงแบกปอต่อไป ย่างเข้าสู่ปีที่สามก็ยังมิพบมะม่วงในป่าหิมพานต์ จึงพากันกลับเคหาสถานแห่งตน ผู้ที่แบกทองมาก็นำมาเลี้ยงบุตรภรรยา ส่วนผู้ที่ยังคงแบกปอก็ทูลพลากไร้ต่อไป

นนทกราชจึงกล่าวแก่สัจพพิงว่า สัตว์อุบัติมาในสงสารนี้เห็นสิ่งอันเป็นผลก็ถวิลว่าเป็นผลเป็นประโยชน์ เหตุผลกรรมแลวิริยะอุตสาหะนั้นมิชอบเลย จะต้องมิเลศให้แยบคายด้วยจึงจะชอบ แล้วจึงกล่าวต่อว่า สถานที่นี้เป็นที่สุขสบาย ตนจะไม่เดินทางต่อแล้ว สัจพพิงจะเดินทางต่อไปก็ตามใจเถิด แล้วนนทกราชก็สร้างทำประหนึ่งว่าจะสิ้นชีวิต น้ำลายฟูมปาก ตาเหลือกลน

แล้วกลัมลมหายใจ นายโคบาลเห็นดังนั้นก็ใจหาย รีบไปแจ้งแก่ธรรมจิตต์เศรษฐี เศรษฐีก็ตกประหม่ารีบพาบุตรหลานมาดู มาถึงก็ดูบนหน้าลูกหลังน้ำตาไหลพราก พร่ำรำพันถึงความทุกข์ยากที่ฝ่ามาด้วยกันจนได้เป็นเศรษฐี หากนนทุกราชสิ้นใจอยู่ในคามนิवासสถาน ก็จะแต่งสักการะให้เป็นทีลือชา แต่นี่สุดปัญญาด้วยมาสิ้นใจกลางทางธุระกันดารทุเรศร้างกลางไพร และยิ่งพิไรรำพันต่าง ๆ นานา นนทุกราชได้ฟังคำนี้ก็สลดสลดใจ ใครจะลุกขึ้นกลับไปกับเศรษฐี แต่คิดแล้วก็อภัยสละอาลัยแก่สัญญาที่จะเยาะได้ว่าเจรจาเหลาะแหละ ทำเล่ห์กลปานนี้แล้วยังจะกลับไปให้เขาใช้คิดแล้วจึงผ่อนมลายใจออกทำท่าทูลนทุกราชจะวางวายชีวิต ครั้นคลายโศกลงเศรษฐีจึงว่านนทุกราชเป็นโคมิ่งโคขวัณมาตายลงดังนี้ ฤกษ์ไม่ดีเสียแล้ว จึงนำกองเกวียนกลับไปยังเคหะสถาน โดยให้นุรุษสี่คนอยู่อภิบาลรักษา หากนนทุกราชคลายโรคก็ให้พากลับบ้าน หากตายก็ให้สักการะศพให้สมเกียรติ

ครั้นเวลาเย็น นุรุษทั้งสี่ที่ดูแลนนทุกราชจึงปรึกษากันว่า ได้มาอยู่กลางป่าเปลี่ยวว้างเป็นอันตรายจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ ได้ จึงก่อกองกองขึ้นให้รุ่งโรจน์ไว้แล้วกลับกันเถิด เมื่อเพลิงลุกโชติช่วงธรรมจิตต์เศรษฐีแลเห็นก็ร้องให้คร่ำครวญด้วยคิดว่านนทุกราชสิ้นชีพจริงเสียแล้ว ฝ่ายนุรุษทั้งสี่ก็ชวนกันเก็บดอกไม้มาบูชารอบกายนนทุกราชแล้วพากันรีบไปแจ้งเศรษฐีว่านนทุกราชสิ้นชีพแล้ว และได้สักการะด้วยเครื่อง ประดับตามที่สั่งทุกประการ

ฝ่ายนนทุกราช ครั้นนุรุษทั้งสี่ไปแล้ว ก็ลุกจากที่นอนด้วยได้สมดังใจ ด้วยความวิริยะพากเพียร จึงว่าแรงสำแดงฤทธิ์ลองกำลังเล่นไป จนถึงจอมปลวกหนึ่งใหญ่มหิมาริมฝั่งสระบัวอันเป็นที่จันทสิงหราชเคยมาผาดโผนเล่น นนทุกราชก็ขึ้นไปยืนบนจอมปลวก เวลานั้นสังวทันต์สิงคาลพาสุณัฏฐ์จึงจอกบิรารมาเที่ยวหาอาหาร เมื่อนนทุกราชเห็นก็เปล่งเสียงสนั่นนันทนา สังวทันต์ก็หัวนหวาดสะดุ้งตกใจ สำคัญว่าเป็นภูตปิศาจจะมาจับ รีบพาบิรารไปแจ้งแก่จันทสิงหราชว่าตนพบภูตปิศาจสูงใหญ่มหิมานัก ล่วงอาณาเขตท่านเข้ามา จันทสิงหราชจึงว่าได้ไปพบของใหญ่แล้วก็ไม่เป็น การดอกกระมัง สังวทันต์สอบถามว่าใหญ่แล้วไม่เป็นการมีแบบอย่างจารีตโบราณหรือ จันทสิงหราชจึงเล่านิยายให้ฟัง

32. นิทานเรื่องสุนัขจิ้งจอกพบกลอง

ในกาลก่อนพระเจ้าเสลราช เสดยราชสมบัติ ณ กรุงวิคหาบุราณนคร พระมเหสีทรงพระนามว่าเทพกัลยาณี วันหนึ่งพระเจ้าเสลราชเสด็จออกมาประพาสมฤคยานในป่าเมฆวนาลัย

โปรดให้เลี้ยงแสนนามหาพลทหารด้วยมัจฉมังสาสุราบาน ทหารเหล่านั้นก็สนุกสนานจนลืมสติ ไม่สมปฤติดุจวิกลจริต ครั้นเสด็จกลับเข้ายังพระนครก็ละลืมหูลงช้ายเภาไว้ในป่า สิงคาลตัวหนึ่งมา เห็นกลองเภากรลกลิ้งอยู่ก็รำพึงว่า นี่เรียกว่าอะไร ตลุ่มไปมไปกลางอย่างนี้ ไม่มีแขนไม่มีขา แต่นำ กลิ่นกิน จึงขยับคลานเข้าไปใกล้ แล้วก็ถอยหลังออกมา ยกเท้าเข้าตะกายกลองทับกรวดทรายก็ดัง ครีม ๆ ครื่น ๆ สิงคาลก็ตกใจตลบหลังออกมาเหลียวดูก็คิดว่าสิ่งนี้มีแต่เสียง จึงแข็งใจเข้าไปอีกที ดู ดมกัมเมย จึงลืมเลีย แล้วกัดขึ้นทีหนึ่ง กลองก็ส่งเสียงดัง สิงคาลตกใจสะดุ้ง แล้วก็ก้มกัดได้ถนัด ครั้งหนึ่ง หนึ่งจึงขาดเห็นแต่ร่างเปล่า ไม่มีเลือดเนื้อสักนิด

จันทสิงหาราชรำพึงว่า ดังที่กล่าวไว้ใหญ่จริงแต่ว่าเป็นการ ดูคนพาลปากใหญ่หา ความวิริยานุภาพมิได้นั้นแล ที่สังวทันต์กล่าวว่าภูตใหญ่ก็คงใหญ่แต่มิเป็นการดอกระมัง สังว ทันต์จึงเชิญชวนให้ไปดูจันทสิงหาราชพร้อมสังวทันต์และวายุภักษ์ รวมทั้งบริวารอีกนับพันจึงพากัน ไปยังจอมปลวก นนทุกราชเห็นพญาพาลสิงหาราช พร้อมสิงคาลบริวารแห่ห้อมมามาตั้งนั้น ก็ทำท่า ผ่นผืนดูพญาครุฑ พญาสิงหาราชจึงร้องถามเชื้อชาตินามตระกูลใดที่รูล้ำแดนมานี้ ถ้ามถึงสอง สามครั้ง นนทุกราชจึงอ้าวจดนามว่า ชื่อนนทุกราชฤทธิ เป็นพงศ์เผ่าโคขันธ์องค์พระอิศวร โปรดเกล้าให้ลงมาดูเหล่ามนุษย์และสรรพสัตว์ว่าทำดีชั่วประการใด แล้วให้จดลงแผ่นทองทิพย์นำไป ถวายองค์พระผู้เป็นเจ้า จันทสิงหาราชก็คิดว่าตนนั้นทำบาปมาได้ว่างเว้นเลยคิดจะผูกมิตรไมตรี กับผู้ถือบัญญัตินี้ จึงเชิญให้พักอาศัยยังเขตแดนตน และตั้งสัตย์ปฏิญาณเป็นมหามิตรแก่กัน พัก อาศัยร่วมคูลา เมื่อเวลาอาหารก็แยกย้ายกันไป เมื่อตกเย็นก็กลับมาอยู่ร่วมคูลากัน เสวยสุขภิรมย์ ปราศจากความรังเกียจกัน นนทุกราชสั่งสอนสิ่งที่เป็นคติโดยยุติธรรม จันทสิงหาราชก็น้อมในสุจริต ธรรม จึงไม่ได้ไปสมาคมกับสิงคาลบริวารทั้งสอง เมื่อนานเข้าสังวทันต์จึงปรึกษากับวายุภักษ์ว่า แต่ก่อนพญาพาลราชสีห์เมื่อจะออกหาอาหารก็จะผลาดแผลงสีหนาท สะเทือนไปถึงไหนเหล่า สรรพสัตว์น้อยใหญ่ทั้งปวงได้ย่นต่างลี้ภัยหนีไปจนถึงที่นั่น ท่านก็เลือกกินเฉพาะดวงเนตรทั้งสอง มังสะเศษนั้นพวกเราก็ได้กินเป็นอาหาร แต่เมื่อมีนนทุกราชมาเป็นมิตรเราก็คอดอาหาร หากนานไป ภายหน้านนทุกราชชักชวนให้ไปกินหญ้า เรามิอดอาหารตายหรือ จึงคิดจะยุแหยงให้พญาไกรสรได้ ต่อสู้กับนนทุกราช หากผู้ใดแพ้ก็จะจับกินเป็นอาหารเสีย

วันหนึ่ง เมื่อนนทุกราชไปหาอาหาร เหลือแต่พญาพาลสิงหาราช สังวทันต์และวายุภักษ์ จึงเข้าไปหมอบเฝ้า แล้วถามถึงนนทุกราชว่าเป็นอย่างไร และเริ่มยุยงให้หาตระแวงว่ามีใครจัก นามและโคตร จะมาสมาคมอยู่อย่างนี้ย่อมจะมีภัย พญาสิงหาราชจึงถามว่ามีภัยอย่างไร มีกรรม เนียมโบราณหรือ สังวทันต์จึงสำแดงว่า

33. นิทานเรื่องเรือดมาอาศัยเส้น

กาลก่อน เมื่อพระเจ้าพรหมทัต ครองราชสมบัติ ณ กรุงพาราณสี สมเด็จพระนางสุนทรเทวีเป็นเอกอัครมเหสี ยังมีเส้นชื่อจันทเสนอาศัยอยู่ที่บรรทมพระมหากษัตริย์ อาศัยลิ้มเลียเสทางค์สุคนธ์มาช้านานมิได้ทำให้ระคายเคืองพระทัยเลย มีเรือดตัวหนึ่งชื่ออาสาด อาศัยดูดดื่มเลือดเสนาอำมาตย์เลี้ยงชีพอยู่ที่ท้องพระโรง จึงอยากจะได้ลิ้มลองเลือดจอมรินทร จึงไปทอดสนิทเป็นเพื่อนกับจันทเสน ขอนอนพักอาศัยด้วย จันทเสนก็ว่าท่านปากร้ายเกรงว่าจะไปกัดกินพระบรมกษัตริย์ จะพลอยทำให้ตนมีภัยไปด้วย อาสาดจึงยืนยันหนักแน่นว่าจะไม่ทำให้เดือดร้อน เพราะตนก็รักชีวิตเช่นกัน จันทเสนจึงวางใจให้นอน แล้วเล่านิยายธรรมนิยามให้ฟัง

34. นิทานเรื่องเศวตโคธา

มีเณสาคูหนึ่งชื่อสญชีพ อาศัยอยู่ในป่าแคว้นกรุงปาฏลีบุตร เป็นพรานล่ากวางเป็นอาชีพ วันหนึ่งไปล่าสัตว์แต่ไม่พบกวาง เห็นเพียงเศวตโคธาหรือเหี้ยเผือกตัวหนึ่งจึงไล่ล่า เหี้ยเผือกวิ่งหนีเข้าไปยังโพรงต้นตะเคียนใหญ่อันเป็นที่อยู่ของหมู่ตุ๊ดตู่ นายเณสาคูคบเพลิงเผาเข้าไปในโพรงนั้น ตุ๊ดตู่จึงมาพลอยตายด้วยเศวตโคธานั้น

อาสาดจึงกล่าวไกล่เกลี่ยว่าตนเองก็รักชีวิต และจะรับฟังตามที่จันทเสนกล่าว ครั้นบรมกษัตริย์เสด็จเข้าที่บรรทมแล้วยังเข้าสู่นิทราหลับสนิท อาสาดจึงเข้ากัด พระองค์ก็สะดุ้งตื่นถามพนักงานว่าใครมาบุที่มีศัตรุมากัดพระองค์ พระสนมจึงทูลถามเข้ามาจุดประทีปเทียนส่องหา อาสาดดันคอดรอตตัว เมื่อสาวสนมเลิกพระเขนยก็พบจันทเสน จึงฆ่าเสีย

สังวทันต์จึงว่า ท่านให้สหายมาอาศัยอยู่ เกรงจะมีภัยดังนี้ สหราชจึงกล่าวว่า นนทกราชนั้นไม่มีภัย เจ้ามีจิตโลภจะมายุงให้ต่อสู้กัน ครั้นผู้ใดตายเจ้าก็จะได้กินเป็นอาหาร แล้วจึงกล่าวสอนว่า อันสรรพสัตว์อุบัติในวัฏสงสารล้วนโลภหลงโมหันธ์ ผู้นั้นย่อมมีภัยพินาศขาดประโยชน์ อย่างนิยายนี้

35. นิทานเรื่องสุนัขจิ้งจอกทะสายหน้าไม้

แต่เมื่อโบราณมีนายเณสาคูชื่อกฏติราเตนถือปืนหน้าไม้ตามล่าหูกวางโดยวิสัยพบคชสารตัวหนึ่งชื่อมารัญชนครี กว้างไล่ นายเณสาคูวิ่งหนีขึ้นไปบนจอมปลวก ขึ้นหน้าไม้ตั้งท่า

เตรียมยิง ก็ยางเหยียบที่ปากปล่องอสรพิษชื่ออัคคีวิสะ อสรพิษพ่นพิษใส่ภูณายเนสาทล้มผวาขาดใจตาย หน้าไม้หลุดหล่นไปถูกหัวอสรพิษถึงแก่ความตาย ลูกหน้าไม้ก็ปลิวแล่นไปถูกคชสารตายตามไปอีกตัว สิงคาลตัวหนึ่งมาเห็นเข้าก็ดีใจ ที่ได้พบอาหารอันอุดม ว่าช่างนั้นกินไปได้ถึงเดือนหนึ่ง มนุษย์ก็กินได้ถึงสิบวัน อสรพิษนั้นกินได้วันหนึ่ง แต่จะกินสายหน้าไม้ก่อน สายหน้าไม้นั้นซึ่งตั้งเมื่อสิงคาลแตะเล็มสายหน้าไม้ก็ขาดปึกคั่นหน้าไม้ก็ตวัดมาตีก สิงคาลจึงขาดใจตาย ณ ที่นั้น

พญาสิงหาราชจึงกล่าวเตือนสติว่า ชื่อว่าโลกแล้วยอมถึงซึ่งทุกข์ เป็นเหตุที่จะให้ก่อเกิดความพินาศ ขาดประโยชน์จากลาภอันจะถึงแก่อาตมามีเพียงแท้ สักวันตัวรับฟังแล้วจึงเลิยออกมา เปลี่ยนให้วายุภักษ์เข้าไปแทน วายุภักษ์จึงเข้าไปกราบทูลว่าพวกตนข้าบาทเป็นสุขก็เพราะเดชบุญฤทธิ์ของพญาราชสีห์ ตนนั้นเป็นที่อำมาตย์ มีหน้าที่คอยทูลตักเตือนข้อพลั้งพลาดในกิจทั้งปวง หากไม่นำพาก็เสมอไม่ว่าจะมีภักดี แม้ว่าพญาสิงหาราชจะไม่ให้อภัย ไม่นิยมน แต่ก็ทูลทัดทานเพราะเกรงว่าพญาสิงหาราชจะเป็นเหมือนท้าวคชทุมพรราช เข้าไปทุกที่ สิงหาราชจึงให้วายุภักษ์เล่าธรรมเนียมนั้น

36. นิทานเรื่องคชทุมพรราชกุมาร

ณ กาลก่อนสมเด็จพระบรมนริทรมาลุพราช เสดยราชสมบัติ ณ กรุงดิคาพานนครธานี มีพระมเหสีนามพระนางโคโยตวดีศรีสุนทรบวรกัลยาณี มีพระราชบุตรทรงนามว่าคชทุมพรราชกุมาร มีเมืองมาออกถึงร้อยเอ็ดเมือง จึงแต่งตั้งสามนตราชอันเป็นทหารเอก 8 คน ชื่อว่า เพชรจักรี ตรีไตรภพ จบไตรตรา แสนใจกล้า ฟ้าราดิน ศิลปประสิทธิ ฤทธิจำบัง พังพลพยุห์ และ อัฐทหาร ไปครองเมืองป้องกันศัตรูทั้ง 8 ทิศ เมื่อพระเจ้าลพราชเสด็จทิวงคต พระเจ้าคชทุมพรราชกุมารจึงขึ้นครองราชย์ มีมนตรีพาลคอยยุยงให้พระองค์ระแวงพระทัยสามนต์เมืองทั้งแปด ท้าวเธอมิได้ทรงวินิจฉัยจึงสั่งให้จับมาพันธนาการแล้วตั้งมนตรีอื่นไปรักษาการเมืองทั้งแปดไว้ ชาวแพรวะพัดไปยังประเทศราชที่เป็นอริราชศัตรู จึงพากันยกทัพตีกวาดเรื่อยมาจนถึงเมืองหลวง พระองค์ให้เหล่าเสนาพาลที่ไม่รู้การศึกออกไปถูกรบจึงพ่ายแพ้กกลับมา โปรดให้เบิกพระยาสามนต์ทั้งแปดเมืองที่ต้องโทษให้ออกมาช่วยคิดการศึก สามนต์ทั้งแปดยังคงน้อยใจอยู่จึงอ้างว่าพวกตนนั้นแก่เฒ่าแล้วกลัวจะเลอะหลง ให้ช่วยในราชกิจอื่นก็จะพอช่วยได้ พระองค์ทรงเกิดมานะขึ้นในพระทัยจึงเตรียมการศึกออกรบด้วยพระองค์เอง ด้วยไม่เจนในการศึก และกำลังพลก็น้อยกว่า จึงหนีไปสู่วาจนถึงบ้านป่าแห่งหนึ่ง นายเนสาทพากันไปล่าสัตว์เหลือเพียงลูกนกแขกเต้าชื่อวิษณุคุปต์อยู่บนบ้าน เมื่อเห็นกษัตริย์ นกแขกเต้าจึงร้องว่า ชาวเจ้าเอาออกมาประหารบุรุษผู้นี้เสียให้สิ้นชีพ ท้าว

เธอได้ฟังก็ตกพระทัยหนีออกไปจนถึงอาศรมพระมหาโคดมฤๅษี ซึ่งออกไปหาผลาผลอยู่ เหลือเพียงลูกนกแขกเต้าชื่อจิตรคุปต์เฝ้ารักษาอาศรมอยู่ เมื่อเห็นพระมหากษัตริย์เสด็จมา ก็ร้องเชื้อเชิญด้วยสุนทรวาทินให้ชำระพระองค์แล้วเสวยผลไม้รื้อทำพระฤๅษี ทำวธอดีพระทัยจึงตรัสแก่จิตรคุปต์ว่า นกนี้รู้ถึถ้วน มีความปราณี ครั้นเมื่อเข้าไปยังบ้านเนสานั้น นกแขกเต้าพูดให้ประหัดประหารเรา จิตรคุปต์กราบทูลว่า นกนั้นชื่อวิษณุคุปต์เป็นน้องของตน เมื่อครั้งเกิดพายุใหญ่พลัดร่วงตกลงไปในน้ำลอยไป พระฤๅษีได้ตนมาเลี้ยง เนสาคได้นำน้องไปเลี้ยง เหตุด้วยสัตว์สวามาคมด้วยคนพาลก็ประพฤติดุชด้วยพาล เมื่อพระฤๅษีกลับมาถามไถ่เรื่องราว พระเจ้าคชทุมพรวราชจึงเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ฟัง พระฤๅษีจึงว่าขอถวายจิตรคุปต์สวไปภูกนี้เพื่อมีกิจใดที่พอจะช่วยได้ ทำวเธอจึงเขียนจดหมายลับผูกห้อยคอจิตรคุปต์พร้อมพระอำมรงค์คุณทลไปให้แก่พระมเหสี เมื่อพระมเหสีรับราชสาส์นแล้วจึงทราบความยกทัพมารับพระเจ้าคชทุมพรวราช เมื่อได้พบกันพระนางจึงกราบทูลเรื่องการศึกว่าสามนต์ทั้งแปดที่ตองโทษนั้นได้ช่วยศึกจนได้รับชัยชนะ แล้วจึงเชิญเสด็จกลับพระนคร พระฤๅษีจึงทำพิธี ทำศิลาให้เป็นทองแล้วให้ชนไปได้ตามพระประสงค์ เมื่อกลับยังพระนครแล้วจึงจัดการสมโภชพระบรมกษัตริย์ถึง 7 คีน แล้วพระเจ้าคชทุมพรวราชจึงตรัสขอโทษแก่สามนต์ทั้งแปดที่พระองค์ลงเอนเียงด้วยคำคนพาล แล้วพระราชทานรางวัลให้คีนดิดังเก่า

วายุภักษจึงทูลว่าตองทูลทัดทานพระองค์เพราะเกรงว่าจะเป็นดังธรรมเนียมพระเจ้าคชทุมพรวราช จันทรสิงหราชนิทานมีดังนี้ก็จริง แต่มนตรีนั่นควรมีจิตคิดระงับถ้อยความจึงจะดำรงพระมหากษัตริย์ไว้ได้ เมื่อมีจิตคิดทุจริตการดังนี้จึงมิชอบ จึงเล่าธรรมเนียมให้ฟัง

37. นิทานเรื่องหงส์หามเต่า

กาลก่อนมีหงส์คู่หนึ่ง ชื่อสุวรรณตมตมตัวหนึ่ง ชื่อบรมพนินิบตมตัวหนึ่ง อาศัยอยู่แถบดัชคีร์สิงขรเหนือภูภรรพต วันหนึ่งพากันไปหาอาหารถึงสระแห่งหนึ่งอันเป็นที่อาศัยของเต่าชื่อตมตมา ตมตมาจึงถามถึงสถานที่พักของสุวรรณหงส์ สุวรรณหงส์จึงเล่าถึงความสวสวดงดงาม ผาสุกและปลอดภัยของสถานที่ตนอาศัย เมื่อทราบดังนั้นตมตมาจึงอยากไปเยี่ยมชม อ่อนวอนขอตามไปด้วย หงส์จึงโอนอ่อนแต่ให้ตมตมาระงับความโทโสให้สงวนจิตโดยดุษณี เต่าจึงรับปากพญาหงส์ทั้งสองจึงคาบไม้ แล้วให้เต่าคาบอยู่ตรงกลางหามบินพาไป ระหว่างทางพบพาลสิงคาลตัวหนึ่ง ซึ่งกล่าวเยาะเย้ยหงส์ว่าโยโหดเห็นพาเต่าไปสววรรคได้ ตมตมาได้ยินดังนั้นกลันโทโสไม่ได้จึงอ้าปากบริภาษออกมา ปากจึงหลุดจากไม้ที่คาบตกลงมาออกกระแทกพื้น เนื้อกระเด็นหลุดออกจากกระดอง จึงตกเป็นอาหารของสิงคาล

พญาสิงหาราชจึงกล่าวแก่วายุภักษ์ว่า ผู้ใดมีจิตกล้าด้วยโทโสโมโหมหันธการหาประโยชน์มิได้ ยังภัยพิบัติให้บังเกิดมีดังตรุมมาอันไม่สงวนจิตวชิรนั้น อย่างธรรมเนียมนี้ยังมีนิยายโบราณอีก

38. นิทานเรื่องลักับราชสีห์

กาลก่อน มีสิงหาราชชื่อบันฑุรสิงหาราช เป็นอธิบดีแห่งสัตว์ทั้งปวง สถิตอยู่ ณ หิมพานต์ ประเทศแต่ตั้งสี่หฐานตสิงคาลเป็นมนตรีฝ่ายขวา และกากปักษีชื่อสี่หฐานตเป็นมนตรีฝ่ายซ้าย มีมาณพผู้หนึ่งอยู่ ณ กรุงพาราณสี บรรทุกสินค้าเหนือหลังลาจะไปขายยังกรุงกิลคีลย ถึงกลางทางโจรมาปล้น นายพาณิชทั้งหลายก็วิ่งกระจายหนีไป ลาก็คพลัดไปในป่าจนไปถึงยังถิ่นของบันฑุรสิงหาราช กากปักษีมาพบจึงเกรงว่าลาจะเป็นอันตรายจากพาลมฤคราชจึงพาไปฝากแก่พญาสีหราช ครึ่งหนึ่งบันฑุรสิงหาราชไปเห็นคชสารตัวหนึ่งก็ทำโมหันธ์การคิดหมิ่นแก่ราชศัตรู มิได้ทำสิ่งไหนมาก่อน กระโจนเข้าจับคชสารด้วยกำลัง คชสารจึงต่อต้านด้วยงาแทงเข้าไปที่ทรวงอก พญาสีหราชอภัยตียักท้อถอยอำนาจ นอนนิ่งอดอาหารอยู่ภายในถ้ำถึงเจ็ดราตรี สิงคาลสี่หฐานตเข้ามาเฝ้าจึงเสนอให้นำลามาเป็นอาหาร สีหราชจึงว่าเวลานั้นนิราลัยมาพึงพิง จะนำมาเป็นอาหารได้เยี่ยงไร คุณจะไม่มีความกรุณาและจะเป็นที่ติฉินนินทาได้ ยอมตายเสียดีกว่าจะจับลามาเป็นอาหาร กากปักษีสี่หฐานตก็ขอชีวิตลาไว้ ด้วยตนเป็นผู้นำลามาฝากตัว พญาสีหราชจึงถามลว่าคิดเยี่ยงไร ลาทูลว่าตนนั้นมาเป็นข้าบาทแล้วหากผู้อื่นมาข่มเหงทำร้ายก็จะร้องให้เจ้าช่วย แต่เมื่อเจ้าผู้เป็นนายจะมาประหารเสียเองจะร้องให้ผู้ใดช่วย สีหราชจึงกล่าวว่าเมื่อมีธรรมเนียมเช่นนี้หรือ ลาจึงเล่าธรรมเนียมให้พญาสีหราชฟังดังนี้

39. นิทานเรื่องพราหมณ์ช่วยกบ

กาลก่อน มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อเทวะสวามี อาศัยอยู่ ณ กรุงพาราณสี วันหนึ่งไปอาบน้ำที่แม่น้ำแห่งเดียรถียพบกาคาบกบเผือกมาเกาะกิ่งไม้ตรงหน้า พราหมณ์คิดว่าแม้ตนไม่ช่วยกบก็จะสิ้นชีวิต แต่กาจะยังคงชีวิตอยู่แม้ว่าจะอดอาหารก็ตาม จึงช่วยชีวิตกบมาได้แล้วนำไปเลี้ยงให้อาหารอย่างดี เมื่อจะกินอาหารก็จะนำไปให้กบก่อน จึงเป็นที่ระย้าแก่นางพราหมณ์ผู้เป็นภรรยา นางจึงแกล้งทำมารยาว่าป่วยและคงจะตายแน่ถ้ามิได้กินเนื้อกบที่พราหมณ์เลี้ยง พราหมณ์ก็ว่าจะกินได้อย่างไรเพราะกบนี้ตนได้ช่วยชีวิตมาจากกา และผิดพงศ์จาริตแห่งพราหมณ์จะกินสัตว์อันยังคงชีวิตได้อย่างไร นางก็ยิ่งเร่งทำโหมมนัสว่าจะต้องตายแน่ พราหมณ์จึงปลงใจว่าจะฆ่ากบแล้ว

นำเนื้อมาให้ภรรยากิน ครั้นรุ่งเช้าพราหมณ์ก็ไปจับกบมาแทงด้วยเหล็กแหลมตลอดมาจนถึงอก กบมองดูพราหมณ์แล้วก็นิ่งอยู่ พราหมณ์ถามว่าเมื่อครั้งกาจับมาจะกินใจน่องนกหนา แต่ทำไมตอนนี้จึงไม่ร้อง กบว่าเมื่อกาจับมานั้นตนเห็นว่าพราหมณ์จะช่วยชีวิตได้จึงร้องให้ช่วย บัดนี้ผู้ที่เป็นที่พึ่งมาประหารเสียแล้วจะร้องหาใครอีก พราหมณ์จึงไม่ได้ฆ่าแล้วนำยามารักษาอกบนั้น แล้วนำไปปล่อยที่ตม้ำ นางพราหมณ์ก็ร้องเตือนจะกินเนื้อกบพราหมณ์จึงกล่าวแก่นางว่า เจ้าจะตายก็ตามแต่ผลกรรมของนางเถิด

ลาล้างอุณวอนว่าให้สี่หราชกรูณาแก้ตนดูพราหมณ์กรูณาแก้กบเถิด สิงคาลสีหธานตจึงกล่าวว่าจะไม่กินลานั้นไม่ถูกต้อง เพราะแต่ก่อนก็ไม่เคยมีลาแปลกมา ฉะนั้นจะเป็นภัย แล้วจึงทุลทำเนียมถวาย

40. นิทานเรื่องน้ำผึ้งหก

อดีตกาล บรมบพิตรปรมาธิราช ได้ราชาภิเษก ณ กรุงราชนคร มีเนสาทผู้หนึ่งชื่อเยวมานต อาศัยอยู่ในคามนิคมทางทิศตะวันตกของเมือง นายเนสาทผู้นี้ตั้งแต่เกิดมาก็ไม่เคยเข้าเมืองเลย เมื่อจะเกิดกาลวิบัติ นายเนสาทได้หาน้ำผึ้งไปขายในเมืองจึงเดินพลางดูพลาง เพลินมองดูหญิงสาว ๆ สวย ๆ ้วยรูปร่างงามที่บ้างมาขายบ้างมาซื้อเลยเดินสะดุดล้มลงน้ำผึ้งก็หกสิ้น หมูแมลงวันก็บินว่อนมากินน้ำผึ้ง หมูจึงจกก็มากินแมลงวัน แมวก็มาไล่จับจึงจก สุนัขจึงมาไล่แมว เจ้าของแมวก็ไล่สุนัข เจ้าของสุนัขก็ไล่แมว เจ้าของกบกับเจ้าของกิ้งกือก็ตีกันเป็นโกลาหลจนฆ่าฟันกันตาย หมูขุนมนตรีก็นำห้าม ต่างก็ไม่ว่าเป็นผู้ห้ามปราชญ์ก็ไล่รุกรบฆ่าฟันจนไพร่พลมนตรียึดตายลงเป็นอันมาก จนถึงกะเกณฑ์ช้างม้ามาล้อมจะจับ ก็พากันพิฆาตช้างม้า เกิดเป็นโกลาหลใหญ่หลวง บรมกษัตริย์เจ้าพิภพจึงปลาสหนีออกจากพระนคร เมื่อนั้นจึงถึงกาลวิบัติเพราะเยวมานตเนสาท

สิงคาลสีหธานตจึงเตือนให้จับลามาเป็นอาหาร เพราะแต่ก่อนก็ไม่เคยมีลามา เกรงจะเป็นดังเช่น เนสาทเข้ากรุงจนทำให้กรุงวิบัติไป บัณชुरสี่หราชก็กล่าวว่า ผู้มีชาติตักทายกเท่าใด ๆ ก็ไม่ยอมจะเสียพงศ์ ความสุขก็จะไม่ทำให้เสียชาติ สีหธานตจึงขอให้เล่าธรรมนิยาม

41. นิทานเรื่องฤาษีชบสนุขเป็นราชสีห์

เมื่อครั้งกษัตริย์อริยบดินทร์ครองราชย์ ณ กรุงพันธุมบุรี ในแคว้นแคว้นนั้นมีคามชนบทชื่อไอยนาวนา อยู่ในป่าแห่งหนึ่ง พรานกราเต็นอยู่ในหมู่บ้านนั้น วันหนึ่งพาสุนัขไปล่าสัตว์ พบสระ

แห่งหนึ่งจึงลงไปอาบน้ำแล้วขึ้นมานอนหลับอยู่ใต้ต้นไม้ ส่วนสุนัขมองไปเห็นกวางจึงวิ่งไล่ไปจนหลงเข้าไปในป่าใหญ่ เมื่อนายเนสาทตื่นขึ้นมาไม่พบสุนัขจึงกลับบ้าน ส่วนสุนัขก็หลงทางไปจนถึงอาศรมพระโคตมฤๅษี จึงอาศัยติดตามพระฤๅษี วันหนึ่งสุนัขไปหาอาหารพบกวางตัวหนึ่ง กวางก็ไล่ขวิดจึงหนีมาสู่อาศรม จึงต้องการเป็นกวางพระโคตมฤๅษีจึงซุบให้เป็นกวางใหญ่มีพลังกำลังยิ่งกว่าใคร เมื่อออกไปหาอาหารพบพาลพยัคฆ์ก็หนีกลับมายังอาศรม อยากเป็นพยัคฆ์อีก ฤๅษีจึงซุบให้เป็นพยัคฆ์ใหญ่ เมื่อออกไปหากินพบกับพาลสีหราช จึงหนีกลับมายังอาศรม ก็อยากเป็นสีหราช พระฤๅษีจึงซุบให้เป็นสีหราชนามว่าสุสีหราช มีมหาพลังมากกว่า สีหราชทั้งปวง วันหนึ่งสุสีหราชเล่นเล่นไปถึงป่าหิมพานต์ก็พบชาตிரาชสีห์ทั้งหลาย เมื่อได้เห็นบุตรชาตிரาชสีห์ก็มีจิตพิศุทธิ์ จึงเข้าไปผูกไมตรีแล้วกล่าวขอนางราชสีห์นั้น ชาตிரาชสีห์จึงถามถึงชาติตระกูลเผ่าพงศ์ สุสีหราชจึงว่าตนเป็นบุตรชาติไกรสรสีหราช อาศัยอยู่ ณ อาศรมพระโคตมฤๅษี ชาตிரาชสีห์จึงว่าจะไปถามพระฤๅษีดูก่อน สุสีหราชจึงทำให้ไปถาม แต่ก็คิดว่าหากชาตிரาชสีห์ไปถาม พระฤๅษีจะไม่กล่าวคำเท็จ ความจริงก็จะปรากฏว่าตนเป็นชาติสุนัขให้เป็นที่น่าอับอาย จึงคิดจะฆ่าพระฤๅษี เมื่อคิดดังนั้นแล้วจึงรีบกลับไปยังอาศรม พระฤๅษีแจ้งด้วยญาณวิทย์ว่าสุสีหราชจะมาทำอันตรายแก่ตนจึงสาปให้เป็นสุนัขถูกรังอยู่ตรงหน้า แล้วกล่าวว่า ชาตีสุนัขไซ้จะช่วยให้เป็นมฤค เป็นพยัคฆ์ และเป็นสีหราชดังนี้แล้วยังไม่พึงพอใจกลับมาทำอันตราย อันตรายนั้นก็กลับคืนแก่มัน บุคคลผู้มีชาติตระกูล ย่อมสงวนชาติตระกูลไว้ แลรักษาสัตย์กตัญญูไว้ อย่าทรยศแก่ตนเลย

พญาสีหราชจึงกล่าวแก่สีหราชตนว่า จะดูเยี่ยงผู้มีชาติด้วยเหตุดังนี้ ดูเวลานี้กำลังลักเท่าใด จึงจะมาเดียดฉันท์แก่มัน สีหราชตนพูดว่าผู้มีกำลังน้อยเมื่อประจบด้วยวิริยะไซ้ไร ก็เกิดมีกำลังดูเดียว ผู้มีกำลังมากก็ลดลงเป็นผู้มีกำลังน้อย พญาสีหราชจึงชักว่ามีวัดอุทธรณีนี้อย่างไร สีหราชตนจึงทูลบทนิยาย

42. นิทานเรื่องนกนางเขนดกฟองที่หาดทราย

กาลก่อนมีนกนางเขนดกฟองตัวหนึ่ง ตัวผู้มีชื่ออุตลบาท ตัวภรรยาชื่อประยงควพันต นางนกมีครรภ์ก็เตือนสามีให้ทำรังเพราะนางจะคลอดบุตร ตัวสามีก็ให้คลอดที่หาดทราย แต่นางไม่เห็นด้วย จึงแย้งว่าหากน้ำขึ้นมาท่วมบุตรเราจะทำอย่างไร สามีจึงว่าอย่าร้อนใจไป หากพระสมุทรไม่เกรงใจตนก็จะผจญกับพระสมุทรเอง นางนกจึงคลอดฟองไข่เหนือหาดทราย และเฝ้าฟองไข่มาครบจนกำหนด ได้ลูกนกสองตัว อยู่มาเมื่อมีซ้าระลอกคลื่นก็มาตรลบกวาดเอาลูกนกทั้งสองไป นางนกร้องว่าพระสมุทรเอาบุตรไปแล้วจะทำอย่างไร นกสามีว่าอย่าร้อนใจ หากเอาลูกกลับมาไม่ได้ ขอบาปแห่ง

พรานอันตคนรททั้งเป็นนั้นได้แก่เราเถิด นางนงจึงถามว่าพรานตคนรททั้งเป็นนั้นเป็นฉันใด นกสามีจึงเล่าความ

43. นิทานเรื่องนายเนสาท

นายเนสาทผู้หนึ่งอยู่กรุงพาราณสี วันหนึ่งนายเนสาทออกไปล่าเนื้อกวาง พบพญักษ์จึงหนีขึ้นต้นไม้ บนต้นไม้มีพญาวานรเผือกตัวหนึ่งชื่อชื่อธรรมบาลราชวานร เมื่อเห็นนายเนสาทหยุดประหม่าอยู่จึงเหนียนนายเนสาทขึ้นไปให้พ้นพญักษ์ ส่วนพญักษ์ก็ยังคงแผ่มองอยู่ใต้ต้นไม้ นั่นครู่หนึ่งนายเนสาทก็วังนอน วานรเผือกจึงให้นายเนสาทหนุนตักโดยตนรักษาการณ์อยู่ เมื่อเนสาทหลับแล้วพญักษ์จึงร้องถามพญาวานรว่า เราอยู่ป่าเดียวกันให้พญาวานรฝากนายเนสาทลงมาให้กินเถิด ด้วยนายเนสาทเป็นคนใจดำ อย่ากระทำความคุณด้วยเลย

พญาวานรจึงว่า อย่ากระทำความคุณแก่คนใจดำนั้น มีธรรมเนียมมิอาจจะขอฟัง พญักษ์จึงกล่าวบทธรรมเนียมนั้น

44. นิทานเรื่องช่วยคนแลสัตว์ตกเหว

กาลก่อนมีพราหมณ์ชื่อพาหุ อาศัยอยู่ ณ กรุงพาราณสี วันหนึ่งพราหมณ์จะไปส่งน้ำ ณ ทำน้ำเตียรถีย์ ครั้นถึงทางเดินในราวป่าเห็นมฤคเดินมา พราหมณ์จึงเดินตามจนลงทางไปพบสัตว์ตกลงไปอยู่ในเหวร่วมกัน คือ ภู วานร พญักษ์ และมนุษย์ ด้วยความเมตตาพราหมณ์จึงใช้เถาวัลย์ทิ้งลงไปช่วย วานรขึ้นมาก่อน ก็กราบแทบเท้าด้วยสำนึกในบุญคุณ กล่าวว่าไม่มีสิ่งใดจะมอบให้นอกจากผลาผลแล้วจึงบอกให้ช่วยมาแต่ภู และพญักษ์ อย่าช่วยมนุษย์ใจดำขึ้นมาเลย พราหมณ์หย่อนเถาวัลย์ลงไปช่วยเป็นครั้งที่สอง ภูก็เกี่ยวกระหวัดขึ้นมา ภูซับหัวลงแทบเท้าพราหมณ์ แล้วว่าไม่มีสิ่งใดจะมอบให้ หากพราหมณ์มีทุกข์สิ่งใดให้ระลึกถึงแล้วจะมาสนองคุณ และว่าอย่าได้นำมนุษย์ใจดำขึ้นมาเลย ว่าแล้วก็จากไป พราหมณ์หย่อนเถาวัลย์ลงไปเป็นครั้งที่สาม พญักษ์ขึ้นมาได้ก็ก้มลงกราบที่เท้าแล้วว่าอย่าช่วยมนุษย์ใจดำขึ้นมาเลย จากนั้นก็นำเครื่องอลงกตรัตนมงกุฎกนกพลวรัตรวลัยอำมรงค์มาให้เพื่อสนองคุณ แล้วจากไป พราหมณ์คิดว่าเดรัจฉานยังช่วยได้หากไม่ช่วยมนุษย์อาจจะมิผู้ใดคิดได้ว่าไม่มีธรรม จึงหย่อนเถาวัลย์ลงไปอีกครั้ง มนุษย์ก็จับขึ้นมาได้ พราหมณ์ให้มนุษย์รีบไปให้พ้นภัยพญักษ์ทั้งนี้เพราะกลัวว่าพญักษ์มาเห็นแล้วจะน้อยใจว่าห้ามไม่ฟัง ก่อนไปมนุษย์นั้นจึงว่าตนเป็นช่างทองประจำนิคมคามนั้น หากประสงค์สุวรรณรัตนะสิ่งใดให้ไปหา แล้วก็จากไป

พราหมณ์จึงกลับบ้าน นางภรรยาเห็นเครื่องทองก็ให้นำเครื่องราชประดับนี้ไปแปลงเป็นแหวนใส่นิ้วจะดีกว่า พราหมณ์จึงนำไปให้ช่างทองที่ตนช่วยขึ้นจากแหวนแปลง นายช่างทองเมื่อเห็นเครื่องทองของพราหมณ์นั้นเป็นเครื่องราชบริโศก จึงคิดจะแก้แค้นพราหมณ์ที่เห็นเดรัจฉานดีกว่าตน จึงให้พราหมณ์รออยู่ที่บ้าน แล้วตนก็ไปแจ้งแก่ขุนเมืองว่าพบโจรที่ฆ่าพระราชกุมารแล้ว เพราะโจรได้มาให้ตนยุบแปลงเครื่องราชบริโศกเป็นเครื่องใช้ และตนได้จับตัวไว้แล้ว ขุนเมืองจึงให้เพชรฆาตกับนายพะทำมั่งไปจับตัวพราหมณ์มา เมื่อสอบสวนพราหมณ์รำพึงว่าถ้าบอกว่าเครื่องทองนี้พ่ายค์หมอบให้มาใครจะเชื่อ จึงแจ้งว่าเป็นผลกรรมของตนเอง นายช่างทองก็ทัดทานว่าอย่าซักถามเลยเพราะตนได้สอบถาม และพราหมณ์ได้สารภาพกับตนแล้ว และยังได้หลักฐานคือทองอยู่ในมือแล้ว จะมีโจรหรือ จึงเร่งให้นำทรัพย์ไปถวายพระราชา ขุนเมืองจึงนำเครื่องราชบริโศกไปถวาย พระบรมกษัตริย์ตรัสถามว่าได้ซักไล่เลียงเป็นสัจแล้วหรือไม่ ขุนเมืองทูลว่าได้สอบถามแล้วพราหมณ์มิได้ว่าอะไร พูดแต่ว่าเป็นผลกรรมของตนเอง และก็ได้เห็นทรัพย์อยู่ในมือด้วย พระมหากษัตริย์จึงกล่าวว่า เห็นทรัพย์อยู่ในมือก็จริงแต่ถ้ามิได้รับจะถือเป็นสัจมิได้ จึงให้คุมขังไว้ก่อน รัตรีนั้นพราหมณ์รำพึงถึงสัตว์ทั้งสามที่ตนได้ช่วยไว้ วานรกับพ่ายค์ได้สนองคุณแล้ว มนุษย์ใจพาลนำโทษมาตอบแทนคุณ ยิ่งแต่รู้ที่สัญญาว่าเมื่อมีทุกข์สิ่งใดให้ระลึกหา พราหมณ์จึงระลึกถึงงูให้มาช่วย งูก็มาในทันที เมื่อซบหัวลงที่เท้าพราหมณ์เพื่อแสดงความเคารพแล้ว จึงถามถึงเหตุการณ์พราหมณ์จึงเล่าเรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้น และบอกแก่งูว่าเป็นเพราะตนไม่ฟังคำของผู้มีความกตัญญูทั้งสามจึงตกทุกข์เช่นนี้ จะทำอย่างไรให้พ้นทุกข์ได้ งูจึงบอกว่าอย่าร้อนใจ ตนจะไปกัดพระบุตรแล้วปล่อยพิษไว้ จะไม่มีใครจะรักษาได้นอกจากพราหมณ์

เย็นวันหนึ่งพระราชธิดาและบริวารไปประพาสอุทยาน งูได้เนรมิตตนตัวเล็กเท่าเส้นผมเกี่ยวอยู่ที่ก้านดอกมะลิ เมื่อพระธิดายืนพระหัตถ์มาเด็ดดอกมะลิ งูจึงกัด พระธิดาก็สลบลงกับพื้น เหล่าพี่เลี้ยงนางนมต่างแตกตื่นตกใจ อุ้มพระราชธิดามาเข้าเฝ้า พระมหากษัตริย์จึงสั่งขุนเมืองให้หาแพทย์ ถึง 300 มารักษา แต่ก็ไม่มีใครคลายหายพิษ จึงมีพระราชโองการให้ขุนเมืองไปปาว่าประกาศนอกเมืองว่าถ้าผู้ใดมารักษาพระราชธิดาหายได้ จะแต่งพระราชธิดาให้เป็นบาทบริจาริกา พราหมณ์จึงแจ้งว่าตนรักษาพิษได้ ขุนเมืองจึงเปิดตัวพราหมณ์ออกมาชำระกายให้บริสุทธิ์ แล้วจึงเข้าเฝ้า พระมหากษัตริย์ตรัสว่าต้องการสิ่งใดบ้างพราหมณ์กราบทูลว่าให้ขุนเมืองใช้ม่านทองคำพระราชธิดาให้มิดชิด โปรยปรายข้าวตอกดอกไม้ตามประเพณีของบูชา แล้วจึงอ่านคาถาภาษาพราหมณ์เรียกงูมาสูบพิษ พระราชธิดาก็ฟื้นคืนชีพทันที พระราชบิดาพระราชมารดาทรงโสมนัสนัก กล่าวแก่พระราชธิดาว่า เพราะพราหมณ์ผู้นี้พระราชบุตรจึงมีชีวิตอีกครั้ง จึงอภิเษกพระราชบุตรให้เป็นบาทบริจาริกแก่พราหมณ์ ครั้นอยู่มาพระมหากษัตริย์จึงถามพราหมณ์ว่าได้เครื่องราชบริโศกมา

แต่ใด พรหมณจึงเล่าเหตุแต่ภายหลังทั้งหมดให้ฟัง พระมหากษัตริย์จึงเรียกนายช่างทองมาเข้าเฝ้าเพื่อสอบสวน ช่างทองก็รับสารภาพ จึงมีพระราชโองการให้ประหารชีวิตช่างทอง แต่พรหมณก็ร้องขอไว้ว่าอย่าให้ถึงตาย ขอให้ลงโทษแค่สาหัสก็เพียงพอ

พยัคฆ์จึงว่า เราจึงห้ามว่าอย่ากระทำความแค้นแก่มนุษย์ใจดำ พญาวานรจึงว่าธรรมเนียมก็มีจริง ไม่เพียงแต่มนุษย์ทรชน พยัคฆ์ทรชนก็มี แล้วธรรมบาลวานรจึงเล่าข้อนิยายว่า

45. นิทานเรื่องช่วยเสื่อตาย

กาลก่อน พรหมณศิลาปาโมกข์ชื่อประณมครุ อยู่ในนครมัธยมวิสัย มีกุมารผู้หนึ่งชื่อ รุทธศักดิ์นำทองมาพันด้ายเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์เรียนศาสตร์เวทศาสตร์ทั้งปวง จนจบก็ลาอาจารย์กลับบ้าน อาจารย์กลัวศิษย์จะได้รับอันตรายจากภัยพิบัติต่าง ๆ จึงสอนวิชาถอนพิษงู เมื่อเรียนจบ รุทธศักดิ์ก็ลา กลับเดินทางมาระหว่างทางเห็นพยัคฆ์ตายด้วยไปนั่งทับปล่องนาคอสรพิษจึงถูกกัด รุทธศักดิ์ต้องการลองวิชาจึงใช้มนต์ถอนพิษนาคร เมื่อพยัคฆ์ฟื้นขึ้นมาจึงทะยานเข้าหักคอกัดกินเป็นอาหาร

ธรรมบาลวานรจึงว่า สัตว์ทรชนสิ้นชีวิตไปแล้ว พรหมณไปกระทำให้ฟื้น ไม่มีอะไรจะแทนคุณ ยังกระทำโทษเป็นการตอบแทน เมื่อพยัคฆ์ฟื้นก็ยื่นมือพาดินนายเนสาทตื่นขึ้น ธรรมบาลวานรจึงให้นายเนสาทอภิบาลรักษา แล้วว่าถ้าพยัคฆ์จะอยู่อย่างไรก็อย่าเชื่อ จากนั้นจึงนอน พยัคฆ์จึงให้นายเนสาทวางวานรเผือกลงมาให้กิน เพราะตอนราตรีนี้มีวานรเพียงตัวเดียว แต่รุ่งเช้าจะมีวานรเป็นฝูงจะมารุมฆ่าเอาได้ จึงเล่าเรื่องวานรทรชนให้ฟัง

46. นิทานเรื่องให้ลิงเป็นองครักษ์

กาลก่อน สมเด็จพระเจ้ากรุงนาคสวามี เสด็จยกพลออกประพาสมฤคยานในอรัญประเทศ เห็นวานรเผือกตัวหนึ่ง จึงให้ทหารล้อมจับแล้วนำมาเลี้ยงดูอย่างดี อยู่มาวันหนึ่ง พระองค์เสด็จประพาสอุทยาน บรรทมเหนือแท่นหินใต้ต้นพิภูล จึงยื่นพระขรรค์ให้วานรเผือกแล้วสั่งว่า เมื่อผู้ใดมาต้ององค์พระองค์ ให้ฆ่าเสีย ครั้นบรรทมหลับ มีแมลงภูตัวหนึ่งบินลงมากำซาบกลืนพระสุคนธ์ วานรเผือกจึงยกพระขรรค์ฟันแมลงภูต้ององค์มหากษัตริย์ขาดเป็นสองท่อน

พยัคฆ์จึงกล่าวแก่นายเนสาทว่ายาวางใจวานรทชน ประหารพระบรมกษัตริย์ผู้มีคุณ
ได้ จึงให้วางวานรลงมา นายเนสาทจึงว่าวานรนี้มักเป็นทชนสามหา อวดรู้หลัก จึงกล่าวบท
ประเทียบดังนี้

47. นิทานเรื่องนกระจาบกับลิง

กาลก่อนมีนกระจาบสามีภรรยาคนหนึ่ง นกสามีชื่อสุจิตุมหา นกภรรยาชื่อบรรพักษ์ ทำ
รังอยู่บนต้นสน เลี้ยงลูกสองตัว มีหิงห้อยตัวหนึ่งมาเป็นมิตร และมีความรักหนึ่งทำรังอยู่บนต้นสน
นั้น วันหนึ่งเมษครีมาทั้งแปดทิศ แล้วฝนก็ตกหนัก วานรทั้งสองเฝ้าแต่โอบอุ้มลูกเที่ยวขึ้นเที่ยวลง
หนาวสั่นงันงก น้อยหัวประคองเคียงป้องกันบุตร นกทั้งสองก็ปราถนาคิดว่า ถ้ารังเราใหญ่กว้างก็จะ
ให้อาศัยอยู่ด้วย วานรก็มีมือมีเท้าทำไมไม่สร้างเรือนรังเล่า มาทนตากฝนอยู่อย่างนี้ วานรใจพาล
ทั้งสองโกรธว่าโดนสบประมาทจึงผูกพยาบาทไว้ เมื่อฝนหายจึงไปฉีกทำลายรังนกระจาบทุ้มทั้ง
เสีย

นายเนสาทจึงว่าวานรทชนเป็นดังนี้ พยัคฆ์จึงรับคำว่าเป็นสัจจะ แล้วให้วางตัววานร
ลงมาตนจะได้กินวานรแทนนายเนสาท นายเนสาทได้ฟังว่าพยัคฆ์จะกินวานรแทนกินตนจึงวาง
วานรลงมา พยัคฆ์ฉวยตะครุฑต้นคอ วานรกลับแหงนหน้ายิงฟันเยาะ พยัคฆ์สงสัยจึงว่าตนตะปบที่
ต้นคออยู่ทำไมยังยืมยิงฟัน วานรตอบว่าหัวเราะความโหดของพยัคฆ์ เพราะคนโหดในโลกนี้หาใคร
โหดเสมอเหมือนพยัคฆ์ไม่มี แล้วจึงลงว่าที่ยึดต้นคอสำคัญหมายว่าจะตายหรือ เพราะจุดสำคัญ
ของชีวิตอยู่ที่ปลายหาง พยัคฆ์เสียกลวานรจึงละจากคอวานรไปจับที่ปลายหาง วานรสะบัดด้วย
กำลังหลุดมาได้แล้วรีบวิ่งขึ้นต้นไม้ พยัคฆ์จึงว่าที่วานรกล่าวว่าเราโหดนั้นโหดจริง แล้วจึงจากไป
ส่วนวานรก็ได้โกรธนายเนสาทเพราะคิดว่าตนเองหลบตกลไปเอง รุ่งเช้าก็ไปหาผลไม้มาให้นาย
เนสาทกิน แล้วจึงจะไปส่งถึงถนนหลวง เมื่อพญาวานรและบริวารไปหาผลไม้ นายเนสาทก็ฆ่า
วานรน้อย อย่างกินบ้างหอกลับจะนำไปฝากบุตรภรรยาบ้าง เมื่อฝูงวานรกับมาเห็นบุตรหลานวานร
ตายลงมากจึงโกรธ เคลื่อนเข้ามาจะฆ่านายเนสาท แต่ธรรมาบาลวานรห้ามปรามไว้ว่าแม้จะฆ่า
พรานให้ตายบุตรหลานก็ได้ฟื้นคืนชีวิตมาได้ จึงเอาผลไม้มาให้นายเนสาทแล้วว่าจะพาไปส่งยัง
ถนนหลวง ระหว่างทางนายเนสาทคิดว่าตนหายมาหลายวันแล้วไม่ได้เนื้อสัตว์ใดไปฝากบุตร
ภรรยาเลย จึงคิดจะฆ่าพญาวานร คิดแล้วก็ยกหน้าไม้ทุบไปบนหัวพญาวานร จนหัวแตกเลือดไหล
ระเร่ลง ธรรมาบาลวานรก็หนีขึ้นต้นไม้ แล้วว่ามาตีตนด้วยเหตุอันใด นายเนสาทว่าจะฆ่าเพื่อเอา
เนื้อไปฝากบุตรภรรยา พญาวานรยังกล่าวด้วยความเป็นห่วงว่าแล้วผู้ใดจะพาไปส่งยังถนนหลวง

เล่า เดียวก็จะหลงทางตกเป็นเหยื่อของพญาคชจากนั้นจึงให้นายเนสาทเดินตามโลหิตที่หยดไปตามทาง ส่วนตนก็จะโหนต้นไม้ทางไป เมื่อถึงถนนหลวงพญาวานรจึงลงมาชี้ทางว่าให้ไปตามทางนี้เถิด นายเนสาทได้ก็ที่ดีธรรมบาลวานรเข้าจันทาย แล้วจึงหาบกลับ ครั้นพ้นป่ามาได้เล็กน้อยพระธรณีก็แยกออกเป็นสองส่วนสูบนายเนสาทไปยังมหาเวจจันทร

นกกางเขนอุตลีสืบพาผู้สามี จึงกล่าวแก่นางนกประยงวทันต์ผู้ภรรยาว่าถ้าตนเอานูตรกลับคืนมาได้ไซ้รักก็ขอให้บาปอันตกนรกทั้งเป็นของนายพรานป่ามาตกแก่ตน ว่าแล้วจึงไปเคาะพให้ว่าตัวหนึ่งเพื่อร้องทุกข์ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงพากันไปพบพญาแร้งแล้วเล่าคดีความให้ฟัง พญาแร้งจึงพากันไปพบนกกกระเรียน นกกกระเรียนก็พาไปเฝ้าพญาครุฑราชให้ช่วยแก้ปัญหาพญาครุฑโกรธพระสมุทที่ไม่เกรงขาม มาเบียดเบียนบริวารแห่งตนจึงแผลงฤทธิ์มาวิদ্ধพระสมุท พระสมุทจึงถามเหตุ เมื่อทราบความแล้วจึงป่าวประกาศแก่หมู่ปลาให้นานูตรนกกางเขนมาคืน มหาตมิงคละมัจฉาตัวหนึ่งจึงนำมาส่งคืนแก่พระสมุท พระสมุทจึงมาคืนแก่พญาครุฑพญาครุฑก็คืนแก่นกกางเขนสองสามีภรรยา จากนั้นครุฑก็ให้อาณัติให้แก่ราชบัณฑิตให้มีหน้าที่ดูแลบัดทุกข์กังวลของเหล่าปักษี หากเรื่องใหญ่เกินภาระหน้าที่จึงให้มาถึงพระองค์ เพราะเป็นเรื่องยุ่งยากแก่ปักษีผู้เดือดร้อน พญาครุฑจึงให้พร แล้วกลับไปยังวิมานฉิมพลี

สีหธานตจึงกราบทูลว่าเหตุพระสมุทเห็นว่านกกางเขนอ่อนแอ ไม่มีกำลังจึงดูถูก เมื่อนกกางเขนนำพญาครุฑมาข่มเหง พระสมุทพ่ายแพ้จึงได้รับความอับยศ เหตุดังนี้จึงได้เสนอให้นำลามาเป็นอาหารหากสีหธานตจึงกราบทูลว่า ลาได้พลัดถิ่นฐานมาและตนเป็นผู้นำถวายเป็นข้าเฝ้าและมีผู้มายุยงให้ปลงชีพแล้วนำมาเป็นอาหารดังนี้ ตนจึงขอความกรุณาแก้ลา

พญาสีหราชนำคำของสีหธานตมาเทียบใคร่ครวญดู จึงมิได้เชื่อสังวทันต์ วายุภักซ์จึงปลอบใจว่าอย่าร้อนใจ เพราะจะร่วมมือกันยุยงให้นนทกราชกับพญาสีหราชผัดใจกันให้จงได้

วันหนึ่งวายุภักซ์ไปเฝ้าจันทสีหราช แล้วว่าบัดนี้นนทกราชคงทรยศเสียแล้ว เพราะเมื่อออกหากินก็ไปขัดลบบเขาที่บรรพตทุกวัน แล้วกล่าวอวดตนว่าจันทสีหราชหรือจะสู้ตนได้ หากพระองค์ไม่เชื่อก็ให้ไปทอดพระเนตรดู ที่จริงแล้วตนมิควรกราบทูล แต่ด้วยได้รับแต่งตั้งเป็นมนตรีต่างพระเนตรพระกรรณ หากรู้เห็นสิ่งใดไม่น่ามากราบทูล นานไปก็จะมีผู้ติเตียนได้ สีหราชจึงตำหนิวายุภักซ์ว่าใจหินชาติ มายุยงให้วิวาทกันทุกเมื่อ และเป็นมนตรียอมดำรงพระมหากษัตริย์เมื่อมายุยงให้ผัดกันดังนี้ หากพระองค์หลงเชื่อเข้าต่อสู้กัน เมื่อตายไปย่อมตกนรกอกเวจี

เมื่อแย่งข้างฝ่ายพญาสีหราชไม่สำเร็จจึงเปลี่ยนไปฝ่านนทกราช แล้วส่งทนต์จึงกราบทูลว่าแต่ก่อนพญาสีหราชออกไปหาอาหารกลับมาก็ไม่ค่อยจะขัดลัษ्ณคมเล็บ แต่บัดนี้ไปขัดเล็บที่ชอกเขาทุกวัน นนทกราชจึงกล่าวว่าตนนั้นไม่เคยคิดร้ายต่อสหาย แต่เมื่อเวลานั้นจะมาถึงจะหนีรอดหรือ ส่งทนต์จึงให้นนทกราชเล้าธรรมเนียมโบราณ

48. นิทานเรื่องเศรษฐีบุตรตาย

กาลก่อน มีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ นนทเศรษฐีแต่ไม่มีบุตร ภรรยาเศรษฐีจึงไปนมัสการเทพารักษ์ด้วยการอุ้มศิลาแล้วอธิษฐานว่าหากข้ามีบุตรและรักษาทรัพย์ได้ให้อุ้มศิลานี้เวียนต้นไทรได้สามรอบ หากบุตรนั้นดีกลาง ๆ ก็ให้อุ้มเวียนได้สองรอบ หากบุตรหินชาติจึงเวียนได้รอบเดียว หากนั้นจะไม่มีบุตรจงอย่ายกศิลาขึ้นเลย แล้วนางจึงเวียนรอบพระไทรนั้นก็ได้แค่รอบเดียวภรรยาเศรษฐีเสียใจเป็นอันมาก ส่วนสามีนั้นได้แต่ปลอบใจว่าให้มีบุตรก่อนเถิดแล้วจึงค่อยอบรมสั่งสอน ต่อมาเศรษฐีได้บุตรชายหนึ่งคน ได้อบรมเลี้ยงรักษาจนเจริญวัย ฝ่ายกุมารบุตรนั้นก็มิได้อยู่ในคำสั่งสอนบิดามารดา คบแต่เพื่อนอันธพาลประพฤติการโจร เขาจึงเรียกกันว่านายโจร บิดามารดาจึงไล่ออกจากบ้าน วันหนึ่งบุตรเศรษฐีรำพึงว่าจะใคร่รู้ที่ตายของตน จึงไปปรนนิบัติพระตรีกาลญาณฤๅษีแล้วจึงถามว่า ตนจะสิ้นชีวิต ณ ที่ใด พระฤๅษีแจ้งด้วยญาณแต่จะบอกก็มีบังควร ต้องการให้บุตรเศรษฐีรู้เอง จึงให้บุตรเศรษฐีไปที่ป่าช้าเมื่อเห็นภูตตายใหม่ ๆ ให้ลากออกมาจากที่ฝังนั้นแล้วเข้าไปนอนแทน ภูตก็จะบอกเอง บุตรเศรษฐีเรียนมนต์จนขึ้นใจก็ลาพระฤๅษีไปปฏิบัติตามคำสั่ง ภูตจึงว่าทำไมมานอนในที่ของตน บุตรเศรษฐีกล่าวว่าที่นี้เป็นที่ตายของตน ภูตจึงว่าที่ตายของบุตรเศรษฐีอยู่เหนือปลายไม้ไผ่ เมื่อบุตรเศรษฐีรู้ที่ตายของตนแล้วจึงพยายามหนีไปให้ไกล ถึงคามชนบทไกลประมาณสิบโยชน์ ขณะนั้นพระกาลก็เนรมิตเป็นดุรณนารูปงามมาหานายโจร เมื่อถึงหน้าเรือนนายโจรจึงถามว่านางจะไปแห่งใดเวลาเย็นค่ำแล้ว นางกาลตอบว่าจะไปหาญาติแต่ค่ำแล้วคงไปไม่ถึง นายโจรจึงเชิญให้พักด้วย นางแสร้งมารยาทำลัษเณนายโจรจึงว่าตนอยู่ผู้เดียวไม่มีภรรยา นางก็บอกว่าตนก็มีได้มีสามีนายโจรจึงรับนางไว้เป็นภรรยา นายโจรมีความความเสน่หานางยิ่งนัก จนมีบุตรด้วยกันสองคน เมื่อนายโจรจะถึงเวลาตาย นางภรรยาก็แสร้งทำเศร้าโศก เมื่อนายโจรถามนางก็แกล้งว่าคิดถึงตัวสามีที่ต้องมาอยู่คนเดียวไร้ญาติ นายโจรจึงว่าตนเองเป็นบุตรเศรษฐีมีญาติมากมาย แต่ด้วยขัดเคืองบิดามารดาจึงมาอยู่ผู้เดียว นางจึงอ้อนวอนสองถึงสามครั้งให้พาไปพบหน้าญาติ นายโจรขัดมิได้จึงตกลง แล้วตกแต่งเกวียนพาบุตรภรรยาไปหาบิดามารดา ครั้นมาถึงริมเมืองจึงพักเกวียนให้ภรรยากินอาหารตนก็งูโคไปอาบน้ำ ในขณะที่นั้นแม่ม้าและลูกม้าของพระราชกุมารหายไป พระมหากษัตริย์สั่งให้ราชบุรุษเที่ยวหาจนมาถึงที่นายโจรงูโคไปอาบน้ำ

นางกาลจึงแปลงร่างเป็นแม่ม้า บุตรทั้งสองแปลงร่างลูกม้า ร้องอยู่ในเรือนเกวียน ฝ่ายราชบุรุษพากันเข้าไปดูก็รู้ว่าเป็นม้าของพระราชกุมารจึงคุมตัวนายโจรไปถวายพระมหากษัตริย์ ให้พิจารณาโทษพระมหากษัตริย์สั่งลงโทษให้เสียบนายโจรจนสิ้นชีวิตที่ปลายไม้

นนทกราชจึงกล่าวแก่สังวทันต์ว่าเราหนีความตายไม่รอดดังนี้ แต่สังวทันต์ก็ว่าผู้มีปัญญาหนีการลานั้นก็ยังหนี นนทกราชจึงให้สังวทันต์เล่าธรรมเนียมนั้น

49. นิทานเรื่องปลาพยายามหนีภัย

กาลก่อนมีสระใหญ่แห่งหนึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยเหล่าพันธุ์พืชน้ำ มีม้ามัจฉาใหญ่สี่ตัว ชื่ออามิกทาตาตัวหนึ่ง ชื่อวังคาตัวหนึ่ง ชื่อปฏิรูปาตัวหนึ่ง ชื่อปวิสัยตัวหนึ่ง มีบิรวารตัวละหนึ่งหมื่น เมื่อกาลวิบัติจะมาถึงฝูงปลา ม้ามัจฉาชื่ออามิกทาตา ผู้รู้แจ้งจึงบอกแก่สหายทั้งสามว่ากาลวิบัติจะมีแก่ฝูงปลาทั้งปวงแล้ว เราจะเอาชีวิตให้รอดได้อย่างไร ปลาทั้งสามก็ว่ามิกลัว ท่านจะทำการใดก็ตามเถิด แล้วจึงแยกย้ายกันไป รัตริ่นั้น อามิกทาทาก็พาบิรวารหนีจากสระนั้นไป อยู่มาวันหนึ่งชนทั้งปวงก็พากันเอาเครื่องมือหาปลามาลุยไล่จับปลาในสระนั้น ปฏิรูปารำพึงว่าตนคิดผิดแล้วที่ไม่ฟังผู้มีปัญญาและจะเอาชีวิตรอดครั้งนี้ด้วยปัญญาของตนเองจึงแสวงหาทางรอดตาย ลอยขึ้นมา หมู่ชนทั้งปวงก็ได้สงสัยว่าแกล้งตายจึงจับโยนขึ้นฝั่งสระ ปฏิรูปาก็เดินโดดด้วยกำลังประมาณสิบทีก็ถึงแม่น้ำใหญ่รอดชีวิตไปได้ ส่วนปวิสัยรำพึงว่าเราเป็นลูกผู้ชายโฉมมนุษย์มาดหมิ่นเรานั้น จึงโลเลโดดโดดใจด้วยกำลังจะให้แหเราขาด ชนทั้งหลายจึงทุบตีแทงจนตาย

สังวทันต์จึงว่าอันหนีการลานั้นก็มีดังนี้ นายจะหนี นนทกราชตอบว่าหนีการลานั้นก็มีเพียงอย่างนี้

50. นิทานเรื่องท้าวทศกระวีราชหนีพระกาล

กาลก่อน มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าท้าวทศกระวีราช เสวยราชสมบัติอยู่ ณ เมืองทวารวดี พระองค์มีพระอนุชาทรงพระนามว่าพระพลเทพเป็นอุปราช ทั้งสองพระองค์ทรงทศพิธราชธรรม ต่อมาเมื่อจะถึงกาลวิบัติ โหรเฒ่าทำนายว่าอีกเจ็ดวันพระกาลจะมาถึงพระองค์แล้ว เมื่อทรงทราบจึงสั่งให้พระพลเทพรักษาพระนครและประตูเมืองทั้งปวงห้ามอย่าให้ใครเข้าออก พระพลเทพรับโองการก็ปฏิบัติทุกประการ ครั้นครบเจ็ดวันพระกาลก็มา จะเข้าเมือง

ก็มีได้ จึงเนรมิตตนเป็นลูกโควิ่งร้องหาแม่อยู่นอกพระนคร ท้าวทศกระวีราชเห็นดังนั้นก็ทรงพระกรุณาเป็นกำลัง จึงสั่งให้พระพลเทพเปิดประตูให้ลูกโคเข้ามา ครั้นรุ่งขึ้นเป็นวันที่แปดพระองค์ถามโหรว่า บัดนี้พระกาลอยู่ที่ใด โหรทูลว่าเป็นลูกโคเข้ามาในเมืองได้แล้ว พระองค์จึงสั่งให้จับลูกโคทั้งหมดที่มีในเมืองไปฆ่าเสีย แล้วจึงถามโหรว่าพระกาลไปอยู่ ณ ที่ใด โหรทูลว่าไปเป็นลูกมึงสา พระองค์จึงสั่งให้จับลูกมึงสาทั้งเมืองไปฆ่า แล้วจึงถามโหรต่อไป โหรก็ทูลว่าไปเป็นลูกม้า พระองค์ก็ให้จับลูกม้าทั้งหมดไปฆ่า แล้วถามโหรอีก โหรทูลว่าบัดนี้พระกาลเนรมิตเป็นเสา ตลุงเหล็กอันปักอยู่หน้าพระลานชัย พระองค์ก็สั่งให้พระพลเทพหาช่างเหล็กมาทำลายเจียรระไนเสาตลุงให้สั้น ช่างเหล็กก็เจียรระไนจนบางเหลืออยู่ประมาณเท่าเมล็ดแตงจะจับเอามาเจียรระไนก็ไม่ได้จึงเอาไปทิ้งกลางพระสมุทร ขณะนั้นมีปลาตัวหนึ่งมาพบเข้าก็กลืนเหล็กลงไป นายประมงผู้หนึ่งจับปลาตัวนั้นมาขาย นางภรรยาขายเนสาทผู้หนึ่งซื้อปลาตัวนั้นมาจะทำต้มแกงจึงเอามีดแหงะท้องก็ได้เหล็ก นางจึงนำไปให้แก่สามีใส่ปลายปืนไว้

ต่อมา ท้าวทศกระวีราชทรงรำพึงว่าเมื่อตายแล้วสิริราชสมบัติจะติดตามพระองค์ไปในปรโลกก็หาไม่ได้ มีแต่กุศลสิ่งเดียวที่จะตามไปได้ พระองค์จึงมอบราชสมบัติแก่พระพลเทพ แล้วพระองค์ก็เนรมิตตนเป็นจิ้งกวดทองไปทรงศีลอยู่ป่าจันทวนาดอนแคว้นพระหิมพานต์ โดยเกาะนั่งอยู่ที่กิ่งไทรใหญ่ต้นหนึ่ง

ในกาลนั้นนายเนสาทแบกปืนเข้าป่า ได้เห็นจิ้งกวดทองจำศีลอยู่เหนือกิ่งพระไทรจึงรำพึงว่าตั้งแต่เกิดมาเพิ่งจักเคยเห็นจิ้งกวดทองนี้ หากตนจะนำความไปเล่าให้ผู้ใดฟังคงไม่มีคนเชื่อ จึงจะเอาจิ้งกวดทองตัวนี้ไปให้ได้ เพื่อจะนำไปถวายบรมกษัตริย์ คิดแล้วจึงยิงปืนเหล็กลูกนั้นไปถูกคอพญาจิ้งกวดทองจนสิ้นชีพ

นนทกราชจึงว่ากรรมเนียมมีอยู่ดังนี้ แม้ท้าวทศกระวีราช อันประกอบด้วยปัญญา ประเสริฐยังหนีพระกาลมิรอด สักวันตจึ่งว่าผู้มีปัญญารู้ว่ากาลจะมาถึงแล้วและหนีรอดนั้นก็มีเยี่ยงอย่างอยู่ดังนี้

51. นิทานเรื่องนกยางลงปลา

ในพุทธกาลก่อนนั้นมีนกยางตัวหนึ่งชื่อกาลพโก หาอาหารอยู่ในสระแห่งหนึ่งซึ่งมีปลาอาศัยอยู่จำนวนมาก นกยางคิดจะลงปลามากินให้จงได้ จึงลงไปยืนทำกริยางวงเหงาหลับอยู่ริม

สระนั้น แม้ว่าหมู่ปลาทั้งหลายจะเข้าใกล้ตัวก็ทำอาการดุจรักใคร่มิได้ทำอันตราย เพียรพยายามทำ
 ดังนั้นอยู่สองถึงสามวัน หมู่จะปลาทั้งหลายเห็นนกกางทำอาการเช่นนั้นก็เกิดความสงสัย จึง
 สอบถาม กาลพโกจึงตอบว่าตนทุกขโคกเช่นนั้นก็เพราะเมตตาสงสารหมู่ปลา ด้วยตนเห็นชาวชนบท
 ทั้งปวงเตรียมอุปกรณ์จับปลาจะมาเอาหมู่ปลาในสระนี้ แต่ตนได้เห็นสระใหญ่เป็นทีไรฐานอยู่
 เหนือยอดบรรพต พรานเนื้อพรานปลาไปมาได้เลยจึงคิดจะพามวลมัจฉาไปไว้ในสระนั้น ตนก็
 เกรงว่าหมู่ปลาทั้งปวงจะไม่เชื่อ ถ้าต้องการเห็นความจริงจึงให้ผู้ใดผู้หนึ่งไปกับตนให้เห็นประจักษ์
 ปลาทั้งปวงได้ฟังดังนั้นต่างสะดุ้งตกใจด้วยนึกว่าเป็นเรื่องจริง ปรีษากันว่าจะทำอย่างไรจึงจะพ้น
 ภัยมนุษย์ และที่นกกางกล่าวว่ามีสระใหญ่น้อยยอดบรรพตโน้นจะจริงหรือ จึงให้นกกางพาแพทย์
 มัจฉาตัวหนึ่งไปดูให้รู้แจ้งเห็นจริง กาลพโกจึงอาปากคาบปลาแต่เบา ๆ แล้วบินไป ครั้นถึงก็วางลง
 ในสระยอดบรรพตนั้น แพทย์มัจฉาก็เพิลิตเพิลินเจริญใจมิใคร่อยากจะกลับ กาลพโกจึงว่าให้รีบ
 กลับด้วยฝูงมัจฉาคอยฟังข่าวอยู่ อย่างไรเสียตนก็จะพากลับมาอีก กาลพโกจึงพาแพทย์มัจฉาบิน
 กลับมายังสระ เมื่อถึงแพทย์มัจฉาก็เล่าตามสิ่งที่ตนได้เห็นนั้น และว่าเราทั้งหลายจะพินน้ำมือ
 มนุษย์และจะอยู่เย็นเป็นสุขที่สระบนยอดบรรพตนั้น

ฝูงมัจฉาได้ฟังก็ชื่นชมโสมนัสคิดว่านกกางกรุณาจริง จึงชิงกันเข้ามาล้อมหน้าหลัง
 เพื่อให้พาตนไปยังสระยอดบรรพตก่อนตัวอื่น นกกางจึงว่าอย่าร้อนใจตนจะพาไปส่งให้สิ้นทั้งหมด
 แต่นั้นมากาลพโกก็คาบมัจฉาไปถึงค่าคบไม้ต้นหนึ่งแถบเชิงเขาแล้วก็กินปลาเป็นอาหารทุกวันจน
 ปลาในสระนั้นหมดสิ้น

กาลนั้น มีปุตว์หนึ่งมีปัญญาลาดหลักแหลม พิจารณาดูก็รู้่านกยางนี้หลงเอาฝูงปลา
 ไปกินอย่างแน่อน ครั้นอยู่มากาลพโกก็มายังสระนั้น ชักชวนให้ไปอยู่กับฝูงปลาซึ่งเป็นเพื่อน
 พวกพ้องยังสระยอดบรรพต ปุตว์ตอบว่าไม่รู้จะคิดอย่างไรดี นกยางก็ว่าอย่าร้อนใจ เราทำบุญแล้วก็
 จะทำให้ทั่วกัน จะคาบไปปล่อยให้รอดและเป็นอยู่เป็นสุข ปุจึงว่า ถ้ากรณาดังนั้นก็ดีแล้ว แต่กาย
 ตนเป็นกระดองแข็งคาบลำบาก จะพลาดตกลงมาตายเสียเปล่า ๆ แม้นกยางเอ็นดู ตนจะขอเอา
 กำคิบัที่คอเพื่อช่วยผ่อนแรงปุจึงจะเต็มใจฝ่ายกาพลโกโกลนลงเห็นแต่จะได้ลาภ และผลบาปที่
 ตนล่องลงให้ปลาหลงละปลงชีพปลาเสียนั้นตามมาทันเข้า ก็ป้องกันปัญญาไว้มิได้คิดว่าภัยจะ
 มาถึงตนเลย จึงยอมให้ปุเอากำคิบบนคอแล้วบินไป ครั้นถึงต้นไม้ใหญ่ที่เคยอาศัยกินปลา นกยางก็
 โผลงมาจับเพื่อจะกินปุ ปุเห็นอาการดังนั้นและเห็นกองก้างปลาจึงรู้ทันที จึงกล่าวว่า นกยางผู้
 โมหะหลงโลกใจทมิฬบาปหยาบเข้าไปปดว่าศรัทธาทำกุศลแล้วลวงล่อหมู่ปลามากินเล่น และ
 มินาข้าจะลงกินเราด้วย อย่าหมายว่าจะกินเราได้ด้วยกำมเราคิบบคอไว้แนวดังนี้ หากไม่ไปส่งเรา

ยังสระดังเก่า จะหนีบคอให้ขาดตายในบัดนี้ เมื่อกาลพโกโดนปูตีบคองหนักเข้าจึงอ่อนวอนขอโทษ ให้ปูคลายกำมอกสักหน่อย เพื่อจะพาไปส่งในสระดังเก่า ฝ่ายปูคิดว่าหากตนจะตีบให้ตายบัดนี้ ตนก็จะค้างอยู่ในป่าจึงจะลงให้นกยางไปส่งก่อนแล้วฆ่าให้ตายภายหลัง ปูจึงคลายกำมอกเล็กน้อย ฝ่ายนกยางเมื่อบินมากลางทางก็คิดว่าหากไปถึงสระและปูเอากำมอกจากคอแล้ว จะสับจิกปูด้วยจะงอยปากให้กระตองแตกตายแล้วจะกินให้หน้าใจ ครั้นบินมาถึงสระแล้วนกยางจึงให้ปูเอากำมอกจากคอ ปูให้นกยางพาไปส่งให้ถึงที่น้ำลึกก่อน เมื่อถึงที่น้ำลึกแล้วปูเห็นที่จะไปได้ ก็ตีบต้นคอนจนขาดใจตาย ณ กาลครั้งนั้น

สังวทันต์จึงกล่าวว่าผู้มีปัญญาก็เอาตัวรอดได้ดุจดั่งปู นนทกราชจึงว่าอันกาลมาถึงแล้วไม่สามารถหนีพ้น ก็มีธรรมเนียมดังนี้

52. นิทานเรื่องถึงที่ต้องตาย

ในอดีตกาล มีลูกนกแขกเต้าตัวหนึ่ง ชื่อสุเดนทราช สมเด็จพระอินทราชาทรงเลี้ยงไว้เป็นที่ชื่นชอบแก่เทพทั้งปวงด้วยรู้จักช่างเจรจา ครั้นเมื่อสุเดนทจะสิ้นอายุขัยก็ให้กลั้วพระกาลยึ่งนัก เมื่อพระกาลมา ก็เข้าไปซ่อนอยู่ที่กลางตักสมเด็จพระอินทราชา พระองค์จึงตรัสถาม สุเดนทจึงว่าตนกลั้วพระกาล จึงขอให้พระอินทร์ช่วยชีวิต พระอินทร์ก็แจ้งด้วยจักขุทิพย์เมื่อพระกาลเข้าเฝ้าจึงขอชีวิตสุเดนทไว้ พระกาลชวนกันไปขอแก่พระจิตตคุตผู้ถือบัญญัติ พระอินทร์จึงจับสุเดนทห่อชายผ้าแล้วเสด็จไปพร้อมพระกาล พระจิตตคุตก็ทูลว่าสิทธิขาดมิได้อยู่แก่พระองค์ จึงทูลเชิญเสด็จไปถึงพระสุรัสวดีพร้อมกัน แล้วพระองค์ก็ทูลขอชีวิตสุเดนท พระสุรัสวดีจึงดูศาสตรกรรมแห่งสุเดนทราช แล้วจึงทรงอธิบายว่า เมื่อทำวทวาริราชเสด็จมาพร้อมในที่อันเดียวกันทั้งสี่พระองค์ สุเดนทราชก็ถึงแก่อนิจกรรมครานั้น พระอินทร์ได้ฟังก็สลดพระทัย แก้วชายผ้าออกก็เห็นสุเดนทราชสิ้นชีวิตเสียแล้ว

นนทกราชจึงว่า แม้แต่องค์อินทร์เอาพระทัยใส่ช่วยชีวิต นกแขกเต้าก็ยังไม่รอดได้ สำนะหาอะไรกับเราท่านทั้งหลายจะรอดพ้นมฤตยูได้ สังวทันต์จึงว่าผู้มีปัญญาหนีพระกาลรอดก็มี ดุจนินายดังนี้

53. นิทานเรื่องวานรกับจระเข้

กาลก่อน มีสระอันกว้างใหญ่ตั้งอยู่ ณ หิมวันตประเทศ ใกล้กับอาศรมพระฤๅษี เขตข้างอาศรมนั้นมีต้นไม้ใหญ่ มีวานรเผือกและบริวารทำร่อยอาศัยอยู่ ในสระก็มีจระเข้สามีภรรยาอาศัยคอยจับวานรกินเป็นอาหารทุกวัน วานรเผือกเห็นดังนั้นจึงสั่งบริวารว่าอย่ากินอาหารให้เศษเดนตกลงไปให้จระเข้กินเดนได้ เพราะจะทำให้จระเข้เป็นอริแก่วานรทั้งปวง วานรทุกตัวก็ปฏิบัติตาม วันหนึ่ง วานรได้ผลขนุนมาก็แย่งกันกิน ขนุนรวงหนึ่งจึงตกลงไปในสระ จระเข้สามีจึงเก็บนำไปให้ภรรยา ฝ่ายนางภรรยาเมื่อได้กินขนุนจึงรำพึงว่า เพียงเศษอาหารจากวานรยังมีรสยิ่งนัก หากได้กินดวงใจวานรจะยิ่งมีรสชาติปานใดหนอ คิดแล้วจึงให้สามีทำกลลวงเป็นมิตรกับเหล่าวานร แล้วจึงทำทีกล่าวแก่พญาวานรเผือกว่า ตนได้กินเศษขนุนเห็นมีรสอร่อย จึงนำไปฝากภรรยา เมื่อนางได้กินก็สรรเสริญคุณของพญาวานรนัก จึงต้องการเชิญให้ไปเยี่ยมเยียนเพื่อกราบคารวะไว้พึงพิงในภายหน้า พญาวานรซึ่งเป็นผู้มีจิตสุภาพธรรมไม่คิดว่าจะถูกจระเข้ล่อลวงจึงตกลงใจซึ่งหลังจระเข้ไปยังที่อยู่ของจระเข้อีกฟากหนึ่งของสระ เมื่อถึงกลางสระ จระเข้ก็พยายามจะทำให้วานรตกลงจากหลัง วานรจึงถามว่าทำไมทำเช่นนั้น จระเข้จึงพูดความจริงว่าตนลวงวานรมาเพื่อจะฆ่าเอาดวงใจไปฝากภรรยา พญาวานรจึงรำพึงว่าสัตว์ในคงคานี้ไม่มีผู้ใดจะอาชรรรมเท่าจระเข้เลย จึงคิดกลซ่อนกลโดยกล่าวว่า ทำไมไม่บอกดี ๆ ว่าภรรยาต้องการกินดวงใจ มาบอกตอนนี้ฉันจะได้กินดวงใจเพราะตนเอาดวงใจแขวนไว้ที่ยอดไม้ไม่ได้นำมาด้วย จระเข้โง่ก็เห็นจริงเพราะเห็นเหล่าวานรเฝื่อนทะยานอยู่ตามยอดไม้ ไม่ตกลงมาตาย จึงไปส่งพญาวานรเพื่อกลับไปเอาดวงใจ เมื่อถึงฝั่งพญาวานรก็รีบขึ้นไปยังต้นไม้เด็ดชมพูได้พวงหนึ่งทิ้งลงมาแล้วว่านี้เป็นดวงใจของตน จระเข้รีบนำชมพูไปให้ภรรยา นางจึงกินชมพูเป็นอาหารด้วยคิดว่าเป็นดวงใจวานร

สังวทันต์จึงว่า อันวิสัยสัตว์ทั้งปวง เมื่อพระกาลจะมาถึงย่อมชวนชวายุเอาตัวรอด นนทุกราชจึงกล่าวว่า ตนไม่เคยคิดหนีมรณภัยให้พ้นได้เลย สังวทันต์จึงลาออกมาพบกับวายุภักษ์ว่า ทำเลห์เพทุบาย ชักนียายทำเนียบต่าง ๆ แล้วนนทุกราชไม่เชื่อ วายุภักษ์จึงว่าให้เป็นธุระของตน แล้วจึงเข้าไปยุแหย่นนทุกราชทุกวัน ว่าแต่ก่อนสี่หาราชผู้เป็นสหายของนนทุกราชไม่เคยจะแยกเขี้ยวก่อนออกไปหาอาหารเลย สัตว์ทั้งสองเพียรพยายามยุยงทุกวัน นนทุกราชจึงเริ่มหวั่นไหว ว่าทั้งนี้คงเป็นผลกรรมแห่งตนเอง วายุภักษ์จึงรู้ว่านนทุกราชเริ่มหวั่นไหว จึงให้สังวทันต์ไปเฝ้าพญาราชสีห์ ทำทีว่าเป็นข้าต่างพระเนตรพระกรรณต้องการทูลตักเตือนด้วยความสามัคคี เพราะเกรงว่าพญาราชสีห์จะเป็นอันตราย แล้วจึงกราบทูลว่า เห็นนนทุกราชสำแดงสิงหนาท ร้องก้องโกญจนาท โกงหางขึ้นปกเศียร วิ่งไปมาขวิดแผ่นพสุธาบรรพต เอาเขาลับศิลาทุกวัน ให้พญาราชสีห์ไปลอบดู

พญาราชสีห์คิดว่าได้แต่งตั้งให้สิงคาลทั้งสองเป็นเสนาผู้ใหญ่ เพื่อกราบทูลผิดแลขอพบ เมื่อทั้งสองมากราบทูลเช่นนี้จึงจะไปลองลอบดูให้เห็นจริงที่ชัยภูมิแห่งหนึ่ง

ครั้นเวลาเย็น นนทกราชออกหากินอาหารแล้วก็กลับมายังสถานที่ที่เคยเล่นลองเชิง โกงทางขึ้นปกเคียร วังระเห็จผาดโผนแล้วก้มลงขวิดพื้นพสุธา ส่งเสียงร้องดังสนั่น เมื่อพญาราชสีห์ได้เห็นจึงรำพึงว่าสิงคาลทั้งสองกล่าวเป็นความจริงโดยแท้

ฝ่ายนนทกราชเหลือบเห็นพญาราชสีห์มาพร้อมสังวทันต์และวายุภักษ์ซ้ายขวาดังนั้นก็รำพึงว่า กาลจะถึงตนในครั้งนี้นี้แล้ว ตนเองก็เป็นชาติบุรุษจะไม่หนีสมรภูมิ จึงยืนเฝ้าดูพญาราชสีห์อยู่ ฝ่ายพญาราชสีห์เห็นดังนั้นก็โกรธยิ่งนัก วังโผนเข้าใส่ ทั้งสองจึงสับสนกันเสียงสนั่นบันลือณนาทอากาศเป็นควัน ตลบ นนทกราชมีกำลังยิ่งกว่าราชสีห์ลิบเท่าแต่ขณะทำการยุทธ์นั้นก้มศีรษะต่อเท้าแห่งพญาราชสีห์ที่กำลังจึงถอยลงเสมอกัน

การสู้รบครั้งนั้นเอิกเกริกโกลาหล ป่าหิมพานต์เพียงพินาศ เสียงสนั่นได้ยินไปโยชนหนึ่ง สรรพสัตว์ทั้งปวงโศกประสาตแตกทำลายตายสิ้น ขณะนั้นนนทกราชโผนกระโจนขึ้นแล้วโถมปะทะพญาราชสีห์ แล้วก้มศีรษะลงขวิดต้องทรวงอกด้วยปลายเขาคันแหลมนั้น ทะลุไปถึงดวงใจ พญาราชสีห์ก็แขนงหายสองเท้าด้วยเล็บอันคมดังขอแก้วสอดจับจิกที่ซอกคอ ทำขวาจิกยุดอกนนทกราช ต่างตนต่างบาทเจ็บสาหัส สองพญาสัตว์สิ้นกำลังจึงล้มลงปลงชีพชีวลัยกลางสมรภูมินั้นพร้อมกัน ฝ่ายฝูงเทพยดาก็นำเอาบุษบกวิมานลอยลงมารับวิญญาณพญาสัตว์ทั้งสองขึ้นไปเสวยสวรรค์

สังวทันต์และวายุภักษ์กับบริวารทั้งปวงก็มีโศกประสาตแตกทำลายตายด้วยเสียงพญาราชสีห์ และด้วยผลบาปที่ริษยาอุยงให้ผูกเวรต่อกันก็นำวิญญาณสัตว์ทั้งสองไปรับทุกขเวทนาในอบายภูมิทั้งสิ้น มีมหานรกเป็นต้น ได้เสวยวิบากกรรมแสนสาหัส

สาธุสับุรุษเราท่านทั้งปวงเมื่อได้สดับตำนานนิทานนี้แล้วจงน้อมสการไว้ แล้วกระทำจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใสสิ้นราคะเบื่องหน้าก็จะมีความสุขในพระอมตมหานครา คืออนิพานนั้นแล

การศึกษานนทกรณัม จะศึกษาไปตามเกณฑ์ ดังนี้

1. กลวิธีการสร้าง

การศึกษาในครั้งนี้ นำเสนอผลการศึกษา 4 ด้านคือ การนำเรื่อง การตั้งชื่อเรื่อง กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน และอนุภาค

1.1 การนำเรื่อง

จากการศึกษาพบว่า นวนทุกปกรณัมจะเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงนิทานหลัก (frame story) ซึ่งเป็นต้นเรื่องของนิทานนางตันไตรยของไทย โดยกล่าวถึงเหตุที่มาของการเล่านิทานในแต่ละเรื่อง และการเปิดเรื่อง จากการตรวจเอกสารเกี่ยวกับการเปิดเรื่อง นำมาสรุปใช้เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ 3 ด้าน คือ เปิดเรื่องด้วยการบรรยายหรือการพรรณนา เปิดเรื่องด้วยนาฏการหรือการกระทำของตัวละคร และเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาของตัวละคร

1.1.1 นิทานนำเรื่อง การวิเคราะห์นิทานนำเรื่อง นวนทุกปกรณัม แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คือ นิทานนำเรื่องนางตันไตรย (introductory story) ซึ่ง กุสุมา รัชมนณี (2547: 87) กล่าวว่า “มีเนื้อเรื่องเหมือนฉบับพิมพ์ ขวา และ ลาว แต่ต่างตรงที่มีนิทานซ้อนแทรกอยู่ในนิทานนำเรื่องถึง 19 เรื่อง” ซึ่งก็คือเรื่องนราวของนางตันไตรย นั่นเอง

นิทานนำเรื่องที่ใช้เป็นการเปิดเรื่องให้เรื่องราวดำเนินไปนั้น ในนวนทุกปกรณัมจะใช้การบรรยายและการพรรณนา โดยกล่าวถึง พระเจ้าไอสุริยพาหราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ทรงมีบัญชาให้วิจิตรวิจารณ์นามมนตรีจัดนางผู้มีอายุ 9 ถึง 10 ปีเข้ามาถวายเพื่อทำการวิเวกคณคือนละหนึ่งนาง วิจิตรวิจารณ์นามมาถวายได้ 159 นาง ก็มีทันจัดหาได้อีก นางตันไตรยเห็นบิดาเป็นทุกข์ จึงต้องการช่วยบิดาด้วยการให้นำตนเองเข้าถวายตัว โดยนางยกนิทานเกี่ยวกับนางตรีบิดาที่อายุเพียง 8 ขวบ ก็สามารถช่วยมารดาตนพ้นจากการเป็นเป็นทาสบำเรอรับใช้พราหมณ์ทั้งสามได้ นิทานเกี่ยวกับนางตรีบิดาที่นางตันไตรยเล่าเพื่อเป็นอุทาหรณ์นั้นมีทั้งหมด 8 เรื่อง จากนั้นวิจิตรวิจารณ์นาจึงนำบุตรเข้าเฝ้าถวายตัว นางตันไตรยได้เล่านิทานต่าง ๆ ให้หม่อมหลวงหลานาริของพระเจ้าไอสุริยพาหราชฟัง ซึ่งพระองค์ก็ประทับนั่งฟังอยู่ด้วยจึงให้งดโทษประหารชีวิตแก่นางเหมือนดังเคย นางเล่านิทานคินละเรื่อง อีกทั้งหมดอีก 11 เรื่อง เป็นที่สรรเสริญทั้งหม่อมหลวงสนม

ก้านลิน เทพดาที่ได้เสด็จมาฟัง และยังเป็นที่โสมมณัสของพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์ยิ่งนัก จึง
อภิเษกนางให้เป็นเอกอัครมเหสี และปรากฏชื่อนางเป็นนางต้นไทรยโลกมหาเทวี

1.1.2 การเปิดเรื่อง วิเคราะห์การเปิดเรื่องของนิทานซ้อนนิทาน นำเสนอเป็นตาราง
ดังนี้

ตารางที่ 3 การเปิดเรื่องนิทานซ้อนนิทานในนันทุภกรณ์ ตอนที่ 1 นิทานนำเรื่อง
นางต้นไทรย

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
นางตรีบิดา	ยังมีพราหมณ์ 4 คน คน 1 ชื่อวิประสาหมิ คน 1 ชื่อวิประสาทโป คน 1 ชื่อ วิประสาทรา คน 1 ชื่อ วิประสาธนู ...(8)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องนางตรีบิดาผู้เล่านิทาน ใช้การบรรยายเปิดตัวละครที่ สำคัญคือพราหมณ์ 4 คน ที่ ดำเนินเรื่อง ให้นางตรีบิดา ต้องใช้ปัญญา ช่วยแม่ของ นางจากการเป็นเมียทาสของ พราหมณ์ทั้ง 4 คนนี้
นายกาย	เดิมมีกิตติศัพท์ว่า พราหมณ์ลูกค้า 4 คน มาแต่เมืองพัทบุรี แลจะ ไปยัง แลจะไปยังโกสิ นารายมมหานคร ครั้นไป ถึงบ้านหนึ่งชื่อประจันต คาม โจรไปคอยสกัดอยู่ ...(12)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องนายกาย เริ่มด้วยการ บรรยายเหตุการณ์สำคัญของ เรื่องที่พราหมณ์ลูกค้า 4 คน ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญ อัน เป็นเหตุให้นายกายต้องใช้ ปัญญาช่วยมารดาของตนพ้น มาจากการจองจำของขุน เมือง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
บุตรีขุนเมือง	ยังมีวานิช 4 คนเป็น สหายกัน ตั้งบ้านเรือนอยู่ เมืองท้าวพิรุฬหสราษ ท้าวเธอผ่านไธสุริยสมบัติ รัตนราชธานีนั้น และ สหาย 4 คนนั้นมีทองคน ละห้ง... (16-17)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องบุตรีขุนเมือง เริ่มด้วยการ บรรยายเหตุการณ์สำคัญของ เรื่องที่วานิช 4 คน ซึ่งเป็น ตัวละครสำคัญ จากนั้นจึง บรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อ ดำเนินเรื่อง
วิปักษณ พราหมณ์	ยังมีพราหมณ์ผู้ 1 ชื่อว่า อารทสวรค์ มีภรรยาชื่อ สังขเคียร มีบุตรคน 1 ชื่อนางลัดดาศรี มีดรุณ พราหมณ์หนุ่มผู้ 1 ชื่อ วิปักษณพราหมณ์... (20)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง วิปักษณพราหมณ์ผู้ เล่าบรรยายเปิดตัวละคร สำคัญในเรื่อง แล้วจึง บรรยายเหตุการณ์ ดำเนิน เรื่องให้ตัวละครมี ความสัมพันธ์กัน
อุบลเศรษฐี	มีเศรษฐีคน 1 ชื่ออุบล เศรษฐี ๆ นั้นมีทอง 80 โกฏี และเศรษฐีนั้นหา บุตรมิได้ จึงขอบุตรท่าน ผู้อื่นมาเลี้ยง...(21)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง อุบลเศรษฐี ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายถึงตัว ละครสำคัญ และเหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่ตัวละครดำเนินเรื่อง
พระมหาเถร รักศิษย์ไม่ เสมอกัน	ยังมีพระมหาเถรองค์ 1 เป็นเจ้าอารามใหญ่กว่า สงฆ์ทั้งหลาย...(24)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องพระมหาเถรรักศิษย์ไม่ เสมอกัน ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายถึงตัวละคร สำคัญและบรรยายดำเนิน เรื่องไปตลอดทั้งเรื่อง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ท้าวเอฟ้า ราช	ยังมีพระมหากษัตริย์ พระองค์ 1 มีพระอัคร มเหสี ชื่ออินทกัลยาณี มี พระราชบุตร 3 พระองค์ ...(24)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวเอฟ้าราช ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายถึงตัว ละครสำคัญและความสัมพันธ์ กันของตัวละคร และเหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่ตัวละครดำเนินเรื่อง
มาณพลี้อย พังพอน	ในอดีตกาลก่อน ยังมี มาณพลี้อย บุตระเป็น ทหารอยู่คน 1 และ มาณพลี้อยนั้นเลี้ยง พังพอนตัว 1 ...(27)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง มาณพลี้อยพังพอนผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึง ตัวละครสำคัญและบรรยาย ดำเนินเรื่องไปจนจบเรื่อง
โอรสพระ เจ้าอุพัทธ ราชาธิราช	ในอดีตกาลก่อน สมเด็จพระ บรมขัตติยวงศ์ผู้ทรง นามอุพัทธ ราชาธิราช ได้ ผ่านแสนสุริยสมบัติ ณ กรุงอุตรมมหานคร มีพระ หน่อท้าวเธอ 2 พระองค์ ...(47)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง โอรสพระเจ้าอุพัทธ ราชาธิราช ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายถึงตัวละคร สำคัญ และบรรยายดำเนิน เรื่องให้เห็นความสัมพันธ์กัน ของตัวละคร
เศรษฐีสอน บุตร	ว่ายังมีเศรษฐีผู้ 1 มีบุตร ชายผู้ 1 แลเศรษฐีครั้งไกล ถึงกาลมรณะก็สอนบุตร ว่า “คนมี ๓ ชาติ คือ ๓ ชาติ” กิริยาไปดีดีกว่าอยู่ หาบ ดีกว่านอน นิ่งดีกว่านอน จะกินไรให้พิจารณา ก่อน...(56)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง เศรษฐีสอนบุตร ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึง ตัวละครสำคัญ และยกคาถา ภาษาบาลีที่เป็นภาษิตมา เริ่มต้น จากนั้นจึงดำเนิน เรื่องไปตามภาษิตนั้น

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
โอรสพระ เจ้ากรุงมัท ราส	ว่าเมื่ออาทิปฐุมกาลล่วง แล้ว มีพระบรมชติยาธิบ ดีพระองค์ 1 พระนาม พระเจ้ามัทราส ผ่านพิภพ ณ กรุงมัทราสมหานคร มี พระโอรสพระองค์ 1 พระชนมายุได้ 16 พรรษา ...(61)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องโอรสพระเจ้ากรุงมัทราส ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร สำคัญ และดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครไปจน จบเรื่อง
เศรษฐีบุตร 4 คน	ว่าอาทิกาลก่อนมีเศรษฐี 4 คน เป็นมิตรสหายแก่ กัน สถิตอยู่ ณ แคว้น กบิลราฐนคร อยู่มา เศรษฐีบุตรทั้ง 4 นั้น ก็ ชวนกันเที่ยวหาภรรยาไป จนถึงประจันตคามแห่ง 1 ...(69)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องเศรษฐีบุตร 4 คน ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละครสำคัญ และ ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครไปจนจบเรื่อง
4 มาณพ	ว่าครั้งในปฐมกาล มี มาณพ 4 คน ๆ 1 เป็น ช่างไม้ เอาไม้มาตาก โกลน แล้วไสกบให้เกลี้ยง เกลาคดีแล้วเก็บไว้ คน 1 รู้จักกรรมวาดเขียน รูปภาพต่าง ๆ จึงเอาไม้ นั้นมาเขียนเป็นรูป นางงามวิจิตร คน 1 เป็น ช่างแกะสลัก เอาไม้นั้น	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง 4 มาณพ ผู้เล่าจะเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำ ตัวละครสำคัญ และดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	มาสลักตามรูปที่เขียนไว้ นั้น คน 1 รัฐบุรุษพิชิตให้ รูปนั้นเป็นนางอันบรรจาม พึงใจ...(72-73)		
จตุร พราหมณ์	ยังมีจตุรพราหมณ์ 4 คน ไปค้าสำเนา พราหมณ์ผู้ 1 รัฐบุรุษทำนายดีแล้วราย ผู้ 1 รัฐศิลปินศาสตร์ธนูศิลป์ ผู้ 1 ประดาน้ำ ผู้ 1 รัฐบุรุษ...(74)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง จตุรพราหมณ์ ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำ ตัวละครสำคัญ และดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
จตุรนารี	ว่ามีจตุรนารี 4 คน เลิศ ล้วนมณีนารี นาง 1 เห็นแต่เขากระเดียด กระอมน้ำ เหวองค์ของ ตนซ้ำ นาง 1 เห็นแต่เขาดำ วิหิธัญญามือตนพอง นาง 1 เห็นแต่เขาตีกลองออกองค์ ของตนซ้ำ นาง 1 แต่ พระจันทร์ส่องแสงจรัส จ้าทั่วท้อง...(76)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง จตุรนารี ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละครสำคัญ และดำเนินเรื่อง ด้วยการบรรยายพฤติกรรม และการกระทำของตัวละครที่ มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบ เรื่อง
พราหมณ์ เลือกเมีย	ว่ายังมีพราหมณ์ผู้ 1 จุติมา จากพรหมโลกมาอุบัติ บังเกิดเป็นพราหมณ์อยู่ ณ กรุงมิถิลา มหานคร...(84)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง พราหมณ์เลือกเมีย ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละครสำคัญ และ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
สุบินกุมาร	ว่าบุรพกาลก่อน สมเด็จพระเจ้าพิษณุภูมิบรมบพิตร เสด็จผ่านสุริยศฤงคารมไหศวรรย์สมบัติ ณ กรุงโกสามพันนคร ...(89)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง สุบินกุมาร ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครสำคัญ และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
นายสำเภา ชื่อสุริย วาณิช	ว่าในกาลอดีดล่วงแล้ว มีนายสำเภาผู้ 1 ชื่อสุริยวาณิช ภรรยาชื่อวานาง อุทุมพรราช...(114)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่องนายสำเภาชื่อสุริยวาณิช ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครสำคัญจากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
พระเจ้าไตร วัด	ก่อนล่วงแล้ว ยังมีพระยานาคราชตน 1 ครองไอสุริยสมบัติ ณ กรุงบาดาลนาคพิภพ มีพระราชธิดา 1	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง พระเจ้าไตรวัด ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	ว่าขอพระราชทาน ในกาล พระนามว่า นางนาค กัลยาณี...(119-120)		ตัวละครสำคัญ จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

จากการวิเคราะห์การวิเคราะห์การนำเรื่องของนิทานซ้อนนิทาน ด้วยการศึกษาการเปิดเรื่องพบว่านิทานซ้อนนิทานทั้ง 19 เรื่อง ในนนทุกปกรณัม ตอนที่ 1 นั้น เปิดเรื่องด้วยการบรรยายจุดเริ่มต้นของนิทานดังเช่นลักษณะของนิทานโดยทั่วไป ซึ่งเป็นการบรรยายเปิดตัวละคร พฤติกรรม และการกระทำของตัวละคร บางเรื่องมีการบรรยายฉากหรือสถานที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วย

นิทานซ้อนนิทานในตอนที่ 1 นี้ เป็นนิทานที่นางตันไตรยเป็นผู้เล่า เพื่อแสดงให้เห็นถึงสติปัญญาของนาง จนบิดาวางใจให้นางไปถวายตัวเพื่อทำการวิวาหมงคลกับพระเจ้าไอสุริยพาทราช เมื่อนางได้เข้าเฝ้าฯ ถวายตัวแล้ว ก็ยังคงเล่านิทานซ้อนนิทานเรื่องต่าง ๆ ถวายพระเจ้าไอสุริยพาทราช เพื่อดำรงชีวิตของตนและครอบครัว นางเล่าไปจนจบนิทานเรื่องที่ 19 เรื่องพระเจ้าไตรวัตนางตันไตรยจึงได้รับการอภิเษกขึ้นเป็นเอกอัครมเหสี ปรากฏนามว่า “นางตันไตรยโลกมหาเทวี”

นิทานนำเรื่อง ซึ่งเป็นนิทานซ้อนนิทานทั้ง 19 นี้ นับเป็นเอกลักษณ์ของนิทานนางตันไตรยของไทยโดยเฉพาะ เพราะนิทานนางตันไตรยฉบับอื่น เช่น นิทานนางตันไตรยของลาว นิทานนางตันไตรยของล้านนา ไม่ปรากฏนิทานซ้อนนิทานทั้ง 19 เรื่องดังกล่าว

ตอนที่สอง นนทุกปกรณัม เป็นนิทานที่นางตันไตรยเล่าถวายพระเจ้าไอสุริยพาทราชถึงโบราณจารีตตามธรรมเนียมนิยมปฏิบัติแห่งกษัตริย์แต่เบื้องโบราณ โดยนางกล่าวไว้หลังจากได้รับอภิเษกให้เป็นเอกอัครมเหสี ปรากฏตอนท้ายเรื่องนิทานเรื่องที่ 19 เรื่องพระเจ้าไตรวัต (นนทุกปกรณัม, 2506: 125) ความว่า

... อันสมเด็จพระบรมกษัตริย์เจ้าในโบราณจารีตไชรีย่อมทรงสมาคมโดยนิมิตราชศาสตร์
นี้ให้จิระเจริญสุขสวัสดิ์แก่โลกทั้งหลาย และมีนิยายอันเป็นประโยชน์ได้ 360 ประการ
คือนนทุกปกรณัม 90 นิยาย คุ่มควบเข้าทั้งสิ้น นิยมเป็นนิยาย 360 ล้วนประกอบโคลกอัน
ไพเราะยิ่งนัก พระองค์จึงประพุดิออย่าให้ขาด. . .

จำนวนนิทานที่นางเล่านี้ กุสุมา รัชสมัย (2547: 87) กล่าวว่า “ปรากฏในฉบับพิมพ์และ
ชาวเช่นกัน ว่ามีปกรณัมละ 90 เรื่อง รวมทั้ง 4 ปกรณัมได้ 360 เรื่อง” แต่อย่างไรก็ตาม นิทานนาง
ตันไตรยของไทย ซึ่งมีเพียง 3 ปกรณัมนั้น ก็ได้มีนิทานในแต่ละปกรณัมครบ 90 เรื่องตามที่นาง
กล่าวไว้

นิทานนำเรื่อง เนื้อความในตอนที่สอง ที่นางได้เล่าถวายพระเจ้าไอสุริยพาหราชนั้น เป็น
จุดเริ่มต้นของนนทุกปกรณัม ซึ่งเป็นเรื่องของวันนทกราช โดยนิทานได้กล่าวถึงการกำเนิดว่ามีเชื้อ
สายมาจากโคอุสภราชแห่งพระอิศวรเจ้า เป็นวัวเทียมเกวียนให้กับเศรษฐีคู่กับวัวสัณฐีพ นนทกราช
ปรึกษากับสัณฐีพว่าต้องการหนีไปเป็นอิสระ แต่สัณฐีพกล่าวแย้ง ทั้งสองจึงยกนิทานอุทาหรณ์มา
สนับสนุนความคิดของตน นนทกราชทำเล้งกลจนได้รับอิสรภาพ เนื้อความตอนนี้ประกอบด้วย
นิทานทั้งหมด 11 เรื่อง เมื่อนนทกราชถูกทิ้งไว้ในป่าจึงได้พบกับราชสีห์จันทสิงหราช และได้เป็น
มิตรกัน สักวันหนึ่ง และวายุภักษ์สิงคาลซึ่งเป็นมนตร์ของพญาราชสีห์พยายามยุยงให้พญาสัตว์ทั้ง
สองผัดใจกันด้วยเห็นว่าตั้งแต่พญาราชสีห์คบหาเป็นสหายกับนนทกราชแล้วก็อ่อนน้อมเข้าสู่สุจริต
ธรรม ละเลยสิงคาลทั้งสองที่ประพุดิอุจริต อันส่งผลให้ตนและหมู่สิงคาลทั้งหลายอดอยาก
ในตอนนี้มีนิทานรวม 16 เรื่อง เมื่อยุยงทางฝ่ายพญาราชสีห์ไม่ได้ผล จึงไปยุยงฝ่ายนนทกราช โดย
แกล้งหวังดีเตือนให้ระวังตัว นนทกราชก็กล่าวว่าปล่อยให้เป็นไปตามชะตากรรมเพราะไม่อาจหนี
ความตายพ้น จึงมีการยกนิทานมากล่าวแย้งกันถึงเรื่องจะหนีตายได้หรือไม่ ซึ่งประกอบด้วยนิทาน
ทั้งหมด 6 เรื่อง

การเปิดเรื่อง วิเคราะห์การเปิดเรื่องตอนที่ 2 นนทุกปกรณัม เสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 4 การเปิดเรื่องนิทานซ้อนในนันทกปกรณัม ตอนที่ 2 นันทกปกรณัม

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
พระยาริผัว เมีย	นางจึงทูลว่า ในอดีต กาลล่วงแล้ว มีบรม กษัตริย์พระองค์ 1 ทรง พระนามพระเจ้าธรรม บาลราช ได้ผ่านสมบัติ ณ กรุงอุทโย มหา นคร ฯ นั้นมีปริ มณฑล 12 โยชน...(126)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง พระยาริผัวเมีย ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละคร และฉากอันเป็นที่เกิด เหตุการณ์ จากนั้นจึงดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรม และการกระทำของตัวละครที่มี ความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
กษัตริย์สร โนธมาราช	ว่าเมื่อกาลก่อน พระ มหา กษัตริย์สรโนธมาธิ ราชยังผ่านสมบัติอยู่ ณ กรุงพสุเทพราชธานี มี กระษายผู้ 1 ทำนาพา ภรรยาและบุตรทารก น้อย ๆ ทั้ง 2 นั้นลง ดำน...(132)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง กษัตริย์สรโนธมาราช ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละคร จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัว ละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไป จนจบเรื่อง
ชายชาว ชนบท	มีชายชาวชนบทประ เทศ ผู้ 1 ชื่อนางโคมา เลี้ยง ถ้านางโคมีบุตร เป็นนางเลี้ยงไว้ ถ้าเป็น ผู้ก็ขายเสีย... (133)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ชายชาวชนบท ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่อง ด้วยการบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ตากับยาย ชาวชนบท	มีตากับยาย 2 เฒ่าชาว ชนบทเป็นคนเข็ญใจ วัน 1 นอนอยู่ในเคหา เวลาใกล้รุ่งนimitความ ฝันว่า...(135)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ตากับยายชาวชนบท ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำ ตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่อง ด้วยการบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
พระเจ้ากรุง ศรีวิกรมย์ มหาราช	ว่าบุรพกาลปางก่อน ครั้งพระเจ้ากรุงศรี วิกรมย์ได้ครอบครอง สมบัติอยู่ ณ กรุง สุวรรณมมหานคร... (137)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง พระเจ้ากรุงศรีวิกรมย์มหาราช ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละคร จากนั้นจึงดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรม และการกระทำของตัวละครที่มี ความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
เผชิญเข้าดล ใจ	ว่าอาทิบุรพกาล สมเด็จพระเจ้า ศรีไตรนิกรมย ราชทรงรัตนมไหสุริย สมบัติ ณ กรุงสุวรรณ มหานคร...(146)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง เผชิญเข้าดลใจ ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
นายแว 2 คน ฝ้า ห้องพระโรง	ว่ามีบรมขัตติวงศ์ ทรง พระนามชื่อภูวนาทิตย ราชวงศ์ดำรงสุริยมโ ฬาร ผ่านสมบัติ ณ กรุง กาลิคุตนครอันบวร วิจิตรวิวิธัญญาหาร	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง นายแว 2 คนฝ้าห้อง พระโรง ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ พรรณนา แนะนำตัวละครและ ฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
รัตนทัตบุตร เศรษฐี	แลเห็นรัตนปริวรรณ์ สรรพทุกสิ่ง... (147) ในอดีตกาล ครั้งสมเด็จพระ บพิตรโยตนมหาราช ได้ ราชาภิเษกผ่านสมบัติ กรุงศรีหามานคร... (148)	การบรรยาย พรรณนา	กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง จากความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง รัตนทัตบุตรเศรษฐี ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่อง ด้วยการบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
วิษณุคุปต์	สัญญาพิงจันนิยาธรรม นิยมมาว่า เมื่อพระ บรมกษัตริย์ทรงพระ นามชื่อเทพาธิราช ได้ ราชาภิเษก ณ กรุง มหาราชธานี...(150)	การบรรยาย พรรณนา	จากความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง วิษณุคุปต์ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายโดยให้ตัวละครเอกเป็นผู้ เล่าเรื่อง ด้วยการแนะนำตัวละคร และสถานที่ มีลักษณะเหมือนการ สนทนา เป็นเพียงการบรรยายจาก ตัวละครเอกเท่านั้น จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรม และการกระทำของตัวละครที่ มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ตำรวจ 2 สหาย	บรมชติยาธิบดียุริยโลก ยศมาริราชเจ้า ได้ราชา ภิเษก ณ กรุงมยนคร อันบรรอดุลอุดมด้วย ราชทรัพย์ทุกประการ (154)	การบรรยาย พรรณนา	จากความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ตำรวจ 2 สหาย ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำ ของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
สุนัขจิ้งจอก พบกลอง	ในกาลก่อนพระเจ้า เส ลระราช เสด็จสมบัตินอยู่ ณ กรุงวิคหาบุราณนคร อันมีปริมณฑลกว้างยาว ได้ 12 โยชน์... (160)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง สุนัขจิ้งจอกพบกลอง ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
เรือดมา อาศัยเงิน	ว่ากาลก่อนล่วงมาแล้ว เมื่อพระเจ้าพรหมทัต ครองราชสมบัติอยู่ ณ กรุงพาราณสี สมเด็จพระ นางสุนทรเทวีเป็นอัคร มเหสี มีพระสนม 16,000 เป็นบริวาร (165)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง เรือดมาอาศัยเงิน ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
เศวตโคธรา	ว่ามีเนสาทผู้ 1 ชื่อสัญญาชีพ มีเคหาฐานสถิตอยู่ในอรัญ วิสัย เป็นแคว้นแคว้นกรุง ปาฏลีบุตรมหานคร... (167)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง เศวตโคธรา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำ ของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
สุนัขจิ้งจอก แทะสาย หน้าไม้	ว่าปางนุเรมีนายเนสาท ชื่อกฎตรอตราเตน ถือปิ่น ยาหน้าไม้ไปจะตามดูหมู่ มฤคโดยวิสัย...(168)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง สุนัขจิ้งจอกแทะสายหน้าไม้ ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละคร และการกระทำ จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			พฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
คชทุมพร ราชกุมาร	ว่าบุรพกาลก่อน สมเด็จพระบรมนรินทรเรนทร มาลุพราช เสด็จเสวยราช สมบัติมีศักดิ์ดาเดชอันอุดม ณ กรุงทิวาพานนครธานี ... (170)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง คชทุมพรราชกุมาร ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
หงส์หามเต่า	กาลก่อนมีสุวรรณราช หงส์คู่ 1 ชื่อสุวรรณตรุม ตัว 1 ชื่อบรมพนิบุบ สถิตอยู่ ณ สถานที่ ดั่งศรีวิชัยเหนือภู บรรพตอัน 1...(177)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง หงส์หามเต่า ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำ ของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ลากับ ราชสีห์	บุรพกาลก่อนมีสิงหราช ชื่อบัณฑิตสิงหราช ได้เป็น อธิบดีแก่มฤคพาลจตุ บาททั้งหลาย สถิตอยู่ ณ คูหาหิมพานต์ประเทศ... (179)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ลากับราชสีห์ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำ ของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
พราหมณ์ ช่วยกบ	กาลปางก่อนมี พราหมณ์ผู้ 1 ชื่อเทวะ สวามี มีเคหฐานสถิตอยู่ ณ กรุงพาราณสี...(181)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง พราหมณ์ช่วยกบ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจน จบเรื่อง
น้ำผึ้งหก	อดีตกาลบรมบพิตร ปรมาธิราช ได้ราชา ภิเษก ณ กรุงธราชนคร มีเนสาทผู้ 1 ชื่อเยาว มานต อยู่ในคามนิคม ฝ่ายปราจิณทิศแห่งนคร นั้น... (184)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง น้ำผึ้งหก ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจน จบเรื่อง
ฤๅษีชุบสุนัข เป็นราชสีห์	ครั้งเมื่อกษัตริย์ธรรมาธิบดี ยังทรงสมบัติอยู่ ณ กรุง พันธราชบุรี ในแคว้น แคว้นกรุงนั้นมีคาม ชนบทแห่ง 1 ชื่อไอยนา วนา พราณกรดาเต็นอยู่ ณ บ้านนั้นย่อมพาสุนัข ไปไล่เนื้อ... (185)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ฤๅษี ชุบสุนัขเป็นราชสีห์ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจน จบเรื่อง
นกกาขงเขน ตกฟองที่ หาดทราย	กาลก่อนมีสกุลนกกาขงเขน คู่ 1 กาขงเขนผู้ชื่ออุตุล บาท กาขงเขนเมียชื่อประ ยงควทันต... (188)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง นก กาขงเขนตกฟองที่หาดทราย ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัวละคร ที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
นายเนสาท	ว่านายเนสาทผู้ 1 อยู่ แคว้นแคว้นกรุงพาราณสี นคร กาลวัน 1 นายเน สาทออกไปแสวงหา มฤค หลงละเลิงจน สายัณห์... (189)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง นายเนสาท ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัว ละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบ เรื่อง
ช่วยคนแล สัตว์ตกเหว	ว่ากาลก่อนมีพราหมณ์ ชื่อพาหุ อยู่ ณ กรุง พาราณสีนคร กาลวัน 1 พราหมณ์จะไปสง สนานในประเทศ เดียรถีย... (190)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครและ ฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจน จบเรื่อง
ช่วยเหลือตาย	กาลก่อนมีพราหมณ์ ทศปาโมกข์ ชื่อประถม ครู อยู่ในนครมัทยวิสัย ... (196)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ช่วยเหลือตาย ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัวละคร ที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ให้ลิงเป็น องครักษ์	ครั้งก่อนสมเด็จพระเจ้ากรุง นาคสวามี เสด็จยกพล ออกประพาสมฤคยาน ในอรัญประเทศ... (198)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ให้ ลิงเป็นองครักษ์ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัวละคร ที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
นกกระจาบ กับลิง	ว่าในกาลก่อนมีสกุณ นกกระจาบคู่ 1 สกุณผู้ ชื่อสุจิมุขา นางสกุณชื่อ บรรณปั๊กซี่ กระทำเรือน ร้างอยู่ต้นพฤกษาสน... (199)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง นก กระจาบกับลิง ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัว ละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบ เรื่อง
เศรษฐีบุตร หนิตาย	ในอดีตกาลก่อนมี เศรษฐีผู้ 1 ชื่อนันท เศรษฐีมีทรัพย์ 80 โกฏ ... (207)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง เศรษฐีบุตรหนิตาย ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายแนะนำตัวละคร จากนั้น จึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัว ละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบ เรื่อง
ปลา พยายามหนี ภัย	เมื่อกาลก่อนยังมีมหา สระอัน 1 มีปริมณฑล กว้างยาวได้โยชน์ 1 แล มีสรรพบัวเบญจพรรณ แลพรวคพวกผักก็มีเป็น อันมาก... (211)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ปลาพยายามหนีภัย ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายฉาก จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติ กรรมและการกระทำของตัวละครที่มี ความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
ท้าวทศ กระวีราชหนี พระกาล	กาลก่อนมีพระมหา กษัตริย์พระองค์ 1 ทรง พระนามท้าวทศกระวี ราชเสวยราชสมบัติอยู่ ณ เมืองทวารวดี... (213)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าว ทศกระวีราชหนีพระกาล ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครเอกและ ฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบ เรื่อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
นกยางลงปลา	ในพุทธกาลก่อนนั้น มี สกุนต์ 1 ชื่อกาลพโก นกยาง ไปเที่ยวหา อาหาร เห็นมหาสระ 1 มีหม่อมจกอาศัยอยู่เป็น อันมาก... (216)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง นก ยางลงปลา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละครเอกและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจน จบเรื่อง
ถึงที่ต้องตาย	ในอดีตกาลนั้นมีเสาว โปตกตัว 1 ชื่อสุเคนท ราช สมเด็จพระอินทราธิ ราชเลี้ยงไว้... (221)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ถึง ที่ต้องตาย ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละครเอกและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจน จบเรื่อง
วานรกับ จระเข้	กาลก่อนมีสระอันกว้าง ยาวได้โยชน์ 1 ตั้งอยู่ ณ ตั้งอยู่ ณ หิมวันตประเทศ เทศแถบใกล้อาศรมพระ ฤๅษี... (223)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง วานรกับจระเข้ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่อง ด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์ กัน ไปจนจบเรื่อง

จากการวิเคราะห์การเปิดเรื่องนิทานซ้อนนิทาน ในบททุกปกรณัม ตอนที่ 2 บททุกปกรณัม พบว่านิทานซ้อนนิทานทั้ง 34 เรื่อง (ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏมี 33 เรื่อง เพราะเรื่องที่ 29-30 นิทานเรื่องวิษณุคุปต์ เล่าไว้เป็นเรื่องเดียวกัน) นั้น จะใช้การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายจุดเริ่มต้นของเรื่อง ดังเช่นลักษณะของนิทานโดยทั่วไป ไม่พบการเปิดเรื่องด้วยวิธีการอื่น โดยการเปิดเรื่องนั้นเป็นการเปิดตัวละคร พฤติกรรมหรือการกระทำของตัวละคร บางเรื่องมีการบรรยายฉากหรือสถานที่เกิด

เหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วย แต่การบรรยายนั้นก็เพียงพอแล้ว ๆ เพราะนิทานชั้นส่วนใหญ่เป็นนิทานสั้น ๆ เท่านั้น ที่ผู้เล่ามุ่งดำเนินเรื่องมากกว่า

1.2 การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องนับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ผู้เล่านิทานจะพยายามตั้งชื่อให้สื่อได้ตรงกับเนื้อเรื่อง กระชับได้ใจความ หรือมีคำสำคัญที่สามารถสะท้อนเนื้อหาสาระจากเรื่องได้ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย จึงสรุปเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์การตั้งชื่อเรื่องนิทานชั้นนิทานในนันททุกปกรณัม 4 ประเด็นคือพบการตั้งชื่อเรื่องเป็นวลี การตั้งชื่อเป็นประโยค และการตั้งชื่อเป็นสำนวน

จากการศึกษานันททุกปกรณัม พบการตั้งชื่อเป็นวลี และการตั้งชื่อเป็นประโยค นำเสนอเป็นตารางการวิเคราะห์ดังนี้

1.2.1 การตั้งชื่อเป็นวลี

นพวรรณ พันธุเมธา (2554: 144) กล่าวว่า วลี “เป็นกลุ่มคำที่ไม่ใช่ประโยค” และ “ถือว่าวลีเป็นหน่วยของประโยค แม้คำคำเดียวก็อาจถือเป็นวลีได้” ซึ่งวลีนั้นอาจขาดภาคประธาน หรือภาคแสดง การวิเคราะห์การตั้งชื่อในนันททุกปกรณัมพบเป็นวลี ดังนี้

ตารางที่ 5 การตั้งชื่อที่เป็นวลีของนิทานชั้นนิทานในนันททุกปกรณัม

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
1	นางตรีบิดา	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของนางตรีบิดาแต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
2	นายกายาย	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของนายกายาย แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
3	บุตรีขุนเมือง	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของบุตรีขุนเมือง แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวอย่างไร
4	วิปกฤษณ์พราหมณ์	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครตัวหนึ่ง แต่ตัวละครที่สำคัญที่ดำเนินเรื่องคือนางลัดดาศรี เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้วยความสัจย์ของนาง
5	อุบลเศรษฐี	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของอุบลเศรษฐี แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
7	ท้าวเทพาราช	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญตัวหนึ่ง แต่ตัวละครที่สำคัญและเป็นตัวเอกในการดำเนินเรื่องคือเจ้าโชติ कुमार
9	โอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของโอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
11	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของโอรสพระเจ้ากรุงมัทราส แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
12	เศรษฐีบุตร 4 คน	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของบุตร เศรษฐี 4 คน แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
13	4 มาณพ	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของ มาณพ 4 คน แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
14	จตุรพราหมณ์	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของจตุรพราหมณ์ แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
15	จตุรนารี	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของผู้หญิง 4 คน แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
17	สุบินกุมาร	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของสุบินกุมาร แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
18	นายสำเภาชื่อสุริยวาณิช	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของนายสำเภาชื่อสุริยวาณิช แต่ตัวละครสำคัญที่ดำเนินเรื่องคือนางอุทุมพรราชซึ่งเป็นภริยานายสำเภา
19	พระเจ้าไตรวัต	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของพระเจ้าไตรวัต แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
20	พระยาริ้วเมียบ	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของพระยาริ้วเมียบเจ้าของโคนนทกราช แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร แต่ความจริงในนิทานชั้นเรื่องนี้ เป็นเรื่องกำเนิดและความมาของโคนนทกราชที่นางตันไทรยเล่าถึงนทกปกรณัม
21	กษัตริย์สรโนธมาราช	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของกษัตริย์สรโนธมาราช แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร โดยมีกุมารบุตรชานา 2 คน เป็นผู้ดำเนินเรื่อง

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
22	ชายชาวชนบท	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของชายชาวชนบท แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
23	ตากับยายชาวชนบท	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของตากับยายชาวชนบท แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
24	พระเจ้ากรุงศรีวิกรมย์มหาราช	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของพระเจ้ากรุงศรีวิกรมย์มหาราช แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร แต่เรื่องราวจะมีนายเวงสองคนพี่น้องที่พระเจ้ากรุงศรีวิกรมย์มหาราชขอมาเลี้ยงเป็นตัวละครดำเนินเรื่อง
25	นางกะเชอรั่ว	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง แต่เรื่องราวทั้งหมดจะมีตัวละครสำคัญคือภรรยานาย สามีของนางกะเชอรั่วเป็นตัวละครดำเนินเรื่อง
26	เผอิญเข้าดลใจ	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
28	รัตนทัตบุตรเศรษฐี	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของบุตรเศรษฐีชื่อรัตนทัต แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
29-30	วิษณุคุปต์	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของวิษณุคุปต์ แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร
31	ตำรวจ 2 สหาย	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราวของตำรวจ 2 สหาย แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
34	เศวตโคธา	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราว ตัวเหี้ยเผือก แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเป็นเรื่องราว เป็นอย่างไร
36	คชทุมพพรราชกุมาร	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราว ของท้าวคชทุมพพรราชกุมาร แต่อาจจะไม่ชัดเจน นักว่าเป็นเรื่องราวเป็นอย่างไร
38	ลากับราชสีห์	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ 2 ตัว คือลากับ ราชสีห์ แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเป็นเรื่องราวเป็น อย่างไร
43	นายเนสาท	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราว ของนายเนสาท แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเป็นเรื่องราว เป็นอย่างไร
47	นกกระจาบกับลิง	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราว ของนกกระจาบกับลิง แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเป็น เรื่องราวเป็นอย่างไร
52	ถึงที่ต้องตาย	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน เรื่องว่าเมื่อถึงคราวก็ต้องตาย แต่อาจจะไม่ชัดเจน นักว่าเป็นเรื่องราวเป็นอย่างไร
53	วานรกับจระเข้	เป็นการตั้งชื่อตามตัวละครสำคัญ ว่าเป็นเรื่องราว ของวานรกับจระเข้ แต่อาจจะไม่ชัดเจนนักว่าเป็น เรื่องราวเป็นอย่างไร

การตั้งชื่อที่เป็นวลีจากนิทานซ้อนนิทานในนวนทุกปกรณัม ส่วนใหญ่จะเป็นการตั้งชื่อที่
ตอบคำถามเพียงว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นเรื่องของใคร หรือเรื่องของใครกับใคร แต่ก็มีเรื่องที่ตอบคำถาม
เรื่องเกี่ยวกับอะไรอยู่ด้วย คือนิทานเรื่องที่ 26 เรื่องเพ็ญใจเข้าดลใจ

1.2.2 การตั้งชื่อเป็นประโยค

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 711) ให้ความหมายของคำว่าประโยค ว่า “คำพูดหรือข้อความที่ได้ความบริบูรณ์ตอนหนึ่ง ๆ” ซึ่งประกอบด้วยภาคประธานและภาคแสดง การวิเคราะห์การตั้งชื่อในนวนทุกปกรณัมพบเป็นประโยคนาดสั้น เป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 6 การตั้งชื่อที่เป็นประโยคของนิทานซ้อนนิทานในนวนทุกปกรณัม

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
6	พระมหาเถรรักศิษย์ไม่เสมอ กัน	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน เรื่องว่าพระมหาเถรรักศิษย์ไม่เสมอกัน ซึ่งตัวละคร ยกมาอ้างอิงเป็นอุทาหรณ์ว่าไม่ควรจะทำ
8	มาณพเลี้ยงพังพอน	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องว่า มาณพเลี้ยงพังพอนที่ตัวละครนำมาอ้างอิงเป็น อุทาหรณ์ แต่อาจจะไม่ชัดเจนว่าเรื่องราวเป็น อย่างไร
10	เศรษฐีสอนบุตร	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน เรื่องเกี่ยวกับสาระที่เศรษฐีสอนบุตร แต่อาจจะไม่ ชัดเจนนักว่าเหตุการณ์หรือเรื่องราวในเป็นอย่างไร
16	พราหมณ์เลือกเมีย	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน เรื่องเกี่ยวกับพราหมณ์เลือกเมีย เป็นจุดเริ่มต้น ของเรื่องแต่สาระสำคัญของเรื่องอยู่ที่เมียปฏิบัติ ต่อพราหมณ์อย่างไร
27	นายแวง 2 คนเฝ้าห้องพระ โรง	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน เรื่องเกี่ยวกับหน้าที่ของนายแวง แต่สาระสำคัญ ของเรื่องอยู่ที่ความคิดที่ได้จากการสนทนาของ นายแวงทั้งสอง

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
32	สุนัขจิ้งจอกพบกลอง	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับสุนัขจิ้งจอกได้พบกลอง แต่ไม่ทราบว่างกลองคืออะไร จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง
33	เรือดมาอาศัยเดิน	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับเรือดต้องการกินเลือดพระมหากษัตริย์จึงมาขออาศัยเดินที่อาศัยอยู่ที่พระแท่นบรรทม จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง
34	สุนัขจิ้งจอกแทะสายหน้าไม้	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับสุนัขจิ้งจอกโลกแทะสายหน้าไม้เพื่อจะกินเป็นอาหาร จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง
37	หงส์หามเต่า	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับหงส์หามเต่าเพื่อไปยังวังของตน จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง
39	พราหมณ์ช่วยกบ	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับพราหมณ์ที่ช่วยชีวิตกบ และยังคงมีความเมตตาต่อกบอย่างสม่ำเสมอแม้จะไขว่ไขว่ไปบ้าง จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง
40	น้ำผึ้งหก	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องว่าเพียงแค่น้ำผึ้งหกมีผลอย่างไรต่อเรื่อง
41	ฤๅษีชุบสุนัขเป็นราชสีห์	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งที่เกิดขึ้นในเรื่องว่าการที่ฤๅษีชุบสุนัขให้เป็นราชสีห์นั้นเป็นผลอย่างไรกับเรื่อง
42	นกกาขเณตคฟองที่หาดทราย	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่อง ที่นกกาขเณตตัดสินใจวางไข่ที่หาดทราย และเหตุการณ์ ต่อ ๆ มาเป็นผลสืบเนื่องมาจากการตัดสินใจนั้น

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
44	ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องว่าการช่วยคนและสัตว์นั้นมีผลกับพรหมณผู้ช่วยอย่างไร
45	ช่วยเหลือตาย	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องว่าการช่วยเหลือที่ตายแล้วให้คืนชีวิตมานั้นผลกับผู้ช่วยชีวิตอย่างไร
46	ให้ลิงเป็นองครักษ์	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องว่าการให้ลิงเป็นองครักษ์นั้นมีผลอย่างไรแก่ผู้แต่งตั้ง
48	เศรษฐีบุตรหนีตาย	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่องที่บุตรเศรษฐีพยายามหนีจากสถานที่บริเวณที่ดินจะต้องตาย แต่ก็หนีความตายไม่พ้น
49	ปลาพยายามหนีภัย	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่องที่ปลาบางตัวมีปัญญาก็สามารถหนีตาย แต่บางตัวที่ไม่หนีก็ถูกพรานปลาจับตัวไป
50	ท้าวทศกระวีราชหนีพระกาล	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่องที่ท้าวทศกระวีราชพยายามทำทุกอย่างเพื่อหนีความตาย แต่ก็หนีไม่พ้น
51	นกยางลงปลา	เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่องที่นกยางลงกินปลาจนหมดสระ แต่ก็ต้องมาตายเพราะปัญญาของปูที่ตนต้องการจะลงมากิน

จากการศึกษาการตั้งชื่อเรื่องนิทานซ้อนในนทุกปกรณัมทั้งในส่วนที่เป็นนิทานนำเรื่องนางตันไตรย และในส่วนที่เป็นนทุกปกรณัมพบว่าการตั้งชื่อเรื่องเป็นวลี และเป็นประโยค การตั้งชื่อที่เป็นวลีนั้นทั้งหมดเป็นการตั้งชื่อตามชื่อตัวละครในเรื่อง ซึ่งไม่สามารถให้ความกระจ่างชัดหรือเห็นทิศทางจากเรื่องได้ เพราะเป็นการตอบคำถามว่า “ใคร” เท่านั้น ส่วนการตั้งชื่อที่เป็นประโยค

ทั้งหมดเป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง จึงมีความชัดเจนและเห็นทิศทางของเรื่องได้มากกว่า เพราะเป็นการตอบคำถามว่า “ใครทำอะไรกับใคร และอย่างไร”

1.3 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน

จากการศึกษานวนทุกปกรณัมพบว่า ผู้เล่านิทานใช้กลวิธีการเล่านิทานซ้อนนิทานเป็นการดำเนินเรื่อง โดยนิทานที่ยกมาเป็นอุทาหรณ์นั้นจะนำมาเป็นเหตุผลในการกล่าวแย้งคู่สนทนาในขณะเดียวกันก็จะสนับสนุนความคิดเห็นของตน

กลวิธีการเล่านิทานซ้อนนิทานนี้จะมีเรื่องของนางตันไตรยเป็นนิทานหลัก (frame story) หรือนิทานนำเรื่อง (introduction story) ส่วนนิทานที่นางตันไตรยเล่าแก่นางสนมกำนัลในและพระเจ้าไอสุริยพาหราชนั้นจัดเป็นนิทานซ้อน (emboxed story) ซึ่งนิทานซ้อนเหล่านั้นต่างมีโครงเรื่องสมบูรณ์ สิ่งซึ่งแสดงความพิเศษของนวนทุกปกรณัมคือ ผู้เล่านิทานได้แทรกนิทานซ้อนเข้าไปในบางเรื่องถึง 5 ชั้น (fifth emboxed story) โดยนำเสนอเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 7 นิทานซ้อนนิทานในนวนทุกปกรณัม

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2	นิทานซ้อนชั้นที่ 3	นิทานซ้อนชั้นที่ 4	นิทานซ้อนชั้นที่ 5
นางตันไตรย	1. นางตรีปิศา 3. บุตรีขุนเมือง	2. นายกาย 4. วิปฤษณ์พราหมณ์	5. อุบลเศรษฐี 6. พระมหาเถร รักศิษย์ไม่เสมอ กัน 7. ท้าวเทพาราช	8. มาณพเลียง พังพอน	

ตารางที่ 7 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
	9. โอรสพระเจ้า อุพัทธราชาธิ ราช				
	10. เศรษฐี สอนบุตร				
	11. โอรสพระ เจ้ากรุงมัทราส				
		12. เศรษฐีบุตร 4 คน			
		13. 4 มาถนพ			
		14. จตุร พราหมณ์			
		15. จตุรนารี			
	16. พราหมณ์ เลือกเมีย				
	17. สุนิณุมาร				
	18. นายสำเภา ชื่อสุริยวาณิช				
	19. พระเจ้าไตร วัต				
	20. พระยารั้ว เมีย				
		21. กษัตริย์สร โนธมาธิราช			
		22. ชายชาว ชนบท			
		23. ตากับยาย ชาวชนบท			

ตารางที่ 7 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
		24. พระเจ้ากรุง ศรีวิกรมย์ มหाराช			
		25. นางกะเชอ รั้ว			
		26. เผลอญเข้า ดลใจ			
		27. นายแว 2 คน ใฝ่ทอง พระโรง			
			28. รัตนทัตบุตร เศรษฐี		
		29-30. วิษณุ คุปต์			
		31. ตำรวจ 2 สหาย			
		32. สุนัขจิ้งจอก พบกลอง			
		33. เรือดมา อาศัยเส้น			
			34. เสวตโคธา		
		35. สุนัขจิ้งจอก แกะสายหน้าไม้			
		36. คชทูมพร ราชกุมาร			
		37. หงส์หาม เต่า			
		38. ลากับ ราชสีห์			

ตารางที่ 7 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
			39. พรหมณ์ ช่วยกบ		
			40. น้ำผึ้งหก		
			41. ฤษีชุบสุนัข เป็นราชสีห์		
			42. นกกางเขน ตกฟองที่หาด ทราย		
				43. นายเนสาท	
					44. ช่วยคนแล สัตว์ตกเหว
					45. ช่วยเสือ ตาย
					46. ให้ลิงเป็น องครักษ์
					47. นก กระจบบักลิง
		48. เศรษฐีบุตร หนีตาย			
		49. ปลา พยายามหนีภัย			
		50. ท้าวทศ กระวีราชนี			
		พระกาล			
		51. นกยางลง ปลา			
		52. ถึงที่ตอง ตาย			
		53. วานรกับ จระเข้			

จากตาราง นิทานซ้อนนิทานในนวนทุกปกรณัม ซึ่งประกอบด้วยนิทานทั้งหมด 53 เรื่อง (ตามข้อเท็จจริงมีเพียง 52 เรื่อง เนื่องจากเรื่องที่ 29-30 วิชาคุณุปต์เป็นเรื่องเดียวกัน แต่จะใช้จำนวน 53 เรื่อง เพื่อความสะดวกในการอ้างอิงให้ตรงกับลำดับเรื่องในเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์) สรุปเป็นนิทานจำแนกตามเนื้อหาได้ดังนี้

ตอนที่ 1 นิทานนำเรื่องนางตันไตรย 19 เรื่อง จำแนกเป็น

1.1 ก่อนนางตันไตรยเข้าถวายตัว 8 เรื่อง

1.2 นางตันไตรยเข้าถวายตัว 11 เรื่อง

ตอนที่ 2 นวนทุกปกรณัม 34 เรื่อง จำแนกเป็น

2.1 นนทกราชปรึกษาสัตย์เพื่อแยกตัวเป็นอิสระ 12 เรื่อง

2.2 นนทกราชอยู่ร่วมกับจันทสีหราช 22 เรื่อง คือ

2.2.1 นิทานโต้ตอบระหว่างจันทสีหราชกับสิงคาลมนตรี 16 เรื่อง

2.2.2 นิทานโต้ตอบระหว่างนนทกราชกับสิงคาลมนตรี 6 เรื่อง

จากตารางการเล่านิทานซ้อนนิทานที่ปรากฏในนวนทุกปกรณัมนั้น แสดงให้เห็น อัจฉริยภาพของผู้เล่านิทานที่ร้อยเรียงเรื่องโดยยกนิทานอุทาหรณ์มาแทรกให้มีความสลับซับซ้อน ตั้งแต่ชั้นที่หนึ่ง ไปจนถึงห้าชั้น อย่างแนบเนียนและเป็นเหตุเป็นผลตามความประสงค์ของตัวละครในเรื่องนั้น ๆ และกลวิธีการซ้อนนั้นผู้เล่านิทานสามารถผูกเรื่องเข้าไว้ด้วยกัน และยังช่วยดำเนินเรื่องให้เกิดอรรถรสชวนติดตามอีกด้วย มีสาระการซ้อนนิทานดังนี้

ตอนที่ 1 นิทานนำเรื่องนางตันไตรย ซึ่งแยกย่อยได้อีก 2 ตอน คือ ตอนก่อนนางตันไตรยเข้าถวายตัว และตอนนางตันไตรยเข้าถวายตัว

ตอนที่ 1.1 ก่อนนางตันไตรยเข้าถวายตัว มีนิทานทั้งหมด 8 เรื่อง และเป็นนิทานซ้อนถึงชั้นที่ 4 (fourth emboxed story) ซึ่งนิทานอุทาหรณ์ที่นำมาซ้อนนั้น ถือเป็นกลวิธีในการเล่าเรื่องอันเป็นเหตุเป็นผลที่นางตันไตรยนำมาแสดงแก้วิจิตรวิจารณ์มหามนตรีผู้บิดา เพื่อให้บิดาของนางได้มีความมั่นใจในสติปัญญาของตน นางได้ยกนิทานเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเหตุการณ์มีความคล้ายคลึงกับชีวิตของนางมาเป็นอุทาหรณ์โน้มน้าวใจ จนวิจิตรวิจารณ์มหามนตรีเกิดความมั่นใจในปัญญาของนางว่าจะทำให้นางพร้อมตนและครอบครัวรอดพ้นความตายได้ จึงนำเข้าเฝ้าพระเจ้าไอสุริยพาหราชเพื่อถวายตัวรับใช้งาน สรุปเป็นตารางแสดงดังนี้

ตารางที่ 8 กลวิธีการสร้างนิทานชั้นนิทานจากนิทานนำเรื่องนางตันไตรย
(ก่อนนางตันไตรยเข้าถวายตัว)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4
กล่าวถึงนางตันไตรย อายุ 9 ขวบ บุตรีวิจิตรวิจารณ์ มหามนตรี เล่า นิทานอุทาหรณ์ เพื่อให้บิดานำตนเองเข้าเฝ้าพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์ เพื่อช่วยบิดาตนและครอบครัว	1. นางตรีบิดา นางตันไตรยเล่าถึงนางตรีบิดา อายุ 8 ขวบ ช่วยนางพราหมณ์ผู้มารดาพ้นจากการเป็นทาสของพราหมณ์ทั้งสี่ และนางได้ใช้ปัญญาช่วยมารดาตนได้ โดยนางยกนิทานอุทาหรณ์เรื่องนายกอายมาอ้าง	2. นายกอาย นางตรีบิดาเล่าถึงนายกอาย อายุ 7 ขวบ บุตรสตรีผู้ยากจน ช่วยมารดาพ้นจากการจับกุมของขุนเมืองด้วยปัญญาของตน	3. บุตรขุนเมือง นางตันไตรยเล่าให้เห็นปัญญาของบุตรขุนเมือง อายุ 7 ขวบที่สามารถใช้ปัญญาช่วยบิดาตนให้พ้นราชภัยได้	

ตารางที่ 8 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4
		4. วิปกฤษณ์ พราหมณ์ ซึ่งบุตร ขุนเมืองเป็นผู้เล่า เรื่องนางลัดดาศรี ผู้รักษาความ ถูกต้อง ความสัตย์ ยิ่งกว่าชีวิต โดยนาง ตกลงแต่งงานกับวิ ปกฤษณ์พราหมณ์ แต่พราหมณ์หายไป เมื่อมีคนมาสู่ขอ นาง นางจึงต้อง เดินทางไปแจ้งแก่ พราหมณ์ระหว่าง ทางพบพยัคฆ์และ โจร นางรักษาคำ สัตย์จึงพ้นอันตราย	5. อุบลเศรษฐี พยัคฆ์เล่าแก่นาง ลัดดาศรีถึงอุบล เศรษฐี ที่รักบุตรไม่ เท่ากัน หากนางไม่ รักษาคำพูดก็ขอให้ บาปของเศรษฐีมา ตกแก่นาง	
			6. พระมหาเถรรัก ศิษย์ไม่เสมอกัน โจรเล่าเรื่องพระ มหาเถรล่าเหยื่อรัก ศิษย์ไม่เท่ากันเป็น	

ตารางที่ 8 (ต่อ)

นิทาน นำเรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4
			บาปหนัก หากนางลัดดาศรีไม่ รักษาคำพูดสัตย์ให้บาปของพระ มหาเถรมาตกแก่นาง 7. ท้าวเอฬาราช เป็นนิทานที่วิ ปถุชนพรหมณ์ เล่าให้นางลัด ดาศรีฟังว่าหากมิได้เคยเป็น คู่ครองก็จะแคล้วคลาดกัน จึง เล่าเรื่องท้าวเอฬาราช ที่เมตตา บุตรแห่งสหายที่ตกยากมาเป็น พระราชบุตรเขย ท้าวเอฬาราช ชอบเสด็จไปลองใจนายทวารให้ เปิดประตู มาถึงทิศหนึ่งไม่เปิด ประตูให้ พระองค์จึงแสร้งจะ ลงโทษ นายทวารจึงเล่านิทาน ธรรมนิยมโบราณถวาย จึงมิได้ ฆ่าตาย นิทานเรื่องท้าวเอฬาราช แสดงให้เห็นถึงความสัตย์ของ พระราชธิดาที่มีต่อท้าวเอฬาราช โดยยินดีแต่งงานกับเจ้าโชติ กุมารบุตรเศรษฐีตกยาก ใน ท้ายที่สุดนางจึงสุขสภาพ	8. มาณพลีเลี้ยงฟังพอน นายทวารเล่าถึง มาณพลีเข้าใจผิดคิดว่า ฟังพอนซึ่งตนเลี้ยงไว้ กัดบุตรตนเองตายจึง ฆ่าฟังพอน เมื่อพบ ความจริงว่างูพิษกัด บุตรตายจึงเสียใจที่ มิได้พิจารณาให้ถี่ถ้วน

จากตารางพบว่า นิทานที่นางตันไตรยนำมาเล่าให้วิจิตรวิจารณ์นามหานตรีบิดาฟังนั้น แสดงให้เห็นสติปัญญาของเด็กที่สามารถช่วยบิดามารดาให้พ้นภัยได้ คือ นางตรีบิดาอายุ 8 ขวบ นายกอายอายุ 7 ขวบ บุตรีขุนเมืองอายุ 7 ขวบ ดังนั้น นางตันไตรยอายุ 9 ขวบ ย่อมสามารถช่วย บิดาให้พ้นภัยได้

นอกจากนั้น นิทานที่นางตันไตรยนำมาเล่า ยังมีเนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตของนาง โดยผู้ เล่านิทานนางตันไตรยใช้กลวิธีนำเรื่องที่คล้ายคลึงกันกับชีวิตนางตันไตรยมาให้นางตันไตรยเล่า เพื่อเป็นเหตุเป็นผล โน้มน้าวใจบิดาของนาง จนในที่สุด วิจิตรวิจารณ์นามหานตรีจึงคล้อยตาม ได้ พานางเข้าเฝ้าถวายงานพระเจ้าไอสุริยพาหาราช

ตอนที่ 1.2 นางตันไตรยเข้าถวายตัว มีนิทานซ้อนทั้งหมด 11 เรื่อง และมีการ เล่าเรื่องซ้อนถึงชั้นที่ 2 (second emboxed story) เนื้อหาของนิทานตอนนี้ ต่อเนื่องมาจากตอนที่ 1.1 คือหลังจากที่นางยกนิทานอุทาหรณ์แสดงให้วิจิตรวิจารณ์นามหานตรี ผู้บิดามั่นใจในปัญญา ของตนแล้วจึงนำนางเข้าถวายตัว ผู้เล่านิทานได้ใช้กลวิธีการซ้อนนิทานโดยให้นางตันไตรยเป็นผู้ เล่า เพื่อแสดงภูมิปัญญาของนาง จนนางรอดพ้นจากการถูกประหารชีวิตจากพระเจ้าไอสุริยพาห ราช ไม่เพียงเท่านั้น นางยังเป็นที่สรรเสริญทั้งแก่เหล่าพฤตัสตรีเหล่าสนมกำนัลใน และเทวดา อารักษ์ที่ได้มาฟังนิทาน จนนางได้รับการอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสี นามปรากฏว่า นางตันไตรยโลก มหาเทวี กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานในตอนนี้ นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 9 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนิทานนำเรื่องนางตันไตรย
(นางตันไตรยเข้าถวายตัว)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
วิจิตรวิจารณ์นามนางตันไตรย	9. ไอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช ซึ่งโอร	
เข้าถวายตัว นางจึงเล่าธรรม	ทำนายว่า ไอรสพระองค์เล็กจะต้องไป	
เนียมนิยายแกมหลอกลูกานารี โดย	ราชาภิเษก ณ เมืองดักกศิลา พระองค์	
พระเจ้าไอสุริยพาหาราช ก็นั่งฟัง	จึงเดินทางไปยังเมืองนั้นพร้อมด้วยพี่	
อยู่ด้วย นางเล่านิทานเป็นที่พอ	เลียงสีคน ซึ่งทั้งสี่แพ้กลืน รูป รส กลิ่น	
พระทัยยิ่ง พระองค์จึงขอให้นาง	เสียด จึงถูกนางยักษ์จับกินหมด ส่วน	
มาอยู่จนเพื่อเล่าธรรมเนียม	พระองค์ไม่อยู่ในอำนาจยั่วยวน จึงรอด	
นิยายถวายทุกคืน	พ้นมาได้ และได้ครองเมืองในที่สุด	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
	10. เศรษฐีสอนบุตร เศรษฐีสอนบุตรคนหนึ่งว่า “ไปดีกว่าอยู่ หาบดีกว่าคอน นั่งดีกว่านอน ก่อนจะกินให้พิจารณา” บุตรเศรษฐีปฏิบัติตาม จึงรอดพ้นอันตราย 11. นิทานเรื่องไอศพระเจ้ากรุงมัทราส เป็นเรื่องของไอศพระเจ้ากรุงมัทราส กับพี่เลี้ยงไปเรียนวิชาที่สำนักศึกษาปาโมกข์ เมื่อสำเร็จจึงเดินทางกลับเข้าไปยังเขตแดนอสูรต่อสู้นจนอะสูร ได้รับมนต์ถอดจิต เดินทางต่อไปจนถึงเมืองพิชยันคร ซึ่งมีพระธิดาไม่พูดกับชายเลย หากชายใดทำให้พระนางพูด ก็จะอภิเษก พระธิดาให้ พระไอศจึงเล่านิทานยั่วปัญญาถึง 4 เรื่องแล้วถามคำถาม โดยมีพี่เลี้ยงถอดจิตอยู่ในสิ่งต่าง ๆ แล้วพูดตอบผิด ๆ พระนางก็ลืมตัวพูดแสดงความคิดเห็นที่ถูกต้องออกมาทุกครั้ง พระไอศจึงได้อภิเษกสมรสกับพระราชธิดา ต่อมาพี่เลี้ยงคิดขบถ พระไอศจึงร่วมกับ พระธิดาฆ่าตาย แล้วครองคู่กันอย่างมีความสุข	12. เศรษฐีบุตร 4 คน เป็นนิทานที่ไอศพระเจ้ากรุงมัทราสเล่าให้ พระธิดาพูดแสดงความคิดเห็น ถึง เศรษฐีสี่คน มีบุตรสี่คนจึงให้เป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งบุตรเศรษฐีไปพบหญิงสี่คน นางก็มีจิตด้วยจึงทำปริศنالองปัญญา ทั้งสี่คนปัญญาแต่ใจแก้ปริศนาได้ นางทั้งสี่จึงมาปรนนิบัติใจต่าง ๆ กัน พระกุมารจึงถามว่าใครควรได้เป็นภรรยาใหญ่ พระธิดาจึงออกปากแสดงความคิดเห็น

ตารางที่ 9 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
		13. 4 มาณพ พระโอรสเล่าถึง มาณพสี่คน ใช้วิชาของแต่ละคน จนชุบชีวิตนางหนึ่งขึ้นมา จึงถาม ว่านางควรเป็นภรรยาผู้ใด พระธิดาเผลอตอบออกมาอีก 14. จตุรพราหมณ์ พระโอรสเล่า ถึงพราหมณ์ 4 คนที่มีวิชาต่างกัน ไป วันหนึ่งช่วยนางผู้หนึ่งจากนก อินทรีฯ พระโอรสจึงถามว่าผู้ใด ควรได้นางเป็นภรรยา 15. จตุรนารี พระโอรสเล่าถึงนารี 4 คน แต่ละคนต่างก็เนื้อชอกช้ำ ต่างกันไป เพียงแค่ได้เห็นผู้คนทำ สิ่งต่างกัน พระโอรสจึงถามว่านาง ทั้ง 4 นี้ผู้ใดดี บอบบางที่สุด
	16. พราหมณ์เลือกเมีย นางตันไทรยเล่าถึง พราหมณ์ผู้หนึ่งขอบุตรีหญิงผู้หนึ่งมาเลี้ยง เมื่อโตขึ้นจึงรับเป็นภรรยา นางนั้นก็ปฏิบัติ ตนเป็นสิริแก่พราหมณ์นัก แม้เล่นการพนันก็ ไม่แพ้ พระเจ้าทัณฑกะราชาทำพนันก็พ่าย แพ้ทุกวัน จึงให้อำมาตย์มาเป็นคู่กับนางเมีย พราหมณ์แล้วทำกลโดยให้นางเชกศิระชะ พราหมณ์ สิริจึงเสื่อม เมื่อพระมหากษัตริย์ มาทำพนันอีก พราหมณ์จึงแพ้พนันจน ยากไร้ลง	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
	17. สุบินกุมาร เป็นเรื่องของบุตรเศรษฐี เมื่อคลอดมาได้ก็กินอาหารวันละทะนาน เศรษฐีจึงนำไปทูล พระมหาเถรนำไปเลี้ยง ด้วยว่าเกิดสุบินนิมิตจึงให้ชื่อว่า สุบินกุมาร ต่อมาพระมหากษัตริย์จับใส่ตรูจ้องจำไว้ ด้วยเกรงว่าสุบินกุมารจะแย่งราชสมบัติด้วยโหรทำนายความฝัน ครั้งหนึ่งพระองค์ประสงค์จะได้พระนางอุบลวรรณมาเป็นมเหสีจึงให้สุบินกุมารพร้อมนายเวรทั้งสี่ไปรับ แล้วให้ฆ่าสุบินกุมาร แต่ก็รอดมาได้ จึงเดินทางผจญภัยกลับมาพร้อมกับได้ของวิเศษ คือรัตนมณี ไม่เท่าวิเศษ พวักกราย และสุวรรณกุ่มกะ เมื่อกลับถึงเมืองจึงแสดงฤทธิ์จนพระมหากษัตริย์ยอมแพ้ มอบราชสมบัติให้สุบินกุมารจึงได้ครองคู่กับพระนางอุบลวรรณสืบมา 18. นายสำเภาชื่อสุริยวาณิช เป็นเรื่องของนายสำเภาชื่อสุริยวาณิช ภรรยาชื่อนางอุทุมพรราช ออกเรือค้าขายจนร่ำรวยจึงว่าตนค้าขายเก่ง นางภรณาก็ว่าเพราะนางเก็บดูแลรักษาด้วยจึงร่ำรวย นายสำเภาโกรธ จึงเอานางไปปล่อยเกาะพร้อมเข็มและด้าย นางมีวิริยะ ทำงานจนร่ำรวย จึงสร้างศาลาไว้ให้คนอาศัย ฝ่ายนายสำเภาอยากจนลง มาอาศัยศาลาพัก นางจึงไปรับมาอยู่ด้วย พร้อมกล่าวว่าเพราะนายวาณิชคิดไม่ซื่อจึงจนลง ส่วนนางมีน้ำใจซื่อตรงจึงจำริญวัฒนา แล้วนางจึงพาเข้าเฝ้าฯ นายวาณิชจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐีประจำเมือง	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
	19. นิทานเรื่องพระเจ้าไตรวัต กล่าวถึงธิดา พญานาคขึ้นมาทำนาจรรกับงูดิน พระเจ้า ไตรวัตเห็นจึงให้อำมาตย์เฝ้าไม่เสียออกจาก กัน นางอายและโกรธมากจึงไปฟ้อง พญานาคว่าโดนทำร้าย พญานาคโกรธมาก จึงคิดจะฆ่าพระเจ้าไตรวัต พร้อมประชาชน แต่เมื่อรู้ความจริงว่าพระเจ้าไตรวัตทำเพื่อ ปกป้องเกียรติและวงศ์เผ่าพันธุ์ จึงสอนมนต์ รู้ภาษาสัตว์ให้แต่ห้ามบอกผู้ใด วันหนึ่ง พระองค์ทรงพระสรวลด้วยไฉนมนต์ด้วยกัน พระมเหสีต้องการทราบแต่พระเจ้าไตรวัต เล่าไม่ได้ พระนางเข้าชี้ว่าถ้าไม่บอกนางจะ ตาย ขณะที่พระองค์จะบอกก็ได้ยินแพะพูด กับเมียที่ให้ไปลักมะเขือว่า ตนจะไม่ยอมไป ลักหากนางแพะจะตายก็ให้ตาย ตนไม่ เหมือนพระเจ้าไตรวัตที่ยอมตายเพราะหลง ภรรยา พระเจ้าไตรวัตอายมากจึงไม่บอก ความจริงแก่พระนาง และพระนางก็ไม่ตาย	

กลวิธีการเล่านิทานซ้อนนิทานในตอนที่ 1.2 นางตันไตรยเข้าถวายตัวนี้ ผู้เล่านิทานนางตันไตรยได้เลือกนิทานทั้งที่มีคติสอนใจ นิทานผจญภัยสนุกสนานขนาดยาวและนิทานยั่วล้อให้ผู้ฟังติดตาม ทั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้พระเจ้าสุริยพาหราชทรงเพลิดเพลินและพอพระทัย และไม่ประหารชีวิตนางตันไตรยและครอบครัว ซึ่งก็ประสบความสำเร็จเพราะนอกจากพระเจ้าสุริยพาหราชจะไม่ประหารชีวิตแล้ว พระองค์ยังทรงยกย่องนางให้เป็นเอกอัครมเหสี เป็นใหญ่เหนือนางทั้งปวง เป็นที่ปรากฏในนาม นางตันไตรยโลกมหาเทวี

นิทานตอนที่ 1 นิทานนำเรื่องนางตันไตรย จบลงที่นิทานเรื่องที่ 19 ซึ่งผู้เล่านิทานได้นำเสนอกลวิธีการสร้างเรื่องให้มีนิทานซ้อนเข้ามาในแต่ละเรื่องนั้นเพื่อดำเนินเรื่อง หรือผูกเรื่องให้เป็นเรื่องเดียวกัน โดยมีนิทานอุทาหรณ์สั้น ๆ ซ้อนเข้ามา ซึ่งตั้งแต่ซ้อนชั้นหนึ่ง สอง สาม หรือสี่ก็ได้

ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นเหตุผลเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตัวละครที่เล่าละครนั้น อาจจะเป็นการสนับสนุนความคิดตน หรืออาจจะแย้งความคิดเห็นของผู้อื่น และที่สำคัญคือแสดงให้เห็นสติปัญญาอันหลักแหลมของนางตันไทรย จนในที่สุดนอกจากนางจะไม่โดนประหารชีวิตแล้ว นางยังได้รับการยกย่องว่าเป็นนักเล่านิทานเอกอีกด้วย

ตอนที่ 2 นนทุกปรกณัม เป็นนิทานที่นางตันไทรยเล่าหลังจากที่นางได้รับการอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสีแล้ว นางจึงเล่าเรื่องของจารีตธรรมเนียมโบราณซึ่งเป็นพระราชนิยมของบูรพบรมกษัตริยาธิราชเจ้า โดยนางกล่าวว่า (นนทุกปรกณัม, 2506: 125)

... อันสมเด็จพระบรมกษัตริย์เจ้าในโบราณจารีตไชยร่มทรงสมาคมโดยนิยมราชศาสตร์นี้ ให้จิระเจริญสุขสวัสดิ์แก่โลกทั้งหลาย และมีนิยายอันเป็นประโยชน์ได้ 360 ประการ คือนนทุกปรกณัม 90 นิยาย คมควบเข้าทั้งสิ้น นิยมเป็นนิยาย 360 ล้วนประกอบโคลกอันไพเราะยิ่งนัก พระองค์จึงประพุดติอย่าให้ขาด. . .

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่านนทุกปรกณัม เริ่มต้นนิทานในเรื่องที่ 20 เรื่องพระยาริผัวเมีย ไปจนถึงนิทานเรื่องที่ 53 เรื่องวานรกับจระเข้ รวมเป็นนิทานทั้งสิ้น 34 เรื่อง แต่อย่างไรก็ตาม นิทานเรื่องที่ 29 และ 30 เป็นเรื่องเดียวกัน คือเรื่องวิษณุคุปต์ ดังนั้น นนทุกปรกณัมของไทยจึงมีนิทานจำนวน 33 เรื่อง มิได้มี 90 เรื่องดังที่นางตันไทรยกล่าวไว้ อย่างไรก็ตาม กุสุมา รัชมนณี (2547: 87) กล่าวว่า “จำนวนนิยายที่นางตันไทรยเล่านี้ปรากฏในฉบับพิมพ์และชาวเช่นกันว่ามีปรกณัมละ 90 เรื่อง รวมทั้ง 4 ปรกณัมได้ 360 เรื่อง”

ตอนที่ 2 นนทุกปรกณัม แบ่งได้ออกเป็น 2 ตอนย่อย คือ ตอนนนทุกราชปรีชาสัตย์ชีพ เพื่อแยกตัวเป็นอิสระ และตอนนนทุกราชอยู่ร่วมกับจันทสิงหราช

ตอนที่ 2.1 นนทุกราชปรีชาสัตย์ชีพเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ เป็นการดำเนินเรื่องเกี่ยวกับโคนนทุกราชและโคสัตย์ชีพ ซึ่งอยู่รับใช้เศรษฐีมานานจนเศรษฐีได้รับการแต่งตั้งให้เป็นธรรมจัตตเศรษฐี มีกองเกวียนถึง 50 เล่ม วันหนึ่งธรรมจัตตเศรษฐีต้องการจะไปค้าขายยังแดนสุวรรณภูมิ จึงออกเดินทาง ระหว่างทางจึงพัก ณ ที่พักแห่งหนึ่ง โคนนทุกราชปรีชาโคสัตย์ชีพว่าตนรับใช้เศรษฐีมานาน ต้องการแยกตัวเป็นอิสระ โคสัตย์ชีพกล่าวแย้ง ทั้งสองจึงยกนิทานอุทาหรณ์มาสนับสนุนความคิดของตน เป็นนิทานซ้อนทั้งหมด 12 เรื่อง และมีการเล่านิทานซ้อนถึงขั้นที่ 3 (third emboxed story) ดังการวิเคราะห์เป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 10 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนนทุกปกรณัม
(นนทุกราชปรีชาสัญญาชีพเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2	นิทานซ้อนชั้นที่ 3
เมื่อนางตันไตรยได้รับ อภิเษกเป็นเอกอัครมเหสี แล้ว นางก็ได้เล่าธรรม เนียมนิยายโบราณที่บุรพ กษัตริยาธิราชถือโดย นิยมราชาศาสตร์เพื่อ ถวายเป็นพระเจ้าไอสุริย พาหราชได้ทรงประพฤติ เป็นนิทานนนทุกปกรณัม จำนวน 34 เรื่อง	20. พระยารีผัวเมีย เป็น นิทานเริ่มต้นนนทุก ปกรณัม นางตันไตรยเล่า ถึงกำเนิดและประวัติโคนน ทูกราชที่รับใช้พระยารัจน เป็นเศรษฐีมีโคคู่เทียม เกวียน คือ สัญชีพ นนทุก ราชต้องการเป็นอิสระ แต่สัญชีพกล่าวทัดทาน ทั้ง คู่จึงยกนิทานอุทาหรณ์มา เล่าเพื่อสนับสนุนความคิด ตน และแย้งความเห็นของ อีกฝ่าย	21. กษัตริย์สรโนธมาธิ ราช เป็นเรื่องที่สัญชีพ เล่าเป็นอุทาหรณ์ว่าหา กนทุกกำลังตายเกรง จะมีสิ่งคลายเศรษฐีให้รู้ เพื่อแย้งนนทุก 22. ชายชาวชนบทเป็น นิทานที่สัญชีพเล่าเพื่อ เป็นแนวคิดว่าหากคิดดี คิดร้ายกับผู้อื่นก็จะมีสิ่ง คลายให้ผู้นั้นได้รู้ 23. ตากับยายชาว ชนบทเป็นนิทานที่เน้น ทุกเล่าว่าหากอะไรมัน จะเป็นมันก็ต้องเป็น อย่างนั้น	

ตารางที่ 10 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2	นิทานซ้อนชั้นที่ 3
		24. พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มหाराช เป็นนิทาน ที่สัจชีพยกมาเพื่อ เตือนนทกราชว่าเกิด เป็นเดรัจฉานก็มีกรรม อยู่แล้ว อย่าก่อกรรม เพิ่ม เพราะอยู่ที่ใดก็จะมี บุญกรรมตกแต่เอง	
		25. นางกะเชอรุเป็น เรื่องที่นทกล่าแย่งสัจ ชีพว่าหากรู้ชนชวาก็ จะพารอดได้	
		26. เณรใจดีสนใจ สัจ ชีพเล่าเพื่อยืนยันว่าหาก คิดดีหรือร้ายกับใครสิ่ง นั้นก็จะดลใจให้อีกฝ่ายรู้ ด้วย	
		27. นายแวง 2 คนเฝ้า ท้องพระโรง เป็นเรื่อง ที่นทกล่าถึงวสานที่ ทำให้สำเร็จหรือไม่ สำเร็จ	
		29-30 วิษณุคุปต์ เป็น นิทานที่สัจชีพเล่าว่าแม้ บุญวาสนาน้อยหาก ชนชวาก็จะพาดำรง ได้	

ตารางที่ 10 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้นที่ 1	นิทานชั้นที่ 2	นิทานชั้นที่ 3
		31. ตำรวจ 2 สหาย เป็นเรื่องที่นทกราช กล่าวแก้สัญญาว่า แม่ชวนขายหา บุญญาธิการไม่มี จะมีเป็นการเลย	

กลวิธีการเล่านิทานชั้นนิทานในตอนที่ 2.1 นทกราชปรึกษากับสัญญาชีพเพื่อแยกตัวเป็นอิสระนั้น ผู้เล่านิทานจะเล่าผ่านนางตันไตรย โดยใช้กลวิธีการสร้างนิทานชั้นนิทานด้วยการยกนิทานอุทาหรณ์ให้โค 2 ตัว คือนทกราช กับสัญญาชีพยกมาอ้าง เพื่อสนับสนุนความเห็นของตนให้มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ และกล่าวแย้งความคิดเห็นของอีกฝ่าย ทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล มีข้อที่น่าสังเกตว่า แม้ต่างฝ่ายต่างพยายามยกนิทานอุทาหรณ์มากกล่าวอ้างมีเหตุผลโน้มน้าวใจ น่าเชื่อถือเพียงใดก็ตาม แต่ท้ายที่สุดการตัดสินใจของทั้งสองก็กลับไปสู่เจตนารมณ์เบื้องต้น คือ นทกราชก็ได้แยกออกมาอยู่เป็นอิสระสมความปรารถนา ส่วนสัญญาชีพก็ตามกองเกวียนของธรรมจิตต์เศรษฐีกลับไปยังเคหสถาน ผู้เล่านิทานที่เล่าผ่านนางตันไตรย จึงใช้กลวิธีในการเลือกเรื่องของนิทานอุทาหรณ์ นำมาซ้อนเพื่อสนับสนุนเจตนารมณ์เบื้องต้นของสัตว์ทั้งสองนั่นเอง

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ นิทานชั้นที่นำเสนอนั้นบางเรื่องมีความคล้ายคลึงกันมาก เช่น นิทานเรื่องที่ 22 เรื่องชายชาวชนบท และเรื่องที่ 26 เรื่องผจญภัยเข้าดลใจ ที่มีโครงเรื่องเดียวกัน คือ มีชายเจ้าของโค เลี้ยงเด็ก 3 คนให้ดูแลโค เด็กทั้ง 3 บัณฑิตนาย คนหนึ่งเคารพนบไหว้ คนหนึ่งทุบตีบ อีกคนหนึ่งเฉย ๆ เจ้าของโคก็จะรู้สึกกับเด็กทั้ง 3 คน ต่างกันไปตามที่เด็กแต่ละคนประพฤติปฏิบัติ เหมือนมีสิ่งดลใจ

นิทานเรื่องที่ 21 เรื่องกษัตริย์สรโนธมาราชกับเรื่องที่ 24 เรื่องพระเจ้ากรุงศรีวิกรมย์มหาราช ที่มีตอนต้นเรื่องของนิทานเหมือนกัน คือกษัตริย์ขบถ 2 คน ของชาวนาไปเลี้ยง คนหนึ่งต้องการเป็นอิสระจึงไม่ใคร่ใส่ใจปฏิบัติงานหรือสวามิภักดิ์นัก ส่วนอีกคนหนึ่ง จงรักภักดี ตั้งใจ

ปฏิบัติงานจึงได้รับการตอบแทนจากพระมหากษัตริย์แตกต่างกันเป็นไปตามสิ่งที่ตนปฏิบัตินั้น แต่เรื่องที่ 24 มีรายละเอียดของนิทานขยายออกไปมากกว่า

นอกจากนี้ นิทานเรื่องที่ 27 เรื่อง นายแวง 2 คน ฝ่าท้องพระโรง กับเรื่องที่ 31 เรื่องตำรวจ 2 สหาย ก็มีตอนต้นของนิทานที่คล้ายคลึงกัน คือเรื่องหนึ่งเป็นนายแวง (นายดาบ) 2 คน อีกเรื่องเป็นตำรวจ 2 สหาย แล้วดำเนินเรื่องคล้าย ๆ กัน คือตัวละคร 2 ตัว ปรีหากัน อีกคนคิดว่าการอยู่รับใช้พระมหากษัตริย์ทำให้ไม่มีอิสระ ส่วนอีกคนจะแย้งว่าอยู่กับพระมหากษัตริย์ดีกว่า เพราะมีผู้เคารพยำเกรง ไม่ดูหมิ่นดูแคลน พระมหากษัตริย์ก็จะทรงทราบและตอบแทนตัวละครทั้งสองแตกต่างกัน เพียงแต่ว่า มีเนื้อหาของเรื่องขยายกว้างออกไปไม่เท่ากัน

ตอนที่ 2.2 นนทุกราชอยู่ร่วมกับจันทสีหราช

2.2.1 นิทานโต้ตอบระหว่างจันทสีหราชกับสิงคาลมนตรี เป็นการดำเนินเรื่องด้วยกลวิธีการยกนิทานอุทาหรณ์มาซ้อน ให้เรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล และเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตนให้มีความน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังใช้แย้งความคิดเห็นของอีกฝ่ายอีกด้วย เนื้อหาเริ่มจากเมื่อ นนทุกราชทำกลจนแยกตัวออกจากกองเกวียนของธรรมจิตต์เศรษฐีได้สำเร็จ จึงมาอาศัยอยู่ร่วมกับจันทสีหราช โดยมีสิงคาลมนตรีทั้งสองของจันทสีหราช คอยพูดจาอุบาย เนื่องจากตนและสมุนบริวารสุนัขจึงจอกเสียประโยชน์จากการเป็นมิตรกันของพญาสัตว์ทั้งสอง จึงต้องการให้สัตว์ทั้งสองต่อสู้กัน และหากถึงตายก็จะได้ซากศพมาเป็นอาหารอีกด้วย นิทานซ้อนต่าง ๆ ที่ยกมากล่าวอ้างนั้นต่างก็มีเหตุผลซึ่งกันละกัน โดยในตอนนี้มีนิทานทั้งหมด 16 เรื่อง (เรื่องที่ 32 เรื่องสุนัขจิ้งจอกพบกลอง ถึงเรื่องที่ 47 นกกระจาบกับลิง) และที่น่าสนใจคือมีนิทานซ้อนถึงขั้นที่ 5 (fifth emboxed story)

การศึกษากลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานโต้ตอบระหว่างจันทสีหราชกับสิงคาลมนตรี นำเสนอเป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 11 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนันทกปกรณัม
(นิทานโต้ตอบระหว่างจันทลีหราชกับสิงคาลมนตรีย์)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานซ้อน ชั้นที่ 1	นิทานซ้อน ชั้นที่ 2	นิทานซ้อน ชั้นที่ 3	นิทานซ้อน ชั้นที่ 4	นิทานซ้อน ชั้นที่ 5
(นางตันไตรย เล่านิทาน ถวายพระเจ้า ไอสุริยพาห ราช ต่อ)	เมื่อนันทกษัตริย์ แยกออกมาจาก กองเกวียนเป็น อิสระแล้ว ได้ผูก มิตรอยู่ ร่วมกับจันทลี หราช ทำให้ พญาราชสีห์มี ชีวิตในมเข้าสู่ สุจริตธรรม สิงคาลมนตรีย์ทั้ง 2 คือ สังวทันต์ และวายุภักษ์ ริษยาเพราะเสีย ผลประโยชน์ จึงพยายามยุยง ให้ 2 พญาสัตว์ ต่อสู้กันเมื่อตาย จะได้กินเป็น อาหารโดยผลัด เปลี่ยนกันมา ยให้ 2 พญา สัตว์ต่อสู้กันโดย ผลัด เปลี่ยนกัน มา युยงจันทลี หราชก่อน แต่ก็ ไม่บรรลุผล	32. สุนัขจิ้งจอก พบกลอง เป็น นิทานที่จันทลี หราชเล่าเมื่อ เห็นสังวทันต์ แตกตื่นตกใจไป เกินกว่าเหตุ ด้วยว่าเห็นน ทกษัตริย์แล้ว แตกตื่นกลับมา เพราะคิดว่าเป็น ภูตผีปีศาจ			

ตารางที่ 11 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
		33. เรือดมา อาศัยเส้น เป็น นิทานที่ สังก ทันต์เล่าเพื่อ ยุยงพญาสีหราช ที่รับนทุกซึ่งไม่ รู้จักวงศ์ตระกูล มาอาศัยอยู่ด้วย จะทำให้ เดือดร้อน ดัง เรือดที่มาอาศัย เส้นแล้วทำให้ เส้นต้องตาย 35. สุนัขจิ้งจอก ทะลายหน้าไม้ จันทสีหราชเล่า ให้สังวทันต์ฟัง ว่าอย่าโลภเห็น แก่กินจะตายดัง สุนัขจิ้งจอก 36. คชทูมพร ราชกุมาร เป็น นิทานที่ วายุภักษ์เล่า ยุยงพญาราชสีห์ ว่าให้ฟัง อำมาตย์อย่า เหมือนท้าวคช ทูมพรวราชที่เชื่อ			

ตารางที่ 11 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
		คำยุแหย่มนตรีชั่ว แล้วจับสามนต์ รักษาเมืองทั้ง 8 ทิศที่จงรักภักดีมา คุมขังจนทำให้ ข้าศึกเข้าเมือง และพระองค์ก็ ได้รับความเดือด ร้อนต้องระห ระเหินหนีออก จากเมืองไป 37. หงส์หามเต่า เป็นนิทานที่พญา ราชสีห์เล่าเตือน วายุภักษ์ว่าอย่ามี จิตกล้ำด้วยโทษะ เพราะจะตายดัง เต่าที่ระงับโทษะ ไม่ได้ 38. ลากับราชสีห์ เป็นนิทานที่พญา สีหราชเล่าให้ สิงคาลมนตรีทั้ง สองฟังว่าไม่ควร จะเบียดเบียน ผู้น้อยที่มาพึ่งพา อาศัยดังลาไป พึ่งพาบัณฑุร สีหราช			

ตารางที่ 11 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานซ้อน ชั้นที่ 1	นิทานซ้อน ชั้นที่ 2	นิทานซ้อน ชั้นที่ 3	นิทานซ้อน ชั้นที่ 4	นิทานซ้อน ชั้นที่ 5
			34. เสวตโคธา เป็น เรื่องที่เล่นเล่าเพื่อ ปฏิเสธไม่ให้เรือด มาอาศัย ว่าผู้ที่มา อาศัยทำให้เจ้าของ บ้านต้องพลอยวอด วายดังเหยื่ออกหนี ไปเข้าโพรงตุ๊ดตู่ จึง ทำให้ต้องตายยก โพรง		
			39. พรหมณ์ช่วย กบ เป็นนิทานซ้อน อยู่ในเรื่องที่ 38 ที่ เล่าให้ราชสีห์ฟัง เมื่อพรหมณ์ช่วย กบแล้วก็จะไม่ ทำลายชีวิตกบ		
			40. น้ำผึ้งหก เป็น นิทานซ้อนอยู่ใน เรื่องที่ 38 ที่สิงคาล มนตรีให้ฆ่าลากิน เพราะเกรงจะเป็น ภัยดังนายเนสาท แค่ทำน้ำผึ้งหกก็ทำ ให้บ้านเมืองล่ม สลาย		

ตารางที่ 11 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
			41. ฤษีชุบสนัข เป็นราชสีห์ เป็น นิทานชั้นอยู่ใน เรื่องที่ 38 ที่ พญาราชสีห์เล่า ให้เป็นอุทา หรณ์ว่าบุคคลผู้ มีชาติ ย่อม สงวนตระกูล ชาติแห่งตนและ รักษาความ กตัญญูไว้		
			42. นกกางเขน ตกฟองที่หาด ทราย เป็นนิทาน ชั้นอยู่ในเรื่องที่ 38 ที่ลิงคาล มนตรีเล่าว่าผู้มี กำลังน้อยกว่า แต่เมื่อประกอบ ด้วยวิริยะก็เกิด มีกำลังได้ ดังนั้น กางเขนเอาชนะ พระสมุทธรจนได้ บุตรคืนมา		

ตารางที่ 11 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
				43. นายเนสาท เป็นนิทานชั้น ในเรื่องที่นก กางเขนสามีเล้า ให้ภรรยาฟังว่า หากไม่ได้บุตร คินขอให้ตนรอก ทั้งเป็น ดั่งนาย เนสาทซึ่ง ออกตัญญูต่อ พญาวานรที่ ช่วยนำทางจน กลับบ้านได้ แต่ นายเนสาทยัง ฆ่าพญาวานร แผ่นดินจึงแยก สูบนายเนสาท ทั้งเป็น	44. ช่วยคน แลสัตว์ตกเหว เป็นนิทาน ชั้นจากเรื่อง 43 เป็นเรื่อง ที่พยัคฆ์เล้า ให้พญาวานร ฟังว่ามนุษย์ ใจดำ ดังนั้น ควรส่งมนุษย์ มาให้ตนกิน

ตารางที่ 11 (ต่อ)

นิทานนำ เรื่อง	นิทานชั้น ชั้นที่ 1	นิทานชั้น ชั้นที่ 2	นิทานชั้น ชั้นที่ 3	นิทานชั้น ชั้นที่ 4	นิทานชั้น ชั้นที่ 5
					45. ช่วยเสียดายเป็น นิทานชั้นจากเรื่อง ที่ 43 ที่พญาวานร เล่าให้พญักษ์ฟังว่า พญักษ์ทรชนก็มี
					46. ให้ลิงเป็นองค รักษ์ เป็นนิทานชั้น จากเรื่องที่ 43 ที่ พญักษ์เล่าให้นายเน สาทฟังว่าไม่ควร ไว้วางใจวานร
					47. นกกระเจากับ ลิง เป็นนิทานชั้น จากเรื่องที่ 43 ที่นาย เนสาทเล่าให้พญักษ์ ฟังว่าวานรทรชน สามหาและอวดรู้

กลวิธีการเล่านิทานชั้นนิทานในตอนี่ 2.2.1 นิทานได้ตอบระหว่างจันทสีหราชกับสิงคาลมนตรีในตอนนี้นั้นบ่งว่าได้แสดงให้เห็นอัจฉริยภาพของผู้เล่านิทาน ของอินเดียโบราณว่ามีสติปัญญาล้ำเลิศยิ่งนัก เพราะสามารถนำนิทานมาผูกซ้อนกันได้ถึง 5 ชั้น คือ นิทานเรื่องที่ 20 เรื่องพระยาริผัวเมีย เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 1 , นิทานเรื่องที่ 38 เรื่องลากับราชสีห์ เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 2, นิทานเรื่องที่ 42 เรื่องนกกาขงเขนตกฟองที่หาดทราย เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 3 , นิทานเรื่องที่ 43 เรื่องนายเนสาทเป็นนิทานชั้นชั้นที่ 4 และมีนิทานเรื่องที่ 44 เรื่องช่วยคนและสัตว์ตกเหว นิทานเรื่องที่ 45 เรื่องช่วยเสียดาย นิทานเรื่องที่ 46 เรื่องให้ลิงเป็นองครักษ์ และนิทานเรื่องที่ 47 เรื่องนกกระเจากับลิง เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 5 กลวิธีการนำนิทานมาร้อยเรียงให้มีความสัมพันธ์กันด้วยเหตุด้วยผล ให้คติเตือนใจและแสดงจุดยืนของตัวละครผู้เล่านิทานชั้นนิทาน ที่ผูกเรื่องให้เป็นหนึ่งเดียวกันอย่างราบรื่นนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการการเล่านิทานอย่างถึงขีดสุด เพราะในยุคคนนั้นยังไม่มี

พิมพ์ ผู้เล่านิทานต้องเล่าด้วยวาจา และสามารถใช้กลวิธีการเล่านิทานซ้อนได้อย่างลงตัวและไม่สับสน

2.2.2 นิทานโต้ตอบระหว่างนันทุกราชกับสิงคาลมนตรี เป็นการ

ดำเนินเรื่องด้วยกลวิธีการยกนิทานอุทาหรณ์มาซ้อน ให้เรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล และเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตนให้มีความน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังใช้แย้งความคิดเห็นของอีกฝ่ายอีกด้วย เนื้อหาต่อจากตอนที่ 2.2.1 นิทานโต้ตอบระหว่างจันทสิหราชกับสิงคาลมนตรี คือเมื่อสิงคาลมนตรีทั้งสองยุแหย่ข้างฝ่ายจันทสิหราชไม่สำเร็จ จึงปรึกษากันเพื่อกดฝ่ายนันทุกราชบ้าง นิทานอุทาหรณ์ที่ยกมานั้น เป็นนิทานโต้ตอบกันระหว่างนันทุกราชกับสิงคาลมนตรีทั้งสอง เพื่อแสดงจุดยืนและความมุ่งมั่นของตน นิทานซ้อนต่าง ๆ ที่ยกมากล่าวอ้างนั้นต่างก็มีเหตุผลซึ่งกันและกัน โดยในตอนนี้มีนิทานทั้งหมด 6 เรื่อง (เรื่องที่ 48 เรื่องเศรษฐีบุตรหนีตาย ถึงเรื่องที่ 53 เรื่องวานรกับจระเข้) และมีนิทานซ้อนถึงชั้นที่ 2 (second emboxed story)

การศึกษากลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานโต้ตอบระหว่างนันทุกราชกับสิงคาลมนตรี นำเสนอเป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 12 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจากนันทุกราช (นิทานโต้ตอบระหว่างนันทุกราชกับสิงคาลมนตรี)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
นางตันไตรยเล่านันทุกราช มาถึงตอนจบของเรื่องคือ นันทุกราชกับจันทสิหราชเคลิ้มคล้อยไป กับการยุแหย่ของสิงคาลมนตรีทั้งสอง ในที่สุดก็ต่อสู้กันจนตายทั้งคู่ และผู้เล่านิทานได้สั่งสอนว่าเมื่อ สลับตำแหน่งกันแล้ว จง น้อมสรวลไว้แล้วกระทำน้ำใจให้ บริสุทธิ์ผ่องใสสิ้นราศีเบื้องหน้าก็ จะมีความสุขคือสุขในพระอมตม หานครนฤพานนั้นแล	เมื่อสิงคาลมนตรีทั้งสองยุแหย่ ฝ่ายจันทสิหราชไม่เป็นผลแต่กลับ ถูกตำหนิ จึงหันมายุแหย่นันทุกราช ทำที่ว่าหวังดีเตือนให้ระวังตัว นันทุกราชก็เริ่มคล้อยตามเพราะตนเอง ก็ยอมรับหนีความตายไม่พ้น อะไร จะเกิดก็ต้องเกิด จึงปล่อยให้ไป ตามชะตากรรมในที่สุดพญาสัตว์ ทั้งสองก็ต่อสู้กันจนตายไปพร้อม กัน สิงคาลมนตรีทั้งสองและบริวาร ก็ตายไปในครั้งนี้ ต้องไปลงนรก วิบากกรรมอย่างแสนสาหัส	

ตารางที่ 12 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
		48. เศรษฐีบุตรหนีตาย เป็นนิทานที่เน้นทุกเล่าให้สังวทันต์ฟังว่า เมื่อถึงเวลาตายก็ไม่อาจจะรอดตายได้ ดังบุตรเศรษฐีพยายามหนีตาย แต่ในที่สุดก็ต้องตาย 49. ปลาพยายามหนีภัย เป็นนิทานที่สังวทันต์เล่าว่าหากมีปัญญาก็สามารถหนีจากความตายได้ ดังปลาที่หนีการจับกุมของมนุษย์จนได้ 50. ท้าวทศกระวีราชหนีพระกาล เป็นนิทานที่เน้นทุกเล่าให้สังวทันต์ฟังเพื่อย้ำว่าหนีความตายไม่พ้น ดังท้าวทศกระวีราชผู้มีปัญญามารมีก็ยังไม่พ้นความตาย 51. นกยางลงปลา เป็นนิทานที่สังวทันต์เล่าให้เน้นทุกฟังว่าผู้มีปัญญาดังปู เมื่อรู้ว่าจะถึงที่ตายสามารถใช้ปัญญาพาตนให้รอดตาย 52. ถึงที่ต้องตาย เป็นนิทานที่เน้นทุกเล่าให้สังวทันต์ฟังถึงนกแซกเต้าเมื่อถึงที่ตาย แม้พระอินทร์พยายามช่วยอย่างเต็มที่ก็ไม่สามารถรักษาชีวิตไว้ได้ 53. วานรกับจระเข้ เป็นนิทานที่สังวทันต์เล่าว่าหากมีปัญญาก็สามารถรอดจากความตายดังพญาวานรใช้ปัญญาลอกจระเข้จนรอดพ้นได้จากการถูกจับกิน

กลวิธีการเล่านิทานซ้อนนิทานในตอนี่ 2.2.2 นิทานได้ตอบระหว่างนนทกราชกับสิงคาลมนตรีในตอนี่ ผู้เล่านิทานได้เล่านิทานผ่านนางตันไทรยโดยมีนิทานซ้อนถึงชั้นที่ 2 เพื่อดำเนินเรื่องไปสู่จุดจบของเรื่องคือ การตายของนนทกราชและจันทสีหราช ให้นนนทกราชยอมรับชะตากรรมว่าเมื่อถึงที่ตายก็ต้องตายแล้วยกนิทานอุทาหรณ์มากล่าวอ้าง แต่สังวทันต์สิงคาลมนตรีก็พยายามยกนิทานอุทาหรณ์มาได้แย้งว่าหากมีปัญญาก็หนีความตายได้เช่นกัน ซึ่งทำให้สองฝ่ายต่างก็มีเหตุผลใช้กลวิธีในการเล่านิทานที่มีเนื้อหาสอดคล้องมาสนับสนุนความคิดเห็นของตน

กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน จึงเป็นการยกนิทานอุทาหรณ์มาผูกให้เป็นเรื่องเดียวกัน ภายใต้แก่นเรื่องและโครงเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ตัวละครในเรื่องใช้สนับสนุนความคิดเห็นของตน หรือใช้โต้แย้งความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้าม นอกจากนั้นยังเป็นการดำเนินเรื่องให้สนุกสนาน เพลิดเพลิน เพราะผู้อ่านหรือผู้ฟังจะได้รับอรรถรสจากนิทานอย่างหลากหลาย โดยนิทานอุทาหรณ์ที่ยกมากล่าวอ้างนั้น ยังมีคติแง่คิดเตือนใจสั่งสอนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความหลักแหลมของผู้เล่านิทานซึ่งสามารถเล่านิทานได้ซ้อนกันมากที่สุดถึงห้าชั้น (fifth emboxed story) ซึ่งหากนับนิทานนำเรื่อง (introductory story) นางตันไทรยด้วย ก็จะเป็นนิทานซ้อนกันถึง 6 ชั้น จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นพัฒนาการอันสูงยิ่งของการเล่านิทานอันเป็นภูมิปัญญาของชาวชมพูทวีปได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

นนทกปกรณัม จำแนกเนื้อหาตามเหตุการณ์ของเรื่องได้ดังนี้

ตอนที่ 1 นิทานนำเรื่องนางตันไทรย 19 เรื่อง จำแนกเป็น

1.1 ก่อนนางตันไทรยเข้าถวายตัว 8 เรื่อง

1.2 นางตันไทรยเข้าถวายตัว 11 เรื่อง

ตอนที่ 2 นนทกปกรณัม 34 เรื่อง จำแนกเป็น

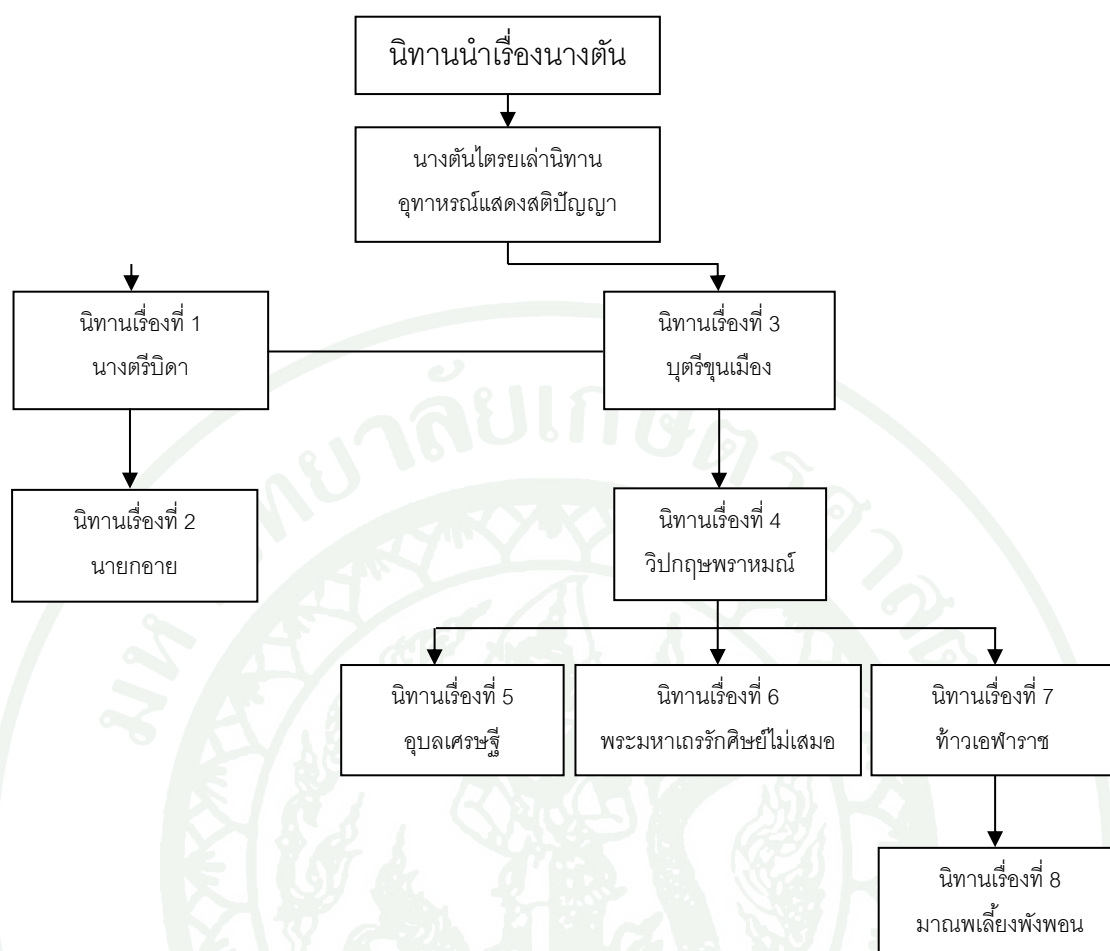
2.1 นนทกราชปรึกษาสัตบุรุษเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ 12 เรื่อง

2.2 นนทกราชอยู่ร่วมกับจันทสีหราช 22 เรื่อง คือ

2.2.1 นิทานโต้ตอบระหว่างจันทสีหราชกับสิงคาลมนตรี 16 เรื่อง

2.2.2 นิทานโต้ตอบระหว่างนนทกราชกับสิงคาลมนตรี 6 เรื่อง

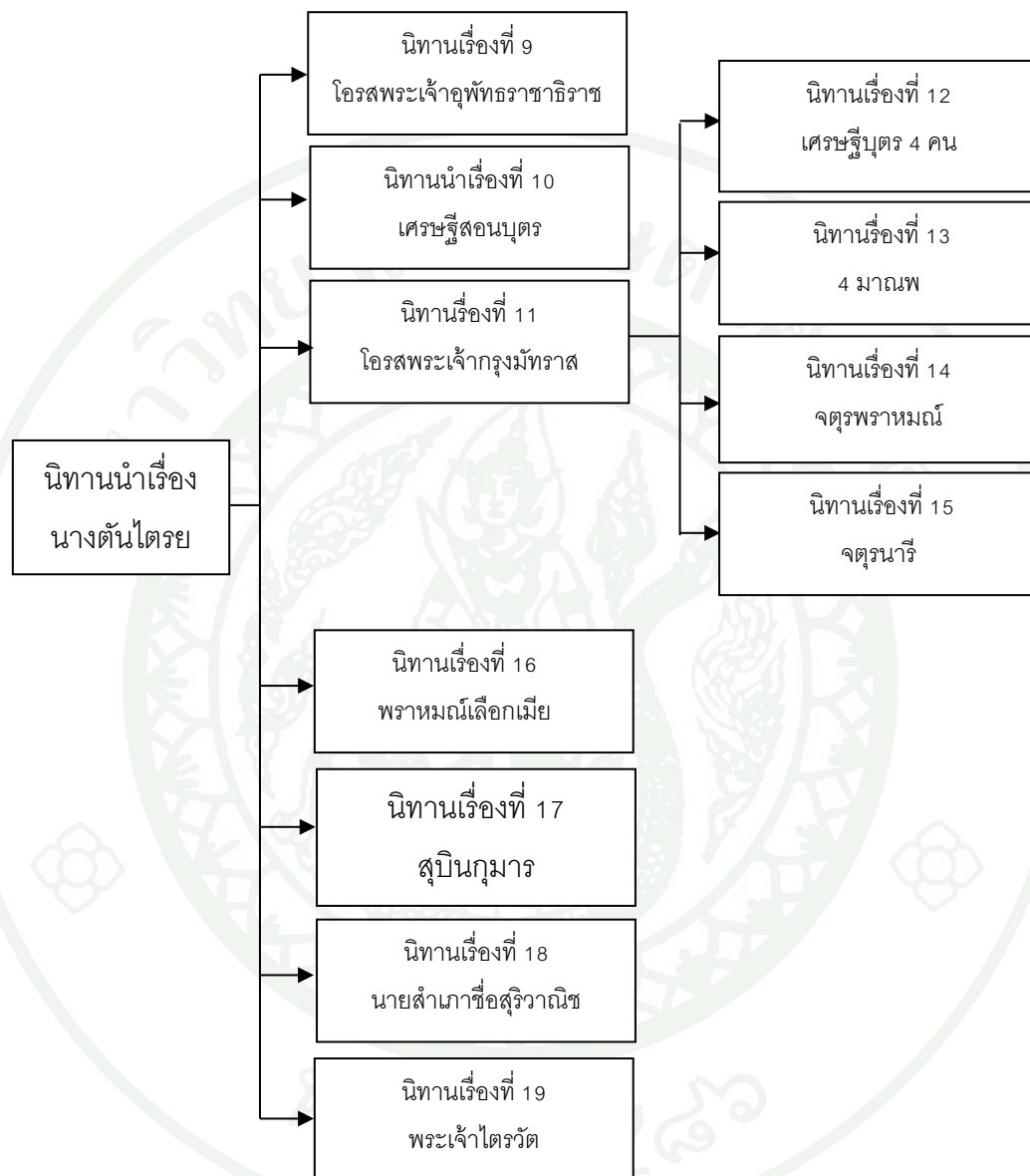
กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน แสดงความสัมพันธ์ของนิทานซ้อนนิทานในนนทกปกรณัม สรุปเป็นแผนภูมิตามเนื้อหา ดังนี้

ภาพที่ 5 นิทานนำเรื่องนางต้นไทร (ก่อนนางต้นไทรเข้าถวายตัว)

จากแผนภูมิดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้เล่านิทานนางต้นไทรมีกลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน โดยเจตนาให้นักนิทานอุทธรณ์แทรกเข้ามาบรรยายเรื่องให้เป็นเรื่องราวเดียวกันตามโครงเรื่อง ดังเช่น นิทานนำเรื่องนางต้นไทร ตอนที่ 1.1 ก่อนนางต้นไทรเข้าถวายตัว ผู้เล่าต้องการให้เห็นสติปัญญาของนางต้นไทรที่อาสาบิดาเข้าเฝ้าถวายตัวเพื่อทำการวิวาห์มงคลกับพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์ แต่บิดาไม่มั่นใจ นางจึงยกนิทานเรื่องต่าง ๆ มาแสดงให้บิดาเกิดความมั่นใจในสติปัญญาของนาง ที่จะพาตนเองและครอบครัวรอดพ้นจากราชภัยได้ นางยกนิทานเรื่องที่ 1 เรื่องนางตริบิดา ซึ่งอายุเพียง 8 ขวบก็สามารถใช้สติปัญญาช่วยมารดาตนให้พ้นจากการเป็นเมียทาสจากพราหมณ์ โดยนางตริบิดาก็แสดงปัญญาเล่านิทาน เรื่องที่ 2 เรื่องนายกอาย ซึ่งอายุเพียง 7 ขวบสามารถใช้ปัญญาช่วยบิดาตนให้พ้นจากราชภัยได้ นอกจากนี้ยังมีนิทานซ้อน ถึง 4 ชั้น โดยนิทานซ้อนชั้นที่ 1 คือนิทานเรื่องที่ 3 เรื่องบุตรีขุนเมือง นิทานซ้อนชั้นที่ 2 คือ นิทานเรื่องที่ 4 เรื่องวิปักษะพราหมณ์ นิทานซ้อนชั้นที่ 3 คือ นิทานเรื่องที่ 5 เรื่องอุบลเศรษฐี นิทานเรื่องที่ 6 เรื่องพระมหาเถรรักศิษย์ไม่

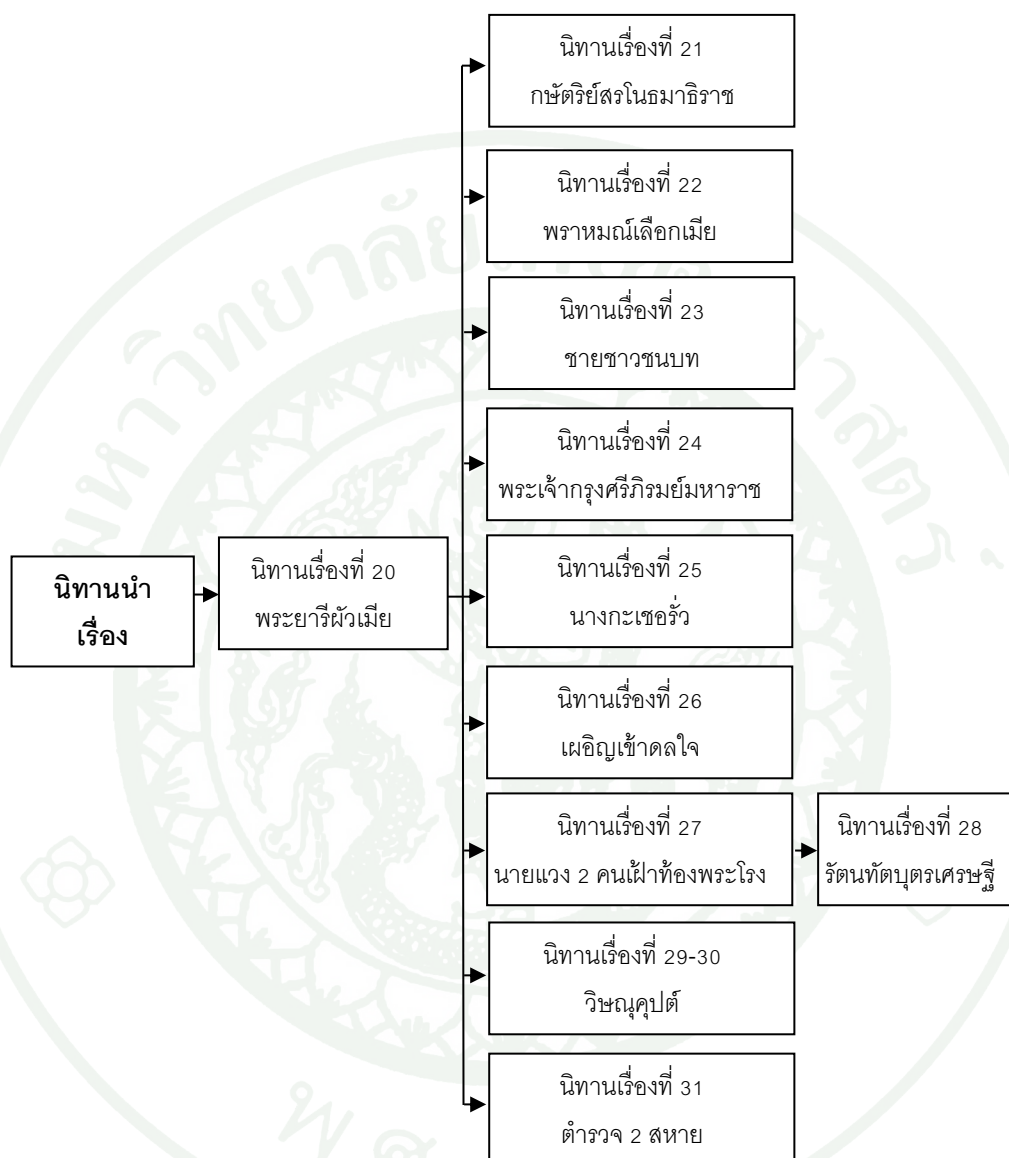
เสมอกัน และนิทานเรื่องที่ 7 เรื่องท้าวเทพพรราช โดยมีนิทานนิทานเรื่องที่ 8 มาณพเลี้ยงพังพอน เป็นนิทานซ้อนชั้นที่ 4

ภาพที่ 6 นิทานนำเรื่องนางตันไทรย (นางตันไทรยเข้าถวายเป็นตัว)

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่า นิทานนำเรื่องนางตันไทรย ตอนที่ 1.2 นางตันไทรยเข้าถวายเป็นตัว มีการสร้างนิทานซ้อนนิทานซ้อนเพียงชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 โดยผู้เล่านิทานเล่านิทานผ่านตัวละครคือนางตันไทรย หลังจากที่วิจิตรวิจารณ์ บิดาของนางน่านางเข้าเฝ้าฯ ถวายตัวแล้ว นางยังคงเล่านิทานที่เป็นคติธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ ถวายแด่พระเจ้าไอสุริยพราหมณ์ จนเป็นที่

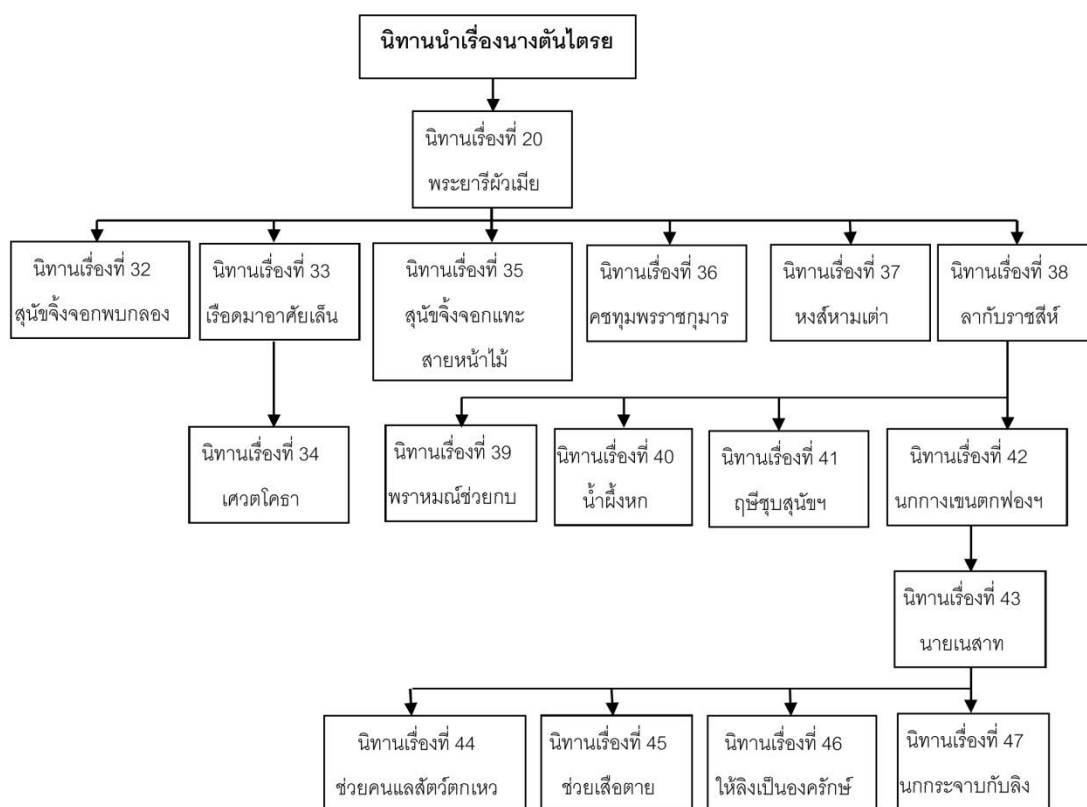
สรรเสริญแก่เทวดาที่มาฟังนิทาน และเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าไอสุริยพาหราช จึงได้รับการ
อภิเษกเป็นเอกอัครมเหสี

ภาพที่ 8 นนทุกปกรณัม (นนทกราชปริกษาสัญชีพเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ)

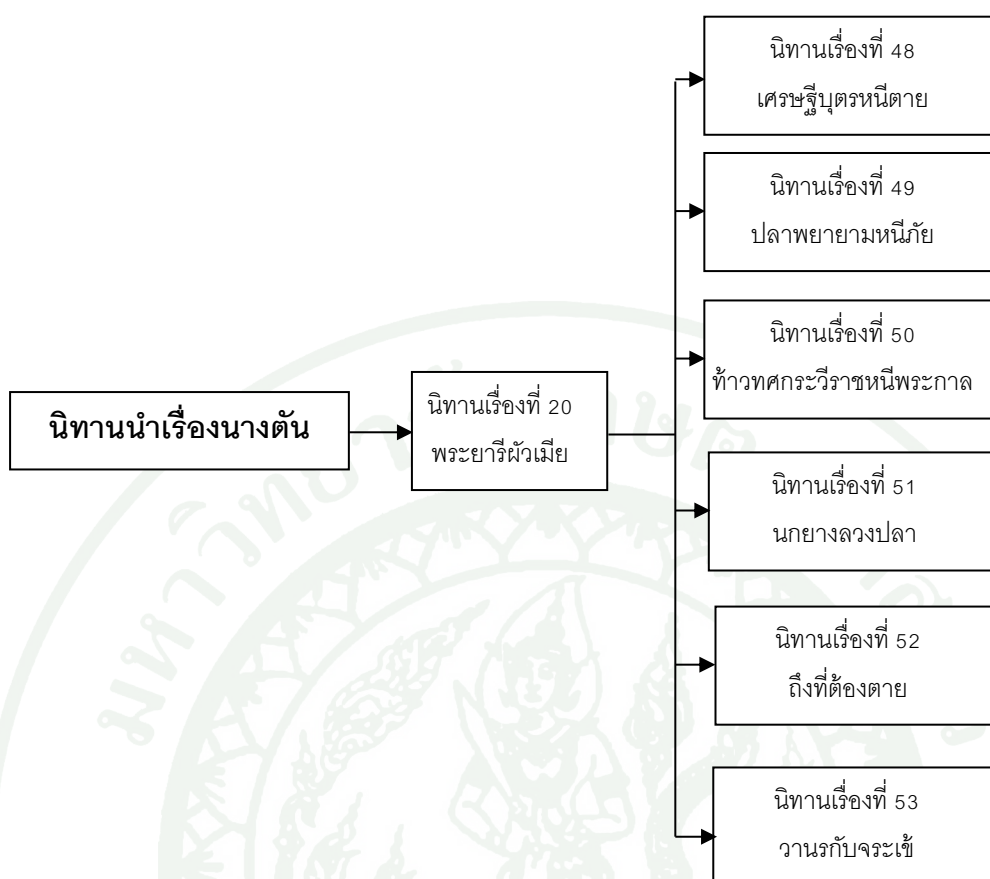
นนทุกปกรณัม ตอนที่ 2.1 นนทกราชปริกษาสัญชีพเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ เป็นตอนสำคัญ เพราะเป็นการเริ่มเรื่องของนนทุกปกรณัม คือในเรื่องที่ 20 พระยาริผัวเมีย ซึ่งเนื้อหาในตอนนี้ ผู้เล่าได้ใช้กลวิธีสร้างนิทานซ้อนนิทานโดยการยกนิทานอุทาหรณ์มาเป็นเหตุผลของนนทุกและสัญชีพ ด้วยนนทุกนั้นต้องการจะแยกตัวออกมาเป็นอิสระเพราะได้ทำงานอย่างหนักรับใช้เจ้านายจนเป็น

เสร็จแล้ว ส่วนสัญญาที่นั้น ไม่ต้องการแยกตัวออกไป ทั้งสองต่างก็มีเหตุผลของตนเอง นิทานชั้น
นิทานจึงเป็นโวหารที่มาสืบสนับสนุนความคิดเห็น ตามที่ตนเห็นว่าเป็นความชอบธรรมนั่นเอง

ภาพที่ 8 นนทุกปกรณัม (นิทานโต้ตอบระหว่างจันทสีหราชกับสิงคาลมนตรี)

นนทุกปกรณัม ตอนที่ 2.2.1 นิทานโต้ตอบระหว่างจันทสีหราชกับสิงคาลมนตรี นี้ จัดเป็น
ศิลปะในการเล่าเรื่องชั้นสูงทั้งนี้เพราะผู้เล่าใช้กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานถึง 5 ชั้น เป็นตอนที่
จันทสีหราชเล่านิทานโต้ตอบกับสิงคาลมนตรีทั้งสอง คือสังวทันต์กับวายุภักซ์ ที่พยายามยุแหย่ให้
จันทสีหราชกับนนทกราชผิดใจกัน และฆ่ากันจนตายเพื่อตนทั้งคู่จะได้กินเป็นอาหาร ทั้งเพราะ
ตั้งแต่นนทกราชมาอยู่ร่วมกับจันทสีหราช พญาราชสีห์ก็นิยมเข้าสู่ธรรม ทำให้ตนและบริวารต้อง
อดอยาก นิทานอุทาหรณ์ที่ยกมาร้อยเรียงนั้น จึงเป็นเหตุเป็นผลของแต่ละฝ่ายที่พยายามจะโน้มน
้าวจิตใจของอีกฝ่ายให้คล้อยตาม แม้พยายามจะเกลี้ยกล่อมด้วยนิทานคติธรรมใด ๆ ก็ตาม จันสี
หราชก็นิทานคติธรรมมากล่าวแก้ได้ทั้งสิ้น ทำยที่สุดการยุแหย่ของทั้งสองต่อจันทสีหราชก็ไม่เป็น
ผล จึงเปลี่ยนไปยุแหย่นนทกราช

ภาพที่ 9 นนทุกปกรณัม (นิทานได้ตอบระหว่างนนทุกราชกับสิงคาลมนตรี)

นนทุกปกรณัม ตอนที่ 2.2.2 นิทานได้ตอบระหว่างนนทุกราชกับสิงคาลมนตรี ซึ่งเป็นตอนจบของเรื่อง มีนิทานซ้อนเพียง 6 เรื่อง และซ้อนเพียงชั้นที่ 2 ผู้เล่าใช้กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานด้วยการยกนิทานอุทาหรณ์มาร้อยเรื่องให้เป็นเหตุเป็นผลของตัวละครเพื่อใช้อ้างอิงให้ความคิดเห็นของตนหนักแน่น น่าเชื่อถือ กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานจึงเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของนิทานนางตันไตรยของไทย

1.4 อนุภาค

อนุภาค (motif) คือ หน่วยย่อยในนิทานที่ได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ และเหตุที่ได้รับการสืบทอดก็เพราะมีความ “ไม่ธรรมดา” มีความน่าสนใจในความคิดและจินตนาการ อนุภาคอาจเป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของ พฤติกรรมของตัวละคร หรือเหตุการณ์ในนิทาน เช่น ม้าเหาะได้ แมงมุมสร้างโลก ทารกเกิดมาแล้วพูดได้เลย แม่เฒ่ากินดอกกุหลาบแล้วตั้งครุฑ เป็นต้น การศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์ 3 ด้านคือ ตัวละคร วัตถุสิ่งของ เหตุการณ์หรือพฤติกรรม

1.4.1 ตัวละคร ได้แก่ตัวละครที่มีคุณสมบัติพิเศษ อาจจะเป็นคน สัตว์ อมนุษย์ ต้นไม้ เช่น แม่มด ยักษ์ นางฟ้า กินรี แม่เลี้ยงใจร้าย คนหลังค่อม เป็นต้น จากการวิเคราะห์นั้นทุกปกรณัม พบอนุภาคที่เกี่ยวกับตัวละคร นำเสนอเป็นตาราง ตามลำดับเรื่องดังนี้

ตารางที่ 13 อนุภาคตัวละครในนทุกปกรณัม

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
สิงคาล (สุนัขจิ้งจอก)	พระยารั้วเมีย (20)	สุนัขจิ้งจอกเจ้าเล่ห์ชื่อสังวทันต์ และวายุภักษ์ ผู้เป็นมนตรีของจันทสีหราชพยายามยุยงให้จันทสีหราชกับนทุกสู้รบกันโดยกล่าวยกนิทานอุทาหรณ์มาโต้ตอบกับสองพญาสัตว์
	สุนัขจิ้งจอกพบลอง (32)	สุนัขจิ้งจอกขาดปัญญา พบลองก็ไม่รู้ว่าสิ่งใดคิดว่าเป็นสัตว์ จึงตะปบกัดกลองจนขาดก็ไม่พบสิ่งใดภายใน
	ลากับราชสีห์ (38)	สิงคาลผู้เป็นมนตรีของพญาราชสีห์ที่พยายามยุยงให้ฆ่าลาที่เข้ามาพึ่งบารมีของพระยาราชสีห์เป็นอาหาร
พยัคฆ์ (เสือโคร่ง)	อุบลเศรษฐี (5)	เสือพูดได้มีลักษณะนิสัยเช่นเดียวกับมนุษย์มีความเป็นเสือคือยังกินเนื้อมนุษย์แต่ก็มีคุณธรรมโดยการปล่อยคนดีคือนางลัดดาศรีผู้มีความสัตย์ให้รอดตาย

ตารางที่ 13 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ยักษ์, ยักษ์ณี	นายเนสาท (43)	เสื่อพุดได้ สามารถยกนิทานอุทาหรณ์มา หลอกล่อให้นม้าวใจเพื่อจะจับนายเน สาท และ/หรือพญาวานรกินเป็นอาหาร
	ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว (44)	เสื่อพุดได้ ที่มีความกตัญญู เมื่อได้รับ การช่วยเหลือก็นำเครื่องราชบริโภคมา ตอบแทนคุณ
	โอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิ ราช (9)	นางยักษ์ที่มาล่อลวงด้วย รูป รส กลิ่น เสียง จนพี่เลี้ยงทั้ง 4 ของพระโอรสถูก จับกินจนหมด
	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11)	อสูรที่จะจับพระโอรสกิน แต่สู้ไม่ได้ จึง สอนมนต์ถอดจิตให้เพื่อแลกกับชีวิต
วานรเผือก, วานร	สุบินกุมาร (17)	อสูรทัณฑบาลราช ผู้มีทัณฑฤทธิ์ไม่เท่า วิเศษตันชีตายปลายชีเป็น แต่ต้องเสีย ให้กับสุบินกุมารเพราะเสียรู้สู้ปัญญา มิได้
	สุบินกุมาร (17)	วานรเผือก รู้ภาษามนุษย์ ช่วยชี้ทางให้ สุบินกุมารไปยังเมืองของพระนาง อุบลวรรณ และได้นางเป็นภรรยา นอกจากนี้วานรเผือกยังชี้ทางกลับเมือง แก่สุบินกุมารจนได้ของวิเศษต่าง ๆ
	นายเนสาท (43)	พญาวานรเผือกที่ตั้งใจช่วยเนสาทให้พ้น ออกจากป่ามาสู่ถนนหลวง แม้ว่าจะโดน ทำร้ายระหว่างทางและถูกฆ่าในที่สุด
	ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว (44)	วานรพุดได้เป็นหนึ่งในสี่ที่พราหมณ์ ช่วยชีวิตไว้ และมีความกตัญญูโดยไป หาผลไม้มาตอบแทนคุณ

ตารางที่ 13 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
พญานาคราช, อูรคชาติ สุวโปดก, เสาวโปดก (นกแขกเต้า)	ให้ลิงเป็นองครักษ์ (46)	วานรพูดได้ที่กษัตริย์นำมาเลี้ยงให้เป็น องครักษ์ แต่ก็ฆ่ากษัตริย์ตาย ด้วย ปฏิบัติตามคำสั่งตรงเกินไป
	นกกระจาบกับลิง (47)	วานรสามีภรรยาที่โมโหว่าถูกนก กระจาบสบประมาท จึงทำลายรังนก
	วานรกับจระเข้ (53)	พญาวานรผู้มีปัญญา หลอกจระเข้ที่ กำลังจะกินตนเองให้รอดพ้นมาได้
	พระเจ้าไตรวัต (19)	พญานาคราชผู้มีความกตัญญูต่อพระ เจ้าไตรวัตที่ไม่ให้นางนาคบุตรีสวมพาส กับงูดิน จึงสอนมนต์วิเศษให้
	ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว (44)	อูรคชาติ (งู) ได้รับความช่วยเหลือจาก พราหมณ์ จึงตอบแทนคุณเมื่อพราหมณ์ เดือดร้อน จนพ้นทุกข์และได้เป็น พระมหากษัตริย์
	คชทูมพราหมณ์ (36)	นกแขกเต้าพี่น้อง แสนรู้พูดภาษามนุษย์ ได้ ตัวน้องเป็นตัวที่ทำวคชทูมพราหมณ์ กุมาร ใช้ให้นำพระราชสาส์นกลับไปส่ง พระมเหสี เพื่อมาช่วย
	ถึงที่ต๋องตาย (52)	นกแขกเต้าขอให้พระอินทร์ผู้ทรงเลี้ยง ตน ช่วยให้อภัยความตาย

อนุภาคที่เป็นตัวละครนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์ที่รู้พูดจากภาษามนุษย์ มีความรู้ลึกซึ้งนึกคิด และแสดงพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ออกมาอย่างโดดเด่น นอกจากนี้ยังมีตัวละครสัตว์อื่น ๆ อีกคือ แพะและมด จากนิทานเรื่องที่ 19 เรื่องพระเจ้าไตรวัต, เรือดและเลน จากนิทานเรื่องที่ 33 เรื่องเรือด มาอาศัยเลน, เขี้ยวเผือก จากนิทานเรื่องที่ 34 เรื่องเศวตโคธา และสุวรรณโคธา (เขี้ยวสีทอง) จาก นิทานเรื่องที่ 50 ท้าวทศกระวีราชหนีพระกาล, หงส์และเต่า จากนิทานเรื่องที่ 37 เรื่อง หงส์หามเต่า , ลา จากนิทานเรื่องที่ 38 ลากับราชสีห์, กบ จากนิทานเรื่องที่ 39 เรื่องพราหมณ์ช่วยกบ,

นกนางเขน จากนิทานเรื่องที่ 42 นกนางเขนตกฟองที่หาดทราย, นกกระจาบ จากนิทานเรื่องที่ 47 เรื่องนกกระจาบกับลิง, ปลา จากนิทานเรื่องที่ 49 เรื่องปลาพยายามหนีภัย และจากนิทานเรื่องที่ 51 เรื่องนกยางลงปลา และจระเข้ จากนิทานเรื่องที่ 53 เรื่องวานรกับจระเข้ ซึ่งสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้จะมีลักษณะนิสัย หรือแสดงพฤติกรรมด้านใดด้านหนึ่งคล้ายมนุษย์ตามบทบาทสัน ๆ ที่ได้รับจึงยังไม่จัดเป็นอนุภาค

1.4.2 **วัตถุสิ่งของ** ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่มีลักษณะพิเศษหรือแปลกผิดธรรมดา เช่น ตะเกียงวิเศษ ไม้เท้าวิเศษ เป็นต้น นอกจากนี้ยังหมายถึงเวทย์มนต์คาถาต่าง ๆ อีกด้วย จากการวิเคราะห์เห็นทุกปกรณัมพบอนุภาคที่เป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 14 อนุภาควัตถุสิ่งของในนทุกปกรณัม

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
สุรามฤตย์และรัตนณี จินดา	ท้าวเอฬาราช (7)	เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พระอินทร์นำมามอบให้แก่เจ้าโชติ कुमार ที่จำเริญธรรมถึง 7 วันโดยไม่บริโภคอาหาร เจ้าโชติ कुमार นำไปถวายการรับใช้แด่กษัตริย์และมเหสีชราจนเป็นหนุ่มสาวขึ้น จึงได้รับพระราชทานสำเภา 500 สำเภาทอง 500
มนต์ถอดปรางค์ เลื่อน จิตออกจากกาย	โอรสพระเจ้ากรุงมัท ราช (11)	เป็นมนต์ที่อสูรตนหนึ่งสอนให้พระโอรสและพี่เลี้ยง ทั้งสองจึงนำไปใช้จนได้พระธิดาเมืองพิชัยนครมาเป็นมเหสี และยังเป็นมนต์ที่ทำให้พี่เลี้ยงซึ่งภายหลังคิดขบถนั้นต้องตายด้วย
รัตนปัทมราช, ท้าวท้าว, พวกราช สุวรรณกุมภะ และ อินทเทวี	สุบิน कुमार (17)	รัตนปัทมราช คือแก้วสารพัดนึก , ท้าวท้าว คือไม้เท้าตันชีตายปลายชีเป็น, พวกราช คือพววิเศษ สั่งให้ประหารใครก็ได้ดังมีจิตวิญญาน, สุวรรณกุมภะ คือหม้อวิเศษ หุงข้าวเพียงเท่านั้นก็เลี้ยงผู้คนมหาศาลได้ไม่หมดสิ้น และอินทเทวี คือกลองวิเศษตี

ตารางที่ 14 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มนตรัฐภาษาสัตว์	พระเจ้าไตรวัต (19)	กลองหน้าหนึ่งจะได้เวียงชัยมมโหสิริยศสมบัติ อีกด้านหนึ่งจะได้พลนิกรกองทัพพร้อมมวล ซึ่งสุบินกุมารได้มาด้วยปัญญา และนำไปใช้ ปราบศัตรู จนได้รับการปราบดาภิเษกเป็น กษัตริย์
ธนูวิเศษ	วิชญ์คุปต์ (29-30)	สรรพรัตนมนตรี หรือมนตรัฐภาษาสัตว์นี้ พญานาคสอนแต่ท้าวไตรวัตที่ป้องกันเกียรติ ของพญานาคราช ทำให้ท้าวไตรวัตฟังภาษา สัตว์เข้าใจ อันเป็นส่วนสำคัญของเรื่อง ธนูวิเศษ มี 3 เล่ม เล่มที่ 1 ผลาญชีวิตข้าศึก เล่มที่ 2 เป็นเครื่องผูกพันธนาการข้าศึก เล่มที่ 3 เป็นน้ำอมฤต รัตให้ฟื้นคืนชีพ วิชญ์คุปต์ รับพระราชทานมากษัตริย์ต่างเมือง เมื่อมี ข้าศึกยกทัพมา จึงถวายแด่พระมหากษัตริย์ เมืองตน จนได้รับชัยชนะ วิชญ์คุปต์ได้รับ แต่งตั้งเป็นอัครมหาเสนาบดี

อนุภาคที่เป็นสิ่งของวัตถุพบไม่มากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะเนื้อเรื่องของนวนิยายทุกปกรณัมจะเน้นที่
พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องที่ดำเนินเรื่องไปตามบทบาทในนิทานเรื่องนั้น ๆ มากกว่า

1.4.3 เหตุการณ์หรือพฤติกรรม ได้แก่ เหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะพิเศษ
เช่น การแปลงร่าง การสาบคนทั้งเมืองให้หลับ น้ำท่วมโลก นกประหลาดจับคนกิน เป็นต้น
จากการศึกษานวนิยายทุกปกรณัมพบอนุภาคที่เป็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรม นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 15 อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในนันทกปกรณัม

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การลงใจ	ท้าวเทพาราช (7)	ท้าวเทพาราชลงใจนายทวารประตูเมืองทั้งสี่ทิศให้เปิดประตูให้ในยามกลางคืน มีทิศหนึ่งไม่ยอมเปิดประตูให้ด้วยไม่ยอมให้กษัตริย์ออกนอกเมืองยามกลางคืนด้วยผิดโบราณจารีต
การลงปัญญา	บุตรขุนเมือง (3), วิปักษณพราหมณ์ (4) ไอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11), เศรษฐีบุตร 4 คน (12)	การลงปัญญาปรากฏในเรื่องบุตรขุนเมืองนางต้องการช่วยบิดาให้พ้นราชภัยจากการหาตัวผู้ขโมยทองโดยนางเล่านิทานเรื่องวิปักษณพราหมณ์แล้วจึงให้ผู้ต้องสงสัยทั้งสี่คนเลือกตัวละครจากเรื่องเพราะตัวละครแต่ละตัวสะท้อนให้เห็นนิสัยใจคอของคนเลือกได้ นางจึงสามารถจับผู้ร้ายได้ เป็นนิทานที่ไอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11) เล่าเพื่อช่วยพระธิดาที่ไม่เคยพูดกับชายใดได้พูดแสดงสติปัญญา โดยเล่าถึงบุตรเศรษฐีสี่คน พบหญิงสี่คนเกิดต้องใจกัน แต่ละนางจึงทำสัญญาถ้อยคำต่างที่ต่างกันเพื่อเป็นเลศนัยถึงบ้านของแต่ละคน ให้บุตรเศรษฐีตามไปพบ บุตรเศรษฐีทั้งสี่ตอบไม่ได้ แต่โจรที่ถูกลงโทษตอบได้ นางจึงไปปรับใจมาดูแลปรนนิบัติ นางหนึ่งหุงหาอาหารนางหนึ่งจัดการซื้อหานางหนึ่งหายามารักษานางหนึ่งปรนนิบัติดูแล พระไอรสจึงทนายปัญหาว่าผู้ใดควรจะเป็นภรรยาเอกพระธิดาจึงเฉลยตอบออกมา
	4 มาณพ (13)	เป็นนิทานที่ไอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11) เล่าเพื่อช่วยให้พระธิดาเป็นเรื่องที่สอง ว่ามาณพลสี่คน คนหนึ่งเอาไม้มาตากให้งาม คนหนึ่งวาดลงไม้ คนหนึ่งนำมาสลัก คนหนึ่งชุบชีวิตขึ้นมาเป็นนางงาม พระไอรสจึงทนายปัญหาว่าผู้ใดควรได้เป็นสามีนางพระธิดาจึงเฉลยตอบเป็นครั้งที่สอง

ตารางที่ 15 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	จตุรพราหมณ์ (14)	เป็นนิทานที่โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11) เล่าเพื่อยั่วพระธิดาเป็นเรื่องที่สาม ว่าพราหมณ์สี่คน คนหนึ่งถูกขโมยจะมียกอินทรีคาบนางผ่านมา คนหนึ่งยิงนก นางจึงตกลงไปในน้ำจนตาย คนหนึ่งชุบชีวิต พระโอรสจึงทนายปัญหาว่าผู้ใดควรได้เป็นสามีนาง พระธิดาจึงเฉลยตอบเป็นครั้งที่สาม
	จตุรนารี (15)	เป็นนิทานที่โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11) เล่าเพื่อยั่วให้พระธิดาเป็นเรื่องที่สี่ ถึงสี่นาง คนหนึ่งเห็นเขากระเดียดกระฮอมมามาเอนางก็ขำ คนหนึ่งเห็นเขาดำขาวมือตนกก็ขำ คนหนึ่งเห็นเขาตีกลองอกตนกก็ขำ คนหนึ่งเพียงต้องแสงจันทร์ผิวนางก็ขำ พระโอรสจึงทนายปัญหาวานางผู้ใดชอบบางมากที่สุด พระธิดาจึงเฉลยตอบออกมาเป็นครั้งที่สี่
การถอดจิต ไป สิงอยู่ในสิ่งของ หรือสัตว์	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11)	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส และพี่เลี้ยง ได้เรียนมนต์ถอดปรมาณเลือนจิตออกจากกายไปสิงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ จึงไปลองปัญญาพระธิดาที่ไม่เคยพูดกับชายใด ให้พูดแสดงสติปัญญา โดยพระกุมารเล่าปัญหาให้พี่เลี้ยงซึ่งถอดจิตไปสิงยังสิ่งต่าง ๆ ตอบปัญหาผิด ๆ พระธิดาผู้มีปัญญาจึงลืมหูละเอียดตอบออกมาถึงสี่ครั้ง จึงได้อภิเษกสมรสกัน พระกุมารยังถอดจิตไปอยู่ในร่างกวางจำฝูงเพื่อไปสมพาสกับแก้งกวางสาว ๆ ด้วย ครั้งหนึ่งเมื่อพระกุมารถอดจิตไปสิงร่างกวาง พี่เลี้ยงคิดขบถจึงเข้าไปสิงร่างพระกุมาร จนในที่สุดพระโอรสก็ร่วมมือกับพระมเหสีลวงให้พี่เลี้ยงถอดจิตไปสิงกวาง แล้วจึงฆ่ากวางตาย

ตารางที่ 15 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การแปลงร่าง, เนรมิตตนและ สิ่งของ	พระเจ้าไตรวัต (19)	พญานาคเนรมิตตนเป็นพราหมณ์มาสอนมนตร์ รู้ภาษาสัตว์แก่พระเจ้าไตรวัตเพื่อแทนคุณที่ พระองค์ที่รักษาและป้องกันเกียรติของเผ่าพงศ์ นาคด้วยการขัดขวางนางนาคนุตรีพญานาค สมพาสกับงูดิน มนต์วิเศษนี้มีส่วนดำเนินเรื่องที่ ทำให้พระเจ้าไตรวัตเกือบตัดสินใจผิดพลาด แต่ ด้วยรู้ภาษาสัตว์จึงเปลี่ยนพระทัยรอดชีวิตมาได้
	โอรสพระเจ้าอุพัทธราชา ธิราช (47)	โอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราชพร้อมพี่เลี้ยงทั้งสี่ ออกเดินทางไปยังกรุงดักกศิลา ระหว่างทาง เข้า เขตนางยักษ์นี้ นางจึงเนรมิตสิ่งยั่วยวน รูป รส กลิ่น เสียง พี่เลี้ยงทั้งสี่ทนสิ่งยั่วยวนไม่ไหวจึงถูก จับกินทีละคน นางยักษ์ยังแปลงเป็นสตรีอุ้ม ทารกว่าเป็นบุตรพระโอรส และแปลงเป็นหญิง งามตามพระโอรสไป จนพระมหา กษัตริย์มารับ ไปเป็นมเหสีในที่สุดก็ถูกจับกินทั้งเมือง
	นางกะเชอรัว (25)	เทวดาโกรธที่รอฟังนิทานที่กษัตริย์กรุงโรมวิสย แล้วพระองค์ไม่เล่า จึงคิดฆ่าถึงสามครั้ง ครั้งแรก ให้ต้นไม้หักโค่นทับ ครั้งที่สองให้โคลนทวารถล่ม ทับ ครั้งที่สามแปลงร่างเป็นอสรพิษอยู่ในห้อง บรรทมเพื่อจะฆ่า แต่พระองค์ก็รอดพ้นมาได้ทุก ครั้งเพราะมีพราหมณ์คอยช่วยไว้ได้ ด้วยความ จงรักภักดี
	ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว (44)	พราหมณ์ช่วยอุรคชาติ (งู) ขึ้นมาจากเหว เมื่อ พราหมณ์เดือดร้อนก็นึกถึง งูจึงมาช่วยด้วยการ เนรมิตตัวเองให้เล็กเท่าเส้นผม แล้วลอบกัด พระธิดา เพื่อให้พราหมณ์ช่วย เมื่อพราหมณ์ ช่วยชีวิตจึงได้อภิเษกกับพระธิดา

ตารางที่ 15 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การถือกำเนิด จากเทพ หรือ อมนุษย์ชั้นสูง	ท้าวทศกระวีราชหนีพระ กาล (50)	ท้าวทศกระวีราชพยายามทำทุกอย่างเพื่อจะหนี พระกาล (ความตาย) ในที่สุดจึงเกิดปัญญาทาง ธรรมว่า มีแต่เพียงกุศลสิ่งเดียวที่จะตามไปใน ปรโลกได้ พระองค์จึงสละราชสมบัติให้พระอนุชา แล้วเนรมิตร่างเป็นสุวรรณโคธา (เหี้ยทอง) ออกไปทรงศีล ณ ต้นไทร แต่ในที่สุดก็ถูกนาย เนสาทฆ่าตาย ด้วยเห็นว่าเป็นสัตว์แปลกจึง ต้องการนำไปถวายพระมหากษัตริย์
	นางตรีบิดา (1)	นางตรีบิดากำเนิดจากเทพยดาศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่ง ได้รับการนิมนต์จากพระอิศวรให้ไปกำเนิดในท้อง นางพราหมณ์เพื่อช่วยให้นางพ้นจากความทุกข์ ลำบากจากการเป็นภรรยาทาสของพราหมณ์ทั้ง สาม
	พราหมณ์เลื้อกเมีย (16)	พราหมณ์ผู้หนึ่งจุติจากพรหมโลกมาบังเกิดเป็น พราหมณ์อยู่ ณ กรุงมถิลามหานคร ไปขอบุตร หญิงมีครรภ์ผู้หนึ่งมาเลี้ยง เมื่อนางโตขึ้นจึงรับมา เป็นภรรยา
	พระยาริพัวเมีย (20)	โคนนทกราชเป็นโคเผือกมีกำเนิดมาจากการที่ โคอุสุภราชของพระอิศวรปัสสาวะค้างไว้ที่ใบ หญ้าเมื่อนางโคไปกินหญ้านั้นจึงท้องขึ้นมา ทำให้มีพละกำลังยิ่งกว่าโคอื่น และมีสติปัญญา เป็นตัวละครสำคัญที่สุดในนันทกปกรณัม เพราะ เป็นเรื่องราวของโคนนทก

ตารางที่ 15 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การชุบชีวิต	4 มาณพ (13)	การชุบชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของนิทานเรื่องนี้ จากเนื้อเรื่อง กล่าวถึงมาณพลีคน คนหนึ่งเอาไม้มาถากให้เกลี้ยงเกลาคดี คนหนึ่งวาดรูปนางลงไป คนหนึ่งแกะสลัก คนหนึ่งชุบชีวิตให้เป็นคน จึงเกิดปัญหาว่าผู้ใดควรได้นางเป็นภรรยา
	จตุรพราหมณ์ (14)	การชุบชีวิตปรากฏตามเนื้อเรื่องคือ พราหมณ์สี่คน คนหนึ่งถูกฤษีว่าจะมีนกอินทรีคาบนางผ่านไป คนหนึ่งยิงนกอินทรี นางตกลงไปในน้ำจนตาย คนหนึ่งดำลงไปอุ้มนางขึ้นมา คนหนึ่งชุบชีวิตนางให้ฟื้น จึงเป็นปัญหาว่าผู้ใดควรได้นางเป็นภรรยา
	สุบินกุมาร (17)	สุบินกุมารใช้ไม้เท้าวิเศษด้านต้นชี้ตาย ชี้ไปที่เหล่าทหารจากกองทัพของพระเจ้าพิษณุราชจนต้องยอมแพ้ แล้วยกบ้านเมืองให้ครอง สุบินกุมารจึงแสดงฤทธิ์ด้วยการใช้ไม้เท้าด้านปลายชี้เป็น ชี้ให้กองทหารเหล่านั้นฟื้นชีฟขึ้นมา
	วิชณุคุปต์ (29-30)	วิชณุคุปต์ถวายธนูวิเศษสามคันแด่พระมหากษัตริย์เพื่อต่อสู้กับข้าศึกที่ยกทัพมาตีเมือง พระมหากษัตริย์ยิงเล่มที่หนึ่งทำให้เหล่าทหารล้มตายหมดสิ้น ยิงเล่มที่สอง กลายเป็นเครื่องพันธนาการมาผูกมัดพญารัตนากร เมื่อยิงเล่มที่สามปรากฏมีน้ำอมฤตรดเหล่าบรรดาทหารที่ตายนั้นชุบให้มีชีวิตฟื้นขึ้นมา

ตารางที่ 15 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ฤษีชุบสุนัขเป็นราชสีห์ (41)	สุนัขของพรานหลงทางมาอาศัยอยู่กับพระโคดม ฤษี และคอยติดตามใกล้ชิด เมื่อสุนัขเห็นสัตว์อื่น ที่ตนคิดว่าดีกว่าก็ให้พระฤษีเสกชุบให้เป็นสัตว์ นั้น ๆ คือ มฤค พยัคฆ์ และ สีสหราช ชื่อสุสีหราช เมื่อไปพบบุตรราชสีห์จึงขอมัน พญาราชสีห์จะ มาสืบวงศ์ชาติตระกูลก่อน สุสีหราชจึงคิดจะฆ่า พระฤษีเพื่อปิดปาก พระฤษีรู้ได้ด้วยญาณจึงเสก ชุบให้กลายเป็นสุนัขภูงูจึง รุทศศักดิ์กุมาร มีวิชาถอนพิษงูชุบชีวิต เมื่อเห็น เสือตายด้วยถูกงูกัดจึงถอนพิษงูนั้น เสือจึงคืนชีพ แล้วจับรุทศศักดิ์ฆ่ากินเสีย ด้วยว่าเสือเป็นพาล ไม่น่าไว้ใจ

อนุภาคของนิทาน คือหน่วยย่อยของนิทานที่มีความพิเศษ "ไม่ธรรมดา" ทำให้เนื้อหาของนิทานมีความแตกต่างออกไป จากการศึกษาวิเคราะห์อนุภาคในนทุกปกรณัม ทั้ง 3 ด้านคือ ตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม พบว่าด้านตัวละครที่มีความพิเศษคือตัวละครที่เป็นสัตว์ในเรื่องนั้นจะรู้เจตนาภาษามนุษย์ ทั้งการสื่อสารกันเองในหมู่สัตว์ต่างชนิด และการสื่อสารกับมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมดีเลวตามค่านิยมของมนุษย์อีกด้วย

อนุภาคที่เป็นสิ่งของวัตถุที่ปรากฏนั้น จะเป็นของวิเศษ หรือมนต์วิเศษต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้เรื่องราวสนุกสนาน ชวนติดตาม ตอบสนองความต้องการของผู้ฟังนิทานได้เป็นอย่างดี ซึ่งสิ่งของวิเศษต่าง ๆ ที่จะได้มานั้น ก็ต้องแลกด้วยสติปัญญา บุญบารมีหรือคุณความดีของผู้ที่จะได้รับด้วย

อนุภาคที่เป็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น การชุบชีวิต เป็นต้น อนุภาคนี้อาจมีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องคือช่วยให้เรื่องราวสนุกสนาน ชวนติดตาม อีกทั้งยังช่วยดำเนินเรื่องไปให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้เล่านิทานในเรื่องนั้น ๆ อีกด้วย

2. องค์ประกอบ

การศึกษาองค์ประกอบของวรรณกรรมนิทาน ในนวนทุกปกรณัม จะวิเคราะห์ใน 3 ประเด็น คือ โครงเรื่องและแก่นของเรื่อง ที่มาของนิทาน และตัวละคร ดังนี้

2.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่อง

นวนทุกปกรณัม เป็นปกรณัมแรกของนิทานนางตันไตรยของไทย 3 ปกรณัม คือ นวนทุกปกรณัม ปักชีปกรณัม และปิศาจปกรณัม จึงมีเนื้อหาของนิทานส่วนแรกเป็นเรื่องราวของนางตันไตรย เป็นนิทานจำนวน 19 เรื่อง ส่วนที่เป็นนวนทุกปกรณัมนั้น จะเริ่มต้นจากนิทานเรื่องที่ 20 จนถึงนิทานเรื่องที่ 53 ดังนั้นจึงต้องแยกเนื้อหาของนิทานออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นนิทานนำเรื่องนางตันไตรย และส่วนที่เป็นนวนทุกปกรณัม ดังนี้

2.1.1 โครงเรื่องและแก่นของเรื่องนิทานนำเรื่องนางตันไตรย

นิทานนำเรื่องนางตันไตรยมีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน แม้ว่าบางช่วงจะมีนิทานซ้อนถึงชั้นที่ 5 ก็ตาม บทบาทของนางตันไตรยเริ่มขึ้นเมื่อวิจิตรวิจารณ์บิดาของนางมีหน้าที่นางเบญจกัลยาณีไปถวายพระเจ้าไอสุริยพาหราชคืนละคน จนถึง 159 คนก็ไม่อาจหาได้อีก นางตันไตรยจึงอาสาไปเข้าเฝ้า ก่อนเข้าเฝ้านางได้เล่านิทานอุทาหรณ์ให้บิดาเห็นความรู้ สติปัญญาและความชาญฉลาดของตน เมื่อบิดาประจักษ์แล้วจึงนำนางเข้าเฝ้าถวายตัว นางได้เล่านิทานธรรมเนียมโบราณอีกหลายเรื่องเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้า ไอสุริยพาหราชอย่างยิ่ง จึงละเว้นโทษประหารชีวิตให้แก่นางและครอบครัว แล้วยังแต่งตั้งนางให้เป็นเอกอัครมเหสีมีชื่อว่า “นางตันไตรยโลกมหาเทวี” โดยมีแก่นของเรื่องคือ “การใช้ปัญญาพาให้รอดชีวิตและประสบความสำเร็จ” ดังนั้นนางตันไตรย เป็นต้น สรุปลงเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 16 โครงเรื่องและแก่นเรื่องนิทานนำเรื่องนางตันไทรย

แก่นเรื่อง	โครงเรื่อง
การใช้ปัญญาพาให้รอดชีวิตและประสบความสำเร็จ	นางตันไทรยเป็นบุตรีวิจิตรวิจารณ์ ซึ่งมีหน้าที่หานางเบญจกัลยาณีไปถวายพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์คนละคน จนถึง 159 คนก็ไม่อาจหาได้อีก นางตันไทรยจึงอาสาไปเข้าเฝ้า ก่อนเข้าเฝ้านางได้เล่านิทานอุทาหรณ์ให้บิดาเห็นถึงสติปัญญาและความซื่อสัตย์ เมื่อบิดาประจักษ์แล้วจึงนำนางเข้าเฝ้าถวายตัว นางได้เล่านิทานธรรมเนียมนิทานอีกหลายเรื่องเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์อย่างยิ่ง จึงละเว้นโทษประหารชีวิตให้แก่นางและครอบครัว แล้วยังแต่งตั้งนางให้เป็นเอกอัครมเหสี

2.1.2 โครงเรื่องและแก่นเรื่องนทุกปกรณัม

นทุกปกรณัมเป็นนิทานธรรมเนียมนิทานที่นางตันไทรยเล่าถวายพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์หลังจากที่นางได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครมเหสีแล้ว ถึงแนวการปฏิบัติพระองค์ของบุรพกษัตริย์ เพื่อให้คิด และสั่งสอนพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนเบืองโบราณนั้น มีนิทานทั้งหมด 34 เรื่อง โดยมีนิทานเรื่องที่ 20 เรื่องพระยาริผัวเมีย ซึ่งเป็นนิทานข้อขึ้นที่ 1 ของนิทานนำเรื่องนางตันไทรย เป็นเรื่องเริ่มต้นของนทุกปกรณัม ไปจนถึงนิทานเรื่องที่ 53 เรื่องวานรกับจระเข้ โครงเรื่องของนิทานไม่ซับซ้อน แม้บางตอนจะมีนิทานข้อขึ้นถึงข้อที่ 5 ก็ตาม

โครงเรื่องของนทุกปกรณัมที่นางตันไทรยเล่านี้นั้นกล่าวถึงโคนนทุซึ่งเป็นคู่เทียมเกวียนกับโคสญชีพของเศรษฐีผู้หนึ่ง นนทุเบื่อกับการเทียมเกวียน ต้องการหนีไปเป็นอิสระ จึงปรึกษากับโคสญชีพ ซึ่งต้องการอยู่รับใช้นายต่อไป ทั้งสองจึงยกนิทานมาสนับสนุนความคิดของตน ในที่สุดนนทุก็ได้เป็นอิสระด้วยเล่ห์แก่งตวย ถูกทิ้งอยู่ในป่าได้พบกับจันทสีหราชและได้เป็นมิตรกัน จึงจอกส่งวทนต์และวายุภักษ์ซึ่งเป็นมนตร์พิมายามยุยงให้พญาสัตว์ทั้งสองผัดใจกัน จึงไปยุยงจันทสีหราชผู้เป็นนายโดยยกนิทานอุทาหรณ์ต่าง ๆ มากล่าวโต้ตอบกัน เมื่อไม่ได้ผลก็ไปยุยงฝ่ายนนทุราช โดยยกนิทานมาโต้ตอบกัน ในที่สุดพญาสัตว์ทั้งสองก็หวั่นไหว ไม่พิจารณาข้อเท็จจริง จึงสู้รบกันและสิ้นชีวิตทั้งสองตัว โดยมีแก่นของเรื่องคือ “การเชื่อคำยุยงโดยไม่พิจารณาไตร่ตรองจะทำให้พบกับวิบัติภัยได้” ดังพญาสัตว์ทั้งสอง เป็นต้น

ตารางที่ 17 โครงเรื่องและแก่นเรื่องนวนทุกปกรณัม

แก่นเรื่อง	โครงเรื่อง
การเพ้อค้ายูงโดยไม่พิจารณา ไต่ร่องจะทำให้พบกับวิบัติ ภัยถึงชีวิตได้	ววนนทุกคู่เทียมเกียกับววลัญชีพ ต้องการหนีไปเป็นอิสระ จึงปรึกษากับโคสญชีพ ซึ่งต้องการอยู่รับใช้นายต่อไป ทั้งสอง จึงยกนิทานมาสนับสนุนความคิดของตน ในที่สุดนทุกก็เป็น อิสระ ได้พบกับจันทสีหราชและได้เป็นมิตรกัน สิ่งคาถมนตรี ทั้งสองพยายามยุยงให้พญาสัตว์ทั้งสองผัดใจกัน จึงไปยุยง จันทสีหราชผู้เป็นนายโดยยกนิทานอุทาหรณ์ต่าง ๆ มากกล่าว โต้ตอบกัน เมื่อไม่ได้ผลก็ไปยุยงฝ่ายนทุกกราช โดยยกนิทาน มาโต้ตอบกัน สุดท้ายพญาสัตว์ทั้งสองก็หวั่นไหว ไม่พิจารณา ข้อเท็จจริง จึงสู้รบกันและสิ้นชีวิตทั้งสองตัว

โครงเรื่องและแก่นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในงานเขียนประเภทบันเทิงคดี เพราะเป็นเหมือนกรอบความคิดให้เนื้อเรื่องและองค์ประกอบอื่น ๆ ดำเนินอยู่ในกรอบนั้น สำหรับนิทานนั้น โครงเรื่องและแก่นเรื่องจะตรงไปตรงมา ดังนิทานนำเรื่องนางตันไตรย และนวนทุกปกรณัม สำหรับนิทานอุทาหรณ์เรื่องต่าง ๆ นั้น ต่างก็มีแก่นเรื่องและโครงเรื่องสอดคล้องกับแก่นเรื่องและโครงเรื่องใหญ่นี้ทั้งสิ้น

2.2 ที่มาของนิทานในนวนทุกปกรณัม

ในการศึกษาที่มาของนิทานชั้นนวนทุกปกรณัมของไทย ตั้งแต่นิทานนำเรื่องนางตันไตรย และในส่วนของนวนทุกปกรณัมนี้ เพื่อเป็นข้อสังเกต แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาและความสัมพันธ์กันของนิทานที่นำมาซ้อนว่ามีคล้ายคลึงกับนิทานจากแหล่งใด โดยอ้างอิงจาก กุสุมา รัชมนณี (2547 : 88-89) และสายวรุณ น้อยนิมิตร (2549 : 49-51) นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 18 ที่มาของนิทานในนันททุกปกรณัม

เรื่อง (ลำดับเรื่อง)	ที่มาของเรื่อง
นางศรีปิตา (1)	คล้ายกับนิทานเปอร์เซียเรื่องเด็กชาย 5 ขวบกับกระเป๋าสเงินที่ถูกขโมย จากหนังสือเรื่อง Sinbad Namah ซึ่งน่าจะเข้ามาในไทยพร้อม ๆ กับนิทานสิบสองเหลี่ยม หรือนิทานอิหร่านราชธรรม
บุตรีขุนเมือง (3)	ตรงกับนิทานธรรมศาสตร์ของลาว เขมร และพม่า
วิปักษณพรหมณ์ (4)	
โอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช (9)	ตรงกับ เบลปัตตชาดก ลำดับที่ 96 ในอรรถกถาชาดก
โอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11)	ได้เค้าเรื่องมาจากสรวปพิธิชาดก เรื่องที่ 40 ในปัญญาสชาดก
เศรษฐีบุตร 4 คน (12)	รวมกับเรื่องสุรภพชาดก เรื่องที่ 4 ในปัญญาสชาดกภาคผนวก
4 มาณพ (13)	
จตุรพรหมณ์ (14)	
จตุรนาถ (15)	
พรหมณ์เลือกเมีย (16)	คล้ายคลึงกับ อัมพปุตตชาดก ลำดับที่ 62 ในอรรถกถาชาดก
สุบินกุมาร (17)	ได้เค้าเรื่องมาจาก สุบินกุมาร ลำดับที่ 7 ในปัจฉิมภาคของปัญญาสชาดก และทิวาหนชาดก ลำดับที่ 186 ในอรรถกถาชาดก
พระเจ้าไตรวัต (19)	ตรงกับ ขุรปุตตชาดก ลำดับที่ 386 ในอรรถกถาชาดก
เศวตโคธา (34)	ตรงกับ โคธชาดก ลำดับที่ 138 ในอรรถกถาชาดก
หงส์หามเต่า (37)	ตรงกับ กัจฉปชาดก ลำดับที่ 178 ในอรรถกถาชาดก

การที่นิทานเหล่านี้มีเนื้อหาตรงกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้างนั้น สายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 50-51) กล่าวโดยสรุปว่า นิทานพื้นเมืองอินเดียเหล่านี้่าจะเป็นนิทานที่อยู่ในคลังนิทานของนักเล่าเมื่อเดินทางไปแห่งใด ก็เล่านิทานไปทั่ว ต่อมาเมื่อพระศาสดาของศาสนาใดมีความประสงค์จะใช้นิทานเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการสั่งสอน จึงได้ปรับเรื่องให้เข้ากับจุดประสงค์ของการสอนและกลวิธีของการเสนอเรื่อง ดังที่พระบรมศาสดาในศาสนาพุทธได้ทรงปรับนิทานพื้นเมืองอินเดียเหล่านี้ให้เป็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในขณะที่นางตันไตรย ก็ได้ปรับนิทานเหล่านี้ให้เป็นเรื่องการสอนราชธรรมแก่พระราชา โดยร้อยเรียงนิทานเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกันนิทานซ้อนอยู่ในนิทานหลัก ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สุดของนิทานสันสกฤต เมื่อนิทานต่าง ๆ ได้แพร่ออกไป

ในภูมิภาคต่าง ๆ ผู้รับนิทานก็ปรับ แปลง เปลี่ยนให้ต้องกับประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อของตน จึงเป็นนิทานที่กลืนอายุของชาตินั้น ๆ ไป ดังนั้นทุกปกรณัมของไทยที่มีการปรับเปลี่ยนและ วิวัฒนาการเข้ามาสู่ความเป็นไทยอย่างชัดเจน

หากเปรียบเทียบนันทปกรณัมของไทย กับนันทปกรณัมของลาว โดยใช้ข้อมูลจากนิทาน ลาวเรื่องนางตันไต่ ปรีวรุตและเรียบเรียงจากสมุดลาน โดย กุสุมา รัชมนณี กรรณิการ์ วิมลเกษม และจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2529: 3-40) ซึ่งยังคงมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ (20 เรื่อง) โดยตัด นิทานซ้อนในนิทานนำเรื่องนางตันไต่ของไท้ออก (19 เรื่อง) เพราะฉบับของลาวเป็นเพียง นิทานนำเรื่องที่กล่าวถึงนางตันไต่แต่ไม่ปรากฏนิทานซ้อน จะพบความคล้ายคลึงและความ แตกต่าง

นันทปกรณัมของไทย จะเริ่มเรื่องที่ นิทานเรื่องที่ 20 เรื่องพระยาริผัวเมีย ส่วนของลาวนั้น เป็นนิทานเปิดเรื่องว่าเป็นมิตรกับราชสีห์ โดยใช้นิทานของลาวเป็นหลัก ดังนี้

ตารางที่ 19 เปรียบเทียบนันทปกรณัมของลาว กับนันทปกรณัมของไทย

นันทปกรณัมของลาว (ลำดับเรื่อง)	นันทปกรณัมของไทย (ลำดับเรื่อง)
หมาจิ้งจอกพบกอลง (1)	สุนัขจิ้งจอกพบกอลง (32)
นกแขกเต้า 2 ตัว (2)	คชทูมพรวาษกุมาร (36)
หงส์พาเต่าบิน (3)	หงส์พามาเต่า (37)
เส้นตายเพราะเรือด (4)	เรือดมาอาศัยเส้น (33)
นกยางลงกินปลา (5)	นกยางลงปลา (51)
ราชสีห์กับอูฐ (6)	ลากับราชสีห์ (38)
นกต้อยตีวิดสู้กับทะเล (7)	นกนางเขนตักฟองที่หาดทราย (42)
พรานอกตัณญ์กับแม่ลิง (8)	นายเนสาท (43)
มนุษย์อกตัณญ์กับสัตว์กตัณญ์ (9)	ช่วยคนแลสัตว์ตกเหว (44)
เสืออกตัณญ์ (10)	ช่วยเสือตาย (45)
ลิงกับนกกระจอก (11)	นกกระจาบกับลิง (47)
ลิงโง่ (12)	ให้ลิงเป็นองครักษ์ (46)
ช้างกับนกไ้ทอง (13)	นกไ้กับช้าง (20) ใน ปักษีปกรณัม

ตารางที่ 19 (ต่อ)

นันทปกรณ์ของลาว (ลำดับเรื่อง)	นันทปกรณัมของไทย (ลำดับเรื่อง)
นกแขกเต้าของพระอินทร์ (14)	ถึงที่ต๋องตาย (52)
เต่าแข่งกับครุฑ (15)	ไม่พบในนิทานนางตันไตรยของไทย
พราหมณ์ผู้หวังเนยจากวัว (16)	ไม่พบในนิทานนางตันไตรยของไทย
เสือกับนกไล่โพรง (17)	ไม่พบในนิทานนางตันไตรยของไทย
โจรหนีตาย (18)	เศรษฐีบุตรหนีตาย (48)
ปลาหนีตาย (19)	ปลาพยายามหนีภัย (49)
พระราชารู้ภาษาสัตว์ (20)	พระเจ้าไตรวัต (19)

นันทปกรณัมของไทย และนันทปกรณ์ของลาวต่างมีวิวัฒนาการ การรับ การเล่า และการเรียบเรียงนิทาน เป็นของตนเอง แม้ว่าจะเป็นเพื่อนบ้านกัน แต่ดูเหมือนนันทปกรณัมของไทย ผู้เรียบเรียงจะขยายเรื่องออกไปมากกว่า ดังเช่น นิทานนำเรื่องนางตันไตรยของไทย มีการนำนิทานมาซ้อนถึง 19 เรื่อง ซึ่งนันทปกรณ์ของลาวไม่มี นอกจากนั้นยังมีความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยอีกมากมาย เช่น จำนวนนิทาน ตัวละครในนิทาน และขนาดความสั้นยาวของนิทาน เป็นต้น นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่า นันทปกรณัมยังมีนิทานซ้อนตรงกัน หรือ คล้ายคลึงกันกับนิทานซ้อนในปกรณัมอื่นจากนิทานนางตันไตรยของไทย ดังนี้

ตารางที่ 20 เปรียบเทียบนันทปกรณัมกับปกรณัมอื่นของไทย

นันทปกรณัม (ลำดับเรื่อง)	ปกรณัมอื่น (ลำดับเรื่อง)
มาณพเลี้ยงพังพอน (8)	ทำผิดเป็นชอบ (17) จาก ปักษีปกรณัม
นกนางเขนตกฟองที่หาดทราย (24)	นกนางเขนตกฟองที่หาดทราย (19) จาก ปักษีปกรณัม
สุนัขจิ้งจอกทะเลสาบหน้าไม้ (35)	พราหมณ์ปัญญาไม่ได้ (30) จาก ปิศาจปกรณัม (แต่ตัดตอนมาสั้นกว่า) และ หมาจิ้งจอกโลกมาก (129) จาก มังกรปกรณัม (4) ของลาว (ไม่ฉบับภาษาไทย)
หงส์หามเต่า (37)	หงส์หามเต่า (2) จาก นันทปกรณัม

ดังนั้น นิทานซ้อนนิทานในนวนทุกปกรณัมของไทยจึงมีที่มาจากหลายแหล่ง เหมือนมีคลังนิทานอยู่ เมื่อจะร้อยเรียงเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์เพื่อการใด ก็เจอนิทานต่าง ๆ เหล่านั้น ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์นั้นมาผูกเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจจะตรงกันบ้าง เพราะแต่เดิมนั้นแต่ละปกรณัมนั้นจะแยกกันอยู่ แต่เมื่อได้นำมาตีพิมพ์รวมเป็นประชุมปกรณัม จึงได้เห็นนิทานซ้อนที่ซ้ำกันดังกล่าว ทั้งนี้ผู้เรียบเรียงนิทานต้นไตรจะเจตนาหรือไม่นั้นไม่สามารถจะระบุได้อย่างชัดเจน

2.3 ตัวละคร

การศึกษาตัวละครจากนวนทุกปกรณัม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวละครจากนิทานนำเรื่องนางตันไทรย และตัวละครจากนวนทุกปกรณัม โดยศึกษาบุคลิกลักษณะและนิสัยของตัวละคร ในศึกษานี้ ใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ 2 ประเด็น คือ ตัวละครมิติเดียว (flat character) และตัวละครหลายมิติ (round character) พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 212) อธิบายว่า ตัวละครมิติเดียว คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยเพียงด้านเดียวหรือ 2 ด้าน เช่น ขี้ฉลาด ดื้อรั้น และจะยืนหยัดรักษาลักษณะนิสัยนี้ไว้ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ตัวละครนี้ไม่สามารถทำให้ผู้ดูหรือผู้อ่านประหลาดใจได้ เพราะสามารถคาดเดาความคิด การกระทำ หรือแม้แต่คำตอบของตัวละครประเภทนี้ได้ ตัวละครมิติเดียว มักปรากฏในเรื่องสั้น ทั้งนี้เพราะความสั้นของเรื่องไม่เปิดโอกาสให้ผู้เขียนพัฒนาลักษณะนิสัยตัวละครได้มากนัก ดังนั้นตัวละครในนวนทุกปกรณัมจึงเป็นตัวละครมิติเดียว เพราะนิทานที่ซ้อนอยู่ในเรื่องนั้น จะเป็นนิทานขนาดสั้น ที่ตัวละครจะแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมด้านในด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

วิเคราะห์ตัวละครจากนวนทุกปกรณัม แบ่งการศึกษาเป็นตัวละครจากนิทานนำเรื่องนางตันไทรย และตัวละครจากนวนทุกปกรณัม ดังนี้

2.3.1 ตัวละครจากนิทานนำเรื่องนางตันไทรย

แบ่งการศึกษาตัวละครจากนิทานนำเรื่องนางตันไทรย ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวละครจากนิทานนำเรื่องนางตันไทรย และ ตัวละครจากนิทานซ้อน

1) ตัวละครหลักจากนิทานนำเรื่องนางตันไทรย มีเพียง 3 ตัว คือ นางตันไทรย พระเจ้าไธสุริยพาวราช และ วิจิตรวิจารณ์นามหามนตรี นำเสนอเป็นตารางการวิเคราะห์ ดังนี้

1.1) นางตันไทรย เป็นตัวละครนำ มีลักษณะเป็นตัวละครมิติเดียวซึ่งเป็น
ผู้เล่าเรื่องราวทั้งหมด มีบุคลิกลักษณะและนิสัย ดังนี้

ตารางที่ 21 บุคลิกลักษณะและนิสัยของนางตันไทรย

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
มีสติปัญญา	เหมือนนางตรีบิดา มีอายุได้ 8 ขวบ ยังช่วยมารดาให้พ้นทุกข์ ได้ อันตัวลูกนี้มีอายุได้ แล้ว กลใดจึงจะมีช่วยบิดาให้พ้น จากทุกข์ได้เล่า (7)	ความมีสติปัญญาเป็นลักษณะ เด่นของนางตันไทรย เพราะ นางได้ใช้สติ ปัญญาของนาง พาให้ตนเองและครอบครัวรอด พ้นจากราษฎรนอกจากนั้นยัง เป็นที่รักใคร่ยอมรับนับถือจาก นางนักพฤษศยกุลกำนัล เหล่า เทพยดา และเป็นที่โสมมสนัย ของพระเจ้าไอสุริยพราหมณ์ พระมหามหาจักรพรรดิได้ นางรัตนารี จึงแต่งตั้งยกย่องให้ นางเป็นเอกอัครมเหสี เหนือกว่านางทั้งปวง หลังจาก นั้นนางก็ยังได้เล่าปกรณัม ถวายเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ พระองค์ของพระเจ้าไอสุริย พราหมณ์ ตามจาริตแห่งเบ็ญ รพษัตรีอีกด้วย
	ฝ่ายผู้อมรเทพ ก็ให้สาธุการ ปรากฏแก่ชนทั้งหลายว่า ดูกร บพิตร พระองค์จะเลือกสกุล นารีอันมีในไตรภพนี้แลนางใด จะมีปรีชายิ่งกว่านางตันไทรย นี้หาได้แล้ว แลพระองค์ได้ ทรงสดับปกรณัมทั้ง 3 นี้ แม้ พระองค์จะปรารภนาสรวรรค์ สมบัติก็จะได้ดูจนนิยมนั้นแล (124)	
มีความกตัญญู	เหมือนนางตรีบิดา มีอายุได้ 8 ขวบ ยังช่วยมารดาให้พ้นทุกข์ ได้ อันตัวลูกนี้มีอายุได้ แล้ว	เมื่อบิดาของนางเกิดความ ทุกข์กังวล นางก็เป็นธุระเข้า

ตารางที่ 21 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความอ่อนน้อมถ่อมตน	กลใดจึงจะมีช่วยบิดาให้พ้นจากทุกข์ได้แล้ว (7)	มาช่วยคลี่คลายดูเป็นกิจของตน ทำให้ครอบครัวพ้นจากราษฎร และนางยังมีโอกาสเข้าเฝ้าพระ มหากษัตริย์ ใช้สติปัญญาเป็นที่ประจักษ์จนได้รับแต่งตั้งยกย่องให้เป็นเอกอัครมเหสี
	นางจึงว่าแก่นายทวารบาลว่า ดูกรท่าน ข้านี้มาอยู่เป็นข้าทูล ละอองพระบาทพระเจ้าอยู่หัวแล้ว และจะเข้าออกนอกเวลา ในเวลา แม่นยำผิดพลั้งหนักเบาประการ ใดก็ดี ผิดแม่นยำผู้คนอลหม่านอยู่ ด้วยข้านี้ ถ้าเข้าออกรับส่งข้า พี่ เอื้อยพี่อ้ายหญิงและชายทั้งนี้ พี่ จงช่วยอวยพรว่ากล่าวสั่งสอนด้วย ข้าเป็นชาวประเทศบ้านนอก ว่า แล้วนางก็ลาไป (45)	เมื่อขบวนแห่นางนางตัน ไตรยเข้าถวายตัวแด่พระเจ้าไอ สุริยพาหราช ถึงประตูวังนางก็ กล่าวฝากเนื้อฝากตัว ด้วย ความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำให้ นายทวารบาลฝ่ายหญิงชายทั้ง ฝ่ายนอกฝ่ายใน ต่างก็ชื่นชม สรรเสริญนาง
	ครั้นนางมาถึงท้องพระโรง ณ เรือนหลวง นางก็สถิตสถานที่ สมควร แล้วปราศรัยด้วยมหาลลิตา นารีนางเฒ่า นางแก้วว่า ข้าแต่ท่าน ยาย ป้า น้ำ ที่ข้านี้ยอมมาเป็นข้าทูล ละออง	นางตันไตรยกล่าวฝากเนื้อฝาก ตัวด้วยความอ่อนน้อมแก้มหาลลิต กานรีนางเฒ่าแก่ทั้งหลาย ด้วยการเรียกว่า “ท่านยาย ป้า น้ำ” เสมือนเป็นญาติผู้ใหญ่ของ ตน จึงทำให้นางเหล่านั้น

ตารางที่ 21 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	รู้ดีพระบาทแล้วแม่นจะเจรจา พลั้งพลาดในพระราชอาชญา กฤษฎีกาคำหนักเบาประการ ใด ขอท่านได้เ็นคู่ช่วย ตักเตือนสั่งสอนข้าเจ้าด้วย เถิด (46)	ต่างสรรเสริญชื่นชม

1.2) พระเจ้าไอสุริยพาทราช เป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ครอง
กรุงปาดลีบุตรมมหานครราชธานี มีบุคลิกลักษณะและนิสัย ดังนี้

ตารางที่ 22 บุคลิกลักษณะและนิสัยของพระเจ้าไอสุริยพาทราช

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ ยิ่งใหญ่	สมเด็จพระมหากษัตริย์ พระองค์นั้นทรงราชธรรม และ ประกอบ ด้วยมหาสมบัติ มโหฬาร และมีนางพระสนม แสนสาว 6 หมื่น อ้าพลด้วย ท้าวพระยาพฤตมาตย์มนตรี คฤหบดีเศรษฐี และ พราหมณาจารย์ทั้งหลาย เข้า เฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าไอ สุริยพาทราชนั้นวันละ 8 หมื่น มิได้ขาด...และมีพระมหา กษัตริย์อันเป็นประเทศราชมา	การอธิบายความเป็น พระมหากษัตริย์อันยิ่งใหญ่ ของพระเจ้าไอสุริยพาทราชนี้ ผู้แต่งบรรยายด้วยการ เปรียบเทียบให้เห็นอย่าง ชัดเจนว่ายิ่งใหญ่เพียงใด เช่นไร เช่น ความแน่นขัน ของพระมหา กษัตริย์เมือง ประเทศราชที่เข้าเฝ้านั้น พระ มงกุฎกระทบกัน จนเพชรนิล จินดาที่พระมงกุฎหลุดร่วง เจ้าพนักงานกวาดได้ถึงวันละ

ตารางที่ 22 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	เป็นเมืองออกนั้น 101 เมือง ถ้า แลมีการพระราชพิธีตรุษสารท ก็ดี และทำพระยาสามนต์ และเสนาบดี มนตรีเศรษฐี ทหารแก้วกล้าทั้งหลายทั้ง ปวง มาเฝ้าพระมหา กษัตริย์ ในท้องพระโรงทอง 12 กำนัน สุดชั้นเนตรหนึ่งแล (1-2)	12 ทะนาน หรือทำวพระยา แสนเสนาบดีที่เข้าเฝ้าอย่าง แน่นขนัดนั้น ไม่อาจจะ เหลียวซ้ายแลขวาน้ำหลังได้ เลย นับเป็นการเปรียบเทียบ ที่ทำให้เห็นความยิ่งใหญ่และ พระบรมเดชานุภาพของ พระเจ้าไศสวริยาพหราชได้ อย่างชัดเจน และเปี่ยมไป ด้วยความงามด้าน วรรณศิลป์
	ครั้นสมเด็จพระมหากษัตริย์ เสด็จออกสู่พระบวรสถาน พระโรงชัย ทำวพระยามหา กษัตริราชทั้งหลายกร ประณมถวายบังคมคัลคับคั่ง แต่หม่อมขุนกระบะทบ กระทั่ง กัน และเนาวรัตน์ลงท้องพระ โรงชัยทุกวัน ครั้นสำเร็จการ ราชพิธี และนายบริบาลกวาด ที่ท้องพระโรงนั้น เก็บได้ เนาวรัตน์ วันละ 16 ทะนานแล และพระเดชานุภาพ พระมหากษัตริย์เจ้านั้นเสมอ เหมือนด้วยเดชานุภาพ พระสุริยาอาทิตย์เมื่อเวลาเที่ยง	

ตารางที่ 22 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ทรงเอาแต่พระทัยตนเอง	และทำวพระยาแสนเสนาบดี ทั้งหลาย อันอยู่ ณ ที่เฝ้า พระมหากษัตริย์นั้น บ มิอาจ เหลือบดูซ้ายขวาน้ำหลังได้ (2-3)	
	ทำวพระยามนตรีพริยโยธา ทั้งหลาย ได้ยินเสียงพิณพาทย์ ส่งองกลองแตรสังข์มโหระทึกดุ ริยดนตรีบำเรอสมมานั้น ทำว พระยาสมนตราชทั้งหลายอัน อยู่ในที่เฝ้านั้นก็เหลียวดู จึง สมเด็จทำวไอสุริยพาหราชทรง พระโกธ มีพระเนตรแดงดุจ ดาวฤกษ์โรหิณี มีพระองค์สั้น ดุจบุรุษผู้ 1 เอาพระเนนมาทาบ ขนดหางพญานาคราชแล้ว ทำวไอสุริยพาหราช จึงมีพระ ราชโองการสั่งแก่วิจิตร วิจารณ์ามหามนตรี ให้เอาพระ ยาสมนตราชพริยโยธา ทั้งหลายนั้น ไปประหารชีวิต เสีย (3)	พระเจ้าไอสุริยพาหราช สั่งให้ นำพระยาสมนตราชที่เข้า เฝ้าอยู่ไปประหารชีวิต ด้วย ความผิดเพียงแค่เหลียวไปดู ขบวนแห่ที่ผ่านมาเท่านั้น จึง สะท้อนให้เห็นถึงการเอาแต่ พระทัยตนเองของพระองค์ อย่างชัดเจน

ตารางที่ 22 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	เราเป็นพระมหากษัตริราช	เมื่อได้ทราบว่าเป็นพระมหา
	ดำรงยศอันมีมา จำเราจะทำ	กษัตริราชเจ้าแต่ก่อนก็ทำการ
	การวิวามงคลหาอัศวมเหสีจึง	วิวามงคล พระองค์จึงมีพระ
	ทุกทิศจึงจะควร ครั้นทรงพระ	ประสงค์จะกระทำเช่นนั้นบ้าง
	ดำริดังนี้ แล้วจึงมีพระราช	จึงให้วิจิตรวิจารณ์นามหานตรี
	โองการตรัสสั่งแก่วิจิตร	ไปหาเด็กสาวซึ่งมีชาติวุฒิอายุ
	วิจารณ์นามหานตรี ให้หานาง	เพียง 9-10 ปีมาถวายคืนละคน
	เบญจกัลยาณีเข้ามาถวายแก่	ปีหนึ่งอย่าให้ขาดการกระทำ
	เราวันละคน ตั้งแต่วันพรุ่งนี้ไป	ดังกล่าวด้วยทรงเอาแต่พระทัย
	จนได้ปี 1 อย่าให้ขาด จงจัดดู	ตนเองนั้น ทำให้วิจิตรวิจารณ์
	แต่ในลูกพระยาและมนตรี	มหานตรีต้องหานางมาถวาย
	เศรษฐีอันประกอบด้วยชาติ	ทุกวันจนผ่านไป 159 คน วิจิตร
	ตระกูล แต่อายุได้ 9 ปี 10 ปี ส่ง	วิจารณ์หาไม่ได้ จึงเกิดทุกข์
	มาให้ได้ปี 1 อย่าให้ขาด	อย่างหนัก จนนางตันไทรย ผู้
	ถ้าวันใดแลขาดไซ้ให้ลง	เป็นบุตรที่ต้องใช้ปัญญาช่วยบิดา
	อาญาแก่วิจิตรวิจารณ์มหา	ตนและครอบครัวให้พ้นราชภัย
	มนตรีกับทั้งโคตรแห่งท่านจะ	นั้น และนางก็มีโอกาสเข้าเฝ้า
	สิ้นชีวิต (5)	ถวายตัว ได้แสดงสติปัญญาจน
		ได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้เป็น
		เอกอัศวมเหสี แต่ก็เป็นโอกาสให้
		นางได้เล้าถรมเนียมนิยายตาม
		จารีตโบราณถวาย อีก 3
		ปกรณัม คือ นนทุกปกรณัม
		ปักชีปกรณัม และปัสจ
		ปกรณัม

1.3) วิจิตรวิจารณ์นามหามนตรี เป็นมหามนตรีของพระเจ้าไอสุริยพา-
หราช เป็นใหญ่กว่ามนตรีกษัตริย์ทั้งหลาย มีบุคลิกลักษณะและนิสัย ดังนี้

ตารางที่ 23 บุคลิกลักษณะและนิสัยของวิจิตรวิจารณ์นามหามนตรี

บุคลิกลักษณะ และนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
มีความจงรักภักดี	จึงวิจิตรวิจารณ์นามหามนตรีกราบทูล ฉลองว่าข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายหาก เหลือวแลดูพราหมณ์กล่าวกัลยาณีมา ตามฤกษ์อันดีอุดม เวลาประกอบกล่าว ภรรยาแล้วมารับไป ณ วันนี้ อนึ่งโหร พฤตามาตย์กล่าวแต่อาทิมาว่าทำการ วิวาห์มงคล เมื่อเวลาเช้านั้น พระพรหม ย่อมเสด็จมาอยู่ในตาผู้ชาย พระ สุรัสวดีเสด็จมาอยู่ในตาผู้หญิง เมื่อผู้ แก่ผู้เฒ่ารับป่าวสาวขึ้นไปอยู่แทบที่ นอน ประดิษฐานที่นอน ชายนั้นคือ องค์พระอิศวร หญิงนั้นคือองค์นางอุ มากคหวดี เพราะเทวดาทั้งหลายมา กระทำการวิวาห์มงคล เพราะเหตุจะให้ สุขสวัสดิ์ จึงข้าพระพุทธ เจ้าท้าวพระ ยาสามนต์ ราช และอำมาตย์มนตรีวิริย โยธาทั้งหลายเหลือวแลดู เพราะเหตุดัง ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลนี้แล (4)	เมื่อพระเจ้าไอสุริยพาหราช สั่ง ให้ประหารชีวิตพระยาสามนต์ ตราขที่เข้าเฝ้าอยู่ ด้วยความผิด เพียงแค่เหลือวไปดูขบวนแห่ วามงคลที่ผ่านมามาเท่านั้น ด้วย ความจงรักภักดีวิจิตรวิจารณ์ นามหามนตรีจึงกล้าทูลทัดทาน และแสดงข้อเท็จจริง ยกข้ออัน เป็นมงคลมากกล่าว เพื่อให้ พระมหากษัตริย์ทรงคลายความ พิโรธ เพราะหากไม่กล้ากราบทูล ปล่อยไว้พระมหากษัตริย์ทรง กระทำตามอำนาจแห่งอารมณ์ โกรธ เช่นนั้น ก็จะทำให้เหล่า เสนาอำมาตย์ต้องถูกประหาร ชีวิตลงไปเป็นจำนวนมาก หน้าที่ ของอำมาตย์ที่ดีจึงต้องมีความ จงรักภักดี กล้ากราบทูลทั้งสิ่ง ที่ถูกและผิด เพื่อมิให้พระ เกียรติยศของพระมหากษัตริย์ ต้องมัวหมองไปด้วยการกระทำ ตามพระทัยของพระองค์เอง

ตารางที่ 23 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะ และนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ปฏิบัติหน้าที่อย่าง เคร่งครัด ไม่ขาดตก บกพร่อง	วิจิตรวิจารณ์นามหามนตรีรับพระราช โองการแล้วก็ถวายบังคมลาออกมา จึง ไปจัดได้บุตรท้าวพระยาสามนตราฯ อันประกอบ ด้วยเบญจกัลยาณี... ถวายวิวาห์ มงคลมิได้ขาดสักวันเลย (5)	เมื่อวิจิตรวิจารณ์นามหามนตรีรับ พระบรมราชโองการแล้ว จึงไป จัดเตรียมหานางผู้มีอายุ 9-10 ปี ที่เพียบพร้อมด้วยเบญจลักษณะ เข้าถวายตัว คั้นละ 1 คน แต่ พระเจ้าไศสุริยพาหราช เพื่อทำ การวิวาห์มงคลตามพระ ประสงค์ จนหาไปได้ 159 คน ก็หาไม่ได้ อีก นางตันไตรยบุตร จึงอาสา บิดาเข้าไปถวายตัว และนาง ยืนยันกับบิดาว่าจะทูลทัดห้าม ปราชญ์องค์ใดไม่ให้หานางอื่น อีกต่อไปเลย ด้วยสติปัญญาของ นางตันไตรยจึงทำให้หน้าที่การ หานางเข้าเฝ้าถวายตัวของวิจิตร วิจารณ์สำเร็จลุล่วง

ตัวละครจากนิทานนำเรื่องนางตันไตรย มีเพียง 3 ตัว คือนางตันไตรย พระเจ้าไศสุริยพาหราช และวิจิตรวิจารณ์นามหามนตรี ซึ่งแต่ละตัวต่างก็มีบุคลิกลักษณะและนิสัยที่ไม่ซับซ้อนตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นลักษณะของตัวละครมิติเดียว ทั้งนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้เล่านิทาน ที่ให้ตัวละครมีบุคลิกลักษณะและนิสัยเช่นนั้น ก็เพื่อให้เรื่องมีการดำเนินไปตามเหตุตามผลนั้น เช่น การเอาแต่พระทัยตนเองของพระเจ้าไศสุริยพาหราชเป็นเหตุ ทำให้นางตันไตรยมีโอกาสเข้าเฝ้าถวายงาน ซึ่งก็เป็นผลนั่นเอง

1.4) ตัวละครจากนิทานชั้น เป็นตัวละครย่อยจากนิทานชั้นที่ยกมาเป็นอุทาหรณ์ในแต่ละเรื่อง ซึ่งตัวละครจะมีลักษณะมิติเดียว ไม่ซับซ้อน สรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 24 ตัวละครจากนิทานชั้นในนทุกปกรณัม

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
1. นางตรีบิดา	นางตันไตรย	เพื่อแสดงให้เห็นสติ ปัญญาของนางตรีบิดา	นางตรีบิดาผู้มีความกตัญญู ใช้สติปัญญาช่วยมารดาของตนให้พ้นมาจากการเป็นทาสของพราหมณ์ทั้งสาม
2. นายกอขาย	นางตรีบิดา	เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 2 ที่นางตรีบิดาเล่าเพื่อให้เห็นสติปัญญาของนายกอขาย	นายกอขายผู้มีความกตัญญู ใช้สติปัญญาช่วยมารดาของตนให้พ้นจากการจับกุมคุมขังของขุนเมืองได้
3. บุตรีขุนเมือง	นางตันไตรย	เพื่อแสดงให้เห็นสติ ปัญญาของบุตรีขุนเมือง	บุตรีขุนเมืองผู้มีความกตัญญูใช้สติปัญญาช่วยบิดาของตนให้พ้นจากราษฎรภัย
4. วิปักษณพราหมณ์	บุตรีขุนเมือง	เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 2 ที่บุตรีขุนเมืองเล่าเพื่อแสดงปัญญาของตนช่วยบิดา	บุตรีขุนเมืองเล่าเป็นอุบายเพื่อช่วยบิดาในการหาคนร้ายที่ขโมยทอง และพ้นจากราษฎรภัย เป็นเรื่องของนางลัดดาศรี
5. อุลลเศรฐี	พยัคฆ์	เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 3 ที่พยัคฆ์เล่าเพื่อให้นาง ลัดดาศรีรักษาสัตย์	พยัคฆ์เล่าถึงอุลลเศรฐีที่รักบุตรของตนและบุตรที่ขอมมาเลี้ยงไม่เท่ากัน ซึ่งเป็นบาป
6. พระมหาเถรรักศิษย์ ไม่เสมอกัน	โจร	เป็นนิทานชั้นชั้นที่ 3 ที่โจรเล่าเพื่อให้นางลัดดาศรีรักษาสัตย์	โจรเล่าถึงพระมหาเถรรักศิษย์ไม่เสมอกัน ซึ่งเป็นบาป

ตารางที่ 24 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
7. ท้าวเอฬาราช	วิปักษณ พราหมณ์	เป็นนิทานชั้นที่ 3 ที่ วิปักษณพราหมณ์เล่าให้ นางลัดดาศรีเข้าใจเรื่องบุพ เพ สันนิวาส	วิปักษณพราหมณ์เล่าถึง พระราชธิดาที่มั่นในสัจย์ที่มี ต่อพระบิดายอมแต่งงานกับ โชติ कुमार มั่นในรักต่อกัน จน ผ่านพ้นอุปสรรคได้
8. มาณพเลียงพังพอน	นายทวารบาลทิศ อุดร	เป็นนิทานชั้นที่ 4 เล่า เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นโทษของ การไม่พิจารณาไตร่ตรอง	ท้าวเอฬาราชแกล้งจะ ประหารนายทวารบาลทิศ อุดรที่ไม่เปิดประตูเมืองยาม กลางคืนให้ตามพระประสงค์ นายทวารบาลจึงเล่านิทาน เกี่ยวกับมาณพไม่พิจารณา ฆ่าพังพอนโดยไม่พิจารณา ไตร่ตรองถวาย
9. โอรสพระเจ้าอุพัทธ ราชาธิราช	นางตันไตรย	เล่าข้อธรรมแสดงปัญญา เพื่อเตือนสตินางสนมกำนัล ใน และพระเจ้าไอสุริยพาห ราช	นางตันไตรยเล่าให้ระมัดระวัง ในกำหนดสี่ประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส
10. เศรษฐีสุนทร	นางตันไตรย	เล่าข้อธรรมแสดงปัญญา เพื่อเตือนสตินางสนมกำนัล ใน และพระเจ้าไอสุริยพาห ราช	นางตันไตรยเล่านิทานอุทา หรณ์ ถึงข้อธรรม “ไปดีกว่าอยู่ หาบดีกว่าคอน นั่งดีกว่านอน จะกินให้รู้ให้พิจารณาก่อน”
11. โอรสพระเจ้า กรุงมัทราส	นางตันไตรย	เล่านิทานทดลองปัญญา	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราสเล่า นิทานเพื่อทดลองปัญญาให้ พระราชธิดาเฉลียวตอบ
12. เศรษฐีบุตร 4 คน	โอรสพระเจ้า กรุงมัทราส	เป็นนิทานชั้นที่ 2 เล่า นิทานทดลองปัญญา	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราสเล่า นิทานเพื่อทดลองปัญญาให้ พระราชธิดาเฉลียวตอบ ถึง 4 นาง ที่ไม่เลือกบุตรเศรษฐี 4 คนเพราะขาดปัญญา แต่ เลือกโจร มาปรมณิบัติ แล้ว แย่งกันเป็นภรรยาใหญ่

ตารางที่ 24 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
13. 4 มาณพ	โอรสพระเจ้า กรุงมัทราส	เป็นนิทานซ้อนชั้นที่ 2 เล่า นิทานทดลองปัญญา	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราสเล่า นิทานเพื่อทดลองปัญญาให้ พระราชธิดาเผลอตอบ ถึง 4 มาณพ ที่ต่างก็ช่วยหญิงจน มีชีวิต จึงถามว่าใครควรได้ นางเป็นภรรยา
14. จตุรพราหมณ์	โอรสพระเจ้า กรุงมัทราส	เป็นนิทานซ้อนชั้นที่ 2 เล่า นิทานทดลองปัญญา	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราสเล่า นิทานเพื่อทดลองปัญญาให้ พระราชธิดาเผลอตอบ ถึง พราหมณ์สี่คน ต่างก็ช่วย หญิงคนละอย่าง แล้วใคร ควรได้นางเป็นภรรยา
15. จตุรนารี	โอรสพระเจ้า กรุงมัทราส	เป็นนิทานซ้อนชั้นที่ 2 เล่า นิทานทดลองปัญญา	โอรสพระเจ้ากรุงมัทราสเล่า นิทานเพื่อทดลองปัญญาให้ พระราชธิดาเผลอตอบ ถึง หญิงสี่คน ที่ผิวบางต่างกัน ไป จึงถามว่าใครผิวบางที่สุด
16. พราหมณ์เลือก เมีย	นางตันไตรย	เพื่อแสดงปัญญาและข้อ ธรรม	พราหมณ์ที่ต้องเสียสิริจาก ภรรยาที่มีชู้ จนทำให้หายนะ
17. สุบินกุมาร	นางตันไตรย	เพื่อแสดงปัญญาและข้อ ธรรม	สุบินกุมารผู้มีปัญญาธิการ ที่ต้องเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ แต่ก็ได้ครองราชสมบัติใน ที่สุด
18. นายลำเภาชื่อสุริย วาณิช	นางตันไตรย	เพื่อแสดงปัญญาและข้อ ธรรม	ภรรยานายลำเภา แม้จะถูก สามีนำมาทิ้ง แต่นางก็ ซื่อสัตย์ มีวิริยะในการ ประกอบอาชีพจนร่ำรวย และได้พบสามีในที่สุด

ตารางที่ 24 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
19. พระเจ้าไตรวัต	นางตันไทรย	เพื่อแสดงปัญญาและข้อ ธรรม	พระเจ้าไตรวัตผู้รู้ภาษาสัตว์ จนเกือบต้องเสียชีวิต แต่ได้ พระสติจากการรู้ภาษาสัตว์ จึงรอดมาได้

2.3.2 ตัวละครจากนวนิยายทุกปกรณัม

ตัวละครจากนวนิยายทุกปกรณัม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวละครหลักจากนวนิยายทุกปกรณัม และตัวละครจากนิทานชั้นนี้ ดังนี้

1) ตัวละครหลักจากนวนิยายทุกปกรณัม ที่มีบทบาทโดดเด่นในการดำเนินเรื่อง มี 5 ตัว คือ พระยาริผัวเมีย นนทกราช สัจชีพ จันทลีหราช และสิงคาลมนตรีกทั้งสอง (สังวทันต์ และวายุภักษ์) ซึ่งตัวละครแต่ละตัวมีบุคลิกลักษณะและนิสัย นำเสนอการวิเคราะห์เป็นตารางดังนี้

1.1) พระยาริผัวเมีย เป็นตัวละครในนิทานชั้นนี้เรื่องที่ 20 เรื่องพระยาริผัวเมีย ซึ่งเป็นเรื่องเริ่มต้นของนวนิยายทุกปกรณัม ที่นางตันไทรยเล่าถวายพระเจ้าไอสุริยพาหาราช กล่าวถึงพระยาริผัวเมียจนสามภรรยาคนหนึ่ง มีอาชีพตัดฟืนขาย ซึ่งมีบุคลิกลักษณะและนิสัย ดังนี้

ตารางที่ 25 บุคลิกลักษณะและนิสัยของพระยาริผัวเมีย

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความวิริยะอุตสาหะในการ ทำมาหากิน และอดออม	มีทิลทกพระยาริ 2 สวามี ภรรยา เคยตัดสุกะรุกขามา ขายเลี้ยงชีพแลหอยบับล้ำสม ทองที่เหลือกินได้วันละ 2 กระษาปณ์ ครั้นจระกาดนาน มามีทองถึง 100 กระษาปณ์)	พระยาริผัวเมีย ซึ่งเป็นคน ยากจน มีอาชีพตัดฟืนขายนั้น แต่ด้วยเป็นผู้มีความวิริยะ อุตสาหะในการทำมาหากิน และอดออม เก็บเงินที่เหลือ จากการใช้จ่ายไว้ทุกวันจนใน

ตารางที่ 25 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	จึงซื้อแม่โค 1 ชื่อนันทลีมาเลี้ยงไว้แลพระยารัทั้ง 2 บรรทุกฟันเต็มหลังนางโคนันทลีแล้ว ส่วนอาตมะทั้งสองก็หาบมาด้วย ขายได้ทรัพย์ทวีขึ้นวันละ 5 กระชาปณ์ จนมั่งมีบริบูรณ์ขึ้นเป็นอันมาก (127)	ที่สุดก็สามารถซื้อแม่โคมาช่วยบรรทุกฟันได้ แม้จะมีแม่โคมาช่วยงานแล้ว แต่ทั้งสองก็ยังคงหาบฟันด้วยตนเองอีกด้วย จึงยังมีรายได้มากขึ้น จนร่ำรวยขึ้นเป็นอันมาก
	พระยารัมีทรัพย์ถึง 80 โกฏิ เกวียนถึง 500 ทาสีทาสาใช้สอยกลั่นกลาด ปรากฏเกียรติยศจนทราบถึงพระกรรมพระเจ้าธรรมบาลราช ฯ มีพระราชโองการให้หาพระยารัทั้ง 2 มาถามว่า ท่านค้าขายมาช้านานล้ำสมทรัพย์ไว้ได้ 80 โกฏิจริงหรือ พระยารัทั้ง 2 รับว่าจริง ทำวธอพระราชทานที่ตั้งให้ชื่อธรรมจิตต์เศรษฐี	ความวิริยะอุตสาหะ ความอดทนความตั้งใจ ความประหยัดและอดออมของพระยารัทั้งสอง มีผลทำให้กิจการค้าขายด้วยกองเกวียนมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นเป็นลำดับ จนมีกองเกวียนถึง 500 เล่ม เกวียน และยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐีประจำเมืองที่ธรรมจิตต์เศรษฐี
มีความกตัญญู กตเวที และความเมตตา	พ่อเอ๋ย นนทุกราชลูกข้าเรี่ยวแรงนักหนา นันทลีมารดาเจ้าชราแล้ว เรี่ยวแรงถอยถดลดล้าลง อย่าเลยจะหาโคอื่นมาเทียมเป็นคู่กับนนทุกราชเถิด (128)	พระยารัทั้งสองมีความกตัญญู กตเวที และความรักเมตตาต่อนางโคนันทลี ที่ใช้แรงงานจากนางโคจนร่ำรวย เมื่อนางแก่เฒ่าก็ปลดระวางนางด้วยความกตัญญู คือ ความรู้คุณต่อนางโค และกตเวที คือ การทดแทนคุณต่อนางโคนันเอง

ตารางที่ 25 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	ครั้นพระยารัทั้ง 2 ได้เป็น เศรษฐีแล้ว แต่งอลงกต ประดับนันทุกราชแลสญชีพ ด้วยอาภรณ์พร้อมพริ้งพวณ รวย สายทามแลอ้อมแอ่งแปรก รัตนะตาบตุ้มทอง กรองเชิงช่อง หางแล้วด้วยเนาวรัตนมณีสี พรายทั้งเชือกไขว้กันด้วยไหม คลึงไคลด้วยไหมเบญจพวณ สุวรรณแนบแนมแวววาว งาม ตละรูปโคอันช่างลิตเขียน วิจิตรบรรจง (129) ครั้นเศรษฐีมาถึงเข้านั่งลงล้อม ลูกหน้าลูกหลัง อัสสุธราไหล หลังลงมีทรงกายอยู่ได้ หวาดไหวระทดเล่ห์แม่ดผีสิง มือโถมลูบเข้าเศร่าโคกาทิไรว่า ว่า พ่อเอ๋ย เจ้านนทุกราชเพื่อน ไรเจ้าอาสาบิดามารดามาแต่ ยังเข็ญใจจนได้เป็นเศรษฐี เจ้า มาสิ้นชีวิในปากกลางทางทุเรศ ร้างแรมไพร แม่อยู่ในคฤหาศ นิवासสถาน บิดามารดาจะแต่ง สักการะเจ้าให้ลือชา เมื่อมาอยู่ ในดงชันนี้สุดปัญญา (157)	

ตารางที่ 25 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	ถ้าบุตรเราค่อยหายคลายโรค ไซ้ร้ จงจูบบุตรเรากลับไปบ้าน ถ้าบุตรเรานฤชีฟ้าไซ้ร้ ท่านทั้ง 4 จงส่งสักการบุตรเราทั้งเครื่อง อลังการภรณ์นี้เถิด (158)	เมื่อพระยารั้ทั้งสองได้เป็น เศรษฐีแล้ว ก็รู้สำนึกในบุญคุณ ของโคทั้งสอง จึงตอบแทนคุณ ด้วยการประดับตกแต่งโคทั้ง สอง และเครื่องประกอบเกวียน ที่โคทั้งสองเทียมอยู่นั้นด้วย สุวรรณ รัตนมณี และเพชร พรรณอันมีค่า เพื่อแสดง ความรู้สำนึกกตัญญูต่อกอเวที ต่อโคทั้งสอง เมื่อนนทุกตัดสินใจจะแยกตัว เป็นอิสระออกจากกองเกวียน ของเศรษฐี จึงแสวงทำตายนอน อยู่ ด้วยความรักและสำนึกใน บุญคุณ เศรษฐีทั้งสองต่าง ร้องให้พรำพรำด้วยความรู้สึก เศร้าโศกยิ่งนักที่ต้องสูญเสีย ทุกไป และไม่อาจจัดการศพ อย่างสมเกียรติ เพราะอยู่กลาง ป่ากลางดง

ตารางที่ 25 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		เศรษฐีตัดสินใจเลิกกองเกวียน กลับบ้าน โดยให้ชายสี่คน ไถนาจนทั่วแล้วส่งเสียดูจ นนทุกเป็นบุตรของตนว่า หาก นนทุกหายจากโรคให้พากลับ บ้าน หากตายก็ให้ทำพิธี สักการะด้วยเครื่องประดับ อย่างสมเกียรติ

1.2) นนทกราช เป็นโคที่มีเชื้อสายจากโคอุสุภราชแห่งพระอิศวรเจ้า
เมื่อนางโคนันทลีไปกินหญ้าที่โคอุสุภราชถ่ายปัสสาวะรดไว้ นางจึงตั้งครรภ์ เมื่อคลอดออกมาเป็น
โคเผือกเพศผู้ พระยารัษฎะเมื่อยินดีนัก แต่งบาศรี ตกแต่งโรงเรือนสะอาดสะอาดอันอาศัย อภิบาล
เลี้ยงดูเป็นอย่างดี มีพละกำลัสมหาศาล เมื่อโตขึ้นจึงให้นาม “นนทกราช” เป็นตัวละครสำคัญที่
ดำเนินเรื่อง มีบุคลิกลักษณะและนิสัย ดังนี้

ตารางที่ 26 บุคลิกลักษณะและนิสัยของนนทกราช

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
มีความรักอิสระ	สหายเอ๋ย อันประเทศป่านี้นี้ ผาสุกสนุก สนานักหนา ถ้า เศรษฐีปล่อยปละเราเสียในดง แดนนี้จะดีทีเดียว ซึ่งเราจะ ต้องการด้วยตุ้มตาบทองกรอง รัตนมณีนั่นเราไม่ยินดีดอก	โคนนทุกปรึกษากับโคสัญญาชีพ โค สหายร่วมเทียมเกวียนว่าต้องการ เป็นอิสระ หากินอยู่ในป่าแห่งนี้ไม่ ต้องการร่วมไปกับกองเกวียนอีก ต่อไป ด้วยเหตุผลว่าทำงานให้ เศรษฐีมานานจนร่ำรวยเพียงพอ แล้วแต่ตนเองยังถูกใช้อย่างโค

ตารางที่ 26 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีวิริยะ มุ่งมั่น ตั้งใจจริง	แต่เราอาสาเซ็นเกวียนมาก็ช้า นานจนเศรษฐกิจมีทรัพย์สิน 80 โกฏิแล้ว ควรจะปล่อยปละเรา กับสหายให้หาเงินเองจึงจะ ชอบ ชั่งไม่คิดกรุณาเราบ้าง เลย ใช้สอยเรากระไรอย่างโค สฤล สหายจะคิดประการใด เราไช้ไม่ไปด้วยแล้ว จะโลเล หลีกหนีอยู่ที่นี้ (130)	ชั้นต่ำ และคิดว่าเศรษฐกิจควรให้ ความกรุณาปล่อยให้หาเงินเอง ความคิดที่ต้องการเป็นอิสระนี้เอง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของนนทุก ปกรณัม
	ฝ่ายนนทกราชครั้นบุรุษทั้ง 4 ไปแล้ว ก็เลื่อนลูกจากที่นอน โสมนัสขึ้นชมว่า ได้สมมนิรท ของเราทั้งนี้ก็เพราะวิริยภาพ ความเพียร วิริยะนี้มีแก่ผู้ใด อาจให้ผู้นั้นลุ่มนิรทจินดาตั้ง ประสงค์ได้ ถ้าหาวิริยะมิได้ไช้ ก็จะมีแต่ปราชัยทุกประการ (159)	นนทุกมีความตั้งใจจริงในความ เป็นอิสระของตน จึงมีความเพียร พยายาม กล้าที่จะลงมือทำเลห์ กลั่นลมหายใจ เสมือนว่าตายแล้ว เป็นภาวะของผู้กล้า ที่เป็น แนวทางให้ดำเนินไปสู่ ความสำเร็จตามประสงค์ คือปลด แอกออกจากกองเกวียนของ เศรษฐกิจได้ จนเป็นอิสระอยู่ในป่า นั้น
มีจิตใจอยู่ในทำนองคลอง ธรรม ยอมรับชะตากรรม	นนทกราชให้อนุศาสน์สิ่งที่เป็น คติโดยยุติธรรมแก่พญาพาล มฤคราช ๆ ก็มีมโนสารภิมย์ อ่อนน้อมแน่นอนในสุจริต ธรรมทางอกุศลก็เสียสละ (164)	เมื่อนนนทกราชได้เป็นเพื่อนกับ จันท สีหราชแล้ว ก็นำข้อธรรมมา สั่งสอน จนพญาสีหราชในมนาว เข้าสู่สุจริตธรรม

ตารางที่ 26 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	นนทกราชก็ว่าเราไซ้รมิได้ คิดร้ายต่อมิตรสหาย และเมื่อ กาลจะมาถึงนั้นจะหนีรอดหรือ (207)	เมื่อสองพญาสัตว์เป็นมิตรต่อกัน ต่างก็ยึดมั่นในความต่อความเป็น มิตรนั้น แม้สิ่งกาลมนตร์ทั้งสอง จะพยายามมาแย่งให้แตกแยกก็ ไม่หวั่นไหว และนนทกมีความ เข้าใจในมรณานุสติว่าหากความ ตายจะมาถึงก็ไม่สามารถจะหนี ได้
มีความเป็นลูกผู้ชายเลือด นักสู้	ฝ่ายนนทกราชเหลือบเห็นพระ ยาราชสีห์ มีสังวทนต์แล วายุภักษ์แห่มาซ้ายขวาดังนั้น นนทกก็รำพึงว่า กาลจะมาถึง เราครั้งนี้แล้ว แลอาตมาจะเกิด มาเป็นชาติบุรุษ และจะหนีสมร ภูมินั้นมิควรเลย คิดแล้วก็ยืน แผ่คอยดูพญาราชสีห์อยู่ในที่ นั้น (229)	สิ่งกาลมนตร์ทั้งสองผลัดเปลี่ยน ไปยุยงพญาสัตว์ทั้งสองให้ แตกแยกกัน จนทั้งคู่เริ่มเคลิ้ม คล้อย ในที่สุดพญาสีหราชก็มาดู เห็นนนทกลองกำลังเล่นก่อกอง คิดว่าจะฝึกกำลังไว้ต่อสู้กับตนดัง คำยุยง ฝ่ายนนทกราช เมื่อเห็น จันทสีหราช มาพร้อมมนตร์ทั้ง สองก็รู้ได้ทันทีว่าความตายคงจะ มาถึงตนเองแล้ว แต่เมื่อเกิดมา เป็นลูกผู้ชายก็จะขอต่อสู้ โดยไม่ คิดที่จะหนีสนามรบ
มีปฏิภาณไหวพริบ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี	นนทกราชก็ผาดอ้างออกนาม ว่าอาตมานี้ชื่อนนทกราชฤทธิ พงศ์เผ่าโคขานองคัมหา มเหศวรผู้เป็นเจ้า โปรดเกล้า ให้เราลงมาเลียบแลดูเหล่า	เมื่อนนทกแยกตนออกจากกอง เกวียนเป็นอิสระได้สำเร็จ ณ บริเวณนั้นเป็นอาณาเขตของจันท สีหราช และบริวาร เมื่อได้มาพบ กัน นนทกเห็นพญาราชสีห์มา

ตารางที่ 26 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	มนุษย์และสรรพสัตว์ในพื้นภูมิ โลกทั้งปวงนี้ และสั่งให้เรา จดจำกำหนดนามแห่งผู้ซึ่ง กระทำความบาปและบุญราศีลงใน แผ่นทองทิพย์ นำไปถวายองค์ พระผู้เป็นเจ้า (163)	พร้อมด้วยฝูงบริวารอย่างคับคั่ง จึงกล่าวแนะนำตนเองว่าเป็นพงศ์ เผ่าโคอุสุภราชของพระอิศวรเจ้า ที่มายังโลกมนุษย์เพื่อจัดการ กระทำความดีเลวของมนุษย์และสรรพ สัตว์เพื่อนำไปถวายพระผู้เป็นเจ้า การกล่าวอ้างถึงพระผู้เป็นเจ้า และภาระหน้าที่ที่ต้องทำเพื่อพระ ผู้เป็นเจ้าของนนทุกให้เห็นว่าตน นั้นเป็นผู้มีความสำคัญ นับว่าเป็น การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี เพราะพญาราชสีห์เป็นสัตว์กิน เนื้อ และยังมาพร้อมเหล่าบริวาร สิงคาลอีกเป็นจำนวนมาก หากไม่ อ้างดัง กล่าวจึงอาจเป็นอันตราย แก่ตนได้

1.3) สัตว์ชีพ เป็นโคที่พระยาริผัวเมียซื้อมาเป็นคู่เทียมเกวียนกับนนทุก มีผิวกายดำดั่งนิลรัตน์ มีขนาดตัวเท่ากับนนทุกแต่พลังน้อยกว่า มีบุคลิกลักษณะและนิสัยดังนี้

ตารางที่ 27 บุคลิกลักษณะและนิสัยของวัชฐี

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความกตัญญูกตเวที	อันสหายจะคิดอย่างนี้มีขอบ เพราะเศรษฐีได้ฝึกสอนอภิบาล บำรุงเรายังกว่าโคคณาญาติ แห่งเราและสหายมาคิดหน่าย หนี กลัวเกลือกว่าเศรษฐีจะ โกรธจะทำทัณฑกรรมประหาร สหายจะคิดอ่านประการใด (130)	เมื่อนนทุกปรึกษาว่าจะแยก ตัวออกจากกองเกวียนเพื่อเป็น อิสระวัชฐีก็กล่าวเตือน ให้นนทุกมีความกตัญญู โดย ให้ระลึกคุณของเศรษฐีเพราะ เศรษฐีได้เลี้ยงดูโคทั้งสองมา เป็นอย่างดีจึงควรจะกตเวทีคือ การตอบแทนคุณ
มีความรอบคอบ	สหายมาคิดหน่ายหนี กลัว เกลือกว่าเศรษฐีจะโกรธจะทำ ทัณฑกรรมประหาร สหายจะ คิดอ่านประการใด (130) แม้ไม่มีผู้ใดบอกกล่าวเล่าคดี เกลือกจะเข้าดลใจเศรษฐีเอง (131) อันสหายซิดิตจะมีไปจะใคร่อยู่ ก็จงแลดูรัชชเชือกใหญ่เขาค้าง ไคลด้วยไหม 3 เกลียวเหนียว นาสิกไว้จะออกได้ไหน (131) ถ้าแลเศรษฐีแจ้งว่าสหายแสวง กระทำตาย จะให้ต้อยตีด้วย ท่อนไม้ และแทงด้วยประจุก สหายจะคิดประการใด (131) ถ้าเกลือกจะเข้าดลใจแก่เศรษฐี รู้ว่าดีกับร้ายนั้นหากแจ้ง (132)	วัชฐีจะคอยกล่าวแย้งและ ทัดทานนทุกด้วยเหตุผล ต่าง ๆ ด้วยไม่ต้องการให้นนทุก แยกตัวออกไปเป็นอิสระ เช่น เกรงว่าเศรษฐีรู้แล้วจะลงโทษ ข้อความทั้งหมดที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นถึงความรอบคอบ ของวัชฐีที่ยกมาเพื่อทัดทาน แก่นนทุกมิให้แยกตัวออกไป จากกองเกวียนของเศรษฐี ด้วยเหตุผล หลายๆ ประการ ที่นทุกจะต้องระลึกถึง และ จะต้องคิดหาหนทางในการแก้ ปัญหาไว้ล่วงหน้าด้วย

ตารางที่ 27 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความเข้าใจในหลักธรรมกฎแห่งกรรม	อันเราอุบัติเกิดมาชาตินี้กรรมเราก่อไว้จึงได้มาเป็นดิรัจฉานแล้วยังจะก่อกรรมทำแก้ท่านอีกเล่า ควรเราค่อยครองไปกว่าจะสิ้นบาปกรรมแห่งเราและเราจะประพาศมิชอบเล่าก็จะปราศได้แต่ความดิฉิน อนึ่งสิ้นชีพไปปรโลกก็จะลำบากเพิ่มเติมตามไป แม้จะอยู่ในสถานที่ใด ๆ ก็มีบุญและกรรมหากตกแต่งเอง (136)	สัญญาพิภพกล่าวเตือนสติคนทุกคนในเรื่องกฎแห่งกรรมว่า เกิดมาเป็นดิรัจฉานก็ถือว่ามีความกรรมแล้ว แล้วจะมาก่อกรรมกับเศรษฐกิจอีกเล่า จึงให้อยู่รับชะตากรรมไปจนกว่าจะสิ้นบาปนั้น เพราะไม่ว่าอยู่ที่ใดกรรมก็จะตามไปตกแต่งเอง ดังนั้นสัญญาพิภพจึงพยายามยกหลักธรรมกฎแห่งกรรมมาโนมน้าวใจให้คนทุกคนอยู่รับใช้กองเกวียนต่อไป

1.4) จันทสิหราช เป็นเจ้าป่าจันทะวณะรุกขะ ที่นันทุกราชได้เข้ามาอาศัย พญาราชสีห์มีสิงคาลจึงจอกสองตัวเป็นบริวาร คือสังวทันต์ และวายุภักซ์ บริวารแต่ละตัวมีบริวารตัวละหนึ่งพัน เป็นตัวละครที่สำคัญ มีบุคลิกลักษณะและนิสัย

ตารางที่ 28 บุคลิกลักษณะและนิสัยของจันทสิหราช

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีอิทธิฤทธิ์	พญาสีหราชเมื่อจะออกหาอาหารใช้รัก็ยอมผลาญแผลงสีหราชไป ศัพท์สะเทือนถึงไหนสรรพสัตว์น้อยใหญ่ก็ลัมพินาศแนไปถึงนั้น ท่านก็ยกเอาแต่	จันทสิหราช เป็นพญาสัตว์ผู้มีอิทธิฤทธิ์ เมื่อออกหาอาหารก็เพียงแต่คารามสุรสีหนาทเหล่าสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในระยะได้ยินเสียงจะถูกทำลาย

ตารางที่ 28 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ดวงหฤทัยและนัยเนตรยุคล เป็นอาหารตามประเพณี (164)	โศตประสาทจนสิ้นใจตาย แล้วพระยาราชสีห์ก็จะกิน เพียงดวงตาทั้งสองและหัวใจ ของสัตว์ที่ตายเท่านั้น ทั้งเนื้อ ให้เป็นอาหารแก่บริวาร
	สังวทันต์และวายุภักษ์กับ บริวารทั้งปวง ก็มีโศตประสาท แตกทำลายตายด้วยเสียงพญา ราชสีห์ ไม่เหลือเหลือ (230)	เมื่อพญาสัตว์ทั้งสองต่อสู้กัน เสียงคำรามของพญาราชสีห์ ก็ไปทำลายโศตประสาท ของสังวทันต์และวายุภักษ์ รวมทั้งบริวารต้องล้มตาย หมดสิ้น
มีจิตใจน้อมเข้าสู่ทางสุจริต ธรรม	นนทกราชให้อนุศาสน์สิ่งที่เป็น คติโดยยุติธรรมแก่พญาพาล มฤคราช ๆ ก็มีมโนสารภิมย์ อ่อนน้อมแน่อนในสุจริตธรรม ทางอกุศลก็เสียสละ บมิสู้ สมาคมด้วยสิ่งคาลทั้ง 2 คือ สังวทันต์และวายุภักษ์ อัน ประพฤติมลทินทางทุจริตนั้น (164)	เมื่อพญาสัตว์ทั้งสองสัญญา เป็นมิตรต่อกัน นนทาก็สั่ง สอนสิ่งที่เป็นคติโดยยุติธรรม จนทำให้จันทสีหราชน้อมไป ในทางสุจริตธรรม ไม่ไปสูงส่ง คบหากับสิ่งคาลมนตรีทั้งสอง ที่ประพฤติมลทินทางทุจริต ด้วยธรรมไม่เสมอกันนั่นเอง เมื่อสิ่งคาลมนตรีทั้งสอง
	อันสรรพสัตว์อุบัติในวัฏสงสาร แม้โลกหลงโมหันธ์ ผู้นั้นย่อม มีภัยพินาศขาดประโยชน์ (168)	กล่าวขยงจันทสีหราชให้ หวาดระแวงนนทก พญาสี หราชก็รู้เท่าทัน แล้วจึงสั่ง สอนว่าไม่ให้โลกหลง หาก ผู้ใดลุ่มหลงก็จะถึงแก่พินาศ และขาดประโยชน์

ตารางที่ 28 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีเหตุมีผล มีความพิจารณาไตร่ตรอง	ดูกรสังวทันตที่ชื่อว่าโลกแล้ว ย่อมถึงซึ่งทุกข์ เป็นเหตุที่จะให้ ก่อเกิดความพินาศขาด ประโยชน์จากลาภ (169)	จันทสีหราชถูกสิงคาลมนตรียั้ง ทั้งสองยุยงให้หวาดระแวง ต่อนนทุก แต่ก็มิได้หวั่นไหว พิจารณาด้วยเหตุด้วยผล
	อะตังนี้สูหาเกิดโลกจิตจํานง ให้ถูกระทำสงครามยุทธนาต่อ กัน ครั้นผู้ใดพินาศสูมาดหมาย ว่าจะได้เป็นอาหารหรือ (168)	ไตร่ตรองด้วยสติ จึงเข้าใจใน ธรรมชาติของสิงคาลมนตรียั้ง สองว่ามากล่าวยุยงเพื่อให้ พญาสัตว์ต่อสู้กัน เมื่อผู้ใด ตายก็จะตกเป็นอาหารนั่นเอง
	การจะเป็นมนตรีนี้อย่อมมีจิตคิด ระงับถ้อยความจึงจะดำรง พระมหากษัตริย์ได้ แลสูมา จิตทุจริตการดังนี้เล่ามิชอบ (177)	พญาสีหราชกล่าวเตือน วายุภักษ์ที่มากล่าวยุยงให้ แตกแยก แล้วสั่งสอนว่าเป็น มนตรีควรมีหน้าทีระงับดับ เรื่องราวเพื่อดำรงพระมหา กษัตริย์ให้คงอยู่ในสถานะที่ มั่นคง
	สุเจ้าหมื่นหิณชาติใจพาล ใคร จะฟัง สู ๆ แต่จะยุให้วิวาทกัน ทุกเมื่อ และการเป็นมนตรีไชร้ ก็ย่อมจะช่วยดำรง พระมหากษัตริย์จึงจะชอบ	พญาสีหราชกล่าวตำหนิ สิงคาลมนตรียั้งสองที่มายุยง ให้พญาสัตว์ทั้งสองสู้รบกัน แต่ด้วยความมีเหตุมีผล และ พิจารณาไตร่ตรองอย่างถ่อง แท้จึงเห็นข้อเท็จจริง

ตารางที่ 28 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
มีการตัดสินใจผิดพลาดด้วย อารมณ์ชั่ววูบ	เมื่อสุมาเย้ยให้ผิดกันดังนี้ ถ้าดู หาความพิจารณามีได้และต่อ ยุทธด้วยกันไซ้รู้ สุนิบบาย พินาศแล้วจะไปตกในมหา อเวจีนรกนั้นแล (206) ฝ่ายพญาราชสีห์เห็นดังนั้นมี ความโกรธเป็นกำลัง ก็วิ่งเิน จับนนททุก ราช ๆ ก็สับยุทธ ด้วยพญาราชสีห์เสียงสนั่น บรรลือลั่นนฤนาท อากาศ กลุ่มเป็นควันตลบตลอด ประหลาดยิ่งนักหนา (229)	ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้มีเหตุมีผล มี ความพิจารณาไตร่ตรอง แต่ ด้วยสิ่งคาลมนตรี้ทั้งสอง เพียรยุยงให้จันทสีหราชผิด ใจกับนนททุก จนพญาสัตว์ทั้ง สองเริ่มเคลิ้มคล้อย พญา ราชสีห์จึงไปสังเตดูเมื่อ เห็นนนทกลับเขากับศิลา กระเทีปพสุธาส่งเสียงดัง จึงคิดว่าฝึกกำลังไว้เพื่อต่อสู้ กับตน ด้วยความโกรธจึง ตัดสินใจด้วยอารมณ์ชั่ววูบ ขาดการพิจารณาไตร่ตรอง จึงเินเข้าต่อสู้กัน และใน ที่สุดก็ต้องเสียชีวิตทั้งคู่ด้วย อารมณ์ชั่ววูบ

1.5) สิงคาลมนตรี้ทั้งสอง (สังวทันต์และวายุภักษ์) เป็นมนตรี้ของ
จันทสีหราช ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นตัวละครที่ดำเนินเรื่องในนนททุกปกรณัม
มีบุคลิกลักษณะและนิสัย ดังนี้

ตารางที่ 29 บุคลิกลักษณะและนิสัยของสิงคาลมนตรทั้งสอง (สังวทันต์และวายุภักษ์)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความฉลาดกลัว มิได้พิจารณา	สังวทันต์ก็วันหาวดสะดุ้งตกใจระย้อยสนของเกล้าสำคัญคิดว่ามหาภูตปิศาจจะสังหารชีวิตให้พินาศ สังวทันต์ก็รีบพาบิรवारเล่นประดังแข่งกันมาแจ้งคดีแก่จันทสิหราชว่า ข้าบาทไปพบมหาภูตปิศาจตัวหนึ่ง ใหญ่มหึมานัก ล่องเข้ามาถึงอาณาเขตของเจ้ากูผู้มีอำนาจ (161)	เมื่อสังวทันต์ไปพบคนทุกสิ่งยืนผงาดอยู่บนจอมปลวกก็ตกใจด้วยความฉลาดกลัวอย่างยิ่ง มิได้พิจารณา ไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน รีบวิ่งไปพร้อมบิรवारเพื่อแจ้งแก่จันทสิหราชว่าพบปิศาจร้ายตัวใหญ่มหึมานัก
มีความโลภในอาหาร	จำเดิมแต่มหานนทุกราชท่านมาอยู่เป็นมิตร เรานี้อัดอาหารเกลือกน่านไปข้างหน้าโพนมหานนทุกราชท่านจะชวนชักพาไปหาตฤณชาติเป็นอาหาร ก็จจะเรื่อยไปตามกัน เออ เมื่อเป็นกระนั้นเรามืออดอาหารตายหรือ (164)	สังวทันต์ปรับทุกข์กับวายุภักษ์ว่า ตั้งแต่จันทสิหราชผู้เป็นนายเป็นมิตรกับคนทุกก็ทำให้พวกตนอดอยาก ด้วยจันทสิหราชมิได้มาสมาคมด้วยเหมือนเดิม ไม่ได้ติดตามออกหาล่าสัตว์เช่นเดิม ที่ตนเคยได้อาศัยบารมีอิทธิฤทธิ์สุรสีหนาทของพญาราชสีห์ทำให้สรรพสัตว์ล้มตาย เมื่อพญาสีห์ราชกินเพียงนัยน์ตาทั้งสองข้างขอเหยื่อ เนื้อสัตว์ก็จะเป็นของพวกตนและบิรवारอย่างอุดมสมบูรณ์นั้น ก็ไม่ได้รับอีกต่อไปจึงกังวลว่าจะอดอยากจนตาย

ตารางที่ 29 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ไม่มีความซื่อสัตย์	ดูกรสังวทันต์ สัตว์หมู่ใดเป็น อันธพาลเห็นแต่จะอึดท้อง ครั้นสิ้นชีพแล้วจะไปตกในมหา นรกอันเดือดร้อนนักหนาหาที่ พำนักบมิได้ (205)	พญาสีหราชกล่าวสั่งสอน แก่สังวทันต์ว่าอย่าเห็นแก่กิน เพราะหากตายไปแล้วก็จะตก นรก
	จำเราจะยุแหยงยอนให้พญา ไกรสรสู้กันกับมหานนทกราช ผู้ใดวินาศไชร้ ก็จะได้เป็น อาหารแก่เราในกาลนั้น (164)	สิ่งคาลมนตรี้ทั้งสองไม่มีความ ซื่อสัตย์และจริงใจใด ๆ แก่ผู้เป็น นาย เห็นแต่เพียงผลประโยชน์ คืออาหารเท่านั้น เมื่อเห็นว่า จันทสีหราชมิได้เอื้อประโยชน์ ด้านอาหารแก่ตนและพวกพ้อง เพราะไปคบหาสมาคมกับนน ทกราช จึงปรึกษากันว่าจะยุแหยงให้ พญาสัตว์ทั้งสองผัดใจกัน จนถึง ฆ่ากันจนตาย เพื่อตนจะได้กิน เป็นอาหาร
มีความมุ่งมั่นตั้งใจยุยง ทำลายมิตรภาพให้ แตกแยก	จำเราจะยุแหยงยอนให้พญา ไกรสรสู้กันกับมหานนทกราช ผู้ใดวินาศไชร้ ก็จะได้เป็น อาหารแก่เราในกาลนั้น (164)	เมื่อจันทสีหราชผู้เป็นนายผูก มิตรกับนนทกราชก็มีใจน้อมเข้า สู่สุจริตธรรม ไม่มาสมาคมกับ สองสิ่งคาลผู้ประพฤติมิชอบ ในทางทุจริต ทำให้สิ่งคาลทั้ง สองเสียผลประโยชน์คือไม่ได้ เดนอาหารเหมือนเช่นเคย จึง มุ่งมั่นตั้งใจ ร่วมกันยุยงให้พญา สัตว์ทั้งสองแตกแยกกันเพื่อ ผลประโยชน์ของตน

ตารางที่ 29 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	สังวทันต์ครึ่งฟ้าสีหราชก็ คมนาการบ้ายเบี่ยงเลียงหลัก ออกมาจ่านรจกัับวายุภักซ์ ว่า เรากล่าวคดีพญาราชสีห์ก็มี ฟังเลย สหายเอ๋ย ท่านไปทูลดู เล่าเถิด วายุภักซ์ก็ผาดคลุก คลานเข้าเฝ้าฟุบเพี้ยมเลียม เลียบทูลภิปรายว่า ... (169)	เมื่อสังวทันต์ยกคตินิทาน อุทาหรณ์มากล่าวอ้างยุงไม่ ได้ผล จึงให้วายุภักซ์ให้ไปทูล ยุงบ้าง
	วายุภักซ์จึงกล่าวว่า ผิดังนั้น ดูกรสหาย อย่าได้ร้อนใจ ไว้ พนักงานเราเอง เมื่อใดเราเฝ้าให้ ท่านทั้ง 2 นี้ผิดกันเสียได้ไซ้ เราจึงจะมีความดีเมื่อนั้น (205)	สิ่งคาลทั้งสองมีความตั้งใจ จริง เพียรพยายามอย่างไม่ ท้อถอย ผลัดเปลี่ยนเข้าไป กล่าวยุงให้พญาสัตว์ทั้งสอง แตกแยกกัน แม้จะโดนตำหนิ ก็ไม่ท้อถอย
	จึงสังวทันต์กล่าวแก่วายุภักซ์ ว่า เรว่ากล่าวด้วยจารีต โบราณเท่าใดก็ดี สีหราชก็มี ฟังเอาแล้ว ที่นี้มาจะไปเฝ้า ทูลราชเล่าเถิด (206-207)	เมื่อยุงข้างฝ่ายจันสีหราช ไม่เป็นผลสิ่งคาลมนตรีทั้ง สองจึงตัดสินใจจะเข้าไปยุง ข้างฝ่ายนทกราชบ้าง
	สังวทันต์สนทนากับด้วยนทกร ราชแล้ว ก็ลาออกมาจ่านรจกัับ ด้วยวายุภักซ์ว่า ดูกรสหาย เรา ไปชวนชักทำเนียบจ่านรจกัับ กล่าวด้วยเอนกปริยายต่าง ๆ	สิ่งคาลมนตรีทั้งสองต่าง มุ่งมั่นเพียรพยายามหา ทำเนียบนิยายต่าง ๆ เข้าไป เล่าเพื่อยุงพญาสัตว์ทั้งสอง ให้แตกแยกกัน และคอย สังเกตดูว่าเกิด ปฏิกริยา เช่นใด ในที่สุดวายุภักซ์ก็เห็น

ตารางที่ 29 (ต่อ)

บุคลิกลักษณะและนิสัย	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	นนทุกราชก็ไม่เชื่อฟังเราบ้างเลย วายุภักษ์จึงว่า สหายเอ๋ย อย่าร้อนใจเลยไว้ธุระเราเองเถิด อันเล่ห์กระเท่ห์ที่เขาจะผิดกันนั้นเราเห็นมีอยู่แล้ว (226)	จุดที่จะนำมากล่าวขยู่ยงได้ด้วยความสะดวกสบายอย่างต่อเนืองจึงทำให้พญาสัตว์ทั้งสองต้องหวั่นไหวอยู่บ้าง ประกอบกับด้วยอารมณ์ชั่ววูบที่ขาดการพิจารณาไตร่ตรองในที่สุดพญาสัตว์ทั้งสองก็ต่อสู้กันสมตามเจตนารมณ์ของสิ่งคาลมนตรีทั้งสอง

2) ตัวละครจากนิทานซ้อน เป็นตัวละครจากนิทานซ้อนที่ยกมาเป็นอุทาหรณ์ในแต่ละเรื่อง ซึ่งตัวละครจะมีลักษณะมิติเดียว ไม่ซับซ้อน สรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 30 บุคลิกลักษณะและนิสัยของตัวละครจากนิทานซ้อน

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
20. พระยารัษฎะเมียม	นางตันไทรย	แสดงข้อธรรมตามโบราณจารีตถวายพระเจ้าไอสุริยพาหราช	เป็นการเล่าถึงกำเนิดโคชนนทุกราชที่ต้องการจะแยกตัวออกเป็นอิสระจากกองเกวียนของพระยารัษฎะเมียมแต่สัญญาให้เพื่อโคคุ้มเทียมเกวียนกล่าวแย้ง
21. กษัตริย์สรโนธมาราช	สัญญา	แย้งการแยกตัวเป็นอิสระของนนทุ	เกรงจะมีสิ่งดลใจเศรษฐีให้รู้ดังกษัตริย์สรโนธมาราช มีสิ่ง ดลใจให้รู้ว่าใครจะรักภักดี

ตารางที่ 30 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
22. ชายชาวชนบท	สัจชีพ	แย้งการแยกตัวเป็นอิสระของนนทุก	เกรงจะมีสิ่งคลายเศรษฐกิจให้รู้ดัง ชายชาวชนบทรู้ว่าทาสชายสาม คนนั้น ใครรู้สึกกับตนอย่างไร ก็ จะปฏิบัติตอบดั่งนั้น
23. ตากับยายชาว ชนบท	นนทุกราช	แย้งสัจชีพ	เล่าถึงตายายที่จะต้องได้สมบัติ แม้ใจจะมาชุด ตายายก็ยังคงได้ สมบัตินั้น
24. พระเจ้ากรุงศรี ภิรมย์มหาราช	สัจชีพ	แย้งการแยกตัวเป็นอิสระของนนทุก	พระเจ้ากรุงศรีภิรมย์มหาราช ลงใจสองพี่น้องที่ขอมาเลี้ยงจน ทราบว่ามีดีนักดี
25. นางกะเชอรว	นนทุกราช	แย้งสัจชีพว่าหากรู้ ชวนชวาก็รอดชีวิตได้	ภริยานายสำเภาผู้มีสติปัญญา ถูกนายสำเภานำไปแลกให้เป็น เมียพรานปลา นางก็ตั้งใจดูแล สามี ให้ปัญญาจนทำให้สามีได้ดี
26. เณรญเข้าคลาย	สัจชีพ	แย้งนนทุกราช	นายภุมพินให้ทาสสามคนไป เลี้ยงโค ทั้งสามคนรู้สึกต่อนาย ต่างกันแสดงออกต่างกัน จึง เหมือนมีสิ่งคลายให้นายทาส ปฏิบัติต่อทาสดังที่เขาู้สึก
27. นายแวง 2 คน ฝ่า ท้องพระโรง	นนทุกราช	แย้งสัจชีพ	นายแวงรู้สึกต่อภักษัตริย์ต่างกัน คนหนึ่งเปื่องาน อีกคนตั้งใจ ปฏิบัติ งาน ทำให้ภักษัตริย์รู้สึกต่อ นายแวงทั้งสองต่างกัน
28. รัตนทัตบุตรเศรษฐี	นายแวงผู้หนึ่ง	เป็นนิทานซ้อนชั้นที่ 3 ที่ เล่าเพื่อยืนยันว่าหากรู้ ชวนชวาก็จะได้ดี	รัตนทัตบุตรเศรษฐีอยากจนลง โหรทำนายว่าจะได้สมบัติภายใน 7 วัน ในที่สุดก็ได้ทอง 90 ชั่ง จากเสนาในห้องนอน
29-30 วิษณุคุปต์	สัจชีพ	เพื่อยืนยันว่าหากบุญ น้อยก็ควรชวนชวาก็ จะเอาตัวรอด	วิษณุคุปต์ผู้ยากจน แต่ก็เพียร มุ่งมั่นในความดี ในที่สุดก็ได้รับ ผลแห่งการทำดีนั้น

ตารางที่ 30 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
31. ตำรวจ 2 สหาย	นนทกราช	เพื่อแย้งสัญญาที่ว่าแม่น ชนชวรายหากไม่มีบุญก็ ไม่เป็นการ	ตำรวจสองสหายที่ตั้งใจปฏิบัติ งานรับใช้กษัตริย์ต่างกัน กษัตริย์ จึงให้ออกไปยังป่าหิมพานต์ นำ มะม่วงมาให้ คนหนึ่งกลับมา ด้วยความมั่งคั่ง แต่อีกคน กลับมายากจนเหมือนเดิม
32. สุนัขจิ้งจอกพบ กลอง	จันทสีหราช	ท้วงสังวทันต์	สังวทันต์เห็นนนทาก็คิดว่าปศุ จึงรีบกลับมาฟ้องนาย จันทสี ราชจึงเล่านิทานว่าตื่นตูมเกิน เหตุเหมือนสุนัขจิ้งจอกที่พบ กลองก็ไม่รู้ว่าเป็นอะไร
33. เรือดมาอาศัยเลน	สังวทันต์	กล่าวขย่งว่าไม่ควรให้ผู้ ที่ไม่รู้จักโคตรเหง้ามา พักอาศัย	เมื่อนนทามาเป็นเพื่อนกับจันท สีหราช ทำให้สังวทันต์และ บริวารเสียผลประโยชน์จึงขย่ง ให้แตกแยกว่า เกรงจะเหมือน เรือดไปอาศัยเลนแล้วทำให้เลน ต้องตาย
34. เสวตโคธา	เลน	เป็นนิทานซ้อนชั้นที่ 3 ที่ เลนเล่าเพื่อทักท้วงไม่ให้ เรือดมาพักด้วย	เหยียดอกหนีพรานเข้าไปหลบภัย ในโพรงตุ๊ดตู่ จนทำให้ตุ๊ดตู่ต้อง ตายยกทั้ง
35. สุนัขจิ้งจอกแทะ สายหน้าไม้	จันทสีหราช	เพื่อเตือนสังวทันต์ไม่ให้ โลภเพราะจะทำให้ วินาศได้	สุนัขจิ้งจอกพบศพช้าง งู และ นายพราน ด้วยความโลภจึงจะ กินสายหน้าไม้ก่อน จึงทำให้ปีก หน้าไม้ตีกจนตาย
36. คชทูมพรวราษกุมาร	วายุภักษ์	เพื่อเตือนจันทสีหราชให้ ฟังคำเตือนอำมาตย์	ทำวคชทูมพระเวทสามนต์ ผู้ดูแลเมืองหน้าด่านทั้งแปดจึง จับมาขังไว้ ทำให้โดนข้าศึกมา โจมตีจนทำให้พระองค์ต้อง เดือดร้อน และเกือบเสียเมือง

ตารางที่ 30 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
37. หงส์หามเต่า	จันทลีหราช	เพื่อเตือนวายุภักษ์ไม่ให้ โทโสโมหันธ์เพราะจะ ทำให้มีภัย	หงส์หามเต่าเพื่อจะพาไปเยือน ยังที่อาศัย สุนัขจึงจอกเหินจึง เย้ย เต่าโกรธอ้าปากบิภาษ ปากจึงหลุดจากไม้ที่คาบตกลง มาตาย
38. ลากัبراءสีห์	จันทลีหราช	เพื่อสอนลิงคาลมนตรี ว่าเมื่อมีผู้มาอาศัยพึง บารมีก็ไม่ควรทำร้าย รังแก	ลากัبراءทุกคืนค้างหลางทางมาฟัง บารมีบัณฑิตบุรุษสิงหราช สีหธาน ตลิงคาลมนตรีพยายามยุยงให้ ฆ่าล่าเพื่อเป็นอาหาร แต่พญาสี หราชก็มีได้คล้ายตาม
39. พรหมณ์ช่วยยกบ	ลา	นิทานชั้นตอนที่ 3 ที่ลา เล่าเพื่อยกเป็นอุทาหรณ์ ว่าไม่ควรฆ่าผู้มาพึ่ง บารมี	พรหมณ์ตัดสินใจไม่ฆ่ากบที่ ตนเองช่วยชีวิตมา ตามมารยา ของนางพรหมณี และปล่อยตัว ไปเป็นอิสระ
40. น้ำผึ้งหก	สิงคาลสีหธานต	นิทานชั้นตอนที่ 3 ที่ สิงคาลสีหธานต เล่า แย่งต่อบัณฑิตบุรุษสิงหราช	นายเนสาทชาวชนบทนำน้ำผึ้ง ไปขายในเมือง ทำน้ำผึ้งหกจน ทำให้บ้านเมืองวุ่นวายและถึง กาลพิณาศในที่สุด
41. ฤษีชูปสุนัขเป็น ราชสีห์	บัณฑิตบุรุษสิงหราช	เป็นนิทานชั้นตอนที่ 3 ที่ บัณฑิตบุรุษสิงหราช เล่า เตือนสิงคาลสีหธานต ว่าอย่าทำอะไรให้เสีย พงศ์	ฤษีชูปสุนัขจนเป็นราชสีห์ แต่ สุนัขนั่นกลับจะฆ่าฤษีเพื่อปกปิด ชาติกำเนิด ฤษีทราบได้ด้วย ญาณจึงสาปให้เป็นสุนัขถูกรังใน ที่สุด
42. นกกาขเณตคฟอง ที่หาดทราย	สิงคาลสีหธานต	เป็นนิทานชั้นตอนที่ 3 ที่ สิงคาลสีหธานตเล่าเพื่อ เตือนว่าผู้มีกำลังน้อย หากมีวิริยะอาจทำให้มี กำลังมากได้	นกกาขเณตมีภรรยาทำรัง วางไข่ที่หาดทราย คลื่นพระ สมุทรหอบลูกนกไป นกกาขเณต สามีจึงไปขอความช่วยเหลือจาก พญาครุฑจนได้ลูกนกกลับคืนมา ได้

ตารางที่ 30 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
43. นายเนสาท	นกกาขณผู้สามี	เป็นนิทานข้อขึ้นที่ 4 ที่นกกาขณผู้สามีเล่า เพื่อยืนยันกับภรรยาว่า จะนำบุตรกลับคืนมา หากไม่ได้จะขอรับบาป จากนายเนสาท	นายเนสาทผู้ออกตัณญู แม่พญา วานรเผือกจะคอยช่วยเหลือพา ออกจากป่าแต่ก็ไม่ใช่คุณ พยายามฆ่าพญาวานรเผือกครั้ง แล้วครั้งเล่า ในที่สุดก็ฆ่าได้ สำเร็จ ด้วยบาปหนักดังกล่าว จึง ถูกรณีสืบจนตายทั้งเป็น
44. ช่วยคนแลสัตว์ตก เหว	พญาคัม	เป็นนิทานข้อขึ้นที่ 5 ที่พญาคัมเล่าเตือนพญา วานร ไม่ให้ไว้ใจมนุษย์	พราหมณ์ช่วยญู วานร พญาคัม และมนุษย์ขึ้นมาจากเหว สัตว์ทั้ง สามกตัญญู แต่มนุษย์เนรคุณ จนพราหมณ์เกือบต้องเสียชีวิต แต่ญูมาช่วยจนรอดพ้นมาได้
45. ช่วยเสียตาย	พญาวานร	เป็นนิทานข้อขึ้นที่ 5 ที่พญาวานรเล่าแย้ง พญาคัมถึงเสียทรีพี	รุทรศักดิ์ช่วยเสียที่ตายจากพิษงู ฟื้นขึ้นมา แต่กลับถูกเสียจับกิน เป็นอาหาร
46. ให้ลิงเป็นองครักษ์	พญาคัม	เป็นนิทานข้อขึ้นที่ 5 ที่พญาคัมเล่าให้นายเน สาทฟังถึงวานรชาด ปัญญา	ทำวงนาคสวามีเลี้ยงวานรให้ เป็นองครักษ์ แต่วานรชาด ปัญญาเถรตรงเกินไปจึงพ้นทำว วงนาคสวามีสิ้นพระชนม์
47. นกกระเจาจับลิง	นายเนสาท	เป็นนิทานข้อขึ้นที่ 5 ที่นายเนสาทเล่าให้ พญาคัมฟังถึงความ สามหาของวานร	วานรทำลายรังของนกกระเจา เพราะโกรธที่นกกระเจาบอกกล่าว เตือนว่าทำไมไม่ทำรังเพื่อ ป้องกันลูกน้อยจากลมและฝน
48. เศรษฐีบุตรหนีตาย	นนทกราช	เป็นนิทานข้อขึ้นที่ 2 ที่นนทกราชเล่าให้สังวทันต์ เรื่องหนีไม่พ้นความตาย	เมื่อสังวทันต์มาอยู่ญู นนทกราช เล่าถึงบุตรเศรษฐีที่รู้ว่าตน จะต้องตาย ณ ที่ใด แม้พยายาม จะหนีไปเท่าใดแต่ก็หนีความ ตายไม่พ้น

ตารางที่ 30 (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
49. ปลาพยายามหนีภัย	สังวทันต์	เป็นนิทานข้อขึ้นชั้นที่ 2 ที่สังวทันต์เล่าแย้งว่าหากพยายามหนีตายก็จะรอดพ้นได้	ฝูงปลาอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีปลาตัวเป็นผู้ปกครอง อามิก ทาตาผู้นำตัวหนึ่งรู้ว่ากาลจะมาถึง จึงกล่าวเตือนเพื่อนแล้ว นำบริวารหนีไป เพื่อนไม่เชื่อ จึงถูกมนุษย์มาจับ โดยปฏิกูปา พยายามใช้ปัญญาพยายามหนีตายจึงรอดพ้นไปได้อีกตัวหนึ่ง
50. ท้าวทศกระวีราชหนีพระกาล	นนทกราช	เป็นนิทานข้อขึ้นชั้นที่ 2 ที่นนทกราชเล่ายืนยันว่าหนีความตายไม่พ้น	เมื่อโหรทำนายว่าท้าวทศกระวีราชจะต้องสิ้นพระชนม์ภายใน 7 วันพระองค์จึงพยายามทำทุกอย่างเพื่อหนีพระกาล จนถึงกับสละราชสมบัติแล้วแปลงร่างเป็นจิ้งกวด ท่องไปจำศีลในป่าหิมพานต์ แต่ในที่สุดก็ถูกพรานฆ่าตาย
51. นกยางลงปลา	สังวทันต์	เป็นนิทานข้อขึ้นชั้นที่ 2 ที่สังวทันต์เล่าแย้งว่า เมื่อมีปัญญาก็หนีความตายพ้น	นกยางลงกินปลาจนหมดสระ จึงจะลงจับปูกิน ปูมีปัญญารู้เล่ห์ของนกยางจึงใช้ก้ามหนีบคอนกยางจนตาย
52. ถึงที่ต้องตาย	นนทกราช	เป็นนิทานข้อขึ้นชั้นที่ 2 ที่นนทกราชเล่ายืนยันว่าเมื่อถึงที่ตายก็หนีความตายไม่พ้น	นกแซกเต่าที่พระอินทร์เลี้ยงรู้ว่าตนถึงเวลาตายจึงร้องขอให้พระอินทร์ช่วย แม้พระอินทร์จะพยายามช่วยแต่ก็ไม่สามารถช่วยไว้ได้
53. วานรกับจระเข้	สังวทันต์	เป็นนิทานข้อขึ้นชั้นที่ 2 ที่สังวทันต์เล่ายืนยันว่าผู้มีปัญญาหนีความตายพ้น	จระเข้ลงพญาวานรเพื่อจะจับเอาหัวใจไปฝากภรรยากินเป็นอาหาร แต่พญาวานรใช้ปัญญาลงกลับ จึงรอดพ้นจากความตาย

จะเห็นได้ว่าตัวละครจากนวนิยายทุกประเภท (นิทานชั้นที่ 1) ทั้งตัวละครหลัก และตัวละครจากนิทานชั้นต่างก็มีบุคลิกลักษณะนิสัยที่ชัดเจน ตรงไปตรงมา ไม่ซับซ้อน และมีเหตุผลของตนเองในการแสดงพฤติกรรมเพื่อให้เรื่องดำเนินไปถึงจุดจบได้อย่างสมบูรณ์ตามโครงเรื่องที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละครจากนิทานชั้นที่ตัวละครหลักนำมากล่าวอ้างเป็นอุทาหรณ์ยิ่งมีลักษณะนิสัยเพียงด้านเดียวอย่างชัดเจนตามเจตนารมณ์ในการเล่าเรื่อง เนื่องจากนิทานชั้นนั้นเป็นเพียงนิทานสั้น ๆ

3. ศิลปะการใช้ภาษา

การศึกษาศิลปะการใช้ภาษาจากนวนิยายทุกประเภท จะศึกษาการพิมพ์ตามต้นฉบับ จากหนังสือนิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์) จัดพิมพ์โดยองค์การคำของคุรุสภา พ.ศ. 2506 และด้วยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้ศึกษาได้ศึกษาเกณฑ์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วปรับเป็นเกณฑ์ในการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับเอกสารที่ใช้ในการศึกษา โดยจะศึกษาศิลปะการใช้ภาษา 3 ด้านคือ การใช้คำพ้องสัมผัส การใช้สำนวนสุภาษิต และการใช้โวหารให้คติ

3.1 การใช้คำพ้องสัมผัส

การศึกษาเรื่องการใช้คำในนวนิยายทุกประเภทนี้ จะศึกษาคำที่มีลักษณะพิเศษที่พบในการศึกษานี้ คือคำที่ค่อนข้างพ้องสัมผัส เพราะนวนิยายทุกประเภทนั้นสันนิษฐานว่าเป็นประเภทที่เข้ามาสู่ราชอาณาจักรสยามตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง เทียบได้กับนิทานอิหร่านราชธรรม เมื่อมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จึงมีคำที่ค่อนข้างพ้องสัมผัสที่น่าศึกษาเป็นจำนวนมาก การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาความหมายของคำตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2493, 2525, 2542 และฉบับ 2554 เป็นหลักทั้งฉบับตีพิมพ์และฉบับออนไลน์ นอกจากนี้ยังใช้ความหมายจากพจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร พจนานุกรมฉบับมติชน ฉบับพุทธศักราช 2547 แสดงเป็นตารางการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 31 การใช้คำพ้องสมัยในนันททุกปกรณัม

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ (หน้า)
ดามพะ	ดามพะ น. ทองแดง, สิ่งที่ทำด้วยทองแดง. (ป. ตมพ; ส. ตามร)	ชั้นในนั้นกำแพงสุวรรณ ดามพะ สูงได้ 16 ศอก (1)
ทลิต	ทลิต [ทะลิด] (แบบ) ว. ยากจน, เชื้อใจ, เช่น พรหมณพฤตมาเดมา ทลิตยากยิ่งยาก. (ม. ร่ายยาว ชูชก). (ป. ทลิตท).	ฝ่ายชาย 3 คนเห็นช้านักก็เข้าไปถาม ทลิตท สตรีนว่าเจ้าให้ผลทับทิมแก่ชายนี้นั้นมากหรือน้อย (14)
ประดาษ	ประดาษ ว. ตกต่ำ เช่น ไฉ้ครั้งนี้มิได้เห็นเช่นฉลอง เพราะตัวต้องตก ประดาษ วาสนา. (นิ. ภูเขาทอง). (ข. ฝุฏาสว่า ผิดระเบียบ นอกวิตนอกรอย).	มิได้ข้าเศรษฐีบุตรนั้นก็ทลิตทตก ประดาษ ยากไร้เชื่องใจนัก (23)
กาลกิริยา	กาลกิริยา [กาลละ-, กาน-] น. ความตาย เช่น ถึงซึ่งกาลกิริยา. (ป.).	อยู่มาเศรษฐีนั้นถึงแก่ กาลกิริยา (25)
ทฤษชาติ	ทฤษชาติ น. จู.	ยังมี ทฤษชาติ ตั้งเห่าตัวหนึ่งมาตอดกัดทารกนั้นตาย (27)
นีสันทนาการ	นีสันทนาการ น. อาการนัง. (ป.).	เจ้าจง นีสันทนาการ นั่งอยู่ที่ลานพฤกษ์ไทรข้างโพ้น (31)
พนาย	พนาย น. คำขุนนางผู้ใหญ่เรียกผู้ดีซึ่งอยู่ในบังคับตน.	ครั้นถึงประตูประราชวัง นายทวารบาลถามว่า พนาย มาแต่ประเทศใด (34)
น้ำส้มพะอุม	น้ำส้มพะอุม น. เครื่องกินกับข้าวของแขก	เจ้าโชติกุมารจึงตอบว่าไปขาย น้ำส้มพะอุม (37)
ปรทาระกรรม	มาจากคำว่า ทารกรรม . น. การมีเมื่อย, การแต่งงาน. ทารกิริยา, ทารปริเคราะห์, ทารสงเคราะห์ น. การแต่งงาน.	เหตุใจเป็นคนพาลแลบมิได้กลัวแก่บาป คิดแต่จะกระทำ ปรทาระกรรม ด้วยภรรยาท่านผู้อื่น (42)

ตารางที่ 31 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ (หน้า)
มหัลลิกา	มาจากคำว่า มหัล , มหัลละ [มะ หัน, มะหันละกะ] น. ผู้ใหญ่, คนมี อายุมาก, คนแก่. ว. แก่, มีอายุ มาก. (ป. มหุลล, มหุลลก).	บรรดานารี มหัลลิกา ดรุณหม่อมแก่อัน ประชุมกันอยู่ที่นั่นก็สรรเสริญชมว่า นางคนนี้ช่างพาที่เฉลียวฉลาดนัก... (46)
สขา	สขะ , สขา , สขิ (แบบ) น. เพื่อน, สหาย. (ป., ส.).	ฝ่ายทลิตก สขา ได้ฝันมาส่วน 1 จึงได้ ทรัพย์ส่วนเดียว (57)
อัฐิมิณฺฑชะ	อัฐิมิณฺฑชะ น. เยื่อในกระดูก.	เจ้าสุบินลอบลีลาไปดูก็เห็นนาง ๆ ก็ เห็นเจ้าสุบิน ต่างคนต่างมีเสนหาแก่ กัน ให้ซาบซ่านจรดจน อัฐิมิณฺฑชะ (96)
นายแวง	แวง น. ดาบ, นายแวง คือ นาย ดาบ (มีบัญญัติไว้ในมาตรา 176 แห่งกฎหมายธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2476 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาลงกรณ์	วันหนึ่งเจ้าสุบินนั่งอยู่ ณ ศาลาหน้า อาราม วันนั้น นายแวง ผู้ 1 ออกมา เห็นเจ้าสุบินก็พิศวงใจ (110)
พรักราย	พรักราย น. มีดยาวๆ ใช้ ประจำตัว.	อนึ่งล่องพันทครนั้นไปเบื้องหน้า จะ พบกรุงจัมปियามหานคร พระมหากษัตริย์อันผ่านสมบัตินั้น มี ศัสตรา พรักราย เล่ม 1 มีฤทธิ์มหา มหิทธิศักดิ์ (101)
อโชภินิ	มาจากคำว่า อักษิ น. มาก, หลาย.	ว่าแล้วจึงบายปลายทนต์ทาวุธชี้ไป ไพร่พลทั้ง อโชภินิ ก็มีชีวิตคงคืบพัน สมปฤดี (113)

ตารางที่ 31 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ (หน้า)
เอพิกะ	เอพิกะ [เอละกะ] น. แกะ, แพะ. (ป.; ส. เอกก).	ขณะนั้นมี เอพิกะ 2 ตัวผิวเมื่อยอยู่ใต้พระตำหนัก (123)
ตรุณดิณา	ตรุณ ตรุณะ [ตะรุณ, ตะรุณะ] (แบบ) น. เด็กรุน. ว. ตรุณ, หนู่ม, อ่อน, รุน, เพศหญิงใช้ว่า ตรุณี. (ป., ส.). ดิณ, ดิณ- [ติน, ตินะ-, ดินนะ-] น. หญ้า. (ป.). ตรุณดิณา จึงหมายถึง หญ้าอ่อน	กาลวัน 1 ชนทั้ง นั้นไปถึงวณะประเทศป่าใหญ่ จึงผูกนทลีลามาไว้ให้กิน ตรุณดิณา (127)
มหัทธโนโกไคย	มหัทธนะ [มะหัดทะนะ] น. ผู้มั่งคั่ง, คนมั่งมี. ว. มีทรัพย์มาก, มั่งมี. (ป., ส.). โกไคย, โกไคศวรรย์ น. ทรัพย์สมบัติ. (ป. โกเคยุย; ส. โกไคศุวรย).	พระยารัทั้ง 2 ย่อมเทียมเข็นชนพินขายจนมั่งมี มหัทธโนโกไคย (127)
รัฐ	มหัทธนะโกไคย จึงหมายถึง ผู้มั่งคั่งไปด้วยทรัพย์สมบัติ (เศรษฐี) รัฐ [รัต-] น. สาย, เชือก. (ป., ส.).	อันสหยาชิตคิดจะมีไปจะใคร่อยู่ก็จงแลดู รัฐ เชือกใหญ่เขาคดถึงโคลด้วยไหม 3 สามเกลียวเหนียวนาสิกไว้จะออกได้ไฉน (131)
อัสสาสะปัสสาสะ	อัสสาสะ [อัด-สา-สะ] (มค. อสุสาส) น. ลมหายใจเข้า, คู่กับ ปัสสาสะ คือ ลมหายใจออก	นนทูกราชจึงสนองว่า เราจะอัดอัน อัสสาสะปัสสาสะ ให้อัดอันอกพองท้องแข็งแสร้งกระทำจำตาย (131)

ตารางที่ 31 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ (หน้า)
สังขลิก	สังขลิก [ขะลิก] น. เครื่องจองจำ, โซ่ตรวน. (ป.).	บรมกษัตริย์สร้างทรงพระโกรธ แล้วสั่งให้ลงโทษทำพันธนาการจองจำด้วย สังขลิก พันธุ์แล้วให้เอาไปขังไว้ ณ เหวแห่งแห่ง 1 (138)
กระบาย	กระบาย น. ภาชนะสานรูปคล้ายกระบุงแต่มีขนาดเล็กกว่าปากกลม ก้นสี่เหลี่ยม	จึงเอาพระธำมรงค์ 1 ใส่ชุกซ่อนไว้ ณ ท้อง กระบาย ปกปิดด้วยโภชนะกระยาเสวย (138)
ที่ตั้ง นพนิท	ที่ตั้ง น. ตำแหน่ง คือ นพนิท [นบพะนิท] น. เนยชั้นชนิดหนึ่ง. (ป. นวนิต).	แล้วพระราชทาน ที่ตั้ง ให้เป็นเสนาบดีพรานรับโองการว่าได้มา จึงนำโภชนะอันระคนปนด้วยมธุรสนพนิทพนมเนย น้อมเข้ามาถวาย (142)
วิสติ	วิสติ น. ยี่สิบ	วิษณุคุปต์ก็บ้ายเปียงมาเลี้ยงชีพด้วยมาตุมาหาคือตา เก็บผักหักฟืนขายเลี้ยงชีพจนมีอายุได้ วิสติ วรรษาเข้าแล้ว (150)
วัมมิก	วัมมิก [ว่า-มิ-กะ] (มค. วุมมิก สก. วุลมิก) น. จอมปลวก	นนทกราชก็ลีลาศจากมหา วัมมิก สถาน ทั้ง 2 ก็ตั้งสัตย์ปฏิญาณเป็นมหามิตรสนิทเสนาหาแก่กันก็ชวนเชิญกันไปสู่ต้นคูหานั้น (163)
เศวตโคธ	เศวต [สะเหวด, สะเหวดตะ] น. สีขาว. (ส.; ป. เสต). โคธ (แบบ) น. เขี้ยว. (ป., ส.). เศวตโคธ หมายถึง เขี้ยวเผือก	เนสาทก็เล่นไล่ เศวตโคธ ก็เล่นเข้าโพรงพฤษตะเคียนใหญ่ต้น 1 หนึ่ง และโพรงพฤษนั้นเป็นที่อยู่แห่งหมู่ตุตตุทั้งหลาย (167)
อุรชชาติ	อุรช [อุ-ระ-คะ] น. "ซึ่งไปด้วยออกคือเลื้อยไป" คือ งู, พญานาค.	กฎติราเตนก็หนีขึ้นลิ้นหลบอยู่เหนือ วัมมิก จอมปลวกใหญ่ 1 ใหญ่ ก็ขึ้นหน้าไม้ปืนยาตั้งทำยิงก็ยางเหยียบซึ่งปล่องอุรชชาติอันชื่ออัคคีวิสะ (168)

ตารางที่ 31 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ (หน้า)
และเลียม	และเลียม ก. พุดเกี้ยวผู้หญิงที่เล่นที่จริง เช่น ชายเจ้าชู้และเลียมผู้หญิง; <u>เลียบเคียงเข้าไปทีละน้อย</u> เช่น เด็กและเลียมเข้ามาขอขนมกิน.	อนึ่งข้าบาทนี้กลัวว่าเกลือกจะเป็น อย่าง <u>และเลียม</u> ทำวคชทุมพรราช (170)
สุวโปดก	สุว [สุ-วะ] (มค. สุว สก. ศก) น. นกแขกเต้า. โปดก (มค. โปตก) น. ลูกน้อย, ลูกสัตว์. สุวโปดก หมายถึง ลูกนกแขกเต้า	วันนั้นนายเนสาพนัดพากันไปป่าสิ้น ยังแต่ <u>สุวโปดก</u> ชื่อวิษณุคุปต์คอยดู คนอยู่บนเคหา (173)
อิธโลก	อิธโลก น. โลกนี้.	ท่านเป็นเศรษฐานก็แต่ใน <u>อิธโลก</u> อุปบัติไปในปรโลกจงท่านได้เป็น มนุษย์ มีบรมผาสูกเถิด (174)
ตำเนียร	คือ ตำเนียน (กลอน) ก. คำเนียน , ตีเตียน	ครั้นเราจะประพุดิตดั่งนั้นก็จะ ปรากฏไปว่า เราไสร้ไม่มีความกรุณา หม่อมฤคทั้งปวงก็จะ <u>ตำเนียร</u> นินทาแก่ เรา (180)
มหาทีปะสรณะ ฐาน	ทีปะ ทีป (แบบ) น. เกาะ; แสงไฟ. (ป., ส.). สรณะ [สระระนะ] น. ที่พึ่ง, ที่ระลึก; ความระลึก. (ป.; ส. ศรณ). ฐาน น. ที่ตั้ง เช่น ฐานทัพ ฝั่งฐาน, ที่รองรับ เช่น ฐานพระพุทธรูป. (ป.). มหาทีปะสรณะฐาน หมายถึง ที่พึ่ง ที่เกาะอันยิ่งใหญ่	ข้าพระเจ้ามาเป็นข้าบาทแล้ว ถ้า ผู้อื่นจะมาเบียดเบียนข่มเหงข้าพระ บาทจะร้องให้เจ้าช่วย เมื่อเจ้าผู้เป็น <u>มหาทีปะสรณะฐาน</u> จะ ประหัตประหารเองแล้ว แลจะร้องให้ ใครอื่นช่วยเล่า (181)

ตารางที่ 31 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ (หน้า)
มักชิกา	มักชิกา น. แมลงวัน. (ป.)	หม่อมมักชิกาก็มาจะว่อนวุ่นดูตม้นน้ำผึ้ง (184)
ครียชิกา	ครียชิกา น. จิ้งจก	ส่วนครียชิกา คือจิ้งจกก็มาเป็นหมู่ ๆ ดูต่อมไต่ตอดมักชิกา (184)
กฏฐัง	กฏฐัง น. โรคเรื้อนซึ่งทำให้อวัยวะ เช่นมือและเท้าหลุดเหี้ยนไป. (ป.).	ท่านก็สาปสรรบริภาษว่า <u>สุนัขกฏฐัง</u> จะมาเยียด สุนัขสี่เท้าก็กายกลายเป็น กลับเป็นสุนัขกฏฐังจำเพราะพักตร พระฤๅษี (187)
ตรังค	ตรังค-, ตรังค์ [ตะรังคะ-, ตะรัง] (แบบ) น. ลูกคลื่น. (ป., ส.).	อยู่มีข้าพระสมุทรก็ท่วมหาดทราย ขึ้นมา <u>ตรังคระลอก</u> ก็หอบตลบกวาดเอา ปากชีโปดกทั้ง 2 นั้นไป (189)
มนิมนา	มนิมนา [มะนิมมะนา] ว. เร็ว, ด่วน, ขมิขมัน, เช่น ก็มนิมนาการ มาสู่ศาลวัน. (ปฐมสมโพธิกถา). (ข. มุนีมุนา).	แสนสาวพี่เลี้ยงนางนมแน่นก็ตก ตะลึงแล่นมามนินนา โอบอุ้มองค์ พระราชธิดาสีกระดังงาดุจดุจดอนไม้ (195)
พลาหก	พลาหก [พะลา] น. เมฆ, ฝน. (ป., ส. วลาหก).	วานรผูกพยาบาทไว้ในใจ ครั้น บรรชา <u>พลาหก</u> หาย วานรก็ป้ายป็น ขึ้นไปเยื้องแย่งรวงรังสกุณนกระจาบ ทิ้งทุ้มเสีย (200)
แรงเรือก	แรง น. ที่วางศพหามศพปูอย่าง แคว. เรือก เรือก น. ไม้ไผ่หรือไม้รวก เป็นต้นที่ผ่าออกเป็นซี่ ๆ แล้วถัก ด้วยหวายสำหรับปูพื้นหรือกันเป็น รั้วเป็นต้น, พื้นตลาดหรือปูด้วยไม้ ถักด้วยหวาย	ท่านจงลากภูตนั้นออกจากแรงเรือก แล้ว จงเข้านอนอยู่ในแรงเรือกนั้น (208)

แม้โดยทั่วไปการใช้ภาษาในนวนทุกปกรณัมจะใช้ถ้อยคำง่าย ๆ ที่สามารถเข้าใจได้โดยง่าย ตามลักษณะของเรื่องเล่าประเภทนิทานโดยทั่วไป แต่จากการศึกษาจะพบการใช้คำลักษณะพิเศษ คือการใช้คำพ้องสัมผัส ซึ่งคำต่าง ๆ เหล่านี้บางคำมีความสำคัญเพราะเป็นศัพท์เฉพาะ บางคำก็เป็นศัพท์ทั่วไปแต่หากไม่ค้นคว้าศึกษาก็จะไม่เข้าใจความหมาย จะทำให้ศึกษาไม่เข้าใจและเก็บความได้ไม่ครอบคลุม

3.2 การใช้สำนวนสุภาษิต

กาญจนา นาคพันธ์ (2521: คำนำ) กล่าวว่า “สำนวน คือ คำพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ” ส่วนสุภาษิตนั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 1245) ให้ความหมายของคำว่า “ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ” การศึกษานวนทุกปกรณัมพบการใช้สำนวนสุภาษิต นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 32 การใช้สำนวนสุภาษิตในนวนทุกปกรณัม

สำนวนสุภาษิต	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ไปดีกว่าอยู่ หาบดีกว่า คอน นั่งดีกว่านอน ก่อน จะกินให้พิจารณา	เศรษฐีสอนบุตร	เป็นเนื้อความที่เศรษฐีใช้สอนบุตร เมื่อบุตรเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำ สอนนี้จึงทำให้ได้สมบัติของใจ และ รอดพ้นจากความตาย
กะเชอรั่ว	นางกะเชอรั่ว	เป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมเช่นนั้น จริง ๆ คือ นางเป็นภรรยาพรวนปลา เมื่อสามีจับปลาได้ก็ส่งให้นางนำใส่ กะเชอ แต่นางก็มิได้พิจารณาว่ากะ เชอรั่ว จึงทำให้ปลาหลุดรอด หายไปหมด

สำนวนสุภาษิตที่พบจากเรื่องนวนทุกปกรณัมพบเพียง 2 สำนวน ดังได้นำเสนอข้างต้น

3.3 การใช้โวหารให้คติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 1245) ให้ความหมายว่า “โวหาร น. ชั้นเชิงหรือสำนวนแต่งหนังสือหรือพูด เช่น มีโวหารดี , ถ้อยคำที่เล่นเป็นสำบัดสำนวน เช่น อย่ามาตีโวหาร เขาชอบเล่นโวหาร” การศึกษานนทุกปกรณัมจะศึกษาโวหารที่สละสลวยและให้คติเตือนใจ นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 33 การใช้โวหารให้คติในนนทุกปกรณัม

โวหารให้คติ (หน้า)	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ผู้ใด ๆ ก็ดีและกำหนดยั้งนักใน ธรรม 4 ประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส ไซ้ ผู้นั้นก็จะถึงพินาศ แน่ (55)	9. โสทรพระเจ้าอุพพั ธราชาธิราช	โวหารให้คติดังกล่าวเป็นคำสอนของ นางตันไตรยใช้เป็นบทสรุป ให้ ระมัดระวังความลุ่มหลง หมกมุ่นใน ธรรมสี่ประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส เพราะหากไม่ระวังก็จะทำให้พบ วิบัติภัยถึงชีวิต ดังที่เลี้ยงทั้งสี่ของโ สทรพระเจ้าอุพพัธราชาธิราช
ทุกขโตทุกขฐานัง ท่านไม่ผิดคิด ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นก็หันมา หาตัว (118)	18. นายสำเภาชื่อสุริ ยวาทิช	เป็นโวหารให้คติที่นางอุทุมพรราช ภรรยา นายสำเภาชื่อสุริยวาทิชก ล่าว เพราะเมื่อนายสำเภาพานางไป ปล่อยเกาะ นางก็ยังคงซื่อสัตย์สามี และตั้งใจประกอบอาชีพจนร่ำรวย แต่สามีนางกลับยากจนลง
อันเราอุบัติเกิดมาชาตินี้กรรม เราก่อไว้จึงได้มาเป็นไตร่จกาน แล้วยังจะก่อกรรมทำแก่ท่านอีก เล่า ควรเราค่อยครองไปกว่าจะ สิ้นบาป กรรมแห่งเรา และเรา จะประพฤติมิชอบเล่าก็จะ ปราศได้แต่ความดิฉิน อนึ่ง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1 (นนทุกปกรณัม)	โวหารให้คติดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อ เรื่องกฎแห่งกรรม ที่โคสัญชีพเพื่อน ของนนทุก กล่าวแย้งที่นนทุกจะ แยกตัวออกจากกองเกวียนของ เศรษฐีผู้มีบุญคุณว่า จะเป็นการก่อ กรรมเพิ่มเติม เพราะการเกิดเป็น ไตร่จกานก็มีกรรมหนักอยู่แล้ว จึง

ตารางที่ 33 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
สิ้นชีพไปปรโลกก็จะลำบาก เพิ่มเติมตามไป แม่นจะอยู่ใน สถานที่ใด ๆ ก็มีบุญและกรรม หากตกแต่งเอง (136) ผู้ใดมีวิ ยชนวนขวายในกิจจานุกิจทั้งปวง ก็ย่อมได้เสวยสุขาภิรมย์เมื่อ ปัจฉิมกาล (145)	นิทานชั้นตอนที่ 1 (นนทกปกรณัม)	ควรครองและชดใช้กรรมนี้ไปให้หมด เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็ต้องรับวิบาก กรรมที่จะตามมาตกแต่งอีก เป็นคำ กล่าวของนนทกราชที่มีต่อสญชีพว่า หากมีความวิริยะชนวนขวาย ดังภริยา นายสำเนา (นิทานเรื่องที่ 25 นางกะ เชอรัว) ก็จะได้ความสุข
วิริยะนี้มีแก่ผู้ใดอาจให้ผู้นั้นล มโนรจจินดาดังประสงค์ได้ ถ้า หาวิริยะมิได้ไซ้ร้ ก็จะมีแต่ ปราชัยทุกประการ (159)	นิทานชั้นตอนที่ 1 (นนทกปกรณัม)	เป็นคำกล่าวของนนทกที่ตนเองมี ความวิริยะตั้งใจจริง จนประสบ ความสำเร็จ สามารถแยกตัวออกมา จากกองเกวียนของเศรษฐีได้ดัง ความปรารถนา
อันสรรพสัตว์อุบัติในวัฏสงสาร แม่นโลกหลง โมหันธ์ ผู้นั้นย่อม มีภัยพินาชขาดประโยชน์ (168)	นิทานชั้นตอนที่ 1 (นนทกปกรณัม)	เป็นคำสั่งสอนของจันทสีหราช ด้วย ความรู้เท่าทันสังวทันต์ที่เข้ามายุยง ให้พญาสัตว์ทั้งสองแตกแยกและ ต่อสู้กัน เมื่อมีผู้ใดตายก็จะตกเป็น อาหารของสังวทันต์และพรรคพวก จึงกล่าวคำสอนนี้ออกมาก่อนที่จะ ยกนิทานอุทาหรณ์เรื่องที่ 35 เรื่อง สุนัขจิ้งจอกแทะสายหน้าไม้ และ ต้องตายเพราะความโลภในอาหาร
โลกแล้วย่อมถึงซึ่งทุกข์ เป็นเหตุ ที่จะให้ก่อเกิดความพินาชขาด ประโยชน์ (169)	นิทานชั้นตอนที่ 1 (นนทกปกรณัม)	เป็นคำกล่าวสรุปของจันทสีหราช เมื่อเล่านิทานอุทาหรณ์เรื่องที่ 35 เรื่องสุนัขจิ้งจอกแทะสายหน้าไม้ เพื่อย้ำว่าความตายของสุนัขจ ิ้งจอกเป็นเพราะความโลภใน อาหาร

ตารางที่ 33 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ทั้งนี้ก็เป็นผลกรรมก่อนกระทำ ไว้ ได้สุขเกษมแล้วเสวยทุกข์เล่า ได้โศกเศร้าโศกาแล้วแล กลับมาเสวยสุขทั้งนี้ ก็เป็น ประเพณีสัตว์ในสงสาร	36. คชทุมพรรราช กุมาร	เป็นคำกล่าวของพระยาสามนต์ทั้ง แปดหลังจากที่ถูกจับขังด้วยท้าวคช ทุมพรรราชกุมารเพราะหลงเชื่อคำยุ ยง แต่เมื่อมาช่วยรบจนชนะศึกจึงได้ ลาภยศกลับคืนมา เมื่อท้าวคชทุมพร ราชกุมารกล่าวขอโทษ สามนต์ทั้ง แปดจึงว่าเป็นเพราะเวรกรรม และ ทุกข์สุขนั้น เป็นธรรมดาของสัตว์ที่ยัง เวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร
ผู้ใดมีจิตกล้าด้วยโทโมโหมหันธ์ การหาประโยชน์มิได้ ยังภัย พินาศให้บังเกิดมี (178)	นิทานชั้นตอนที่ 1 (นนทกปกรณ์ม)	จันทสีหราชกล่าวเตือนวายุภักษ์ว่า โทษะ และโมหะนั้นหาประโยชน์มิได้ แล้วยังทำให้ถึงพินาศอีกด้วย ดัง นิทานชั้นเรื่องที่ 37 เรื่องหงส์หาม เต่า ที่เต่าอดกลั้นโทษะไม่ได้ จึงต้อง สิ้นชีวิต
ผู้มีชาติตกยากเท่าใด ๆ ก็ดีบ่ ห่อนจะเสียพงศ์ ความสุขบ่ห่อน จะเสียชาติ	38. ลากับราชสีห์	บัณฑิตุสิงหราชกล่าวแก่นมนตรี สิงคาลสีหทานต ว่าผู้มีชาติกำเนิด นั้น ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ก็จะไม่ทำให้ เสียชาติกำเนิดแห่งตน แล้วจึงเล่า นิทานชั้นเรื่องที่ 41 เรื่องฤษีชุบ สุนัขเป็นราชสีห์ แล้วไม่รักษาชาติ ราชสีห์จนถูกสาปเป็นสุนัขกุฎฐัง
ผู้มีกำลังน้อยเมื่อประกอบด้วย วิริยะไซร้ก็เกิดมีกำลังดุเดียว ผู้มีกำลังมากก็ลดลงเป็นผู้มี กำลังน้อย (188)	38. ลากับราชสีห์	มนตรีสิงคาลสีหทานต กล่าวแก่ บัณฑิตุสิงหราชว่าผู้ที่มีกำลังน้อย อาจจะมีกำลังมากได้หากมีวิริยะ

ตารางที่ 33 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
		เพียรพยายามดั่งนิทานซ้อนเรื่องที่ 42 เรื่องนกนางเขนตกฟองที่หาด ทราย ที่ถูกคลื่นพระสมุทรพัด, กตณ หายไป จึงไปขอให้พญาครุฑ ราชา ปักษีช่วยจนได้รับลูกคืนมา
สิริราชโกไศศรศฤงคารทั้งปวงนี้ จะได้ติดตามอาตมาไปใน ปรโลกนั้นก็หาไม่ได้ แต่กองการ ส่วนกุศลสิ่งเดียวดอกหากจะ ติดตามไปปรโลกได้ (215)	50. ท้าวทศกระวีราช หนีพระกาล	เป็นคำกล่าวของท้าวทศกระวีราชที่ เพียรหนีพระกาล แต่ในที่สุด พระองค์ก็พบอนิจจังลักษณะว่าเมื่อ ตายไปแล้วนั้นไม่มีใครจะนำทรัพย์ สมบัติติดตัวไปได้ยกเว้นแต่บุญกุศล ที่ทำไว้ พระองค์จึงสละราชสมบัติ ออกถือศีล

การใช้โวหารให้คติในนวนทุกปกรณัมพบว่าส่วนใหญ่เป็นคติที่ได้รับอิทธิพลจากข้อธรรมในพระพุทฺธ ศาสนา ทั้งเรื่องของบาปบุญ วิบากกรรม โลกะ โทสะ โมหะ ความวิริยะ เป็นต้น ผ่านการเรียงร้อยเข้าไปประกอบในนิทานได้อย่างกลมกลืนมีเหตุมีผล ด้วยสำนวนการเขียนที่สละสลวยจึงเป็นคุณค่าอย่างยิ่งที่ได้รับจากนวนทุกปกรณัม

4. โลกทัศน์

คำว่าโลกทัศน์ (World Views) หมายถึงเจตคติ ความเชื่อ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่งมีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยหล่อหลอมและกลั่นกรองมาจากมาจากวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น

การศึกษาโลกทัศน์ ในนวนทุกปกรณัม วิเคราะห์ 3 ประเด็น คือ ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และมนุษย์ต่อธรรมชาติ ดังนี้

4.1 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์

เป็นการศึกษาโลกทัศน์ของผู้เล่านิทานที่มีต่อมนุษย์เกี่ยวกับตำแหน่งหรือฐานะในโครงสร้างทางสังคมที่มนุษย์มีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งที่ให้คุณค่าความสูงต่ำตามหน้าที่ตามชนชั้น ฐานันดรศักดิ์ นอกจากนั้นยังศึกษาบรรทัดฐานทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง พ่อแม่ญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ การยอมรับกันในระบบโครงสร้างทางสังคมที่ต่ำสูงไม่เท่ากัน โดยความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นทั้งแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ วิเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 34 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ในนวนิยายทุกประเภท

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ความเชื่อเรื่องลัทธิเดียวกัน	นิทานนำเรื่องนางตันไตรย	และชอบให้นางพราหมณ์ไปอยู่เป็นทาสปรนนิบัติบำเรอแก่พราหมณ์ทั้ง 3 คน	ศาสนาพราหมณ์จะยึดถือเรื่องลัทธิเดียวกันหรือวรรณะเดียวกันอย่างยิ่ง เมื่อนางพราหมณ์เสียรู้ ให้ทองไปกับพราหมณ์เจ้าเล่ห์ ขุนเมืองจึงตัดสินให้นางไปเป็นทาสปรนนิบัติบำเรอแก่พราหมณ์ทั้ง 3 ด้วยว่าเป็นผู้อยู่ในลัทธิเดียวกัน
		3 คน จึงจะชอบ เพราะว่ามีสินทรัพย์จะเสียให้แก่พราหมณ์ทั้ง 3 คน นั้น หนึ่งเล่าพราหมณ์ก็เป็นไสยมา ถือลัทธิเดียวกันด้วย (11)	จนได้บุตรี่มาคนหนึ่งชื่อนางตรีบิดา (ผู้มีบิดา 3 คน)

ตารางที่ 34 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
การรักบุตร, ศิษย์ไม่ เสมอกันถือว่าเป็น บาป	5. อุบลเศรษฐี	ถ้านางมีมาให้บาป แห่งเศรษฐีอันรักบุตร มิเป็นสัตย์ธรรมนั้นจึง ได้แก่นางเถิด (23)	พยัคฆ์เล่านิทาน อุทาหรณ์เรื่องอุบล เศรษฐีรักบุตรไม่เสมอ กันถือว่าเป็นบาปหาก
	6. พระมหาเถรรักศิษย์ ไม่เสมอกัน	พระมหาเถรนั้นเธอ มิได้รักศิษย์บริษัท เสมอกัน เธอแจกไทย ธรรมให้แก่บิณฑิย นั้นก็มิเสมอกัน บาป อันนั้นแลหนักหนา (24)	นางลัดดาศรีไม่รักษา คำสัตย์ก็ขอให้บาปนั้น ตกแก่นางโจรเล่า นิทานอุทาหรณ์ เกี่ยวกับพระมหาเถร รักศิษย์ไม่เสมอกันซึ่ง ถือว่าเป็นบาป หาก นางลัดดาศรีไม่รักษา คำสัตย์ก็ขอให้บาปนั้น ตกแก่นาง
การลงใจข้าราชการ บริวาร	7. ท้าวเทพาราช	พระองค์ยอมเสด็จไป ลงนายทวารทั้ง 4 ทิศ พระนครอยู่เนื่อง ๆ ด้วยจะใคร่แจ้งว่า ผู้ใด จะรักษาทวารพระนคร อยู่โดยชอบบ้างแลหรือ (26)	ท้าวเทพาราชเสด็จไป ลงใจนายทวารให้ เปิดประตูเมืองให้ยาม ราตรี นายทวารสาม ทิศเปิดประตูให้ แต่ นายทวารทิศอุดรไม่ ยอมเปิดให้ ด้วย โบราณจารีตมิได้มีมา พระองค์จึงลงโทษนาย ทวารทั้งสาม แล้ว ประทานรางวัลให้นาย ทวารด้านทิศอุดร

ตารางที่ 34 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การดูถูกคนชนชั้น จัณฑาล	7. ท้าวเอฬาราช	นางเชษฐาทั้ง 2 จึงว่า อันคนจัณฑาลอย่างนี้ จะอยู่แห่งใดได้ในบ้าน เรานี้ทาสกรรมกรแห่ง เรานี้อยู่เต็มแล้ว (32)	การแต่งงานข้าม วรรณะ บุตรที่เกิดมาก็ จะกลายเป็น จัณฑาล (ในภาษาไทยคือ กาลกิณี) เป็นผู้ยู่ นอกวรรณะซึ่งเป็นที่ รังเกียจของทุกวรรณะ แต่จากเรื่อง พระราช ธิดาผู้แต่งงานกับเจ้า โชติ कुमार ผู้ยากไร้ก็ถูก พี่สาวแท้ ๆ รังเกียจ ไม่ ยอมให้เข้าบ้าน และ ถูกประณามว่า จัณฑาล
ความลุ่มหลงใน รูป เสียง	9. โอรสพระเจ้า อุพัท ธราชาธิราช	ผู้ใด ๆ ก็ดีและกำหนด ยิ่งในธรรม 4 ประการ	โอรสพระเจ้าอุพัทธา ชาธิราชเตือนพี่เลี้ยง ทั้งสี่ ให้สำรวจมระวัง แต่พี่เลี้ยงทั้งสี่ไม่เชื่อ จึงถูกนาง
กลืน รส ทำให้พินาศ		คือ รูปเสียงกลิ่นรสไชรั ผู้นั้นก็จะถึงแก่ภัย พินาศแน่ (55)	ยักษ์ฉนิที่มาลวงล่อจับ กินเป็นอาหารทั้งหมด

ตารางที่ 34 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การแต่งตั้งให้เป็น เศรษฐีประจำเมือง	18. นายสำเภาชื่อ สุริยวาณิช	นางอุทุมพรราชผู้เป็น ภรรยาจัดหาเครื่อง ราชบรรณาการ แล้วก็ พาสุริยวาณิชเข้าไป เฝ้าถวายบังคมสมเด็จพระ พระเจ้าพรหมทัต นาง จึงกราบทูลว่า นายสุริ ยวาณิชนี้เป็นสามีข้า พระบาทไปค้าสำเภา เอาเครื่องบรรณาการ มาทูลเกล้าฯ ถวาย สมเด็จพระเจ้า พรหมทัตดีพระทัย จึง โปรดตั้งสุริยวาณิช เศรษฐีอยู่ ณ เมืองนั้น	ในสมัยพุทธกาล เศรษฐี หมายถึง ชาวบ้านที่มีฐานะมั่ง คั่งร่ำรวยที่สุดในเมือง นั้น และได้รับการ แต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งเศรษฐีจาก พระราชาโดยตรง
	20. พระยารั้วเมื่อย	(118-119) พระเจ้าธรรมบาลราช มีพระราชโองการให้ หาพระยารั้วทั้ง 2 มา ถามว่า ท่านค้าขาย มาช้านานสำสมทรัพย์ ไว้ได้ 80 โกฏิจริงหรือ พระยารั้วทั้ง 2 รับว่า จริงทำวธอพระราช ทานที่ตั้งให้ชื่อธรรม จิตต์เศรษฐี (129)	

ตารางที่ 34 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
ความเชื่อเรื่องการ ไม่ใช่บุญสมภารเมื่อ อยู่ใกล้	17. สุบินกุมาร	ครั้นเวลารাত্রี พระ ท้าวเธอเสด็จเข้าสู่ที่ บรรทมแห่งนางก็ บันดาลให้ร้อนรนทั้ง สกลกายดัง	พระเจ้าพิษณุภูมิบรม บพิตร ให้สุบินกุมารไป ตามหานางผู้ลอย ดอกบัวมาตามน้ำ เมื่อ พบได้ตัวนางแล้วก็สั่ง ให้ทหารฆ่าสุบินกุมาร เสีย แล้วนำนาง กลับมายังพระนคร แต่เมื่อพระองค์เข้า ใกล้นาง
กันก็จะร้อน		เพลิงสังหาร มีอาจเข้า ใกล้กรายนางได้ก็ เสด็จกลับมา (99)	กลับร้อนดังไฟเผา มี อาจเข้าใกล้นางได้ พระองค์รำพึงว่า "นาง นี้จะเป็นบุญสมภาร ของเจ้าสุบินดอก กระมัง"

โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์เป็นเจตคติที่ผู้เล่านิทานนำเสนอผ่านมาทางพฤติกรรมและ
การกระทำของตัวละคร จากการศึกษาชนทุกปกรณัมพบ ความเชื่อเรื่องลัทธิเดียวกัน, การรักษนุตร
ศิษย์ไม่เสมอเหมือนถือว่าเป็นบาป, การลงโทษข้าราชการบริวาร, การดูถูกคนชนชั้นจัญฑาล, ความลุ่ม
หลงใน รูป เสียง กลิ่น รส ทำให้พินาศ, การแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐีประจำเมือง, และความเชื่อเรื่อง
การไม่ใช่บุญสมภารเมื่ออยู่ใกล้กันก็จะร้อน โลกทัศน์ต่าง ๆ เหล่าบางประเด็นเป็นความเชื่อที่มี
ที่มาจากอินเดีย คือ ความเชื่อเรื่องลัทธิเดียวกัน การดูถูกคนชนชั้นจัญฑาล และการแต่งตั้งให้เป็น
เศรษฐีประจำเมือง ส่วนโลกทัศน์อื่น ๆ นั้นก็มีปรากฏอยู่ในสังคมไทยด้วย

4.2 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

เป็นการศึกษาโลกทัศน์ของผู้เล่านิทานที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา พระพรหม ภูตผี ปีศาจ หรือคนศักดิ์สิทธิ์ อันสะท้อนถึงนัยสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์ ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้สองด้าน คือพยายามปรับตัวต่ออำนาจ และพยายามที่จะต่อต้านหรืออยู่เหนืออำนาจเหล่านั้น ก่อให้เกิดจิตสำนึกยอมจำนนต่ออำนาจลึกลับ ด้วยการควบคุมสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยการติดสินบน โดยการเซ่นสรวงบูชา และพยายามอยู่เหนืออำนาจการควบคุมจนสามารถควบคุม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ คนศักดิ์สิทธิ์ คนบุญ หมอผี คนกลางที่สื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โลกทัศน์ด้านมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาตินี้มาจากความมั่นใจว่าสิ่งเหนือธรรมชาติมีจริง เกิดจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการกลัวภัย ความไม่มั่นคง ความไม่ปลอดภัย ดังนั้นเรื่องเล่า (myth) แบบมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงนำเสนอในรูปจิตสำนึกยอมจำนน ยอมรับอำนาจ หรือ การพยายามใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ดังกล่าว การวิเคราะห์โลกทัศน์ด้านมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ จากนวนทุกปกรณมนำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 35 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติในนวนทุกปกรณม

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
วิวามงคล	นิทานนำเรื่องนางตันไทรย	อนึ่งโหราพฤตมา	วิวามงคล เป็นการ
		ตยกล่าวแต่อาทิมาว่า	แต่งงานแบบหนึ่งของ
		ทำการวิวามงคล	ชาวอินเดีย
		เมื่อเวลาเช้านั้น พระ	พจนานุกรมฉบับ
		พรหมยอมเสด็จมา	ราชบัณฑิตยสถาน
		อยู่ในตาผู้ชาย พระ	พ.ศ.2554 (2556:
		สุรัสวดีเสด็จมาอยู่ใน	1124-1125) ให้ความ
		ตาผู้หญิง เมื่อผู้เฒ่าผู้	หมายของวิวามงคล
		แก่รับบ่าวสาวขึ้นไป	ว่า “การพาออกไป”
		อยู่แทบที่นอน	หมายถึง การแต่งงาน
		ประดิษฐานที่นอน	แบบ

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
การเป็นเชื้อสายจาก เทพมาจุติ	1. นางตรีบิดา	ชายนั่นคือองค์พระ อิศวร หญิงนั่นคือองค์ นางอุมารคควดี เพราะ เทวดาทั้งหลายมา กระทำการวิวาหมงคล เพราะเหตุจะให้ สุขสวัสดิ์ (4)	หนึ่งที่ฝ่ายชายจะต้อง ถูกนำไปอยู่ที่บ้าน ฝ่ายหญิง เรียกว่า วิ วาหมงคล, เป็น ประเพณีแต่งงานที่ นิยมปฏิบัติกันใน ประเทศอินเดียฝ่าย ได้ ถือว่าการจัดพิธีวิ วาหมงคลในเวลาเช้า จะเป็นมงคลแก่คู่บ่าว สาวเพราะเทพเจ้าที่ ตนนับถือองค์ต่าง ๆ จะเสด็จมาอำนวยพร
		สรรพเทพดาใน สวรรค์พิมาณก็มา ประชุมพิพากษา พร้อมกัน แล้วก็ชวน กันไปทูลแก่พระอิศวร ผู้เป็นเจ้า ๆ จึงนิมนต์ เทพดาองค์หนึ่ง ศักดิ์สิทธิ์เฮอร์ก็มาถือ ปฏิสนธิในครรภ์นาง พราหมณีนั่น (11)	เทพดาเห็นความ ทุกข์ยากของนาง พราหมณี จึงไปแจ้ง แก่พระอิศวรให้ส่ง เทวดาองค์หนึ่งมาจุติ ดังนั้นนางตรีบิดาจึง เป็นเทวดามากำเนิด นั่นเอง

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
	16. พรหมณ์เลือก เมีย	ยังมีพรหมณ์ผู้ 1 จูติ จากพรหมโลกมาอุบัติ บังเกิดเป็นพรหมณ์ อยู่	พรหมณ์เป็นวรรณะ ที่สูงที่สุดในชนชั้น ของอินเดีย ด้วย ความเชื่อว่ามีกำเนิด มาจากพรหมนั่นเอง
	20. พระยารั้วเมีย	ณ กรุงมิลินทร แลปานันโคอุสุภราช แห่งพระอิศวรเป็นเจ้า เคยมาเที่ยวแลถ่าย ปัสสาวะค้างใบหญ้า อยู่ที่นั่น นางนันทลีได้ กินน้ำปัสสาวะที่ค้าง ใบหญ้าอยู่นั้นก็มี ครรรค์ (127)	นนทกราชเป็นเชื้อ สายของโคอุสุภราช ของพระอิศวร จึงมี รูปร่างสง่างาม และ พละกำลังมาก
ความเชื่อเรื่องน้ำ อมฤต	7. ท้าวเฝ้าราช	เทวดาอันรักษาโลกทั้ง ปวงคือ สมเด็จจอมรินท ราธิราชเจ้า เอน้ำสุรา มฤตย์และรัตนมณี จินดากับทิพยโกชนา หาร ลงมาบูชาให้แก่ เจ้าโชติ कुमार (32) ฝูงท่นทั้งปวงอย่าได้ สงสัย เราใช้ผู้อื่นดอก นายโชติ कुमारผู้นี้ นำเอน้ำสุรามฤตย์มา ให้เราเสวย ท่น	เจ้าโชติ कुमारพาพระ ราชธิดาออกจาก พระราชวัง มาถึงต้น ไทรใหญ่ซึ่งเป็นที่ จำเริญใจจึงหยุดพัก ปฏิบัติธรรมถึง 7 วัน พระอินทร์จึงให้น้ำ อมฤต แก้ววิเศษ และอาหารทิพย์มา บูชา เมื่อเจ้าโชติ กุมาร

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
		ทั้งปวงเคย อาตมะกับ นางมเหสีก็เป็นดรुณ หนุ่มกุมารี่เพราะเจ้า โชติบุตรแห่งเรานี้ (36)	กลับบ้านก็อาศัย สำเภาสามีของพี่สาว พระราชธิดาไปค้าขาย ยังเมืองประจันต ประเทศ เจ้าโชติกุมาร จึงนำน้ำอมฤตไป ถวายแด่ พระมหากษัตริย์พระ ราชินีเสวยจนเยาว์วัย ขึ้นมา กษัตริย์จึง พระราชทานสำเภา เงินทองอย่างละ 500 และสิ่งมีค่าอื่น ๆ อย่างละ 500 กลับมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความเชื่อและการให้ คุณค่าของน้ำอมฤต
ความเชื่อเรื่องแม่ ย่านาง	7. ท้าวเทพาราช	อนึ่งพลันถึงด้วยเล่า ย่านางคราวนี้มีชัย ชำนาญ ถึงแล้วเศรษฐีก็ จำหน่ายสินค้าสำเร็จ แล้วก็จ่ายลงบรรทุก เสร็จสำเร็จทุกลำ ก็ทำ ขวัญย่านาง พลองให้ เล่นการมหรสพ 7 วัน (33)	ชาวเรือจะมีความเชื่อ ว่าแม่ย่านางจะ คุ้มครองทุกคนให้ ปลอดภัยในการ เดินเรือ และช่วยให้หา ปลาได้มากมาย ดังนั้น ก่อนออกเรือจึงต้องมี การกราบ

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
			ให้แม่ย่านางทุกครั้ง และเซ่นสังเวยแม่ ย่านาง ก่อนที่จะนำ เรือออกทำการ ต่าง ๆ สังคมชาวเรือ ยังยึดมั่นเกี่ยวกับ เรื่องดังกล่าวอย่าง เหนียวแน่น การ ปฏิบัติตามความเชื่อ ใดทำให้แม่ย่านาง พอใจต้องปฏิบัติ อย่างเคร่งครัดที่สุด ไม่เช่นนั้นแม่ย่านาง อาจจะไม่พอใจและ จะนำความพิณามา สู่เรือได้
ความเชื่อเรื่องยักษ์, อสูร	9. โอรสพระเจ้า อุพัท ธราชาธิราช	นางยักษ์ณีในราวอรัญ นั้นก็ไปสกัดหน้านิรมิต ตนเป็นเยาวสตรี ตรูณี รูปบวรโฉม...ออกมา สถิต ณ แลวทางที่ชน ทั้ง 5 ลีลาไปนั้น (48)	ผู้เล่านิทานสร้างตัว ละครนางยักษ์นี้ ขึ้นมาแทนกิเลสในใจ ของมนุษย์ที่ลุ่มหลง ใน รูป เสียง กลิ่น รส เป็นมาร หากมนุษย์ ลุ่มหลงก็จะถูกจับกิน ดังผีเสื้อทั้งสี่ของ โอรสพระเจ้า อุพัท ธราชาธิราช

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
			โอรสพระเจ้ากรุงมัท ราช และพี่เลี้ยง เดิน ทางเข้ามาในอาณา เขตของอสุรตนหนึ่ง ถูกจับกินเป็นอาหาร พระ โอรสเข้าต่อสู้จน มีชัย อสุรขอแลกชีวิต กับมนต์ถอดปราณ เลื่อนจิตออกจาก กาย
	11. โอรสพระเจ้า กรุงมัทราช	ยังมีอสุรยักษ์ราชตน 1 มาเห็นพระราชากุมารก็ คิดว่ากุมารทั้ง 2 นี้ล่อง เข้าอาณาเขตเรา ต้อง เป็นอาหารแก่อาดมา แล้ว (63)	
ความเชื่อเรื่องการ ถอดปราณเลื่อนจิต ออกจากกาย	11. โอรสพระเจ้า กรุงมัทราช	พระราชกุมารก็สัปยุทท์ ต่อสู้กับอสุรยักษ์ราช ๗ ก็ พ่ายแพ้พลัดล้มลง พระ ราชากุมารก็ขึ้นคล่อม คอไว้ เจียดเนื้อพระแสง ขรรค์ชัยจะฟาดฟัน ยักษ์ราช ๗ ก็ร้องอ่อน วอนว่า ท่านทั้ง 2 จงไว้ ชีพแก่เราเถิด เราจะให้ มนต์อัน	โอรสพระเจ้ากรุงมัท ราช ต่อสู้มีชัยอสุรตน หนึ่ง จนได้รับมนต์ ถอดปราณเลื่อนจิต ออกจากกายได้ เพราะมนต์นี้ทำให้ พระราชโอรสได้พระ ราชธิดาเมืองพิชัยนคร เป็นมเหสี และเพราะ มนต์นี้ทำให้

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
ความเชื่อเรื่องการ ชุบชีวิต	13. 4 มานพ	1 ทดแทนคุณท่าน ชื่อ มนต์ถอดปราณ เลื่อน จิตออกจากกายไป เล่นแห่งใด ๆ ก็ได้ดูจ ปรารถนา แล้วกลับ เข้าสู่สถานแห่ง กายดังเก่าได้ (63)	ต้องฆ่าพี่เลี้ยงที่ก่อ การกบฏ ด้วย พระโอรสถอดจิต ออกไป พี่เลี้ยงก็ถอด จิตตนเข้าร่าง พระโอรส ในที่สุด พระโอรสในร่างนก แขกได้ร่วมกับพระ มเหสี ก็ฆ่าพี่เลี้ยงใน ร่างของมฤคมาศ
		มานพ 4 คน ๆ 1 เป็น ช่างไม้ ไม้มาตาก โกลนแล้วไสกบให้ เกลี้ยงเกลาคือแล้วเก็บ ไว้ คน 1 รู้จิตรกรรม วาดเขียนรูปภาพต่าง ๆ จึงเอาไม้มาเขียน เป็นรูปนางงามวิจิตร คน 1 เป็นช่างสลัก เอาไม้นั้นมาสลักตาม รูปที่เขียนไว้นั้น คน 1 รู้ฤทธิ์พิรุณชุบให้รูปนั้น เป็นนางอันบรรจวมพิ้ง พอใจ (72-73)	ความเชื่อเรื่องการชุบ ชีวิตมีปรากฏในเรื่อง 4 มานพ ที่โอรสพระ เจ้ากรุงมัทราสเล่า เพื่อยั่วให้พระราช ธิดาตอบว่ามานพ ผู้ใดควรได้นางที่ชุบ ชีวิตนั้นเป็นภรรยา เมื่อพระราชธิดาพูด กับชายใดแล้ว ผู้นั้น ก็จะได้อภิเษกสมรส กับพระราชธิดา

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
		สนทนากันอยู่บัดเดียว หนึ่งนกอินทรีก็คาบ นางบินมา พราหมณ์ ผู้รู้ศิลปเห็นก็ยิงถูก นกอินทรี ๆ ก็ตก ประหม่าอ้าปากวาง นางนั้นเสีย นางตกลง มา ณ ท้องพระ มหาสมุทร พราหมณ์ผู้ 1 จึงประดาน้ำลงไป อุ้มเอานางขึ้นมาแต่ นางถึงมรณะแล้ว พราหมณ์ผู้ 1 จึงชุบ นาง ๆ ก็ฟื้นคืนคงมา ดังเก่า กอบด้วยวิมล รูปโฉมเฉิดฉาย พราหมณ์ 4 คน ก็ชิง กัน ต่างก็ว่าเป็นของ อาตมา (74-75)	นิทานเรื่องจตุร พราหมณ์ เป็นอีกเรื่อง หนึ่งที่โอรสพระเจ้า กรุงมัทราสเล่าเพื่อยั่ว ให้พระราชาติดาตอบ ว่าพราหมณ์ผู้ใดควร ได้นางเป็นภรรยา เพื่ ยั่วให้พระราชา เผลอตัว หลุดปาก ตอบออกมา ตามวิสัย ของผู้มีปัญญาเมื่อได้ ยินข้อคำถามที่ได้ยิน คนอื่นตอบผิด และ ตนเองก็ทราบคำตอบ จึงอดเผลอที่จะพูด ตอบออกมาไม่ได้
ความเชื่อเรื่องสิริ	16. พราหมณ์เลือก เมีย	เหตุว่านางนั้นเป็นสิริ ของมหาพราหมณ์ จำเดิมแต่นางนั้นมา สถิตสถานเคหาแห่ง พราหมณ์ ๆ ก็ยิ่งวัฒน จำเริญขึ้นด้วย	สิริ เป็นความเชื่อว่า หากผู้ใดมีก็จะจำเริญ วัฒนา เช่นพราหมณ์ มีภรรยาอันบริบูรณ์ ด้วยเบญจกัลยาณี เป็นสิริแห่งตน เล่น การพนันก็ไม่

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
ธรณีสูป	43. นายเนสาท	อิสริยยศ และบริวาร ยศ มาทจะเล่นการ พนันก็ได้พ่ายแพ้ ปราชัย (84)	พ่ายแพ้ พระเจ้ากรุง ตักกศิลามหานครผู้ แพ้พนัน ต้องให้ อำมาตย์มาทำลาย สิริของพราหมณ์ด้วย การเล่นชู้กับนาง และให้นางเชกศิระษะ พราหมณ์ 3 ที่ จึง ทำลายสิริได้ และ ชนะพนันจน พราหมณ์หมดตัว
		ครั้งนี้ถึงทางหลวงธรรม บาลก็ลงมาแนะชี้ มรรคว่า ท่านจงไป ตามมรรคนี้เถิด มิผิด ทางเลย แล้วนาย เนสาทก็เข้าตีธรรมบาล วานรให้สิ้นชีพแล้วก็ เอามังสะไป ครั้นพ้น ป่าหน้อยหนึ่งแผ่นดิน	ธรณีสูปในสมัย พุทธกาลนั้น เป็นที่ เข้าใจกันว่าตรงกัน ว่าต้องทำความชั่ว อย่างรุนแรงต่อพระ พุทธองค์ เช่น พระ เทวทัต เป็นต้น จาก เรื่องนี้เนสาท เป็นผู้อกตัญญูอย่าง ยิ่ง ธรรมบาลวานร จริงใจเหลือครึ่งแล้ว ครึ่งเล่าก็ยังมี จิตสำนึก กลับฆ่า

ตารางที่ 35 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
		พระธรรมก็แยกทำลาย เป็น 2 ภาค นายเน สาทุกก็ซุกซบจมลงไป ยังมหาเวจลินรนั้น เลย	พญาวานรเพียงเพื่อ จะเอาเนื้อไปเป็น อาหาร จึงถูกรณีสือบ

โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติในนทุกปกรณัม พบโลกทัศน์ในด้าน วิวาทกรรม การเป็นเชื้อสายจากเทพมาจุติ ความเชื่อเรื่องน้ำอมฤต ความเชื่อเรื่องแม่ย่านาง ความเชื่อเรื่องยักษ์, อสูร ความเชื่อเรื่องการถอดปรารถนาเลื่อนจิตออกจากกาย ความเชื่อเรื่องการชุบชีวิต ความเชื่อเรื่องสิริ และเรื่องธรรณีสือบ โลกทัศน์ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์

4.3 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติ

เป็นการศึกษาโลกทัศน์ของผู้เล่านิทานที่มีต่อธรรมชาติ ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร แน่นแฟ้นมานานแสนนาน ตั้งแต่มนุษย์แรกปรากฏขึ้นมาบนพื้นโลก มนุษย์เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์อาศัยอยู่ในธรรมชาติ มนุษย์อาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต ธรรมชาติจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติเป็นส่วนของกันและกัน มนุษย์กับธรรมชาติไม่อาจแยกตัวออกจากกันและกันได้ เมื่อใดที่มีเหตุมีผลกำหนดให้ต้องแยกจากกัน เมื่อนั้นย่อมวินิจฉัยได้ว่าทั้งมนุษย์และธรรมชาติกำลังมุ่งวิถีการเปลี่ยนแปลงสู่หายนะด้วยกันทั้งสองฝ่าย

การศึกษาโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติในนทุกปกรณัม จะวิเคราะห์เป็นธรรมชาติเกี่ยวกับสถานที่ และธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์ เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 36 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อธรรมชาติในนันทกปกรณัม

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
วิถีชีวิตที่ผูกพัน กับแม่น้ำ	17. สุบินกุมาร	ถึงแม่น้ำอัน 1 ชื่อบรรพพา หลนที มีพระโองการสั่ง หยุดให้ตั้งพลับพลาไถ่ฝั่ง นที จึงพาพระสนมกำนัล กษัตริย์สงสรณานอยู่ริมน้ำ มีอุบลดอก 1 ลอยน้ำลงมา นายเวร 4 คนคอยอภิบาล รักษาอยู่ข้างทิศเหนือ แลเห็นก็ผวาว่ายออกไปเอา ดอกอุบลนั้นมาถวาย (92) นางนั้นมีบริวารล้อม 500 เสด็จมาสงสรณานประพาส เดียรถียันที (97)	พระเจ้าพิษณุภูมิบรม บพิตร เสด็จประพาสป่า เมื่อมาถึงริมแม่น้ำบรร พพาหลนทีก็ทรงหยุดพักที่ ริมฝั่ง ตั้งพลับพลา และ สงสรณาร่วมกับสาว สนมกำนัลใน นายเวรนำ ดอกบัวที่ลอยน้ำมา ถวาย พระองค์จึงให้ตาม หาบุคคลที่ลอยดอกบัว นั้นมา จะเห็นได้ว่า นิทานในชีกโลก ตะวันออกนั้นจะนำเสนอ เรื่องราวของผู้คนที่ ผูกพันกับสายน้ำ ตาม ลักษณะของประเทศที่ อยู่ในเขตร้อน จากเรื่อง ผู้เล่านิทานจะสร้างโครง เรื่องส่วนหนึ่งให้ เกี่ยวข้องกับสายน้ำ

ตารางที่ 36 (ต่อ)

โลกทัศน์	ลำดับเรื่อง/เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
			เดียรถีย์ (ราชบัณฑิต : 2556: 445) หมายถึงผู้มีลัทธิตั้งทำน้ำอันเป็นที่ข้าม หรือ ข้ามน้ำผิดทำ จากเรื่องคงเป็นแม่น้ำของพวกนอกศาสนาพุทธใช้อาบชำระกาย จากเรื่องกล่าวถึงพระธิดาอุบลวรรณาเสด็จมาทรงสนานที่ท่อน้ำ และพระนางได้ปล่อยดอกบัวให้ลอยตามน้ำไป

จากการศึกษานนทุกปกรณัมเกี่ยวกับมนุษย์กับธรรมชาตินั้น พบว่าผู้เล่านิทานนำธรรมชาติต่าง ๆ มาใช้เป็นฉากของเรื่อง ไม่ได้สื่อแสดงมากไปกว่านั้น เช่น ต้นไม้ จอมปลวก ถ้าเป็นต้น ซึ่งสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้จึงไม่ได้มีความหมายมากไปกว่าที่อยู่อาศัยของตัวละครในเรื่อง

โลกทัศน์ในนนทุกปกรณัม ทั้ง 3 ด้านนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นโลกทัศน์ที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ทั้งนี้ก็เป็นไปตามความเป็นมาของนิทานนางตนไตรยของไทยที่มีที่มาจากตนไตรปาชยานะ อันเดียวได้นั่นเอง เช่น โลกทัศน์เรื่องลัทธิ วรรณะ เรื่องสิริ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเข้ามาสู่ประเทศไทยนนทุกปกรณัมก็ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน เช่น ความลุ่มหลงใน รูป เสียง กลิ่น รส ทำให้พินาศ เรื่องธรรณีสูบ เป็นต้น

ตอนที่ 2 ปักษีปกรณ์

ปักษีปกรณ์เป็นนิทานที่ได้รับอิทธิพลมาจากนิทานปัญจตันตระซึ่งเป็นวรรณคดีสันสกฤตที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากที่สุด ความนิยมนิทานปัญจตันตระทำให้มีการคัดลอกและแปลเป็นภาษาถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศอินเดียอย่างแพร่หลาย กุสุมา รักษมณี (2525: 97) กล่าวว่าปัญจตันตระที่สำคัญมากกระแสหนึ่งคือกระแสดินเดียใต้ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของปัญจตันตระฉบับสำคัญหลายสำนวน รวมทั้งหิโตปเทศและตันโตรปาขยานะ และที่สำคัญที่สุดก็คือตันโตรปาขยานะนี้เองที่เป็นต้นกำเนิดปัญจตันตระหลายฉบับที่พบในเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งนิทานตันโตรยของไทยด้วย

นิทานตันโตรยที่ได้รับอิทธิพลจากตันโตรปาขยานะจะมีนิทานนำเรื่องแตกต่างไปจากปัญจตันตระฉบับอื่น ๆ ดังการศึกษาของสยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 2) สรุปไว้กล่าวคือ เป็นเรื่องของสตรีเจ้าปัญญาที่เล่านิทานถวายพระราชอาคันหนึ่งซึ่งชิงชังสตรี ทรงให้ประหารสตรีที่เข้ามาถวายการรับใช้พระองค์คืนละหนึ่งคนนางได้ใช้นิทานเปลี่ยนพระทัยของพระราชอาและเมื่อนางเล่านิทานจนครบ พระราชาก็โปรดให้ตั้งนางเป็นมเหสี นิทานที่นางเล่าแบ่งเป็น 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องนันทกปกรณ์ ปักษีปกรณ์ ปิศาจปกรณ์ และมณฑุก ปกรณ์ แต่ปัญจตันตระฉบับอื่น ๆ รวมทั้งหิโตปเทศนั้น เอดเกอร์ตัน (Edgerton, 1967: 271-273) กล่าวไว้ในหนังสือ Panchatantra Reconstructed โดยสรุปว่า นิทานต้นเรื่องเป็นเรื่องของพระเจ้าอมรศักดิ์ (หิโตปเทศใช้ชื่อว่า สุทรรคนะ) ทรงวิตกเรื่องพระโอรสทั้ง 3 ของพระองค์ที่ไม่ทรงใฝ่หาความรู้ ไม่สนพระทัยในการศึกษา พรหมณวิศณุศรมันจึงอาสาถวายความรู้แด่พระโอรสทั้ง 3 โดยการเล่านิทานถวายเนื้อเรื่องแบ่งเป็นศาสตร์ต่าง ๆ 5 ตอน (ปรากฏในหิโตปเทศเพียง 4 ตอน) ได้แก่ การแตกมิตร การผูกมิตร สงครามและความสงบ การสูญเสีย และโทษของการไม่ไตร่ตรองดู

สำหรับปักษีปกรณ์ฉบับภาษาไทยนั้น สมเด็จพระยาตำราจาราชาณุภาพ (2506: 75) ทรงกล่าวถึงที่มาว่า

. . . นิทานเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์ปัญจตันตระของลัทธิพรหมณ์บ้าง อยู่ในชาดกฝ่ายพระพุทธศาสนาก็บ้าง คงฟังได้ว่าเป็นนิทานเก่าแก่ แต่ปรัมปราที่มีอยู่ในมัชฌิมประเทศแต่ผู้ใดจะได้เลือกคัดเรื่องนิทานมาเรียบเรียงเป็นปักษีปกรณ์เมื่อใด ต้นฉบับจะเป็นภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลี และจะได้เข้ามาถึงประเทศนี้เมื่อใด และใครเป็นผู้มาแปล

เป็นภาษาไทย ข้อความเหล่านี้หาทราบไม่ ทราบแต่ว่ามีฉบับอยู่ในหอหลวงเห็นจะตั้งแต่
ในรัชกาลที่ 1...

จากพระวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการทรงกล่าว แสดงให้เห็นว่าคนไทย
น่าจะรู้จักเรื่องปักษีปกรณ์มาก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว เหตุที่มีการรับ มีการแปลและ
เผยแพร่นิทานเรื่องนี้ น่าจะเป็นเหตุผลมาจาก คุณค่าด้านที่เป็นคติธรรมที่มีประโยชน์ในการ
ดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการปกครอง ดังข้อความปรากฏตอนต้นเรื่องในปักษีปกรณ์
ฉบับสันสกฤต (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2546: 3) ความว่า “ข้าพเจ้าจักกล่าวซึ่งเรื่องปักษีปกรณ์
ตามแนวทางของการปกครองที่เป็นประโยชน์” และนอกจากนี้ คุณค่าด้านคติธรรมยังปรากฏใน
ปักษีปกรณ์ฉบับล้านนาอีกด้วย (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2546: 3) ความว่า

. . .ผู้มีปัญญา ญัตวา รู้แล้ว มหาสดี ยังพระศาสตร์ อันอุดมมากนัก ทุกข์ อันมีอรรถว่า
คมกริ ยากนัก มาวเห อย่าได้ดูหมิ่น ดูแควน อาลสุล ยังอันชี้คร้าน มั่งง่าย โสดี เมื่อสดับ
รับฟังเอา ตโต เหตุตั้งถานั้น สาตุ อันว่า มหาศาสตร์อันนี้ นิตินุณ เป็นคลองอันให้มัน
คือคำสั่งสอนไว้แก่นักปราชญ์ทั้งหลาย. . .

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งจางวางกรมพระอาลักษณ์
และกรมอักษรพิมพ์การจัดหาหนังสือเรื่องต่าง ๆ ถวาย กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณเห็นว่าเป็น
นิทานที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเมืองการปกครอง จึงดำเนินการจัดพิมพ์ปักษี
ปกรณ์ฉบับภาษาไทยพร้อมกับเรื่องนารายณ์สิบปางขึ้นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2412 เพื่อทูลเกล้าฯ
ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เรื่องปักษีปะกะระณำแลนารายณ์สิบปาง,
ม.ป.ป.: 2) ความว่า

. . .แต่เรื่องปักษีปะกะระณำและเรื่องนารายณ์สิบปางนี้ นักปราชญ์ผู้บัณฑิตยังหา
ใครจะมีผู้ใดได้พบได้อ่านรู้เรื่องทั่วกันไม่ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าเรื่อง ปักษีปะกะระณำนี้เป็น
เรื่องความชักนียายมาสาธกไว้หลายข้อแต่ล้วนวิเศษ อนึ่งเรื่องนารายณ์สิบปางนั้นเล่าก็มี
ความพิสดารในวงศ์ยักษะวงสนารายณ์ที่ถ้วนควรที่นักปราชญ์ผู้บัณฑิตจะรู้
ไว้ภอเป็นเครื่องประดับปัญญาให้รอบรู้ไว้โดยวิธีที่ประพฤติการแลมีอุปายต่าง ๆ
กล่าวความแต่ต้นดังนี้. . .

ปักซีปกรณ์ฉบับภาษาไทยเป็นนิทานชุดหนึ่งในเรื่องต้นไตรปาชยานะ ฉบับภาษาไทยพบเพียง 3 เรื่อง คือ นนทุกปกรณ์ ปักซีปกรณ์ และปีศาจปกรณ์ สำหรับเรื่องปักซีปกรณ์ที่พบในประเทศไทยนั้นจะมีเพียงฉบับสำนวนเป็นร้อยแก้วเท่านั้น แต่จากหนังสือเรื่อง “The Book of the Bird” ของ ครอส์บี (Crosby, 1910: 1-90) ปรากฏความจากคำนำในหนังสือทำให้ทราบว่าปักซีปกรณ์ของไทยมี 2 สำนวน คือ มีทั้งสำนวนร้อยแก้วและสำนวนร้อยกรอง นอกจากนั้น ครอส์บียังได้ใช้ต้นฉบับสำนวนร้อยกรองแปลเป็นภาษาอังกฤษอีกด้วย หลังจากนั้นจึงได้พบฉบับร้อยแก้ว ครอส์บีจึงได้ศึกษาต่อโดยวิธีการเปรียบเทียบฉบับร้อยแก้วและร้อยกรองโดยละเอียด และพบว่าปักซีปกรณ์ฉบับร้อยกรองนั้นประพันธ์ด้วยกลอนสุภาพ ซึ่ง ปัจจุบันยังไม่พบปักซีปกรณ์ฉบับร้อยกรองที่สมบูรณ์ จะมีเพียงฉบับเดียวคือ **ลิลิตปักซีน้อย** (2395) แต่อย่างไรก็ตามลิลิตปักซีน้อยก็เป็นเพียงการนำนิทานเรื่องที่ 22 เท่านั้น คือเรื่องเทพพรหมากับโลกพรหมอันเป็นตอนท้ายของปักซีปกรณ์มาแต่งเป็นลิลิต และไม่ทราบว่าผู้ใดเป็นผู้ประพันธ์ แต่ความปรากฏระบุว่าคัดลอกมาตั้งแต่ปี จุลศักราช 1214 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2395 โดยตีพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณ ฉบับที่ 113 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. 122

จากการศึกษาของ สยาม ภัทรานุประวัติ (2546 : 41-42) ปัจจุบันพบปักซีปกรณ์ต้นฉบับตัวเขียนซึ่งเก็บรักษาอยู่ที่แผนกเอกสารโบราณ ในหอสมุดแห่งชาติ ท่าวสุกรี มีจำนวนทั้งสิ้น 7 เล่ม โดยทั้งหมดเป็นปักซีปกรณ์ฉบับร้อยแก้ว ดังนี้

1. กิ่งต้นไต้ หมวดวรรณคดี หมุ่निทานร้อยแก้ว เลขที่ 1 ตู้ 113 มัดที่ 58 ประวัติ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (ปัจจุบันคือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี)

2. ปักซีปกรณ์ เล่ม 1 หมวดวรรณคดี หมุ่นิทานร้อยแก้ว เลขที่ 6 ตู้ 113 มัดที่ 62 ประวัติ พระยาประมุขจันทราภิบาล (ผูก) ถวายหอสมุด 27/8/2458

3. ปักซีปกรณ์ เล่ม 2 หมวดวรรณคดี หมุ่นิทานร้อยแก้ว เลขที่ 7 ตู้ 113 มัดที่ 62 ประวัติ พระยาประมุขจันทราภิบาล (ผูก) ถวายหอสมุด 27/8/2458

4. ปักซีปกรณ์ หมวดวรรณคดี หมุ่นิทานร้อยแก้ว เลขที่ 8 ตู้ 113 มัดที่ 62 ประวัติ หอเชื้อไว้ตั้งแต่ 24/3/126 (พ.ศ. 2451)

5. ปกษีปกรณ์ หมวดวรรณคดี หมู่นิทานร้อยแก้ว เลขที่ 9 ตู้ 113 มัดที่ 62 ประวัติ หอชื่อ
ไว้ตั้งแต่ 23/6/126 (พ.ศ.2451)

6. ปกษีปกรณ์ หมวดวรรณคดี หมู่นิทานร้อยแก้ว เลขที่ 10 ตู้ 113 มัดที่ 62 ประวัติ
หอสมุดชื่อจากนายวิลเลียม เจ เกดนี วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2496

7. ปกษาปกรณ์ ไบลาน อักษรขอม ภาษาบาลี-ไทย เลขที่ 8776/8/1 ประวัติ พระวิสุทธิ
นายก (ชุ่ม) วัดปรีณายก ให้หอสมุด พ.ศ. 2453

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้ปกษีปกรณ์ จากหนังสือ “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์)”
เล่ม 1 จัดพิมพ์โดยองค์การการค้าของคุรุสภา เมื่อ พ.ศ.2506 ซึ่งประกอบด้วยนิทานชั้น จำนวน 24
เรื่อง ดังนี้

1. กาแต่งงานกับหงส์	2. หงส์หามเต่า
3. กาวิดน้ำทะเล	4. ปุโรหิตผูกเวรกา
5. กาขออาศัยนกกระทา	6. นกแขกเต้าอาสาไปเอาผลไม้มาฝาก
7. นกแขกเต้ากับมาณพอกตัญญู	8. ฤๅษีผู้สติดีใจแค้นนกพิราบ
9. มาณพชาวชนบททำคุณแก่ผู้เฒ่า	10. นกกระทาเป็นครู
11. ฤๅษีปลอมกินนกกกระทา	12. ตั้งแรงแเป็นพญา
13. แมวจำศีล	14. ทำชอบเป็นผิด
15. ทำคุณเป็นโทษ	16. โปรดสัตว์ได้บาป
17. ทำดีเป็นคุณ	18. วิชานี้เลื่อมเพราะโกหก
19. นกนางเขนตกลูกที่หาดทราย	20. นกได้กับช้าง
21. แรงแแต่งงานกับนกไ้	22. เทวพรหมกับโลกพรหม
23. คนใช้ของรัตนเศรษฐี	24. นกมูลไ้กับเหยี่ยว

เรื่องย่อ

ปักษีปรกรณ์ัม

นำเรื่อง

ในสมัยไตรตายุคเหล่าฤๅษีและเทพยดาต่างมาชุมนุมกันและกลัวว่าจะถอยอายุ เทพยดาทั้งหลายจึงพากันไปถามพระนารายณ์เพื่อขอต่ออายุแต่พระนารายณ์ก็ให้อายุแก่เทพยดาทั้งหลายไม่ได้ จึงบอกให้ฤๅษี มุนี และเทพยาเหล่านั้นไปถามพระอิศวรเพราะท่านนั้นเป็นบุติยราชอาจให้อายุแก่ท่านทั้งหลายได้ เหล่าฤๅษีจึงตามพระนารายณ์เสด็จไปหาพระอิศวร ครั้นถึงพระนารายณ์จึงกราบทูลพระอิศวรว่า ฤๅษีและเหล่าเทพยดาเหล่านี้มาร้องทุกข์แก่ข้าพระองค์ ว่าบัดนี้สิ้นอายุไปแล้วจึงมาขออายุ พระอิศวรจึงให้เหล่าเทพนิกร คนธรรพ์ สุบรรณและเทพยดาสุราสุรมาประชุมกัน ให้เอาเขาตรีภุมารองพระเมรุราชแล้วเอาอนันตนาคราชมาเป็นสายชัก ให้เทพยดาชักข้างหนึ่งและให้อสุมารชักอีกข้างหนึ่งจนพระเมรุราชลงไปอยู่ใต้บาดาล พระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นกุมภกัณฑ์ไปรองเขาพระเมรุราชไว้ จนเขาพระเมรุราชขึ้นพ้นน้ำอมฤตขึ้นมา จึงแจกจ่ายให้เหล่าฤๅษี มุนี และเทพยดาทั้งหลายให้กินจึงมีอายุต่อไป

ขณะนั้นเหล่าปักษีทั้งหลายคือ นกยูง นกแขวก นกแซกแซว แร้ง นกตะกรุมดูเหว่า นกกาเรียน นกยาง นกพิราบ นกกระต่ายตืด และเหล่านกทั้งหลายต่างมาประชุมพร้อมกันเพื่อจัดตั้งพญานก เพื่อมีอำนาจลงโทษนกที่กระทำผิด นกสัหมันทิตตวัหนึ่งเสนอว่าควรจะทำหงส์เป็นพญา เพราะหงส์มีมารยาทและรูปทรงที่งาม นกกาเรียนจึงบอกว่าหงส์นั้นมีรูปร่างที่งามอยู่ก็จริง แต่เมื่อจะไปไหนมาไหนนั้นเชื่องช้า นกกาเรียนจึงกล่าวว่า กากีมีคุณหลายประการ เมื่อเสพเมณุนกก็มีให้ใครเห็น ช่วยเหลือเพื่อนเวลามีทุกข์ และยังบอกข่าวดีข่าวร้ายแก่เราด้วย จึงเสนอให้กากีเป็นพญานก

เหล่านกทั้งหลายจึงให้หงส์กับกากีมาแข่งกัน โดยให้ไปแข่งกันที่มหาสมุทรจะได้เห็นผู้ที่มีฤทธิ์ เพราะถ้าแข่งบนบกก็จะสามารถฟังคำสั่งอื่น ๆ ได้ เมื่อหงส์และกากีไปถึงกลางมหาสมุทร ครั้นเหนื่อย หงส์จึงลงว่ายน้ำ ส่วนกากีนั้นเห็นหงส์ลงว่ายน้ำก็ว่ายบ้าง เมื่อน้ำในมหาสมุทรเกิดคลื่นใหญ่กากีจมลงใกล้จะตายจึงร้องขอให้หงส์ช่วยชีวิต หงส์จึงช่วยกากีมาจากกลางมหาสมุทร ครั้นเมื่อถึงฝั่งกากีเกิดอกตัญญูโทษหงส์ต่าง ๆ นกทั้งหลายจึงให้เอาหงส์เป็นพญา ฝ่ายนกกาเรียนตัวหนึ่งจึงบอกว่าหงส์กระทำความชั่วกับกาเคยมีอยู่ในอดีต นกกาเรียนจึงเล่าให้นกทั้งหลาย

1. นิทานเรื่องกาแต่งงานกับหงส์

มีหงส์ตัวหนึ่งชื่อยุตราชหงส์ภรรยาชื่อนางสุวรรณหงส์อาศัยอยู่ที่ต้นไทร และมีกาตัวหนึ่งชื่อกลเทวะการภรรยาชื่อรัก อาศัยอยู่ในป่าใกล้ ๆ กัน ลูกชายกาเกิดความพึงพอใจในลูกสาวของราชหงส์ ฝ่ายกาจึงพาบริวารไปยังสำนักราชหงส์เพื่อขอของลูกสาวหงส์ให้กับกา ฝ่ายหงส์จึงปรึกษากับหงส์ดำผู้เฒ่า หงส์ดำก็เห็นด้วย ยุตราชหงส์จึงไปปรึกษาหงส์เหลืองแต่หงส์เหลืองไม่เห็นด้วยเพราะกาและหงส์นั้นอยู่คนละตระกูลกัน แต่ยุตราชหงส์นั้นเห็นด้วยกับหงส์ดำผู้เฒ่าที่จะให้ลูกสาวแต่งงานกับกา หงส์กับกาจึงได้แต่งงานกันและอยู่ด้วยกันที่ต้นไทร

ครั้นอยู่มาวันหนึ่งกาคิดถึงที่อยู่เก่า เคยได้กินเนื้อแต่ทุกวันนี้ได้กินแต่ผลไม้ จึงไปพานางหงส์ไปยังสำนักของตน เมื่อไปถึงกาก็ไปเที่ยวกินซากสัตว์ตามวิสัยของตน ส่วนนางหงส์เห็นกาประพฤติเช่นนั้นจึงเกิดความรังเกียจ เพราะนิสัยของหงส์นั้นเป็นสัตว์สะอาด จึงชวนสามีกลับสำนักของตน กาจึงโกรธหงส์และแกล้งบอกว่าหงส์คิดถึงขู่จึงอยากกลับไปยังสำนัก นางหงส์ทนอยู่ไม่ได้จึงหนีไปและเล่าความชั่วของกาให้บิดามารดาฟัง หงส์เหลืองจึงบอกว่าไปเชื่อหงส์ดำผู้เฒ่าทำไม ซาติกาใครเขาเชื่อถือกันมีแต่พวกโง่เท่านั้น หงส์จึงเป็นสัตว์โง่จนสุนัขจึงจอกยังหัวเราะเยาะเย้ย

นกทั้งหลายจึงถามว่า หงส์นั้นโง่จนสุนัขจึงจอกหัวเราะเยาะเย้ยนั้นเป็นอย่างไร นกกาเรียนจึงอาสาเล่านิยายให้นกทั้งหลายฟังว่า

2. นิทานเรื่องหงส์หามเต่า

มีพญาหงส์สองตัวชื่อสุวรรณรัตน์และบรรพตัตย์เป็นสหายกัน หงส์ทั้งสองอาศัยอยู่บนภูเขาที่สระน้ำดอกบัว แห้ว และกระเจียวที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิมลสระหนึ่งมีเต่าตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในสระนั้น เมื่อพญาหงส์ไปหาอาหารในสระเต่าจึงเสนอตัวเป็นอำมาตย์ จึงถามถึงสถานที่ที่พญาหงส์อยู่ว่าเป็นอย่างไรบ้างพญาหงส์ก็เล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ให้เต่าฟัง เมื่อเต่าได้รับฟังจึงอ่อนวอนขอไปอยู่กับพญาหงส์ด้วย พญาหงส์ทั้งสองจึงไปเอาไม้มาให้เต่าคาบกลาง แล้วช่วยกันหามเต่าขึ้นไปบนท้องฟ้า เมื่อสุนัขจิ้งจอกเห็นจึงว่าพญาหงส์นั้นเขลาหนักที่จะพาเต่าไปสวรรค์ เมื่อเต่าได้ยินจึงโกรธและว่าตอบไปจึงทำให้เต่าตกลงมาบนพื้นดินตาย สุนัขจิ้งจอกจึงวิ่งเข้าไปกินเต่าเป็นอาหาร

นกแขกเต้าจึงว่าแก่นกกาเรียนว่า ท่านยกกว่ากาดีกว่าหงส์ทั้งที่กานั้นมาความชั่วอยู่หลายประการจะตั้งให้เป็นพญาได้อย่างไร นกแขกเต้าจึงเล่านิยายถึงกาให้นกทั้งหลายฟังว่า

3. นิทานกาวิดน้ำทะเล

มีกาสามีภรรยาอาศัยอยู่ต้นไม้ใกล้ชายทะเล มีบิรवारอยู่หนึ่งตัว วันหนึ่งชาวคานนิคมได้นำเครื่องมัจฉะมังสาหารและสุราไปถวายแก่พระสมุทรรเพื่อให้เทวดาช่วยคุ้มครองญาติของตนที่ไปเรือสำเภายังไม่กลับ เมื่อกาสามีภรรยาบินผ่านมาจึงเข้าไปกินเครื่องมัจฉะมังสา เห็นสุราคิดว่าน้ำดื่มจึงดื่มกิน กาทั้งสองเมาสุราจึงชวนกันไปอาบน้ำในมหาสมุทร กามภรรยาพลัดลอยไปถูกปลาใหญ่กินเป็นอาหาร ส่วนปลาสาหมินนั้นว่ายน้ำขึ้นฝั่งมาได้ คิดว่าภรรยาของตนอยู่ในมหาสมุทรจึงคิดให้บิรवारของตนวิดน้ำในมหาสมุทรให้แห้งโดยบังคับให้เหล่ากาอมน้ำในมหาสมุทรมาบ้วนบนพื้นดิน จึงทำให้กาเสี่ยงแหบแห้งแต่นั้นมา เทพดาที่คอยรักษามหาสมุทรเห็นความโง่เขลาของกาจึงเกิดความสงสารบิรวารกาเหล่านั้น เทวดาจึงแปลงกายเป็นอสูร กาทั้งหลายจึงตกใจบินหนีไป เทพดาจึงช่วยพวกกาเหล่านั้นได้

นกทั้งหลายจึงถามว่า กานั้นไม่มีการไตร่ตรองเมื่อทำสิ่งใดย่อมกลับเป็นภัยแก่ตัวเอง นกแขกเต้าจึงเล่านิยายให้นกทั้งหลายฟัง

4. นิทานเรื่องปุโรหิตผูกเวรกา

มีราชปุโรหิตคนหนึ่งพาหมู่ญาติไปชมสวนอุทยาน มีกาพวกหนึ่งถ่ายอุจจาระลงถูกศีรษะของปุโรหิต และกาก็ถ่ายปัสสาวะซ้ำลงไปอีก ปุโรหิตโกรธมากแต่ก็ทำอะไรไม่ได้จึงผูกเวรแก่กา

วันหนึ่งลิงทำไฟลุกขึ้นที่โรงช้าง เพลิงนั้นตกลงที่ตัวช้าง ราชปุโรหิตนั้นได้ช่องทางที่จะเอาคืนกาจึงกราบทูลพระมหากษัตริย์ว่าน้ำมนต์กานั้นเป็นยาช้างอย่างดี กษัตริย์จึงให้นายธนูไปฆ่ากาตายเป็นจำนวนมากเพื่อเอามาทำยาช้าง เพราะกาหาคิดก่อนไม่ทำอะไรก็เป็นอันตรายแก่ตัวเอง เมื่ออยู่สถานที่ใดก็สร้างความฉิบหายให้แก่เจ้าของที่นั้น

นกทั้งหลายจึงถามว่ามีเรื่องอะไรหรือ นกแขกเต้าจึงเล่าความให้นกทั้งหลายฟังว่า

5. นิทานเรื่องกาของอาศัยนกกระทาทุงผัก

มีนกกระทาทุงทองคำอาศัยอยู่บนต้นไม้ยางต้นหนึ่ง อยู่อย่างเป็นสุขมานานไม่มีผู้ใดมาเบียดเบียน วันหนึ่งมีกาสองสามมีกรรยาบินมาหาอาหารจนใกล้ค่ำจึงขออาศัยนกกระทาทุงนวดด้วย นกกระทาทุงจึงว่าคำผู้เผ่าสอนไว้ว่าไม่รู้จักคุ้นเคยกันถ้ามาขออาศัยอยู่ด้วยจงอย่ารับ กาจึงอ่อนน้อม นกกระทาทุงจนนกกระทาทุงใจอ่อนยอมให้กาอนอนอยู่ที่คาบไม้ยาง รุ่งขึ้นกาทั้งสองก็ถ่ายอุจจาระไว้บนคาบไม้แล้วบินไป ครั้นฝนตกอุจจาระที่กาถ่ายไว้ก็ทำให้ต้นไม้ยางงองามขึ้นมีรากย่อยลงไปถึงแผ่นดิน พรานเดินมาเห็นก็ปีนรากไทรขึ้นไปผ่านนกกระทาทุง

นกสาลิกาจึงกล่าวว่านกแขกเต้านั้นเป็นนกที่มีปัญญาสมควรจะยกให้เป็นพยานนกทั้งหลายจึงถามว่านกแขกเต้านั้นมีปัญญาอย่างไร นกสาลิกาจึงเล่านิยายนกแขกเต้าให้ฟังว่า

6. นิทานเรื่องนกแขกเต้าอาสาไปเอามะม่วงหิมพานต์

พระเจ้าพรหมทัตมีพระมเหสีองค์หนึ่งเสวยพระราชสมบัติอยู่เมืองพาราณสี กษัตริย์ทรงเลี้ยนนกแขกเต้าไว้ตัวหนึ่งเป็นที่โปรดปราน วันหนึ่งพระมเหสีได้ฝันว่า พระอินทร์เสด็จลงมาและตรัสแก่นางว่า ถ้านางได้เสวยผลมะม่วงหิมพานต์ นางจะได้ราชบุตรเป็นจักรพรรดิราช รุ่งเช้าพระมเหสีจึงเล่าให้กษัตริย์ฟัง กษัตริย์จึงให้นกแขกเต้าไปนำผลมะม่วงในป่าหิมพานต์มาให้ นกแขกเต้าจึงรับโองการตามราชกิจนั้น แต่ครั้นนกแขกเต้าบินไปจนพบนกแขกเต้าฝูงอื่น ๆ ถึงเจ็ดฝูงก็ไม่มีนกตัวใดรู้ว่าผลมะม่วงหิมพานต์นั้นอยู่ที่ใด จนได้พบนกแขกเต้าพวกหนึ่งที่รู้ที่อยู่ของป่า จึงเล่าให้ฟังว่าผลมะม่วงนั้นเป็นของท้าวเวสสุวรรณ ท่านได้ทำตาข่ายเหล็กล้อมต้นมะม่วงไว้เจ็ดชั้น และมีกุมภภัณฑ์อีกพันหนึ่งคอยดูแล ครั้นนกแขกเต้าไปถึงเห็นตาข่ายเหล็กกันกุมภภัณฑ์รักษาอยู่จึงรอจนเที่ยงคืนแล้วรอดเข้าช่องตาข่าย แต่ถูกกุมภภัณฑ์จับตัวได้ นกแขกเต้าจึงบอกแก่กุมภภัณฑ์ว่าตนนั้นไม่กลัวตายกุมภภัณฑ์เห็นแก่ความกตัญญูของนกแขกเต้าจึงเกิดความเมตตาช่วยให้นกแขกเต้าเอามะม่วงหิมพานต์ไป เมื่อนกแขกเต้าได้นำผลมะม่วงไปถวายพระเจ้าพรหมทัต จึงพระราชทานข้าวตอกผสมน้ำผึ้งให้แก่กนกแขกเต้า และพระราชทานป่าใหญ่ที่มีผลไม้ต่าง ๆ ให้แก่ฝูงนกทั้งหมด ทำให้พยานนกแขกเต้าอยู่อย่างเป็นสุขกับบริวาร

เหยี่ยวตัวหนึ่งจึงพูดขึ้นว่านกแขกเต้ามีคุณก็จริงอยู่แต่นกแขกเต้าที่ชั่วก็ยังมี เหยี่ยวจึงเล่าว่านกแขกเต้านั้นมิได้คิดให้รอบครอบจนทำให้ตัวเองถึงแก่ความตาย เหยี่ยวจึงเล่านิยายให้นักทั้งหลายฟังว่า

7. นิทานเรื่องนกแขกเต้ากับมาณพอกตัญญู

นกแขกเต้าตัวหนึ่งชื่อตุลดิน เป็นสหายกับเสือโคร่งตัวหนึ่งที่เลี้ยงบิดาตาบอดอยู่ในถ้ำ และมีมาณพอกตัญญูผู้หนึ่งซึ่งเกียจคร้านในราชการจนถูกขับออกจากเมือง เมื่อนกแขกเต้าได้มาพบเข้าก็เกิดความสงสารจึงบอกแก่มาณพว่าเมื่อท่านไปเจอเสือโคร่งให้บอกกับเสือโคร่งว่าท่านเป็นสหายกับเราเสือโคร่งก็จะไม่ทำอันตรายท่าน จากนั้นนกแขกเต้าจึงบินเข้าไปใกล้ ๆ จึงถูกมาณพจับฆ่าตายและกินเป็นอาหาร ครั้นมาณพมาพบกับเสือโคร่งก็บอกตามที่นกแขกเต้าสั่ง เสือดีใจจึงพาไปยังถ้ำที่ตนกับบิดาอาศัยอยู่ ครั้นเสือโคร่งไปหาอาหาร มาณพจึงบอกกับพ่อเสือโคร่งว่าตนนั้นได้กินนกแขกเต้าไปแล้ว พ่อเสือโคร่ง จึงเล่าให้เสือโคร่งฟัง เสือโคร่งเสียใจมากเมื่อมาณพรู้จักโกรธและฆ่าพ่อเสือโคร่งและออกจากถ้ำไป

นกยูงตัวหนึ่งกล่าวว่า นกกระทายเป็นนกที่มีความรู้ดั่งฤๅษีควรจะได้เป็นพยานก เหยี่ยวจึงว่าฤๅษีนั้นกินนกพิราบทั้งเป็น เหยี่ยวจึงเล่านิยายให้นักทั้งหลายฟัง

8. นิทานเรื่องฤๅษีทุศีลจิตใจแกล้งนกพิราบ

ดาบสรูปหนึ่งอาศัยอยู่ในอาศรมคอยสั่งสอนธรรมแก่สัตว์เป็นนิจ นกพิราบก็คอยบินมาฟังอยู่เสมอเมื่อพระดาบสไปจำพรรษาอยู่ที่ป่าอื่น มีฤๅษีทุศีลคนหนึ่งเข้ามาอาศัยในอาศรมนั้น วันหนึ่งมาณพนำแก่นกพิราบมาถวาย ฤๅษีเกิดความพอใจจึงถามขึ้นว่าแก่นเนื้ออะไร มาณพบอกว่านกพิราบ ฤๅษีคิดอุบายจะจับนกพิราบที่เคยบินมาฟังธรรมที่อาศรมเป็นอาหาร แอบเอาไม้ซ่อนไว้ที่ริมเตียงนอน ฝ่ายนกพิราบเห็นความผิดปกติจึงรู้ทัน ฤๅษีขว้างไม้ไปแต่ก็ไม่ถูนกพิราบ

เหยี่ยวจึงว่านกกระทายนั้นก็เหมือนกับฤๅษีทุศีล นกยูงจึงว่าเหยี่ยวนั้นใจร้าย พูดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เหมือนกับมาณพที่ไม่มีปัญญา นกยูงจึงเล่าความให้นักทั้งหลายฟัง

9. นิทานเรื่องมาณพชาวชนบททำคุณแก่งูเห่า

มีนกกดตัวหนึ่งกำลังต่อสู้กับงูเห่า มาณพเดินออกมาจากบ้านเห็นงูเห่ากำลังจะแพ้นกกด จึงคิดทำคุณแก่งูเห่า ถือไม้ไล่ตีนนกกด นกกดคอยหลบไม้และสู้กับงูเห่า มาณพครั้นตีนนกกดไม่ถูกก็โมโห เดินวนเวียนไปเหยียบงูเห่า งูเห่าจึงขบเท้ามาณพ จนมาณพตายด้วยพิษงูเห่า

นกยูงจึงว่านกยูงมีคุณมากนั้นยังค้างอยู่ นกทั้งหลายจึงให้นกยูงกล่าวต่อไป นกยูงจึงเล่านิยายให้นกทั้งหลายฟังว่า

10. นิทานเรื่องนกกระทาเป็นครู

มีอาจารย์ทศปาโมข์เป็นอาจารย์สอนศิลปศาสตร์แก่ศิษย์ กระทามีปัญญาตัวหนึ่งอาศัยอยู่ด้วย และมักจะคอยจดจำเวลาที่อาจารย์สั่งสอนศิษย์ ต่อมาอาจารย์เกิดโรครักษาไม่หายจนตาย จึงทำให้มาณพทั้งหลายไม่ได้เรียนศิลปศาสตร์นั้นได้จึงพากันร้องไห้เสียใจ นกกระทาเห็นดังนั้นจึงว่า จะช่วยสอนให้ มาณพจึงให้โอกาสแก่นกกระทาและยกให้นกกระทาเป็นอาจารย์ นกกระทาจึงบอกศิลปศาสตร์ให้แก่มาณพทุกประการ มาณพจึงเคารพสักการบูชาจนนกกระทา

เหยี่ยวตัวหนึ่งไม่ต้องการให้นกกระทาเป็นพญา จึงว่านกกทานั้นไม่มีปัญญา ไม่รู้สึกตัวจนถูกพิษอาหารฆ่าเป็นอาหาร เหยี่ยวจึงเล่านิยายให้นกทั้งหลายฟัง

11. นิทานเรื่องฤๅษีปลอมกินนกกระทา

วันหนึ่งมาณพจะไปดูงานมหรสพในเมืองพาราณสีจึงให้นกกระทาซึ่งเป็นอาจารย์ของเหล่ามาณพอยู่เฝ้าอาศรมในกรงทอง มีฤๅษีตนหนึ่งเดินทางผ่านมาเห็นนกกระทาอยู่ในกรงทองจึงจับถอนขนกินเป็นอาหาร แล้วเดินเข้าไปในห้องเห็นลูกเหยี่ยวจึงเอาไม้ตีลูกเหยี่ยวตายแล้วนำไปกินเป็นอาหาร เสือโคร่งซึ่งเป็นสหายกับนกกระทามาถึงอาศรมไม่เห็นนกกระทาเห็นแต่ขนตกเรียวยาวอยู่ เสือโคร่งคิดว่าฤๅษีฆ่านกกระทากินเสียแล้ว จึงขู่ถามเอาความจริง ฤๅษีกลัวเสือโคร่งจึงบอกว่าได้จับลูกเหยี่ยวกินไปแล้วแต่ไม่ได้ฆ่านกกระทา เสือโคร่งโกรธ พาฤๅษีทุศีลไปหาฤๅษีอีกตนหนึ่งเพื่อให้อาจารย์ตัดสิน ฤๅษีทุศีลปิดความจริงไม่ได้จึงรับว่าได้ฆ่าและจับนกกระทาและลูกเหยี่ยวกินจริง ฤๅษีจึงให้เสือโคร่งขบฤๅษีคนบาปจนขาดใจตาย

กระต่ายตืดจึงบอกแก่นกทั้งหลายว่า สมควรจะให้แรงแเป็นพญาเพราะไม่กินสัตว์มีชีวิตเป็นอาหาร อีกทั้งยังมีสายตาที่เฉียบแหลมเห็นได้ไกลกว่าบรรดาสัตว์ทั้งปวง นกกระทาทองคำจึงว่า แรงแนั้นรู้กลอุบายเหมือนกับลิง นกกระทาทองจึงเล่านิยายให้นกทั้งหลายฟังว่า

12. นิทานเรื่องแรงแเป็นพญา

แต่ก่อนสัตว์สี่เท้าได้เลือกให้แรงแเป็นพญาเมื่อแรงแไปอยู่ที่ไหนเหล่าบริวารก็จะตามไปกินอาหารที่นั่น อยู่มาวันหนึ่งพญาแรงแไม่อยากหาอาหารให้สัตว์ตัวอื่น ๆ กินเพราะคิดว่าตนเป็นถึงพญาแรงแ จึงบินขึ้นไปหาอาหารไม่ให้บริวารเห็น สัตว์ทั้งหลายต่างหิวโหย นานมาเสือโคร่งและสุนัขจิ้งจอกซึ่งเป็นเสนาบดีและอำมาตย์ก็เบียดเบียนสัตว์ตัวอื่น ป่านนี้จึงสูญสิ้นด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ถูกแต่งตั้งเป็นพญาและเสนาบดีแล้วประกอบกรรมชั่ว และคอยเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายนั้นเหมือนกับเอาแรงแเป็นพญา

นกดอกบัวตัวหนึ่งเสนอว่า เหยี่ยวนั้นมีเล็บและปากเป็นอาวุธ อีกทั้งยังบินสูงทำให้มองเห็นศัตรูได้ไกล สมควรจะให้เอาเป็นพญานก นกดูเหมือนว่าจึงว่าเหยี่ยวนั้นเป็นสัตว์โฉบพาป เอาเพื่อนกินเป็นอาหาร คงเหมือนกับแมวจำศีลกระมัง นกดูเหมือนว่าจึงเล่านิยายให้นกทั้งหลายฟังว่า

13. นิทานเรื่องแมวจำศีล

ฤาษีเลี้ยงแมวไว้ตัวหนึ่ง แมวนั้นคิดอยากจับหนูกิน จึงเข้าไปเอาลูกประจำที่วางไว้ข้างที่นอนของฤาษีมาคล้องคอไว้ทำว่าตนนั้นกำลังจำศีลอยู่ จนแมวเห็นว่าหนูนั่นไว้ใจตนแล้ว จึงคิดจะจับหนูกินเป็นอาหารวันละตัวสองตัวจะได้ไม่มีใครรู้โดยจะจับหนูที่อยู่ท้ายเพื่อน แมวจึงจับหนูกินเรื่อยมา เมื่อหนูน้อยลงกว่าแต่ก่อน หนูทั้งหลายเกิดความแคลงใจจึงคิดแอบดูแมว จึงใช้ให้หนูตัวหนึ่งเข้าไป ทำให้รู้ว่าแมวนั้นจับพวกหนูกินเป็นอาหาร พวกหนูจึงพากันหนีไปยังที่อื่น

นกดูเหมือนว่าไม่ยอมให้เหยี่ยวเป็นพญา เพราะสาเหตุดังนี้ ทำชอบได้ผิด ทำคุณเป็นโทษ โปรดสัตว์ได้บาป ทำผิดเป็นคุณ นกทั้งหลายได้ยินดังนั้นจึงอยากรู้ นกดูเหมือนว่าจึงเล่านิยายผู้ทำชอบเป็นผิดให้นกทั้งหลายฟังว่า

14. นิทานเรื่องทำชอบเป็นผิด

สองสามีภรรยาที่มีภรรยาเป็นบุตรหญิงคนหนึ่งอายุ 10 เดือน เมื่อมารดาถึงแก่กรรมบิดาจึงเลี้ยงบุตรอยู่กับพี่พอนตัวหนึ่ง โดยนำบุตรใส่เปลไว้แล้วให้พี่พอนคอยเฝ้าดู วันหนึ่งมีงูเห่าตัวหนึ่งชูคอขึ้นบนเปล พี่พอนเห็นจึงไล่ขับงูเห่า งูเห่าก็ชบทารกตายและชบพี่พอนตายอยู่ใต้เบาะในเปลนั้น ครั้นมาถนพกลับมาเห็นบุตรของตนตายมีโลหิตหยดย้อยอยู่ที่ตัวบุตรจึงคิดว่าพี่พอนชบบุตรของตน จึงเอาไม้ตีพี่พอนตาย เมื่อยกบุตรขึ้นจากเปลจะนำไปฝังก็เห็นงูเห่าถูกพี่พอนชบตายอยู่ใต้เบาะเปล จึงรู้ว่างูเห่าชบบุตรตาย มาถนพจึงเกิดความโศกเศร้าเป็นซ้ำสอง

นกดูเหว่าก็เล่านิยายผู้ทำคุณเป็นโทษ ให้นกทั้งหลายฟังต่อไปว่า

15. นิทานเรื่องทำคุณเป็นโทษ

เทวนามหาราชกษัตริย์เลี้ยงนกแขกเต้าไว้ตัวหนึ่ง ต่อมานกแขกเต้าลากษัตริย์ไปอาศัยอยู่กับนักกายสิทธิ์ฤๅษี ท่านทำพิธีปลุกพुत्रาโอสถซึ่งเมื่อบริโภคน้ำเข้าไปแล้วจะเป็นยาอายุวัฒนะ ต่อมาพระดาบสเกิดความเอ็นดูนกแขกเต้าจึงให้ผลพุत्रาแก่นกแขกเต้าผลหนึ่ง นกแขกเต้าจึงเอาผลพุत्रามาถวายพระมหากษัตริย์ กษัตริย์จึงให้นายอุทธานนำไปปลูกไว้ ครั้นถึงฤดูออกผลพุत्रานั้นก็ตกลงที่ปากปล่องงูเห่า งูเห่าจึงชบผลพุत्रาทำให้พิษงูเห่าซึมซาบเข้าไป เมื่อนายอุทธานเห็นผลพุत्रาจึงเก็บไปถวายแก่กษัตริย์ กษัตริย์จึงมอบให้ท้าวนางเมื่อท้าวนางกินเข้าไปก็ถูกพิษงูเห่าถึงแก่ความตาย กษัตริย์ทรงโกรธมากจึงสั่งให้ประหารชีวิตนกแขกเต้า

ครั้นถึงฤดูออกผลพุत्रาอีกครั้งกษัตริย์จึงให้เอาผลพุत्रาไปให้นักโทษกิน เมื่อนักโทษกินเข้าไปแล้วก็มีเรี่ยวแรงมากอีกทั้งยังรูปร่างดังเทวดา กษัตริย์ทราบดังนั้นก็เสียพระทัยให้นายอุทธานไปพิจารณาดูที่ต้นพุत्रาว่าเกิดอะไรขึ้น จึงทรงทราบว่างูเห่าชบเอาผลพุत्रาไว้ ทำให้พุत्रาเป็นพิษ ดังนั้นผู้ที่กระทำคุณแก่ให้แก่ผู้ที่ไม่พิจารณาได้ตรองก่อนนั้นจะเป็นโทษแก่ตนเองเหมือนนกแขกเต้า

นกดูเหว่าก็เล่านิยายผู้โปรดสัตว์ได้บาปให้นกทั้งหลายฟัง

16. นิทานเรื่องโปรดสัตว์ได้บาป

พราหมณ์คนหนึ่งอาศัยอยู่ที่ภูเขา ซึ่งมีถ้ำเป็นที่อาศัยของฝูงกิ้งกือ กิ้งกือ มีแมงมุงใหญ่ตัวหนึ่ง ชักใบปิดปากถ้ำ เมื่อกิ้งกือตัวใดติดใบก็จะจับกินเป็นอาหาร ฝูงกิ้งกือจึงเข้าไปขอความช่วยเหลือกับพราหมณ์ แต่พราหมณ์ก็ไม่ช่วยเพราะถือว่าตนนั้นรักษาศีลบำเพ็ญมานับไม่ถ้วนตนเป็นบาปให้ขาดศีล ฝ่ายกิ้งกือจึงปรึกษากันโดยเอากิ้งกือตัวหนึ่งที่มีรูปร่างไปถวายให้กับพราหมณ์ ครั้นพราหมณ์เห็นกิ้งกือก็เกิดกำหนดจึงลืมนำบาปกรรม เอาไม้ไล่ตีแมงมุงตาย และอยู่กินเป็นสามีภรรยาต่อกับกิ้งกือในถ้ำนั้น จึงว่าผู้ที่ยังมีโลภนั้นจะทำให้จิตใจเป็นบาปเหมือนกับพราหมณ์จำศีลนี้

นกดูเหว่าจึงเล่านิยายผู้ทำดีเป็นคุณให้นักทั้งหลายฟัง

17. นิทานเรื่องทำดีเป็นคุณ

พญานกประ พญาละมั่ง ลงไปกินน้ำในลำธาร พบกับพญาตะพานน้ำทั้งสามจึงผูกมิตรไมตรีกัน พญาตะพานเล่าถึงทุกข์ของตนให้ฟังว่า ตนนั้นต้องคอยระวังเบ็ดที่นายประมงทอดไว้ในลำธารนี้ พญาละมั่งได้ยินก็เล่าเรื่องทุกข์ของตนให้ฟังบ้างว่า ตนก็ต้องระวังตัวจากหน้าไม้และบ่วงข่ายของนายธนูเหมือนกัน พญานกประจึงพูดขึ้นบ้างว่า ตนก็ต้องระวังแร้วและบ่วงหน้าไม้ด้วยเช่นกัน สัตว์ทั้งสามจึงตั้งสัจจาธิษฐานว่าเมื่อเกิดทุกข์ภัยขอให้คิดถึงกัน

วันหนึ่งพญาละมั่งติดบ่วงของนายเนสาทจึงรำลึกถึงสหาย พญานกประและพญาตะพานน้ำก็ช่วยเหลือพญาละมั่งออกมาได้ เมื่อนายเนสาทมาถึงเห็นตะพานน้ำซ่อนตัวอยู่ในพุ่มไม้จึงจับตะพานน้ำ ตะพานน้ำกลัวจึงรำลึกถึงพญานกและพญาละมั่ง เมื่อพญานกและพญาละมั่งมาถึงก็ทำอุบายช่วยพญาตะพานไว้ได้ จึงว่าหากมีจิตไมตรีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแล้วแม้จะเกิดภัยก็จะช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ไปได้

เมื่อนกทั้งหลายได้ฟังนกดูเหว่าเล่าก็เห็นความเฉลียวฉลาดจะให้นักดูเหว่าเป็นพญานก แต่นกดูเหว่ากลับปฏิเสธแต่จะเป็นผู้ที่คอยตักเตือนฝูงนก และช่วยแนะนำผู้ที่พญานกให้เพื่อไม่ให้เป็นเช่นมาณพมีพินิจจนถึงความฉิบหาย นกดูเหว่าจึงเล่านิยายให้นักทั้งหลายฟังว่า

18. นิทานเรื่องวิชาเสื่อมเพราะโกหก

มีบุรุษจันทาลผู้หนึ่งเข้าไปขอเรียนมนต์ปลูกมะม่วงวันเดียวออกผลกับครุฑศิลาปาโมกข์ เมื่อเรียนจบจึงลาครูไปเมืองพาราณสี ครั้นอยู่มามีมาณพผู้หนึ่งมาขอเรียนมนต์ปลูกมะม่วงวันเดียวออกผลกับบุรุษจันทาล ครั้นสำเร็จแล้วจึงลาบุรุษจันทาลไป นำเอาผลมะม่วงเข้าไปถวายแด่กษัตริย์ กษัตริย์จึงประทานทรัพย์แก่มาณพ ครั้นอยู่มากษัตริย์จึงตรัสถามมาณพว่าไปเรียนมนต์ปลูกมะม่วงออกผลวันเดียวจากไหน มาณพนั้นจะทูลว่าเรียนมาจากบุรุษจันทาลก็อาย จึงกราบทูลว่าเรียนมาจากครุฑศิลาปาโมกข์ มนต์ที่ปลูกมะม่วงนั้นจึงเสื่อมไป

วันหนึ่งกษัตริย์รับสั่งให้มาณพมาปลูกมะม่วงให้กินอีกแต่มะม่วงก็ไม่ออกผล มาณพจึงทูลความจริงว่าตนได้เรียนมนต์ปลูกมะม่วงออกผลในวันเดียวจากบุรุษจันทาล กษัตริย์จึงโกรธ มาณพที่ไม่เห็นบุญคุณครูจึงขับออกจากเมือง มาณพหาที่พึ่งไม่ได้ต้องทนทุกข์อยู่ในป่า เมื่อเสือโคร่งมาพบจึงจับกินเป็นอาหาร

ครั้นเหล่านกทั้งหลายต่างหาผู้ที่มาเป็นพยานไม่ได้ จึงปรึกษากันว่าจะให้พญาครุฑเป็นอธิบดีแก่ปากษี ตั้งนกอินทรีเป็นอุปราช นกการเวกเป็นเอกมนตรี แร้งเป็นอัศวมหาเสนาบดี นกแขกเต้าประกอบไปด้วยปัญญาเป็นราชบัณฑิต นกคู้เหวว่ารัฐธรรมนูญนิยมเป็นบุโรหิต นกยางเป็นเสนาบดี ตั้งกาให้เป็นแขวง

19. นิทานเรื่องนกนางเขนตกฟองที่หาดทราย

นกนางเขนสามีภรรยาคนหนึ่งสามีชื่อว่า อุตติปาน ภรรยาชื่อปะตอกัน ต่อมาแม่นกนางเขนมีครรภ์จึงบอกสามีให้ไปทำรังที่อื่นเพราะหากอยู่ที่ทะเลทรายแห่งนี้เมื่อน้ำขึ้นจะพัดเอาบุตรไป แต่กาสามีนั่นไม่ยอมย้ายที่อยู่จึงรับปากว่าหากน้ำขึ้นจะต่อสู้กับพระมหาสมุทรเอง เมื่อแม่นกกำลังฟักฟองไขอยู่นั้นน้ำก็ขึ้นท่วมหาดทรายและพัดเอาไข่ของนกนางเขนไป ฟองนกนางเขนจึงไปร้องทุกข์ให้กาฟังว่าตนนั้นถูกพระมหาสมุทรข่มเหงขึ้นมาสัดฟองไขจนหายไป กาเอาคดีไปฟ้องแก่นกกาเรียน นกกาเรียนนำไปฟ้องแก่ราชปากษี ราชปากษีก็นำเอาคดีขึ้นกราบทูลแก่พญาครุฑ พญาครุฑโกรธพระสมุทรที่มาเบียดเบียนพวกปากษี จึงแผลงฤทธิ์ตีปีกจนมหาสมุทรแห้งเป็นตม พระมหาสมุทรขึ้นมาถามพญาครุฑว่าเหตุใดจึงทำความเดือดร้อนแก่บิราลปลา พญาครุฑจึง

เล่าเรื่องนกนางเขนให้พระมหาสมุทรฟัง พระมหาสมุทรซึ่งไม่รู้เรื่องที่เกิดขึ้นจึงให้เสนาไปข่าวประกาศหาไข่ของนกนางเขนจนพบ

ตั้งแต่นั้นมาพญาครุฑจึงให้อำนาจแก่ราชบัลลังก์ผู้ใหญ่ หากนกตัวใดมีข้อร้องทุกข์ ให้เหล่าราชบัลลังก์แก้ปัญหาโดยไม่ต้องผ่านพญาครุฑ เพราะยากแก่สัตว์อื่นที่จะมาร้องเรียนถึงตนได้

20. นิทานเรื่องนกไส้กับช้าง

นกไส้ทองแก่ตัวหนึ่งตกฟองลงที่ทางเท้าของช้าง แล้วบินขึ้นไปบนต้นไม้คอยแอบดูไข่ของตน เมื่อช้างเดินมาจนถึงใต้นั้นนกไส้จึงไปยืนอยู่ตรงหน้าช้างแล้วกล่าวขอชีวิตบุตรของตน แต่ช้างกลับเหยียบไข่นกไส้แตก นกไส้จึงบินไปว่าช้างมีกำลังมากแล้วมาข่มเหงผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า นกไส้ไปเล่าความที่ถูกรังแกข่มเหงให้กาฟัง กาก็นำเรื่องไปฟ้องแก่นกยาง นกยางจึงให้กาเอาจะคอยปากไปจิกตาของช้างให้แตก แล้วนกไส้ก็ไปบอกกับแมลงวันให้ไปหยอดไข่ลงในตาของช้าง เมื่อช้างตาบอดจึงหาอาหารลำบากนกไส้จึงให้กบช่วยร้อง เมื่อช้างได้ยินเสียงกบร้องจึงคิดว่าเป็นแอ่งน้ำจึงเดินตามเสียงกบ ช้างจึงตกเหวตาย

21. นิทานเรื่องแรงแต่งงานกับนกไส้

พญาแรงตัวหนึ่งเกิดพอใจลูกสาวนกไส้จึงให้แรงผู้เฒ่าไปสู่ขอ ฝ่ายบิดามารดานกไส้ก็ไม่กล้าขัดแรงจึงยกลูกสาวให้เป็นพญาแรง ครั้นเมื่อแรงเข้าเซยชมนกไส้ก็หาความสุขมิได้ บิดามารดาของนกไส้จึงไปหานกยางแล้วปรับทุกข์ให้ฟัง นกยางผู้เป็นเสนาดีจึงช่วยพูดให้ว่า นกทั้งสองนั้นผิดตระกูลกันแรงมีตระกูลที่สูงไม่ควรอยู่กับนกไส้ที่อยู่ในตระกูลต่ำ ควรจะส่งวาทกับบัลลังก์ที่มีชาติตระกูลเสมอกัน แรงได้ฟังนกยางตัดสินเป็นธรรมจึงยินดีรับคำตัดสินของนกยาง แล้วปล่อยนกไส้ให้กลับไปหาบิดามารดา

22. นิทานเรื่องเทพพรหมากับโลกพรหมา

เมื่อเทพยดาสององค์คือเทพพรหมา และโลกพรหมา มาพบกัน เทพพรหมาจึงถามอรรถปัญหาปริศนา 8 ประการแก่โลกพรหมา ในปริศนาคำรบหนึ่งว่าบุรุษที่เกิดมาในโลกนี้จะอยู่ร่วมกับสตรีอย่างไรเทพดาจึงปกปักรักษา

คำตอบ 2 นั้นว่า เมื่อจะบริโภคอาหารจะหันหน้าไปทางทิศใดเทวดาจึงจะปกป้องรักษา

คำตอบ 3 นั้นว่า เมื่อจะถ่ายอุจจาระจะหันหน้าไปทางทิศใดเทวดาจึงจะปกป้องรักษา

คำตอบ 4 นั้นว่า เมื่อจะเข้านอนกับสตรีจะนอนอย่างไรเทวดาจึงจะปกป้องรักษา

คำตอบ 5 นั้นว่า ในเวลากลางวันและกลางคืนควรแต่งการอย่างไรเทวดาจึงจะปกป้องรักษา

คำตอบ 6 นั้นว่า เวลาใกล้รุ่งนั้นในร่างกายมนุษย์มีสรีรมงคลอยู่ที่ใด

คำตอบ 7 นั้นว่า เวลาเพียงควรอยู่สถานที่ใดเทวดาจึงจะอวยพรให้เกิดสรีรมงคล และคอยช่วยปกป้องรักษา

คำตอบ 8 ประการอยู่สำหรับโลกนี้ จงตอบคำถามเพื่อรักษาโลกนี้ไว้

โลกพรหมาเมื่อได้ฟังคำถามแล้วก็ยังหาคำตอบไม่ได้จึงขอเวลา 7 วัน เทวพรหมมาจึงว่าถ้าถึงกำหนดเจ็ดวันแล้วยังตอบคำถามไม่ได้จะตัดศีรษะโลกพรหมาประจาน โลกพรหมมาจึงเที่ยวไปถามปัญหาแก่เทวดาอยู่ 6 วัน แต่ก็ไม่มีผู้ใดตอบคำถามได้เลย จนเวลาค่ำโลกพรหมมาจึงไปอาศัยอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่ บนต้นไม้มีนกอินทรีแม่ลูกอาศัยรังทำอยู่ เมื่อแม่นกอินทรีกลับมาจากหาอาหาร แต่ก็ไม่มีเหยื่อกลับมาให้ลูกนกกิน แม่นกอินทรีจึงบอกให้ลูกนกทวนรอฟุ้งนี้เทวพรหมมา จะฆ่าโลกพรหมมาที่ตอบปัญหาไม่ได้แล้วแม่นกอินทรีจะเอาโลกพรหมามาให้ลูกนกอินทรีกิน ลูกนกจึงขอทราบปริศนาคำถามนั้น แม่นกอินทรีจึงบอกลูกว่าปัญหาปริศนานั้น ปัญหาเบื้องต้นให้บุรุษเว้นจากกามคุณในวัน 7 ค่ำ 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวันตรุษวันสงกรานต์ วันสุริยุปราคา วันจันทรุปราคา และวันเกิดของตนเอง ถ้าทำได้เทพยดา ก็จะคอยรักษาผู้นั้น

คำตอบ 2 ว่า ถ้าบุรุษผู้ใดจะบริโภคอาหารให้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก แล้วเทวดาจะคอยรักษาผู้นั้น

คำตอบ 3 ว่า ถ้าบุรุษผู้ใดจะถ่ายอุจจาระให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แล้วเทวดาจะคอยรักษาผู้นั้น

คำตอบ 4 ว่า บุรุษที่จะนอนกับสตรีให้สตรีนอนด้านซ้าย แล้วอย่าให้สตรีข้ามเท้า เทวดาจะคอยรักษาบุรุษผู้นั้น

คำตอบ 5 ว่า ห้ามไม่ให้แต่งตัวกลางวันและกลางคืนร่วมกัน เทวดาจะคอยรักษาบุรุษผู้นั้น

คำตอบ 6 ว่า เวลาใกล้รุ่งสรีระจะอยู่ที่หน้าผากและพรมทวาร ครั้นเวลาเช้าให้เอาน้ำล้างหน้าพรมทวารแล้วจะเป็นสรีรมงคล แล้วเทวดาจะคอยรักษาบุรุษผู้นั้น

คำตอบ 7 ว่า เวลาเพียงสรีระจะอยู่ที่อกและระหว่างทรวงอก ให้เอาน้ำประพรมออกตรงหัวใจ จึงจะเกิดสรีรมงคล และเทวดาจะคอยรักษาบุรุษผู้นั้น

คำรบ 8 ว่า เวลาคำสรีจะอยู่ที่กลางเท้าเมื่อจะเข้านอนให้น้ำล้างเท้า เทวดาจะให้พรและคอยรักษานูรุษผู้นั้น

สรีทั้ง 8 ประการนี้หากนุรุษผู้ใดรักษาไว้ได้เทวดาก็จะให้พรและคอยปกป้องรักษานูรุษผู้นั้น แม่นกจึงบอกให้ลูกนกจำสรีทั้ง 8 ประการนี้ไว้ ด้วยความสงสัยลูกนกจึงถามว่าหากผู้ที่เพียรปฏิบัติตามนั้นแล้วเกิดสติขาดจะกลับมาปฏิบัติใหม่สรีจะยังคงอยู่ต่อไปหรือไม่ แม่นกจึงว่าหากกลับมารักษาสรีต่อไปสรีก็จะกลับมาที่ตัวนุรุษผู้นั้น ลูกนกจึงอาสาเล่านิทานให้แม่นกฟังว่า

23. นิทานเรื่องคนใช้ของรัตนเศรษฐี

นุรุษผู้หนึ่งหลังจากแม่ถึงแก่กรรมก็ปฏิบัติตามคำสอนของแม่ที่ว่า ไม่ให้คิดร้ายแก่ผู้มีพระคุณ จนไปอยู่กับรัตนเศรษฐีจึงเป็นที่ไว้วางใจมาก วันหนึ่งเศรษฐีให้บรรทุกกองเกวียนไปค้าขายครั้นถึงกลางป่านุรุษคิดอยากได้ทรัพย์สินเหล่านั้นจึงขโมยเอาเงินและทรัพย์สินของเศรษฐีหนีไป เมื่อขายกินจนหมด ก็กลับมาหาเศรษฐีเพราะคิดว่าเศรษฐีนั้นจะให้ตนรักษาทรัพย์เหมือนเดิม เมื่อเศรษฐีเห็นนุรุษจึงโกรธมาก และให้นำนุรุษผู้นั้นไปขังไว้จนตายคาเรือน

ลูกนกจึงว่าทำดีมาแล้วมาทำชั่วแล้วกลับมาทำดีนั้นจะทำได้อย่างไร แม่นกจึงว่าผู้ที่ไม่ฟังคำพ่อแม่สอนจะเป็นภัยแก่ตนเอง แต่หากกระทำตามก็จะมีแต่ความดี แม่นกจึงเล่านิทานว่า

24. นิทานเรื่องนกมุลไถกับเหยี่ยว

นกมุลไถตัวหนึ่งสอนลูกว่าให้หากินตามที่ระแหงจึงจะบังตัวให้พ้นภัยได้ ส่วนแม่เหยี่ยวตัวหนึ่งนั้นสอนลูกว่าอย่าไปทำอันตรายแก่ผู้ที่ทำตามคำสอนของบิดามารดาเพราะจะทำให้เป็นภัยแก่ตนเอง ทั้งเหยี่ยวและนกมุลไถต่างก็ปฏิบัติตามคำสอนตลอดมา จนมาวันหนึ่งลูกนกมุลไถคิดออกไปหากินในที่แจ้งบ้าง จึงถูกเหยี่ยวฉาบลงมาเอาลูกนกมุลไถไป นกมุลไถจึงร้องไห้เสียใจกับลูกนกเหยี่ยวที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของมารดา เหยี่ยวจึงว่าหากเจ้าทำตามคำสอน ตนก็จะเอาเป็นอาหารให้ได้ เหยี่ยวจึงปล่อยให้นกมุลไถลงไปยังที่ระแหง แล้วบินโฉบลงไปหวังจะจับลูกนกมุลไถเป็นอาหาร ทำให้ออกเหยี่ยวไปกระทบกับพื้นดินถึงแก่ความตาย

ลูกนกอินทรีจึงถามมารดาว่า ผู้ที่กระทำดีมาแล้ววันมาทำชั่วนั้นจะยังมีความดีอยู่ได้อย่างไร แม่จึงว่า ผู้ที่กระทำความดีถึงแม้ว่าตัวเป็นมลทินให้ชำระตัวใหม่ด้วยน้ำ 3 ชนิดนี้คือ ถ้าจะให้เกิดสิริให้อ่าน้ำธารมาอาบ ถ้าจะให้เทวดามนุษย์รักษาให้อ่าน้ำในแม่น้ำมาอาบ และถ้าจะให้หายจากโรคให้อ่าน้ำในสระและบ่อมาอาบ แม่จึงอินทรีเห็นว่าลูกนกจะถามต่อไปจึงบอกให้ลูกนกเข้านอน

ฝ่ายโลกพรหมอยู่ใต้ต้นไม้นั้น ได้ยินลูกนกอินทรีถามปัญหาปริศนาก็จำได้ ครั้นรุ่งขึ้นโลกพรหมก็ไปยังสถานที่นัดไว้กับเทพพรหมแล้วตอบปัญหาทั้ง 8 ประการตามที่ได้ยินจากนกอินทรี เทพพรหมจึงสรรเสริญว่า จงรักษาโลกอย่าประมาท ถ้าผู้ใดทำตอบท่าน ท่านจงรักษาผู้นั้นเถิด แล้วเทพพรหมก็กลับไปยังที่อยู่ของตน

ความจบเพียงเท่านี้

1. กลวิธีการสร้าง

การศึกษาในครั้งนี้ นำเสนอผลการศึกษา 4 ด้านคือ การนำเรื่อง การตั้งชื่อเรื่อง กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน และอนุภาค

1.1 การนำเรื่อง ศึกษา 2 ประเด็น คือ นิทานนำเรื่องและการเปิดเรื่อง

1.1.1 นิทานนำเรื่อง

นิทานนำเรื่องปักษีปกรณัม เริ่มต้นกล่าวถึงสมัยไตรดายุคเหล่าฤาษีและเทพยดาต่างมาชุมนุมกันและกล่าวว่าสิ้นอายุขัย เทพยดาทั้งหลายจึงพากันไปเฝ้าพระนารายณ์เพื่อขอต่ออายุแต่พระนารายณ์ก็ให้อายุแก่เทพยดาทั้งหลายไม่ได้ จึงบอกให้ฤาษี มุนี และเทพยาเหล่านั้นไปปรึกษาพระอิศวรเพราะท่านนั้นเป็นบุดิยราชอาจให้อายุแก่ท่านทั้งหลายได้ เหล่าฤาษีจึงตามเสด็จพระนารายณ์ไปเฝ้าพระอิศวร ครั้นถึงพระนารายณ์จึงกราบทูลพระอิศวรว่า ฤาษีและเหล่าเทพยดาเหล่านี้มาร้องทุกข์ ว่าบัดนี้สิ้นอายุขัยแล้วจึงมาขออายุ พระอิศวรแนะนำให้กวนน้ำอมฤต และโปรดให้ชุมนุมเหล่าเทพนิกร คนธรรพ์ สุบรรณและเทพยดาสุราสุรมาประชุมกัน แล้วให้เอาเขาตรีภูฏามารองพระเมรุราชแล้วเอาอนันตนาคราชมาเป็นสายชัก แล้วให้เทพยดาชักข้างหนึ่ง

และให้สุรมาชอีกข้างหนึ่งจนพระเมรุราชทรุดลงไปอยู่ใต้บาดาล พระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นกุ่มก้นที่ไปรองเขาพระเมรุราชไว้ จนเขาพระเมรุราชนั้นพ่นน้ำอมฤตขึ้นมา จึงแจกจ่ายให้เหล่าฤาษี มุนี และเทพยดาทั้งหลายให้กินจึงมีอายุต่อไป

เนื้อหาในนิทานนำเรื่องในปักษีปรกณนั้น ต้องการรักษาเนื้อหาคือเหตุแห่งการกวนเกษียรสมุทรจากเทวดานานของพรหมไว้ โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ เช่น กล่าวถึงการทรุดลงไปใต้บาดาลของเขาพระสุเมรุ ร้อนถึงพระนารายณ์ต้องแปลงร่างเป็นกุ่มก้นที่ไปรองรับเขาพระสุเมรุให้ตั้งตรงขึ้นดังเดิม เป็นต้น ซึ่งเนื้อความดังกล่าวนี้ตรงกับกูรมาวตาร ในหนังสืออนารายณ์สิบปาง

เนื้อความจากนั้นจึงเข้าสู่ความเป็นปักษีปรกณ คือ ขณะที่เหล่าเทพเทวดาทั้งหลายกวนเกษียรสมุทรเพื่อน้ำอมฤตอยู่นั้น มีฝูงนกชนิดต่าง ๆ มาเฝ้าดูพิธีอยู่ริมฝั่งมหาสมุทรอย่างมากมายดังความว่า (ปักษีปรกณ, 2506: 78)

ขณะนั้นปักษีชาติทั้งหลายคือ นกยาง นกแซงแซว แยกแ้ว นกตะกรุม ดูเหว่า นกกาเรียน นกยาง นกพิราบ เหมปักษี นกกระต่ายตืด ละปักษีทั้งหลายต่างมาประชุมพร้อมกันที่นั่น

จากนั้นจึงนำเข้าสู่โลกเป็นคาถาภาษาบาลี โดยนกกาเรียนเป็นผู้ร้อยโคลงถึงเหตุแห่งความจำเป็นที่นกจะต้องเลือกผู้นำให้มาดูแล คุ่มครอง ความว่า (ปักษีปรกณ, 2506: 78)

ทุพพลว วิเหฐุนติ

ทุกุชิตา นตุณายกา

สุชินโน จ เยสมตุถิ

กามา โน ราชชาติ ทิชา

การเริ่มต้นเช่นนี้ คล้ายกับเป็นการยกคาถาภาษิตในการเขียนวรรณคดีพุทธศาสนา เช่น ในหนังสือมหาชาติ ซึ่งแต่เดิมแต่งเป็นคาถาภาษาบาลีมีจำนวนหนึ่งพันคาถา

ในเนื้อความที่นกกาเรียนร้อยโคลงนั้น ความว่า “บุคคลผู้ใดหากำลังมิได้ อนึ่งบุคคลหาเจ้ามิได้มักมีภัยต่าง ๆ” โดยเชื่อมโยงมาถึงฝูงนกว่าควรรหาผู้นำเพื่อจัดตั้งพญานก ให้มีอำนาจลงโทษนกที่กระทำความผิด นกสัมพันธิตตว์หนึ่งเสนอว่าควรจะเป็นหงส์เป็นพญา เพราะหงส์มีมารยาทและรูปทรงที่งาม นกกาเรียนจึงบอกว่าหงส์นั้นมีรูปร่างที่งามอยู่ก็จริง แต่เมื่อจะไปไหนมา

ไหนดั้นเชื้องข้า กริดกราย นกกาเรียนจึงกล่าวว่า กาก็มีคุณหลายประการ เมื่อเสพเมณก็มีให้ใครเห็น ช่วยเหลือเพื่อนเวลามีทุกข์ และยังบอกข่าวดีข่าวร้ายแก่เราด้วย จึงเสนอให้กาได้เป็นพยาน

เหล่านกทั้งหลายจึงให้หงส์กับกามาลองฤทธิ์กัน โดยให้ไปแข่งกันที่มหาสมุทร จะได้เห็นผู้มีฤทธิ์เพราะถ้าแข่งบนบกก็จะสามารถพืงพาสิ่งอื่น ๆ ได้ เมื่อหงส์และกาบินไปถึงกลางมหาสมุทร ครั้นเหนื่อย หงส์จึงลงว่ายน้ำส่วนกาเมื่อเห็นหงส์ลงว่ายน้ำก็ว่ายบ้าง เมื่อน้ำในมหาสมุทรเกิดคลื่นใหญ่กาก็จมลงใกล้จะตายจึงร้องขอให้หงส์ช่วยชีวิต หงส์จึงช่วยกามาจากกลางมหาสมุทร ครั้นเมื่อถึงฝั่งกาก็เกิดอกตัญญูกล่าวโทษหงส์ต่าง ๆ นกทั้งหลายจึงให้เอาหงส์เป็นพญาฝ่ายนกกาเรียนตัวหนึ่งจึงบอกว่าหงส์จะทำความชั่วกับกานั้นเคยมีอยู่ในอดีต นกกาเรียนจึงเล่านิยายให้นกทั้งหลายฟัง

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงเกิดนิทานย่อยเรื่องต่าง ๆ เพราะนกแต่ละชนิดต่างก็เล่านิทานเพื่อมาสนับสนุนนกตัวที่ตนคิดว่าเหมาะสมจะเป็นผู้นำ แต่ก็จะมีนกอีกชนิดหนึ่งยกนิทานขึ้นมาคัดค้านถึงความไม่เหมาะสม และเล่านิทานสนับสนุนนกชนิดอื่น ๆ ให้เป็นผู้นำต่อไป

1.1.2 การเปิดเรื่อง วิเคราะห์การเปิดเรื่องของนิทานซ้อนนิทาน นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 37 การเปิดเรื่องนิทานซ้อนนิทานในปักษีปกรณ์

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
กาแต่งงานกับหงส์	ในกาลก่อนยังมีต้นไทรใหญ่พิศาล อยู่แดนสาวัตถีนคร ยังมีหงส์ตัวหนึ่งชื่อยุตราชนหงส์ ภรรยาชื่อนางสุวรรณหงส์... (81)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง กาแต่งงานกับหงส์ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงฉากที่เกิดเหตุการณ์ และตัวละครสำคัญ จากนั้นจึงบรรยายดำเนินเรื่องไปตลอดทั้งเรื่อง
หงส์หามเต่า	ณ กาลก่อนยังมีพญาหงส์สองตัว ตัวหนึ่งชื่อสุวรรณรัตน์ ตัวหนึ่งชื่อ	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง หงส์หามเต่า ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครสำคัญ และดำเนินเรื่องด้วยการ

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
กาวิดน้ำทะเล	บรรพพิตย์ เป็นมิตร สหายพิศวาสรักใคร่ กัน...(84)		บรรยายพฤติกรรมและการกระทำ ของตัวละครไปจนจบเรื่อง
	ณ กาลก่อนยังมีกา สวามีภรรยา บริวาร 1,000 อาศัย ต้นไม้รังไถ่ช้าย ทะเลเป็นท่าสำเภา จอด แดนเมือง พาราณสีนั้น... (86)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่องกา วิดน้ำทะเล ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละครสำคัญ และ ฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำ ของตัวละครไปจนจบเรื่อง
ปุโรหิตผูกเวรกา	ณ กาลก่อนมีราช ปุโรหิตคนหนึ่ง พา หมู่ญาติไปชมสวน อุทยานในเมืองสา วัติที่มีภาพกวนหนึ่ง ถ่ายอุจจาระถูก ศิระราชปุโรหิต ๆ ก็โกรธ... (88)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ปุโรหิตผูกเวรกา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายแนะนำตัวละครสำคัญ และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครไปจนจบเรื่อง
กาขออาศัย นกกระทา	ณ กาลก่อนยังมี ต้นไม้ยางต้นหนึ่ง มี กิ่งสาขาพิศาลสูง 30 วา อยู่แทบใกล้ เมืองพาราณสี มี นกกระทาทองคำ จำพวกหนึ่งอาศัย	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่องกา ขออาศัยนกกระทา ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายฉาก จากนั้นจึง แนะนำตัวละครสำคัญ แล้วดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครไปจนจบ

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ทำรังอยู่บนต้นไม้ยางนั้น... (89)		เรื่อง
นกแขกเต้า อาสาไปเอา มะม่วงหิม พานต์	ณ กาลก่อนยังมีบรม กษัตริย์ทรงพระนาม พระเจ้าพรหมทัต เสวย ราชสมบัติอยู่เมือง พาราณสี... (91)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องนกแขกเต้าอาสาไปเอา มะม่วงหิมพานต์ ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำ ตัวละครสำคัญ และจาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครไปจน จบเรื่อง
นกแขกเต้ากับ มาณพ อกตัญญู	ณ กาลก่อนยังมีนกแขก เต้าตัวหนึ่งชื่อตุลดิน อาศัยอยู่โพรงไม้แพบ ประตูป่า... (96)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องนกแขกเต้ากับมาณพ อกตัญญู ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายแนะนำตัวละคร สำคัญ และจาก จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครไปจนจบเรื่อง
ฤษีทุศีลจิตใจ แกล้งนกพิราบ	ณ กาลก่อนยังมีฝูง นกพิราบฝูงหนึ่ง อาศัย อยู่คุหาแห่งหนึ่งแดน เมืองสาวัตถี... (99)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องฤษีทุศีลจิตใจแกล้ง นกพิราบ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายแนะนำตัวละคร สำคัญ และจาก จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มาณพชาวชนบททำคุณแก่งูเห่า	ณ กาลก่อนมีบ้านชนบทอันหนึ่ง ยังมีนกกดตัวหนึ่งเข้าสปียุทธ์ด้วยงูเห่า... (101)	การบรรยายพรรณนา	พฤติกรรมและการกระทำของตัวละครไปจนจบเรื่อง จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่องมาณพชาวชนบททำคุณแก่งูเห่า ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครไปจนจบเรื่อง
นกกระทายเป็นครู	ณ กาลก่อน ยังมีอาจารย์พิศปาโมกข์ คามนิคมอันหนึ่งซึ่งเป็นแว่นแคว้นเมืองพาราณสี... (102)	การบรรยายพรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่องนกกระทายเป็นครู ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครไปจนจบเรื่อง
ตั๊กแร้งเป็นพญา	ณ กาลก่อนมีจตุบาททั้งปวงเอาแร้งเป็นพญาเอาเสือโคร่งเป็นอำมาตย์ เอาสุนัขจิ้งจอกเป็นมนตรี... (108)	การบรรยายพรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่องตั๊กแร้งเป็นพญา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์ในเรื่องของตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
แมวจำศีล	ณ กาลก่อนมีฤๅษีเลี้ยง แมวไว้ตัวหนึ่ง แมวนั้น ครั้งเห็นหนูฝูงหนึ่งจึง คิดว่าเราจะจับหนูกิน... (110)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง แมวจำศีล ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละคร จากนั้นจึงดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยายการ กระทำต่าง ๆ ของตัวละครที่มี ความสัมพันธ์กัน ไปจนจบ เรื่อง
ทำชอบเป็น ผิด	ณ กาลก่อนทูลพลสวามี ภรรยา มีบุตรหญิงคน หนึ่งอายุได้ 10 เดือน มารดาเป็นโรคกล้าถึง แก่กรรม...(112)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ทำชอบเป็นผิด ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยาย เหตุการณ์ของตัวละคร และ ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ทำคุณเป็น โทษ	ณ กาลก่อนมีกษัตริย์ องค์หนึ่ง ทรงพระนาม สมเด็จพระ เทวนา มหाराช เสวยราช สมบัติ ณ เมืองอุชเชนี นคร... (15)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องทำคุณเป็นโทษผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายเปิดตัว ตัวละคร และจาก จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
โปรดส์ตัวได้บาป	ณ กาลก่อนมีพราหมณ์คนหนึ่ง อยู่เมืองกลิงค ราชู หน่ยต่อชมราวาสสมบัติ ละบุตรภรรยา แล้วจึงออกไปจำศีลอยู่ที่ภูเขหนึ่ง... (116)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง โปรดส์ตัวได้บาป ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงตัวละครและการกระทำของตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
ทำดีเป็นคุณ	ณ กาลก่อนมีพญานกประ พญาตะพานน้ำ พญาละมั่ง ทั้งสามสัตว์เป็นมิตรสหายกัน และสัตว์ทั้งสามมีอาภักปกิจรยาต่าง ๆ กัน... (117)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ทำดีเป็นคุณ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
วิชาเลื่อมเพราะโกหก	ณ กาลก่อนมีบุรุษจันทาลผู้หนึ่ง อยู่ในเมืองพาราณสีไปเรียนศิลปศาสตร์ในเมืองตักกศิลา จึงเข้าไปสู่สำนักครูทศปาโมกข์... (121)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง วิชาเลื่อมเพราะโกหก ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายการกระทำของตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นกนางเขนตก พองที่หาด ทราย	ณ กาลก่อนมีนก นางเขนสาวมีภรรยาคู่ 1สามีชื่ออุตุลีปาน ภรรยาชื่อปะตอกัน ครั้นอยู่มาแม่นก นางเขนมีครรภ์จึงเตือน ให้สามีทำรัง... (124)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง นกนางเขนตกพองที่ หาดทราย ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยายการกระทำของ ตัวละคร จากนั้นจึงดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
นกไต่กับช้าง	ณ กาลก่อนยังมีนกไต่ ตัวหนึ่ง มีครรภ์แก่เจ็บ ท้องนักก็ตกพองลงที่ มรรคารอยเท้าคชสาร... (126)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง นกไต่กับช้าง ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายการ กระทำของตัวละคร จากนั้น จึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
แรงแต่งงาน กับนกไต่	ณ กาลก่อนมีแรงตัว หนึ่ง มี มีบริวาร 500 อาศัยอยู่ชะง่อนเขาหิม พานต์พอใจลูกสาวนก ไต่... (127)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง แรงแต่งงานกับนกไต่ ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย การกระทำของตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครที่มี ความสัมพันธ์กัน ไปจนจบ เรื่อง

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เทพพรหมากับโลกพรหมา	ณ กาลก่อนก่อนมี เทพยดาสององค์อยู่ สำหรับโลก องค์หนึ่งชื่อ ว่าเทพพรหมา องค์หนึ่ง ชื่อโลกพรหมา... (128)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง เทพพรหมากับโลกพรหมา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเปิดตัวตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
คนใช้ของรัตนเศรษฐี	ณ กาลก่อนมนุษย์สอง คนแม่ลูกไม่ปรากฏชื่อ ฝ่ายมารดาเมื่อจะถึงแก่ กรรมจึงสอนบุตรไว้ว่า ผู้ใดมีคุณแก่เจ้าแล้ว อย่าคิดร้ายแก่เจ้าผู้นั้น ... (134)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง คนใช้ของรัตนเศรษฐี ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเปิดตัวตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการสาธยายคำสอนมาให้ตัวละครยึดมั่น เมื่อตัวละครไม่ดำเนินชีวิตตามสาธกนั้น ก็ถึงแก่วิบัตินั้น
นกมูลไถกับเหยี่ยว	ณ กาลก่อนมีนกมูลไถ ตัวหนึ่งสอนลูกว่า เจ้า เกิดมาหาที่พึ่งมิได้ เจ้า จะหาอาหารเลี้ยงชีวิต จงหากินที่ระแหงพอจะ บังตัวเจ้าได้... (136)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง นกมูลไถกับเหยี่ยว ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเปิดตัวตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการสาธยายคำสอนมาให้ตัวละครยึดมั่น เมื่อตัวละครดำเนินชีวิตตามสาธกนั้น ก็จะผ่านพ้นภัยพาล

จากการวิเคราะห์การเปิดเรื่องนิทานซ้อนนิทาน ในปักษีปรกณัม พบว่านิทานซ้อนนิทาน ทั้ง 24 เรื่องนั้น ใช้การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายพรรณนาจุดเริ่มต้นของเรื่อง ตามลักษณะของ นิทานทั่วไป โดยการบรรยายเปิดตัวละคร พฤติกรรมและการกระทำของตัวละคร บางเรื่องมีการ บรรยายฉากหรือสถานที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ยังการสาธกยกคำสอนมาเป็นแนว ปฏิบัติแก่ตัวละครด้วยเมื่อตัวละครไม่ดำเนินชีวิตตามสาธกนั้น ก็ถึงแก่วิบติ แต่หากตัวละครดำเนิน ชีวิตตามสาธกนั้น ก็จะผ่านพ้นภัยพาลไปได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้คำเริ่มต้นนิทานซ้อนในปักษีปรกณัม ใช้คำว่า “ณ กาลก่อน” ทุก เรื่องทั้งนี้เป็นไปได้ว่าการรวบรวมเรียบเรียงปักษีปรกณัมจะผ่านกระบวนการปรับ เปลี่ยน อย่างเป็น ระบบ เพื่อให้นิทานทั้งหมดสอดคล้องแนบเนียนด้วยเป็นปกรณัมเดียวกัน

1.2 การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องเป็นกลวิธีการสร้างที่เป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ในนิทานซ้อนของปักษี ปรกณัม การศึกษานี้ พบการตั้งชื่อ 3 ประเภท คือ การตั้งชื่อเป็นประโยค การตั้งชื่อเป็นนามวลี และการตั้งชื่อเป็นสำนวน ดังนี้

1.2.1 การตั้งชื่อเป็นประโยค สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราว เนื้อหาสาระได้ และมีความ สอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง จากนิทานซ้อนทั้งหมด 24 เรื่อง มีการตั้งชื่อเป็นประโยคจำนวน 15 เรื่อง สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 38 การตั้งชื่อเรื่องเป็นประโยคสั้นในปักษีปรกณัม

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
1	กาแต่งงานกับหงส์	หงส์ไม่ควรเป็นนายเพราะไปแต่งงานกับกาจนเสียเผ่า พงศ์
2	หงส์หามเต่า	หงส์ไม่ควรเป็นนายเพราะหามเต่าไปในอากาศจน สุนัขติเตียนเอาได้
3	กาวิดน้ำทะเล	กาไม่ควรเป็นนายเพราะขาดปัญญาโดยการวิด น้ำทะเลจนแห้ง

ตารางที่ 38 (ต่อ)

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
4	ปุโรหิตผูกเวรกา	กาไม่ควรเป็นนายเพราะทำความผิดแก่ปุโรหิตซ้ำซาก จนเฝ้าพงศ์ต้องเดือดร้อน
5	กาขออาศัยนกกระทุงพัก	กาไม่ควรเป็นนายเพราะไปอาศัยนกกระทุงก็ทำให้ฝูง นกกระทุงถูกจับฆ่า
6	นกแขกเต้าอาสาไปเอา มะม่วงหิมพานต์	นกแขกเต้าควรเป็นนายเพราะมีปัญญาเสี่ยงชีวิตไป นำผลมะม่วงหิมพานต์มาได้
8	ฤๅษีทุศีลติตใจแก่นกพิราบ	นกกระทาไม่ควรเป็นนายเพราะจะเหมือนฤๅษีทุศีลที่ ติตใจแก่นกพิราบ
9	มาณพชาวชนบททำคุณแก่ งูเห่า	เหยี่ยวกล่าวไม่เป็นประโยชน์ดูมาณพไร้ปัญญาทำ คุณแก่ งูเห่าร้ายเพื่อหวังผล
10	นกกระทาเป็นครู	นกกระทาควรเป็นนายเพราะมีปัญญาจดจำศาสตร์ ต่าง ๆ จนสามารถเป็นครูได้
11	ฤๅษีปลอมกินนกกระทา	นกกระทาไม่ควรเป็นนายเพราะขาดปัญญาไม่ยอม หลบหนีไปจนถูกฆ่าตาย
12	ตั้งแร้งเป็นพญา	แร้งไม่ควรเป็นนายเพราะเมื่อได้รับแต่งตั้งแล้วก็ ไม่รับผิดชอบ ทิ้งหน้าที่หลบไป
13	แมวจำศีล	เหยี่ยวไม่ควรเป็นนายเพราะจะเหมือนแมวที่แกล้งจำ ศีลเพื่อรอตะครุบจับหนูกิน
18	วิชาเสื่อมเพราะโกหก	ผู้เป็นนายไม่ควรนอกคำครุตั้งมาณพโกหกจนวิชา เสื่อมและนำไปสู่ความตาย
19	นกกาขงเขนตฟองที่หาด ทราย	ชื่อเรื่องเป็นเหตุให้เกิดเรื่องราว จนพญาครุฑต้องมา แก้ปัญหาและมอบอาญาสิทธิ์แก่ราชบัลลังก์
21	แร้งแต่งงานกันนกได้	ชื่อเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงการแต่งงานต่างเผ่าพันธุ์อัน นำไปสู่ปัญหาการครองคู่

1.2.2 การตั้งชื่อเป็นวลี การตั้งชื่อเรื่องเป็นนามวลี จะเป็นชื่อตัวละครในเรื่อง จากนิทานข้อทั้งหมด 24 เรื่อง มีการตั้งชื่อเป็นนามวลี และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง จำนวน 5 เรื่อง สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 39 การตั้งชื่อเรื่องเป็นนามวลีในปักษีปกรณ์

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
7	นกแขกเต้ากับมาณพ	นกแขกเต้าขาดปัญญาทำคุณแก่คนพาลจนตนเอง อกตัญญู
8	นกไต่กับช้าง	นกไต่ไปฟ้องร้องว่าช้างเหยียบฟองไข่แตก ราชปักษี ให้ลงโทษช้างจนตาย
22	เทพพรหมากับโลกพรหมา	ทวยปัญหากันเรื่องสิริ 8 ประการ จนเกิดนิทาน ต่อเนื่องอีก 2 เรื่อง
23	คนใช้ของรัตนเศรษฐี	เป็นตัวละครที่ไม่รักษาสิริ จนต้องพบกับความตาย
24	นกมุลไถกับเหยี่ยว	นกมุลไถเป็นตัวละครที่รักษาสิริคือเชื่อคำของแม่จึง รอดจากอันตราย

1.2.3 การตั้งชื่อเป็นเป็นสำนวน การตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวน โดยสำนวนนั้นสอดคล้องกับพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องเพื่อยกเป็นอุทาหรณ์ จากนิทานข้อทั้งหมด 24 เรื่อง มีการตั้งชื่อเป็นสำนวน จำนวน 5 เรื่อง และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 40 การตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวนในปักษีปกรณ์

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
14	ทำชอบเป็นผิด	ดังฟังพอนที่ป้องกันลูกสาวของคนเลี้ยงแต่ตนเอง กลับถูกฆ่าตายด้วยเข้าใจผิด
15	ทำคุณเป็นโทษ	ดังนกแขกเต้านำผลพทุราโอสถมาถวายกษัตริย์แต่ ต้องถูกฆ่าตายด้วยเข้าใจผิด
16	โปรดสัตว์ได้บาป	ดังพราหมณ์ที่หลงกินรีสาวจนต้องฆ่าแม่มุขยักษิ

ตารางที่ 40 (ต่อ)

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
17	ทำดีเป็นคุณ	ดั่งมิตรภาพและการช่วยเหลือกันของนกประ ตะพานน้ำและละมั่งทำให้พ้นภัย

1.3 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน

กุสุมา รัชมณี (2547: 89) กล่าวว่า “ปักษีปรกรณ์ฉบับภาษาไทย มีนิทานซ้อน 24 เรื่อง ฉบับร้อยกรองแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยครอสบี (Josiah Crosby) มีนิทานเพิ่มอีก 1 เรื่อง สำหรับเรื่องที่ตรงกับฉบับสันสกฤตและลาวมีเพียง 3 เรื่อง เท่านั้น”

กลวิธีการเล่าเรื่องในปักษีปรกรณ์ คือ กลวิธีการเล่าแบบนิทานซ้อนนิทาน กล่าวคือให้นกสัณห์บัณฑิตเสนอให้หงส์เป็นพระราชา แต่นกกาเรียนกล่าวคัดค้านโดยสนับสนุนให้กาเป็นพระราชา เป็นนิทานหลัก (frame story) หรือนิทานนำเรื่อง (introductory story) ส่วนนิทานที่นกชนิดต่าง ๆ เล่าสนับสนุนหรือคัดค้านการเป็นพระราชาของนกชนิดต่าง ๆ นั้น เป็นนิทานซ้อน (emboxed story) คือเป็นนิทานขนาดสั้นที่มีโครงเรื่องสมบูรณ์ ซึ่งหากจะพิจารณาเป็นลำดับจะได้แผนภูมิการซ้อนนิทาน ดังนี้

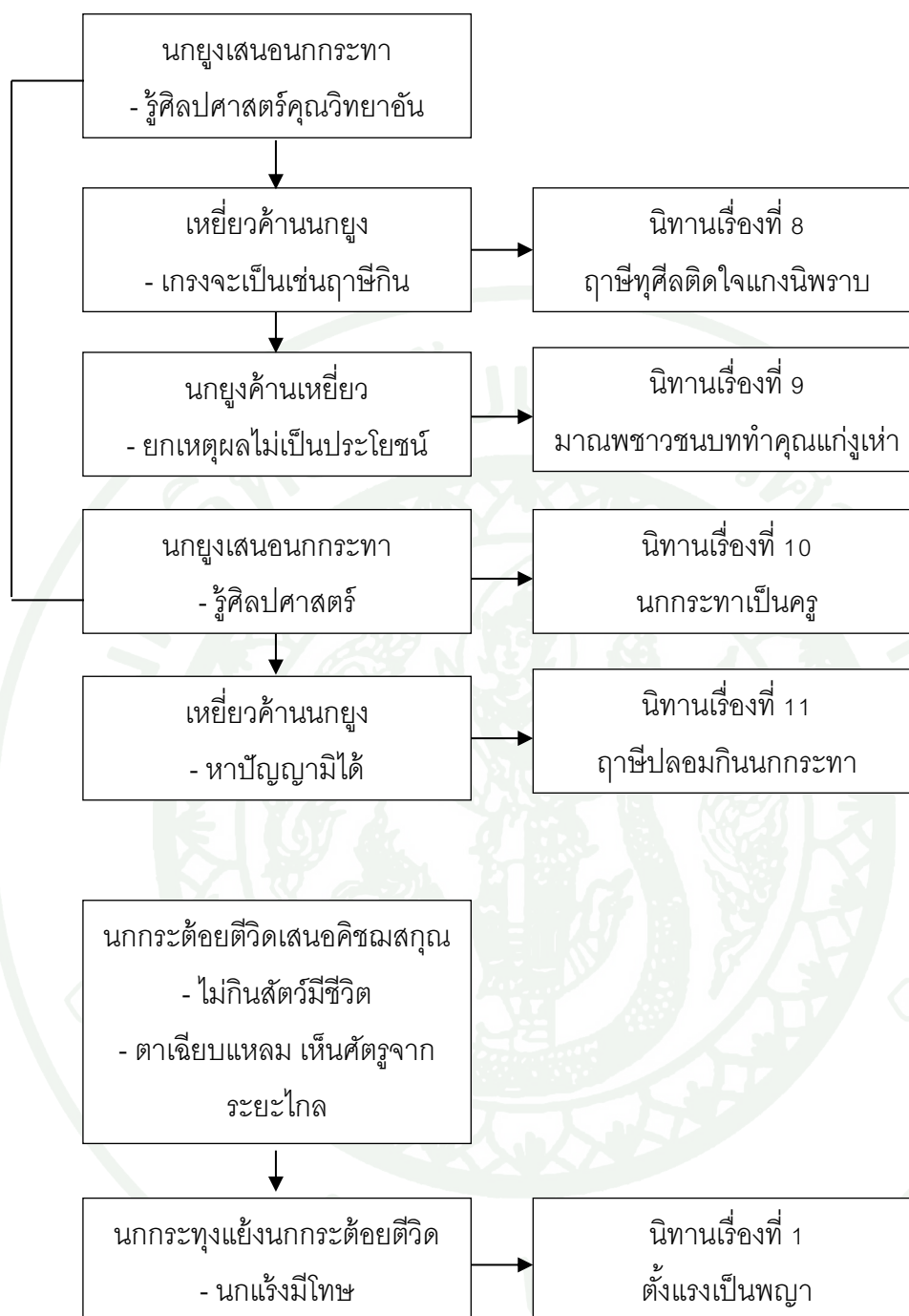
ตารางที่ 41 นิทานซ้อนนิทานในปักษีปรกรณ์

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อน ชั้นที่ 1	นิทานซ้อน ชั้นที่ 2
ตำนานการกวนเกษียรสมุทร และนกเลือกพระราชา โดยนกสัณห์บัณฑิตเสนอให้หงส์เป็นพระราชา แต่นกกาเรียนกล่าวคัดค้านโดยสนับสนุนให้กาเป็นพระราชา (กาลองฤทธิกับหงส์)	1. กาแต่งงานกับหงส์	
	2. หงส์หามเต่า	

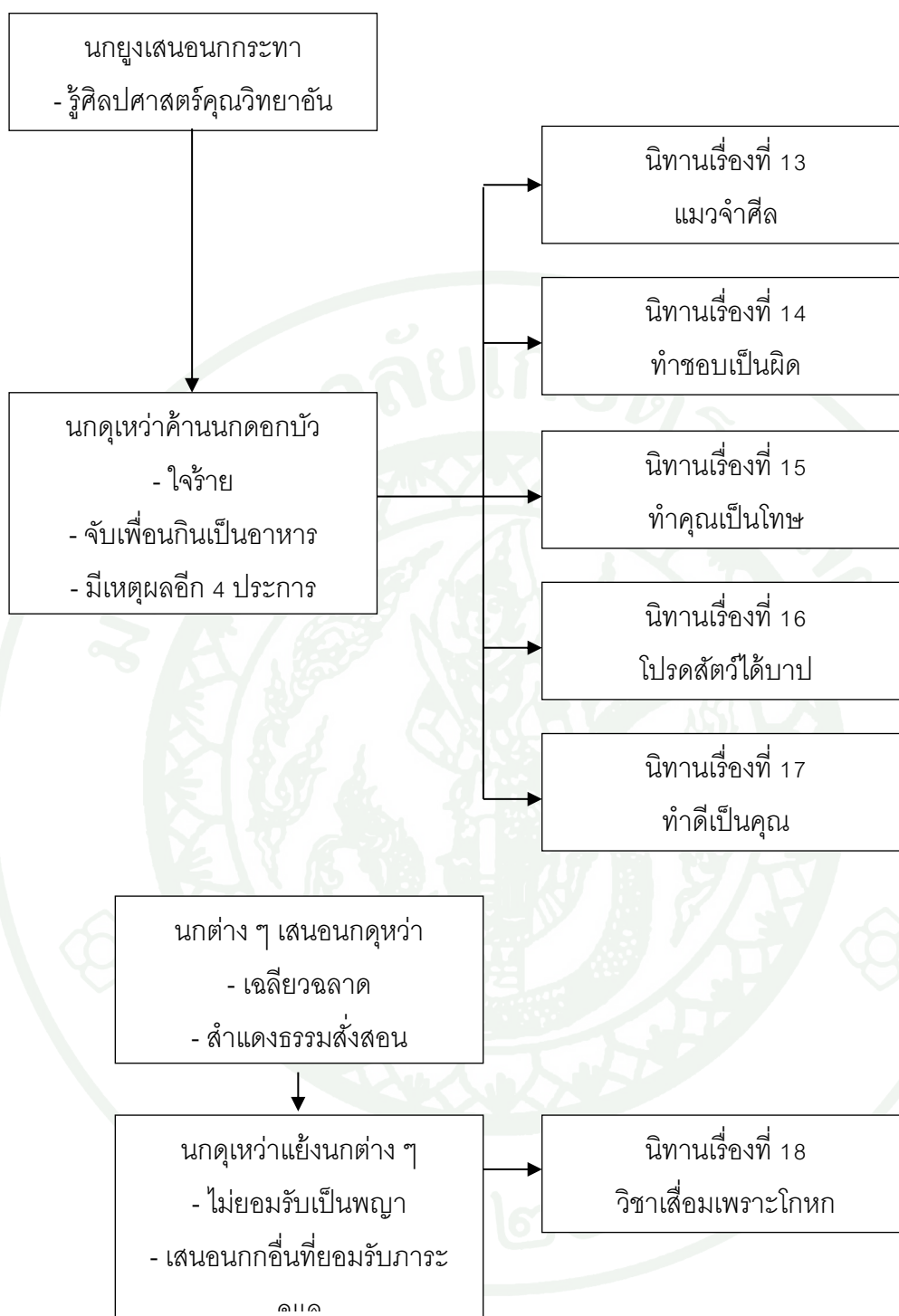
ตารางที่ 41 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อน ชั้นที่ 1	นิทานซ้อน ชั้นที่ 2
	3. กาวิดน้ำทะเล	
	4. ปุโรหิตผูกเวรกา	
* ได้พญาครุฑเป็นพระราช	5. กาชออาศัยนกกระทาทุ่งผัก	
	6. นกแซกเต้าอาสาไปเอาผลไม้ม่วงหิมพานต์	
	7. นกแซกเต้ากับมาณพอกตัณญู	
	8. ฤๅษีหุสดีจิตใจแค้นนกพิราบ	
* เนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับการเลือก	9. มาณพชาวชนบททำคุณแก่ผู้เฒ่า	23. คนใช้ของรัตนเศรษฐี
พระราชของพวกนก	10. นกกระทาเป็นครู	24. นกมูลไถกับเหยี่ยว
	11. ฤๅษีปลอมกินนกกระทา	
	12. ตั้งแครงเป็นพญา	
	13. แมวจำศีล	
	14. ทำชอบเป็นผิด	
	16. โปรดสัตว์ได้บาป	
	17. ทำดีเป็นคุณ	
	18. วิชาเสื่อมเพราะโกหก	
	19. นกนางเขนตกฟองที่หาดทราย	
	20. นกได้กับช้าง	
	21. แครงแต่งงานกับนกไ้	
* เนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับการ	22. เทวพรหมากับโลกพรหมา	23. คนใช้ของรัตนเศรษฐี
เลือกพระราชของพวกนก		24. นกมูลไถกับเหยี่ยว

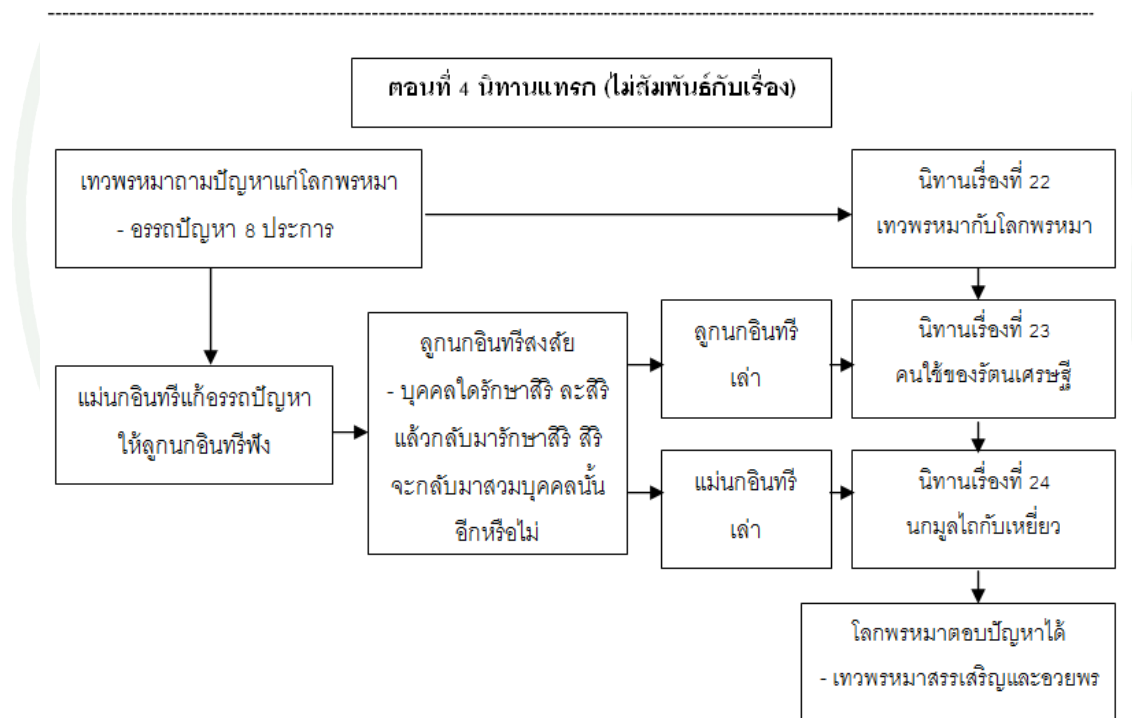
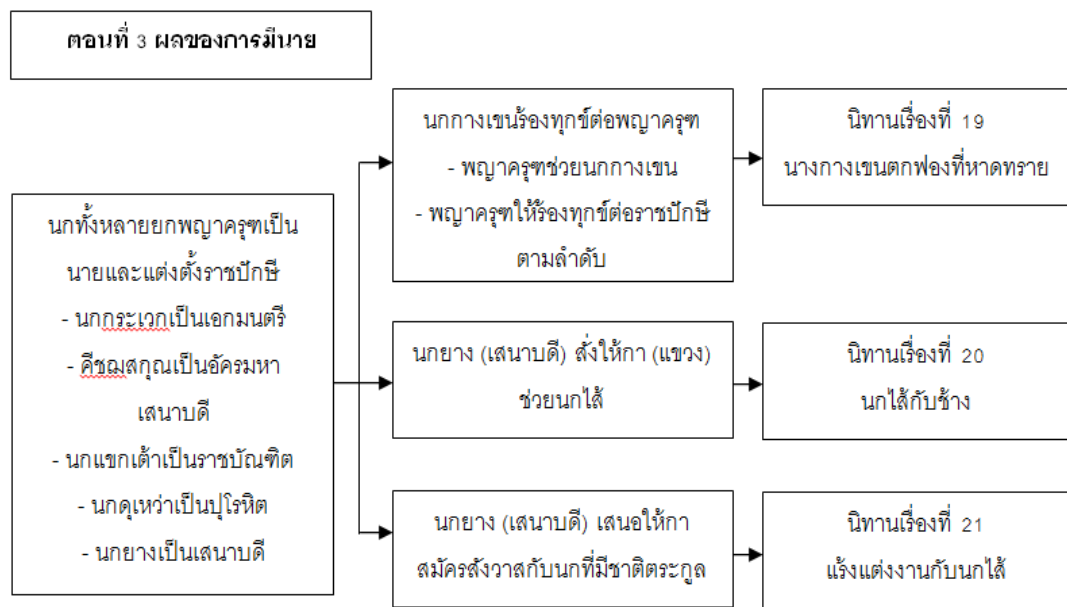
จากตารางวิเคราะห์ปักษีปกรณ์ของไทย พบว่ามีลักษณะนิทานซ้อนนิทานซ้อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นการเล่านิทานชั้นเดียว และที่สำคัญคือไม่ปรากฏเรื่องราวของนางตันไตรยซึ่งเป็นที่มาของปักษีปกรณ์ในประเทศไทย อันประกอบด้วยปกรณ์ 3 เรื่อง ที่นางตันไตรยเป็นผู้เล่า คือนนทปกรณ์ ปักษีปกรณ์ และปีศาจปกรณ์ นิทานปักษีปกรณ์จึงมีลักษณะเด่นที่แตกต่างออกไปจากปกรณ์เรื่องอื่น ทั้งนี้ สายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 53) กล่าวว่า “อาจเป็นไปได้ว่าเป็นการรวบรวมนิทานปักษีในอรรถกถาชาดกมาไว้ในปักษีปกรณ์”

ภาพที่ 10 (ต่อ)

ภาพที่ 10 (ต่อ)

ภาพที่ 10 (ต่อ)

จากภาพแสดงความสัมพันธ์ของเนื้อหาปักษีปกรณ์ของไทยข้างต้น สามารถจำแนกเนื้อหาได้ออกเป็น 4 ตอน โดยมีนิทานที่สัมพันธ์กับนกเลือนาย 21 เรื่อง และเป็นนิทานแทรก (ไม่สัมพันธ์กับเรื่อง) อีก 3 เรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ที่มาแห่งการเลือกนาย นิทานนำเรื่องจะกล่าวถึงเหตุแห่งการที่ปักซี่ประชุมกัน เพื่อเลือกคนที่มีความสมบัติเหมาะสมมาเป็นผู้นำ (ในเรื่องจะใช้คำว่า พญา พระยา อธิบดี นาย) ซึ่งเนื้อความจะเริ่มตั้งแต่ตำนานการกวนเกษียรสมุทรสำเร็จ จนได้น้ำอมฤตทำให้เทวดา ฤๅษีสิทธิ์พิทยากร อมรคนธรรพทั้งหลายซึ่งกำลังถอยอายุ (สิ้นอายุ) ได้ดื่มน้ำอมฤตทำให้คืนอายุกลับมา เหตุการณ์นี้เป็นแรงบันดาลใจให้กับบรรดานกที่ไปร่วมรับชมการกวนเกษียรสมุทรนั้น ว่าการกวนเกษียรสมุทรสัมฤทธิ์ผลมาได้ด้วยคามินายที่ดี เหล่าปักซี่จึงต้องการผู้นำที่ดีบ้าง ดังความว่า

บุคคลผู้ใดหากำลังมิได้ หนึ่งบุคคลหาเจ้ามิได้มักมีภัยต่าง ๆ แลนกทั้งหลายก็ดี นกใดมีกำลังก็ย่อมเบียดเบียนนกอันหากำลังพล้งมิได้ เราทั้งหลายควรยกย่องนกใดนกหนึ่งให้เป็นพญามีอำนาจปราบปรามแก่นกอันทำผิด (หน้า 78)

ตอนที่ 2 การเลือกนาย เนื้อหาของนิทานเป็นผลมาจากตอนที่ 1 โดยเริ่มต้นจากการมีนิทานนำ คือนกส้มบัณฑิตเสนอหงส์เป็นพญา แต่นกกาเรียนเสนอกาเป็นพญา เหล่านกทั้งหลายจึงให้หงส์กับกาลองฤทธิ์กัน จากการประลองฤทธิ์ครั้งนี้เป็นผลให้เหล่านกเลือกหงส์เป็นผู้นำ แต่อย่างไรก็ตามนกกาเรียนแย้งว่าหงส์นั้นทำชู้กับกาจนเสียพงศ์จึงเล่านิทานเรื่องที่ 1 คือ เรื่องกาแต่งงานกับหงส์ ซึ่งทำให้หงส์เสื่อมเผ่าพงศ์เพราะแต่งงานกับนกที่ชาติตระกูลต่ำกว่า และนกกาเรียนได้เล่านิทานเรื่องที่ 2 คือเรื่องหงส์หามเต่า เพื่อแสดงให้เห็นถึงความโหดเหี้ยมของหงส์จนสุนัขจึงจอกติเตียนเอาได้ แต่อย่างไรก็ตามนกแขกเต้าก็ได้คัดค้านไม่ให้กาเป็นผู้นำด้วยเหตุผลว่า กานั้นเป็นสัตว์หินชาติมีความชั่วหลายประการ โดยการเล่านิทานแสดงความชั่วของกา 3 เรื่อง คือ นิทานเรื่องที่ 3 กาวิดน้ำทะเล เพื่อแสดงความงาเขลาของกาที่ให้อบิรารวิดน้ำทะเลเพื่อค้นหาภรรยาที่เมาจนน้ำทะเลกลายเป็นอาหารของปลาไปแล้ว นิทานเรื่องที่ 4 เรื่องบุโรहितผูกเงือก เพราะกาถ่ายทอดจวาระวตศักระบุโรहितเป็นเหตุให้บุโรहितผูกใจเจ็บแค้นจนเหล่ากาต้องล้มตายเป็นจำนวนมาก นิทานเรื่องที่ 5 เรื่องกาขออาศัยนกกระทาทัก นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า กานั้นอยู่สถานที่ใดก็คำความฉิบหายแก่เจ้าของที่นั่น ดังนกกระทาทักคำให้กาพักอาศัยที่ร้าง กาก็ได้ถ่ายมูลเป็นเม็ด ไทรเติบโตมีรากย้อยถึงแผ่นดิน นายพรานจึงป็นรากไทรไปจับนกกระทาทักไปขายเลี้ยงชีวิต

ต่อมานกสาธิตาได้เสนอให้นกแขกเต้าเป็นพญาแห่งนก เพราะนกแขกเต้ามีปัญญาดี ดังนิทานเรื่องที่ 6 เรื่องนกแขกเต้าอาสาไปเอามะม่วงหิมพานต์ แม้จะต้องเดินทางด้วยความยากลำบากไปสุป่าหิมพานต์เพื่อนำมะม่วงมาพระราชทานให้พระราชินี แต่ด้วยความจงรักภักดีก็สามารถนำมะม่วงมาถวายได้ในที่สุด แต่นกเหยี่ยวก็แย้งนกสาธิตาว่านกแขกเต้าเป็นผู้ขาดการ

พิจารณาไตร่ตรอง ดังนิทานเรื่องที่ 7 เรื่องนกแขกเต้ากับมาณพอกตัณญ โดยนกแขกเต้าไม่พิจารณาให้รอบคอบ ให้การช่วยเหลือแก่มาณพใจพาลจนตนเองต้องตาย แล้วยังทำให้เสือโคร่งซึ่งเป็นเพื่อนได้รับความเดือดร้อนด้วย

จากนั้นนกยูงได้เสนอให้นกกระทายเป็นอธิบดี ทั้งนี้เพราะนกกระทายเป็นผู้รู้ศิลปวิทยาคุณอันประเสริฐ แต่เหยี่ยวก็กล่าวค้านนกยูงโดยเกรงว่านกกระทายเป็นดังฤๅษีกินนกพิราบ ดังนิทานเรื่องที่ 8 เรื่องฤๅษีทุศีลติดใจแก่นกพิราบ นกยูงจึงค้านเหยี่ยวว่า นกต่าง ๆ ก็เป็นดังฤๅษีทุศีลได้ ไม่ใช่แต่นกกระทา การกล่าวอ้างนิทานอุทาหรณ์ของเหยี่ยวไร้ประโยชน์เพราะมันไม่ไปทำคุณแก่ผู้ร้าย ดังนิทานเรื่องที่ 9 เรื่องมาณพชาวชนบททำคุณแก่ผู้ใจในที่สุดตนเองก็ถูกงูเห่ากัดตาย แล้วนกยูงจึงได้เล่านิทานเพื่อสนับสนุนให้นกกระทายเป็นผู้นำเพราะเป็นผู้รู้ศิลปศาสตร์ ดังนิทานเรื่องที่ 10 เรื่องนกกระทายเป็นครู คือเมื่ออาจารย์ทศปาโมกข์ถึงแก่ความตาย นกกระทาก็สามารถจดจำศิลปวิทยาการต่าง ๆ ได้ จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์นั่นเอง แต่เหยี่ยวก็ยังคัดค้านว่านกกระทานั้นหาปัญญามิได้ ดังนิทานเรื่องที่ 11 เรื่องฤๅษีปลอมกินนกกระทา ถึงแม้ว่านกกระทาจะเป็นอาจารย์แก่เหล่ามาณพ ก็ยังให้ศิษย์จับขังกรงจนฤๅษีปลอมมาจับกิน พลอยทำให้นกเหยี่ยวและเสือซึ่งเป็นสหายเดือดร้อนไปด้วย

ข้างฝ่ายนกกระต่ายตัวนี้นั้นมีความเห็นว่าคิณสมสกุณ (แรง) ควรจะได้เป็นพญาแห่งนก ทั้งนี้เพราะแรงนั้นไม่กินสัตว์มีชีวิตอีกทั้งยังบินอยู่สูง มีสายตาเฉียบแหลมมองเห็นได้ในระยะไกล ซึ่งจะสามารถเตือนภัยแก่นกต่าง ๆ ให้ปลอดภัยได้ แต่นกกระทุงกล่าวแย้งว่าแรงนั้นมีโทษ ดังนิทานเรื่องที่ 12 เรื่องตั้งแรงเป็นพญา คือเมื่อเวลาที่แรงได้เป็นพญาของสัตว์ทั้งปวง แต่แรกก็เป็นครูแก่สัตว์ทั้งปวงดี แต่เมื่อคิดว่าตนเองก็เป็นอธิบดีแก่สัตว์ต่าง ๆ ยังจะมาทำหน้าที่พาสัตว์ไปหา กินอีกหรือ แรงจึงละจากหน้าที่นั้น ทำให้บรรดาสัตว์ต่างพากันได้รับความเดือดร้อน

ต่อจากนั้นนกคอกบัวก็ได้เสนอให้เหยี่ยวเป็นผู้นำของฝูงนก ด้วยเหตุผลว่าเหยี่ยวมีความกล้ากล้า มีเล็บและจะงอยปากเป็นอาวุธ อีกทั้งยังบินอยู่สูงสามารถมองเห็นได้แต่ไกล ซึ่งจะสามารถช่วยนกต่าง ๆ ให้พ้นภัยได้ แต่นกกาเหว่ากล่าวแย้งว่า เหยี่ยวใจร้ายใจบาป กินเพื่อนเป็นอาหารได้ และความกล้ากล้านั้นก็อาจจะเปรียบประดุจแมวจำศีลก็เป็นได้ ว่าแล้วนกกาเหว่าก็เล่านิทานเรื่องที่ 13 เรื่องแมวจำศีล ซึ่งล่อลวงจับหนูที่ไว้วางใจแมวกินไปเป็นจำนวนมาก จากนั้นก็ย้ำว่าไม่ควรจะสนับสนุนให้เหยี่ยวเป็นผู้นำด้วยนิทานอีก 4 เรื่อง คือ เรื่องที่ 14 เรื่องทำชอบเป็นผิด ดังฟังพอนกตัณญเห่าจนตาย หลังจากงูเห่าได้กัดบุตรของมาณพตาย เมื่อมาณพกลับมากลับฆ่า

ฟังพอนด้วยเข้าใจคิดว่าฟังพอนเป็นผู้กัศตารกตตาย เรื่องที่ 15 เรื่องทำคุณเป็นโทษ ดังนกแขกเต้าได้นำพุทราโอสถมาถวายพระราชา พระราชาให้นำไปปลูกจนพุทรามีผล ผลนั้นตกลงไปที่ปากปล่องงูเห่า งูเห่าได้ขบฝังพิษไว้ นายอุทยานบาลเก็บไปถวายพระราชา พระราชามอบต่อแก่ท้าวนาง เมื่อท้าวนางบริโภคจึงถึงแก่ความตาย พระราชาจึงให้ฆ่านกแขกเต้าเสีย เรื่องที่ 16 เรื่องโปรดสัตว์ได้บาป ดังพราหมณ์จำศีลคนหนึ่งต้องผิดศีล ด้วยความลุ่มหลงในกนิรสาวจึงฆ่าแมงมุมยักษ์ที่ชักใยดักเหล่ากนิร นิทานเรื่องที่ 17 เรื่องทำดีเป็นคุณ ดังพญานกประ พญาตะพาบน้ำ และพญาละมั่งเป็นสหายกัน เมื่อสัตว์ตัวใดได้รับความทุกข์เดือดร้อน สัตว์อีกสองตัวก็จะไปช่วยให้รอดปลอดภัยได้ทุกครั้ง

เมื่อนกทั้งหลายได้ฟังนิทานจากนกกาเหว่าที่เล่าเป็นอุทาหรณ์ ซึ่งมีความไพเราะ เห็นความฉลาดหลักแหลมของนกกาเหว่าจึงพร้อมใจกันยกให้นกกาเหว่าเป็นอธิบดีแห่งนกทั้งปวง นกกาเหว่าปฏิเสธ แต่ก็ยินดียิ่งว่ากล่าวตักเตือน ชี้้นำสิ่งผิดสิ่งถูกให้แก่กต่าง ๆ พร้อมทั้งเสนอแนะให้เลือกนกที่ดีที่สามารถทำภารกิจระแวกนกทั้งหลายได้ และเมื่อได้ผู้นำแล้วก็อย่าเป็นเช่นมาณพมิฟังครู จะถึงซึ่งความฉิบหาย นกกาเหว่าจึงเล่านิทานเป็นอุทาหรณ์ ดังนิทานเรื่องที่ 18 เรื่องวิชาเสื่อมเพราะโกหก เป็นเพราะมาณพผู้หนึ่งละอายที่จะบอกว่าเวทย์มนต์การปลุกมะม่วงได้ผลในวันเดียว นั้นตนเรียนมาจากบุรุษจันฑาล กลับโกหกว่าเรียนจากครูทิดาศาปาโมกข์ มนต์จึงเสื่อมอันเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายในที่สุด

การเล่านิทานของเหล่าปักษีเพื่อเสนอหรือคัดค้านถึงคุณสมบัติอันเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำนั้น จบลงที่นิทานเรื่องที่ 18 แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่านกชนิดต่าง ๆ ที่ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นอธิบดีนั้นกลับไม่ได้เป็นผู้นำแห่งนก ดังความละเอียดในตอนที่ 3

จากการศึกษาของสยาม ภัทรานุประวัติ (2546) เรื่องปักษีปรกณัม : การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนา และไทย จะศึกษาปักษีปรกณัมของไทยเพียง 18 เรื่องนี้เท่านั้น เพราะเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนถึงนิทานเรื่องที่ 18 เพราะมีเหตุการณ์จบเหมือนฉบับอื่น ๆ คือได้พระยาครุฑเป็นพญา แต่การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า นิทานเรื่องที่ 19 ถึง 21 ก็มีเนื้อหาต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกันได้ ซึ่งผู้ที่คัดเลือกนำนิทานมารวมไว้เป็นปรกณัมเดียวกันน่าจะมองเห็นว่านิทานทั้ง 3 เรื่องที่จะกล่าวละเอียดในตอนที่ 3 นั้น จะแสดงถึงผลของการมีผู้นำที่ดีนั่นเอง

ตอนที่ 3 ผลของการมีนาย หลังจากทีนกชนิดต่าง ๆ ผลัดเวียนกันแสดงความคิดเห็นถึงความเหมาะสมหรือไม่สมของนกที่ควรจะเป็นผู้นำจบลงในนิทานเรื่องที่ 18 เรื่องวิชาเสื่อมเพราะโกหกแล้ว ก็ยังไม่มีใครเหมาะสมที่จะเป็นอธิบดีแห่งนกตามความประสงค์ บรรดานกจึงปรึกษากันว่าควรจะไปถวายตัวแก่พระยาครุฑ เพื่ออาศัยบุญบารมีของพระยาครุฑให้ปกแผ่คุ้มครอง เหล่านกทั้งหลายก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้นเหล่ามวลนกทั้งหลายจึงได้พระยาครุฑเป็นอธิบดี และมีการแต่งตั้งราชปักษีในตำแหน่งต่าง ๆ คือ นกการะเวกเป็นเอกมนตรี คิณณสฤณเป็นอัครมหาเสนาบดี นกแขกเต้าเป็นราชบัณฑิต นกดุเหว่า เป็นปุโรหิต นกยางเป็นเสนาบดี นกกาเป็นแขวง

นิทานปักษีปกครองของไทยตั้งแต่เรื่องที่ 19 ถึงเรื่องที่ 21 จำนวน 3 เรื่อง เป็นเรื่องราวหลังจากหมูปักษีมีพระยาครุฑเป็นอธิบดีแห่งนกแล้ว เรื่องราวของนิทานอุทาหรณ์จะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการมีผู้นำที่ดี มีความเข้มแข็ง มีอำนาจบารมีที่สามารถดูแลปกป้องเหล่านกต่าง ๆ เมื่อยามมีภัยได้ ดังนิทานเรื่องที่ 19 เรื่องนกนางเขนตกฟองที่หาดทราย ที่แสดงให้เห็นอำนาจของพระยาครุฑใช้อิทธิฤทธิ์กดดันพระสมุทให้ตามหาปลาตัวที่คาบเอาไว้ของนกนางเขนที่ไปวางไว้บนหาดทราย จนสามารถเอากลับคืนมาได้ตามที่นกนางเขนร้องทุกข์ขอความช่วยเหลือ แต่อย่างไรก็ตามนิทานเรื่องนี้ก็เป็นเพียงเรื่องเดียวที่พระยาครุฑเป็นผู้ที่เข้ามาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง หลังจากนั้นพระยาครุฑได้ให้อาณัติแก่ราชปักษี (นกต่าง ๆ ที่ได้รับการแต่งตั้ง) เป็นผู้รับเรื่องราวร้องทุกข์ต่าง ๆ ของเหล่านก ทั้งนี้ด้วยเหตุว่าพระยาครุฑนั้นสถิตอยู่ ณ วิมานฉิมพลี ซึ่งอยู่ไกลจึงไม่สามารถแกล้งนกที่มีความทุกข์เดือดร้อนจะไปร้องเรียน

เมื่อราชปักษีได้รับอาณัติเป็นความชอบธรรมแล้วก็ปฏิบัติหน้าที่กันตามลำดับชั้น สร้างความเป็นธรรมแก่บรรดานกที่ได้รับความเดือดร้อน ดังนิทานเรื่องที่ 20 เรื่องนกไล่กับช้าง คือเมื่อช้างใช้อำนาจความใหญ่โตของรูปร่างเหยียบไขของนกไล่ที่มารวางไว้ในรอยเท้าช้างจนแตกไปแม้ว่านกไล่จะร้องแล้วก็ตาม นกไล่จึงนำความไปแจ้งร้องทุกข์แก่กาซึ่งเป็นราชปักษีในตำแหน่งแขวง กาจึงนำคดีไปแจ้งแก่นกยางเสนาบดี นกยางจึงสั่งการให้กาไปจิกตาช้างจนบอด และช้างตกเหวตายในที่สุด นิทานเรื่องที่ 21 เรื่องแรงแรงแต่งงานกับนกไล่ ซึ่งเป็นปัญหาการแต่งงานของนกที่ผิดชาติตระกูลกัน นกยางจึงเสนอให้แรงแรงสมัครสังวาสกับปักษีที่มีชาติตระกูลเสมอกัน ซึ่งทั้งแรงแรงและนกไล่ต่างก็ยอมรับการตัดสินด้วยความเที่ยงธรรมตรงไปตรงมาของนกยางเสนาบดี

จะเห็นได้ว่านิทานทั้ง 3 เรื่องในตอนที่ 3 นี้เป็นนิทานอุทาหรณ์เกี่ยวกับการมีผู้นำที่ดี ย่อมสามารถขจัดปัดเป่าทุกข์ภัย ให้คำปรึกษา แก้ไขปัญหาให้แก่ผู้ที่เข้ามาพึ่งพาอาศัยได้ และ

นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นการปกครอง หากมีผู้เดือดร้อนก็สามารถร้องทุกข์ได้ตามลำดับนั้น ส่วนผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ จากเรื่องคือตำแหน่งราชปักษีนั้น ก็จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา มีความเป็นธรรม สามารถทำงานแทนผู้นำได้สำเร็จประโยชน์ และเป็นธรรมด้วย

ตอนที่ 4 นิทานแทรก (ไม่สัมพันธ์กับเรื่อง) นิทานปักษีปรกณัมของไทยนั้น ควรจะจบลงที่นิทานเรื่องที่ 21 เรื่องแรงแต่งงานกันนกได้ เพราะเนื้อเรื่องของนิทานอยู่ในโครงเรื่องหลักเดียวกัน นิทานแต่ละเรื่องก็ผูกร้อยต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกันได้ คือที่มาของการเลือกนาย การเลือกนาย และผลของการมีนาย แต่สำหรับตอนที่ 4 นั้น เป็นนิทานที่เพิ่มเข้ามา ซึ่งเนื้อหาของนิทานไม่ได้อยู่ในโครงเรื่องหลัก เหตุที่มีการคัดเลือกเข้ามารวมอยู่ในปักษีปรกณัมของไทย น่าจะเป็นเพราะตัวละครหลักซึ่งเป็นผู้เล่านิทานนั้นเป็นนกเหยี่ยว 2 ตัว แม่ลูก ซึ่งสายวรณ น้อยนิมิต (2549: 53) แสดงความเห็นว่ “นิทานปักษีจึงมีลักษณะเด่นแตกต่างออกไป คืออยู่ที่การรวบรวมเรื่องที่เกี่ยวกับปักษีมาไว้ด้วยกัน”

นิทานแทรกเริ่มต้นที่นิทานเรื่องที่ 22 เรื่องเทพพรหมากับโลกพรหมา โดยเทพพรหมากถามปัญหาแก่โลกพรหมาถึงสิริ 8 ประการว่ามีสิ่งใดบ้างหากตอบไม่ได้จะถูกตัดศีรษะ โลกพรหมาไม่สามารถตอบปัญหาได้ทันทีจึงขอเวลา 7 วัน หลังจากนั้นโลกพรหมาจึงแสวงหาคำตอบจนมาถึงเวลาค่ำของวันที่ 6 โลกพรหมามาพักได้ต้นไม้ใหญ่ ได้ยินแม่ลูกนกอินทรีคุยกันว่าพรุ่งนี้จะได้กินเนื้อของโลกพรหมาเพราะตอบปัญหาไม่ได้จะต้องถูกตัดศีรษะ แล้วแม่นกอินทรีก็เฉลยปัญหาว่าสิริ 8 ประการนั้นมีสิ่งใดบ้าง จากนั้นลูกนกก็ถามว่าบุคคลใดรักษาสิริแล้ว ละสิริไปช่วงเวลาหนึ่งแล้วกลับมารักษาสิริใหม่ สิริจะกลับมาสวมที่บุคคลนั้นเหมือนเดิมหรือไม่ แม่นกตอบว่าได้ แต่ลูกนกยังคลางแคลงสงสัย ลูกนกจึงเล่านิทานเรื่องที่ 23 เรื่องคนใช้ของรัตนเศรษฐี ความมีอยู่ว่า มีบุรุษผู้หนึ่งหลังจากแม่ถึงแก่กรรมก็ปฏิบัติตามคำสอนของแม่ที่ไม่ให้คิดร้ายแก่ผู้มีพระคุณ จนไปอยู่กับรัตนเศรษฐีจึงเป็นที่ไว้วางใจมาก วันหนึ่งเศรษฐีให้บรรทุกเกวียนไปค้าขายครั้นถึงกลางป่าบุรุษผู้นั้นอยากได้ทรัพย์สินเหล่านั้น จึงขโมยเอาเงินของเศรษฐีแล้วหนีไป เมื่อขายกินจนหมด ก็กลับมาหาเศรษฐีเพราะคิดว่าเศรษฐีนั้นจะให้ตนรักษาทรัพย์เหมือนเดิม เมื่อเศรษฐีเห็นจึงโกรธมาก และให้จับเอาบุรุษผู้นั้นไปขังไว้จนตายคาเรือน เมื่อนางนกอินทรีฟังนิทานอุทาหรณ์ของลูกนกจบ จึงเล่านิทานเรื่องที่ 24 เรื่องนกมุลไถกับเหยี่ยว เพื่อยืนยันว่า เมื่อรักษาสิริเมื่อใดสิรินั้นก็จะคุ้มครอง แม้ว่า จะละไปเป็นบางช่วงเวลาก็ตาม โดยนิทานเล่าว่า นกมุลไถตัวหนึ่งสอนลูกว่าให้หากินตามที่ระแวง จึงจะบังตัวให้พ้นภัยได้ ส่วนแม่เหยี่ยวตัวหนึ่งนั้นสอนลูกว่าอย่าไปทำอันตรายแก่ผู้ที่ทำตามคำ

สอนของบิดามารดาเพราะจะทำให้เป็นภัยแก่ตนเอง ทั้งเหยี่ยวและนกมูลไถต่างก็ปฏิบัติตามคำสอนตลอดมา จนมาวันหนึ่งลูกนกมูลไถคิดออกไปหากินในที่แจ้งบ้าง จึงถูกเหยี่ยวโฉบลงมาเอาลูกนกมูลไถไป ลูกนกมูลไถจึงร้องให้เสียใจกับนกเหยี่ยวที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของมารดา ลูกเหยี่ยวจึงว่าแม้เจ้าปฏิบัติตามคำสอนก็จะเอาเป็นอาหารให้ได้ เหยี่ยวจึงปล่อยให้นกมูลไถลงไปยังอยู่ที่ระแหง แล้วจึงบินโฉบลงไปหวังจะเอาลูกนกมูลไถเป็นอาหารจนทำให้นกเหยี่ยวไปกระทบกับพื้นดินจนถึงแก่ความตาย

ลูกนกอินทรีจึงถามแม่ว่า ผู้ที่กระทำดีมาแล้วเว้นมาทำชั่วนั้นจะยังมีความดีอยู่ได้อย่างไร เหมือนร่างกายมีมลทินแล้ว แม่ก็จึงว่า ผู้ที่กระทำความดีถึงแม้ว่าตัวเป็นมลทินให้ชำระตัวใหม่ด้วยน้ำ 3 ชนิดนี้คือ ถ้าจะให้เกิดสิริให้เอาน้ำธามาอาบ ถ้าจะให้เทวดามนุษย์รักหาให้เอาน้ำในแม่น้ำมาอาบ และถ้าจะให้หายจากโรคให้เอาน้ำในสระและบ่อมาอาบ แม่ลูกนกอินทรีเห็นว่าลูกนกจะถามต่อไปจึงบอกให้ลูกนกเข้านอน

ฝ่ายโลกพรหมมาอยู่ใต้ต้นไม้ นั้น ได้ยินลูกนกอินทรีถามปัญหาปริศนาก็จำได้ ครั้นรุ่งขึ้นโลกพรหมาก็ไปยังสถานที่นัดไว้กับเทพพรหมแล้วตอบปัญหาทั้ง 8 ประการตามที่ได้ยินจากนกอินทรี เทพพรหมจึงสรรเสริญว่า จงรักษาโลกอย่าประมาท ถ้าผู้ใดทำตอบท่าน ท่านจงรักษาผู้นั้นเถิด แล้วเทพพรหมาก็กลับไปยังที่อยู่ของตน

จะเห็นได้ว่านิทานแทรกทั้ง 3 เรื่องนั้น นิทานหลักคือนิทานเรื่องที่ 22 เรื่องเทพพรหมกับโลกพรหม ส่วนนิทานเรื่องที่ 23 เรื่องคนใช้ของรัตนเศรษฐี และนิทานเรื่องที่ 24 เรื่องนกมูลไถกับเหยี่ยว เป็นนิทานอุทาหรณ์ที่แทรกอยู่ในนิทานเรื่องที่ 22 เมื่อพิจารณาแล้วหากจะตัดนิทานเรื่องที่ 23 และเรื่องที่ 24 นิทานหลักในเรื่องที่ 22 ก็สามารทดำเนินเรื่องไปได้สมบูรณ์ด้วยตนเอง

นิทานปักษีปกครองของไทยจึงมีลักษณะเหมือนปักษีปกครองของชาติอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไตรปาชยานะ คือการเล่านิทานเรื่องย่อย ๆ ซ้อนเข้าไปในนิทานหลัก กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานด้วยการยกนิทานอุทาหรณ์จึงเป็นเหตุผลเพื่อแสดงให้เห็นเหตุการณ์ร่วมที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีตและอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ จึงต้องพยายามพิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยนิทานที่เป็นคติสอนใจนั่นเอง ทั้งนี้ก็เพื่อให้คำพูดของตนเองเกิดน้ำหนักและมีความน่าเชื่อถือ เพื่อผลให้ผู้ฟังเชื่อถือ คล้อยตาม และปฏิบัติตาม อันเป็นวัตถุประสงค์หลักของผู้เล่านิทานซ้อนนิทานนั่นเอง

1.4 อนุภาค

จากการศึกษาปักษีปกรณ์ของไทย จัดได้ว่าเป็นนิทานคติสอนใจหรือนิทานประเภทคำสอน (fable) จะมีขนาดเป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริง เนื้อหามีลักษณะในเชิงให้ติสอนใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม บางเรื่องสอนโดยวิธีบอกตรง ๆ บางเรื่องให้เป็นแนวเปรียบเทียบ เป็นอุทาหรณ์ ในบางครั้งจึงเรียกนิทานประเภทนี้ว่า นิทานอุทาหรณ์ บ้าง หรือนิทานสุภาษิตบ้าง ตัวละครในเรื่องอาจจะเป็นคน สัตว์ หรือเทพยดา เป็นตัวดำเนินเรื่อง สมมติว่าเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในอดีต นอกจากนี้ยังจัดเป็นนิทานสัตว์ (animal tale) ได้อีกด้วย โดยมีตัวเอกเป็นสัตว์ (นกและสัตว์อื่น ๆ) แต่สมมติให้มีความนึกคิด การกระทำและพูดได้เหมือนคน มีทั้งที่เป็นสัตว์ป่า และสัตว์บ้าน บางเรื่องก็มีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยและพูดจาโต้ตอบกับสัตว์ต่าง ๆ ได้ ปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นคนด้วยกัน บางเรื่องก็แสดงถึงความเฉลียวฉลาด หรือความโง่เขลาของสัตว์ บางทีก็เป็นเรื่องของสัตว์ที่มีลักษณะเป็น “ตัวโกง” คอยกลั่นแกล้งสัตว์อื่น แต่ในท้ายที่สุดก็ได้รับความเดือดร้อนเอง ทั้งนี้ก็ด้วยมีเจตนาจะสั่งสอนคติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างชัดเจน จึงจัดเป็นนิทานคติสอนใจด้วย

ปักษีปกรณ์ของไทยจัดได้ว่าเป็นนิทานเกี่ยวกับสัตว์ที่มีคติสอนใจ โดยมีแก่นเรื่องหลักคือ นกเลือนกาย ดังนั้นตัวละครหลักก็คือนก แต่อย่างไรก็ตามในนิทานอุทาหรณ์ย่อย ๆ ที่ยกมาเป็นเหตุผลประกอบนั้นก็จะมีตัวละครทั้งที่เป็นนก มนุษย์ และสัตว์อื่น ๆ ประกอบอยู่ด้วย ในแต่ละเรื่องก็จะมีเหตุการณ์ย่อย ๆ แตกต่างกันไปซึ่งเรียกว่า **อนุภาค (motif)**

การศึกษาอนุภาคในนิทานจึงน่ามีความน่าสนใจ ดัง ศิริพร ณ ถลาง (2552: 48) กล่าวว่า การศึกษาอนุภาคจึงเป็นการศึกษาความคิดและจินตนาการของมนุษย์ ซึ่งนับเป็นความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งในความเป็นมนุษย์ที่มีจินตนาการอันเสรีและสามารถคิดถึงเรื่องที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ได้มากมายทั้ง ๆ ที่ ไม่มีอยู่ในความเป็นจริง และไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ในซีกโลกใด ในวัฒนธรรมใด ก็อาจคิดถึงสิ่งที่ ‘ไม่ธรรมดา’ เหล่านี้ได้เช่นกัน

ในการศึกษาอนุภาคของปักษีปกรณ์ครั้งนี้ ใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทอนุภาค 3 ประเภทคือ ตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม โดยนำเสนอการวิเคราะห์อนุภาคเป็นตาราง ดังนี้

1.4.1 **ตัวละคร** ได้แก่ ตัวละครที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษ อาจเป็น คน สัตว์ ภูมิมนุษย์ ต้นไม้ เช่น แม่มด ยักษ์ นางฟ้า กินรี แม่เลี้ยงใจร้าย คนหลังค่อม แมวพูดได้ เป็นต้น

ตารางที่ 42 อนุภาคตัวละครในปักษีปกรณ์

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
นกชนิด ต่าง ๆ	นิทานนำเรื่อง และนิทานข้อ นิทานทุกเรื่อง กาวิดน้ำทะเล	การให้นกซึ่งเป็นสัตว์แสดงพฤติกรรมเหมือนหรือเลียนแบบ มนุษย์ เช่น การพูดจาโต้ตอบ การเลือกนาย การแต่งงาน การ ลองฤทธิ์ เป็นต้น
พระ สมุทร	นกนางเขนต ฟองที่หาดทราย	พระสมุทรแปลงกายเป็นอสูรเพื่อให้เหล่ากาทั้งหลายหยุดการ กระทำที่โหดเหี้ยม คือการวิดน้ำทะเลให้แห้ง พระสมุทรต้องรับหาฟองไข่มุกคืนแก่นกนางเขนด้วยเกรง อิทธิฤทธิ์ของพญาครุฑ
ฤๅษีหุสดี/ ปลอม	ฤๅษีหุสดีจิตใจ แก่นกพิราบ ฤๅษีปลอมกินนก กระทำ	ฤๅษีหุสดีได้กินแก่นกพิราบที่มีคนนำมาถวายจึงจิตใจ วางแผนจะฆ่านกพิราบเพื่อนำมาแก่นกิน ฤๅษีปลอมจับนกกระทำในกรงขังแล้วฆ่ากิน
กินนร/ กินรี แมงมุม ยักษ์	โปรดสัตว์ได้บาป กินรี	กินนร กินรีอาศัยอยู่ในถ้ำต้องเดือดร้อนด้วยถูกแมงมุมยักษ์จับ กิน จึงให้นางกินรีสาวไปยั่วพราหมณ์ให้ลุ่มหลงเพื่อฆ่าแมงมุม ยักษ์ถูกพราหมณ์ที่ลุ่มหลงกินรีสาวฆ่าตาย
ครุฑ	นิทานหลัก นกนางเขนต ฟองที่หาดทราย	หลังจากถกเถียงและยกนิทานอุทาหรณ์มาเป็นเหตุผลว่านกข นิดใดควรหรือไม่ควรเป็นนายก็ได้ข้อสรุปว่า ควรให้พญาครุฑ เป็นนายเพราะต้องการให้บุญของพญาครุฑแผ่ปกป้องให้เหล่า นกอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ครุฑได้แสดงอิทธิฤทธิ์ตีปีกจนน้ำในมหาสมุทรปั่นป่วนจะแห้ง เป็นต้ม เพราะต้องการได้ฟองไข่มุกแก่นกนางเขนที่นำท่วมคืนมา

ตารางที่ 42 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
เทพพรหมา/ โลกพรหมา	เทพพรหมากับโลก พรหมา	เทพพรหมถามปัญหาเรื่องสิริแปดประการที่ควรรักษา แก่โลกพรหมา หากทนายไม่ได้จะถูกตัดศีรษะ

1.4.2 **วัตถุสิ่งของ** ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่มีลักษณะพิเศษหรือแปลกผิดธรรมดา เช่น ตะเกียงวิเศษ ไม่เท่าวิเศษ เป็นต้น

ตารางที่ 43 อนุภาควัตถุสิ่งของในปักษีปกรณ์

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
มะม่วงหิมพานต์	นกแขกเต้าอาสาไป เอามะม่วงหิมพานต์	มะม่วงในป่าหิมพานต์เป็นของทำวเสสุวรรณ มีการคุ้มครองรักษาที่เข้มแข็ง แต่ด้วยความ จงรักภักดีและปัญญา นกแขกเต้าก็ไปนำมาถวาย ทำวพรหมทัตจนได้
พุทราโอสถ	ทำคุณเป็นโทษ	เป็นพุทราโอสถที่ใครได้กินจะมีอายุวัยวัฒนา ดังนกโทษได้กินก็มีเรี่ยวแรงกำลังฤทธาานุภาพมาก และรูปทรงดังเทวดา
มนต์ปลุกมะม่วง ได้ผลภายในวัน เดียว	วิชาเสื่อมเพราะโกหก	มาณพหนุ่มไม่กล้าบอกว่าเรียนมนต์ปลุกมะม่วง ได้ผลภายในวันเดียวจากชายจันทาลด้วยความ อาย จึงทำให้มนต์เสื่อม ตนเองก็ถูกประหารชีวิตใน ที่สุด

1.4.3 **เหตุการณ์หรือพฤติกรรม** ได้แก่ เหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะพิเศษ เช่น การแปลงร่าง การสาบคนทั้งเมืองให้หลับ น้ำท่วมโลก นกประหลาดจับคนกิน เป็นต้น

ตารางที่ 44 อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในבקષปกรณัม

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
การเลือกนาย	นิทานนำเรื่อง	การให้นกซึ่งเป็นตัวละครมาแสดงพฤติกรรมเลียนแบบมนุษย์คือการเลือกนาย ถือเป็นแก่นของเรื่อง(theme)
การลองฤทธิ์	นิทานนำเรื่อง	ให้ตัวละครซึ่งเป็นนกต่างชนิดกันคือกาได้ประลองฤทธิ์กับหงส์เพื่อเลือกมาเป็นนาย
ความออกตัญญู	นิทานนำเรื่อง	กาออกตัญญูแก่หงส์ ทั้ง ๆ ที่ให้หงส์ช่วยให้รอดชีวิตจากการประลองฤทธิ์ กลับพูดจาใส่โทษแก่หงส์
	กาขออาศัยนกกระทุงพัก	กาขออาศัยนกกระทุงพักกลับถ่ายอุจจาระลงมาเป็นต้นไทรใหญ่ขึ้นไปจนถึงรังนกกระทุง ทำให้นายพรานมาจับนกกระทุงไปฆ่าเป็นจำนวนมาก
	นกแขกเต้ากับมาณพ	นกแขกเต้าชี้ทางแก่มาณพ แต่มาณพกลับจับนกแขกเต้าฆ่ากิน
	มาณพชาวชนบททำคุณแก่งูเห่า	มาณพชาวชนบทช่วยงูเห่าสู้กับนกกด เผลอไปเหยียบหางงูเห่า จึงถูกกัดตาย
	วิชาเสื่อมเพราะโกหก	มาณพหนุ่มออกตัญญูไม่กล้าบอกว่าเรียนมนต์ปลุกมะม่วงได้ผลภายในวันเดียวจากชายจันทาลด้วยความอาย จึงทำให้เวทย์มนต์เสื่อม
การแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์	กาแต่งงานกับหงส์	กากับหงส์เป็นนกต่างชนิดกัน ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่อุปนิสัยประจำเผ่าพันธุ์แตกต่างกัน จึงทำให้มีปัญหาในการครองคู่
	แร้งแต่งงานกับนกไต้	การแต่งงานของแร้งกับนกไต้เป็นการแต่งงานของนกที่ศักดิ์ตระกูลไม่เสมอกัน ไม่อาจจะร่วมเผ่าพันธุ์กันได้จึงต้องแยกทางกันในที่สุด

ตารางที่ 44 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
การพูดจาเยาะเย้ย เสียดสี	หงส์หามเต่า	นิทานเรื่องนี้ให้สุนัขจิ้งจอกพูดจาเยาะเย้ยเสียดสีหงส์ซึ่งเป็นสัตว์ตระกูลสูงที่หามเต่าซึ่งเป็นสัตว์ตระกูลต่ำด้วยเหตุ 2 ประการ คือ 1. หงส์เป็นสัตว์ตระกูลสูงมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่ควรเป็นนาย 2. สุนัขจิ้งจอกพูดดูหมิ่นเต่าว่าต่ำศักดิ์ จนเต่าโกรธแผลงพูดคำหยาบ ปากจึงหลุดจากกิ่งไม้ที่คาบ ตกลงมาตายเป็นอาหารแก่สุนัขจิ้งจอก
การแปลงร่าง	กาวิดน้ำทะเล	พระสมุทรแปลงร่างเป็นอสูรเพื่อให้ฝูงกาที่กำลังวิดน้ำทะเลตกใจกลัวหนีไป เพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่โง่เขลาเบาปัญญา
การผูกเวร	ปุโรหิตผูกเวรกา	การทำอะไรโดยไม่พิจารณาจดจำของกาโดยถ่ายอุจจาระรดปุโรหิตถึง 2 ครั้ง จนทำให้ปุโรหิตผูกใจแค้น คิดอุบายแก้แค้นจนกาลล่มตายลงเป็นจำนวนมาก
การทำคุณเป็นโทษ/การทำชอบเป็นผิด	มาณพชาวชนบททำคุณแก่งูเห่า ทำคุณเป็นโทษ	มาณพชาวชนบทช่วยงูเห่าสู้กับนกกด ผลออกไปเหยียบหางงูเห่า จึงถูกกัดตาย นกแขกเต้าได้พู่ทราโอสถมาถวายแด่พระเจ้ากรุงอุชเชนี ทรงรับสั่งให้นำไปปลูก แต่เมื่อมีผล ผลตกไปปากปล่องรูงูเห่า งูเห่าขบฝังพิษไว้ นายอุทธานนำไปถวายพระเจ้ากรุงอุชเชนี ๗ มอบแต่ท้าวนางเมื่อท้าวนางบริโภคก็ตาย พระเจ้ากรุงอุชเชนีจึงสั่งประหารชีวิตนกแขกเต้า
การโปรดสัตว์ได้บาป	โปรดสัตว์ได้บาป	พราหมณ์หลงรูปงามของกนิรีสาวจึงต้องผิดศีลด้วยการฆ่าแมงมุมยักษ์

ตารางที่ 44 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
การทำดีเป็นคุณ	คำดีเป็นคุณ	การมีมิตรไมตรี เสียชีวิตช่วยเหลือกันของนก ประ ตะพบน้ำ และละมั่ง ทำให้สัตว์ทั้งสามรอด ชีวิตมาได้
ความเชื่อเรื่องสิริ	เทพพรหมากับโลก พรหมา คนใช้ของรัตนเศรษฐี นกมุลไถกับเหยี่ยว	เทพพรหมถามปัญหาแก่โลกพรหมว่าสิริแปล ประการที่ควรรักษามีอะไรบ้าง ชายหนุ่มผู้หนึ่งเคยเชื่อฟังคำสอนของแม่แต่ กลับมาไม่เชื่อฟังในเวลาต่อมาเหมือนเคยรักษา สิริแล้วไม่รักษาจึงต้องได้รับวิบัติภัยถึงชีวิต นกมุลไถเชื่อฟังแม่จึงปลอดภัย ส่วนเหยี่ยวไม่เชื่อ ฟังแม่จึงต้องได้รับวิบัติภัยถึงชีวิต เพราะการเชื่อ ฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่เป็นสิริมงคล

จากการศึกษาอนุภาคจากปักษีปกรณ์ของไทย จะพบอนุภาคทั้ง 3 ประเภท โดยพบอนุภาคประเภทเหตุการณ์หรือพฤติกรรมมาก ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น ก็คือการดำเนินเรื่องนั่นเอง อนุภาคต่าง ๆ จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้นิทานปักษีปกรณ์มีความน่าสนใจ อนุภาคประเภทตัวละครพบรองลงมา เพราะตัวละครส่วนใหญ่จะเป็นนก และมีสัตว์ชนิดต่าง ๆ บ้าง ทั้งนกและสัตว์ต่าง ๆ นั้นจะแสดงออกปฏิกิริยา พฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์ สำหรับอนุภาคประเภทวัตถุสิ่งของพบไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะจะเน้นที่พฤติกรรมของตัวละคร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องมากกว่า

2. องค์ประกอบ

2.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่อง

นิทานปักษีปกรณ์ของไทยเป็นนิทานที่มีเนื้อหาค่อนข้างสั้น มีแนวคิดสำคัญเพียงอย่างเดียว โดยมีแก่นของเรื่อง (theme) คือการแสวงหาผู้ที่มีความเหมาะสมมาเป็นผู้นำ มีการยกนิทานแทรกต่าง ๆ มาเป็นเหตุผลถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมที่นกชนิดนั้น ๆ ควรเป็นผู้นำ

การดำเนินเรื่องจะรวดเร็วกระชับ ซึ่งนิทานส่วนใหญ่จะจบในตอน โดยมีโครงเรื่องดังนี้คือ มินิทาน นำเรื่อง นิทานหลัก นิทานซ้อน และนอกจากนั้นยังมีนิทานแทรก ที่ไม่เกี่ยวข้องกับนิทานหลักอีกด้วย

นิทานนำเรื่อง จะกล่าวถึงมูลเหตุแห่งการกวนน้ำอมฤตที่ประสบความสำเร็จของเหล่าฤๅษีและเทวดา อันเนื่องมาจากการมีหัวหน้าที่ดี โดยมีเนื้อความว่าเหล่าเทวดาฤๅษีทั้งหลายเกรงว่าตนจะหมดอายุขัยจึงหาทางให้มีชีวิตเป็นอมตะ จึงพากันไปปรึกษาพระนารายณ์ที่เกษียรสมุทร พระนารายณ์แนะนำให้ไปเฝ้าพระอิศวรที่เขาไกรลาส พระอิศวรจึงแนะนำให้กวนน้ำอมฤต เหล่าเทวดาและฤๅษีทั้งหลายรวมทั้งเหล่าอสูรจึงร่วมใจกันกวนน้ำอมฤตจนประสบผล แจกจ่ายน้ำอมฤตแก่กันจึงทำให้อายุขัยกลับคืนมา

นิทานหลัก จะมีแก่นของเรื่องคือ “นกเลือนาย” เป็นเนื้อความสืบมาแต่นิทานนำเรื่องคือระหว่างที่มีการกวนน้ำอมฤตนั้น ผู่นกทั้งหลายต่างไปชมอยู่ด้วย เมื่อเห็นว่าการกวนน้ำอมฤตประสบความสำเร็จลงได้ก็ด้วยการมีนายที่ดี จึงเป็นแนวคิดที่ว่านกก็ควรจะได้มีนาย ดังความที่นกกาเรียนกล่าวเป็นคาถาภาษาบาลีว่า (ปักชีปกรณัม, 2506:78)

ทพพลว วิเหฐนติ
สุชีโน จ เยสมตติ

ทกขิตา นตตินายกา
กามา โน ราชาคิ ทิชา

ในอรรถโศลกว่า “บุคคลผู้ใดหากำลังมิได้ อนึ่งบุคคลหาเจ้ามิได้มักมีภัยต่าง ๆ แลนกทั้งหลายก็ดี นกใดมีกำลังก็ย่อมเปียดเบียนนกอันหากำลังพล้งมิได้ เราทั้งหลายควรยกย่องนกใดนกหนึ่งให้เป็นพญา มีอำนาจปราบปรามแก่นกอื่นทำผิด” จากนั้นบรรดานกต่าง ๆ จึงผลัดเวียนกันเสนอชื่อนกที่เหมาะสมจะเป็นผู้นำ และผลัดกันแย้งถึงความไม่เหมาะสมของนกชนิดนั้น ๆ โดยการเล่านิทานอุทาหรณ์ประกอบ ตั้งแต่นิทานเรื่องที่ 1 ไปจนถึงนิทานเรื่องที่ 18 ซึ่งเป็นตอนที่ได้พญาครุฑเป็นอธิบดีแห่งนกทั้งหมด

จากการศึกษาของสยาม ภัทรานุประวัติ (2546) เรื่องปักชีปกรณัม : การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนา และไทย จะศึกษาปักชีปกรณัมของไทยถึงนิทานเรื่องที่ 18 เรื่องวิชาเลื่อมเพราะโกหก(บางฉบับใช้ชื่อว่ามาณพปลุกมะม่วง) ทั้งนี้เพราะ “...ปักชีปกรณัมฉบับไทยมีนิทานนำเรื่องและตอนจบเหมือนกับฉบับสันสกฤตและล้านนา และเนื้อเรื่องควรจบที่

นิทานเรื่องที่ 18 มาถนพปลุกมะม่วง ซึ่งผู้แต่งก็เลือกพญาครุฑเป็นพญาดังนั้นผู้วิจัยจะพิจารณาเนื้อเรื่องแต่ต้นจนถึงนิทานเรื่องที่ 18 ที่เหตุการณ์เหมือนฉบับอื่น ๆ เท่านั้น...” แต่จากการศึกษาบัญชีปกรณัมของไทย ฉบับที่จัดพิมพ์โดยองค์การคำของคุรุสภา(2506) พบว่า นิทานเรื่องที่ 19 ถึง 21 เป็นเหตุการณ์หลังจากนกได้นายแล้ว และเนื้อหาของนิทานยังมีความสัมพันธ์กับการที่นกมีนาย โดยนิทานจะนำเสนอถึงคุณค่าและผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบการปกครอง ดังนั้นหากจะจัดชุดนิทานบัญชีปกรณัมเฉพาะของไทย โดยไม่ต้องเปรียบเทียบกับฉบับอื่น นิทานเรื่องที่ 19 ถึง 21 ก็น่าจะจัดอยู่ในชุดนกเลือกนายและคุณประโยชน์ของการมีนายได้

โครงเรื่องและแก่นเรื่องของบัญชีปกรณัม นำเสนอเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 45 โครงเรื่องและแก่นเรื่องของบัญชีปกรณัม

แก่นเรื่อง	โครงเรื่อง
การเลือกนายที่ดีจะนำความผาสุกมาให้	หมูนกได้มาดูการกวนเกษียรสมุทรของเหล่าเทวดาและอสูรที่ประสบความ สำเร็จได้ด้วยการมีผู้นำที่ดี มวลนกทั้งหลายจึงต้องการเลือกผู้นำที่ดีให้นำพาความผาสุกปลอดภัยมาให้ ดังนั้นนกต่าง ๆ จึงเสนอว่านกใดสมควรเป็นนายโดยมีนิทานอุทาหรณ์แทรกมาเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้าน จนในที่สุดจึงได้พญาครุฑเป็นอธิบดีและนำความผาสุกสวัสดิ์มาให้แก่นกหมู่นกทั้งมวล

หากพิจารณาตามโครงเรื่องแล้วบัญชีปกรณัมของไทยจึงควรมี 21 เรื่อง เพราะเป็นเรื่องราวที่อยู่ในโครงเรื่องเดียวกัน

นิทานแทรก เป็นนิทานที่ไม่ได้อยู่ในโครงเรื่องของนิทานนำเรื่องและนิทานหลัก เป็นแต่เพียงนิทานที่เกี่ยวข้องกับนก คือนิทานเรื่องที่ 22 เรื่องเทพพรหมากับโลกพรหมา นิทานเรื่องที่ 23 เรื่องคนใช้ของรัตนเศรษฐี และเรื่องที่ 24 เรื่องนกมุลไกกับเหยี่ยว โดยมีโครงเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพรหมสององค์ทลายปัญหากันเรื่องสิริ 8 ประการว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อที่ปรากฏทั่วไปในสังคมไทย สามารถสืบค้นได้จากหนังสือตำราพรหมชาติ และจากอินเทอร์เน็ต โดยมีแม่กกอินทรีเป็นผู้เฉลยปัญหาเป็นนิทานโต้ตอบกับลูกนกอินทรีคือนิทานเรื่องที่ 23 และเรื่องที่ 24 แทรกเข้ามา ทำให้โลกพรหมารับฟังการตอบปัญหาของแม่นกแล้วสามารถตอบปัญหาได้

เป็นที่น่าสังเกตว่านิทานแทรกเรื่องที่ 22 เรื่องเทพพรหมากับโลกพรหม จะมีเค้าเรื่องคล้ายคลึงกับตำนานนางสงกรานต์ ตามจารึกที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กล่าวตามพระบาลีฝ่ายรามัญว่า ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเศรษฐีคนหนึ่ง รวยทรัพย์แต่อาภัพบุตร ตั้งบ้านอยู่ใกล้กับนักเลงสุราที่มีบุตรสองคน วันหนึ่งนักเลงสุราต่อว่าเศรษฐีด้วยคำหยาบช้า เศรษฐีจึงกล่าวถามว่า "เหตุใดท่านจึง กล่าวดูถูกเราผู้มีสมบัติมาก" นักเลงสุราตอบกลับว่า "ถึงแม้ท่านเป็นผู้มีสมบัติมาก แต่ท่านก็ไม่มีบุตร เมื่อเสียชีวิตแล้ว สมบัติเหล่านั้นก็สูญเปล่า เรานั้นมีบุตร ย่อมประเสริฐกว่า" จนกระทั่งเศรษฐีน้อยใจ จึงได้บวงสรวงพระอาทิตย์ พระจันทร์ ตั้งจิตอธิษฐานอยู่มากกว่าสามปี ก็ไร้แววที่จะมีบุตร อยู่มาวันหนึ่งพอถึงช่วงที่พระอาทิตย์ขึ้นสุราศีเมษ เศรษฐีได้พาบริวารไปยังต้นไทรริมน้ำ พอถึงก็ได้เอาข้าวสารลงล้างในน้ำเจ็ดครั้ง แล้วหุงบูชาอธิษฐานขอบุตรกับรุกขเทวดาในต้นไทรนั้น รุกขเทวดาเห็นใจเศรษฐี จึงเหาะไปเฝ้าพระอินทร์ ไม่ช้าพระอินทร์ก็มีเมตตาประทานให้เทพบุตรองค์หนึ่งนาม "ธรรมบาล" ลงไปปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาเศรษฐี ไม่ช้าก็คลอดออกมา เศรษฐีตั้งชื่อให้กุมารน้อยนี้ว่า ธรรมบาลกุมาร และได้ปลูกปราสาทไว้ใต้ต้นไทรให้กุมารน้อยอยู่อาศัย

ต่อมาเมื่อธรรมบาลกุมารโตขึ้น ก็ได้เรียนรู้ซึ่งภาษานก และเรียนไตรเภทจบเมื่ออายุได้เจ็ดขวบ เขาได้เป็นอาจารย์บอกมงคลต่าง ๆ แก่คนทั้งหลาย อยู่มาวันหนึ่ง ท้าวกบิลพรหม ได้ลงมาถามปัญหากับธรรมบาลกุมาร 3 ข้อ ถ้าธรรมบาลกุมารตอบได้ก็จะตัดเศียรบูชา แต่ถ้าตอบไม่ได้จะตัดศีรษะธรรมบาลกุมารเสีย ท้าวกบิลพรหมถามธรรมบาลกุมารว่า

ข้อที่ 1 เขาราศีสถิตอยู่แห่งใด

ข้อที่ 2 เทียงราศีสถิตอยู่แห่งใด

ข้อที่ 3 คำราศีสถิตอยู่แห่งใด

ธรรมบาลกุมารไม่สามารถตอบปัญหาได้ จึงขอผ่อนผันกับท้าวกบิลพรหมเป็นเวลา 7 วัน จากนั้นก็พยายามคิดค้นหาคำตอบ ล่วงเข้าวันที่ 6 ธรรมบาลกุมารก็ลงจากปราสาทมานอนอยู่ใต้ต้นตาล เขาคิดว่า ขอตายในที่ลับยังดีกว่าไปตายด้วยอาญาท้าวกบิลพรหม บังเอิญบนต้นไม้มีนกอินทรี 2 ตัวผัวเมียเกาะทำรังอยู่ นางนกอินทรีถามสามีว่า พรุ่งนี้เราจะไปหาอาหารแห่งใด สามีตอบนางนกว่า เราจะไปกิน "พรุ่งนี้เราไม่ต้องออกไปหากินไกลหรอก ด้วยพรุ่งนี้ธรรมบาลกุมารจะต้องตัดศีรษะบูชาท้าวกบิลพรหม เนื่องจากตอบปัญหาไม่ได้" นางนกจึงถามว่า คำถามที่ท้าวกบิลพรหมถามคืออะไร สามีก็เล่าให้ฟัง ซึ่งนางนกก็ไม่สามารถตอบได้ สามีจึงเฉลยว่า ตอนเช้าราศีจะอยู่ที่หน้า คนจึงต้องล้างหน้าทุก ๆ เช้า ตอนเที่ยง ราศีจะอยู่ที่อก คนจึงเอาเครื่องหอม

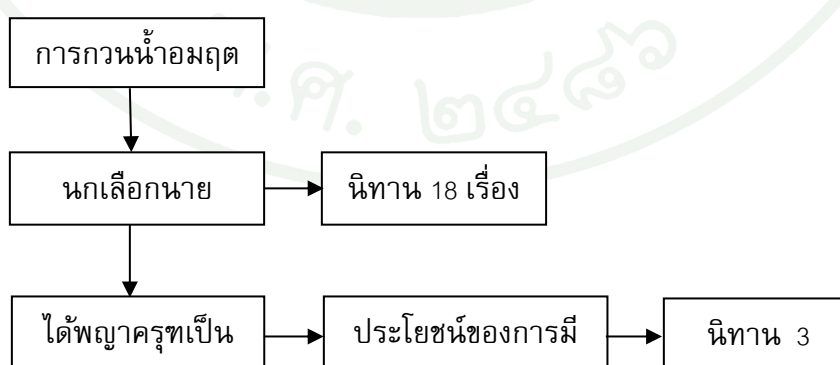
ประพรมที่ออก ส่วนตอนเย็น ราศีจะอยู่ที่เท่า คนจึงต้องล้างเท้าก่อนเข้านอน ธรรมเนียมบาลกุมารก็ได้ทราบเรื่องที่นักอินทรีคุยกันตลอด จึงจดจำไว้

ครั้นรุ่งขึ้น ท้าวกบิลพรหมก็มาตามสัญญาที่ให้ไว้ทุกประการ ธรรมเนียมบาลกุมารจึงนำคำตอบที่ได้ยินจากนกไปตอบกับท้าวกบิลพรหม ท้าวกบิลพรหมจึงตรัสเรียกธิดาทั้งเจ็ดอันเป็นบาทบาจาริกาพระอินทร์มาประชุมพร้อมกัน แล้วบอกว่า เราจะตัดเศียรบูชาธรรมเนียมบาลกุมาร แต่หากจะตั้งไว้ยังแผ่นดิน ไฟก็จะไหม้โลก ถ้าจะโยนขึ้นไปบนอากาศ ฝนก็จะแล้ง ถ้าจะทิ้งในมหาสมุทร น้ำก็จะแห้ง จึงให้ธิดาทั้งเจ็ดนำพานมารองรับ แล้วก็ตัดเศียรให้นางทุงษะ ผู้เป็นธิดาองค์โต จากนั้นนางทุงษะ ก็อัญเชิญพระเศียรท้าวกบิลพรหมเวียนขวารอบเขาพระสุเมรุ 60 นาที แล้วเก็บรักษาไว้ในถ้ำคันธุลี ในเขาไกรลาส

จากนั้นมาทุก ๆ 1 ปี ธิดาของท้าวกบิลพรหมทั้ง 7 ก็จะต้องเปลี่ยนหมุนเวียนมาทำหน้าที่อัญเชิญพระเศียรท้าวกบิลพรหม ให้ไปรอบเขาพระสุเมรุ เป็นเวลา 60 นาที แล้วประดิษฐานตามเดิม ในแต่ละปีนางสงกรานต์ แต่ละนางจะทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันตามวันมหาสงกรานต์

ปัญหาทั้ง 3 ข้อ ที่กบิลพรหมถามธรรมเนียมบาลกุมารจากตำนานนางสงกรานต์นั้นพ้องกับปัญหา 3 ใน 8 ข้อที่เทพพรหมถามโลกพรหมจากปักษีปกรณ์ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นยังไม่พบหลักฐานใดระบุว่าเรื่องใดเป็นอิทธิพลของอีกเรื่องหนึ่ง หรือต่างฝ่ายต่างสร้างตำนานของตนเอง

โครงเรื่องปักษีปกรณ์ของไทย สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 11 โครงเรื่องปักษีปกรณ์ของไทย

2.2 ที่มาของนิทาน

เนื้อเรื่องของปักษีปรกรณ์ไทย เป็นปรกรณ์ที่ได้รับอิทธิพลจากต้นโตรปายานะฉบับสันสกฤต ซึ่งเป็นนิทานที่พัฒนามาจากปัญจตันตระฉบับอินเดียได้อีกชั้นหนึ่ง โดย กุสุมา รักษมณี (2522) กล่าวว่า “อาศัยเค้าโครงเรื่องมาจากนิทานเรื่องนกเล็กนกน้อย ซึ่งเป็นนิทานซ้อนเรื่องที่ 2 ในตันตระที่ 3 (สงครามและความสงบ) ของปัญจตันตระฉบับอินเดียได้ มาขยายเพิ่มเติมโดยนำมาเฉพาะโครงเรื่องคือการเลือกผู้นำของหมู่ชนเท่านั้น” และจากการศึกษาของสยาม ภัทรานุประวัติ (2546) เรื่อง “ปักษีปรกรณ์ : การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนา และไทย” พบว่า ปักษีปรกรณ์ของไทยมีเนื้อเรื่องต่างจากฉบับสันสกฤตและล้านนาอย่างมาก และนิทานที่ต่างกันก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากแหล่งอื่นด้วย ส่วนฉบับไทยมิได้รักษานิทานตามฉบับเดิม แต่ได้รวบรวมชุดนิทานที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับนกจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้เป็นนิทานที่มีเรื่องของนกโดยเฉพาะ นอกจากนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2506: 75) ทรงอธิบายไว้ในคำนำของหนังสือเมื่อครั้งกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ รวบรวมตีพิมพ์ปรกรณ์เรื่องนี้ครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2410 ว่า

...นิทานปักษีปรกรณ์นี้ได้ตรวจหาต้นเดิมว่าจะมาแต่ที่ไหน ได้เค้าเรื่องว่านิทานเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์ปัญจตันตระของลัทธิศาสนาพราหมณ์บ้าง ในชาดกฝ่ายพระพุทธศาสนา ก็มีบ้าง คงได้ฟังว่าเปนนิทานของเก่าแต่ปรัมปราอยู่ในมณฑลประเทศแต่ผู้ใดจะได้เลือกคัดเรื่องนิทานมาเรียบเรียงเปนนักษีปรกรณ์เมื่อใด ต้นฉบับจะเป็นภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลี และจะได้เข้ามาถึงประเทศนี้เมื่อใด และใครเป็นผู้มาแปลออกเป็นภาษาไทย ข้อความเหล่านี้หาทราบไม่...

ดังนั้นปักษีปรกรณ์ของไทยจึงน่าจะเป็นงานที่รวบรวมขึ้นมาใหม่โดยอาศัยนิทานจากแหล่งต่าง ๆ จากการศึกษาของนิยะดา เหล่าสุนทร (2545: 165-171) พบที่มาของนิทานเรื่องต่าง ๆ จากชาดก สรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 46 แหล่งที่มาของนิทานซ้อนในปักษีปรกรณ์

เรื่องที่	นิทานจากปักษีปรกรณ์	แหล่งที่มา
1	เรื่องกาแต่งงานกับหงส์	คล้ายกับ โมรณัจจชาดก อรรถกถาชาดก ลำดับที่ 32 ในตอนที่ว่าด้วยการเลือกคู่

ตารางที่ 46 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานจากปักษีปกรณ์	แหล่งที่มา
2	เรื่องหงส์หามเต่า	กัจจปชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 215
3	เรื่องกาวิดน้ำทะเล	กากชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 146
4	เรื่องปูโรหิตผูกเวรกา	กากชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 140
5	เรื่องกาชออาศัยนกกระทาทิ้ง	คล้ายกับ โกฏิสิมพลชาดก ในอรรถกถาชาดก ลำดับที่ 412
6	เรื่องนกแขกเต้าอาสาไปเอามะม่วง หิมพานต์	อัปกันทรชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 281
7	เรื่องนกแขกเต้ากับมานพอกตัญญู	ไม่พบที่มา
8	เรื่องฤๅษีผู้สืบทอดใจแก่นกพิราบ	คล้ายกับโคธชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 140 เว้นแต่เปลี่ยนจากเหย้าเป็นนกพิราบ
9	เรื่องมานพชาวชนบททำคุณแก่ งูเห่า	ไม่พบที่มา
10	เรื่องนกกระทาเป็นครู	ตติตติรชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 438
11	เรื่องฤๅษีปลอมกินนกกระทา	ไม่พบที่มา
12	เรื่องตั่งแร่เป็นพญา	ไม่พบที่มา
13	เรื่องแมวจำศีล	อัคคิกภวาทชาดก อรรถกถาชาดกลำดับ ที่ 128 เว้นเสียแต่จะเป็นแมวกลับเป็นสุนัขซึ่ง ชนถูกไฟไหม้
14	เรื่องทำชอบเป็นผิด	ไม่พบที่มา
15	เรื่องทำคุณเป็นโทษ	ไม่พบที่มา
16	เรื่องโปรดสัตว์ได้บาป	นิทานซ้อนในมโหสถชาดก อรรถกถาชาดก ลำดับที่ 546
17	เรื่องทำดีเป็นคุณ	กรุงคชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 206
18	เรื่องวิชาเสื่อมเพราะโกหก	อัมพชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 474
19	เรื่องนกนางเขนตกลองที่หาดทราย	ไม่พบที่มา
20	เรื่องนกได้กับช้าง	ลหุกิกชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 357
21	เรื่องแร่แต่งงานกับนกได้	ไม่พบที่มา

ตารางที่ 46 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานจากปักษีปรกณัม	แหล่งที่มา
22	เรื่องเทพพรหมากับโลกพรหมา	ตรงกับนิยายรามายณ์ เรื่อง สงครามด์
23	เรื่องคนใช้ของรัตนเศรษฐี	ไม่พบที่มา
24	เรื่องนกมุลโถกกับเหยี่ยว	สกุณคมิชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 168

จากการศึกษาของ นิยะดา เหล่าสุนทร จึงพบว่าปักษีปรกณัมของไทยมีที่มาจากอรรถกถาชาดกถึง 14 เรื่องด้วยกัน ซึ่งก็สอดคล้องกับ สายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 51-53) กล่าวว่า “เมื่อได้พิจารณานิทานปักษี (ปักษีปรกณัม) แล้ว ก็ยิ่งเห็นว่าผู้แปลและเรียบเรียงนิทานนางต้นไทรฉบับภาษาไทยนี้ ช่างเป็นนักเล่าและรวบรวมได้อย่างเอกอุ เพราะได้จัดหมวดหมู่นิทานไว้ด้วยว่า นิทานในหมวดนี้เป็นเรื่องของปักษีโดยเฉพาะ” และกล่าวว่า “นิทานอุทาหรณ์เหล่านี้ล้วนมีหน้าตาคล้ายกับนิทานชาดกยิ่งนัก” แต่ก็มีนิทานบางเรื่องที่ สายวรุณ น้อยนิมิตร เห็นต่างไปจากนิยะดา เหล่าสุนทร คือ

เรื่องที่ 8 เรื่องฤๅษีทุศีลติดใจแก่นกพิราบ ซึ่งนิยะดา เหล่าสุนทร เสนอว่าคล้ายกับ**โคธชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 140 เว้นแต่เปลี่ยนจากเหยี่ยวเป็นนกพิราบ แต่สายวรุณ น้อยนิมิตร ว่าคล้ายกับ**โรมชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 277 ซึ่งความเห็นพ้องกับสยาม ภัทราชัย (2546) เพราะเนื้อหาคือเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบรู้เท่าทันดาบสที่จะลงกิน ส่วนโคธชาดกนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาตะกวดซึ่งรู้เท่าดาบสที่จะลงฆ่ากิน

เรื่องที่ 10 เรื่องนกกระหาเป็นครู นิยะดา เหล่าสุนทร เสนอว่าน่าจะมาจาก**ตติตติรชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 438 แต่สายวรุณ น้อยนิมิตร ว่าคล้ายกับ**ทัตถรชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 304 นอกจากนั้น ยังมีความเห็นตรงกันอีก คือ เรื่องที่ 13 เรื่องแมวจำศีล นิยะดา เหล่าสุนทร เสนอว่ามาจาก**อัคคิกภวชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 128 แต่สายวรุณ น้อยนิมิตร ว่าคล้ายกับ**อัคคิกชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 129 (ชื่อเรื่องและลำดับที่ต่างกันเล็กน้อย) เรื่องที่ 18 เรื่องวิชาเสื่อมเพราะโกหก มาจาก**อัมพชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 128 เรื่องที่ 20 เรื่องนกไต่กับช้างมาจาก**ลหุกิกชาดก** อรรถกถาชาดกลำดับที่ 357 (สายวรุณ น้อยนิมิตร ว่ามาจาก **ลหุกิกชาดก**) และเรื่องสุดท้ายที่มาจากชาดกและนักวิชาการทั้งสองมีความเห็นตรงกันคือเรื่อง

24 เรื่องนกลูกโลกกับเหยี่ยว ว่ามาจากเรื่องสกุณคชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 168

แม้ว่าปักษีปกรณ์จะได้อาศัยเค้าโครงเรื่องมาจากนิทานเรื่องนกเล็กนกน้อย ซึ่งเป็นนิทานซ้อนนิทานเรื่องที่ 2 ในต้นตระกูลที่ 3 (สงครามและความสงบ) ของปัญจต้นตระกูลฉบับอินเดียได้ แต่ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าจากนิทานปักษีปกรณ์ของไทยจำนวน 24 เรื่อง มีที่มาจากชาดกในพุทธศาสนาถึง 14 เรื่อง และเป็นนิยายรามเกียรติ์อีก 1 เรื่อง นอกจากนั้นในตอนต้นเรื่องก็ได้นำเทวดานานเรื่องการกวนเกษียรสมุทรของศาสนา พราหมณ์มาเป็นนิทานนำเรื่องอีกด้วย จึงแสดงให้เห็นว่านิทานปักษีปกรณ์ของไทยมีความเป็นตัวตนที่เด่นชัดยิ่ง ผ่านการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ให้สอดคล้องกับแนวความคิดความเชื่อทางพุทธศาสนานั้นเอง โดยมีข้อเท็จจริงให้เห็นว่าปักษีปกรณ์ของไทยเป็นงานรวบรวมขึ้นใหม่โดยอาศัยนิทานเกี่ยวกับปักษีฉบับต่าง ๆ มารวมกันไว้ ทั้งนี้สอดคล้องกับสยาม ภัทรานุประวัติ (2546) ที่กล่าวว่า “ปักษีปกรณ์ฉบับไทยเป็นงานรวบรวมนิทานจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งน่าจะได้แก่นิทานชาดก (นิทานธรรมเทศนา)” โดยอ้างอิงจากปักษีปกรณ์ จากหอสมุดแห่งชาติ เป็นสมุดไทยดำ จารด้วยอักษรไทย-ภาษาไทย ความว่า “ปักษีน้อยนิยาย 30 จบ บริบูรณ์แลพระองค์เจ้าตรีโลกเลือกสันจิตเอานิทานในธรรมเทศนาในปกรณ์ต่าง ๆ ยกจัดเอามาประดับแต่งปักษีน้อย 30 นิยาย เท่านั้นแล”

2.3 ตัวละคร

ตัวละครในปักษีปกรณ์ของไทย มี 2 กลุ่ม ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง คือ

2.3.1 ตัวละครในนิทานหลัก คือนกชนิดต่าง ๆ ที่มีบทบาทเป็นผู้นำเสนอชื่อนกที่ควรเป็นผู้นำ และมีบทบาทเป็นผู้คัดค้าน โดยกล่าวถึงนกชนิดต่าง ๆ ที่มาประชุมกันเพื่อดูการกวนเกษียรสมุทร ดังความว่า (2506 : 78) “ขณะนั้นปักษีชาติทั้งหลายคือ นกยูง นกเขวาก แหกเต้า แร้ง นกตะกรุม ดูเหว่า นกกาเรียน นกยาง นกพิราบ เหมปักษี นกกระต่ายตีวิด ละปักษีทั้งหลายต่างมาประชุมพร้อมกันที่นั่น ซึ่งตัวละครต่าง ๆ เหล่านี้จะมีลักษณะเป็นตัวละครมิติเดียว (flat character) คือมีลักษณะนิสัย บทบาท หรือแสดงพฤติกรรมเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งตามโครงเรื่องที่วางไว้

2.3.2 ตัวละครในนิทานซ้อน จะเป็นตัวละครที่ตัวละครในนิทานหลักยกเป็นอุทาหรณ์เปรียบเทียบกับให้เห็นถึงพฤติกรรมที่สมควรหรือไม่สมควรเป็นผู้นำ ซึ่งตัวละครทั้งสองกลุ่มนี้ต่างมีบทบาทที่สัมพันธ์กันในการดำเนินเรื่องให้ดำเนินไปสู่จุดสุดยอดของเรื่อง (climax) ตัวละคร

ทั้ง 2 กลุ่ม คือในนิทานหลักและนิทานซ้อนรวมทั้งบทบาทและความสำคัญต่อเนื้อเรื่องนั้น สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 47 ตัวละครในนิทานซ้อนปักษีปรกณัม

เรื่อง ที่	เรื่อง	นิทานหลัก				นิทานซ้อน (แสดงเหตุผล)
		ผู้เล่า นิทาน	ผู้เสนอ	ผู้ถูก เสนอ	ผู้ คัดค้าน	
1	กาแต่งงานกับหงส์	กาเรียน	นกทั้งหลาย	หงส์	กาเรียน	หงส์เคยทำตัวชั่วกับกา
2	หงส์หามเต่า	กาเรียน	นกทั้งหลาย	หงส์	กาเรียน	หงส์เคยทำให้สุนัขเหี้ยนเหี้ยน
3	กาวิดน้ำทะเล	แขกเต้า		กา	แขกเต้า	กาโง้งเขลาเบาปัญญา
4	บุโรहितผูกเวรกา	แขกเต้า	กาเรียน	กา	แขกเต้า	กาสร้างความสะดวกร้อนแก่ตนเอง
5	กาขออาศัย นกกระทาทัก	แขกเต้า	กาเรียน	กา	แขกเต้า	นกกระทาตื่นร้อนเพราะกา
6	นกแขกเต้าอาสา ไปเอามะม่วงหิม พานต์	สาธิตา	กาเรียน สาธิตา	แขกเต้า	-	นกแขกเต้ามีปัญญานำผล มะม่วงหิมพานต์มาถวายแก่ พระราชานกแขกเต้าบอกหนทาง แก่คนพาลจนตนเองต้องตาย
7	นกแขกเต้ากับ มาณพอกตัญญู ฤๅษีทุศีลติดใจ แกนนกพิราบ	เหยี่ยว	สาธิตา	แขกเต้า	เหยี่ยว	ก๊วมนกกระทาจะเหมือนฤๅษี ทุศีล ว่าเหยี่ยวค่านแบบพาลดูมาณพ ทำคุณงูเห่าร้ายจะเอาผล
8	มาณพชาวชนบท ทำคุณแก่งูเห่า	เหยี่ยว	ยูง	กระทา	เหยี่ยว	นกกระทามีปัญญาเป็นครูแก่ มาณพ ทั้งปวง
9	นกกระทาเป็นครู	ยูง	-	-	-	นกกระทาขาดปัญญาจึงถูกจับ กิน แร้งไม่ดูแลฝูงบริวารตามสัจย์
10	ฤๅษีปลอมมกนิม กระทาตั้งแรงแเป็น พญา	ยูง	ยูง	กระทา	-	เกรงว่าเหยี่ยวจะเหมือนแมว แก่งจ้ำศีลเพื่อจับหนูกิน ไม่ต้องการเป็นดังพังพอนที่ ปกป้องลูกสาวนาย แต่ถูกฆ่า ตายด้วย
11	แมวจ้ำศีล	เหยี่ยว	-	กระทา	เหยี่ยว	เข้าใจผิด

ตารางที่ 47 (ต่อ)

เรื่อง ที่	เรื่อง	นิทานหลัก				นิทานซ้อน (แสดงเหตุผล)
		ผู้เล่า นิทาน	ผู้เสนอ	ผู้ถูก เสนอ	ผู้ คัดค้าน	
12		กระทิง ทอง	กระต่าย ตีวิด	แร้ง	กระทิง	ไม่ต้องการเป็นดังนกแขกเต้าที่ ถวายเป็นพุทธบูชาอิสต์แต่ต้องถูก
13	ทำชอบเป็นผิด	ดูเหว่า	กาบบัว	เหยี่ยว	ทอง ดูเหว่า	ประหารชีวิต ไม่ต้องการเป็นดังพราหมณ์ที่ หลงกินรสชาวจนต้องฆ่าแม่ม่ม ยักษ์
14	ทำคุณเป็นโทษ	ดูเหว่า	-	-	-	มิตรภาพและการช่วยเหลือกัน ของนกประ ตะพาน้ำและละมั่ง ทำให้พ้นภัย
15	โปรดสัตว์ได้บาป	ดูเหว่า	-	-	-	เตือนไม่ให้ผู้นำเป็นเหมือนนุราช จันทาลที่วิชาเสื่อมเพราะโกหก ให้บารมีของพญาครุฑปกปัก รักษา
16	ทำดีเป็นคุณ	ดูเหว่า	-	-	-	
17	วิชาเสื่อมเพราะ โกหก	ดูเหว่า	-	-	-	
18	พญาครุฑเป็นนาย	ดูเหว่า	-	-	-	
-		-	นกทั้งหลาย	ครุฑ		

นิทานตั้งแต่เรื่องที่ 19 – 24 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปักซีที่นำมาต่อเติมหลังจากได้พญาครุฑเป็นนายแล้ว แต่ทั้งนี้นิทานเรื่องที่ 19 -21 ก็ยังมีเนื้อหาสัมพันธ์ต่อเนื่องอยู่คือ **เรื่องที่ 19 เรื่องนกทางเขนตกลองที่หาดทราย** โดยพญาครุฑได้ช่วยนกทางเขนหาฟองไข่ที่ถูกน้ำท่วมจนพบ แต่ด้วยการจะร้องทุกข์ต่อพญาครุฑโดยตรงเป็นไปได้ด้วยความยุ่งยากลำบากและล่าช้า พญาครุฑจึงมอบอำนาจให้ราชปักซีเป็นผู้รับเรื่องราวร้องทุกข์และช่วยแก้ปัญหาให้แก่หมูนก ดังนั้นใน **เรื่องที่ 20 เรื่องนกไส้กับช้าง** โดยนางนกไส้ไปตกไข่ไว้ในรอยเท้าช้าง เมื่อช้างเดินผ่านมาจะเหยียบนางได้ขอร้องให้ช้างเลี้ยงไป แต่ช้างก็ไม่ใยดีเหยียบฟองไข่จนแตก นางจึงไปเล่าความที่ถูกช้างข่มเหงให้ราชปักซีคือกาฟัง และกาก็นำเรื่องไปฟ้องแก่นกยาง นกยางจึงให้กาเอาจะงอยปากไปจิกตาของช้างให้แตก แล้วนกไส้ก็ไปบอกกับแมลงวันให้ไปหยอดไข่ลงในตาของช้าง เมื่อช้างตาบอดจึง

หาอาหารลำบากนกลั้จึงให้ภพช่วยร้อง เมื่อช้างได้ยินเสียงภพร้องจึงคิดว่าเป็นแอ่งน้ำจึงเดินตามเสียงภพ ช้างจึงตกเหวตาย และ**นิทานเรื่องที่ 21 เรื่องแร้งแต่งงานกับนกไต้** แร้งตัวหนึ่งแต่งงานกับ นกไต้แต่หาความสุขมิได้ บิดามารดาของนกไต้จึงไปหานกยางแล้วปรับทุกข์ให้ฟัง นกยางผู้เป็นเสนาดีจึงช่วยพูดให้ว่า นกทั้งสองนั้นผิดตระกูลกันแร้งมีตระกูลที่สูงไม่คู่ควรกับนกไต้ที่อยู่ในตระกูลต่ำ ควรจะสังวาสกับปักษีที่มีชาติตระกูลเสมอกัน แร้งได้ฟังนกยางตัดสินเป็นธรรมจึงยินยอรับคำสอนของนกยาง แล้วปล่อยนกไต้ให้กลับไปหาบิดามารดา

ดังนั้น นิทานเรื่องที่ 19 – 21 จึงเน้นบทบาทของราชปักษีที่พญาครุฑได้แต่งตั้งให้ดูแลทุกข์สุขของบรรดานกนั่นเอง

สำหรับนิทานเรื่องที่ 22 – 24 นั้น เป็นตำนานสงกรานต์ของชนชาติมอญ โดยมีตัวละครสำคัญที่เชื่อมโยงและช่วยแก้ปัญหาคือนกอินทรีแม่ลูก ใน**เรื่องที่ 22 เรื่องเทพพรหมากับโลกพรมมา** เป็นเทพบุตร เมื่อมาพบกันเทพพรหมได้ถามปัญหาแก่โลกพรมมาว่าสิริ 8 ประการอยู่ที่ใดบ้าง หากตอบไม่ได้จะถูกตัดศีรษะ แม่นกอินทรีได้ยินก็เฉลยปัญหานี้แก่ลูกนกฟ้าง **นิทานเรื่องที่ 23 เรื่องคนใช้ของรัตนเศรษฐี** เป็นเรื่องสืบเนื่องมาคือการรักษาสิริเมื่อละสิริแล้วกลับมารักษาสิริอีกครั้งก็อาจจะไม่ได้รับความเชื่อถือ ดังคนใช้ของรัตนเศรษฐีที่ต้องตายไปเพราะละสิริคือความซื่อสัตย์ และ**นิทานเรื่องที่ 24 เรื่องนกมูลไถกับเหยี่ยว** เป็นเรื่องที่แม่นกอินทรีเล่าถึงการไม่เชื่อฟังคำคำที่พ่อแม่พร่ำสอน เมื่อกลับมาเชื่อฟังก็จะพ้นภัยไปได้ ดังเช่นนกมูลไถที่พ้นภัยจากเหยี่ยวนั่นเอง การโต้ตอบปฏิจาวิปัสสนาของแม่นกนกอินทรีนั้น โลกพรมมาก็ได้ยินโดยจนสิ้นจึงสามารถแก้ปัญหา นั้นได้

จากปักษีปกรณัมของไทยในนิทานจำนวน 24 พบ ตัวละครที่เป็นนกชนิดต่าง ๆ นกยูง นกแขวก นกแซกแซว นกตะกรุม นกดูเหว่า นกกาเรียน นกยาง นกพิราบ เหมปักษี (หงส์) นกกระต่ายตื๊ด กาน นกกระทิง นกสาลิกา นกกระทา เหยี่ยว นกกด คิณสฤณ (แร้ง) นกคอกบัว นกประ นกนางเขน นกอินทรี นกกระทาเวก นกนางเขน นกไต้ และนกมูลไถ รวมทั้งครุฑด้วย

สรุปได้ว่า ตัวละครจากปักษีปกรณัมของไทยนั้น มีทั้งตัวละครที่เป็นนกและไม่ใช่นก ตัวละครที่เป็นนกนั้นก็สามารถแสดงออกกับกิริยา อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดได้เช่นเดียวกับมนุษย์ สามารถสื่อสารโต้ตอบกันเองได้ สื่อสารกับหมู่ปักษีต่างชนิดได้ ได้ตอบกับมนุษย์ก็ได้เช่นกัน

ลักษณะเช่นนี้ วราภรณ์ บำรุงกุล (มปป.) จัดเป็นบุคคลวัตหรือบุคลาธิษฐานประเภทหนึ่งที่เรียกว่า เฟเบิล (fable) นั่นเอง ซึ่งจะพบได้ในนิทานชาดก นิทานอีสป และนิทานตำนานพื้นบ้านทั่วไป

3. ศิลปะการใช้ภาษา

การศึกษารากศัพท์จากปักษ์ปกรณ์ของไทยครั้งนี้ จะศึกษาตามการพิมพ์ตามต้นฉบับ จากหนังสือ “นิทานอิหฺรณราชธรรม (ประชุมปกรณ์)” จัดพิมพ์โดยองค์การคำของคุรุสภา เมื่อ พ.ศ.2506 ดังนี้

3.1 การใช้คำพ้องสมัย

ปักษ์ปกรณ์ของไทยนั้น สันนิษฐานว่าคงจะเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์การใช้ถ้อยคำภาษาที่ปรากฏจึงมีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจ ถึงแม้ว่าการใช้ถ้อยคำโดยส่วนใหญ่จะเรียบง่าย มีความหมายตรงไปตรงมา แต่ก็ยังคงปรากฏคำศัพท์ที่น่าสนใจศึกษาแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 48 คำพ้องสมัยในปักษ์ปกรณ์

คำศัพท์	ที่มา/ความหมาย	ตัวอย่างการใช้	หน้า
ดับอายุ	ดับ. ก. สูญสิ้นไป	ครั้นปรึกษากันเห็นว่าจะดับอายุ	76
ทฤฆอายุ	ทฤฆ. [ทรี-คะ] (สก.ทริฆ; มค. ทิม) ว. ยาว, ยืนยาว.	เราท่านทั้งหลายและฉันใดเราจึงจะได้ทฤฆอายุนั้น	76
ถอยอายุ	ถอย. ก. ลดลง	ข้าพเจ้าทั้งหลายมาด้วยเห็นการวิบัติจะถอยอายุ	76
บุตติยราช	*น่าจะเป็น ปิตุราช, ปิตุ (แบบ) น. พ่อ. (ป.).	ท่านนั้นเป็นบุตติยราชอาจให้อายุแก่ท่านทั้งหลายได้	77
อัปอายุ	อัป. [อัปปะ] ไม่, ไร, ไปจาก, ปราศจาก, ไร้ อุปก็ได้. (ป., ส. อุป).	ฤาษีและเทพยดาทั้งปวงมาร้องทุกข์แก่ข้าพระองค์ ว่าบัดนี้อัปอายุไปแล้ว	77

ตารางที่ 48 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา/ความหมาย	ตัวอย่างการใช้	หน้า
ทรงอายุ	ทรง. ก. คงอยู่	แลเรามาระลึกถึงให้เกิดน้ำอมฤตให้เทพดา ฤๅษีมีมนุษย์ทั้งหลายกินไซ้จึง <u>ทรงอายุ</u> ได้	77
คงอายุ	คง. ก. ยังมียังเป็นอยู่ อย่างเดิม	ท่านก็ให้เอน้ำอมฤตนั้นแจกแก่ฤๅษีมีและ เทพดาทั้งหลายให้กินจึง <u>คงอายุ</u>	77
นกลัม บัณฑิต	สม. [สะมะ, สมมะ, สม] ว. เท่ากัน, เสมอกัน. บัณฑิต. [บัณฑิต] น. ผู้ ทรงความรู้, ผู้มีปัญญา, นักปราชญ์ (ป., ส. ปณ ฑิต).	จึง <u>นกลัมบัณฑิต</u> ตัวหนึ่งว่า...	77
สาพิลาส	สา. ว. เหมาะ, สม (มค. สา; สก. ศุภน) พิลาส. [พิลาด] ก. กรีด กราย, เยื้องกราย; คะนอง; ฟ่อนรำ. ว. งาม อย่างมีเสน่ห์, งามอย่าง สดใส; สนุก. (ส. วิลาส).	แต่ว่าจะไปมาแห่งใดก็ค่อย <u>สาพิลาส</u>	79
หึงสา	หึงสา. [หึงสะ-] น. ความ เบียดเบียน, การทำร้าย, การคิดให้เขาทนทุกข์, (ป., ส. หีสา). คนที่มีความเห็นชอบตาม ทำนองคลองธรรม. (ป. สปุริส; ส. สตุปุริษ).	และนกดุเหว่าก็พลอยไขไ้ด้วยก็ช่วยรักษา ปกครองระวังลูกนกดุเหว่ามิได้ <u>หึงสา</u>	79

ตารางที่ 48 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา/ความหมาย	ตัวอย่างการใช้	หน้า
มังสทุรส	มังส. น. เนื้อของคนและสัตว์. (ป.). ทุ. ว. ชั่ว, ยาก, ลำบาก, เลว, ทรมาน รส. น. สิ่งที่ได้ด้วยลิ้น เช่น เปี้ยว หวาน เค็ม ผาด. (ป., ส.).	ฉันถึงกาก็กิน <u>มังสทุรส</u> ตามวิสัยของตน	83
วิมลสระ	วิมล. ว. ปราศจากมลทิน, ไม่มีตำหนิ, ใส, สะอาด, บริสุทธิ์, กระจ่าง, งาม. (ป., ส.).	และมี <u>วิมลสระ</u> หนึ่งอยู่ในภูมิตถสถาน	84
จิตรจุล	จิตรจุล. [จิตตฺระ-] (ราชา) น. เต่า.	และมี <u>จิตรจุล</u> ตัวหนึ่งอยู่ในสระนั้น	84
หินชาติ	หินชาติ. [หินนะชาติ] ว. มีกำเนิดต่ำ	นกกาเรียนช่างยกย่องกา <u>หินชาติ</u> ชั่วหลายประการดังนี้หรือ	86
โกโคย	โกโคย. น. ทรัพย์สมบัติ. (ป. โกเคย).	และเมืองนี้มังคังประกอบไปด้วย <u>โกโคย</u>	91
ไอสุริยสมบัติ	*น่าจะเป็น ไอสุริย , ไอศวรรย์ น. ความเป็นเจ้าเป็นใหญ่, ความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน	<u>ไอสุริยสมบัติ</u>	
ไม้ทันทะ	ทันท. [ทันท] น. อาชญา, โทษ, ความชั่วร้าย; ไม้, ไม้เท้า, พลอง, เส้า, ด้าม; ต้นไม้หรือกิ่งไม้; ตะบอง, ท่อนไม้. (มค. ทนฺท)	ถ้าพิศุสก็เอา <u>ไม้ทันทะ</u> เอาไปไว้ริมเตียงนอน	99

ตารางที่ 48 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา/ความหมาย	ตัวอย่างการใช้	หน้า
คิณณสกฺกณ	คิณณ. น. แร้ง	ถ้าจะเอาคิณณสกฺกณเป็นพญาไซ้เห็นจะควร	107
กเพวราก	กเพวราก. [กะเลาะราก] (กลอน) น. ซากศพ,	ด้วยคิณณสกฺกณไม่กินสัตว์มีชีวิตเป็นอาหาร ย่อมบริโภคแก่กเพวรากสัตว์ที่ตายเป็นอาหาร	107
ฟอง	ฟอง น. ไข่ เช่น ไข่ไก่ตก ฟอง.	แม่นกก็ฟักฟองอยู่ ณ ที่นั้น	124
อณฺทชะ	อณฺทชะ. อณฺทชะ น. "เกิดแต่ไข่" หมายถึง สัตว์ที่เกิดจากไข่ เช่น ไข่ไก่ นกเต่า. (ป., ส.).	ระลอกก็ขัดเอาอณฺทชะปากีชาติทั้งสองไป	124
มาตุคาม	มาตุคาม น. ผู้หญิง, เพศหญิง, (เป็นคำที่พระเจ้าใช้เรียกผู้หญิง). (ป.).	บุรุษอันเกิดมาในโลกนี้ จะสมัครสมรสด้วย มาตุคามดั่งนั้นฤ	129

นอกจากนี้ จากการศึกษาการใช้คำในปากีสถานฉบับไทย พบข้อที่น่าสนใจเพิ่มเติม ดังนี้

1. การใช้คำที่เกี่ยวข้องกับอายุ จะปรากฏการสร้างคำใช้อย่างหลากหลาย คือ ดับอายุ ทฤมาอายุ ถอยอายุ อัปอายุ ทรงอายุ และคงอายุ

2. การใช้คำว่า “ไข่” จะใช้ว่า ฟอง ฟองไข่ และ อณฺทชะ (อณฺทชะ)

3. การสร้างคำ พบว่ามีการสร้างคำแบบสมาส ทั้งสมาส-สมาส และ สมาส-สนธิ ทั้งสมาสแท้และสมาสเทียมเป็นจำนวนมาก คือคำว่า ทฤมาอายุ บุติยราช (น่าจะเป็นปิตุราช) พระเมรุราช เหมปากี นกสัณณทิต สากิลาส สารุสัปปบุรุษ (สัปปบุรุษ) สมครสังวาส มังสทูล วิมลสระ โมโหม หันธการ โภโคยไธสุริยสมบัติ ราชราตรี มรรคากาศ จักรพัทธราช ปัญญาธิการ นายอุทธาน บาล ฆราวาสสมบัติ เขียวรูป ภัยพิศจุลาล และ อรรณปัญหา คำศัพท์ต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ปรากฏการใช้ในหนังสือโดยทั่วไปนัก

3.2 การใช้สำนวนสุภาพ

สำนวน คือ ถ้อยคำที่เรียบเรียง, โวหาร, บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร ; ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่น แฝงอยู่ จกการศึกษามีปรากฏการใช้ 5 แห่ง เสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 49 การใช้สำนวนสุภาพในบทกวีปกรณัม

สำนวน	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง	หน้า
ปลุกเร้าตามใจผู้ อยู่	กาแต่งงานกับหงส์	ใช้เป็นเหตุผลประกอบการตัดสินใจเมื่อ กามาขอหงส์แต่งงาน	82
ทำชอบเป็นผิด	ทำชอบเป็นผิด	ใช้เป็นชื่อเรื่อง เพื่อย้ำให้เห็นว่าการทำ ชอบอาจจะเป็นความผิดได้ดังฟังพอน เป็นต้น	112
ทำคุณเป็นโทษ	ทำคุณเป็นโทษ	ใช้เป็นชื่อเรื่อง เพื่อแสดงว่าการทำคุณ อาจเป็นโทษได้ดังนกแขกเต้า	113
โปรดสัตว์ได้บาป	โปรดสัตว์ได้บาป	ใช้เป็นชื่อเรื่อง เพื่อเสนอว่าการทำคุณ กับสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่ต้องได้บาปเพราะ ไปฆ่าสัตว์อีกชนิดหนึ่ง ดังพราหมณ์ เป็นต้น	116
ทำดีเป็นคุณ	ทำดีเป็นคุณ	ใช้เป็นชื่อเรื่อง เพื่อสะท้อนให้เห็นคุณ ของมิตรภาพและการช่วยเหลือกันของ นกประ ตะพาบน้ำและละมั่งจึงทำให้ พ้นภัย	117

3.3 การใช้โวหารให้คติ

เป็นการใช้โวหารที่แสดงการสั่งสอน หรือชักจูงให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตาม ชี้นำคุณ
และโทษสิ่งสมควรปฏิบัติ หรือแสดงทัศนคติในข้อสังเกต โดยใช้ เหตุผลมาประกอบให้เกิดความ

เชื่อมั่น เกิดความรู้สึกด้วยตนเอง มีจุดหมายแสดงความแจ่มแจ้งเพื่อบุคคลอื่นคล้อยตามหรืออาจกล่าวได้ว่ามุ่งชักจูงให้ คิดเห็นหรือคล้อยตามความคิดเห็นของผู้เล่า

จากการศึกษาปักษีปกรณ์ของไทยพบการใช้โวหารให้คติ เพื่อใช้เป็นคติคำสอน ประกอบเรื่องราว นำเสนอเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 50 การใช้โวหารให้คติในปักษีปกรณ์

โวหารให้คติ	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง	หน้า
บุคคลผู้ใดหากำลังมีได้อันนี้ บุคคลหาเจ้ามิได้มักมีภัยต่าง ๆ	นิทานนำเรื่อง	ใช้เป็นข้อความนำที่สำคัญที่สุดของเรื่อง ในนิทานนำเรื่อง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีนาย และเป็นเหตุผลให้นกมีการเลือกนายขึ้น	78
อนึ่งสาธุสัปปุรุษแต่ก่อนนั้นแม้ว่า ถึงเป็นศัตรูกันก็ดี ครั้นศัตรูนั้น รู้จักโทษตนแล้ว และมาขอโทษ ไซ้ร้ ท่านก็ยอมมีความกรุณาจุ เดียว	นิทานนำเรื่อง	ใช้เป็นเหตุผลของหงส์ในการช่วยเหลือกา แม้ว่าเป็นคู่แข่งในการลองฤทธิ์กันเพื่อเป็นพยานก แต่เมื่อกาจะตาย ขอร้องให้หงส์ช่วยหงส์ก็ยินดีช่วย	80
อันว่าผู้ใดในโลกนี้ มีน้ำใจโมโห- มหันการ มืดใจและวากก็จะ ถึงซึ่งความตาย	หงส์หามเต่า	ใช้เป็นบทสรุปว่าเต่าไม่ระงับความโกรธที่ถูกสุนัขจิ้งจอกดูหมิ่น จึงอ้าปากกล่าวคำหยาบทำให้ปากหลุดจากการคาบไม้ที่หงส์หามอยู่ และตกลงมาตาย	85
คนผู้ใดจะถอยตระกูลชาติต่ำดู ร้ายใจก็ชั่ว คนผู้ใดเสพสมาคม และชอบด้วยกัน และตั้งแต่งเป็น พญาและเสนapatiได้ ประกอบด้วยชั่ว และยอม	ตั้งแรงแเป็นพญา	ใช้เป็นบทสรุปว่าไม่ควรตั้งแรงแเป็นพญา เพราะเมื่อแรงแได้เป็นนายแล้วตนเองก็ชั่ว ไม่มีความรับผิดชอบ นอกจากนี้แรงแยังตั้งเสนาอำมาตย์ที่ไม่ดีอีกด้วย สัตว์	109

ตารางที่ 50 (ต่อ)

โวหารให้คติ	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง	หน้า
เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายนดุจ เอาแรงเป็นพญา		บริวารทั้งหลายจึงไร้ที่พึ่ง	
บุคคลทั้งหลายกระทำคุณแก่ ท่านผู้หาพิจารณาไม่ได้ คุณ นั้นก็กลับมาเป็นโทษ	ทำชอบเป็นผิด	ใช้เป็นบทสรุปว่า การทำชอบแก่คนที่ ไม่รอบคอบ ไม่พิจารณาไตร่ตรอง อย่างถี่ถ้วนก็อาจนำความตายมาสู่คน ทำดีได้ ดังฟังพอนที่ป้องกันลูกสาว ของคนเลี้ยง แต่ตนเองกลับถูกฆ่าตาย ด้วยเข้าใจผิด	115
ผู้ใดมีใจอ่อนหวานยินดีต่อกัน ไซ้รั ก็พึงมีใจยินดีต่อกัน ถ้า ผู้ใดจะใคร่เป็นมิตรสหายรัก ใคร่กันไซ้รั ก็พึงให้รักใคร่เป็น มิตรสหายกัน ถ้าผู้ใดบูชาก็พึง บูชาตอบ	ทำดีเป็นคุณ	ใช้เป็นข้อความนำ เพื่อนำเข้าสู่การ ตัดสินใจเป็นมิตรสหายกันของนกประ ทะพานน้ำและละมั่งด้วยความเป็น เพื่อนแท้ที่คอยช่วยเหลือกันจึงทำให้ ต่างก็พ้นภัยมาได้	117
มาตรว่าเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ดี ครั้นสมัครสโมสโรจิตเป็นมิตร ไมตรี น้ำหนึ่งใจเดียวกันแล้ว แม้ต้องทุกข์ภัยอันใดก็คง ช่วยแก้ไขให้พ้นทุกข์ได้...แม้ มนุษย์ทั้งหลายสามัคคีรักใคร่ น้ำใจเดียวกันก็เหมือนน้ำใน มหาสมุทรจะกินมิสิ้นเลย	ทำดีเป็นคุณ	ใช้เป็นบทสรุป เพื่อย้ำว่าการทำดีเป็น คุณ ดังนกประ ทะพานน้ำและละมั่ง ที่ ต่างทำดีต่อกัน จึงทำให้พ้นอันตรายถึง ชีวิตมาได้	120

ตารางที่ 50 (ต่อ)

โวหารให้คติ	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง	หน้า
ผู้ใดมีฟังคำท่านผู้เป็นครูเป็น อาจารย์ความฉิบหายก็จะบังเกิด มี ผู้มีคุณแก่เจ้าแล้วอย่าคิดร้ายแก่ ท่านผู้นั้น	วิชาเสื่อมเพราะ โกหก	ใช้เป็นบทสรุป เพื่อแสดงถึงความ วิบัติของมาณพผู้หนึ่ง ด้วยความ อายจึงโกหกว่ามีได้เรียนวิชาจาก บุรุษจันทาล	122
บุคคลผู้ใดมีฟังถ้อยคำพ่อแม่ สอนเล่าไซ้ ภัยก็จะบังเกิดมาถึง ตัว	คนใช้ของรัตน เศรษฐี	ใช้เป็นบทนำเข้าสู่เรื่องที่แม่ของ คนใช้รัตนเศรษฐีสอนลูกให้มี ความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีคุณ	134
บุคคลผู้นั้น ๆ คิดถึงความชอบอัน บิดามารดาสนใจเลื่อมใสมั่นคง เมื่อใด ก็จะได้ความชอบ เอาตัว พ้นภัยได้เมื่อนั้น	คนใช้ของรัตน เศรษฐี	ใช้เป็นบทสรุปเพื่อเตือนสติว่าผู้ที่ ไม่เชื่อฟังคำสอนของบิดามารดา โดยอกตัญญูต่อผู้มีคุณ ชีวิตจึง ต้องถึงกาลวิบัติ ดังคนใช้ของ รัตนเศรษฐี	135

สรุปได้ว่าการใช้การใช้โวหารให้คติในปักษีปรกณนั้น จะมี 3 ลักษณะคือ **ลักษณะที่ 1** ใช้เป็นบทนำเข้าสู่นิทาน เหมือนเป็นกรอบความคิด และมีการดำเนินเรื่องตามกรอบความคิดนั้น **ลักษณะที่ 2** ใช้เป็นเหตุผลของตัวละครในเรื่อง ว่าเพราะเหตุใดจึงต้องแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ และ **ลักษณะที่ 3** ใช้เป็นบทสรุป เพื่อให้แง่คิด คติเตือนใจแก่ผู้อ่าน หรือผู้ฟังนิทาน ซึ่งทั้งนี้ก็จะสอดคล้องสัมพันธ์กับชื่อเรื่องนั่นเอง

4. โลกทัศน์

คำว่าโลกทัศน์ (World Views) หมายถึง เจตคติ ความเชื่อ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่งมีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยหล่อหลอมและกลั่นกรองมาจากมาจากวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น

การศึกษาโลกทัศน์ ในปักษีปกรณ์ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านมนุษยต่อมนุษย มนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และมนุษย์ต่อธรรมชาติ ดังนี้

4.1 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อมนุษย

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตำแหน่งหรือฐานะในโครงสร้างทางสังคมที่มนุษย์มีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งที่ให้คุณค่าความสูงต่ำตามหน้าที่ ตามชนชั้น ฐานันดรศักดิ์ นอกจากนั้นยังศึกษาบรรทัดฐานทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง พ่อแม่ญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ การยอมรับกันในระบบโครงสร้างทางสังคมที่ต่ำสูงไม่เท่ากัน โดยความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ วิเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

4.1.1 การเลือกนาย

ปักษีปกรณ์เป็นนิทานที่มีโครงเรื่องหลักคือการเลือกนาย โดยให้นกแต่ละชนิดเสนอว่าใครมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมอย่างไร นิทานข้อนี้ในแต่ละเรื่องจึงมุ่งนำเสนอโลกทัศน์ในประเด็นดังกล่าว การวิเคราะห์นำเสนอเป็นตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 51 คุณสมบัติของผู้เป็นนายในปักษีปกรณ์

โลกทัศน์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีอำนาจ	นิทานนำเรื่อง	เราทั้งหลายควรยกย่องนกใดนกหนึ่งให้เป็นพญาที่มีอำนาจปราบปรามแก่นกอันทำผิด (78)	ที่ประชุมนกพิจารณากันว่าควรเลือกนกที่มีอำนาจ (อำนาจ, ฤทธิ์เดช, ความกล้าหาญ, ความยิ่งใหญ่) เพื่อปกครองแก่นกทั้งปวง ถือว่าประโยชน์นี้มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นแก่นของเรื่อง
		นกกาขเหน	เมื่อคลื่นซัดฟองไข่ของนกกาขเหน ๆ ก็ไป
		ตกฟองที่หาดทราย	ร้องทุกข์ จนถึงพญาครุฑ ผู้เป็นนายจึงใช้อำนาจดำเนินการช่วยแก้ปัญหานกได้
		ทนาย	ฟองไข่กลับคืนมา
		ภัยพิศจุลาล(122)	

ตารางที่ 51 (ต่อ)

โลกทัศน์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีสติปัญญา พิจารณา ไตร่ตรอง	กาวิदन้าทะเล	กานี้หาปัญญาพิจารณา มิได้ทำสิ่งใดก็เป็นภัยแก่ ตัวทุกประการ (87)	กาผู้เป็นนายขาดสติปัญญา เมื่อ ภรรยาจมน้ำตายก็สั่งให้ฝูงกา บริวารวิदन้าทะเลให้แห้งเพื่อให้ ได้ภรรยากลับคืนมา
	ปุโรหิตผูกเวร กา	เพราะกาหาความ พิจารณาไม่ได้ทำสิ่งใด เป็นอันตรายและเอาตัวมึ รอดดังนี้ (88)	กาถ่ายทอดจรรยาวัตรปุโรหิต ซ้ำ ๆ จนปุโรหิตขัดเคืองผูกเวรกา แก้แค้นจนฝูงกาโดนฆ่าตายเป็น จำนวนมาก
	กาขออาศัย นกกระทาทุง	อันว่ากาเป็นอัมมก แม้ผู้ใดสมาคมและฟัง ถ้อยคำความฉิบหายก็จะ ถึงตัวดุจดั่งนกกระทา (90)	กาขออาศัยนกกระทาทุงพัก เมื่อรุ่ง เช้าก็ถ่ายทอดจรรยาเมื่อฝนตกเมล็ด ไทรจากมูลกาทิ้งกองมาขึ้นมายัง รังนกกระทาทุงทำให้นายพรานปีน ขึ้นไปจับนกกระทาทุงฆ่าขายเลี้ยง ชีวิต ทั้งนี้เพราะการขาดความ พิจารณาไตร่ตรองของกา
	นกแขกเต้า อาสาไปเอา มะม่วงหิม พานต์	นกแขกเต้ามีปัญญาค การ เอาตัวรอดจากความ ตายได้ดังนี้ และได้ ผล มะม่วงมาถวายทั้งได้ยศ ศักดิ์ เราทั้งหลายได้มา เป็นสุขด้วย (95)	นกแขกเต้าใช้สติปัญญานำผล มะม่วงของท้าวเวสสุวรรณจาก ป่าหิมพานต์ที่มีการรักษาอย่าง เข้มแข็งมาถวายแด่พระเจ้า พรหมทัตจนทำให้ได้ลาภยศ สมบัติมากมาย
	นกแขกเต้ากับ มาณพ อกตัญญู	นี่แหละท่านทั้งหลายอัน ว่านกแขกเต้าหาปัญญา มิได้มาทำคุณแก่คนพาล จนตัวต้องเป็นอาหารแก่ มาณพ (98)	นกแขกเต้าขาดปัญญาเห็นว่า มาณพเป็นพาลก็ยังบินไปใกล้ จนถูกมาณพจับกิน

ตารางที่ 51 (ต่อ)

โลกทัศน์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	มาณพขาว ชนบททำคุณ แก่งเห่า	นกทั้งหลายยอมปรากฏ ประดุจพาลใจบาป มา กล่าวอันไฉ่การมา สำแดง ไม่เป็นประโยชน์ ประดุจมาณพหาปัญญา มิได้ไปทำคุณแก่งเห่า ร้ายอันจะเอาผล (100)	ด้วยหวังผลประโยชน์จากงูเห่า มาณพจึงช่วยงูเห่าต่อสู้กับนก กต แต่พาลดเหยียบหางงูเห่า จึงถูกกัดตาย
	นกกระทาเป็น ครู	นกกระทาก็บอกศิลป ศาสตร์ให้แก่มาณพทุก ประการ มาณพก็ให้นก กระทากอยู่ในอาศรม ศาลา แล้วทำ สักการบูชาโดยเคารพ (103)	นกกระทามีปัญญาสามารถ จดจำคำสอนของสอน ศิลปวิทยาของอาจารย์วิชา ปาโมกข์ได้หมด เมื่ออาจารย์ ตายก็สามารถสอนแก่เหล่า มาณพได้
	ฤๅษีปลอมกิน นกกระทา	นกกระทาทหาปัญญามิได้ มีรู้สึกตัวจนฤๅษีอาธรรม ฆ่าเสีย (104)	นกกระทาเป็นครูไม่ยอมออก จากกรงแม้ว่าออกได้ จึงถูก ฤๅษีปลอมจับกิน
ความ รับผิดชอบ ปฏิบัติงานตาม หน้าที่	ตั้งแรงแเป็น พญา	ตัวเราไซ้เป็นอธิบดีแก่ เขาทั้งหลายแล้ว ไม่ควร จะมาหาอาหารให้เขากิน ดังนี้ (108)	เมื่อแรงแเป็นพญาแล้วก็ถือตนว่า เป็นนายไม่ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ แต่งตั้งจึงทำให้ฝูงสัตว์ได้รับความ เดือดร้อน
แบ่งงานและ มอบหมายงาน หน้าที่	นิทานต่อจาก เรื่องวิชาเสื่อม เพราะโกหก ได้	ครั้งนั้นพญาครุฑเป็น อธิบดีแก่ปักษีทั้งหลาย จึงตั้งนกอินทรีเป็นที่	ด้วยต้องการบุญ อำนาจและ บารมีของพญาครุฑให้แบ่งป รักษา เหล่านกจึงพร้อมใจกัน
รับผิดชอบตาม ความรู้ ความสามารถ	พญาครุฑเป็น นาย	อุปราชนกกระเวกเป็น เอกมนตรี คิซสฤณเป็น อัครมหาเสนาบดี	ยกให้พญาครุฑเป็นนาย และ พญาครุฑก็แต่งตั้งราชปักษี ตามความรู้ความสามารถ

ตารางที่ 51 (ต่อ)

โลกทัศน์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		นกแขกเต้าประกอบไปด้วยปัญญาเป็นราชบัณฑิต นกดูเหล่ามีปรีชารู้อย่างธรรมเนียมเป็นที่โปรด นกยางตั้งให้เป็นเสนาบดี ตั้งกาให้เป็นแขวง (123)	เพื่อให้ปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมตามลำดับชั้น
	นกนางเขนตก ฟองที่หาด ทราย	พ่อนกนางเขนก็ไปร้องทุกซีให้กาฟัง...กาก็เอาคติไปฟ้องแก่นกกาเรียน ๆ ก็เอาคติไปฟ้องแก่ราชบัณฑิต ๆ ก็นำเอาคติขึ้นกราบทูลแก่พญาครุฑ (124) ตั้งแต่นี้เมื่อหน้าปักซีทั้งปวงอันเป็นบริวารแห่งเรา มีกิจทุกข์สิ่งใด ๆ ถ้าเนื้อความนั้นเบาบางให้บังคับบัญชาแก่กันให้ปรึกษาแก่หมู่ปักซีอย่าฟังพิตทูลถึงเราเลย เพราะยากแก่สัตว์ผู้จะทูลนัก (125)	เมื่อคลื่นพัดพาเอาไข่นกนางเขนไป นกนางเขนก็ไปร้องเรียนแก่กา ซึ่งมีตำแหน่งเป็นแขวง จากนั้นก็มีการดำเนินการตามลำดับชั้นตามที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ ไปจนถึงผู้มีอำนาจคือพญาครุฑ เมื่อพญาครุฑแก้ปัญหาให้แก่ นกนางเขนได้แล้ว ก็เห็นถึงความยุ่งยาก ที่นกใดมีปัญหาแล้วต้องมาร้องเรียนแก่ตน พญาครุฑจึงให้ปรึกษาหารือกันแก้ปัญหาแก่กันตามลำดับชั้นบังคับบัญชา
	นกไล่กับช้าง	นกไล่ก็ไปยังสำนักกาจึงเล่าความคดีซึ่งช้างสารข่มเหงให้กาฟัง กาก็นำคติไปฟ้องแก่นกยางอัน	นกไล่ไปตกฟองในรอยเท้าช้างเมื่อช้างเดินผ่านมาก็ขอร้องไม่ให้เหยียบช้างถือตัวว่าเป็นสัตว์ใหญ่ ไม่สนใจคำร้องขอ

ตารางที่ 51 (ต่อ)

โลกทัศน์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		เป็นเสนาบดี นกยางจึง บังคับคดีตามมูลวิาท กันนั้น	เหยียบฟองไข่แตก นกไล่ได้รับ การชมเชยจึงนำคดีไปฟ้องกา กาไปฟ้องนกยางตามลำดับ และนกยางก็ใช้ปัญญาวางแผน แก้แค้นจนข้างต้องตายไปใน ที่สุด

4.1.2 ระบบชนชั้นวรรณะ

นานกว่าสองพันปี ที่ประเทศอินเดียนั้นในเชิงสังคมแบ่งกันเป็นสองฝ่าย
ค่อนข้างชัดเจนคือ ฝ่ายเหนือเป็นชาวอารยัน และทางใต้เป็นชาวดราวิเดียน ชาวอารยันนั้นถือว่า
ตัวเป็นคนเหนือกว่าคนอื่นอินเดีย ก็ได้สร้างระบบชนชั้นทางสังคมขึ้น แต่เรียกว่า **ระบบวรรณะ**
(Caste) แบ่งเป็น **วรรณะพราหมณ์** ก็คือคนเชื้อสายอารยันผิวขาว ถือว่าตัวเองสืบเชื้อสายมา
จากเทพ จึงติดต่อพระเจ้าได้ ถือเป็นผู้มีชั้นดีธรรม ควบคุมตัวเอง บำเพ็ญตบะ มีความรู้พระเวทย์
และมีศรัทธาแก่กล้า ทำหน้าที่ติดต่อกับพระเจ้า ที่พวกเขานับถือซึ่งมีมากมาย พวกนี้จะเป็นกลุ่มที่
ถูกมองว่าสูงสุดในสังคมอินเดีย **วรรณะกษัตริย์** เป็นชนชั้นปกครอง ต้องกล้าหาญ เข้มแข็ง เด็ด
เดี่ยว เป็นผู้นำ ต้องบริจาคทานสม่ำเสมอ **วรรณะแพศย์** หรือเวชชะ พวกพลเรือน มีอาชีพทาง
การเกษตรและค้าขาย วิชาการที่บุคคลในวรรณะนี้ศึกษาได้แก่เกษตรกรรมและพาณิชยกรรม ชน
ชั้นพ่อค้า และกสิกรรมคล้ายศูทร **วรรณะศูทร** เป็นคนทำกสิกรรม และรับใช้วรรณะอื่น ๆ คนงาน
หรือกรรมกร มีอาชีพในการรับจ้างที่ใช้แรงกาย การศึกษาของคนในวรรณะนี้ไม่ค่อยมี วิชาการ
บางอย่างห้ามเรียนโดยเด็ดขาด เชื่อกันว่าคนวรรณะนี้ เกิดจาก ฝ่าพระบาท (เท้า) ของพระพรหม

ปักชีปกรณัมของไทย มีประเด็นนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับระบบชนชั้นวรรณะ
อย่างชัดเจน ตามลักษณะของวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย แม้ว่าจะนับถือพุทธศาสนา
และนิทานข้อหลายเรื่องก็มีที่มาจากชาดกก็ตาม นำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 52 ระบบชนชั้นวรรณะในปากีสถาน

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
การแต่งงานข้าม ชนชั้นวรรณะ เผ่าพันธุ์	กาแต่งงานกับ หงส์	จะยกลูกสาวให้แก่กา ผิดตระกูลกัน (82) อันชาติกาใครเขานับ ถือ (83) ครั้นถึงกาก็ไปเที่ยว กินมั่งสทูลตามวิสัย ของตน ส่วนนางหงส์ เห็นกาประพฤติ เช่นนั้นมีความรังเกียจ เป็นกำลัง ด้วยวิสัย หงส์เป็นสัตว์อัน สะอาด (83)	นิทานชั้นเรื่องนี้นำเสนอว่า การที่กาแต่งงานกับหงส์ เหมือนกับการแต่งงานต่างชน ชั้นวรรณะ กาเป็นสัญลักษณ์ ของชนชั้นที่ต่ำกว่าหงส์ และมี อุปนิสัยต่างกันโดยสิ้นเชิง วรรณะต่ำกว่าย่อมชอบเกลียด กลัวสิ่งที่เลวที่ต่ำเสมอ
	แรงแต่งงานกับ นกไต้	ครั้นแรงเข้าชมเชยนาง นกไต้เมื่อใด นางนก ไต้ก็ได้ความเดือดร้อน หนักหนาหาความสุข มิได้ แรงนั้นก็เศร้า หมอง ไม่สมความคิด เหตุว่าตระกูลไม่เสมอ กัน (127-128) จึงว่าแฉะแรง ท่านมี ตระกูลสูง จะมาอยู่ ด้วยนกไต้ตระกูลต่ำ หาควรไม่ อนึ่งสัตว์ ใหญ่กับสัตว์เล็ก	เนื้อความสะท้อนให้เห็นโลก ทัศน์ในสังคมของการแบ่งชน ชั้นวรรณะ ว่าการแต่งงานของ ชนต่างวรรณะนั้นเป็นอัปมงคล ไม่สมควรอย่างยิ่ง

ตารางที่ 52 (ต่อ)

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		ผิดชาติภาษาถิ่น อยู่ ด้วยกันจะเป็น อุปมงคล ความฉิบ หายก็จะพึงมีแก่ท่าน (128)	
การหมิ่นแคลน วรรณะที่ต่ำกว่า	หงส์หามเต่า	อันว่าราชหงส์ทั้งสอง นั้นหาความพิจารณา มิได้และพาจิตรจุล ชาติต่ำเตี้ยขึ้นไปบน อากาศ ทำให้สุนัขชาติ ต่ำต้อยไยไผ่ได้ (85)	หงส์ทนการรบกวนจากเต่าให้ พาไปชมวิมานของตนไม่ได้ จึง ทำให้นัขซึ่งถือเป็นสัตว์ชั้นต่ำ เยาะเย้ยว่าพาสัตว์ตระกูลต่ำ เช่นเต่าขึ้นไปยังวิมานชั้นสูง

4.1.3 การเชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์

การเชื่อฟังผู้ใหญ่ที่ดี ย่อมทำให้เกิดความเจริญแต่อย่างเดียวนอกจากนี้ ยังมีพระพุทธานุญาตว่า “โย ปุตตา จ นมัสสโว” ลูกที่เชื่อฟังพ่อแม่ เป็นลูกที่ประเสริฐ การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นลูกศิษย์ที่ดี ของครู เป็นน้องที่ดีของพี่ ๆ เป็นอุบาสกและอุบาสิกาที่ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ย่อมทำให้ชีวิตมีความสุขความเจริญ ไม่พบความเสื่อมเลย ในทางตรงกันข้ามความไม่ประพฤติตาม ความประพฤติขัดขึ้น ความไม่เอื้อเฟื้อ สภาพที่ไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เคารพ ความไม่เชื่อฟัง ในบุคคลใดบุคคลหนึ่งผู้ควรเคารพ คือ พ่อ แม่ พี่ชาย พี่สาว ครูอาจารย์ อุปัชฌายะ พระพุทธเจ้า หรือสาวกของพระพุทธเจ้า ดังนี้เรียกว่า ความประพฤติไม่สมควร

ในปักษีปกรณ์ได้นำเสนอผลของการเชื่อฟัง และการไม่เชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ ให้เห็นเป็นอุทาหรณ์ ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 53 การเชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์ ในปักษีปรกณัม

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
คนใช้ของรัตน เศรษฐีตาย	คนใช้ของรัตน เศรษฐี	ฝ่ายมารดาเมื่อจะถึง แก่กรรมจึงสอนบุตร ว่า ผู้ใดมีคุณแก่เจ้า แล้วอย่าคิดร้ายแก่ ท่านผู้นั้น (134)	เมื่อแรกคนใช้ของรัตนเศรษฐีก็ ตั้งอยู่ในคำสอนของแม่ เศรษฐี ไว้ใจ แต่เมื่อละคำสอนของแม่ เก็บเอาทรัพย์สินของเศรษฐีหนี ไปขายกินจนหมดทรัพย์ ก็ กลับมาหาเศรษฐีอีกครั้ง เศรษฐีจึงจับขังไว้และตายใน เรือนขังนั่นเอง
ลูกนกมุลไถรอด ตาย	ลูกนกมุลไถกับ เหยี่ยว	นกมุลไถตัวหนึ่งสอน ลูกว่า เจ้าเกิดมารหา ที่พึ่งมิได้ เจ้าจะหา อาหารเลี้ยงชีวิตจง หากินที่ระแหงพอจะ บังตัวเจ้าได้ เจ้าจง หากินในที่อื่นนั้นเถิด จึงจะพ้นภัยอันตราย แห่งเจ้า (136)	ลูกนกมุลไถปฏิบัติตามคำของ แม่อย่างเคร่งครัด ครั้งหนึ่งผิด คำแม่ ถูกเหยี่ยวจับได้ จึง เปรยคำสอนของแม่แก่เหยี่ยว จึงทำสัญญากันว่าจะปล่อยตัว ลูกนกมุลไถ แล้วให้ลูกนก มุลไถปฏิบัติตามคำของแม่ ตน ก็จะจับลูกนกมุลไถจนได้ เมื่อ ลูกนกถูกปล่อยตัวก็ปฏิบัติตาม คำแม่จึงรอดตาย
		แม่เหยี่ยวสอนลูกว่า เจ้าจะหากินไป ข้างหน้า ถ้าผู้ใดทำ ความชอบตั้งอยู่ใน คำสอนบิดามารดา แล้วเจ้าอย่าได้ทำ อันตรายแก่ผู้นั้นเลย	ฝ่ายลูกนกเหยี่ยวเมื่อปล่อยลูก นกมุลไถไปหากินในระแหงแล้ว ก็บินฉาบลงไปด้วยกำลัง หมายจับลูกนกมุลไถให้ได้ ออก จึงกระแทกพื้นถึงแก่ความตาย ทั้งนี้ด้วยไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน ของมารดานั่นเอง

ตารางที่ 53 (ต่อ)

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		ถ้าเจ้าอันตรายความ ฉิบหายก็จะบังเกิด แก่ตัวเจ้า (136)	

4.1.4 ความกตัญญู

ความกตัญญูคือ การรู้คุณ และตอบแทนท่านผู้นั้น บุญคุณที่ว่ามีไว้ว่าตอบแทนกันแล้วก็หายกัน แต่หมายถึงการรำลึกถึงพระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพยิ่ง ท่านว่าสิ่งของหรือผู้ที่ควรกตัญญูนั้นมีดังนี้ **กตัญญูต่อบุคคล** บุคคลที่ควรกตัญญูก็คือใครก็ตามที่มีบุญคุณควรระลึกถึงและตอบแทนพระคุณ เช่น บิดา มารดา อาจารย์ เป็นต้น **กตัญญูต่อสัตว์** ได้แก่สัตว์ที่มีคุณต่อเราช่วยทำงานให้เรา เราก็ควรเลี้ยงดูให้ดีเช่นช้าง ม้า วัว ควาย หรือสุนัขที่ช่วยเฝ้าบ้าน เป็นต้น **กตัญญูต่อสิ่งของ** ได้แก่สิ่งของทุกอย่างที่มีคุณต่อเราเช่นหนังสือที่ให้ความรู้แก่เรา อุปกรณ์ทำมาหากินต่างๆ เราไม่ควรทิ้งขว้าง หรือทำลายโดยไม่เห็นคุณค่า

จากการวิเคราะห์ปักษีปกรณ์ นำเสนอผลของความกตัญญูรู้คุณ และความอกตัญญู ให้เห็นเป็นอุทาหรณ์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 54 ความกตัญญู ในปักษีปกรณ์

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
กากล่าวใส่ความ หงส์	นิทานนำเรื่อง	ครั้นถึงฝั่งแล้วกา ออกตัญญูกลับยกโทษ หงส์ต่าง ๆ อันโศลกนี้ ว่าคนหากำลังมิได้ และทะนงตัวว่ากล้า	กาลองฤทธิ์กับหงส์ เพื่อพิสูจน์ว่าใคร สมควรเป็นนาย โดย ให้บินข้ามมหาสมุทร เมื่อหงส์และกาบิน

ตารางที่ 54 (ต่อ)

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
		ครั้นถึงฝั่งแล้วกา ออกตัณญกลับยกโทษ หงส์ต่าง ๆ อันไศลกนี้ ว่าคนหากำลังมิได้ และทะนงตัวว่ากล้า แข็งไปชวนท่านผู้มี กำลังวิวาทก็จะเป็น เช่นกาแข่งฤทธิ์ด้วย หงส์ (80)	กาลองฤทธิ์กับหงส์ เพื่อพิสูจน์ว่าใคร สมควรเป็นนาย โดย ให้บินข้ามมหาสมุทร เมื่อหงส์และกาบิน ไปจนหมดแรงจึงลง ว่ายน้ำ กาว่ายน้ำ ไม่ได้จะจมน้ำตายจึง ขอร้องให้หงส์ช่วย หงส์จึงช่วยกาให้รอด ตาย แต่เมื่อกลับถึง ฝั่งกาก็ออกตัณญ พุด ให้ร้ายหงส์ต่าง ๆ นานา กาก็ไม่ควร เป็นนาย
กาทำให้นกกระทง โดนจับไปฆ่า	กาขออาศัยนกกระทง พัก	นกกระทงเสียอ่อน วอนมิได้ก็ยอมให้กา นอนอยู่ที่ค้ำคบไม้ยาง ครั้นเวลาจะใกล้รุ่งกา ทั้งสองก็ถ่ายอุจจาระ ลงไว้ในค้ำคบไม้แล้ว บินไป ครั้นฝนตกลง ต้องผลไทรซึ่งเป็น อุจจาระกาก็งอกงาม ขึ้นครั้นไม้ไทรเจริญ ใหญ่มีรากย่อยยาน	จากข้อความจะเห็น ได้ว่า กาเป็นผู้ไม่ พิจารณา ไปขอ อาศัยนกกระทงพัก กลับออกตัณญโดย การถ่ายอุจจาระไว้ใน รังนกกระทง จนสร้าง ความวิบัติแก่ฝูง นกกระทง จนมีคำ กล่าวว่า “อันว่ากา อัปมงคล แม้นผู้ใด

ตารางที่ 54 (ต่อ)

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
		ลงถึงแผ่นดิน พราน นกผู้หนึ่งเดินมาเห็นก็ ป็นรากไทรขึ้นไปฆ่า นกกระทาทิ้งหลายมา สู่บุตรภรรยาชายเลี้ยง ชีวิต (90)	สมาคมและฟัง ถ้อยคำความฉิบหาย ก็จะถึงตัวดัง นกกระทาทิ้ง”
มาณพจับนกแขก เต่าที่มีใจกรุณาช่วย เหลือฆ่ากิน	นกแขกเต่ากับมาณพ ออกตัณญ์	นกแขกเต่าบอกด้วย ด้วยใจกรุณา แล้วก็ บินไปใกล้พาลมาณพ ๆ นั้นเห็นนกแขกเต่า เข้ามาใกล้ก็จับพาด นก แขกเต่าตาย มาณพ ทรชนก็กินเป็นอาหาร เสีย (96-97)	มาณพพาลเป็นคน ออกตัณญ์ แม้ว่าจะ มิได้รู้จักกันมาก่อน นกแขกเต่าก็ยัง ช่วยเหลือด้วยใจ ปราณี แต่มาณพ กลับจับฆ่ากินได้
มาณพถูกงูเห่ากัด ตาย	มาณพชาวชนบททำ คุณแก่งูเห่า	มาณพครั้งตื่นกกดไม่ ถูก โมหันธการทำให้ ด้วยมิได้พิจารณาเดิน วนเวียนไปเหยียบ งูเห่าลง และงูเห่าก็ โกรธว่า นี่หรือมาทำ คุณแก่งูเห่า ๆ ก็ขับ เท้ามาณพ ๆ ก็สลับลง ด้วยพิษงูเห่าก็ถึงแก่ ความตายในสถานที่ ริมบ้านชนบทนั้น (101)	มาณพหวังทำดีกับ งูเห่าเพื่อหวังผลใน กาลภายหน้า จึงช่วย งูเห่าต่อสู้กับนกกด แต่ด้วยการต่อสู้ อย่างสุดสุด จงไป เหยียบงูเห่า งูเห่าก็ ไม่ได้คิดว่ามาณพทำ ดีแก่ตน จึงกัดมาณพ จนตาย

ตารางที่ 54 (ต่อ)

เหตุการณ์ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่อง
มาณพตายเพราะ อายที่จะบอกว่ามี บุรุษจันทาลเป็น อาจารย์	วิชาเสื่อมเพราะโกหก	ข้าพระพุทธเจ้าเรียน มาแต่สำนักบุรุษ จันทาล ข้าพระพุทธเจ้าคิด ละอายจึงกราบทูลว่า เรียนมาแต่ครูทิดา ปาโมกข์ด้วย ข้าพระพุทธเจ้า มุสาวาทมนต์จึงเสื่อม สูญไป พระมหากษัตริย์ก็ทรง พระโกรธ ว่าพาล มาณพหลู่คุณครูให้ นิราศขับเสียดจากเมือง (122)	พาลมาณพไม่กล้า บอกว่าตนเองเรียน วิชาปลุกมะม่วง ให้ผลภายในวันเดียว มาจากสำนักบุรุษ จันทาลเพราะความ อาย จึงทำให้วิชา เสื่อมจากความ อกตัญญู กษัตริย์ พิโรธขับออกจากเอง กลับไปหาอาจารย์ อาจารย์ก็ขับไล่ เดินทางกลับบ้าน ด้วยความทุกข์ ลำบากที่ในป่า จน ถูกเสือโคร่งกัดตาย ด้วยความเป็นผู้ อกตัญญู ด้วยการ มิได้ฟังคำอาจารย์
คนใช้ของรัตนเศรษฐี ตายเพราะขโมย ทรัพย์สินเศรษฐี	คนใช้ของรัตนเศรษฐี	เราอยู่ด้วยเศรษฐีมา นานแล้ว ผลประโยชน์ อันใดจะเกิดแก่เราก็ ไม่มี แต่เป็นข้าทาส ๆ ให้รักษาทรัพย์อยู่ฉะนี้	คนใช้ของรัตนเศรษฐี มีจิตละโมภ ขโมย ทรัพย์สินที่รัตน เศรษฐีให้รักษาไว้ไป ขาย พอหมดทรัพย์ก็ ยังกลับมาหาเศรษฐี หวังจะขโมยอีก จึง

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์ปักษีปกรณ์เกี่ยวกับโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์นั้น พบทั้งหมด 4 ด้าน คือ การเลือกนาย ระบบชนชั้นวรรณะ การเชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ และความกตัญญู ทั้งนี้การเลือกนายโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณสมบัติของคนที่จะมาเป็นนายจะได้รับการนำเสนอมากที่สุด ทั้งนี้เพราะเป็นแก่นของเรื่อง นอกจากนั้นก็มีการนำเสนอถึงเรื่องชนชั้นวรรณะชาติกำเนิดที่มีศักดิ์สูงต่ำไม่เท่ากัน ส่วนโลกทัศน์อีก 2 ด้านคือ การเชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ และความกตัญญูนั้นจัดเป็นคุณธรรมที่ต้องการปลูกฝังแก่คนในสังคมนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามโลกทัศน์ในทุก ๆ ประเด็นก็อยู่ในกรอบของการเลือกนาย เพราะเป็นนิทานชั้นอนุกนิทานเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมของนกชนิดนั้น ๆ ที่จะมาเป็นนายนั่นเอง

4.2 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา พระพรหม ภูตผี ปีศาจ หรือคนศักดิ์สิทธิ์ อันสะท้อนถึงนัยสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์ ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้สองด้าน คือพยายามปรับตัวต่ออำนาจ และพยายามที่จะต่อต้านหรืออยู่เหนืออำนาจเหล่านั้น ก่อให้เกิดจิตสำนึกยอมจำนนต่ออำนาจลับ ด้วยการควบคุมสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยการติดสินบน โดยการเซ่นสรวงบูชา และพยายามอยู่เหนืออำนาจการควบคุมจนสามารถควบคุม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ คนศักดิ์สิทธิ์ คนบุญ หมอผี คนกลางที่สื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โลกทัศน์ด้านมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาตินี้มาจากความมั่นใจว่าสิ่งเหนือธรรมชาติมีจริง เกิดจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการกลัวภัย ความไม่มั่นคง ความไม่ปลอดภัย ดังนั้นเรื่องเล่า (myth) แบบมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงนำเสนอในรูปจิตสำนึกยอมจำนน ยอมรับอำนาจ หรือ การพยายามใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ดังกล่าว

การวิเคราะห์โลกทัศน์ด้านมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ จากปักษีปกรณ์นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 55 โลกทัศน์ด้านมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติในปักษีปกรณ์

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เทวดา อมนุษย์	นิทานนำเรื่อง	พระนารายณ์จึงมีเทว บัญชาแก่ฤๅษีมุณีและ เทพยดาทั้งหลายว่า เราให้อายุแก่ท่าน ทั้งหลายมิได้ ถ้าท่าน ทั้งหลายจะให้ทฤมา ไซ้จึงไปเฝ้านมัสการ พระบาทพระอิศวร เทอญ (76)	เนื้อความตอนต้นเรื่องปักษีปกรณ์ เป็นเทวดานำเรื่องการกวน เกษียรสมุทร ด้วยเพราะเหล่าฤๅษี เทพ คนธรรพ์ ทั้งหลายจะถอยอายุ จึงไปเฝ้าพระนารายณ์ เพื่อขออายุ พระนารายณ์ให้มิได้ จึงแนะว่าจะ พากันไปเข้าเฝ้าพระอิศวร พระ อิศวรจึงให้กวนเกษียรสมุทรจนได้ น้ำอมฤตมอบแก่ฤๅษี เทพและ อมนุษย์ทั้งหลาย จึงคืนอายุกลับมา ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า อมนุษย์ คนธรรพ์ต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นอิทธิพล ของศาสนาพราหมณ์ ที่เชื่อในเรื่อง เทพเจ้า โดยมีเทพที่ยิ่งใหญ่สาม องค์คือ พระอิศวร พระพรหม และ พระนารายณ์ ซึ่งต่างกับบทบาท หน้าที่ต่างกันไป และบางครั้งผู้ที่ เคารพในเทพแต่ละองค์ก็อาจจะ สรรเสริญเทพของตนให้อยู่ เหนือกว่าเทพอีก 2 องค์ ดังตอนที่ ปรากฏในเรื่องนี้ก็จะสะท้อนให้เห็น ว่าอำนาจของพระอิศวรนั้น เหนือกว่าพระนารายณ์
		จึงพระนารายณ์ผู้เป็น เจ้าก็รับนิมนต์เทพยดา ทั้งหลาย แลท่านก็ เสด็จเหนือครุฑพาหนะ และฤๅษีมุณีทั้งปวงก็ แห่ห้อมเป็นบริวารตาม เสด็จไปยังเขาไกรลาส (77)	
		จึงพระอิศวรผู้เป็นเจ้าก็ ให้ชุมนุมเทพนิกรอมร คนธรรพ์ สุบรรณ สุบรรณและเทพยดา สุราสุรทั้งปวง (77)	

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ครุฑ	นิทานนำเรื่อง	จึงพระนารายณ์ผู้เป็น เจ้าก็รับนิมนต์เทพดา ทั้งหลาย แล้วท่านก็ เสด็จเหนือครุฑพาหนะ และฤษีมนูทั้งปวงก็ แห่ห้อมเป็นบริวารตาม เสด็จไปยังเขาไกรลาส (77)	จะเห็นได้ว่าปักษีปกครองได้ร้อย เรื่องราวและวางบทบาทของพญา ครุฑมาตามลำดับ จากการเปิดตัว ว่าเป็นพาหนะของพระนารายณ์ ซึ่งเป็นเทพใหญ่หนึ่งในสาม จากนั้นเมื่อไม่มีนกใดเหมาะสมที่ จะเป็นนายเพราะต่างก็มีทั้งข้อดี ข้อเสีย เหล่านกจึงต้องการพึ่ง
	นิทานนำเรื่อง	จึงปรึกษากันว่าควรเรา ทั้งหลายจะเข้าไปถวาย ตัวเป็นข้าอยู่กับพระยา ครุฑ ๆ จะได้บังคับบัญชา ตัดสินสุขทุกข์ของเรา ทั้งหลาย ญาติ ทั้งหลายจะได้อยู่เย็น เป็นสุข เพราะบุญพญา ครุฑแผ่ปกไป (123) ครั้งนั้นพญาครุฑเป็น อธิบดีแก่ปักษีทั้งหลาย จึงตั้งนกอินทรีเป็นที่ อุปราช นกการะเวก เป็นเอกมนตรี คิชฌกูฏ เป็นอัคมหาเสนาบดี นกแขกเต้าประกอบไป ด้วยปัญญาเป็นราช	อำนาจและบารมีของพญาครุฑที่ ปกป้องคุ้มครองเหล่านกนานาได้ จึงเลือกครุฑเป็นนาย พญาครุฑจึง แต่งตั้งหมู่ราชปักษีตามความรู้ ความสามารถ เมื่อนกใดมีปัญหา ก็ให้ร้องทุกข์มาตามลำดับชั้นของ การปกครองเมื่อปัญหามาถึงพญา ครุฑก็จะช่วยจัดการแก้ไขปัญหานั้น ดังเรื่องนกกาขงเขนตคฟองไขที่ หาดทราย เป็นต้นที่สามารถช่วย เหลือजनนกกาขงเขนจนได้ฟองคีน มา แต่อย่างไรก็ตาม การร้องทุกข์ ต่อพญาครุฑโดยตรงนั้นอาจจะ สร้างความยุ่งยากลำบากแก่คนผู้ ร้องเรียน เพราะครุฑนั้นมีวิมาน สิมพลี ซึ่งอยู่ไกลโพ้น จึงให้อาญา สิทธิ์แก่หมู่ราชปักษีในการ ปกครองดูแลกัน ดังเรื่องนกไค้กับ

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
		บัณฑิต นกดุเหว่ามิปรีชา อย่างธรรมเนียม เป็นที่ ปรีทิต นกยางตั้งให้เป็น เสนาบดี ตั้งกาให้เป็นแขวง (123)	ช้าง เมื่อนกได้มีปัญหากับช้าง ซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ นกยางซึ่ง เป็นเสนาบดีก็เป็นผู้ตัดสิน และ ร่วมกันแก้ปัญหาค้นหา ให้ช้างตกเหวตาย และเรื่อง แรงแต่งงานกับนกได้ ที่ทั้งคู่ ต่างก็ไม่มีความสุขด้วย แต่งงานต่างเผ่าพันธุ์ นกยางก็ เป็นผู้ตัดสินให้ต่างฝ่ายต่างอยู่ ตามวิสัยอัตภาพแห่งตน ครุฑ จึงเป็นสัตว์เหนือธรรมชาติ ที่ มีอำนาจและยอมรับกันว่ามี อิทธิฤทธิ์มาก
นกนางเขนตก ฟองที่หาด ทราย	พญาครุฑทำอำนาจแผด ฤทธิ์ตีปีกสังหารพระสมุทร ๆ ก็ภัยพิบัตินั้น (124) พญาครุฑก็ให้อาณาสิทธิ์ แก่ราชปักษีผู้ใหญ่ว่า ตั้งแต่ นี้เมื่อนกปีกทั้งปวงอัน เป็นบริวารแก่เรามีกิจทุก สิ่งใด ๆ ถ้าเนื้อความนั้นเบา บาง ให้บังคับบัญชาแก่กัน ให้ปรึกษาแต่หมู่ปักษี อย่า ฟังพิดทูลถึงเราเลยเพราะ ยากแก่สัตว์ผู้จะทูลนัก (125)		

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
เทพยดารักษา พระสมุทร/พระ สมุทร	กาวิดิน้ำทะเล	ชาวคามนิคมชนบทคิดถึง ญาติซึ่งไปสำเภาถึงกำหนด แล้วยังมิได้มา จึงแต่ง กระบาสไผ่ถ่วงามรุธปายาส และเครื่องมัจฉะมังสาหาร สุราบานในบัตร์พลีกรรม ถวายแก่พระสมุทรให้ เทวดาประโยชน์จะให้ญาติ กลับมาถึงด้วยดี (86)	มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องสิ่ง เหนือธรรมชาติ เมื่อสัมพันธ์ กับธรรมชาติใดก็คิดว่าสิ่งนั้น น่าจะมีเทพเจ้าที่มีอิทธิฤทธิ์ สามารถคุ้มครองรักษา เช่น พระสมุทรเป็นต้น เมื่อมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยมหาสมุทร จึงทำพิธีบวงสรวงให้คุ้มครอง พิทักษ์รักษาบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เดินทางในทะเลอย่าง ปลอดภัย
		เทพยดาอันรักษาพระสมุทร เห็นการทำอัปยศถึงความ ตายด้วยโศกเขลาดังนั้น เทวดามีความปรารถนาจะ ห้ามด้วยกาทำผิดกิจ เทวดาก็นิรมิตลำแดงกาย เป็นอสรูดยพิลึกพิงกัลวมีมือ ถือกระองเหล็กแกว่งร้อง ด้วยเสียงอันดัง (87)	จากนิทานเรื่องกาวิดิน้ำทะเล จะเห็นว่าพระสมุทรนั้น มี อิทธิฤทธิ์สามารถแปลงกาย ให้คุณให้โทษได้ เมื่อเห็นกา ทำเรื่องโง่เขลา ต้องการให้กา หยุดการกระทำ จึงแปลงกาย ให้น่ากลัวเพื่อให้กาหยุดวิดิหน้า ทะเล เหล่านกกาจึงตกใจบิน หนีไป และยังคงมีชีวิตสืบมา
นกนางเขนตก ฟองที่หาด ทราย		พระสมุทรจึงให้เสนาไปป่าว ร้องมัจฉาชาติทั้งหลายว่า ผู้ใดเอาอันทะนกกางเขน ไปบ้าง ก็เอามาส่งให้แก่เรา บัดนี้ มัจฉาตัวหนึ่งชื่อมหา ติมังซึ่งเอาอันทะนกก	พระสมุทรเป็นผู้ดูแลคุ้มครอง ทะเล และสัตว์ต่าง ๆ ในทะเล ด้วยเมื่อฟองนกนางเขนถูกน้ำ ทะเลท่วมมีปลาตัวหนึ่งเอาไป พญาครุฑก็มาแสดงฤทธิ์ทวง ฟองไขคืนแก่บิรवारของตน

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		กางเขนกลืนไว้ ครั้นได้ยิน ว่าพระสมุทรเรียกเอาฟอง นกนางเขนกี้ตกใจ สำรอก คื่นมาให้พระสมุทร ๆ ก็ เอาอันทชะส่งไปให้อุตติ ปานพ่อนกนางเขน (125)	คือนกนางเขน พระสมุทรจึง แก้ปัญหามาตรนำฟองคื่น แก่นกนางเขนจนได้ นิทาน ข้อเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็น ถึงเรื่องความเชื่อของมนุษย์ที่ มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และ นอกจากนั้น ยังเชื่อเรื่องการมี ผู้นำที่ดียอมจะดูแลปกป้อง บริวารได้
สมเด็จพระนรินท ราธิราช	นกแขกเต้า อาสาไปเอา มะม่วงหิม พานต์	วันหนึ่งสมเด็จพระนรินทราธิ ราชเสด็จลงมาสู่ปรางค์ ปราสาท จึงมีเทวโองการ ตรัสแก่นางอัศวมเหสีว่า ถ้า นางได้ผลอัมพาในป่าหิม พานต์ไปนมาเสวย นางจะ ได้ราชบุตรเป็นจักรพรรดิรา ราช (91)	จากเรื่องมีการกล่าวถึงพระ อินทร์ที่เสด็จลงมาโปรด แนะนำแก่มเหสีของพระเจ้า พรหมทัตว่าหากต้องการมี ราชบุตรที่เป็นจักรพรรดิที่ ยิ่งใหญ่จะต้องเสวยผลมะม่วง จากป่าหิมพานต์ แต่ก็มีได้มี บทบาทอื่นใดมากไปกว่านี้
ท้าวเวสสุวรรณ, กุมภภัณฑ์	นกแขกเต้า อาสาไปเอา มะม่วงหิม พานต์	นกแขกเต้ารู้ซำดาสัย กุมภภัณฑ์ทั้งหลาย จึงขอผล มะม่วงแก่กุมภภัณฑ์ ๆ ทั้งหลายจึงว่าผลมะม่วงนี้ ท้าวเวสสุวรรณมหาราชให้ ทำบัญชีไว้แน่นอนขาดจะโทษ เรา (93)	ท้าวเวสสุวรรณ หรือท้าวเว เป็นอธิบดีแห่งอสุรย์หรือยักษ์ หรือเป็นเจ้าแห่งผี เป็นหนึ่งใน บรรดาท้าวจุลโลกบาลทั้งสี่ ผู้ คุ้มครองและดูแลโลกมนุษย์ สถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นจาตุมหา ราชิกทรงอิทธิฤทธิ์อำนาจ มากประทับ ณ โลกบาลทิศ เหนือ มียักษ์เป็นบริวาร

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ส่วนกุมภภันท์ นั้นเป็นเทวดา ในปกครองของท้าววิรุฬหก มหาราชแห่งทิศใต้ กุมภภันท์ ชั้นสูงเป็นอากาศเทวดา มี วิมานลอยอยู่ในอากาศ กุมภภันท์ชั้นกลางเป็นเทวดา อยู่ตามป่าเขา มือถือกระบอง ใหญ่ ทำหน้าที่รักษาทรัพย์ใน ดิน รักษาป่าและภูเขา กุมภภันท์พวกนี้มีรูปร่างกำยำ แต่มีท้องใหญ่จนมองดูคล้าย ว่ามีลูกอันตะใหญ่เท่าหม้อ จึงเป็นที่มาของชื่อ กุมภภันท์ กุมภภันท์ชั้นล่างอาศัยอยู่ตาม แม่น้ำ สระน้ำ เรียกว่า รากษส ตัวโต หน้าแดง ท้องเขียว มือ เท้าแดง เขียวใหญ่ เท้าคด เป็นพวกที่ดุร้าย ชอบกิน เนื้อสัตว์ รากษสไม่ปรารถนา สิ่งใดเลยนอกจากการได้กิน เนื้อสัตว์เท่านั้น แต่จากเรื่องนี้ มีความสับสนคือ กุมภภันท์ซึ่ง เป็นบริวารของท้าววิรุฬหก แต่ กลับมาดูแลผลมะม่วงในป่า หิมพานต์ให้กับท้าวเวสสุ วรรณ

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
กิन्नร	โปรดสัตว์ได้ บาป	ที่ภูเขานั้นมีถ้ำหนึ่ง ในถ้ำ นั้นมีกิन्नรออาศัยอยู่เป็นอัน มาก มีแมลงมุมตัวหนึ่ง ใหญ่เท่ากงเวียนชักใยปิด ปากถ้ำไว้ ครั้นกิन्नรตัวใด ติดใยแล้ว แมลงมุมก็จับกิน เป็นอาหารเสียทุกครั้ง (116)	กิन्नรี (ตัวเมีย) และ กิन्नร (ตัว ผู้) เป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ ร่างกายท่อนบนเป็นมนุษย์ ท่อนล่างเป็นนก มีปีกบินได้ ตามตำนานเล่าว่าอาศัยอยู่ใน ป่าหิมพานต์ เชิงเขาไกรลาส จากเรื่องกิन्नรถูกแมลงมุษย์ ชักใยปิดปากถ้ำจับกินเป็น อาหาร ได้รับความเดือดร้อน จึงส่งนางกิन्नรไปปรนนิบัติ ยั่วยวน จนพราหมณ์ตบะแตก ยอมฆ่าแมลงมุษย์ จึงเป็น อุทาหรณ์ของเรื่องโปรดสัตว์ ได้บาป
พรหม	เทพพรหม กับโลก พรหม	ณ กาลก่อนมีเทพยดาสอง องค์อยู่สำหรับโลก องค์ หนึ่งชื่อว่าเทพพรหม องค์ หนึ่งชื่อว่าโลกพรหมและ เทวบุตรทั้งสองมาพบกัน จึงเทพพรหมถามอรรถ ปัญหาปริศนา 8 ประการ แก่โลกพรหม (128-129)	นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงพรหม สององค์ที่มาทนายปัญหา เกี่ยวกับสิริแปดประการว่ามี สิ่งใดบ้าง โดยให้นกอินทรีตัว แม่เล่าเรื่องดังกล่าวและเฉลย ปัญหาแก่นกอินทรีตัวลูก จน โลกพรหมตอบปัญหาได้ ซึ่ง เรื่องดังกล่าวนี้มีส่วนคล้าย ตำนานสงกรานต์ของมอญ เป็นอย่างยิ่ง คือการทนาย ปัญหาเกี่ยวกับสิริ และการตัด เศียรพรหม

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ป่าหิมพานต์	นกแขกเต้า อาสาไปเอา มะม่วงหิม พานต์	พระองค์จึงทรงดำริว่า ผล มะม่วงมีถึงป่าหิมพานต์พื้น วิสัยมนุษย์ เห็นแต่นกแขก เต้าอันร่วมพระหฤทัยอาจ อาสาไปได้ (92)	ป่าหิมพานต์ หรือ หิมวันต์ เป็นป่าในวรรณคดีและความ เชื่อในเรื่องไตรภูมิตามคติ ศาสนาพุทธและฮินดู มีความ เชื่อว่า ป่าหิมพานต์ตั้งอยู่บน เขาหิมพานต์หรือ หิมาลายา (หิมาลัย) คำว่า “หิมาลายา” เป็นมีรากศัพท์จากภาษา สันสกฤตแปลว่าสถานที่ที่ถูก ปกคลุมด้วยหิมะ เขาหิม พานต์ประดิษฐานอยู่ในชมพู ทวีป มีเนื้อที่ประมาณ 3,000 โยชน์ (1 โยชน์ เท่ากับ 10 ไมล์ หรือ 16 กิโลเมตร) วัด โดยรอบได้ 9,000 โยชน์ ประดับด้วยยอด 84,000 ยอด มีสระใหญ่ 7 สระคือ 1.สระอโนดาต 2.สระกัณณ มุนทะ 3.สระรถการะ 4.สระฉัททันตะ 5.สระกุนา ละ 6.สระมณฑาทิณี 7.สระสีหปาทะ บรรดาสระ ใหญ่ทั้ง 7 นั้น สระอโนดาต แวดล้อมไปด้วยภูเขาทั้ง 5 ที่ จัดเป็นยอดเขาหิมพานต์ ใน ป่าหิมพานต์นี้เต็มไปด้วยสัตว์

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			นานาชนิด ซึ่งล้วนแปลก ประหลาดต่างจากสัตว์ที่ มนุษย์ทั่วไปรู้จัก เป็นสัตว์ หลายอย่างผสมกันแล้วตั้งชื่อ ขึ้นใหม่ สัตว์เหล่านี้เกิดจาก จินตนาการของจิตรกรไทย โบราณที่ได้สรรค์สร้างภาพ จากเอกสารเก่าต่าง ๆ จากเรื่อง นกแขกเต้าอาสา พระเจ้าพรหมทัต เพื่อไปเอา ผลมะม่วงจากป่าหิมพานต์มา ถวายพระมเหสีเพื่อให้ได้ราช บุตรที่จะเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ในกาลภายหน้า จากเรื่องทำคุณเป็นโทษ เป็น อุทาหรณ์ว่าความตั้งใจดีของ นกแขกเต้าที่ดันดันไปยังป่า หิมพานต์ ได้พวทูราโศสถที่ รับประทานแล้วจะมีรูปกาย งดงามและมีพลังกำลังมา ถวายแด่พระมหากษัตริย์ แต่ ตนเองกลับต้องถูกลงโทษ ประหารชีวิตด้วยความเข้าใจ ผิด ว่าพวทูรานั้นมีพิษทำให้ ท้าวนางผู้บริโภครถึงแก่ความ ตาย ป่าหิมพานต์จึงเป็นป่าใน

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เวทมนต์คาถา	วิชาเสื่อมเพราะโกหก	ณ กาลก่อนมีบุรุษจันทาลคนหนึ่ง อยู่เมืองพาราณสีไปเรียนศิลปศาสตร์ในเมืองตักศิลา จึงเข้าไปสู่สำนักครูทิตาปาโมกข์ และครูทิตาปาโมกข์นั้นปลุกมะม่วงวันเดียวให้เป็นผล	ความเชื่อที่จะมีสัตว์ปาผู้วิเศษ อมนุษย์ที่มีฤทธิ์ และของวิเศษต่าง ๆ อย่างมากมาย จากเรื่องดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา และอาจจะเสื่อมสูญไปได้หากผู้เรียนเวทมนต์นั้นไม่รักษาคำพูด ดังมาณพพหุเมือเรียนวิชาจากบุรุษจันทาลแล้วก็อาจที่จะบอกว่า เป็นครูของตน จึงทำให้วิชาที่เรียนมาเสื่อมไป จนตนเองต้องได้รับภัยพิบัติถึงชีวิต
ความเชื่อเรื่องสิริแปดประการ	เทพพรหมมา กับโลกพรหมา	แม่นกอินทรีจึงบอกลูกว่า อรรถปัญหาปริศนาเป็นประณมเบื้องต้นนั้น ให้บุรุษเว้นจากกามคุณในวัน 7 คำ 8 คำ 14 คำ 15 คำ และวันตรุษสงกรานต์ และวันสุริยุปราคาและวันจันทร์ปราดาและวันเกิดของอาตมา ถ้าบุรุษผู้ใดทำได้ดังนี้แล้ว เทพดา ก็จะรักษาผู้นั้นเป็นสิริ อวยพรให้	ความเชื่อเรื่องสิริ 8 ประการนี้มีปรากฏอยู่ในตำราพรหมชาติ (2545) ว่า อยู่สำหรับโลก ถ้าผู้ใดรักษาสิริ 8 ประการนี้ไว้ได้ เทวดาซึ่งเป็นตัวสิริจะมารักษาผู้นั้นแล ถ้าผู้ใดไม่รักษาตามโลกบัญญัติ 8 ประการนี้ เทวดาสามารถอันเป็นตัวกาลกิณีจะเข้าแทรกผู้นั้นให้เสียยศศักดิ์ มงคล แม่นกอินทรี บอกลูกสิริ 8 ประการแก่ลูกนกว่า

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		แล้วจะเข้าอยู่รักษา	คำรบ 1 บุรุษสตรี เว้น
		คำรบ 2 ว่า ถ้าบุรุษผู้ใด จะบริโภคอาหารให้ป่วย หน้าไปสู่บุรพทิศ และ เทวดาอันเป็นสรีระจะให้พร จะเข้าอยู่รักษาผู้นั้น	จากการเสพกามรสในวัน 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวันตรุษ สงกรานต์ วันจันทร์- ราชา สุริยุปราคา (อาหุจบพระจันทร์ จับพระอาทิตย์) และวันเกิด ของตัว ถ้าผู้ใดรักษาได้ เทวดาอันเป็นสรีระมาอยู่รักษาผู้ นั้นแล
		คำรบ 3 ว่า ถ้าบุรุษผู้ใด จะถ่ายอุจจาระให้ป่วยหน้า ไปสู่ปัจฉิมทิศ เทวดาอัน เป็นสรีระจะให้พร แล้วจะเข้า อยู่รักษาผู้นั้น	คำรบ 2 ว่าผู้ใดบริโภค อาหารให้ป่วยหน้าไปทิศ บูรพา เทวดาอันเป็นสรีระ จะเข้า มาอยู่รักษาผู้นั้น
		คำรบ 4 ว่า ถ้าบุรุษผู้ใด จะเข้านอนด้วยสตรีภาพ ให้สตรีภาพนอนเบื้องซ้าย แล้วอย่าให้สตรีข้ามเท้า เทวดาอันเป็นสรีระจะให้พร แล้วจะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้ นั้น	คำรบ 3 ว่าผู้ใดถ่าย อุจจาระบัสสาวะ ให้ป่วยหน้า ไปทางทิศปัจฉิม เทวดาอัน เป็นสรีระจะเข้ามาอยู่รักษาผู้นั้น
		คำรบ 5 ว่า ถ้าบุรุษผู้ใด จะนอนให้รู้จักผาน่ง กลางวันและกลางคืน ห้าม อย่าให้นุ่งรวมกัน ถ้าจะนุ่ง ให้หมายชายพกไว้ เทวดา อันเป็นสรีระนั้นจะให้พร และ จะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้นั้น	คำรบ 4 ว่า ผู้ใด ๆ จะ นอนด้วยกัน ให้หญิงนอก เบื้องซ้าย ชายนอนเบื้องขวา เทวดา อันเป็นสรีระ จะเข้ามา รักษาผู้นั้นแล
			คำรบ 5 ว่าผู้ใดอย่าเอา ผ้านุ่งกลางวันกลางคืนรวมกัน ถ้าจะนุ่งให้หมายชายพก หรือ ทำเครื่องหมายไว้ อย่าให้ผิด

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		คำรบ 6 ว่า เวลาอุษา โยค สิริอยู่ที่หน้าผากและ พรหมทวาร ครั้นเวลาเช้า ให้น้ำล้างหน้าพรหม ทวาร จะให้บังเกิดสิริ เทวดาอันเป็นสิริจะให้พร แล้วจะเข้าอยู่รักษาบุรุษผู้ นั้น	อย่านั่งรวมกัน เทวดาอันเป็น สิริไพรจะเข้ามารักษาแล คำรบ 6 ว่า เวลาเช้า โยค สิริอยู่หน้าผาก ให้เสกน้ำล้าง หน้าจึงจะเกิดสิริ เทวดาอัน เป็นสิริไพรจะเข้ามารักษาแล คำรบ 7 ว่า เวลาเที่ยง (12.00 น. นาฬิกา) โยคสิริอยู่ อก ให้อาบน้ำทาแป้งเจิมอก และหทัย เทวดาอันเป็นสิริจะ เข้ามารักษาแล
		คำรบ 7 ว่า เวลาเที่ยงสิริ อยู่อกและหว่างทรวง ให้ เอาน้ำปะพรมทรวงตรง หทัยจะบังเกิดสิริ เทวดาอัน เป็นสิริจะให้พร และจะเข้า อยู่รักษาบุรุษผู้นั้น	คำรบ 8 ว่า เวลาค่ำ โยค สิริอยู่หน้าหัวแม่เท้าและกลาง ใจเท้า เมื่อจะเข้านอน ให้อาบ น้ำชำระหัวแม่เท้า และกลาง ใจเท้าให้เกิดสิริ เทวดาอันเป็น สิริมารักษาแลถ้าปฏิบัติได้ ดังนี้ ศัตรูทั้งปวงจะทำร้าย มิได้เลย ถ้ามีผู้คิดร้ายก็ดลใจ ให้รู้
		คำรบ 8 ว่า เวลาค่ำสิริ อยู่แม่เท้าและกลางใจเท้า เมื่อจะเข้าไสยาสน์ให้เอา น้ำชำระเท้าและกลางใจ เท้า เทวดาอันเป็นสิริจะให้ พร และจะเข้าอยู่รักษาผู้นั้น และทาสกรรมกรศัตรูทั้ง ปวงจะคิดทำร้ายมิได้ ถ้า ผู้ใดคิดร้ายก็ดลใจให้บุรุษผู้ นั้นรู้เอง สิริแปดประการนี้ ถ้าบุรุษผู้ใดรักษาได้ เทวดา	ถ้าผู้ใดรักษาสิริ 8 ประการนี้ได้ เทวดาอันเป็นสิริ ไพร จะเข้ามาให้โทษผู้นั้น ทำ ให้เป็นคนอัปมงคลถอยยศ ศักดิ์ในโลกนี้ แม่นกจึงบอกแก่ ลูกว่าเจ้าจงรู้สิริ 8 ประการนี้

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		อันเป็นสิริจะให้พร และจะ เข้าอยู่รักษาเหมือนเทวดา และมนุษย์ ถ้าผู้ใดมิได้ รักษาสิริ 8 ประการนี้ไซ้ เทวดาอันเป็นกาลกิณีทราบ แล้ว ก็เข้าอยู่รักษาบุรุษผู้ นั้น ให้เป็นคนอัปภาคถอย อายุทั่วโลกนี้แล (131-133)	เกิด (แม่หนักแสดงให้ลูกนกฟัง ดังนี้ โลกพรหมอยู่ใต้ดินไม่ได้ ยินทุกสิ่ง ครั้นวันรุ่งขึ้นเป็นวัน คำรบเจ็ดวันโลกพรหมก็ไปรอก คอยเทวพรหมอยู่ พอถึงเวลา เทวพรหมก็เสด็จลงมา โลก พรหมก็แสดงแก้สรรพปัญหา ปริศนา 8 ข้อ ตามได้ยินมา จากคำแม่หนักแสดงแก่ลูกนก ทั้ง 8 ข้อ เทวพรหมก็มีควม ยินดีสรรเสริญต่าง ๆ แก่โลก พรหม และฯ จึงเป็นที่ยืนยันได้ว่ามนุษย์ ยังคงมีความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือ ธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่อง เกี่ยวกับสิริ 8 ประการ ที่ยังคง มีการตีพิมพ์เผยแพร่ให้บุคคล ได้รับทราบ ให้รักษาเพื่อความ เป็นสิริมงคล ซึ่งตำนานจาก หนังสือพรหมชาตินี้ ก็มาจาก ปักษรปกรณ์นี้เอง นอกจากนี้เรื่องสิริ 8 ประการ และมีส่วนคล้ายคลึง กับตำนานสงกรานต์อีกด้วย ดังมีเนื้อความปรากฏในศิลา จารึกที่วัดพระเชตุพนว่า...

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			เศรษฐีคนหนึ่งไม่มีบุตร บ้าน อยู่ใกล้กับนักเลงสุรา นักเลง สุราที่มีบุตรสองคนมีผิวเนื้อ เหมือนทอง วันหนึ่ง นักเลง สุรานั้นเข้าไปกล่าว หยาบเข้า ต่อเศรษฐี เศรษฐีจึง ถามว่า เหตุใดจึงมาหมิ่นประมาท ต่อ เราผู้มีสมบัติมาก นักเลงสุรา จึงตอบว่า ถึงท่านมีสมบัติก็ ไม่มีบุตร ตายแล้วสมบัติก็จะ สูญเปล่า เรามีบุตรเห็นว่า ประเสริฐกว่า ท่านเศรษฐีมี ความละอายจึง บวงสรวงพระ อาทิตย์ พระจันทร์ ตั้ง อธิษฐานถึงสามีกิมีได้มีบุตร อยู่มาจนถึงวันนักขัตฤกษ์ สงกรานต์ พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ ราศีเมษ เศรษฐีจึงพาบิรवार ไปยังต้นไทร อันเป็นที่อยู่แห่ง ฝูงนกทั้งปวงริมฝั่งน้ำ จึงเอา ข้าวสารลี้ยงน้ำเจ็ดครั้ง แล้ว หุงขึ้นบูชาพระไทร ประโคม พิณพาทย์ตั้งอธิษฐานขอบุตร พระไทรมีความกรุณาจึงเหาะ ไปเฝ้าพระอินทร์ พระอินทร์จึง

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ให้ ธรรมบาลเทวบุตรลงมา ปฏิสนธิ ในครรภ์ภรรยา เศรษฐี เมื่อ คลอดแล้วจึงให้ ชื่อธรรมบาลกุมาร ปลุก ปราสาทเจ็ดชั้นให้อยู่ที่ได้ ต้น ไทรริมฝั่งน้ำนั้น กุมารเจริญ ขึ้น ก็รู้ภาษานกแล้วเรียนไตร เพทจบ เมื่ออายุได้เจ็ดขวบ ได้เป็น อาจารย์บอกมงคลการ ต่างๆ แก่มนุษย์ทั้งปวง ในขณะนั้นโลกทั้งหลายนับถือ ท้าว महाพรหมและกบิล พรหม องค์หนึ่งว่า เป็นผู้ แสดงมงคล แก่มนุษย์ทั้งปวง เมื่อกบิลพรหม ทราบจึงลงมา ถามปัญหาธรรมบาลกุมาร สามข้อ สัญญาไว้ว่า ถ้า แก้ปัญหาก็จะตัดศีรษะบูชา ถ้าแก้ไม่ได้จะ ตัดศีรษะธรรม บาลกุมารเสีย ปัญหานั้นว่า ข้อ๑ เข้าวราศีอยู่แห่งใด ข้อ๒ เที่ยงราศีอยู่แห่งใด ข้อ๓ คำ ราศีอยู่แห่งใด ธรรมบาลขอ ผลัดเจ็ดวัน ครั้งล่วงไปได้หก วัน ธรรมบาลกุมารก็ยังคิด ไม่ได้ จึงนึก

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ว่าพຼ່ງนี้ຈະตายด้วย อาญา ทำวักบิลพรหม ไม่ต้องการหนี ไปซุกซ่อน ตายเสียดีกว่า จึง ลงจาก ปราสาทไปนอนอยู่ใต้ ต้นตาลสองต้น มีนกอินทรี สองผัวตัวเมียทำรัง อาศัยอยู่ บนต้นตาลนั้น ครึ่งเวลา คำ นางนกอินทรีจึงถามสามี พຼ່ງนี้จะได้อาหารแห่งใด สามี บอกว่า จะได้กินศพ ธรรม บาลกุมารซึ่งทำวักบิลพรหม จะฆ่าเสียเพราะทนายปัญหาไม่ ออก นางนกถามว่า ปัญหา นั้นอย่างไร สามีจึงบอกว่า ปัญหาว่าเจ้าราชา อยู่แห่งใด เพียงราชาอยู่แห่งใด คำราชาอยู่ แห่งใด นางนกถามว่า จะแก้ อย่างไร สามีบอกว่า เจ้าราชา อยู่หน้ามนุษย์ทั้งหลาย จึงเอา น้ำล้างหน้า เวลาเพียง ราชาอยู่ ออก มนุษย์ทั้งหลายจึงเอา เครื่องหอมประพรมที่อก เวลาคำราชาอยู่เท้า มนุษย์ ทั้งหมดจึงเอาน้ำล้างเท้า

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ธรรมบาลกุมารได้ยินดั่งนั้น ก็ กลับไปปราสาท ครั่งรุ่งขึ้น ท้าวทนต์พรหมมาตามปัญหา ธรรมบาลกุมารก็แก้ตามที่ได้ ยินมา ท้าวทนต์พรหมจึงตรัส เรียกเทพธิดา ทั้งเจ็ด อันเป็น บริจาริกาพระจันทร์ มาพร้อม กัน แล้วบอกว่า เราจะตัด ศีรษะบูชาธรรมบาลกุมาร ศีรษะของเราถ้าจะตั้งไว้บน แผ่นดิน ไฟก็จะไหม้ทั่วโลก ถ้าจะทิ้งขึ้นบน อากาศ ฝนก็ จะแล้ง ถ้าจะทิ้งใน มหาสมุทร น้ำก็จะแห้ง จึงให้ธิดา ทั้งเจ็ด นั้นเอาพานมารับศีรษะ แล้วก็ ตัดศีรษะส่งให้ธิดาผู้ใหญ่ นาง จึงเอาพานมารับพระเศียร บิดาไว้แล้วแห่ทำประทักษิณ รอบเขาพระสุเมรุ ๖๐ นาที แล้วก็เชิญประดิษฐานไว้ใน มณฑป ถ้าคันธฤดีเขาไกรลาส บูชาด้วย เครื่องทิพย์ต่างๆ พระเวสสุกรรม ก็นฤมิตรแล้ว ด้วย แก้วเจ็ดประการ ชื่อ ภควดีให้เป็นี่ประชุมเทวดา เทวดาทั้ง

ตารางที่ 55 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ปวงก็นำเอาเถาฉมุลาด ลงมา ล้างในสระอนินดาตเจ็ดครั้ง แล้วแจกกันสังเวททุก ๆ พระองค์ ครั้นครบถึงกำหนด ๓๖๕ วัน โลกสมมติว่า ปีหนึ่ง เป็นสงกรานต์ นางเทพธิดา เจ็ดองค์จึงผลัดเวร กันมาเชิญ พระเศียรท้าวอภิพลพรหม ออก แห่งประทักษิณเขาพระสุเมรุ ทุกปี แล้วกลับไปเทวโลก ที่ จารึกใน วัดพระเชตุพนมี ใจความดังกล่าวมานี้

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์ปักษีปกรณ์เกี่ยวกับโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น จะพบความเชื่อ เรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า และอมมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ คือ เทวดา อมนุษย์ ครุฑ เทพยดาร์क्षाพระสมุทร/พระสมุทร สมเด็จพระนรินทราธิราช (พระอินทร์) ท้าวเวสสุวรรณ กุมภัณฑ์ กิณร และพรหม นอกจาก นั้น ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับป่าหิมพานต์ เวทมนต์ และสิริเปด ประการ อีกด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่สามารถจะบันดาลคุณหรือโทษแก่ตนเองได้

4.3 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติ

มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นมานานแสนนาน ตั้งแต่มนุษย์แรกปรากฏขึ้นมาบนพื้นโลก มนุษย์เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์อาศัยอยู่ในธรรมชาติ มนุษย์อาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต ธรรมชาติจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติเป็นส่วนของกันและกัน มนุษย์กับธรรมชาติไม่อาจแยกตัวออกจากกัน

และกันได้ เมื่อใดที่มีเหตุมีผลกำหนดให้ต้องแยกจากกัน เมื่อนั้นย่อมวินิจฉัยได้ว่าทั้งมนุษย์และธรรมชาติกำลังมุ่งวิธีการเปลี่ยนแปลงส่วยกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์ถูกควบคุมโดยธรรมชาติ ระดับที่ 2 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์ปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ ระดับที่ 3 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติ ระดับที่ 4 ความสัมพันธ์ในลักษณะมนุษย์ถูกทำลายโดยธรรมชาติ

การศึกษาโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติในปักษีปกรณ์ จะวิเคราะห์เป็นธรรมชาติเกี่ยวกับสถานที่ และธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์ เป็นตารางดังนี้

4.3.1 ธรรมชาติเกี่ยวกับสถานที่

ธรรมชาติที่เป็นสถานที่ จะใช้เป็นฉากในการดำเนินเรื่อง วิเคราะห์เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 56 โลกทัศน์ธรรมชาติเกี่ยวกับสถานที่ในปักษีปกรณ์

ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ – หน้า	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ทะเล, มหาสมุทร	นิทานนำเรื่อง	ถ้าตั้งนั้นไซ้เราจะให้ไป ฝ่ายมหาสมุทรเถิดเราจึง จะรู้จักผู้มีฤทธิ์ (79)	ใช้เป็นสถานที่ลงฤทธิ์ระหว่างกากับหงส์
กาวิดน้ำทะเล	กาวิดน้ำทะเล	กาทั้งสองก็เมาสุรา อารมณ์นั้นก็ พันเพื่อน จึงชวนกันไปอาบใน มหาสมุทรก็ต้องคลื่น กา ภรรยา กำลังน้อยก็พลัด ลอยออกไปปลาใหญ่ก็กิน เป็นอาหาร (87)	มนุษย์บวงสรวงพระสมุทรด้วยเครื่องมัจฉะ มังสาหารสุราบานในบัตร์พลีกรรม กาสองผัวเมียบินผ่านมาก็กินเครื่องสังเวยรวมทั้งสุราจนเมามายจึงชวนกันอาบน้ำ นางกาเมียกำลังอ่อนถูกคลื่นซัดไปปลาใหญ่ก็คาบไปกิน ส่วนกาผู้ผู้นี้กว่าเมียคงอยู่ในมหาสมุทรจึงให้บริวารทั้งหลายมา

ตารางที่ 56 (ต่อ)

ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ – หน้า	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
สระน้ำ	นกกางเขน ตกฟองที่ หาดทราย	ครั้นอยู่มาแม่นกนางเขนมี ครรรค์ จึงเตือนให้ สวามีทำรัง สวามีว่า คลอดในหาดทรายนี้เกิด นก ภรรยาว่าไม่ชอบ น้ำขึ้นมาจะท่วมบุตรเรา ๆ จะประพาศดินใด นก สวามีก็ว่าเจ้าอย่าร้อนใจ พระมหา สมุทรเกรงใจเรา อยู่ (124)	พากันอนมน้ำทะเลไปบ้วนในแผ่นดิน เพื่อวิดน้ำทะเลเพื่อให้ได้เมื่อยคืนมา มหาสมุทรจึงเป็นเพียงฉากที่เกิดเรื่อง จากเรื่อง เมื่อน้ำท่วมฟองหายไป นก กางเขนผู้ผัวจึงไปร้องเรียน เรื่องถึง พญาครุฑ ๆ จึงมาสำแดงฤทธิ์จน พระสมุทรต้องไปตามหาฟองมาคืน แก่นกนางเขนผัวเมียได้ในที่สุด มหาสมุทรจากเรื่องนี้มีเทพผู้คุ้มครอง รักษา คือ พระสมุทรมืบทบาทอยู่ด้วย เป็นการ สะท้อนโลกทัศน์ของมนุษย์กับ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ
	หงส์หามเต่า	พญาราชนกก็กล่าวว่า อันถิ่นซึ่ง เราสำนักอยู่ นั้นบริบูรณ์ไปด้วย ปทุมชาติอุบล จงกลนี้ สาหร่ายสายตึงและ กระจับหัวบัวก็มีอยู่ในสระ โบกขรณีนั้นเป็นผาสุกไม่มี ผู้ใดเบียดเบียนเลย (84)	เมื่อพญาหงส์กล่าวถึงความงามของ สระอันเป็นที่พำนักของตนให้เต่าฟัง เต่าก็อยากจะไปชมวิมานของพญา หงส์ ซึ่งพญาหงส์ทั้งสองจึงหามเต่า เพื่อบินไปเยี่ยมวิมานดังกล่าว
ต้นยาง, ต้นไทร	กาชออาศัย นกกระทาทัก	กาลก่อนยังมีต้นไม้ยางต้น หนึ่งมี กิ่งสาขา พิศาลสูง 30 วา มีนก กระทาทองคำจำพวกหนึ่ง อาศัย ทำรังอยู่บน ต้นไม้ยางนั้น (89)	นกกระทาทองคำทำรังบนต้นยางใหญ่ กาชออาศัยนอน พอรุ่งเช้าก็ถ้ำย อุจจาระเป็นเมล็ดจากผลไทร เมื่อฝน ตกเมล็ดไทรก็ออกเป็นต้นเลื้อยพันไม้ ยางขึ้นไป จนนายพรานสามารถปีน ไปจับนกกระทามาฆ่าเลี้ยงชีพตนได้

ตารางที่ 56 (ต่อ)

ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ – หน้า	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ถ้า	โปรดสัตว์ได้ บาป	ครันฝนตกต้องผลไทรซึ่ง เป็นอุจจาระกากังออก งามขึ้น ครันไม้ ไทร เจริญใหญ่มีรากย่อยยาน ลง ถึงแผ่นดิน พราน นกผู้หนึ่งเดินมา เห็นก็ ป็นรากไทรขึ้นไปผ่านก กระทุงทั้งหลายมาสู่บุตร ภรรยาชายเลี้ยงชีวิต (90)	โดยธรรมชาติของไม้ยางจะสูงใหญ่ หากนกใดทำรังที่ต้นไม้ก็จะ ปลอดภัยจากมนุษย์ ส่วนไทรนั้น มักจะขึ้นพันโอบรอบต้นไม้อื่น เพื่อ ทรงต้นขึ้นไปรับแสงแดด จนบางครั้ง อาจจะทำให้ต้นไม้ที่มันโอบพันขึ้นไป นั้นตายได้ แต่ผลของไทรก็เป็นแหล่ง อาหารอันอุดมสมบูรณ์แก่สัตว์ป่า ชนิดต่าง ๆ ต้นไทรจึงได้รับการ ขนานนามจากนักวิชาการป่าไม้ ทั้งหลายว่าเป็น “นักบุญแห่งป่า นัก ฆ่าแห่งไพร่”
		ที่ภูเขานั้นมีถ้ำหนึ่ง ในถ้ำ นั้นมี กิณนรอาศัยอยู่ เป็นอันมาก มี แมลง มูมตัวหนึ่งใหญ่เท่ากง เกวียนชักใยปิดปากถ้ำไว้ ครันกิณนรตัวใดติดใยแล้ว แมลงมูมก็จับกินเป็น อาหารเสียทุกครั้ง (116)	ถ้าเป็นที่อยู่ของพวกกิณนร ซึ่งใกล้เคียงกับ ที่จำศีลภาวนาของพรหมณ์ ที่เหล่า กิณนรไปขอความช่วยเหลือโดยส่ง นางกิณนรไปเป็นของกำนัล พรหมณ์จึงโปรดพวกกิณนรด้วยการ ทำบาปคือการฆ่าแมลงมูมยักษ์นั่นเอง

4.3.2 ธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์

แม้ว่าสัตว์ชนิดต่าง ๆ จากเรื่องปักษีปรกณัมจะแสดงออกกับปริิยา มีอุปนิสัยใจ
คอเหมือนมนุษย์ก็ตาม แต่จากเรื่องก็ยังแสดงให้เห็นธรรมชาติของสัตว์ชนิดนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีอีก
ด้วย วิเคราะห์เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 57 โลกทัศน์ธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์ในปักษีปกรณ์

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
กา	นิทานนำเรื่อง	ทั้งรังที่อยู่ก็ตกแต่งให้แก่ภรรยา และนกดูเหวาก็พลอยไขไวกด้วย ก็ช่วยรักษาปกครองระวังลูกนก ดูเหวามีให้หึงสา (79)	กาตัวผู้จะช่วยตัวเมียทำรัง โดยจะแยกออกมาจับ คู่สร้างรังอย่างสันโดษ แต่ ก็ไม่ห่างจากบริเวณที่รวม ฝูงมากนัก พ่อแม่นกจะ ช่วยกันสร้างรังโดยนำกิ่ง ไม้มาสานกันหยาบ ๆ เป็น รูปแอ่งตื้น ๆ อยู่ตามคบไม้ บนยอดไม้สูง พร้อมกับนำ ขนนกและขนสัตว์ มารอง รังให้อ่อนนุ่ม แล้วแม่นกก็ จะวางไข่ลายจุดสีเขียวอม ฟ้าจาง ๆ เลอะไปทั่ว หลัง จากนั้นแม่นกจะใช้เวลากก ไข่อยู่ตามลำพัง โดยตัวผู้ นำอาหารมาให้ ใช้เวลา ประมาณ 18 วัน ไข่จึงฟัก ออกเป็นตัว คราวนี้พ่อแม่ นกจะช่วยกันนำอาหารมา ป้อนลูกและซ่อมแซมรัง ลูกนกกินอาหารเก่งมาก ช่วงนี้เองที่อีกาจำต้อง แสดงความกล้าหาญด้วย การขโมยอาหาร เพื่อมา เลี้ยงดูลูกนกให้เพียงพอซึ่ง บางครั้งอาจไม่ใช่ลูกของ

ตารางที่ 57 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ตัวเอง แต่เป็นไข่ที่แม่นก กาเหว่า (Common Koel) มาวางไข่ทิ้งไว้ เพราะนก กาเหว่าเป็นนกที่ไม่รู้จักฟัก ไข่และเลี้ยงลูกเอง จึงต้อง แอบมาไข่ไว้ในรังของนก ชนิดอื่น และส่วน มากก็ เป็นอีกานี่เอง เพื่อให้อีกา ช่วยฟักและเลี้ยงดูลูกให้ จนโต โดยที่ไม่รู้ว่าลูกนกที่ เลี้ยงดูไม่ใช่ลูกของตนเอง ซึ่งพฤติกรรมที่เลี้ยงดูลูก ของนกกาเหว่า ด้วยความ เอื้ออาทรของแม่นกนี่เองที่ ในอดีตได้ถูกนำมาร้องเป็น บทเพลงกล่อมเด็กด้วย ความชื่นชม จนทำให้แต่ ก่อนเราคุ้นเคยกับชื่อของ อีกา ตั้งแต่ยังแบเบาะดัง ความว่า เจ้านกกาเหว่า ไข่ไว้ให้แม่กาฟัก แม่นกก็หลงรัก คิดว่าลูกในอุทร คาบเอามาเพื่อ ไปคาบเอาเหยื่อมาป้อน

ตารางที่ 57 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ถนอมไว้ในรังนอน ซ่อนเหยื่อมาให้กิน ปีกเจ้ายังอ่อนคลอแคล ท้อแท้จะสอนบิน พาลูกออกไปกิน ที่ปากน้ำพระคงคา กินกุ้งแลกินกั้ง กินหอยกระพังแมงดา กินแล้วก็โผมา จับที่ต้นหว้าโพธิ์ทอง ยังมีนายพราน เที่ยวเยียมเยียมมองมอง ยกเอาปืนขึ้นส่อง จ้องถูกเอาแม่กาดำ ตัวหนึ่งนั้นจะต้ม อีกตัวหนึ่งนั้นจะยำ กินนางแม่กาดำ คำวันนี้คุณแม่ฯ
กาแต่งงานกับ หงส์	ครั้งอยู่มากาบุตรเขยคิดถึงที่อยู่แห่ง บิดามารดา เคยได้กินมังสะอันมีรส นักสบายใจ ทุกวันนี้มาอยู่ด้วยหงส์ กินแต่ผลไม้ไม่มีความสบายเลย (82) ครั้งถึงกาก็ไปเที่ยวกินมังสทูลตาม วิสัยของตน (83) ฝ่ายกายยังกำหนดกินซากอสุภอยู่ (83)	จากเนื้อความแสดงให้เห็น ถึงอุปนิสัยของนกกาว่า ชอบกินเนื้อสัตว์และซาก สัตว์ต่าง ๆ ซึ่งต่างจากหงส์ เมื่อแต่งงานกันไปแล้วจึง ไม่อาจอยู่ร่วมกันอย่างมี ความสุขได้ ด้วยนิสัยที่ แตกต่างกัน	

ตารางที่ 57 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
กาวิดน้ำทะเล		ครันคิดดั่งนั้นแล้ว จึงบังคับแก่ กาบริวารทั้งนั้น ให้ลงไปอมน้ำ ในมหาสมุทรขึ้นมาบ้วนเสียใน แผ่นดิน และกาทั้งหลายที่อยู่ ในอานาจก็ทำตามคำสั่งเป็น เนื่อง นิจกาลทั้งกลางวัน กลางคืน และน้ำเค็มก็ซาบเข้า ไปในคอกาทั้งหลาย ๆ ก็มีเสียง อันแหบแห้ง และทวิปากเพียง ปางตาย (87)	จากการที่กาสองผัวเมีย เมาสุราจากบัตร์พลีที่ชาว ชนบทวงสรวงพระสมุทร จึงต้องการอาบน้ำทะเล นางเมียอ่อนแรงถูกน้ำพัด พาไปและปลาใหญ่กินเป็น อาหาร ฝ่ายกาผู้ผัวคิดว่า เมียยังคงอยู่ในมหาสมุทร จึงบังคับให้กาบริวารอมน้ำ ทะเลไปบ้วนที่แผ่นดิน วัน แล้ววันเล่า น้ำทะเลก็ กำซาบซึมเข้าคอก จนทำให้ กามีเสียงแหบแห้งมาจน ปัจจุบัน เรื่องนี้จึงเป็น ตำนานหนึ่งว่า ทำไมกาจึง มีเสียงแหบแห้งนั่นเอง
กาขออาศัยนกกระทา พัก		ครันเวลาจะใกล้รุ่งกาทั้งสองก็ ถ่ายอุจจาระลงไว้ในคาคบไม้ แล้วบินไป (90)	เนื้อความดังกล่าวนี้แสดง ให้เห็นอุปนิสัยที่ดื้อของกา คือการตื่นออกหาอาหาร ตั้งแต่ก่อนสว่าง ส่วน อุปนิสัยที่ไม่ดีคือการถ่าย มูลเรี่ยราดไม่เป็นที่เป็น ทางจึงทำให้เกิดปัญหาทำ ให้นกกระทาเดือดร้อนถึง ชีวิตยกรัง

ตารางที่ 57 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
หงส์	นิทานนำเรื่อง	จึงนกกาเรียนกันว่าหงส์นี้งามดีก็ จริง แต่ว่าอันจะไปมาแห่งใด ค้อยสาพิลาส (79) กาก็จมชลธารหงส์สาพิลาสก็ ค้อยยุรยาตรคลาไคลโดยวิสัย แห่งหงส์นั้น (80)	เนื้อความดังกล่าวแสดงถึง อาการเคลื่อนไหวของหงส์ ว่าเยื้องย่างลักษณะกรีด กราย
	กาแต่งงานกับหงส์	ครั้นถึงกาก็ไปเที่ยวกินมังสทุรส ตามวิสัยของตน ส่วนนางหงส์ เห็นกาประพฤตินั้น มีความ รังเกียจเป็นกำลัง ด้วยวิสัยหงส์ เป็นสัตว์อันสะอาด (83)	ข้อความนี้ แสดงให้เห็นถึง ลักษณะและนิสัยที่ แตกต่างกัน ทั้งการกินและ ความสะอาด ของหงส์และ กา
นกกด กับงูเห่า	มาณพชาวชนบท ทำคุณแก่งูเห่า	ยังมีนกกดตัวหนึ่งเข้าสัพยุทธ์ ด้วยงูเห่า (101)	นกกด หรือนกนกกะปูด ได้ ชื่อมาจากเสียงร้อง "ปูด ๆ" อันเป็นเอกลักษณ์ มัก อาศัยอยู่ในพุ่มไม้ใกล้ชาย น้ำหรือพื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ มี พฤติกรรมออกกินในตอน เช้าและตอนเย็น เมื่อตกใจ แทนที่จะบินหนีเหมือนนก ชนิดอื่น แต่กลับวิ่งหัวซุก หัวซุนเข้าซ่อนเร้นอยู่ในพุ่ม ไม้รกใกล้ ๆ บริเวณนั้น เมื่อจวนตัวจึงบินหนี นก กะปูดกินอาหารได้แก่ กบ, เขียด, หนู, อึ่งอ่าง, ปู, กุ้ง,

ตารางที่ 57 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
พังพอน กับงูเห่า	ทำผิดเป็นชอบ	มีงูเห่าตัวหนึ่งสุดซื่นบนเปล พังพอนเห็นก็ไล่ขบงูเห่า ๆ ก็ขบ ทาร์กในเปลถึงแก่ความตาย (112-113)	หอย และปลา โดยหากิน ตามท้องนาหรือชานน้ำ แต่ อาหารที่ชอบที่สุด คือ งู ทำรังอยู่ตามพงหญ้ารก ตามริมน้ำ เช่น อ้อ หรือ แขม วางไข่ครั้งหนึ่งราว 2 ถึง 6 ฟอง ตัวผู้กับตัวเมีย จะผลัดเปลี่ยนกันฟักไข่ อุปนิสัยของนกกดว่าเป็น นกที่ชอบกินกิ้งก่า จึงเป็นไป ได้ที่จะจิกตีกับงูเห่าซึ่งหา อาหารในแหล่งเดียวกัน เพื่อกินเป็นอาหาร พังพอนกับงูเห่าเป็น ตำนานเรื่องการต่อสู้มา ยาวนาน ทั้งนี้เพราะงูเห่า เป็นอาหารชนิดหนึ่งของ พังพอนนั่นเอง พังพอนถือ ว่าเป็นสัตว์ที่มีความว่องไว มากในการโจมตีงูพิษ เช่น งูเห่า พังพอนก็จะใช้ความ ว่องไวดังกล่าวเข้าหลอก ล่อจนงูเหนื่อยเสียก่อน จากนั้นจะกระโจนเข้ากัด เข้าบริเวณลำคอ เราจึง เห็นคล้ายกับว่างูเห่ากับ

ตารางที่ 57 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นกไผ่	นกไผ่กับช้าง	ณ กาลก่อนยังมีนกไผ่ตัวหนึ่งมีครีวแก้วเจ็ดทองนักก็ตกฟองลงที่มรรคา รอยเท้าคชสาร และนกไผ่บินขึ้นไปจับอยู่บนต้นไม้คอยดูอันตรายของตนอยู่ (126)	ฟังพอนต่อสู้กันนั่นเอง และถึงแม้ว่าฟังพอนจะมีภูมิ ด้านทานพิชฌุต่างๆ อยู่บ้าง แต่หากถูกกัดเข้าจังๆ ก็ถึงแก่ความตายได้เช่นกัน นกไผ่ หรือนก ต้อยตีวิด ข้อมูลจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 39) กล่าวว่า “น. ชื่อนกชนิด <i>Vanellus indicus</i> ในวงศ์ <i>Charadriidae</i> ตัวขนาดนกเขาใหญ่ หัวสีดำขนบริเวณหูสีขาว มีติ่งเนื้อสีแดงพาดทาง ด้านหน้าจากขอบตาหนึ่ง ไปอีกขอบตาหนึ่ง ปากยาว ขาว ยาวสีเหลือง ตีนมี ๔ นิ้ว นิ้วหลังเป็นติ่งเล็ก ร้องเสียงแหลม “แต้แต้แว๊ด” กินสัตว์ขนาดเล็ก วางไข่ในแอ่งตื้น ๆ บนพื้นดิน, กระต้อยตีวิด กระแตแต้แว๊ด หรือ แต้แว๊ด ก็เรียก.” การวางไข่ในรอยเท้าช้างจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ เพราะเป็นนกที่วิ่งหากินบนพื้นเป็นหลักนั่นเอง

ตารางที่ 57 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นกมูลไถ	นกมูลไถ กับเหยี่ยว	ณ กาลก่อนมีนกมูลไถตัวหนึ่ง สอนลูกว่า เจ้าเกิดมาหาที่พึ่ง มิได้ เจ้าจะหาอาหารเลี้ยงชีวิต จงหาในที่ระแหงพอจะบังตัว เจ้าได้ (136)	นกมูลไถ หรือนกขมิ้นขี้ไถ หรือ เด้าดิน : น. ชื่อนกขนาดเล็กในวงศ์ Motacillidae ลำตัวสีน้ำตาลลาย ดำ ปากแหลม ขาเรียวยาว หางยาว กินแมลง มีหลายชนิด เช่น เด้าดิน สวน (Anthus hodgsoni) เด้าดิน ทุ่ง (A. novaeseelandiae) เด้าดิน อกแดง (A. cervinus) เด้าดินอกสี ชมพู (A. roseatus), กระเด้าดิน ก็ เรียก.นกเด้าดิน (Pipit) มีที่มาของ ชื่อจากพฤติกรรมการกระดกหาง ขึ้น-ลงตลอดเวลาเช่นเดียวกับนก เด้าลม (Wagtail) ญาติสนิทของ พวกมัน แต่นกเด้าดินทุกชนิดล้วน เป็นนกขนาดเล็กสีน้ำตาลที่มี ลวดลายกลมกลืนกับพื้นดินต่าง จากนกเด้าลม การกระดกหางของ นกเด้าดินและนกเด้าลมเป็น อากัปกริยาที่บ่งบอกถึงอารมณ์ของ นกได้ เช่น เมื่อตกใจหรือรู้สึกว่ามี ภัยคุกคามนกเด้าดินส่วนใหญ่จะ กระดกหางขึ้นสูงและถี่กว่าปกติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 443)

มนุษย์นั้นอยู่และอาศัยธรรมชาติ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะสะท้อนธรรมชาติต่าง ๆ ออกมาในวรรณกรรม จากการวิเคราะห์ปักษีپرณัมเกี่ยวกับโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาตินั้น จะพบว่าธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสองประการคือ ธรรมชาติเกี่ยวกับสถานที่ คือทะเล, มหาสมุทร

สระน้ำ ต้นยาง, ต้นไทร และ ถ้ำ ซึ่งใช้เป็นฉากในการดำเนินเรื่อง และธรรมชาติที่เกี่ยวกับสัตว์ ซึ่งมนุษย์อาศัยความช่างสังเกตแทรกสะท้อนอุปนิสัยและธรรมชาติของสัตว์นั้น ๆ ออกมาในนิทานได้อย่างกลมกลืน ทั้งที่เป็นตัวละครหลักในนิทานเรื่องนั้น ๆ เช่น กา หงส์ นกไผ่ และนกมุลไก เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีพฤติกรรมของสัตว์อีกด้วยคือ นกกดกับงูเห่า และพังพอนกับงูเห่า เป็นต้น

ตอนที่ 3 ปี่สาขปรกณัม

ปี่สาขปรกณัมเป็นนิทานที่มาจากคัมภีร์ปัญจตันตระ ซึ่งแปลว่า 5 เล่ม ซึ่งในปัจจุบันคงเหลือเพียง 4 เล่ม เท่านั้น คือเรื่องนันทปรกณัม (เรื่องวุ่นวันทะเลกับราชสีห์เป็นเพื่อนกัน) เรื่องสกุณาปรกณัม (นกเลือนกนาย) เรื่องนันทปรกณัม (เรื่องกบกับงูเป็นเพื่อนกัน) เรื่องปี่สาขปรกณัม(เรื่องผีเลือนกนาย)

สำหรับปี่สาขปรกณัมของไทยนั้น รวมอยู่ในนิทานนางตันไตรย ฉบับภาษาไทย แบ่งเป็น 3 ปรกณัม คือ นนทุกปรกณัม ปักชีปรกณัม และปี่สาขปรกณัม มีต้นฉบับสมุดไทยอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ รวม 20 เล่ม ฉบับพิมพ์รวมอยู่กับนิทานอิหร่านราชธรรม จึงมักจะเรียกกันว่า “นิทานอิหร่านราชธรรม”

แท้จริงแล้วนิทานอิหร่านราชธรรม เป็นเพียงปรกณัมหนึ่งในหนังสือเล่มนั้นเท่านั้นเอง ปรกณัมอื่นๆ ได้แก่ ปักชีปรกณัม ปี่สาขปรกณัม เวตาลปรกณัม นนทุกปรกณัม และหิโตปเทศกปรกณัม ชื่อที่ควรเรียกในหนังสือนี้จึงควรจะเป็นชื่อ “ประชุมปรกณัม” มากกว่า นอกจากนี้ กุสุมา รัชมนิ (2547: 87) กล่าวถึงที่มาของปรกณัมต่างๆ ไว้ดังนี้

1. นิทานอิหร่านราชธรรม เดิมเรียกนิทานสิบสองเหลี่ยม มีเค้าเรื่องแบบนิทานเปอร์เซีย
2. นิทานนางตันไตร มีที่มาคือ ตันไตรปารยานะ ได้แก่ นนทุกปรกณัม ปักชีปรกณัม และปี่สาขปรกณัม
3. เวตาลปรกณัม มีที่มาคือ เวตาลปัจจุสติ
4. หิโตปเทศกปรกณัม มีที่มาคือ หิโตปเทศ

สำหรับความเป็นมาของปี่สาขปรกณัมของไทยนั้น ไม่ทราบแน่ชัดว่านิทานเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใด ดังพระนิพนธ์อธิบายของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2506: 143) สรุปความว่า นิทานปี่สาขปรกณัมนี้ เมื่อตรวจหาต้นเดิมว่าจะมาแต่ที่ไหน ได้เค้าเงื่อนว่า นิทานเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์ปัญจตันตระของลัทธิศาสนาพราหมณ์ จัดว่าเป็นนิทานของเก่าปรัมปราที่มีอยู่ในมัชฌิม

ประเทศ แต่ผู้ใดจะได้คัดเลือก คัดเรื่องมาเรียบเรียงเป็นปี่สาจปกรณ์เมื่อใด ต้นฉบับเป็นภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลี และจะได้เข้ามาถึงประเทศนี้เมื่อใด และใครเป็นผู้มาแปลออกเป็นภาษาไทย ข้อความเหล่านี้หาทราบไม่ ทราบแต่ว่ามีต้นฉบับอยู่ในหอหลวงเห็นจะตั้งแต่ในรัชกาลที่ 1 พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น 3 กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ เป็นอธิบดีกรมพระอาลักษณ์ และได้ทรงว่าโรงพิมพ์หลวง ทรงพิมพ์ขึ้นในรัชกาลที่ 5 เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ.2412 เป็นครั้งแรก

ทั้งนี้สอดคล้องกับกุสุมา รัชมณี (2547: 85) ที่กล่าวว่า ปกรณ์ทั้ง 3 คือ นนทุกปกรณ์ ปักษปกรณ์ และปี่สาจปกรณ์นั้น เป็นที่เข้าใจมาแต่เดิม แต่เพียงว่ามีที่มา คือ ปัญจนปกรณ์ มีต้นฉบับอยู่ในหอสมุดตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ในปี พ.ศ. 2412 (รัชกาลที่ 5) กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ อธิบดีกรมพระอาลักษณ์ ได้ทรงจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมา มีการจัดพิมพ์แต่ละปกรณ์เป็นที่ระลึกในงานศพ คือ นนทุกปกรณ์ พ.ศ. 2469 ปักษปกรณ์ พ.ศ. 2467 และปี่สาจปกรณ์ พ.ศ. 2467 ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2504 สำนักพิมพ์คลังวิทยาจึงรวมพิมพ์ปกรณ์ทั้ง 3 ไว้ กับปกรณ์อื่นๆ ดังกล่าวภายหลังเมื่อ พ.ศ. 2505-2506 องค์การคำของคุรุสภาจัดพิมพ์ประชุมปกรณ์อีกครั้ง โดยแยกเป็น 2 เล่ม ก็ยังคงใช้ชื่อเดิมว่านิทานอิหร่านราชธรรมอยู่แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ โดย นิทานนางตันไตรยฉบับภาษาไทย จึงยังไม่มีโอกาสปรากฏเป็นรูปเล่มที่ใช้ชื่อของตนเองเลย

จากการสำรวจของกุสุมา รัชมณี (2547: 85-86) พบต้นฉบับนิทานนางตันไตรยอยู่ในหอสมุดแห่งชาติรวม 20 เล่มสมุดไทย เป็น นนทุกปกรณ์ 9 เล่ม ปักษปกรณ์ 5 เล่ม และปี่สาจปกรณ์ 6 เล่ม ทั้งนี้การรับนิทานนางตันไตรยมาอย่างไรและเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ดังพระวินิจฉัยของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แต่เชื่อน่าจะรับผ่านมาทางล้านนา ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของนิทานชาดกนอกนิบาตเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นต้นเรื่องของวรรณคดีไทยเรื่องสำคัญๆ เพราะปรากฏว่ามีนิทานชาดกดังกล่าวหลายเรื่องเป็นเรื่องแทรกอยู่ในนิทานนางตันไตรยฉบับภาษาไทยด้วย นอกจากนั้นในวรรณคดีล้านนายังมีนิทานชุดนางตันไตรยทั้ง 4 เรื่อง คือ นันทปกรณ์ ปี่สาจปกรณ์ มัณฑกปกรณ์ และสุกณปกรณ์

แม้ว่าปี่สาจปกรณ์จะมีที่มาจากนิทานปัญจตันตระของอินเดีย แต่ปี่สาจปกรณ์ของไทยกลับมีเอกลักษณ์ที่เป็นของตนเอง คือไม่ได้แปลมาจากต้นฉบับใดต้นฉบับหนึ่ง แต่กลับมีการคิดดัดแปลงแต่งเสริมขึ้นมาเองด้วยความเห็นของ กุสุมา รัชมณี (2525: 101) ว่า เมื่อเทียบกับต้นไตรปาชยานะฉบับอื่น ๆ จะเห็นว่าฉบับไทยมีการดัดแปลงแต่งเติมมากจนน่าเชื่อว่าเป็นงานที่

คัดลอกมาจากต้นฉบับหลายฉบับ จากการเขียนของหลายคน มากกว่าจะเป็นการถ่ายทอดจากงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งโดยตรง ดังนั้นปีศาจปรกรณัมของไทยจึงมีความเป็นตัวตนของตนเองอย่างเด่นชัดไม่ว่าจะได้รับอิทธิพลมาจากนิทานปรัมปราต้นตระกูลก็ตาม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ปีศาจปรกรณัมจากหนังสือ “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปรกรณัม)” เล่ม 1 จัดพิมพ์โดยองค์การคำครุสภา เมื่อ พ.ศ. 2506 ซึ่งประกอบด้วย นิทานเขียนจำนวน 31 เรื่อง ดังนี้

1. สุนัขจิ้งจอกปริศนากันจะอาศัยราชสีห์
2. วานรโลกตกต้นไม้ตาย
3. ชายรักหญิงไม่สมประสงค์โคกเศร้างตาย
4. นางตรีโลกมาวดี ทำลายพิธีสองอสูร
5. ช้างสารประมาทมนุษย์จึงได้ความลำบาก
6. กาหลอกกินลูกหงส์
7. นางกินรีสำรอกไข่ให้ผัว
8. ทำวธราบาลได้นางกินรีเป็นชายา
9. ทำวทศวิชัยจับพญาหงส์
10. ทำวสุตราชได้นางกินรีเป็นชายา
11. ทำวรัตนราชได้นางในนางช้าง
12. ราชบุตรพระเจ้ามัทธราสเรียนวิชาเดินบนน้ำได้
13. ทำวดิศราชขอลูกสาวดิศเสนา
14. พระยาปักชีแต่งงานกับนกไผ่
15. ทำวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สุมิตรเป็นมเหสี
16. ทำวฤษณราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี
17. พระยาครุฑพลัดชนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น
18. ทำอาตุรฤกเนรเทศ
19. ทำวมายันต์เลี้ยงอมตย์ทรยศ
20. ทำวิชัยหลงมเหสีจนถูกปลงพระชนม์
21. อำมาตย์ของทำววิริยยันต์คิดขบถ
22. ทำอำมฤษณราชสิ้นพระชนม์เพราะพระชายา
23. ทำวสุชมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี

24. ทำววิปัสสนะนรราชหลงลูกสาวโจร
25. กระดุกแฉวนคอ
26. ทำวบรมราชหลงนางสุทธิเทวี
27. ทำวมาลัยราชกับทำวอริสงครามรบแย่งนกยูงกัน
28. ทำวโมรินทรหลงเชื่อนกสัตวา
29. ทำวเกลไยราชหลงเชื่อนกแขกเต้า
30. พรานหาปัญญามิได้
31. บุรุษถือสัตย์

เรื่องย่อ

นิทานนำเรื่อง

กาลครั้งหนึ่งมีเมืองเมืองหนึ่งชื่อว่า เมืองจักรพรรดินคร เจ้าเมืองชื่อทำวพาลราช มีพระธิดาชื่อ นางประภาพาล เหล่าเสนาต้องการที่จะสร้างพระมหาปราสาทถวาย แต่พระมหาปราสาทเกิดพังลง ทำให้เหล่าเสนาต้องประชุมกันเพื่อสร้างปราสาทขึ้นใหม่ด้วยวัสดุต่าง ๆ เพื่อให้แข็งแรง เช่น แก่นไม้ สุวรรณกำมะหยี่ และเบญจโลหะ แต่ทำวพาลราชก็ทักท้วงถึงจุดอ่อนของวัสดุดังกล่าว จนมาถึงเสนาชื่อ อุตริวิชัย เสนอให้สร้างด้วยศิลาแลง เพราะมีความมั่นคงตามสภาพธรรมชาติ ทำวพาลราชเห็นด้วยจึงสั่งให้มีการก่อสร้าง พระมหาปราสาทแล้วเสร็จอีกสองปีต่อมา จึงจัดพิธีเฉลิมฉลอง วันหนึ่งพระราชานัดว่าพระราชมณเฑียรทอดถึงนาครพิภพ น้ำท่วมมาถึงที่บรรทม พระองค์จึงให้โหรหลวงมาทำนายได้ความว่า อีกเจ็ดวันฝนจะตกหนักน้ำจะท่วม ทำวพาลราชจึงให้สร้างเรือขนานขึ้นให้พระธิดาอยู่นั้น และลือคฤณแจแล้วให้วานรแสนรู้ที่พระธิดาเลี้ยงไว้ถือคฤณแจและลงเรือไปด้วย เมื่อเกิดน้ำท่วมเรือของพระธิดาก็ลอยไปจนถึงเมืองภูดาลัยนคร ซึ่งเป็นเมืองของพระยาปีศาจชื่อกัลปประลัย มีมนตรีสี่คนชื่อ โขมดดาลพลวง โขมดมายา โขมดดาลหลวง โขมดดวงไพร ทำวกัลปประลัยต้องการนางประภาพาลมาเป็นมเหสี แต่มนตรีทั้งสี่ค้านด้วยเห็นว่าต่างเชื้อชาติกันอยู่ด้วยกันจะลำบากแต่พระยาปีศาจก็ไม่ฟัง เหล่ามนตรีจึงผลักดันให้นันทานให้ฟัง โขมดมายา จึงให้นันทานอุทาหรณ์เพื่อทัดทาน

1. นิทานเรื่องสุนัขจิ้งจอกปรึกษากันจะอาศัยราชสีห์

กาลครั้งหนึ่งมีราชสีห์สองตัวผัวเมียอาศัยอยู่ในถ้ำแก้วผลึก สามารถทำสิ่งไหนทำให้สัตว์ตายได้ แล้วกินเพียงดวงตาทั้งสองของสัตว์นั้น และมีสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งชื่อ สังข์ขันทัน เป็นเจ้าแห่งสุนัขจิ้งจอกต้องการที่จะไปเป็นบริวารของราชสีห์ แต่เหล่ามนตรีทั้งสี่ คือ สุนัขขัง สุนัขคา สุนัขมิตรา และสุนัขลา ไม่เห็นด้วยจึงผลัดกันเล่านิทานให้สังข์ขันทันฟัง โดยเรื่องแรกเล่าโดยสุนัขขัง

2. นิทานเรื่องวานรโลกตกต้นไม้ตาย

กาลครั้งหนึ่งมีลิงตัวหนึ่งกินผลจ๊วเป็นอาหาร ต่อมาได้กินผลจ๊วที่อร่อยจากต้นฉิมพลีใหญ่ก็เกิดติดใจในรสอร่อยของผลจ๊ว จึงปีนขึ้นไปเก็บบนต้นแล้วก็พลาดตกลงมาตาย

ทั้งนี้เพราะลิงมีความโลภ และเห็นแก่อาหาร เหมือนดังสังข์ขันทันที่ปกครองอยู่ทุกวันนี้ก็ได้อยู่แล้วไม่เห็นต้องไปพึ่งพาราชาสีห์เลย สังข์ขันทันก็ไม่ฟัง สุนัขคามนตรีจึงจิ้งจอกอีกตัวจึงขอเล่านิทานถวาย

3. นิทานเรื่องชายรักหญิงไม่สมประสงค์โศกเศร้าตาย

กาลครั้งหนึ่งมีชายผู้หนึ่งหลงรักหญิงคนหนึ่ง จึงให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอ แต่ฝ่ายหญิงไม่ชอบในตัวชายหนุ่ม จึงไม่ยอมรับ ทำให้ชายหนุ่มเกิดความโศกเศร้าจนตาย

สังข์ขันทันก็ไม่ได้สนใจ สุนัขคามนตรีจึงจิ้งจอกอีกตัวจึงขอเล่านิทานให้ฟัง

4. นิทานเรื่องนางตรีโลกมาวดีทำลายพิธีสองอสูร

กาลครั้งหนึ่งมีอสูรสองตนพี่น้อง ชื่อมิสุมกะและมิตสุมกะ ทั้งสองทำพิธีกระทำตะบะพิธีนั้นร้อนถึงที่บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ของพระอินทร์ พระอินทร์จึงให้นางตรีโลกมาวดีมาทำลายพิธีของอสูรทั้งสอง เมื่อนางลงมาปรากฏตัวอสูรทั้งสองต่างเชื่อว่านางฟ้ามาปรากฏตัวได้พระตะบะของตน จึงต่างต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงนาง จนสุดท้ายอสูรทั้งสองก็ตายทั้งคู่ นางตรีโลกมาวดีก็กลับสวรรค์

มนตรีจึงจอกบอกว่ดั่งเช่นพวกเราหมู่สุนัขจอกอยู่ด้วยกันอย่างนี้ก็ดีอยู่แล้วแต่สังขว
ทนก็ยังไม่ยอมเชื่อ สุกุลามนตรีจึงจอกอีกตัวจึงขอเล่านิทานบ้าง

5. นิทานเรื่องช้างสารประมาทมนุษย์จึงได้ความลำบาก

กาลครั้งหนึ่ง ในป่าชื่อพฤษธารณมีราชสีห์กับช้างเป็นเพื่อนกัน ราชสีห์ก้งวลในภัยของ
มนุษย์จึงชวนช้างสารไปอยู่ที่ป่าหิมพานต์ด้วยกัน แต่ช้างกลับไม่ไปด้วยเพราะประมาทว่ามนุษย์ตัว
เล็กจะทำอันตรายตนเองที่ตัวใหญ่กว่าได้อย่างไร และคิดว่าราชสีห์ฉลาดกลัวมนุษย์ ราชสีห์จึง
เดินทางไปป่าหิมพานต์ผู้เดียว ต่อมาพรานป่าก็มาพบช้างเข้าจึงไปแจ้งแด่พระราชา ๆ จึงจัดขบวน
ทหารมาจับไป ช้างจึงมีความทุกข์ยิ่งเพราะความประมาทของตน

ดังนั้นจึงควรที่จะฟังคำเตือนของเพื่อนบ้าง ดังสุนัขจอกที่มีควรไปฟังพาราชสีห์
เพราะอาจจะทำให้เดือดร้อนในภายหลังได้ แต่สังขวทนกลับไม่ฟังพาราชสีห์ไปอยู่ด้วยกับราชสีห์
ดังนั้น หมู่สุนัขจอกจึงมาอยู่เป็นบริวารของราชสีห์ เมื่อราชสีห์ล่าสัตว์ได้ก็กินแต่ดวงตาแล้วเอา
เนื้อที่เหลือให้แก่สุนัขจอก ต่อมานางราชสีห์เห็นว่าสุนัขจอกนั้นเป็นสัตว์เจ้าเล่ห์ ไม่ควรคบค้า
ด้วย นางราชสีห์จึงเล่านิทานทัดทานแก่ราชสีห์ฟัง

6. นิทานเรื่องกาหลอกกินลูกหงส์

กาลครั้งหนึ่ง ณ ต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่ง มีฝูงหงส์มาทำรังและออกไข่ไว้ กาเห็นก็อยากจะ
กินไข่ลูกอ่อนของหงส์จึงมาอยู่ใกล้ ๆ รังหงส์และทำอุบายว่าตนถือศีล กินลมเป็นอาหาร พวกหงส์
เชื่อจึงออกไปหาอาหารกันหมด กาได้โอกาสจึงแอบกินลูกหงส์ วันต่อมาพญาหงส์สั่งให้หงส์สี่ตัว
แอบดูจึงเห็นว่ากา กินลูกหงส์ จึงเข้าไปต่อว่า กาก็บินหนีไป

นิทานนี้ให้ข้อคิดว่า อย่าได้ไว้ใจใคร หากสุนัขจอกคิดไม่เชื่อราชสีห์ก็จะได้รับความ
ลำบาก แต่ราชสีห์ไม่เชื่อจึงว่าคิดว่าเป็นไร ราชสีห์ก็เลี้ยงดูสุนัขจอกเรื่อยมา

ต่อมาสุนัขจอกคิดไม่เชื่อเพราะอยากได้ลูกนางราชสีห์เป็นเมียจึงออกอุบายว่า สุนัข
จอกพาพวกมาอยู่กับราชสีห์ก็ถูกสัตว์อื่น ๆ ดูถูก ราชสีห์จึงสอนมนต์วิเศษแก่สุนัขจอก ทำให้
ราชสีห์เสื่อมฤทธิ์ ไม่สามารถหาอาหารได้ บริวารก็อดอยาก สุนัขจอกจึงยุยงให้ช้างไปฆ่าราชสีห์

เมื่อราชสีห์และนางราชสีห์ตาย สัตว์ทั้งนั้นก็เข้าไปหาลูกสาวราชสีห์จะแต่งงานด้วยและตั้งตัวเป็นใหญ่ ลูกราชสีห์เกลียดสัตว์ทั้งนั้นจึงแก้แค้นทำอุบายว่าจะให้ตายกับยายมาให้พรในงานแต่งงาน แล้วพวกราชสีห์ตายายก็มาฆ่าสัตว์ทั้งนั้นและบริวารตาย ด้วยเพราะสุนัขจิ้งจอกและราชสีห์ต่างคิดผิดทำให้ต้องสิ้นชีวิต

เมื่อมนตรีก่อนนิทานจบแต่พระยาปิศาจก็ไม่เชื่อ โขมดดาลพลวง มนตรีปิศาจอีกตนจึงเล่านิทานอุทาหรณ์ให้ฟัง

7. นิทานเรื่องนางกินรีสารอกไขให้ผัว

กาลครั้งหนึ่งนางกินรีอาศัยอยู่กับสามีอย่างมีความสุข จนนางกินรีท้อง ณ เวลานั้นในเมืองพาราณสีมีงานมหรสพสนุกสนาน นางกินรีอยากไปแต่ท้องแก่ ด้วยความรักภรรยา สามีจึงให้นางสารอกไขออกมาให้ตนกลืนไว้ในท้องก่อน ต่อมาเมื่อถึงวันครบกำหนดคลอด สามีก็ไม่สามารถคลอดฟองได้จึงเจ็บปวดจนตาย ทั้งนี้เป็นเพราะทำในสิ่งที่ผิดเพี้ยนวิสัย ดังเช่นพระยาปิศาจที่จะแต่งงานกับ มนุษย์มันไม่เหมาะสม เป็นเรื่องผิดประเพณี แต่พระยาปิศาจก็ยังไม่สนใจยังคงคิดดันที่จะแต่งงานกับนางมนุษย์ โขมดดาลพลวง มนตรีคนต่อไปจึงเล่านิทานอุทาหรณ์เพื่อเป็นเหตุผลในการทัดทาน

8. นิทานเรื่องท้าวธราบาลได้นางกินรีเป็นชายา

ท้าวธราบาล กษัตริย์เมืองพาราณสีเสด็จประพาสป่า พบพองกินรีจึงเก็บกลับมาบำรุงรักษา เมื่อครบกำหนดก็ฟักออกมาเป็นกินรี ท้าวธราบาลก็เลี้ยงดูจนอายุ 15 ปี นางกินรีมีความงามยิ่ง ท้าวธราบาลจึงเกิดรักใคร่ ได้อภิเษกกับนาง และสร้างปราสาทให้อยู่ ต่อมาวิชาธรชื่อ วิรุณมุคา มาเห็นนางก็เกิดหลงรักจึงแอบเข้าไปลักลอบได้เสียกับนางในปราสาท เมื่อท้าวธราบาลเข้ามาหานาง วิชาธรจึงฆ่าท้าวธราบาล แล้วพานางไปยังวิมานในป่าหิมพานต์

เหตุที่กษัตริย์ตายเพราะไปอยู่กินกับนางกินรีที่ต่างเผ่าพันธุ์กัน แต่พระยาปิศาจก็ไม่เชื่อ ใช้ให้โขมดดวงไฟพร มนตรีอีกคนไปพานางมา มนตรีปิศาจจึงขอเล่านิทานอุทาหรณ์ทัดทาน

9. นิทานเรื่องท้าวศรีชัยจับพญาหงส์

ท้าวศรีชัย เป็นกษัตริย์มีพระมเหสีชื่อนางเขมา วันหนึ่งนางสงสัยในความรักที่สามีมีให้ จึงให้สามีหาหงส์ทองมาขี่พาไปป่าหิมพานต์ ท้าวศรีชัยจึงให้เหล่าเสนาไปหาหงส์ทองมา พรานป่าจึงอาสาไปจับหงส์ทองมาให้ และจับหงส์มาได้ทั้งฝูง แต่พญาหงส์ขอร้องให้ปล่อยบรรดาบริวารของตนไปแล้วตนจะไปกับพรานป่าเอง เมื่อมาถึงเมืองท้าวศรีชัยและพระมเหสีก็ขึ้นขี่หงส์ เมื่อหงส์จะบินขึ้นฟ้าท้าวศรีชัยและพระมเหสีก็ตกลงมาตายทั้งคู่

ด้วยเพราะท้าวศรีชัยรักนางในทางที่ผิด ตามใจทุกอย่างจนลืมนึกถึงความถูกต้องทำให้ต้องมาจบชีวิตลงเช่นนี้ พระยาปีศาจได้ฟังก็ไม่เห็นด้วยกับนิทานของเหล่ามนตรี จึงเล่านิทานเพื่อแย้งเหตุผลและนิทานอุทาหรณ์ของเหล่ามนตรีปีศาจ

10. นิทานเรื่องท้าวสุทราชาได้นางกนิรีเป็นชายา

กาลครั้งหนึ่ง มีเมืองชื่อสุทธานิ มีเจ้าเมืองชื่อสุตะมหาราชขีบดี ต่อมากษัตริย์ได้ประพาศป่าและพบนางกนิรีชื่อจันทกนิรีซึ่งมีความงามมาก จึงให้พรานป่าไปจับมา แล้วพานางกลับไปอภิเษกด้วย ต่อมานางก็ท้องและเกิดออกมาเป็นไข ชาวเมืองต่างพากันโกรธแค้นเพราะคิดว่าเป็นโทษแก่บ้านเมืองจึงร่วมกันขับไล่ออกจากเมือง ท้าวสุทราชาจึงขอให้รอไขฟักก่อนจึงให้ออกไป ต่อมาเมื่อฟองฟัก ออกมาเป็นผู้ชาย ก็เกิดเหตุมหัศจรรย์ฝนแก้วเจ็ดประการตกทั่วเมือง ชาวเมืองต่างพากันดีใจขอรับให้ท้าวสุทราชาและโอรสครองราชย์ต่อไป ต่อมาเจ็ดวันนางจันทกนิรีก็ตาย เมื่อพระโอรสอายุได้เจ็ดปี ก็เกิดกลปพฤษขึ้นมาสืบทิด สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับบ้านเมือง

จากเรื่องที่พระยาปีศาจเล่าให้เหล่ามนตรีฟังทำให้พระยาปีศาจเชื่อว่าการที่ตนจะอยู่กินกับมนุษย์นั้นไม่ได้ผิดแปลก ย่อมมีเรื่องมหัศจรรย์เหมือนท้าวสุตะมหาราชกับนางกนิรี พระยาปีศาจจึงลงไปรับนางที่ในเรือ ได้พบกับวณรแสนรู้ที่ถือลูกกุญแจอยู่ วณรไม่ยอมส่งกุญแจให้ เพราะเห็นว่า ปีศาจกับมนุษย์จะอยู่กินด้วยกันนั้นไม่ถูกต้องตามประเพณี และให้ดูฤกษ์ยามเมื่อเห็นมีโชคจึงควรกระทำการ และวณรแสนรู้จึงเล่านิทานอุทาหรณ์ให้พระยาปีศาจฟัง

11. เรื่องท้าวรัตนราชได้นางในนางข้าง

กาลครั้งหนึ่งมีข้างเผือกชื่อ พระยาหัสดี เดินทางในป่ากับพ่อ พ่อก็สอนว่าหากจะสู้ศัตรูจนถึงที่สุดและช่วยญาติให้ดีจะมีชัย ต่อมาบิดาของข้างเผือกตาย พระยาข้างดำมาร้องทำเพื่อยึดโขลงและบริวารของข้างเผือก จึงเกิดการต่อสู้กัน ข้างเผือกพ่ายแพ้จึงหนีไปจนไปพบกับท้าวรัตนราช เจ้าเมืองนครรัตน์ ซึ่งมาประพาสป่า พระองค์จึงให้ความช่วยเหลือดูแลข้างเผือกจนแข็งแรงดี และถามถึงเรื่องเมื่อครั้งเก่าว่ามีใครได้สอนเรื่องยุทธวิธีการต่อสู้ให้ข้างเผือกบ้าง ข้างเผือกจึงนึกขึ้นมาได้ว่าบิดาเคยสอนเรื่องช่วยญาติในการต่อสู้ เมื่อพักจนหายดีแล้วก็ลาท้าวรัตนราชไปทำต่อสู้กับพญาช้างดำ ลูกันใต้เจดวันจนในที่สุดข้างเผือกก็ได้รับชัยชนะด้วยคำสอนเรื่องช่วยญาติของบิดา ข้างเผือกจึงมาตอบแทนบุญคุณท้าวรัตนราชด้วยการมอบนางที่อยู่โนงาให้ พระองค์จึงพานางกลับเมืองระหว่างทางได้พักผ่อนที่ใต้ต้นไทรใหญ่ซึ่งเป็นที่พักพิงของพระไทรเทพารักษ์ พระไทรเห็นความงามของนางก็หลงรักจึงลักพานางไป ท้าวรัตนราชตื่นมาเมื่อไม่พบนางก็เศร้าเสียใจจนตาย

วามรสนี้จึงทูลพระยาปีศาจมิให้ทำการโดยด่วน เพราะอาจจะเสียใจดังท้าวรัตนราชที่รักนางในนางข้างจนตาย พระยาปีศาจจึงกล่าวว่าเรื่องที่ดีมีมงคลก็มีแล้วพระยาปีศาจก็เล่าให้นิทานอุทาหรณ์ให้วามรสนี้ฟัง

12. นิทานเรื่องราชบุตรพระเจ้านมราชเรียนวิชาเดินบนน้ำได้

ณ กาลก่อน มีเมืองชื่อบูรณธานี เจ้าเมืองชื่อนมราช มีราชบุตรสองพระองค์ พระเชษฐาชื่อสิทธิ และพระชนิษฐาชื่อเทเวศร์ ทั้งสองพระองค์ลาพระบิดาไปเรียนศิลปศาสตร์กับอาจารย์ทศปาโมกข์ เมื่อเรียนจบจึงลาพระอาจารย์กลับบ้านเมือง ระหว่างทางต้องผ่านแม่น้ำใหญ่ พระชนิษฐาไปก่อนท่องมนต์เสียดังจึงลอยน้ำเพียงคอข้ามไป พระเชษฐาตามไปด้วยการท่องมนต์ในใจ จึงเดินข้ามน้ำไปได้โดยเครื่องทรงไม่เปียก เมื่อกลับไปถึงเมืองพระบิดาสวรรคต เสนามนตรีจึงอภิเษกให้สิทธิกุมารขึ้นครองราชย์

พระยาปีศาจจึงกล่าวแก่วามรสนี้ว่า “ที่เจียบดึกว่าเสียดัง” ดังพญาปีศาจกลับประลัย กระทำการมารับนางด้วยใจ และรักนางด้วยใจจริง หญิงชายรักกันย่อมเป็นเรื่องมงคล วามรสนี้จึงยอมส่งกุญแจให้ พญาปีศาจเข้าไปพบนางประภาพาล และขอนางไปเป็นมเหสีแต่นางยัง

ขัดข้องและบอกพญาปีศาจว่า นางนั้นพ่อแม่ก็ไม่มี ต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง เป็นคนเข็ญใจ อีกทั้งยังผิดชาติตระกูล ไม่เหมาะสมกัน นางจึงยกอ้านิทานให้พญาปีศาจฟัง

13. นิทานเรื่องท้าวติศราชขอลูกสาวติศเสนา

ท้าวติศราชต้องการได้นางเบญจศรี ลูกสาวติศเสนาเสนาจึงส่งนางไปเป็นมเหสี แต่นางเห็นว่าไม่เหมาะสมเพราะนางเป็นเพียงสามัญชน ตระกูลต่ำกว่ามากนัก ผู้คนจะว่าครหา และยังผิดจารีตประเพณี นางจึงยกนิทานอุทาหรณ์ให้ท้าวติศราชฟัง

14. นิทานเรื่องพระยาปักชีแต่งงานกับนางนกไผ่

พระยาปักชีผู้มีรูปโฉมงดงามและบริวารมากมาย เกิดชอบพอนางนกไผ่ จึงได้แต่งงานกัน แต่อยู่ด้วยกันก็ให้ทุกข์ร้อนรำคาญเคือง เพราะศักดิ์ตระกูลไม่เสมอกัน จึงพากันไปหานกยางให้ช่วยตัดสินให้ นกยางก็ว่าตระกูลไม่เหมาะสมกัน พระยาปักชีเป็นนกใหญ่ นางนกไผ่เป็นนกน้อย มารักกันย่อมอึดอัด พระยาปักชีกับนางนกไผ่จึงหย่ากัน

นางเบญจศรี ลูกสาวติศเสนา จึงทูลขอร้องท้าวติศราชว่าตนไม่อยากจะทุกข์ใจเช่นนางนกไผ่ ท้าวติศราช เห็นด้วยคล้อยตามจึงส่งนางคืนบิดา ฝ่ายนางประภาพาลเมื่อยกนิทานอุทาหรณ์มาอ้ากแล้วก็ขอร้องพญาปีศาจว่าตนไม่เหมาะสมกับพระยาปีศาจ ดังนิทานที่ยกมากล่าวพญาปีศาจ จึงอ้านิทานมากล่าวแก่นางว่าบ้างขอเล่านิทานให้นางฟังบ้างว่า “รักเที่ยงแท้เป็นมงคล”

15. นิทานเรื่องท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์ชื่อสุตรมิตรเป็นมเหสี

ท้าวพรหมทัตมีพระมเหสีชื่อนางสุขเทวี นางได้คบชู้จึงถูกประหาร ท้าวพรหมทัตไม่สบายใจจึงเสด็จประพาสป่า และได้หยุดพักที่ใต้ต้นไทรใหญ่ ซึ่งเป็นที่อยู่ของยักษ์สุตรมิตร ยักษ์สุตรมิตร โกรธมาก กล่าวหาว่าท้าวพรหมทัตรุกร้าเข้ามาในเขตตน ท้าวพรหมทัตจึงว่าท่านหลงทางมาไม่ทราบว่าเป็นเขตของผู้ใด และมีได้คิดจะทำหายบ้าอกหักและจะขอลาไป ยักษ์สุตรมิตรจึงให้ท้าวพรหมทัตตอบปริศนาก่อน หากตอบไม่ได้จะต้องตกเป็นเหยื่อแก่ยักษ์ แล้วยักษ์สุตรมิตรจึงทนายปัญหาเรื่องรักสืบสืบประการมีอะไรบ้าง ท้าวพรหมทัตตอบว่า แก่นั้นคือทวารทั้งเก้า รู้จัก

กันเองโดยไม่ต้องมีใครสอน รักสี่คือ รักตนเอง รักพ่อรักแม่ รักลูกรักเมีย และรักทรัพย์ ส่วนที่ฟังหนึ่งนั่นคือ ตัวเราเองเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง เมื่อทำพรหมทัตตอบแล้วยักษ์ก็เกิดศรัทธาในสติปัญญา จึงยกลูกสาวคือนางสุนันทิดาให้ทำพรหมทัต แล้วสั่งสอนให้ประพฤติตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ทำพรหมทัตจึงกลับเมืองครองรักกับนางสุนันทิดา

พระยาปีศาจจึงว่า ชายหญิงเกิดมาย่อมต้องรักกัน อย่าคิดถึงเรื่องชนชั้น ชาติตระกูลเลย ที่เราได้พบกันนั้นเป็นเพราะบุญเพสันนิวาส นางประภาพาลจึงยอมอภิเษกด้วยเข้าเมืองไปด้วย และชวนาวรรแสนรู้ไปด้วย

16. เรื่องทำวฤกษณูราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี

กล่าวถึงทำวฤกษณูราชเจ้าเมืองตรีนคร เสด็จประพาสป่าไปพบปราสาทของนางประภาพาล สอบถามจึงได้รู้ว่านางเป็นมเหสีของพญาปีศาจ ด้วยความงามของนางทำวฤกษณูราชจึงชักชวนนางไปอภิเษกด้วย นางทูลปฏิเสธด้วยนางมีสามีแล้ว แต่ทำวฤกษณูราชไม่เห็นด้วย เพราะนางเป็นมนุษย์มาอยู่ด้วยปีศาจเห็นเป็นการไม่ควร อีกทั้งนางก็เกรงว่าหากนางไปกับทำวฤกษณูราช พญาปีศาจจะติดตามไปทำลายบ้านเมือง ไฉนเลยมนุษย์จะอาจสู้ปีศาจได้ ทำวฤกษณูราชจึงว่า ขอนางอย่าเป็นกังวล เพราะจะเชิญพระดาบสผู้เป็นอาจารย์มาช่วยปกป้องบ้านเมือง ทั้งสองจึงกลับเมืองพร้อมด้วยวรวรรแสนรู้ของนางประภาพาล เมื่อมาถึงเมือง ทำวฤกษณูราชซึ่งอยู่เมืองโลทรนครผู้เป็นพระนัดดาของทำวฤกษณูราช ทราบข่าวว่าทำวฤกษณูราชไปลักพานางประภาพาล มเหสีของปีศาจมา จึงมาเดินทางมาเมืองตรีนครพร้อมด้วยเสนาทิ้งสี่ เพื่อทูลทัดทานทำวฤกษณูราช ด้วยเห็นว่าเป็นการไม่ควร จึงเล่านิทานอุทาหรณ์ให้ฟัง

17. นิทานเรื่องพญาครุฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น

กาลครั้งหนึ่งมีพญาครุฑอาศัยอยู่ในปราสาทสิมพลี มีบริวารหลายอย่างต่างพรรณ วันหนึ่งพญาครุฑเกิดผลัดขนทั้งตัว โดยไม่รักษารธรรมเนียมตามโบราณประเพณี ออกมาให้บริวารเห็น บริวารก็รู้ว่าพญาครุฑไปไหนไม่ได้ สัตว์ทั้งหลายเห็นก็ไม่เกรงกลัว

ด้วยเพราะพระยาครูทไม่ได้พิจารณาไตรตรองให้ดีก่อน จนทำให้บริวารขาดความนับถือ จึงต้องการให้ท้าวภษณูราช พิจารณาไตรตรองให้ถ้วนถี่ จากนั้นมนตรีชื่อทิพเสนาภิกษนิทานอุทาหรณ์ถวาย

18. นิทานเรื่องท้าวอาตุรถูกเนรเทศ

ท้าวอาตุรเสด็จประพาสป่าและพลสัตว์พลหลงทาง เกิดกระหายน้ำ เมื่อพบลำธารก็รีบกอบมาเสวยโดยไม่ได้อพิจารณาว่าในน้ำนั้นมีสรพิษน้อยอยู่ด้วย เมื่อเสด็จกลับมาถึงเมืองอสรพิษนั้นก็ค่อยเติบโตใหญ่ขึ้น ท้องจึงใหญ่ขึ้นเป็นท้องมาน ทำให้ถอยเต้านุภาพ มंत्रीทั้งปวงจึงเห็นว่าควรเนรเทศท้าวอาตุร เหตุว่าเสวยอะไรไม่พิจารณาให้ดีก่อน

ดังเช่นท้าวภษณูราชที่รับเอามเหสีของปีศาจมาเป็นมเหสีของตนนั้นดูมิชอบ จึงควรพิจารณาไตรตรองให้ดี จากนั้นพรหมเสนาจึงเล่านิทานอุทาหรณ์เปรียบเทียบให้ท้าวภษณูราชฟัง

19. นิทานเรื่องท้าวมายนต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ

ท้าวมายนต์เจ้าเมืองคุณคร ได้เสด็จประพาสป่าเจอซากโครงกระดูก ท้าวมายนต์จึงนำมาชุบชีวิตแล้วพาเข้าเมือง สอนศิลปศาสตร์วิเศษต่าง ๆ และตั้งให้เป็นเสนา มีอาญาสิทธิ์เป็นใหญ่กว่าท้าวพระยามหามंत्रीทั้งปวง แต่ในที่สุดเสนาบดีก็คิดร้ายด้วยการปลงพระชนม์ท้าวมายนต์เพื่อชิงราชสมบัติ

ดังนิทานนี้มนตรีจึงอยากให้ท้าวภษณูราชพิจารณาให้ดีก่อน ต่อมายุทธเสนามนตรีอีกคนจึงเล่านิทานอุทาหรณ์ถวายเป็นการทัดทานบ้าง

20. นิทานเรื่องท้าววิชัยหลงพระมเหสีจนถูกปลงพระชนม์

ท้าววิชัยมหาราชเจ้าเมืองพิชัยนคร ถูกภรรยาว่าจะมีนกอินทรีคาบหญิงนางหนึ่งมาเมื่อถึงเวลานั้นจึงให้เหล่าทหารหื้ออง จุดประทัด ยิงปืนใหญ่ นกอินทรีก็ปล่อยนางลงมาแล้วมาบินหนีไป ด้วยความมั่งคั่งของนางท้าววิชัยจึงรับนางเป็นมเหสี ต่อมาท้าววิชัยได้เสด็จประพาสป่า นางอยู่ที่วังแอบมีชู้กับเสนาบดีผู้ใหญ่ที่ได้รับแต่งตั้งให้รักษาเมือง นางกับเสนาบดีจึงปลงพระชนม์ท้าววิชัย แล้วชิงราชสมบัติ

เหตุเพราะท้าวพิชัยมิได้พิจารณาแต่งตั้งนางที่มีรู้จักชาติตระกูลมาเป็นอัคมเหสินนั้นจึงขอให้ ท้าวภานุราชนิพนธ์พิจารณาให้ดี มন্ত্রীคนอื่นจึงขอเล่าให้ท่านท้าวฟัง

21. นิทานเรื่องอำมาตย์ของท้าววิริยวัฒน์คิดขบถ

ท้าววิริยวัฒน์เจ้าเมืองวิจิตรนคร มีอำมาตย์ชื่อวิริยวัฒน์ซึ่งดูแลเมืองชายแดนต่อกับเมืองมาตังคนครของท้าวมาตังควิชัย วันหนึ่งท้าววิริยวัฒน์เสด็จประพาสป่า วิริยวัฒน์เป็นมนตรีที่คิดขบถจึงลอบส่งข่าวให้เจ้าเมืองมาตังคนครเพื่อมาตีเมืองวิจิตรนคร เมื่อท้าวมาตังควิชัยยกทัพมาจึงเข้าเมืองได้โดยสะดวกเพราะไม่มีใครปกป้อง ส่วนท้าววิริยวัฒน์รู้ว่าข้าศึกมาตีเมืองก็รีบยกไพร่พลกลับมาแต่จะเข้าปล้นเอาเมืองก็ไม่ได้เพราะท้าวมาตังควิชัยให้เอาสตรีภรรยาอำมาตย์มนตรีจำไว้ ท้าววิริยวัฒน์คิดจะถอยแต่วิริยวัฒน์มนตรีที่ขบถกลับชักจูงให้พระองค์ไคร่ครวญถึงพระเกียรติยศ ท้าววิริยวัฒน์จึงทรงยุทธหัตถีกับท้าวมาตังควิชัย จนขาดเศียรในสมรภูมินั้น

เพราะท้าววิริยวัฒน์ไม่พิจารณาให้ถี่ถ้วน และไว้ใจคนผิดทำให้ต้องมาสิ้นพระชนม์ เหล่ามนตรีจึงขอให้ ท้าวภานุราชนิพนธ์ ไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนก่อน

ท้าวภานุราชนิพนธ์ท้าวเทพราช พระนัดดาและมนตรีทั้งสี่ ท้าวเทพราชจึงพามนตรีกลับไป ฝ่ายท้าวภานุราชนิพนธ์ก็ได้ปรึกษากับดาบสชื่อโคดมมหาฤๅษี ซึ่งเป็นพระอาจารย์ เรื่องที่ไปน่านางประภาพาลภรรยาพญาปีศาจมาเป็นมเหสี พระดาบสจึงให้ท้าวภานุราชนิพนธ์พาบวงสรวงเทพารักษ์พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง ตามประเพณี ส่วนดาบสจะเสกทรายไปโปรยรอบ ๆ ตัวเมือง รวมถึงหัวเมืองต่าง ๆ ด้วย และทำยันต์ติดตามประตูเมือง เหล่าเทพารักษ์เมื่อได้รับการบวงสรวงก็ออกมาปกป้องบ้านเมือง

ส่วนพญาปีศาจก็กลับประลัยกลับจากประพาสป่ามาไม่เห็นนางประภาพาลก็ถามปีศาจที่เฝ้าอยู่ จึงได้ความว่าท้าวภานุราชนิพนธ์ เจ้าเมืองตรีนคร มาลักพานางประภาพาลไป จึงโกรธมากเรียกโขมดมนตรปีศาจทั้งสี่ตนมาสั่งการให้คุมไพร่พลปีศาจต่าง ๆ ไปตีเมืองตรีนครเพื่อชิงนางประภาพาลกลับคืนมาได้ โขมดทั้งสี่จึงสั่งบริวารซึ่งอยู่ในสังกัดของตนให้ออกไปรบ

ฝ่ายเทพารักษ์ที่รักษาเมืองตรีนคร เมื่อเห็นกองทัพปีศาจยกมาก็ส่งความมาบอกถึงพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง ได้จัดทัพออกไปรบเป็นอันมากเพื่อป้องกันนครโดยรอบ

ทัพปีศาจต่อสู้กับทัพเทพารักษ์ แต่ด้านทานอติฤทธิของเหล่าเทพารักษ์ไม่ได้ ทัพปีศาจจึงแตกพ่าย ทั้งถูกจับตัวไปจนหมดสิ้น พญาปีศาจโกรธยิ่งนัก จะออกไปทำศึกด้วยตนเอง แต่โฉมดมนตร์แย่งไว้และเล่านิทานอุทาหรณ์เปรียบเทียบถวาย โดยโฉมดมาดาเป็นผู้เล่านิทานทดแทนก่อน

22. นิทานเรื่องท้าวอำมฤกษ์นุราชสิ้นพระชนม์เพราะพระชายา

ในกาลก่อน มีเมืองหนึ่งชื่อไชยนคร พระมหากษัตริย์มีราชบุตรสองพระองค์คือ ท้าวอำมฤกษ์นุราช ส่วนอีกพระองค์ชื่อวริยกุมาร เมื่อพระมหากษัตริย์ทิวงคต ท้าวอำมฤกษ์นุราชได้เสวยราชเป็นกษัตริย์ ต่อมาพระองค์เสด็จประพาสป่าไปพบนางจันทรมาริ ชาติศุทร นางแพศยาหลวงของท้าวทุมราช ซึ่งแอบหนีโทษประหารมาด้วยความผิดมิได้อยู่งานเข้าเฝ้า เมื่อพบนางท้าวอำมฤกษ์นุราช ก็ให้รับนางมาเป็นอัครมเหสี นางจันทรมาริเป็นหญิงใจชั่วคิดกำจัดวริยกุมารกับเสนาบดีทั้งสี่ เพราะโกรธที่ถูกทดแทนไม่ให้ท้าวอำมฤกษ์นุราชรับตนเป็นมเหสี จึงไปบอกท้าวอำมฤกษ์นุราช ว่าวริยกุมารและเสนาสะสมไพร่พลไว้มากมาย เสนาบดีทั้งสี่จึงพาवริยกุมารออกไปอยู่ป่า ฝ่ายท้าวทุมราช เจ้าเมืองอุทธรเห็นว่าเสนาบดีผู้เข้มแข็งทั้งสี่ทั้งเมืองไปอยู่ป่า ทำให้เมืองอ่อนแอ จึงยกทัพมาล้อมเมือง ท้าวอำมฤกษ์นุราชให้อมาตย์หนุ่ม ๆ ไปรบก็พ่ายแพ้กลับมา พระองค์จึงออกไปทำยุทธหัตถีด้วยพระองค์เองจนขาดคอช้างในสนามรบ เมื่อเสนาบดีทั้งสี่ทราบเรื่องจึงยกทัพกลับมา ไปล้อมเมืองไว้ ท้าวทุมราชรู้เหล่าเสนาไม่ได้ก็พ่ายแพ้ไป เสนาทั้งสี่จึงไปจับนางจันทรมาริฆ่าเสีย แล้วแต่งช้างม้ารื้อพลไปรับวริยกุมารมาเป็นกษัตริย์

โฉมดมาดากล่าวว่า “สตรีย่อมเป็นอันตรายแก่บุรุษ” ทัพปีศาจของเราแพ้ท้าวฤกษ์นุราช มาแล้วจึงต้องการให้พระยาปีศาจตริตองให้ดีกว่าก่อนที่จะคิดทำการสู้รบ โชมดดาลพวงจึงเล่านิทานอุทาหรณ์ถวายอีกเรื่องหนึ่ง

23. นิทานเรื่องท้าวสุขุมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี

ณ เมืองสุทนต์มีพระราชเชื้อท้าวสุขุมหาราช มีอัครมเหสีชื่อบริเทวี วันหนึ่งท้าวสุขุมหาราช เสด็จประพาสอุทยาน มหายักษ์ตนหนึ่งแปลงกายเป็นสาวน้อยนั่งอยู่ริมทาง ท้าวสุขุมหาราชเกิดพิศواسักก็นำนางไปเป็นอัครมเหสี เหล่าเสนาภิกษุก็คัดค้านเพราะกลัวว่าจะเป็นยักษ์แปลงกายมาสินเสนาบดีจึงได้เล่านิทานถวาย

24. นิทานเรื่องท้าววิปัสสนะนรราชหลงลูกสาวใจ

ท้าววิปัสสนะนรราชเจ้าเมืองอรรคนครได้เสด็จออกประพาสป่า ครั้นมาถึงถ้ำมหาใจก็ได้พบกับลูกสาวใจอยู่ในถ้ำนั้น จึงสั่งให้นำตัวกลับมา เหล่าเสนาเกรงว่าจะเป็นพวกใจจึงคัดค้าน แต่ท้าววิปัสสนะนรราชไม่ฟังและรับนางมาเป็นมเหสี กาลต่อมานางคิดจะให้พ่อครองเมืองจึงออกอุบายให้คนส่งสาส์นมาบอกว่ามีข้าศึก ท้าววิปัสสนะนรราชจึงสั่งเสนาออกไปรบ ส่วนนางลูกสาวใจชวนท้าววิปัสสนะนรราชออกไปประพาสป่า ฝ่ายพวกใจชุมนุมอยู่ก็ลอบทำร้ายปลงพระชนม์ท้าววิปัสสนะนรราช แล้วยกบิดาตนเสวยราชสมบัติแทน

เสนาทูลว่าเพราะท้าววิปัสสนะนรราชหลงนางลูกใจ จึงไม่ได้พิจารณาไตร่ตรองให้ดี ดังเช่นพญาปีศาจจะรับนางนี้มาเป็นอัครมเหสีควรตรองให้ถี่ถ้วนก่อน แต่ท้าวสุขุมหาราชก็ไม่ฟังจึงรับนางมาเป็นอัครมเหสี ต่อมานางยักษ์ก็จับท้าวสุขุมหาราช และสาวสนมในวังรวมทั้งพลเมืองกินเป็นจำนวนมาก

โสมดดาลพลวงว่า พระองค์จะนำทัพไปรบนั้นไม่สมควร เพราะหากแพกลับมาก็จะเกิดความอับอาย เพียงเพราะหญิงนางเดียว แต่พระยาปีศาจหาได้กลัวอายไม่ เพราะพญาปีศาจเป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ โสมดดาลพลวงจึงเล่านิทานอุทาหรณ์เพื่อทัดทานอีกเรื่อง

25. นิทานเรื่องกระดูกแขวนคอ

ณ เมืองสังขนครมีพระราชเชื้อ วรณราช มีโอรสชื่อเจ้ารสกumar ๆ ได้เฝ้าทอพนันด่าลึงไปให้นางแพศยา ชื่อเสตกุมารี เมื่อไปหานางก็ได้สัญญาว่าหากนางตายก็จะตายตามนาง ต่อมาบุตรเศรษฐีชื่อเจ้านันทเสนก็ได้เฝ้าทอพนันด่าลึงไปให้นางเสตกุมารี และให้คำสัญญาว่าหากนางตายก็จะตายตามนางเช่นเดียวกัน ต่อมาเมื่อนางตาย เจ้ารสกumar มาทันทอนเผาจึงกระโดดเข้ากองไฟตามนางไป ส่วนเจ้านันทเสนมาหาเข้าไปเหลือเพียงกระดูกก็เอากระดูกนั้นมาห้อยคอเดินร้องไห้ด้วยความเสียใจ เดินทางไปจนพบพระดาบสจึงขอให้ช่วยชุบชีวิตโครงกระดูกให้ เมื่อชุบชีวิตขึ้นมากลายเป็นนางเสตกุมารีกับเจ้ารสกumar ทั้งสองรักกันและจะแต่งงานกัน เจ้านันทเสนจึงต่อนางเสตกุมารีว่าตนเป็นคนช่วย แต่นางเสตกุมารีบอกว่าเจ้านันทเสนไม่รักษาสัญญาไม่ตายตาม

นางไป แต่เจ้ารสุกรมารตายตามไปจึงจะแต่งกับเจ้ารสุกรมาร เจ้านันทเสนจึงเกิดความละอายทั้งแก่ดาบสและเทพารักษ์ทั้งปวง

พระยาปีศาจได้ฟังก็ยังคงยืนยันจะไปทำสงครามให้ได้ โขมดดวงไฟจึงเล่านิทานอุทาหรณ์ถวาย

26. นิทานเรื่องท้าวบรมราชหลงนางสุทธิเทวี

ท้าวบรมราชเจ้าเมืองบูรณะนคร มีพระอนุชานามว่าเจ้าสุริยกุมาร ซึ่งทรงแก้วกล้าอาจหาญเฉลิยวลาด และ ณ เมืองอุดมนคร นางสุทธิเทวีอัศวมเหสีของท้าวอุดมราชคบชู้กับมเหสีรเสนา จึงถูกสั่งให้จับไปประหาร นางรู้ข่าวจึงแอบหนีออกมาได้ก่อน แล้วไปอาศัยกับพรานป่า วันหนึ่งท้าวบรมราชเสด็จประพาสป่าได้พบนางกับนางไปเป็นอัศวมเหสี เจ้าสุริยกุมารจึงให้เสนาไปสืบจนได้ความว่านางเป็นอัศวมเหสีเมืองอุดมนครแต่เป็นชู้กับเสนาจึงถูกลงโทษแต่นางหนีมา ท้าวบรมราชก็ไม่ทรงเชื่ออนุชา นางสุทธิเทวีกลัวถูกจากกำจัดจากเจ้าสุริยกุมารและเสนาบดี จึงคิดอุบายหลอกท้าวบรมราชว่าเจ้าสุริยกุมารมาขอพบนาง พอท้าวบรมราชสืบความถามนางสนม ๆ ก็ตอบความเท็จเพราะได้ของมีค่าจากนางสุทธิเทวี ท้าวบรมราชหลงเชื่อ กริ้วมาก จึงให้นำเจ้าสุริยกุมารไปฆ่าเสีย เจ้าสุริยกุมารจึงออกจากวัง ด้วย “พี่น้องสองคนมิฟังกันแล้ว” ไปบวชอยู่ที่สี่หรรพตโดยมีไพร่พล และชาวเมืองตามไปสามส่วนอยู่เพียงส่วนหนึ่ง เมื่อเจ้าเมืองอุดมนครทราบว่านางสุทธิเทวีอยู่ที่เมืองนี้และเจ้าสุริยกุมารก็ไม่อยู่จึงยกกองทัพมาตีเมืองและทำยุทธหัตถีกัน ท้าวบรมราชขาดคอช้าง นางสุทธิเทวีถูกจับไปประหารพร้อมมเหสีรเสนาชายชู้ แต่ด้วยความเกรงอาณูภาพเจ้าอุดมนครจึงได้แต่งไพร่พลไปรับเจ้าสุริยกุมารมาครองเมือง และยอมตกเป็นเมืองขึ้น

โขมดดวงไฟพูดว่าพระองค์อย่าทรงเป็นเหมือนท้าวบรมราชเลย ที่รักนางจนพาตนเองและไพร่พลไปตายเปล่า แต่พระยาปีศาจก็ยึดมั่นคำเดิมเป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ จึงเกิดศึกระหว่างปีศาจกับเทพารักษ์ ฝ่ายปีศาจสู้ฤทธิ์ฤทธิ์ของเทพารักษ์รักษาเมืองไม่ได้จึงพ่ายแพ้ พระยาปีศาจและบริวารถูกจับมาสอบสวนโดยพระเสื่อเมืองเสด็จมาตัดสินโทษ ท้าวฤๅษณ์ราชทูตขอโทษพญาปีศาจที่ไปปลักนางประภาพาลมา พระยาปีศาจก็ยอมรับผิดและไม่ถือโกรธ พระเสื่อเมืองจึงยอมปล่อยพระยาปีศาจและบริวารอีกครั้งหนึ่งไปโดยพระยาปีศาจยอมเป็นเมืองขึ้นต่อพระเสื่อเมือง

ฝ่ายท้าวพาลราชได้ทราบข่าวว่าพระธิดาประภาพาลได้อภิเษกเป็นอัศวมเหสีของท้าว
กฤษณราช แห่งเมืองตรีนคร ก็โกรธว่าถูกดูหมิ่นพระเกียรติจึงปรึกษาเสนาอำมาตย์ คิทยกทัพจะไป
ตีเมืองตรีนครเพื่อชิงพระธิดาคืน อำมาตย์มนตรีมีเห็นด้วย ฤทธิวิชัยจึงเล่านิทานอุทาหรณ์ถวาย

27. นิทานเรื่องท้าวมาลัยราชกับท้าวอภิสงครามรบแย่งนกยูงกัน

ท้าวมาลัยราชเจ้าเมืองมาลัยนครเลี้ยงนกยูงไว้คู่หนึ่งนกยูงชอบไปหากินที่ป่าหิม
พานต์แล้วกลับมานอนที่หน้าสิงห์บัญชรทุกวัน ต่อมานกยูงทั้งสองหลงไปยังเมืองอภิกนคร ท้าว
อภิสงคราม ผู้เป็นเจ้าเมืองได้เห็นนกยูงก็ทรงเล็งใจไว้ เมื่อท้าวมาลัยทรงทราบว่านกยูงไปอยู่เมือง
อภิกนครก็โกรธนัก จึงแต่งทัพมาทำสงครามกับท้าวอภิสงครามเพื่อแย่งนกยูงคืน จนไพร่พลทั้ง
สองเมืองล้มตายลงเป็นจำนวนมาก ต่อมานกยูงก็บินกลับมายังมาลัยนคร

ด้วยพระมาลัยราชไม่พิจารณาให้ดีก่อนจึงพาไพร่พลไปตายเป็นจำนวนมาก ขอให้
พระองค์ ทรงตรัสรองให้ดีก่อน มন্ত্রীผู้หนึ่งชื่อฤทธิวิชัยจึงเล่านิทานอุทาหรณ์ถวาย

28. นิทานเรื่องท้าวโมรินทรหลงเชื่อนกสัตวา

ยังมีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าโมรินทรราช ครองเมืองโมรินทรนคร ทรง
เลี้ยงนกสัตวาแสนรู้ พุดจาภาษามนุษย์ได้ไว้ตัวหนึ่ง วันหนึ่งนกสัตวาบินไปถึงเมืองประจันต
ประเทศและได้เห็นเมืองประจันตด้วยสมบัติพัสถานมั่งคั่งสมบูรณ์ จึงมาทูลให้โมรินทรราชให้แต่ง
เรือสำเภาไปรบเอาเมืองประจันตประเทศ ท้าวโมรินทรราชก็ทรงเชื่อนกสัตวา แต่งเรือสำเภาพร้อม
สรรพาวุธออกเรือไปในหน้ามรสุมเรือก็อัปปาง ท้าวโมรินทรราชก็จมน้ำตายพร้อมไพร่พล

ด้วยเหตุกษัตริย์ที่ไม่พิจารณาให้ดี จึงทำให้พระองค์เองพร้อมไพร่พลมากมายไปตาย
กลางมหาสมุทร มন্ত্রীอีกคนหนึ่งชื่อฤทธิวิชัยเสนาจึงเล่านิทานอุทาหรณ์ถวาย

29. นิทานเรื่องท้าวเกลไยราชหลงเชื่อนกแขกเต้า

มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งชื่อท้าวเกลไยราช เจ้าเมืองจารุณราชธานี พระองค์ทรง
เลี้ยงนกแขกเต้าไว้ตัวหนึ่ง ฉลาดแสนรู้เจรจากษามนุษย์ เจ้านกชอบบินไปเที่ยวหากิน ณ ป่าหิม
พานต์ ท้าวเกลไยราชจึงถามถึงป่าหิมพานต์ นกแขกเต้าก็ทูลเรื่องป่าหิมพานต์ถวายว่ามีต้น

กัลปพฤกษ์ซึ่งเป็นต้นไม้วิเศษ เมื่อผู้สูงวัยกินผลเข้าไปจะกลับคืนเป็นหนุ่ม ท้าวเกลโดยราชต้องการไปป่าหิมพานต์ นักแซกเต้าจึงอาสาผ่านทาง ระหว่างทางก็ถูกเสือโคร่งจับไปกินเป็นอาหาร

เพราะเจ้าเมืองไม่พิจารณาให้ดี หลงเชื่อสัตว์เดรัจฉานจนเสียพระองค์ มন্ত্রীอีกคนชื่อมहुตรเสนา จึงขอเล่นิทานอุทาหรณ์ถวาย

30. นิทานเรื่องพรานหาปัญญามิได้

มีพรานป่าชื่อคชฤทกเข้าไปในป่าเห็นช้างพลายก็คิดจะยิงช้าง พรานมิได้พิจารณาจึงไปยืนใกล้จอมปลวกซึ่งมีอสรพิษอยู่เพื่อยิงจะช้าง เมื่อยิงช้าง ช้างก็ล้ม วันนั้นฝนตกพากลื่นพรานเข้ารูอสรพิษ ๆ โกรธที่นายพรานมาใกล้จึงกัดนายพรานตาย นายพรานก็ล้มทับงูพิษตาย เหตุเพราะความโกรธทำให้เกิดอันตรายถึงชีวิต

ด้วยมานะแห่งกษัตริย์ ท้าวพาลราชจึงไม่ฟังคำทัดทานของเหล่ามนตรี จัดทัพไปรบกับเมืองตรีนคร เมื่อไปถึงก็เข้าเมืองไม่ได้เพราะติดอยู่ ณ บริเวณทรายที่ตาบสปรอยไว้ เหล่าเทพารักษ์ พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง ก็ต่างปกป้องเมือง ด้วยการทำให้ไพร่พลของท้าวพาลราชเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก ท้าวพาลราชจึงเรียกเหล่ามนตรีมาหารือ เหล่ามนตรีให้ท้าวพาลราชส่งพระราชสาส์นเข้าไปยังเมืองตรีนคร ว่าพระองค์มาเยือนนางประภาพาลผู้เป็นธิดา เมื่อท้าวฤษณราชได้รับสาส์นนำมาให้นางประภาพาล ๆ จึงให้วานรแสนรู้ออกไปสอดแนมดูว่าเป็นท้าวพาลราชจริงหรือไม่ วานรแสนรู้ไปพบท้าวพาลราชจึงเล่าเรื่องของพระราชธิดาตั้งแต่ออกจากเมืองมาให้ท้าวพาลราชฟัง แล้วกลับเข้ามาทูลความจริงแต่พระธิดาประภาพาล ท้าวฤษณราชพร้อมด้วยนางประภาพาลจึงจัดแต่งขบวนไพร่พลอย่างสมพระเกียรติออกไปรับท้าวพาลราชเข้ามาในเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมืองก็จัดการให้เทพารักษ์รักษาไพร่พลของท้าวพาลราชให้หายจากอาการเจ็บป่วย พระเสื้อเมืองเล่าถึงความมีศุภสิริราชธรรมของท้าวฤษณราชให้แก่ท้าวพาลราชฟัง ท้าวพาลราชชื่นชมในความสามารถของท้าวฤษณราช ท้าวฤษณราชและท้าวพาลราชร่วมกันบวงสรวงพระเสื้อเมืองพระทรงเมืองและเทพารักษ์ แล้วจึงจัดพิธีอภิเษกท้าวฤษณราชและนางประภาพาล ท้าวพาลราชทำขวัญท้าวฤษณราชและนางประภาพาลด้วยแก้ว แหวน ผ้า ข้าวม้า ไพร่พล แล้วท้าวพาลราชก็ลากลับเมือง พระเสื้อเมืองและเทพารักษ์ก็ตามมาปกป้อง เมื่อมาถึงเมืองท้าวพาลราชก็แต่งเมืองรับท้าวฤษณราชและนางประภาพาล แต่งเครื่องบวงสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง เทพารักษ์ และทำขวัญท้าวฤษณราชและพระธิดาอีกครั้ง ท้าวพาลราชก็ตรัส

สอนทำวทฤษฎาราช ในเรื่องการเป็นกษัตริย์ที่ดี การครองตน ครองคน ครองงาน แล้วทำวทฤษฎาราชและนางประภาพาลก็เสด็จกลับเมือง เมื่อเสร็จกิจแล้ว พระฤๅษีโคดมซึ่งเป็นพระอาจารย์ก็เข้ามาลาไปอยู่ป่าหิมพานต์ ก่อนไปได้สั่งสอนให้ทำวทฤษฎาราชอยู่ในทศพิธาราชาธรรม ถือเอาความสัตย์เป็นมั่นคง จากนั้นจึงยกนิทานอุทาหรณ์มาสั่งสอน

31. นิทานเรื่องบุรุษถือสัตย์

บ้านแห่งหนึ่งในเมืองกลิงคราฐ มีครอบครัวเชียวใจครอบครัวหนึ่ง พ่อชื่อสุทนต์บุรุษ แม่ชื่อยาย กล่าพะ บุตรชายชื่อสัจบุรุษ สัจบุรุษเป็นคนที่ถือคำสัตย์ วันหนึ่งพ่อออกไปหาพื้นญภูษิกัดตาย เมื่อเวลาบ่ายแม่จึงให้สัจบุรุษไปตามหาพ่อ สัจบุรุษไปพบพ่อตายก็ตั้งคำสัจจาธิฐานว่า บิดามารดาท่านเป็นที่พึ่งที่มีคุณแก่ตน ถ้าเป็นสัตย์ดังนั้นก็ขอให้บิดากลับฟื้นขึ้นมา ณ บัดนี้เถิด บิดาของสัจบุรุษก็ฟื้นคืนมา ทั้งสองจึงพากันกลับบ้าน

เมื่อดาบสสั่งสอนทำวทฤษฎาราชแล้วก็ได้ลาไปยังป่าหิมพานต์ ทำวทฤษฎาราชปฏิบัติตามที่พระดาบสสั่งสอนทุกประการและบวงสรวงพระเสื้อเมืองพระทองเมืองเทพารักษ์เป็นประจำ รวมทั้ง เสียเคราะห์เมืองทุกปีมิได้ขาด ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล ข้าวปลาบริบูรณ์ เมืองออกก็เอาดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายทุกปี ทั้งเมืองตรินครและบรรดาเมืองขึ้นต่างก็เป็นสุขสำราญทุกเมื่อ

เนื้อความของปีศาจปรกณัมจบเพียงนี้

1. กลวิธีในการสร้าง

1.1 การนำเรื่อง การศึกษาการนำเรื่อง ศึกษา 2 ประเด็นคือ นิทานนำเรื่องและการเปิดเรื่อง ดังนี้

1.1.1 นิทานนำเรื่อง

ปีศาจปรกณัมของไทย เปิดเรื่องด้วยการบรรยายและพรรณนาให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่โดยกล่าวถึงเมืองจักรพรรดินคร กษัตริย์ผู้ครองเมืองมีชื่อว่า ทำวพาลราช ทรงมีพระธิดารูปโฉมงดงามพระองค์หนึ่งชื่อประภาพาล เหล่าเสนาอำมาตย์ได้สร้างปราสาทถวาย แต่ทำวพาลราชเมื่อประสาทแล้วเสร็จ ทำวพาลราชเสด็จหาย ปราสาทกลับพังลงมา เสนาอำมาตย์จึงร่วมประชุม

เพื่อสร้างประสาทขึ้นมาใหม่ ในที่สุดจึงสร้างปราสาทด้วยศิลา เพราะมีความมั่นคง การก่อสร้างพระประสาทแล้วเสร็จในอีกสองปีต่อมา วันหนึ่งท้าวพาลราชหลับฝันไปว่า พระราชมณเฑียรทูลน้ำท่วม โหรทำนายว่าอีก 7 วัน จะเกิดพายุใหญ่ น้ำท่วมพระนคร ท้าวพาลราชจึงให้สร้างเรือขนานขึ้น เพื่อให้ธิดาอยู่ในเรือนั้น แล้วจึงลั่นกลองแฉะให้ลิงแสนรู้เป็นผู้เก็บรักษาทุกแฉะไว้ เจ็ดวันต่อมา เกิดพายุใหญ่น้ำท่วมหนัก เรือพระธิดาประภาพาลลอยออกไปจนถึงเมืองภูตาลัยนคร อันเป็นเมืองของพระยาปีศาจชื่อกัลปประลัย ซึ่งมีมนตร์สี่คน คือ โขมดดาลพลวง โขมดมายา โขมดดาลหลง โขมดดงไฟره เจ้าแห่งปีศาจต้องการนางประภาพาลมาเป็นมเหสีแต่มนตร์ทั้งสี่คนกล่าวคัดค้าน ธรรมเนียมแต่โบราณกาลไม่ปรากฏมาก่อนด้วยผิวิสัยที่ภูตกับมนุษย์จะสมรสกัน จึงผลัดกันเล่นนิทานเพื่อยกเป็นอุทาหรณ์ประกอบ เป็นเหตุผลในการคัดค้าน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้เล่าจึงตัดเลือกนิทานที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการเล่ามาเป็นนิทานซ้อนเรื่องต่าง ๆ เพราะมนตร์ทั้ง 4 คน ต่างก็ผลัดเปลี่ยนกันยกเหตุผลมายืนยันถึงความไม่เหมาะสมที่ราชาปีศาจคือกัลปประลัยจะเสกสมรสกับนางมนุษย์

จากนั้นนิทานจึงนำไปสู่แนวคิดที่ว่ามนุษย์ควรเป็นคู่ครองของมนุษย์ โดยท้าวฤๅษณ์ราชมาพรากนางประภาพาลไปจากพญาปีศาจ โดยมีนิทานอุทาหรณ์แทรก ถึงความไม่เหมาะสมที่ ท้าวฤๅษณ์ราชจะมาแย่งชิงนางไปจากพญาปีศาจ และในที่สุดนิทานก็นำไปสู่จุดสุดท้ายของเรื่อง โดยพญาปีศาจต้องพ่ายแพ้แก่นมนุษย์และเสียนางประภาพาลให้แก่ท้าวฤๅษณ์ราชไป

อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตว่าชัยชนะของท้าวฤๅษณ์ราชนั้น มิได้เป็นเพราะความรู้ความสามารถของตนเอง แต่เป็นเพราะมีครูอาจารย์ที่ดี และได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองปกป้องภัยพาลจากเทพารักษ์ พระเสื้อเมือง และพระทรงเมือง ซึ่งเป็นผลมาจาก “การไหว้ดี พลีถูก” นั่นเอง

1.2 การเปิดเรื่อง

การศึกษาการเปิดเรื่องของนิทานซ้อนในปีศาจปรณัม ใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์การเปิดเรื่อง 3 ด้านคือ 1. กลวิธีการเปิดเรื่องด้วยนาฏการหรือการกระทำ (Action) ของตัวละครในเรื่อง กลวิธีการเปิดเรื่องโดยการสนทนา (Dialogue) และกลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายหรือการพรรณนา การวิเคราะห์เสนอเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 58 การเปิดเรื่องนิทานซ้อนในปีศาจปรณัม

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสัมพันธ์ของเรื่องกับเรื่อง
สุนัขจิ้งจอกปรึกษา กันจะอาศัยราชสีห์	อดีเต กาเล ในกาลก่อน ยังมีราชสีห์คู่หนึ่ง อยู่รัตน คูหาถ้ำแก้วผลึกแห่งหนึ่ง ราชสีห์ตัวนั้นย่อมมีกำลัง มหิมายิ่งนัก... (150)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง สุนัขจิ้งจอกปรึกษากันจะ อาศัยราชสีห์ ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการยกภาษาบาลีเกี่ยวกับ เวลามานำเรื่อง จากนั้นจึง บรรยายแนะนำตัวละคร และ ฉาก แล้วจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและ การกระทำของตัวละครที่มี ความสัมพันธ์กัน ไปจนจบ เรื่อง
วานรโลกตกต้นไม้ ตาย	ในกาลก่อน ยังมีจ้าวต้น หนึ่งใหญ่ไพศาล มี กิ่งก้านสาขาทั้งแปดทิศ ปริณทลุดุมหาจักรอัน รจนาและมีคณาพานรนับ ร้อยอยู่อาศัยในพฤกษา ฉิมพลีนั้น... (150)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง วานรโลกตกต้นไม้ตาย ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการพรรณนา ฉากให้ดูยิ่งใหญ่ จากนั้นจึง บรรยายแนะนำตัวละคร แล้ว ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ชายรักหญิงไม่สม ประสงค์โศกเศร้าตาย	อดีเต กาเล ในกาลก่อนมี บ้านแห่งหนึ่งชื่อว่าคาม ชนบท คนทั้งหลายอยู่ใน บ้านนั้นเป็นอันมาก ยังมี สตรีคนหนึ่งประกอบด้วย รูปโฉมโนมพรรณเป็นอัน มาก... (152)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ชายรักหญิงไม่สม ประสงค์โศกเศร้าตาย ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก แนะนำตัวละคร แล้วดำเนิน เรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นางตรีโลคมาวดี ทำลายพิธีสองอสูร	กาลก่อนยังมีอสูรสองตน พี่น้อง ผู้พี่ชื่อมิตสมุทะ ผู้ น้องชื่อมิตสมุทะทั้งสอง กระทำตะบะพิธีด้วยกัน... (153)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง นาง ตรีโลคมาวดีทำลายพิธีสองอสูรผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัว ละคร แล้วดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจน จบเรื่อง
ข้างสารประมาท มนุษย์จึงได้ความ ลำบาก	ในกาลก่อนยังมีป้าหนึ่ง ชื่อพุกษารณ ในป้านั้น มีราชสีห์ตัวหนึ่ง และมี ข้างสารตัวหนึ่งเป็นมิตร สหายกันกับราชสีห์... (153-154)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ข้า งสารประมาทมนุษย์จึงได้ความลำบาก ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายจาก แนะนำตัวละคร แล้วดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการกระทำ ของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไป จนจบเรื่อง
กาหลอกกินลูก หงส์	ข้าแต่ท่านผู้เป็นพญาพาล มฤคราชอันประเสริฐ โดย บุรพาจารย์เจ้ากล่าวว่ ยังมีพระไท่ใหญ่ต้นหนึ่ง ประกอบด้วยกิ่งก้าน สาขาพิศาล และมี ปริมณฑลฉายา เป็นมหา นิโครธใหญ่... (155-156)	การสนทนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง กา หลอกกินลูกหงส์ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย สนทนาของตัวละคร จากนั้นจึง พรรณนาจาก บรรยายตัวละคร แล้ว ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัวละคร ที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
นางกนิรสารอกไข ให้ผัว	อดีเต กาล ในกาลก่อน ยังมีนางกนิรกับกับสวามี ภรรยารักกัน ครั้นอยู่นาน มา ภรรยาครรภ์แก่... (160)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง นาง กนิรสารอกไขให้ผัว ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วย การบรรยาย แนะนำตัวละคร แล้ว ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของตัวละคร ที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ท้าวธราบาล ได้นางกนิรี เป็นชายา	เมื่อกาลก่อนโพ้น ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามกรท้าวธราบาล เสวยสิริสมบัติและมีบริวารเสนาข้าทหารในพาราณสีกรุงไกร ... (161-162)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าวธราบาลได้นางกนิรีเป็นชายา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ท้าวทศวิชัย จับพญาหงส์ ขึ้น	ในอดีตกาลก่อนยังมีกษัตริย์สวัสดิ์ภูวนัย ทรงนามท้าวทศวิชัย ฤทธิไกรยิ่งเทวา มีพระมเหสี นามเทวีชื่อเขมา... (163)	การบรรยาย พรรณนา(เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์ขึ้น ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายฉาก พฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง
ท้าวสุทราษ ได้นางกนิรี เป็นชายา	อดีตกาล กาลก่อนโพ้น มีพาราชื่อสุตธาณี ท่านท้าวเจ้าเมืองเรืองศรี ชื่อสุตะมหาราช ธิบดี มีองค์อัศรมเหสี ชื่อปดีราชกัลยา... (167)	การบรรยาย พรรณนา(เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าวสุทราษได้นางกนิรีเป็นชายา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายฉาก พฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง
ท้าวรัตนราช ได้นางใน งาช้าง	กาลก่อนยังมี พระยาหัตถิ เผือกผ่องผิวพรรณ อยู่ป่าหิมพานต์โพ้น ป่าใหญ่โน้นเนนานครัน บิดาพา	การบรรยาย พรรณนา(เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าวรัตนราชได้นางในงาช้าง ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและ

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	จรรจล เทียวอรัญมาข้า นาน... (169)		การกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง
ราชบุตรพระเจ้า มัทราสเรียนวิชา เดินบนน้ำได้	กาลก่อนโพ้นมา มีพารา นคร บวรเลิศล้ำ ชื่อบุรุษ ธานี เจ้าเมืองเรืองศรี มี ชื่อมัทราส มีนุชนาฏสอง องค์ พี่โหมยชื่อสิทธิ นามน้องนี้ชื่อเทเวศร์... (174)	การบรรยาย พรรณนา (เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่องราชบุตรพระเจ้ามัทราสเรียนวิชาเดินบนน้ำได้ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายฉากและแนะนำตัวละครจากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง
ท้าวติศราขอลูก สาวติศเสนา	มีแต่หลังก่อนมา กษัตรา พระองค์หนึ่ง อันปรากฏ ชื่อว่า มหาดิศ ราช เรือง ศรี เสวยราชสมบัติรู้จี่ ใน เมืองเรืองศรี กาลุดิตินคร พารา... (177)	การบรรยาย พรรณนา (เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวติศราขอลูกสาวติศเสนา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง
พระยาปักซี แต่งงานกับนกได้	อดีตแต่กาลก่อนยังมี พระยาปักซี ตัวหนึ่งนั้น ใหญ่โตพรรณราย เจริญ งามยิ่งนักทั่วทั้งกาย บริวารได้ห้าร้อยนกใหญ่ น้อยมากเหลือ หลาย ปักซีผู้เป็นนาย ขอนาง นกได้มาเป็นเมีย ... (197)	การบรรยาย พรรณนา (เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง พระยาปักซีแต่งงานกับนกได้ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ท้าวพรหมหัตถ์ได้ลูกสาวยักษ์สุตรมิตรเป็นมเหสี	แต่ปางหลังยังมีมหา กษัตริย์ ผ่านสมบัติเป็น บรมสุชา นามท้าว พรหมหัตถ์ราชา ทรง มหาอำนาจพรั่งเรื่อง เสวยสมบัติวัฒนา อนันต์อเนกาเลื่อม เหลือ... (181)	การบรรยาย พรรณนา (เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าวพรหมหัตถ์ได้ลูกสาวยักษ์สุตรมิตรเป็นมเหสี ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง
ท้าวทศพรราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี	เมื่อนั้นยังมีพระยาบวร ทรงพระนามอนุสร ชื่อทศพรราชราชา ได้ เสวยราชย์ในพารา ชื่อ ตรึงหา นครบรรณานี้... (187)	การบรรยาย พรรณนา (เป็นร้อยกรอง)	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าวทศพรราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง โดยแต่งเป็นร้อยกรอง
พระยาครูฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น	กาลก่อนยังมีพระยา ครูฑตัวหนึ่งมีหมา อยู่ ในปราสาทลิมพลี ประกอบด้วยบิรवार หลายอย่างต่างพรรณ ... (191)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง พระยาครูฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิค การเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ท้าวอาตุรฤก เนรเทศ	แต่โบราณก่อนมา ยังมี พระมหากษัตริย์พระองค์ หนึ่งทรงพระนามว่าท้าว อาตุรราช เธอเสด็จไป ประพาส มฤคาในป่า พลัดรีพลทั้งปวงสิ้น... (192)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าว อาตุรฤกเนรเทศ ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรม และการกระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
ท้าวมายันต์ เลี้ยงอำมาตย์ ทรยศ	ในกาลก่อน ยังมีพระ มหา กษัตริย์เจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อว่าท้าวมา ยันต์ ได้เสวยราชสมบัติใน เมืองดูลนคร... (193)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าว มายันต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบ เรื่อง
ท้าววิชัยหลง มเหสีจนถูก ปลงพระชนม	กาลก่อนยังมีพระ มหา กษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรง พระนามท้าววิชัยมหาราช ได้เสวยราชสมบัติในเมือง พิชัยนคร... (194)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง ท้าว มายันต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบ เรื่อง
อำมาตย์ของ ท้าว วิริยา ยันต์คิดขบถ	ในกาลก่อนยังมีพระ มหา กษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรง พระนามว่าท้าววิริยายันต์ มหาราช ได้เสวยราชสมบัติ ในเมืองวิจิตนคร... (195)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทานเรื่อง อำมาตย์ของท้าววิริยายันต์คิดขบถ ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่อง ด้วยการบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์ กันไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ท้าวอัมฤชณู ราชสิ้นพระชนม เพราะพระชายา	ในกาลก่อนยังมีเมืองหนึ่ง ชื่อไชยนคร พระมหากษัตริย์เจ้าเมือง นั้นทิวศต ท่านมีราชบุตร สองพระองค์ ๗ ผู้พี่นั้นชื่อ เจ้าอมฤตยกุมาร พระองค์ผู้น้องนั้นทรงพระ นามชื่อวิริยกุมาร... (210)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวอัมฤชณูราชสิ้น พระชนมเพราะพระชายา ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละครและฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
ท้าวสุขุมหาราชจะ รับนางยักษ์แปลง ไปเป็นมเหสี	ณ กาลก่อนยังมีเมืองหนึ่ง ชื่อสุชนคร มี พระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อท้าวสุ ฆมาราช เสวยราชสมบัติ ณ เมืองนั้น... (214)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวสุขุมหาราชจะรับนาง ยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี ผู้เล่า เปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก และแนะนำตัวละคร จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ท้าววิปัสสนะนรราช หลงลูกสาวโจร	ยังมีพระมหากษัตริย์องค์ หนึ่ง ทรงพระนามชื่อท้าว วิปัสสนะนรราช ได้เสวย ราชสมบัติในเมือง อรรคนคร... (216)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าววิปัสสนะนรราชหลงลูก สาวโจร ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และ ฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
กระดุกแขวนคอ	ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อท้าว วรุณราช ได้เสวยราช สมบัติในเมืองสังขนคร ท่านมีพระราชโอรสองค์ หนึ่ง ชื่อว่าเจ้ารสุมาร... (220)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง กระดุกแขวนคอ ผู้เล่าเปิด เรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละคร และฉาก จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ท้าวบรมราชหลง นางสุทธิเทวี	ยังมีพระมหากษัตริย์องค์ หนึ่ง ทรงพระนามชื่อท้าว บรมราช เสวยราชสมบัติ ณ เมืองบุระนคร น้องชาย องค์หนึ่งทรงพระนามชื่อ เจ้าสุริยกุมาร... (225)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวบรมราชหลงนางสุทธิ เทวี ผู้เล่าเปิดเรื่อง ด้วยการบรรยายแนะนำตัว ละคร และฉาก จากนั้นจึง ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย พฤติกรรมและการกระทำของ ตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กัน ไปจนจบเรื่อง
ท้าวมาลัยราชกับ ท้าวอิทธิสงคราม รบแย่งนกยูงกัน	กาลก่อนยังมีพระมหา กษัตริย์พระองค์หนึ่งทรง พระนามว่าท้าวมาลัยราช เสวยราชสมบัติในเมือง มาลัยนคร... (242)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวมาลัยราชกับท้าว อิทธิสงครามรบแย่งนกยูงกัน ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ท้าวโมลินทรหลง เชื่อนกสัตวา	ยังมีพระมหากษัตริย์องค์ หนึ่ง ทรงพระนามโมริน ทรราช เสวยราชสมบัติใน เมืองโมรินทร นคร... (243)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวโมลินทรหลงเชื่อนก สัตวา ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และ ฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
ท้าวเกลโดยราช หลงเชื่อนกแขก เต้า	ในบรรพบุรุษ ยังมี พระมหากษัตริย์พระองค์ หนึ่งชื่อท้าว เกลโดยราช เสวยราชสมบัติในเมือง จารุณราชธานี... (244)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง ท้าวเกลโดยราชหลงเชื่อนก แขกเต้า ผู้เล่าเปิดเรื่องด้วยการ บรรยายแนะนำตัวละคร และ ฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วย การบรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
พรานหาปัญญา มิได้	ยังมีพรานป่าคนหนึ่ง ชื่อชวลุก วันหนึ่งพราน เที่ยวไปในป่าเห็น ช้างพลายใหญ่ ก็ขึ้นหน้า ไม้เพื่อจะยิงช้าง...(245)	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง พรานหาปัญญามิได้ ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย แนะนำตัวละคร และฉาก จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ บรรยายพฤติกรรมและการ กระทำของตัวละครที่มีความ สัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง
บุรุษถือสัตย์	ยังมีบ้านแห่งหนึ่งชื่อ ประจันตประเทศ บ้านนั้น อยู่แดนเมืองกลิงค ราชู ในบ้านนั้นมีบุรุษสตรีผิว เผือกกับบุตรคนหนึ่ง สาม	การบรรยาย พรรณนา	จากข้อความเริ่มต้นในนิทาน เรื่อง พรานหาปัญญามิได้ ผู้ เล่าเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย ฉาก และแนะนำตัวละคร จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยการ

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	ข้อความ (หน้า)	เทคนิคการเปิดเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	คนเป็นคนเซียวใจ... (257)		บรรยายพฤติกรรมและการกระทำของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันไปจนจบเรื่อง

การเปิดเรื่องในปี่สาจปรกณัมเกือบทั้งหมดใช้เทคนิคการบรรยายพรรณนาเปิดตัวละครตลอดจนลักษณะนิสัย บรรยายฉากซึ่งเป็นสถานที่เกิดเหตุ จากนั้นจึงดำเนินเรื่องไปตามโครงเรื่องของเรื่องนั้น ๆ มีเรื่องหนึ่ง คือนิทานเรื่องที่ 6 กาหลอกกินลูกหงส์ ที่เปิดเรื่องด้วยการสนทนา ซึ่งผู้เล่าให้ตัวละครเล่านิทานอุทาหรณ์ให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งฟัง โดยขึ้นต้นข้อความว่า “ข้าแต่ท่านผู้เป็นพญาพาลมฤคธาอันประเสริฐ โดยบูรพาจารย์เจ้ากล่าววว่า...”

มีข้อที่น่าสังเกตว่าผู้เล่าเรื่องจะเริ่มต้นการบรรยาย พรรณนา ด้วยภาษาคลาย ๆ กันอยู่หลายเรื่อง โดยใช้ว่า “ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนาม...เสวยราชสมบัติในเมือง...” ทั้งนี้ก็เป็นลักษณะของการเปิดเรื่องในนิทานโดยทั่ว ๆ ไป หรืออาจจะเป็นการปรับเปลี่ยนของผู้รวมรวมและเรียบเรียงปี่สาจปรกณัมที่ต้องการให้นิทานดูเป็นชุดเดียวกัน

อีกประการหนึ่ง คือ การใช้รูปแบบการเขียนในปี่สาจปรกณัม มีการบรรยายด้วยรูปแบบร้อยกรอง แต่ไม่ผู้เคร่งครัดฉันทลักษณ์นัก ซึ่งไม่ปรากฏในนทุกปรกณัม และปี่กษปกรณัม

1.2 การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องนับเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง อาจจะตั้งโดยให้สอดคล้องกับเนื้อหาต่าง ๆ ในเรื่อง หรือตั้งโดยใช้สำนวนไทยก็ได้ โดยชื่อเรื่องจะต้องพิจารณาถึงเจตนาหรือ อารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนว่าเป็นไปในลักษณะใด ทั้งนี้อาจตั้งชื่อเรื่องจากใจความสำคัญหรือประโยคใจความสำคัญ และคลุมเรื่องทั้งหมดเอาไว้ ชื่อเรื่องอาจเป็นคำกลุ่มคำหรือประโยคก็ได้ ในนิทานชั้นของปี่สาจปรกณัม มีการตั้งชื่อเรื่อง ดังนี้

1.2.1. การตั้งชื่อเป็นประโยค สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราว เนื้อหาสาระได้ และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง จากนิทานชั้นทั้งหมด 31 เรื่อง มีการตั้งชื่อเป็นประโยค จำนวน 30 เรื่อง โดยนำเสนอเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 59 การตั้งชื่อเรื่องเป็นประโยคในปี่สาขปกรณัม

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
1	สุนัขจิ้งจอกปรึกษากันจะอาศัยราชสีห์	สุนัขจิ้งจอกปรึกษากันจะอาศัยราชสีห์ เพื่ออาศัยเหยื่อจากราชสีห์ที่กินเฉพาะตาเหลือซากทิ้งไว้
2	วานรโลกตกต้นไม้ตาย	ความโลภต้องการอาหารทำให้ลิงต้องตกต้นไม้ตาย
3	ชายรักหญิงไม่สมประสงค์โคกเศร้าตาย	ชายผู้ไม่สมหวังในรักต้องตรอมใจตาย
4	นางศรีโศคนาวดี ทำลายพิธีสองอสูร	พระอินทร์ให้สาวสวรรค์ชื่อนางศรีโศคนาวดีมาทำลายตบะที่กำลังแก้ตัวของสองอสูร เพราะอาจจะเป็นภัย
5	ช้างสารประมาทมนุษย์จึงได้ความลำบาก	ช้างสารไม่เชื่อในคำเตือนของราชสีห์และประมาทมนุษย์ว่าตัวเล็กกว่าจึงถูกมนุษย์จับไปจึงได้รับความลำบาก
6	กาหลอกกินลูกหงส์	กาหลอกฝูงหงส์ว่าน่าเพี้ยนตบะ เมื่อหงส์เผลอจึงจับลูกหงส์กิน
7	นางกนิรีสำรอกไข่ให้ผัว	นางกนิรีโกธคลอด สำรอกไข่ฝากท้องผัว เมื่อถึงเวลาคลอดผัวต้องตาย เพราะผิดเพศ
8	ท้าวธราบาลได้นางกนิรีเป็นชายา	ท้าวธราบาลไปเก็บฟองมาปักเป็นนางกนิรี แต่ต้องตายเพราะขี้ของนางกนิรี
9	ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์ขี่	ด้วยความรักมเหสี ท้าวทศวิชัยจึงจับพญาหงส์มาขี่กันจึงต้องตายด้วยทำเหตุวิปริต
10	ท้าวสุทราขได้นางกนิรีเป็นชายา	ท้าวสุทราขจับนางกนิรีมาได้ จึงอภิเษกกับนางจนมีบุตรซึ่งมีบุญบารมีมาก
11	ท้าวรัตนราชได้นางในนางช้าง	ท้าวรัตนราชแนะนำช้างเผือกจนมีชัยในการชนช้าง จึงได้นางในนางช้างมา แต่พระไท่รถลักนางไป ท้าวรัตนราชโคกเศร้ายิ่งนัก จนตรอมใจตาย
12	ราชบุตรพระเจ้ามัทราสเรียนวิชาเดินบนน้ำได้	ราชบุตรพระเจ้ามัทราสเรียนวิชาเดินบนน้ำได้ องค์พี่ท่องมนต์ในใจเดินบนน้ำได้ ส่วนองค์น้องท่องมนต์ออกเสียงจึงลอยได้แค่คอ

ตารางที่ 59 (ต่อ)

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
13	ท้าวติศราขอลูกสาวติศเสนา	ท้าวติศราขพึงใจนางเบญจศรีลูกสาวติศเสนา จึงขอมาเป็นมเหสี
14	พระยาปักซีแต่งงานกับนกไ้	พระยาปักซีแต่งงานกับนกไ้ แต่อยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นสุขเพราะต่างเฝ้าพันธุ์
15	ท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สูตรมิตรเป็นมเหสี	ท้าวพรหมทัตตอบปัญหาธรรมได้จึงได้ลูกสาวยักษ์สูตรมิตรมาเป็นมเหสี
16	ท้าวฤๅษณราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี	เมื่อท้าวท้าวฤๅษณราชพบนางประภาพาลที่ในป่าจึงรับนางมาเป็นมเหสีแม้ว่านางจะพูดทักท้วงว่ามีสามีแล้วก็ตาม
17	พระยาครุฑพลัดชนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น	เมื่อพระยาครุฑพลัดชน ไม่สามารถบินไปแห่งใดได้ สัตว์ทั้งหลายจึงไม่เกรงกลัว
18	ท้าวอาศุรถูกเนรเทศ	ท้าวอาศุรดื่มน้ำพร้อมอสรพิษลงไป เมื่ออสรพิษเติบโตในท้อง ท้าวอาศุรก็เสื่อมเดชานุภาพจึงถูกเนรเทศ
19	ท้าวมายันต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ	ท้าวมายันต์ชุบชีวิตโคธฐิมาเป็นชาย จึงสอนศิลปวิทยาให้ ในที่สุดก็ถูกฆ่าตายเพื่อชิงราชสมบัติ
20	ท้าววิชัยหลงมเหสีจนถูกปลงพระชนม	ท้าววิชัยช่วยนางจากกรงเล็บนกอินทรีที่บินมา อภิเษกนางเป็นมเหสี แต่นางกลับมีชู้กับมนตรี ร่วมกันฆ่าท้าววิชัยเพื่อชิงราชสมบัติ
21	อำมาตย์ของท้าววิริยยันต์คิดขบถ	ท้าววิริยยันต์เชื่อใจอำมาตย์ทรยศ ที่เป็นไส้ศึกให้ต่างเมืองยกทัพมาตีเมืองและฆ่าท้าววิริยยันต์ตาย
22	ท้าวอำมฤๅษณราชสิ้นพระชนมเพราะพระชายา	ท้าวอำมฤๅษณราชหลงจันทร์กุมารีหญิงศูทร จนทำให้ท้าวฤๅษราช มาตีชิงเมืองและฆ่าท้าวอำมฤๅษณราชสิ้นพระชนม์ แต่เสนาทั้งสี่มาตีชิงเมืองคืนได้
23	ท้าวสุขมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี	ท้าวสุขมหาราชหลงนางยักษ์แปลงอภิเษกด้วย จึงถูกจับกิน พร้อมด้วยสนมนางใน เสนาประชาชาษฎร์
24	ท้าววิปัสสนะนรราชหลงลูกสาวโจร	ท้าววิปัสสนะนรราชรับลูกสาวโจรมาอภิเษก นางจึงร่วมกับบิดาฆ่าท้าววิปัสสนะนรราชชิงราชสมบัติ
26	ท้าวบรมราชหลงนางสุทธิเทวี	ท้าวบรมราชหลงนางสุทธิเทวี มเหสีท้าวอุดมราชที่หนีมา ท้าวอุดมราชยกทัพมาฆ่าตายทั้งคู่

ตารางที่ 59 (ต่อ)

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
27	ท้าวมาลัยราชกับท้าวอภิสงครามรบ แย่งนกยูงกัน	ท้าวมาลัยราชยกทัพไปรบกับท้าวอภิสงครามเพื่อนำ นกยูงของพระองค์คืนกลับมา ทำให้ผู้คนทั้งสองฝ่าย เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก
28	ท้าวโมรินทร์หลงเชื่อนกสัตวา	ท้าวโมรินทร์หลงเชื่อนกสัตวา ยกกองทัพเรือจะไปยึด เมืองในประจันตประเทศ เรืออัปปางเสียชีวิตทั้งหมด
29	ท้าวเกลไยราชหลงเชื่อนกแขกเต้า	ท้าวเกลไยราชหลงเชื่อนกแขกเต้าให้นำไปป่าหิม พานต์ ระหว่างทางจึงถูกเสือจับกินเสียในป่า
30	พรานหาปัญญามีได้	พรานจะยิงช้าง หลบอยู่หลังจอมปลวกที่มีอสรพิษอยู่ ข้างใน เมื่อยิงช้างล้มลง อสรพิษออกมากัดพรานตาย พรานล้มลงทับอสรพิษตาย
31	บุรุษถือสัตย์	บิดาสัจบุรุษถูกอสรพิษกัดตาย สัจบุรุษจึงตั้งใจถึงคำ สัตย์ บิดาจึงฟื้นขึ้นมา

1.2.2 การตั้งชื่อเป็นสำนวน สำนวน คือ ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมา
ช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่น แฝงอยู่ เช่น สอนจะขอให้ว่ายน้ำ รำ
ไม่ดีโทษปี่โทษกลอง ซึ่งสอดคล้องกับกาณยานาคพันธุ (2513 : คำนำ) ซึ่งกล่าวถึงสำนวนว่า คำพูด
เป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมาแต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ การตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวน โดย
สำนวนนั้นสอดคล้องกับพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องเพื่อยกเป็นอุทาหรณ์ จากนิทานข้อ
ทั้งหมด 31 เรื่อง มีการตั้งชื่อสำนวน จำนวน 1 เรื่อง และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง สรุป
เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 60 การตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวนในปีศาจปรณัม

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
25	กระดุกแขวนคอ	จากพจนานุกรม ฉบับมติชน (2547: 24) ให้ ความหมายสำนวน “กระดุกแขวนคอ” ว่ามาจาก สำนวน “เนื้อไม่ได้กิน หนังไม่ได้รองนั่ง เอากระดุก แขวนคอ หมายถึง “เรื่องเดือดร้อนเป็นภาระ ทั้งๆ ที่ ไม่ใช่เรื่องของตัวเอง” จากนิทานข้อเรื่องนี้ กล่าว ถึงนันทเสนบุตรเศรษฐี นำกระดุกนางเสตกุมารี

ตารางที่ 60 (ต่อ)

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
		แขวนคอด้วยความรัก เมื่อพบญาติ ๆ ทำพิธีชุบชีวิต จากกระดูก กลับมีเจ้ารสุมารมีชีวิตคืนมาพร้อมกับ นาง และนางก็เลือกจะอยู่กับเจ้ารสุมารเพราะยอม ตายไปด้วยกัน

การตั้งชื่อเรื่องในปี่สาขปกรณัมของไทย เป็นการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้ประโยคใจความสำคัญ จำนวน 30 เรื่อง และเป็นสำนวนจำนวน 1 เรื่อง โดยไม่มีการตั้งชื่อเป็นวลี เนื่องจากนิทานที่นำมา ชื่อนเพื่อแยกเป็นอุทาหรณ์นั้น เป็นนิทานขนาดสั้น และมักจะมีโครงเรื่องเดียว ชื่อเรื่องที่ตั้งจึงเป็น ใจความสำคัญที่มีความสัมพันธ์ครอบคลุมเนื้อเรื่องทั้งหมด โดยมีชื่อตัวละครเอกที่อยู่ในนิทาน ชื่อนเรื่องนั้นเป็นผู้กระทำกริยาหรือพฤติกรรมที่ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำเป็นเยี่ยงอย่าง และผล ของการกระทำนั้นเป็นอย่างไร เช่น ทำวทศวิชัยจับพญาหงส์ขี้ ในนิทานชื่อนเรื่องที่ 9 ตัวละครเอก คือทำวทศวิชัย พฤติกรรมคือการจับพญาหงส์มาขี้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพราะหงส์เป็น สัตว์ตระกูลสูงไม่ควรที่มนุษย์จะจับมาขี้ เมื่อทำวทศวิชัยและพระมเหสีทรงขี้จึงต้องตาย ด้วยเป็น เหตุวิปริตที่ไม่ควรกระทำ และนิทานชื่อนเรื่องนี้ก็จะโยงไปถึงวัตถุประสงค์ของผู้เล่าว่า ต้องการจะ ทัดทานการกระทำอันไม่เหมาะสม ผิดประเพณีวิสัยของพญาปี่สาขกัลปประลัยที่จะมีเมียเป็น มนุษย์ นั่นเอง

นอกจากนั้น จากการศึกษาปี่สาขปกรณัมยังพบการตั้งชื่อต่าง ๆ ที่น่าสนใจดังนี้

1. การตั้งชื่อเมืองและเจ้าเมืองหรือกษัตริย์

จากการศึกษาปี่สาขปกรณัมของไทยพบการใช้ภาษาที่น่าสนใจคือการตั้งชื่อเมืองและ ชื่อเจ้าเมือง แม้จะเป็นเรื่องสมมติ แต่ปี่สาขปกรณัมก็ให้ความสำคัญกับการตั้งชื่อซึ่งเป็นวิสา มานยนามได้เหมาะสม จากนิทานโครงเรื่อง และนิทานชื่อนพบการตั้งชื่อเมืองและชื่อเจ้าเมือง นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 61 การตั้งชื่อเมืองและเจ้าเมืองหรือกษัตริย์ในปีสาจปรกณัม

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	การตั้งชื่อ	
		เจ้าเมือง, กษัตริย์	เมือง
-	นิทานนำเรื่อง	พาลราช	จักรพรรดิ
-		กัลปประลัย	ภูดาลัย
1	สุนัขจิ้งจอกปรึกษากันจะอาศัยราชสีห์	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
2	วานรโลกตกต้นไม้	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
3	ชายรักหญิงไม่สมประสงค์โคกเศร้าตาย	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
4	นางตรีโลกมาดี ทำลายพิธีสองอสูร	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
5	ข้าสสารประมาทมนุษย์จึงได้ความลำบาก	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
6	กาหลอกกินลูกหงส์	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
7	นางกินรีสำรอกไข่ให้ผัว	ไม่ปรากฏ	พารานสี
8	ท้าวธราบาลได้นางกินรีเป็นชายา	ธราบาล	พารานสี
9	ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์	ทศวิชัย	ไม่ปรากฏ
10	ท้าวสุตราชได้นางกินรีเป็นชายา	สุตราช	สุตธานี
11	ท้าวรัตนราชได้นางในนางข้าง	รัตนราช	นครรัตน์
12	พระราชบุตรพระเจ้ามัทราชเรียนวิชาเดินบนน้ำได้	มัทราช	บุรัมธานี
13	ท้าวดิศราชขอลูกสาวดิศเสนา	ดิศราช	กาลูดีตินคร
14	พระยาปักขีแต่งงานกับนกได้	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
15	ท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สุตรมิตรเป็นมเหสี	พรหมทัต	โกสัยนคร
16	ท้าวกฤษณราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี	กฤษณราช	ตรีนคร
17	พระยาครุฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
18	ท้าวอาตุรถูกเนรเทศ	อาตุร	ไม่ปรากฏ
19	ท้าวมายันต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ	มายันต์	ดูลนคร
20	ท้าววิชัยหลงมเหสีจนถูกปลงพระชนม	วิชัย	พิชัยนคร
21	อำมาตย์ของท้าววิริยยันต์คิดขบถ	วิริยยันต์	วิชิตนคร
		มาตังควิชัย	มาตังคนคร

ตารางที่ 61 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	ชื่อเรื่อง	การตั้งชื่อ	
22	ทำวอำมฤทษณูราชสิ้นพระชนมเพราะพระชฌายา	วิชัยนุราช	ไชยนคร
		ทุมราช	ประทุมนคร
		รุทรราช	รุทรนคร
23	ทำวสุขุมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี	สุขุมหาราช	สุขุมนคร
24	ทำววิปัสสนะนรราชหลงลูกสาวใจ	วิปัสสนะนรราช	อรรคนคร
25	กระดุกแขวนคอ	วรุณราช	สังขนคร
26	ทำวบรมราชหลงนางสุทิตีเหว	บรมราช	บุระนคร
		อุดมราช	อุดมนคร
27	ทำวมาลัยราชกับทำวอิทธิสงครามรบแย่งนกยูงกัน	มาลัยราช	มาลัยนคร
		อิทธิสงคราม	อิทธินคร
28	ทำวโมรินทรหลงเชื่อนกสัตวา	โมรินทรราช	โมรินทรนคร
29	ทำวเกไลยราชหลงเชื่อนกแขกเต้า	เกไลยราช	จารุณราชธานี
30	พราหมณ์ปัญญามีได้	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
31	บุรุษถือสัตย์	กลิ้งครุฑ	ไม่ปรากฏ

จากตารางแสดงให้เห็นว่าในปีศักราชของไทย ปรากฏชื่อเมือง และชื่อเจ้าเมืองหรือกษัตริย์จำนวน 29 แห่ง แสดงให้เห็นถึงเนื้อหาสาระที่เป็นเรื่องของเจ้าเมืองหรือกษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ กุสุมา รัชสมัย (2547:26) กล่าวถึงการตั้งชื่อตัวละครว่า “จะเห็นได้ว่าบางครั้งผู้เล่านิทานมีเจตนาจะสื่อความหมายของเรื่องผ่านชื่อเหล่านั้นด้วย” หากพิจารณาการตั้งชื่อในปีศักราชมาแล้วโดยส่วนใหญ่มีได้เป็นไปในลักษณะดังกล่าว นั้น จะมีชื่อที่สื่อความหมายและมีความสอดคล้องจะมีเพียงชื่อเมืองของทำวพาลราช คือเมืองจักรพรรดินคร และ ทำวกลปประลัย แห่งเมืองภูดาไล

คำว่า “จักรพรรดิ” เป็น ภาษาบาลี มาจากคำว่า “จกฺวตฺติ” คือจักรพรรดิผู้ปกครองทวีปทั้ง 4 ในความเชื่อของพระพุทธศาสนา เป็นผู้รักษาศีล เป็นธรรมราชา ปกครองด้วยทศพิธราชธรรม ซึ่งสอดคล้องกับพระจริยาวัตรของ “ทำวพาลราช” กษัตริย์ผู้ครองจักรพรรดินคร ดังความว่า “สมเด็จพระพาลราชนั้น ประกอบ ด้วยพระปรีชาทางทศพิธราชธรรม ทรงพระกรุณาแก่ประชา

ราษฎรทั้งปวง โปรดให้ลดส่วยสัดพิกัด อากรขนอนน้ำละหารแก่คนทั้งหลายนั้น เอาแต่พอดี” (ปีศาจปรกรณัม, 2506: 144)

คำว่า “กัลปประลัย” เป็นชื่อของพญาปีศาจ จะเห็นได้ว่าชื่อนี้มีความเหมาะสมยิ่ง คำว่า “ประลัย” จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 711) “ประลัย” หมายถึง : น. ความตาย, ความฉิบหาย, ความบั่น, ความย่อยยับไป. (ส. ปรลย; ป. ปลย). “กัลป” หมายถึง กัลป-, กัลป์ : [กัณละปะ-, กัณ] น. กัป, อายุของโลกตั้งแต่เมื่อพระพรหมสร้างเสร็จจนถึงเวลาที่ไฟประลัยกัลป์ล้างโลก ซึ่งได้แก่ช่วงเวลากลางวัน วันหนึ่งของพระพรหม คือ ๑,๐๐๐ มหายุค (เท่ากับ ๔,๓๒๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีมนุษย์) เมื่อสิ้นกัลป์ พระอิศวรจะล้างโลกด้วยไฟประลัยกัลป์ โลกจะไร้สิ่งมีชีวิตและอยู่ในความมืดมจนถึงรุ่งเช้าของวันใหม่ แล้วพระพรหมก็จะสร้างโลกเป็นการขึ้นต้นกัลป์ใหม่ โลกจะถูกสร้างและถูกทำลายเช่นนี้สลับกันตลอดอายุของพระพรหม ทั้งนี้ ตามคติของพราหมณ์, บางทีใช้เข้าคู่กับคำ กัป เช่น ชั่วกับชั่วกัลป์ นานนับกับกัลป์พุทธันดร. (ส.; ป. กปป). (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 108) ชื่อของพญาปีศาจจึงหมายถึง “ผู้สร้างความย่อยยับนานชั่วกัปกัลป์” ส่วนชื่อเมือง “ภูดาลัย” ก็มีความชัดเจนว่าเป็นเมืองแห่งปีศาจ เพราะเกิดจากคำว่า “ภูต + อาลัย” ซึ่งหมายถึง “ที่อยู่แห่งภูตผีปีศาจ” นั่นเอง

สำหรับชื่ออื่น ๆ นั้นไม่ได้มีความหมายสอดคล้องกับเนื้อหา เป็นเพียงนามสมมติที่สร้างขึ้นเท่านั้น แต่มีชื่อที่น่าสนใจคือ มีชื่อเจ้าเมืองหรือกษัตริย์ที่เป็นชื่อเดียวกันหรือสอดคล้องกันกับชื่อเมือง ถึง 13 คูชื่อ คือ ท้าวสุทธราช – สุทธธานี, ท้าวรัตนราช – นครรัตน์, ท้าววิชัย – พิชัยนคร, ท้าวมาตังควิชัย – มาตังคนคร, ท้าววิชัยนุราช – ไชยนคร, ท้าวทุมราช – ประทุมนคร, ท้าวรุทราช – รุทนคร, ท้าวสุขุมหาราช – สุขนคร, ท้าวบรมราช – บุระนคร, ท้าวอุดมราช – อุดมนคร, ท้าวมาลัยราช – มาลัยนคร, ท้าวอิทธิสงคราม – อิทธิ นคร และท้าวโมรินทราช – โมรินทนคร นอกจากนั้นยังมีชื่อเมืองหรือชื่อกษัตริย์ที่มักพบในนิทานเสมอ ๆ คือ ท้าวพรหมทัต หรือเมืองพาราณสี ส่วนชื่ออื่น ๆ นั้น จะเป็นสมมตินามทั้งสิ้น

2. การตั้งชื่อเสนาอำมาตย์มนตรีและนางสนม

เสนาอำมาตย์ หรือมนตรีในเรื่องปีศาจปรกรณัม มีบทบาทหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการคัดค้าน หรือทัดทานการกระทำของผู้เป็นนายที่ตนเห็นว่ากระทำไม่เหมาะสมไม่ควร ส่วนนางแพศยาหลวงมีเพียงเรื่องเดียว และมีบทบาทเพียงบาง

คนเท่านั้น การตั้งชื่ออำมาตย์มนตรีและนางแพศยาหลวงในปีศาจปรกณัม นับเป็นศิลปะอีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา และเป็นเรื่องที่น่าสังเกตว่า อำมาตย์มนตรีของใครก็ตามที่ปรากฏในเรื่องนั้น มักจะมี 4 คน ตน หรือตัว ดั่งนำเสนอการวิเคราะห์เป็นตาราง ต่อไปนี้

ตารางที่ 62 การตั้งชื่อเสนาอำมาตย์มนตรีและนางสนมในปีศาจปรกณัม

สังกัด	ชื่อเสนาอำมาตย์ มंत्री	ความหมาย
พญาปีศาจกัลปประลัย	โหมดดาลพลวง โหมดมายา โหมดดาลหลวง โหมดดวงไพโร	โหมด (ชะ-โหมด) เป็นผีชนิดหนึ่ง มาจากภาษาเขมร "โหมจ" แปลว่าผีทั่วไป พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 217) อธิบายว่าผีโหมดจัดอยู่ในพวกผีกระสือหรือผีโพง เห็นเป็นดวงไฟลอยวูบวาบไปมาในเวลากลางคืน (เช่นจากนิยาย เพชรพระอุมา) พอเข้าไปใกล้ก็หายไป วิทยาศาสตร์อธิบายว่าเป็นแก๊สมีเทนที่เกิดจากซากพืชและสัตว์ที่เน่าเปื่อยผุพัง การตั้งชื่อมนตรีปีศาจว่า "โหมด" จึงสอดคล้องกับเรื่องเป็นอย่างดีส่วนชื่อหลังคำว่าโหมดทั้งสี่ตนนั้น มิได้เกี่ยวข้องกับสาระของเรื่อง เพียงแต่ต้องการแบ่งแยกให้เป็นแต่ละตนเท่านั้น มंत्रीทั้งสี่ของพญาสุนัขจึงจอกจะมีคำนำหน้าว่า "สุ" ทุกตัว ทั้งนี้เพื่อให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับคำว่า "สุนัข" นั่นเอง ส่วนคำตามหลังนั้น ไม่มีความหมายสอดคล้องกับเรื่อง
สังขวทัน (พญาสุนัขจึงจอก)	สุนัขัง สุมุคา สุตรมิตรา สุกุลลา	
ท้าวเทพราช (พระนัดดาท้าวภุชงค์ ราช)	ทิพเสนา พรหมเสนา ยุทธเสนา อากาศเสนา	การตั้งชื่อเสนาทั้งสี่ของท้าวเทพราชไม่ได้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับเรื่อง แต่พิจารณาจากคำก่อนคำว่า "เสนา" แล้ว อาจจะเป็นตำแหน่งหน้าที่ของงานที่ตำแหน่งนั้น ๆ ดูแลรับผิดชอบก็เป็นได้
ท้าวอำมฤกษ์นุราช	อินทรวเสนา รัตนเสนา ประหารเสนา เพชรเสนา	ชื่อทั้งสี่นี้เป็นเสนาของท้าวอำมฤกษ์นุราช ที่มีฝีมือเข้มแข็ง แต่ไม่ได้มีบทบาทเป็นรายบุคคล ในนิทานชั้นเรื่องที่ 22 เรื่องท้าวอำมฤกษ์นุราชสิ้นพระชนม์เพราะพระชายา ใช้คำว่าเสนา

ตารางที่ 62 (ต่อ)

สังกัด	ชื่อเสนาอำมาตย์ มন্ত্রী	ความหมาย
ท้าวทุมวราช	นางสุทริกุมารี ขาดิภษัตริย์	ทั้งสี่เสมอ
	นางเบญจกุมารี ขาดิพราหมณ์	ทั้งสี่เป็นนางแพศยาหลวง ซึ่งชื่อไม่ได้มี
	นางมิตรกุมารี ขาดิแพศย์	ความสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง และผู้ที่มี
	นางจันทกุมารี ขาดิสุท(ศูท)	บทบาทมีเพียงคนเดียวคือนางจันทกุมารี
ท้าวพาลวราช (มีเสนา 2 ชุด)	เสนาชุดที่ 1 จิตรวิชัย	สัญชาติศูท
	ฤทธิวิชัย	ชื่อของเสนาทั้งสองชุดของท้าวพาลวราช ไม่มี
	กาลวิชัย	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องเป็นเพียงนาม
	อุตริวิชัย	สมมติเท่านั้น หากจะสันนิษฐานว่าชื่อสัมพันธ์
	เสนาชุดที่ 2 ฤทธิวิชัยเสนา	กับหน้าที่การทำงานในการกำกับและความ
	อรุณวิชัยเสนา	รับผิดชอบก็ไม่สามารถระบุได้
	อุตริวิชัยเสนา	โดยเสนาชุดที่ 1 นั้น ปรากฏในตอน ต้นของ
	มบุตรเสนา	นิทาน เป็นผู้กราบทูลแสดงความคิดเห็นแต่
		ท้าวพาลวราชว่าจะสร้างปราสาทด้วยวัสดุใดดี
		ส่วนเสนาในชุดที่ 2 นั้น ปรากฏในตอน ท้าย
		เรื่อง โดยเป็นผู้เล่านิทานทดแทนท้าวพาลวราชที่
		จะยกทัพไปชิงพระราชธิดาประภาพาลคืนมา
		จากท้าวทุมวราช ซึ่งทั้งสองชุด มีชื่อเสนาซ้ำ
		สองชื่อคือ ฤทธิวิชัย และอุตริวิชัย

กุสุมา รัชมนณี (2547: 26-28) ให้ข้อสังเกตว่าการตั้งชื่อตัวละครในนิทาน มี 4 ประเภท โดยสรุปคือ **ประเภทที่ 1** ผู้แต่งสร้างตัวละครให้เป็นตัวแทนของบุคคล สัตว์ ฯลฯ กลุ่มหนึ่ง โดยเลือกหยิบลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งที่น่าจะเป็นจุดเด่นของบุคคล สัตว์ ฯลฯ กลุ่มนั้นขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญ ตัวละครประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องมีชื่อ เช่น กระต่ายตัวหนึ่ง (วิ่งเร็ว) ราชสีห์ตัวหนึ่ง (น่าเกรงขาม) เป็นต้น **ประเภทที่ 2** ผู้แต่งกำหนดชื่อตัวละครเพื่อให้น่าสนใจมากขึ้นและเพื่อชวนเชื่อว่าพฤติกรรมในเรื่องเกิดขึ้นแล้วในอดีต เพราะมีชื่อบุคคล ฯลฯ ที่อ้างถึง **ประเภทที่ 3** ผู้แต่งกำหนดชื่อตัวละครโดยบ่งบอกอุปนิสัยหรือนิสัยไว้ในชื่อ นั้น ๆ ด้วย เช่น กระต่ายชื่อล้มพะกวรรณะ (ล้มพะ = ห้อย, กวรรณ = หู) คือ เจ้าหูห้อย นั่นเอง **ประเภทที่ 4** ผู้แต่งกำหนดชื่อตัวละครให้มีความหมายสัมพันธ์เนื้อเรื่องด้วย

จากการวิเคราะห์ชื่อตัวละครในปีศาจปรกณ์ของไทย มิได้เป็นไปตามข้อสังเกตสี่ประการของกุสุมา รัชสมัยนี้ นัก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะนิทานซ้อนมีขนาดสั้น จึงไม่จำเป็นต้องระบุคุณลักษณะ อุปนิสัยใจคอให้ปรากฏในชื่อตัวละครก็เป็นได้

1.3 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน

ปีศาจปรกณ์มีนิทานย่อย ๆ ทั้งสิ้นจำนวน 31 เรื่อง กุสุมา รัชสมัย (2547) ศึกษาพบว่า มีตรงกับภาษาลาวเพียงเรื่องเดียว ส่วนมัททกปรกณ์ ซึ่งไม่มีฉบับในไทยนั้น มีนิทานซึ่งพบในมัททกปรกณ์ฉบับภาษาสันสกฤตและภาษาลาว ไปปรากฏในปีศาจปรกณ์ของไทยเรื่องหนึ่ง คือ นางกินรี สำนอกไขให้ผัวกิน

ปีศาจปรกณ์ของไทย จึงมีวิวัฒนาการของนิทานเป็นของตนเอง และมีความน่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อความชัดเจนจะนำเสนอการวิเคราะห์ กลวิธีการเล่านิทานซ้อนนิทานเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 63 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานในปีศาจปรกณ์

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
ท้าวพาลราชครองเมืองจักรพรรดินคร มีราชบุตรีนามประภาพาล		
พระองค์ฝันว่าราชชนกเทียรทูต		
จนถึงบาดาล โหรทำนายว่าน้ำจะ		
ท่วมเมือง ท้าวพาลราชจึงสร้างเรือ		
ขนาน ให้พระธิดาเสด็จลงเรือปิด		
ประตูดัดชิดโดยมีลิงแสนรู้ถือกุญแจ		
เมื่อครบ 7 วัน เกิดพายุกระหน่ำ น้ำ		
ท่วม เรือขนานจึงลอยไปถึงเมือง		
ปีศาจ ชื่อ ภูดาลัยนครของท้าว		
กัลปประลัย พระยาปีศาจ ต้องการ		
ได้นางประภาพาลเป็นมเหสี แต่เหล่า		
อำมาตย์ทั้ง 4 ต่างทัดทาน ยกเป็น		
นิทานธรรม ด้วยเห็นว่าผิดวิสัยที่		
ปีศาจจะมีเมียเป็นมนุษย์		

ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้นชั้นที่ 1	นิทานชั้นชั้นที่ 2
	1. สุนัขจิ้งจอกปรึกษากันจะ อาศัย ราชสีห์	2. วานรโลกตกต้นไม้ตาย 3. ชายรักหญิงไม่สม ประสงค์ 4. นางตรีโลคมาวดีทำลาย พิธีสองอสูร (สมุทร : เล่า) 5. ช้างสารประมาทมนุษย์ จึงได้ลำบาก (สุกุล : เล่า)
	สังข์ทนต์ไม่เชื่อพาบวิวารไป ฟังพาราซสีห์ นางพญาราซสีห์ ทัดทานด้วยผิดประเพณี ต่างชาติตระกูล จึงเล่นนิทาน อุทาหรณ์	6. กาหลอกกินลูกหงส์ (นางราชสีห์ : เล่า)
	พระยาราซสีห์ไม่เชื่อนางและ ยังได้สอนมนต์ให้สังข์ทนต์ด้วย มนต์ที่พญาราซสีห์จึงเลื่อม ราชสีห์ผิวเมียจึงตายตามกัน ไปและคิดจะเอาลูกของพญา ราชสีห์เป็นเมีย นางจึงลงให้ ราชสีห์มาฆ่าตายทั้งนายทั้ง บ่าว	
ทำวกลับประลัยไม่ฟัง มนตรีทั้ง สี่จึงเล่นนิทานอุทาหรณ์ทัดทาน		

ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้นชั้นที่ 1	นิทานชั้นชั้นที่ 2
	7. นางกนิรีสํารอกไขให้ผัว (โหมด ดาดพลวง: เล่า)	
	8. ท้าวธราบาลได้นางกนิรีเป็น ชายา (โหมดดาดพลวง : เล่า)	
	9. ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์ (โหมดดวงไพร : เล่า)	
พญาปีศาจไม่ฟังคำทัดทาน จึงเล่า นิทานว่ามีมนุษย์ก็เคยเป็นผัวเมีย กับเดียรรณ		
	10. ท้าวสุตราชได้นางกนิรีเป็น ชายา (ท้าวกลับประลัย : เล่า)	
จากนั้นจึงลงไปรับนางประภาพาล ในเรือนาน วานรที่ถือกุญแจไม่ให้ เพราะผิดท่วงที ทำหุนหัน และเล่า นิทานแต่พญาปีศาจ		
	11. ท้าวรัตนราชได้นางในนางข้าง (วานร : เล่า)	
ท้าวกลับประลัยจึงเล่านิทานแก่		
	12. ราชบุตรพระเจ้ามัทราส เรียนวิชาเดินบนน้ำได้ (ท้าว กลับประลัย : เล่า)	
วานรจึงส่งกุญแจให้พญาปีศาจ ๆ จะนำนางไปอภิเษก นางประภา พาลแย้งเรื่องผิดประเพณีและเล่า นิทานอุทาหรณ์ถวาย		

ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
	13. ท้าวดิศราชขอลูกสาวดิศ เสนา (นางประภาพาล : เล่า) กล่าวถึงนางเบญจศรีลูกดิศ เสนาปฏิเสธท้าวดิศราชด้วย ศักดิ์ตระกูลต่ำกว่า แล้วเล่า นิทานเป็นอุทาหรณ์	14. พระยาปักซี่แต่งงาน กับนกไข่ (นางเบญจศรี : เล่า)
ท้าวกัลปประลัย เล่านิทานแย้งว่า มีรักที่ต่างตระกูลกัน	ท้าวดิศราชเห็นชอบจึงคืน นางแก่บิดา	
นางประภาพาลยอมเป็นมเหสี พญาปีศาจจึงเนรมิตประสาทให้ อยู่ในป่ากับวานรแสนรู้ที่ดูแลนาง มา	15. ท้าวพรหมทัตได้ลูกสาว ยักษ์ชื่อสุตรมิตรเป็นมเหสี	
16. ท้าวกฤษณราชได้นางประภา พาลเป็นมเหสี ท้าวกฤษณราช ครองเมืองตรีนคร เสด็จประพาส ป่า มาพบประสาทของนางประภา พาล ท้าวกฤษณราชต้องการนาง ไปเป็นมเหสี นางคัดค้าน ท้าวกฤษณราช เกลี้ยกล่อมจน นางโอนอ่อน		

ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
ตามไปยังเมืองตรีนคร พร้อม วานรแสนรู้ แต่ท้าวเทพพรราช ครองเมืองโลทนคร ผู้มีศักดิ์เป็น หลานและมนตรีสี่คนจึงทูล คัดค้านเป็นนิทานอุทาหรณ์	17. พระยาครุฑพลัดชนให้สัตว์ ทั้งหลายเห็น (ท้าวเทพพรราช : เล่า) 18. ท้าวอาศุรถูกเนรเทศ (ทิพ เสนา : เล่า) 19. ท้าวมายนต์เลี้ยงอำมาตย์ ทรยศ (พรหมเสนา : เล่า) 20. ท้าววิชัยหลงพระมเหสีจน ถูกปลงพระชนม์ (ยุทธเสนา : เล่า) 21. อำมาตย์ของท้าววิริยา ยันต์คิดขบถ (อากาศเสนา : เล่า)	ท้าวฤๅษณ์ราชไม่ฟังคำทัดทาน ของท้าวเทพพรราช และมนตรีทั้งสี่ กลับให้พระโคดมมหาฤๅษีทำ พิธีป้องกันภัยจากปีศาจที่จะมา ตามนางประภาพาล ทำพิธี บวงสรวงเทพาอารักษ์ พระทรง เมือง พระเลื้อเมือง ป้องกัน ขอบเขตเมืองทั้งหมด

ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานซ้อนชั้นที่ 1	นิทานซ้อนชั้นที่ 2
พระยากัดประลัยกลับมาไม่ พบนางทราบทั่วทั่วภรรยา มานางไปจึงโกรธมาก สั่งให้ เสนาทั้งสี่จัดเตรียมกองทัพ ปีศาจไปโจมตีเมืองตรีนคร เพื่อ นำนางประภาพาลกลับมา กองทัพปีศาจที่ส่งไปก็พ่ายแพ้ โหมดทั้งสี่จึงทูลเตือนพระสติ ด้วยนิทานอุทานหรณ์	22. ท้าวอำมฤตษณราช สิ้นพระชนม์ เพราะพระชายา (โหมดมายา : เล่า) 23. ท้าวสุขุมหาราชจะรับนาง ยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี (โหมด ตาลพลวง : เล่า) ท้าวสุขุมหาราชเสด็จ ประพาสป่า เจอนางยักษ์แปลง จะรับเข้าวังไปเป็นอัครมเหสี เสนาบดีจึงเล่า นิทานธรรม เตือนพระสติ	24. ท้าววิปัสสนะนราชนลง ลูกสาวใจ (เสนาบดี : เล่า) 25. กระดุกแขวนคอ (โหมด ตาลพลวง : เล่า) 26. ท้าวบรมราชลงนางสุทธิ เทวี (โหมดดงไพร : เล่า)

ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้นชั้นที่ 1	นิทานชั้นชั้นที่ 2
มนตรปีศาจทั้งสี่ ทัดทานไม้ สำเร็จจึงอาสาเป็นทัพหน้ายกไป ก่อน ท้าวกำลปประลัย เป็นทัพ หลวงหนูนตามไป โขมดทั้งสี่ พ่ายแพ้ถูกจับได้ พญาปีศาจ ตามมาก็ถูกเทพารักษ์รักษา เมืองจับตัวไว้ได้อีก จึงนำตัวไป ถวายพระเสื้อเมือง พระเสื้อ เมืองสอบสวนคดี พระยาปีศาจ ยอมต่ออำนาจและขอขึ้นต่อ พระเสื้อเมือง และขอโหสิต่อกัน กับท้าวเกษมราช จึงได้รับการ ยกโทษทั้งหนึ่ง ได้โขมดมายา และโขมดดาลหลวงรวมทั้งไพร่ พลปีศาจทั้งหนึ่งกลับเมืองไป ฝ่ายท้าวพาลราช ได้ข่าวว่า ท้าวเกษมราชได้นางประภา พาล ราชบุตรเป็นมเหสี จึงกริ้ว มาก จะยกทัพไปตีเพื่อนาง ประภาพาลคืนมา อำมาตย์ มนตรทั้งหลายจึงเล่านิทาน อุทาหรณ์เพื่อทัดทาน		

27. ท้าวมาลัยราชกับท้าว
อภิสงครามรบแย่งนกยูงกัน
(ฤทธิ์วิชัยเสนา : เล่า)
28. ท้าวโมรินทรหลงเสน่ห์นก
สัตวา (อรุณวิชัยเสนา : เล่า)

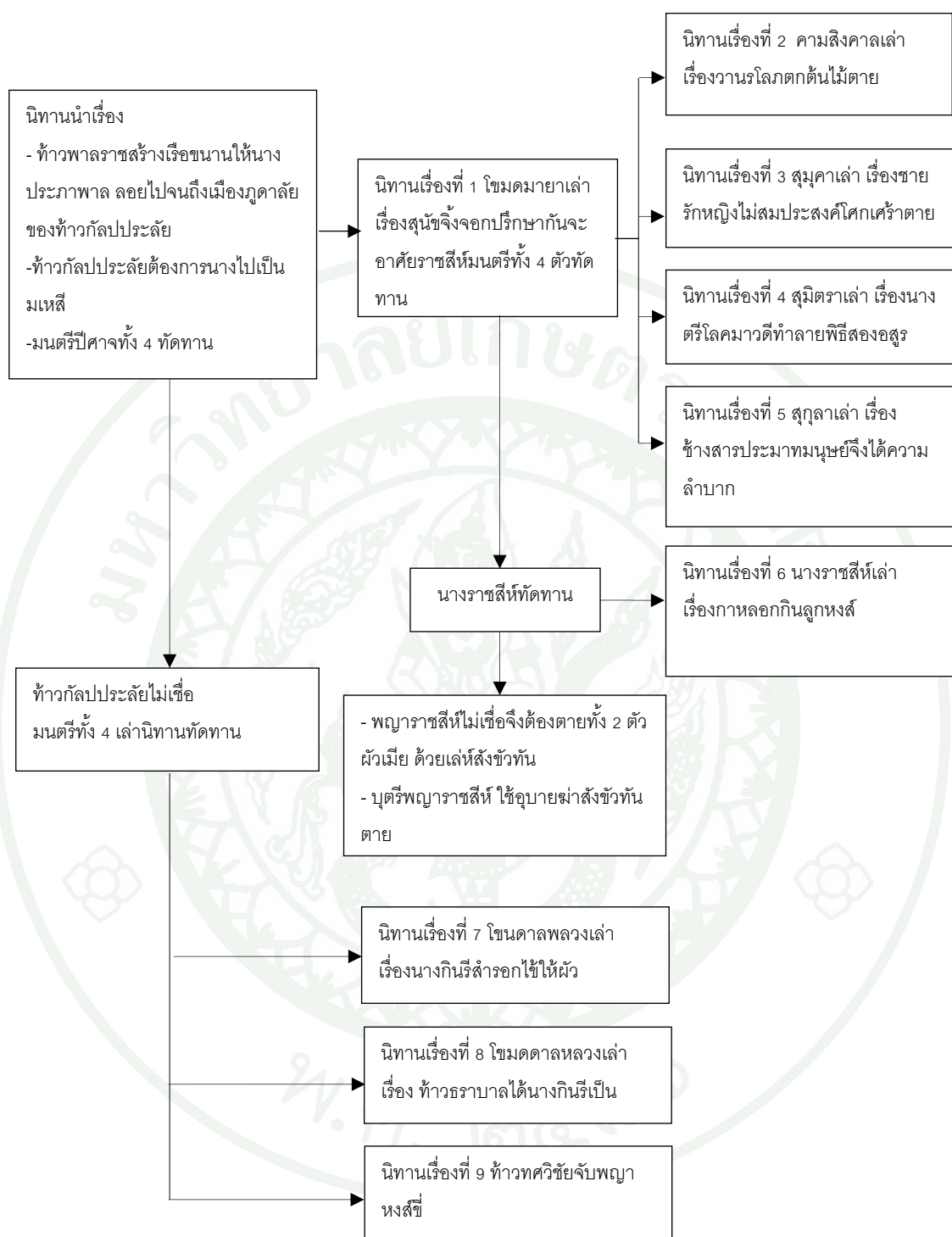
ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้นชั้นที่ 1	นิทานชั้นชั้นที่ 2
	29. ท้าวเก้โดยราชหลงเชื่อนก แขกเต้า (อุตริวิชัยเสนา : เล่า)	
	30. พรานหาปัญญามิได้ (มหุตรเสนา : เล่า)	
ท้าวพาลราชไม่ฟังยกทัพไปเมือง ตรีนครแต่เข้าเมืองไม่ได้ เทพารักษ์รักษาเมืองจึงบันดาล ให้เกิดกองทัพอื้ออึง และทำให้ ให้กองทัพท้าวพาลราชล้มตาย เป็นจำนวนมาก อำมาตย์จึงทูล ให้ส่งราชสาส์นเข้าเมืองไปแจ้ง แก่ท้าว กฤษณราช นางประภา พาลให้วามรแสนรู้ออกไปดูว่าใช่ พระราชบิดาหรือไม่ วามรเล่า เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดแก่นาง ประภาพาลให้ท้าวพาลราชฟัง พระองค์จึงสำนึกผิด ท้าว กฤษณราชจัดขบวนเกียรติยศ ออกไปรับท้าวพาลราชเข้าเมือง แล้วจึงจัดการบวงสรวงเพทา อารักษ์ พระทรงเมือง พระเสื้อ เมือง อย่างยิ่งใหญ่ พร้อมทั้งจัด พิธีอภิเษกสมรสท้าว กฤษณราช กับนางประภาพาลท้าวพาลราช สั่งสอนเรื่องการครองเมืองแก่ ท้าว กฤษณราช เสร็จแล้วจึง กลับเมือง พระโคดม		

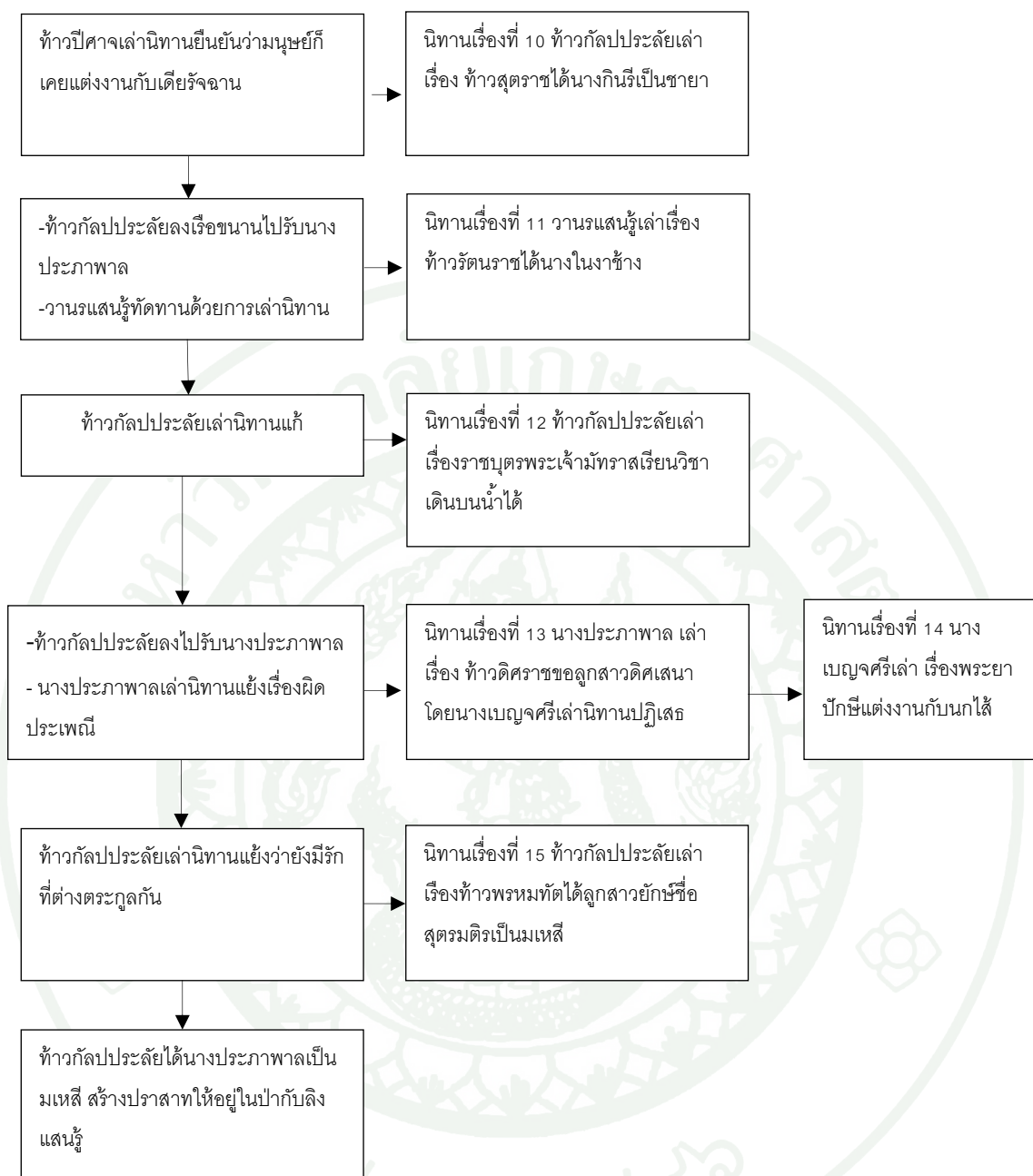
ตารางที่ 63 (ต่อ)

นิทานนำเรื่อง	นิทานชั้นชั้นที่ 1	นิทานชั้นชั้นที่ 2
มหาฤๅษี ก็มาลาเพื่อไปบำเพ็ญ ศีลที่ป่าหิมพานต์ ก่อนไปก็ยก นิทานธรรม สั่งสอนให้ทำ กฤษณราช ถือความสัตย์	31. บุรุษถือสัตย์ (โคดมมหา ฤๅษี : เล่า)	
ทำวกฤษณราชรับและรักษา โอวาททุกประการจัดการ บวงสรวงเทพารักษ์พระเสื้อเมือง พระทองเมือง มิได้ขาด เมืองตรี นครและเมืองขึ้น ก็อยู่เย็นสุข สำราญทุกเมื่อ		

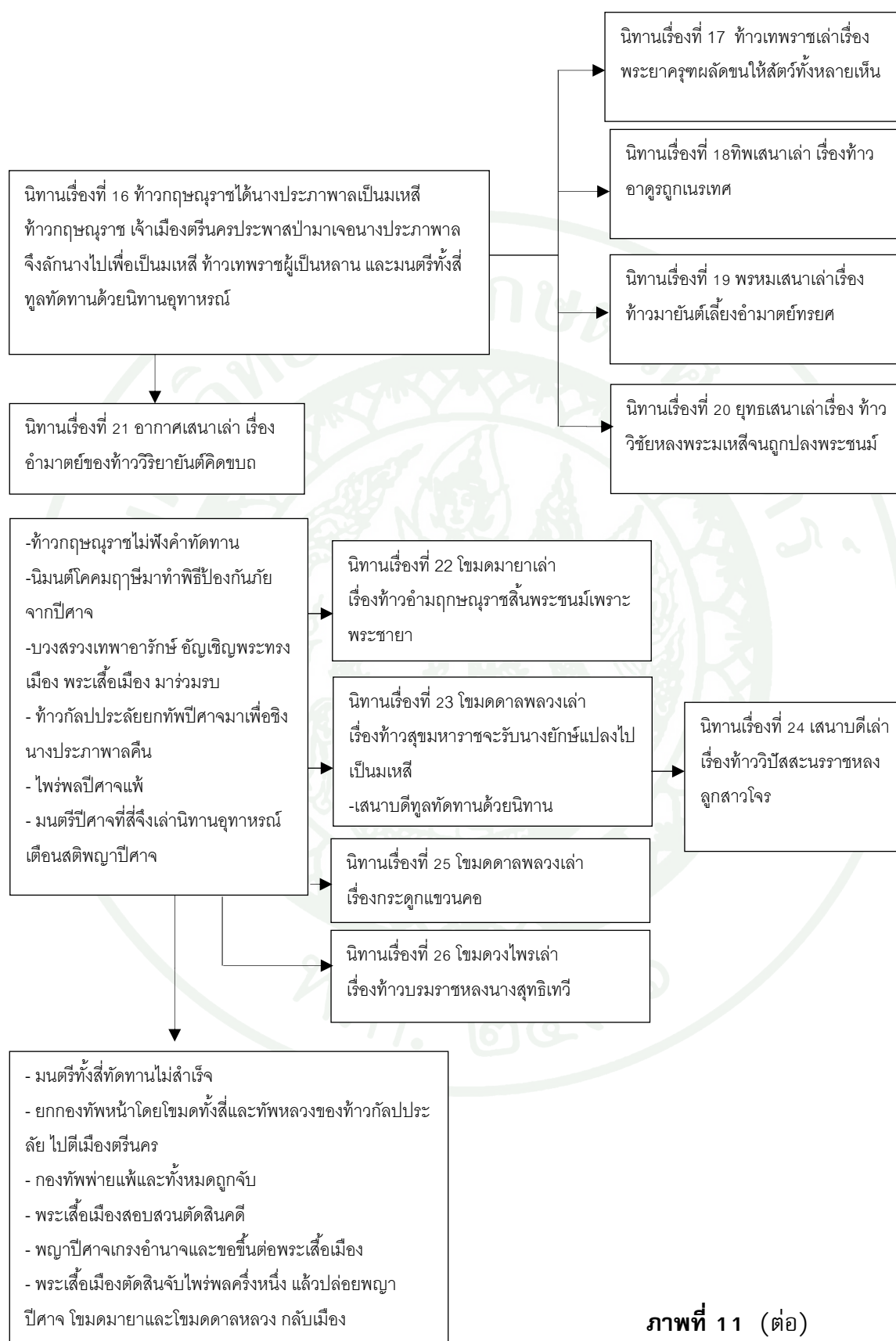
จากตารางวิเคราะห์ ปี่ศาคปกรณัมของไทย จะพบว่า มีนิทานนำเรื่อง นิทานชั้นชั้นที่ 1 จำนวน 24 เรื่อง และเป็นนิทานชั้นชั้นที่ 2 จำนวน 7 เรื่อง ส่วนนิทานเรื่องที่ 16 คือเรื่อง ทำวกฤษณราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสีนั้นเป็นส่วนหนึ่งของนิทานนำเรื่อง แต่อย่างไรก็ตามเรื่อง ปี่ศาคปกรณัม แม้ว่าจะมีที่มาจากนิทานนางตันไตรย แต่ก็ไม่มีปรากฏเรื่องราวของนางตันไตรยแต่ประการใด สรุปเป็นภาพแสดงความสัมพันธ์ของการเล่านิทาน ได้ดังนี้

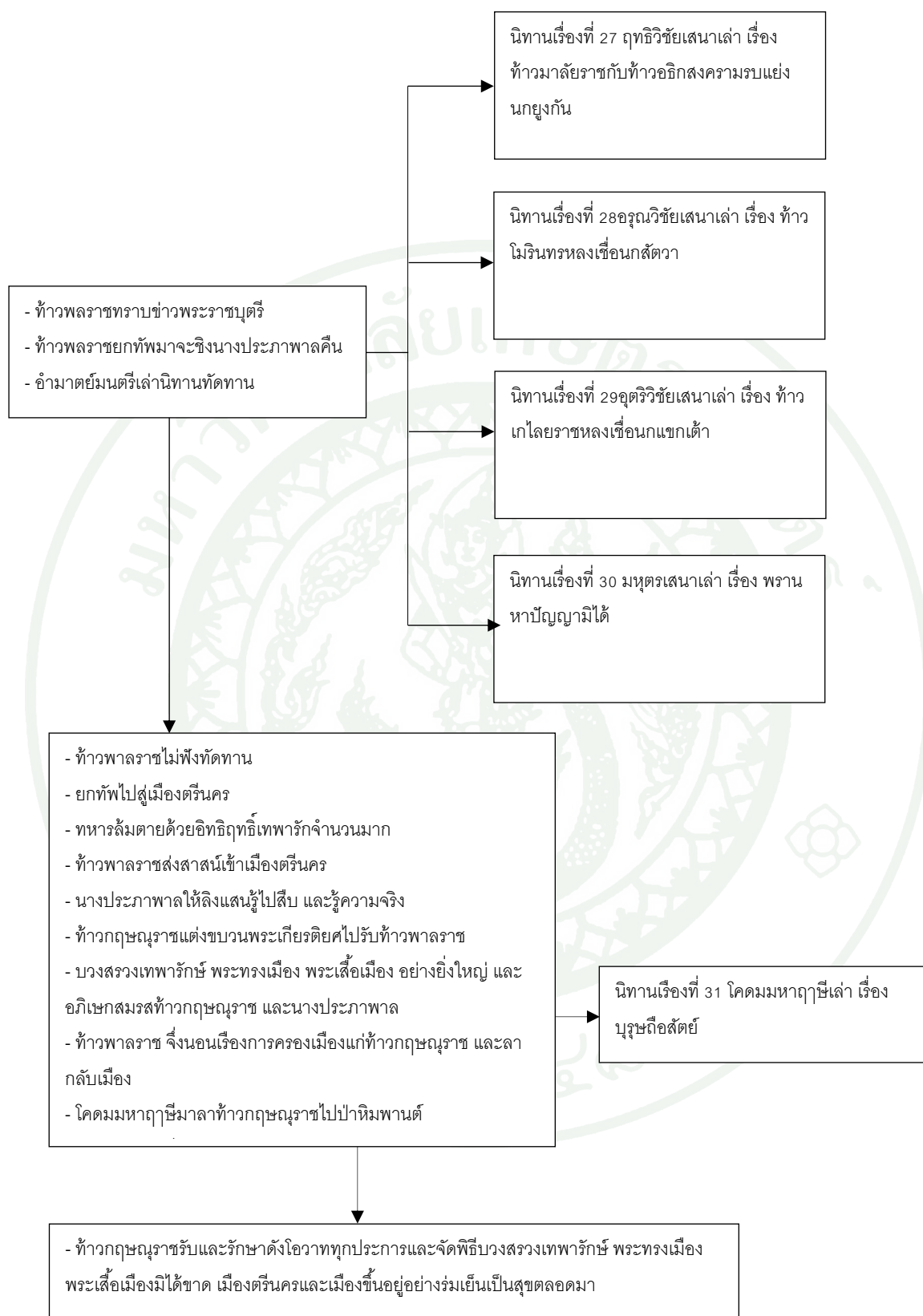
ภาพที่ 11 กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทานในปีสาจปรกรณ์

ภาพที่ 11 (ต่อ)

ภาพที่ 11 (ต่อ)

ภาพที่ 11 (ต่อ)

เนื้อหาของปี่สาปกรรมม้วยเรียงเป็นเรื่องเดียวกันอย่างมีเอกภาพ โดยมีนิทานนำเรื่องเป็นโครงสร้างหลัก คือ ปี่สาปจะมีเมียเป็นมนุษย์ และมีนิทานซ้อนแทรกเข้ามาเป็นอุทาหรณ์ว่าสมควรจะมีหรือไม่สมควรจะมีอย่างไร จากนั้นก็นำไปสู่แนวความคิดว่ามนุษย์กับปี่สาปไม่ควรจะเป็นคู่ครองกัน เนื่องจากต่างชาติต่างเผ่าพันธุ์ มนุษย์ควรจะเป็นคู่ครองกับมนุษย์ และได้แทรกคติความเชื่อเกี่ยวกับเทพอารักษ์ พระทองเมื่อ พระเสื้อเมือง ว่าหากมีการสักการบูชา ให้อุบัติอยู่มิได้ขาด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเหล่านี้จะคุ้มครองป้องกันจากภัยพาลทั้งหลายทั้งปวงได้

1.4 อนุภาค

ปี่สาปกรรมของไทยเป็นนิทานธรรม ที่มีคติสอนใจเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง การใช้ชีวิตคู่ นอกจากนั้นยังแฝงความคิดเกี่ยวกับการแต่งงานต่างเผ่าพันธุ์ และการให้อุบัติเทพารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง คือ พระเสื้อเมือง พระทองเมือง อีกด้วย

การวิเคราะห์อนุภาคของนิทานปี่สาปกรรมของไทยนี้ แบ่งอนุภาคของนิทานออกเป็น 3 ประเภทคือ ตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม โดยนำเสนอการวิเคราะห์อนุภาคเป็นตาราง และวงเล็บลำดับเรื่องของนิทานไว้ด้วย ดังนี้

1.4.1 ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครที่มีคุณสมบัติพิเศษ อาจเป็นคนสัตว์ อมมนุษย์ ต้นไม้ เช่น แม่มด ยักษ์ นางฟ้า กินรี แม่เลี้ยงใจร้าย คนหลังค่อม เป็นต้น

ตารางที่ 64 อนุภาคของนิทานในปี่สาปกรรม

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
วานรแสนรู้	นิทานนำเรื่อง	เป็นวานรที่ท้าวพาลราชให้ดูแลพระราชธิดาประภาพาล เมื่อลงเรือขนานไปเมื่อตอนน้ำท่วมเมือง เป็นผู้ถือกุญแจห้องในเรือ เมื่อท้าวทนต์ประลัยขึ้นเรือ จะรับนางประภาพาลไป ก็เป็นผู้เล่านิทานเรื่องที่ 11 เรื่อง ท้าวรัตนราชได้นางในวังข้างเพื่อหาปรางค์ความหนุนหั้นเมื่อท้าวพาลราชยกทัพมาถึงเมืองตรินคร นางประภาพาลก็ให้วานรแสนรู้ไปสืบดูว่าเป็นพระราชธิดาจริงหรือไม่ และวานรแสนรู้เป็นผู้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดของนางให้ท้าวพาลราชฟัง จนท้าวพาลราชละทิฐิ วานรแสนรู้จึงเป็นตัวละครที่มีบทบาทปกป้อง คุ้มครอง ดูแลนางประภาพาล ประดุจพี่เลี้ยง

ตารางที่ 64 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
สุนัขจิ้งจอก อกตัญญู (สิงคาล)	สุนัขจิ้งจอกปรึกษากัน อาศัยราชสีห์ (1)	สังข์วาทัน เป็นนายของสุนัขจิ้งจอก ปรึกษามนตรีว่าจะไปขึ้นกับ พญาราชสีห์ มนตรีสุนัขจิ้งจอก จึงเล่านิทานเพื่อทัดทาน จาก นิทานเรื่องนี้ มีนิทานซ้อนอีก 5 เรื่อง และในที่สุด สุนัขจิ้งจอกก็ ต้องตายด้วยปัญญาของบุตรพญาราชสีห์
กากับหงส์	กาหลอกกินลูกหงส์ (6)	กากับหงส์ถูกใช้เป็นสัตว์สัญลักษณ์ของความต่างศักดิ์ในนิทาน ต่างๆ อยู่เสมอ (ดังปรากฏในปักษีปกรณ์) จากนิทานซ้อนเรื่องนี้ ก็เสนอให้เห็นเล่ห์กลของกาที่หลอกกินลูกหงส์จนถูกจับได้
กินรี	นางกินรีสำหรับหอกไขให้ผัว (7)	กินรีเป็นอมมนุษย์ ปรากฏในนิทานเรื่องนี้ เพื่อเป็นอุทาหรณ์ว่าไม่ ควรทำผิดวิปริตดังกินรี อุ้มท้องให้กินรี เมื่อถึงคราวคลอดตนเอง จึงต้องตาย เพราะผิดเพศแห่งตน
	ท้าวธราบาลได้นางกินรี เป็นชายา (8)	นิทานซ้อนเรื่องนี้นำเสนอแนวคิดเรื่องการแต่งงานผิดแผกพันธุ์ ทำ ให้ถึงตายได้ ดังท้าวธราบาลถูก วิชาราชฆ่าตายเพื่อแย่งนางกินรี ไปเป็นเมีย
	ท้าวสุทราขได้นางกินรี เป็นชายา (10)	นิทานซ้อนเรื่องนี้ ท้าวกลับประหลาด เล่าเพื่อแย้งว่าการแต่งงาน ข้ามเผ่าพันธุ์ก็ทำให้เกิดความสุขได้ดังท้าวสุทราขที่แต่งงานกับ นางกินรีมีบุตรที่เรื่องฤทธิ์ทำให้บ้านเมืองสงบสุข ร่มเย็น
หงส์	ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์ ขี่ (9)	หงส์เป็นสัญลักษณ์ของสัตว์ตระกูลสูง การได้ขี่หงส์จึงเสมอ เหมือนกับเทพผู้ยิ่งใหญ่ ดังนางเขมามเหสีท้าวทศวิชัย ต้องการขี่ หงส์ เมื่อจับหงส์มาได้แล้วจึงขึ้นขี่ด้วยเหตุเดชาานุภาพไม่เพียงพอ จึงสิ้นพระชนม์ทั้งคู่
นางใน งานช้าง	ท้าวรัตนราชได้นางใน งานช้าง (11)	เป็นนิทานที่วามรสนิยมเล่าให้ท้าวกลับประหลาดฟังว่า ควรทำอะไร ตามกาลเทศะ ดังท้าวรัตนราชแนะนำให้ช้างเผือกรำลึกถึงคำที่ครู อาจารย์สอนช้างเผือกระลึกถึงคำพ่อสอน เรื่องช่วยภูมิการรบจึง ชนะช้างดำ ช้างดำจึงตอบแทนคุณด้วยการมอบนางในงานแต่ ท้าวรัตนราช ท้าวรัตนราชพานางกลับเมือง ระหว่างทางพักได้ร่ม ไทร พระไทรเกิดรักนาง จึงลักนางไป ท้าวรัตนราชตื่นมาไม่พบ ด้วยความรักจึงขาดใจตาย

ตารางที่ 64 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เทพารักษ์	ทำวรัตนราชได้นางในนาง ข้าง (11)	เสถียรโกเศศ (1997 : 85) กล่าวว่า เทพารักษ์เป็นเทพระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นเทพที่อยู่ในสวรรค์ชั้นฉกามาพจร แต่บางที่อาจเรียกว่า เป็นเทวดา บางที่อาจเรียกว่า ฝิ หากสิ่งสถิตอยู่หรือเป็นเจ้าของ หรือเป็นเป็นใหญ่ในที่ใดก็จะเรียกว่า เจ้าที่ เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น เทพารักษ์ ถือเป็นเทวดาชั้นต่ำ เนื่องจากมีได้อยู่เมืองฟ้า หากเป็นใหญ่ในที่ใดโดยเฉพาะ ก็เรียกเป็นเทพได้ และเดิมคำว่า “อารักษ์” ควบกันเป็น “เทพารักษ์” จัดเป็นผีธรรมชาติ เทพารักษ์ จะอาศัยอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ เรียกว่า รุกขเทวดา ส่วนเทพารักษ์ที่ อาศัยอยู่ตามบ้านเรือน จะเรียกว่า เจ้าที่เจ้าทาง พระไทรในนิทาน ข้อนี้นี้จึงเป็นเทพารักษ์ที่ยังมี รัก โลภ โกรธ หลง ได้ เช่นเดียวกับมนุษย์
พระทรง เมือง พระ เสื่อเมือง	นิทานนำเรื่อง	พระทรงเมือง พระเสื่อเมือง เป็นเทพในสวรรค์ ชั้นจาตุมหาราชิก จากเรื่องปีศาจปรกรณัม จะนำเสนอให้เห็นว่าการไหว้ดีพลีถูก แต่ พระทรงเมือง พระเสื่อเมือง เทพทั้งหลายเหล่านี้ ก็จะใช้อิทธิฤทธิ์ บิดเป่าทุกข์ภัยที่มาแผ้วพานได้ ดังทำวฤษณูราช ซึ่งได้รับการ ค้ำครอง ช่วยกักสงครามจากพระทรงเมือง พระเสื่อเมือง และ เทพารักษ์ทั้งปวง จึงได้รับชัยชนะจากการสู้รบกับกองทัพปีศาจ ของท้าวกัลปประลัย
ข้าง	ข้างประมาทมนุษย์จึงได้ ความลำบาก (5)	เป็นนิทานข้อที่ 3 ที่สมุนสุนขจึงจอกเล่าทาดทานสังข์ขัตน ไม่ให้ไปเป็นบริวารราชสีห์ จะได้รับความลำบาก ดังข้างสารที่ไม่ ฟังคำเตือนจากราชสีห์ด้วยประมาทว่ามนุษย์ตัวเล็กกว่า จึงถูก มนุษย์จับตัวไปใช้งาน ได้รับความทุกข์ทรมาน
	สุนขจึงจอกปรึกษากันจะ อาศัยราชสีห์ (1)	สุนขจึงจอกจำฝูงซื้อสังข์ขัตน ไม่ฟังคำทาดทานจากมนตรี้จึงจอกที่ ยกนิทานมาแสดงเหตุผลว่าไม่ควรไปเป็นบริวารราชสีห์ จึงพากัน ไปขอพึ่งอาศัยราชสีห์ เมื่อราชสีห์ไว้วางใจ สอนมนต์คาถาให้ มนต์จากราชสีห์เลื่อม สังข์ขัตนจึงไปยุยงให้ข้างสารมาฆ่าพญา ราชสีห์ ข้างสารก็ตกเป็นเป็นเครื่องมือของสุนขจึงจอกมาฆ่าพญา ราชสีห์ที่มนต์เลื่อมสูญจนตาย

จากการศึกษาปีศาจปรกรณัม พบอนุภาคที่เกี่ยวกับตัวละคร คือ วานรแสนรู้ สุนขจึงจอก (สิงคาล)อกตัญญู กา กิณรี หงส์ ข้าง นางในนางข้าง เทพารักษ์ พระทรงเมือง พระเสื่อเมือง ซึ่งมีทั้งที่

เป็นสัตว์ที่มีความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์ เทพ-เทวดา ที่สามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้นอกจากนั้นยังมีมนุษย์ที่มีความแปลกคืออยู่ในเงาข้าง อีกด้วย

1.4.2 วัตถุประสงค์ของ ได้แก่วัตถุที่มีลักษณะพิเศษแปลไปจากธรรมดา เช่น ตะเกียงวิเศษ ไม่เท่าวิเศษ เวทย์มนต์ คาถาต่างๆ เป็นต้น จากปีศาจปรกรณัม พบอนุภาพวัตถุประสงค์ของ ดังนำเสนอเป็นตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 65 อนุภาควัตถุสิ่งของในปีศาจปรกรณัม

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เรือขนาน	นิทานนำเรื่อง	จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 1016) ให้ความหมายว่า เรือขนาน เป็นเรือที่ผูกตรึงเรียงคู่กับสำหรับข้ามฟาก ; เรือจอดเทียบท่าสำหรับเสด็จขึ้นจากพระที่นั่ง ; เรือที่ใช้ในการทำสังกรรมในน่านน้ำ ซึ่งจอดขนานไปกับลำน้ำให้ห่างจากฝั่งกว่าชั่ววักน้ำสาด จากความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเรือขนานจะเป็นเรือขนาดใหญ่ และมีใช้กันอย่างยาวนาน สอบทวนได้ไปถึงสมัยพระพุทธองค์ เพราะมีปรากฏ “พระปางประทับเรือขนาน” เกิดเมื่อคราวพระพุทธองค์เสด็จประทับเรือขนานไปดับทุกข์ภัยให้กับนางเวสาลี แคว้นวัชชี เรือขนานจากเรื่องเป็นเรือที่ท้าวพาลราชสร้างขึ้นให้พระราชธิดาประทับเพื่อความปลอดภัย เมื่อคราเกิดพายุใหญ่ น้ำท่วมเมืองอย่างรุนแรง
บัณฑิตกัมพล	นางตรีโลคมาวดี ทำลายพิธีสองอสูร	บัณฑิตกัมพล เป็นทิพย์อาสน์ของพระอินทร์ อยู่กลางไพศยนต์มหาประสาธ เมื่อยามโลกเกิดความสับสนวุ่นวายเดือดร้อน ทิพย์อาสน์ก็แข็งดังศิลา เพื่อบอกให้พระอินทร์ลงมาช่วยเหลือมนุษย์ ดังนิทานข้อนี้ อสูรสองตนบำเพ็ญบะอย่างอุกฤษฏ์ บัณฑิตกัมพลจึงแข็งดังศิลา เพื่อป้องกันความเดือดร้อน จึงให้นางโลคมาวดีมาทำลายบะอสูรทั้งสอง

ตาราง 65 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ทรายเสก	นิทานนำเรื่อง	ทรายเสก เป็นทรายาคมที่ฤๅษีโคดมพระอาจารย์ของท้าวฤๅษณราชปลุกเสกขึ้นเพื่อให้ทหารนำไปชั้ดรอบ ๆ พระนคร และเมืองขึ้นต่าง ๆ เพื่อป้องกันการบุกรุกของกองทัพปีศาจไม่ให้เข้ามาทำอันตรายได้
ยันต์ปิดประตูเมือง	นิทานนำเรื่อง	เป็นยันต์ที่ฤๅษีโคดมพระอาจารย์ของท้าวฤๅษณราชปลุกเสกขึ้นมาพร้อมกับทรายเสกเพื่อนำไปปิดตามประตูเมืองทุกประตูเพื่อป้องกันไม่ให้กองทัพปีศาจบุกเข้ามาได้

อนุภาควัตถุสิ่งของในปีศาจปรกรณัม พบเพียง 4 สิ่งคือ เรือขนาน พระแท่นบัณฑุกัมพลทรายเสก และยันต์ปิดประตูเมือง ซึ่งเป็นอนุภาคที่ใช้ประกอบในการดำเนินเรื่อง

1.4.3 เหตุการณ์หรือพฤติกรรม ได้แก่ เหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะพิเศษ เช่น การแปลงร่าง การสาบคนทั้งเมืองให้หลับ น้ำท่วมโลก นกประหลาดจับคนกิน เป็นต้น การศึกษาปีศาจปรกรณัม นำเสนอเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 66 อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในปีศาจปรกรณัม

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การเสี่ยงทาย	นิทานนำเรื่อง	เสนาอำมาตย์สร้างพระมหาปราชญ์ถวายแด่ท้าวพาลราช เมื่อแล้วเสร็จพระองค์ทรงเสี่ยงทายว่าถ้าอยู่อย่างมีความสุขให้เกิดนิมิตร้าย เกิดเหตุอัศจรรย์หน้ามุขพังทลายลงมานับเป็นความเชื่อเรื่องโชคลางและการเสี่ยงทาย
ความฝันและการทำงาน	นิทานนำเรื่อง	เสนาอำมาตย์สร้างปราชญ์ถวายแด่ท้าวพาลราชใหม่ด้วยศิลา เมื่อแล้วเสร็จทำพิธีเฉลิมฉลอง คืนนั้นพระองค์ฝันว่า พระราชมณเฑียรหลุดลงไปถึงเมืองบาดาล โหรทำนายว่า จะเกิดพายุใหญ่และน้ำจะท่วมอย่างรุนแรง

ตารางที่ 66 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสัมพันธ์กับเรื่อง
พายุ-น้ำท่วม อย่างรุนแรง	นิทานน้ำเรื่อง	จากการทำนายของโหราจารย์ ท้าวพาลราชสร้างเรือขนาน เพื่อให้พระราชธิดานางประภาพาลได้อาศัยหลบหนีจากเมือง เจ็ดวันต่อมา จึงเกิดพายุใหญ่ น้ำท่วมอย่างรุนแรง ทั่วทั้งประเทศ จนเรือพระนั่งของนางประภาพาลลอยไปจนถึงเมืองกุดาลัย เมืองปีศาจของท้าวกลปประลัย อันเป็นจุดเริ่มของเหตุการณ์สำคัญๆ ในเรื่อง และจุดเริ่มต้นของนิทานชั้นนิทานทั้งหลาย
การสมาคม และการ แต่งงาน ต่างชาติ ตระกูล เผ่าพันธุ์	นิทานน้ำเรื่อง	ท้าวกลปประลัย พญาปีศาจได้เห็นนางประภาพาลจึงเกิดความรักใคร่ต้องการจะอภิเษกสมรสด้วย มนต์ที่สั่งจิ้งจอกให้ติดตามเป็นนิทานอุทาหรณ์ เรื่องต่าง ๆ
	สุนัขจิ้งจอกปรึกษา กันจะอาศัยราชสีห์ (1)	เป็นนิทานชั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นราชสีห์สัตว์ตระกูลสูงไม่ควรจะสมาคมกับสุนัขจิ้งจอกสัตว์ตระกูลต่ำ เพราะจะทำให้เกิดวิบัติถึงชีวิตได้
	กาหลอกกินลูกหงส์ (6)	เป็นนิทานชั้นที่นางราชสีห์ไม่ให้พญาราชสีห์สมาคมกับสุนัขจิ้งจอกเพราะจะเป็นดั่งกาที่เข้าฝูงหงส์ที่หลอกกินของของเหล่าหงส์
	ท้าวธราบาลได้นาง กนิรีเป็นชายา (8)	เป็นนิทานชั้นที่ท้าวทศบาลประลัยจะมีเมียเป็นมนุษย์ เพราะจะเป็นดั่งท้าวธราบาลได้นางกนิรีเป็นเมีย วิชาธรรมาลมาเป็นขู้ จึงฆ่าท้าวธราบาลสิ้นพระชนม์
	ท้าวทศวิชัยจับพญา หงส์ (9)	ท้าวทศวิชัยจับหงส์มาได้ ตามความประสงค์ของนางเขมา จึงพากันขึ้นขี่แต่ด้วยศักดิ์ไม่เสมอกัน และทำวิปริตผิดวิสัยจึงสิ้นพระชนม์ทั้งคู่
	ท้าวสุทราชาได้นาง กนิรีเป็นชายา (10)	ท้าวกลปประลัย เล่านิทานแย้งว่ามนุษย์ก็เคยอยู่ร่วมกับสัตว์ดังท้าวสุทราชาได้นางกนิรีเป็นชายา เมื่อมีราชบุตรก็มีเกียรติยศรุ่งเรือง
	ท้าวดิศราชนอก สาวดิศเสนา (13)	นางประภาพาลเล่าถวายท้าวกลปประลัย ว่านางเบญจศรีบุตรสาวของดิศเสนาปฏิเสศการขออภิเษกสมรสของท้าวดิศราช ด้วยเหตุผลว่าศักดิ์ตระกูลต่างกัน ซึ่งท้าวดิศราชก็เห็นชอบด้วย

ตารางที่ 66 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสัมพันธ์กับเรื่อง
	พระยาปักชีแต่งงานกับนกไฉ่ (14)	เป็นนิทานซ้อนอีกเรื่องหนึ่งที่นางประภาพาลเล่าถวายพญาปิศาจว่านกไฉ่เป็นนกชาติตระกูลต่ำ แต่งงานกับพระยาปักชี ก็อยู่ร่วมกันไม่เป็นสุขจึงต้องแยกทางกัน นิทานซ้อนเรื่องนี้จะตรงกับนิทานเรื่องที่ 21 เรื่องแรงแต่งงานกับนกไฉ่ในปักชีปรกรณัม
	ท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สุตรมิตรเป็นมเหสี (15)	ท้าวทลปประลัยเล่านิทานแก่นางประภาพาลว่าการแต่งงานที่ต่างตระกูลกัน แต่ด้วยความรักจึงเป็นมงคลทำให้สมหวังดังท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สุตรมิตรเป็นมเหสีก็มีความสุข
	ท้าวฤๅษณราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี (16)	เป็นนิทานนำเรื่อง กล่าวถึง ท้าวฤๅษณราชเจ้าเมืองตรีนคร มาพบนางประภาพาลเกิดความรักจึงกล่าวถึงเหตุผลว่ามนุษย์ไม่ควรผูกสมัครรักใคร่กับปิศาจเพราะจะทำให้เสียตระกูล
	ท้าวอำมฤๅษณราชสิ้นพระชนมเพราะพระราชา (22)	เป็นนิทานที่มนตรีปิศาจเล่าตัดทอนการแต่งงานต่างชาติตระกูลดังท้าวอำมฤๅษณราช ที่หลงนางวรรณะศุภรจนต้องตายในที่สุด
	ท้าวสุขุมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี (23)	เป็นนิทานอุทาหรณ์ ที่อำมาตย์เล่าตัดทอนพญาปิศาจทลปประลัยว่า การแต่งงานต่างเผ่าพันธุ์ดังท้าวสุขุมหาราชที่รับนางยักษ์แปลงมาเป็นมเหสีและไม่ฟังคำทัดทานจึงถูกนางยักษ์จับกิน
	ท้าววิปัสสนะราชหลงลูกสาวใจ (24)	เป็นนิทานซ้อนนิทานอีกชั้นหนึ่งในนิทานเรื่องที่ 23 เล่าถึงท้าววิปัสสนะราชรับบุตรใจมาเป็นมเหสี นางจึงสมคบกับพ่อฆ่าท้าววิปัสสนะราช แล้วตั้งตนเป็นกษัตริย์
การทนาย ปริศนาและ การแก้ ปริศนา	ท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์ชื่อสุตรมิตรเป็นมเหสี (15)	เป็นนิทานซ้อนที่ท้าวทลปประลัยกล่าวแก่นางประภาพาลว่าต่างตระกูลเผ่าพันธุ์ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ ดังท้าวพรหมทัตที่ได้อีกสาวยักษ์สุตรมิตรมาด้วยสติปัญญา จากการแก้ปริศนา 14 ประการ ของยักษ์สุตรมิตรได้ คือ ช่วงทางแห่งชีวิต 9 ประการ คือ ทวารทั้ง 9 รักที่ 4 คือ รักตนเอง รักพ่อแม่ รักลูกเมีย และรักทรัพย์ และหนึ่งที่พึง คือ การพึงตนเองเมื่อแก้ปัญหาได้ ท้าวสุตรมิตรจึงยกลูกสาวให้เป็นคู่ครอง
พระยาครุฑ ผลัดขน	พระยาครุฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น (17)	เป็นนิทานที่ท้าวเทพราช ผู้เป็นหลานเล่าถวายแด่ท้าวทลปประลัยว่าไม่ควรทำผิดประเพณีด้วยการแต่งงานกับมนุษย์ ดังพระยาครุฑทำผิดประเพณีผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น สัตว์ทั้งหลายที่เป็นบริวารจึงขาดความเกรงกลัว

ตารางที่ 66 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การกลืน อสรพิษเข้า ท้อง	ท้าวอาตุรถูกเนรเทศ (18)	เป็นนิทานเล่าเพื่อเป็นอุทาหรณ์ ถึงการขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ของท้าวอาตุร กลืนอสรพิษเข้าท้อง เมื่องูเติบโตใหญ่ ท้าวอาตุรจึง เสื่อม เดชานุภาพ ทำให้ถูกเนรเทศออกจากเมือง
การใช้เวท มนต์คาถา	ราชบุตรพระเจ้า มัทราสเรียนวิชาเดิน บนน้ำได้ (12)	เป็นนิทานสอนที่ท้าวกลับประลัยเล่าให้วานรแสนรู้ฟังเพื่อแสดง เหตุผลให้วานรแสนรู้มอบกุญแจเพื่อไขเข้าห้องนางประภาพาล นิทานกล่าวถึงการใช้เวทมนต์คาถาที่ท่องในใจดีกว่าการท่องเสียง ดัง ดุจความรักที่ประจักษ์แจ้งภายในใจ
	นิทานนำเรื่อง	หลังจากท้าวทศนุราชซึ่งนางประภาพาลกลับเมืองจึงนิมนต์โค ดมมหาฤๅษี ผู้เป็นอาจารย์มาทำทนายเสกเพื่อนำไปโปรยทั่วราชอาณาจักร จักร ป้อนกันการบุกโจมตีของกองทัพปีศาจ
การชุบชีวิต, การฟื้นชีวิต	ท้าวมายนต์เลี้ยง อำมาตย์ทวยศ (19) กระดุกแขวนคอ (25)	เป็นนิทานสอนที่เสนาเล่าเพื่อให้ท้าวทศนุราช ให้ยับยั้งพระทัยไม่ รับนางประภาพาลมาเป็นมเหสี ไม่เช่นนั้นจะเป็นดังท้าวมายนต์ชุบ ชีวิตจากอริสมันแล้วสอนศิลปศาสตร์อันวิเศษและแต่งตั้งให้มี อาญาสิทธิ์ ในที่สุดก็ถูกอำมาตย์ผู้นั้นฆ่าตายเพื่อแย่งชิงราชสมบัติ เป็นเหตุการณ์ในนิทานสอนที่มนตร์ปีศาจเล่าถวายแด่ท้าวกลับประ ลัยที่กล่าวถึงนางแพศยาได้รับสัญญาจากเจ้ารสกumarว่าถ้านาง ตายพระองค์ก็จะตายตาม ต่อมาก็ได้รับสัญญาจากนั้นทศนุราช เศรษฐีอีกว่า ถ้านางตายก็จะตายตาม เมื่อนางตายจริง ๆ เจ้ารส กุมารก็กระโดดเข้ากองไฟที่เฒ่านางตายตามไปด้วย ส่วนนั้นทศน มาช้า จึงเก็บอัฐิแขวนคอเดินร้องไห้ไป จนพบฤๅษี ฤๅษีจึงชุบชีวิต ปรากฏเป็นนางแพศยามาพร้อมกับเจ้ารสกumar เมื่อกลับคืนชีวิตมา ได้นางแพศยาจึงเลือกเจ้ารสกumar เพราะได้ตายร่วมกัน ส่วนนั้นท ศนจึงเอากระดุกแขวนคอมาโดยเปล่าประโยชน์
	บุรุษถือสัตย์ (31)	เป็นนิทานที่ฤๅษีโคดมอาจารย์ของท้าวทศนุราช เล่าสั่งสอน ถวายให้รักษาความสัตย์เมื่อบิดาเสียชีวิต ด้วยงูพิษกัด ก็ตั้งสัจ อธิษฐานให้บิดาฟื้น ด้วยการถือคำสัตย์บิดาจึงฟื้นขึ้นมา และ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ตารางที่ 66 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นกคาบ มนุษย์	ท้าววิชัยหลงพระ มเหสีจนถูกปลงพระ ชนม์ (20)	ท้าววิชัยเป็นผู้รู้ศิลปวิทยา วันหนึ่งดูฤกษ์ ทราบว่าจะมีนกอินทรี คาบนางบินผ่านมา พระองค์จึงช่วยนางนำกลับเข้าเมือง ต่อมานาง มีชู้กับมนตรี จึงฆ่าท้าววิชัยเพื่อชิงราชสมบัติ เป็นนิทานชั้นอน เพื่อให้ท้าว กฤษณราชได้รู้ตรงให้ถึถ้วน ก่อนรับนางประภาพาล มาเป็นมเหสี
กราบไหว้พลี บวงสรวง เทพอารักษ์ พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง	นิทานนำเรื่อง	หลังจากท้าวกฤษณราช ชิงนางประภาพาลมาจากพญาปีศาจแล้ว โคดมมหาฤๅษีผู้เป็นอาจารย์เสกทรายป้องกันราชอาณาจักรให้ แล้ว ก็แนะนำให้บวงสรวงเทพอารักษ์ พระทรงเมือง พระเสื้อเมือง ให้ปกป้องคุ้มครอง รักษาราชอาณาจักร และด้วยฤๅษีนาฏาของ เทพทั้งปวงจึงสามารถรบชนะกองทัพปีศาจของท้าวกลับประลัยที่ ยกมาเพื่อจะชิงนางประภาพาลคืน และในที่สุดท้าวกลับประลัย และเหล่าปีศาจก็ขึ้นต่อพระเสื้อเมืองด้วย
เพศผู้คุมห้อง แทนเพศเมีย	นางกนิรสารอกไขให้ ผิว (7)	เป็นนิทานอุทาหรณ์ที่เสนาปีศาจเล่าเพื่อทัดทานท้าวกลับประลัยที่ จะนำนางมนุษย์มาเป็นเมียเพราะผิดวิสัย ด้วยความรักเมียของ กนิร เมื่อเมียตั้งท้องใกล้ตกฟอง แต่นางกนิรต้องการไปเที่ยวจึง สารอกฟองไขให้กนิรผู้คุมห้องแทนเมื่อถึงเวลาตกฟองกนิรจึง เสียชีวิตด้วยเหตุปริศนาทำผิดเพศ

จากการศึกษาปีศาจปกรณัม พบอนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะอันเป็นพิเศษ
จำนวนมาก ทั้งนี้เพราะมีส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง อนุภาคที่พบคือ การเสี่ยงทาย ความฝันและการ
ทำนายฝัน พายุ-น้ำท่วมอย่างรุนแรง การสมาคมและการแต่งงานต่างชาติตระกูล เผ่าพันธุ์ การทลายและ
แก้ปริศนา พระยาครูฑผลัดขน การกลืนอสรพิษเข้าท้อง การใช้เวทมนต์คาถา การชูปและพื้นชีวิต นกคาบ
มนุษย์ การกราบไหว้บวงสรวงเทพอารักษ์ พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และเพศผู้คุมห้องแทนเพศเมีย

ปีศาจปกรณัมของไทย มีอนุภาคทั้ง 3 ประเภท โดยพบอนุภาคที่เป็นเหตุการณ์เป็นจำนวนมาก
โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่ต้องการนำเสนอให้เห็นความควรไม่ควรในการที่จะคบหาสมาคม หรือการมี
คู่ครอง หรือการแต่งงานต่างชนชั้นวรรณะ ต่างเผ่าพันธุ์ อนุภาคย่อย ต่าง ๆ นี้ นับว่ามีความน่าสนใจ
อย่างยิ่ง เพราะทำให้เรื่องของปีศาจปกรณัมมีความแปลกสนุกสนาน ส่วนอนุภาคประเภทตัวละคร

และอนุภาคประเภตวัตถุสิ่งของจะพบน้อยลงมาทั้งนี้เพราะเน้นที่การกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละครมากกว่า

2. องค์ประกอบ

2.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่อง

นิทานปีศาจปรกรณัมของไทยจะมีลักษณะการร้อยเรียงเรื่องโดยมีเนื้อหาเป็นเนื้อหาเดียวกัน ตั้งแต่เปิดเรื่องไปจนจบเรื่อง โดยผูกเป็นนิทานนำเรื่อง คือ พระยาปีศาจชื่อท้าวกลปประลัย เจ้าเมืองภูดาลัยนคร ต้องการจะได้นางมนุษย์เป็นเมีย มนต์รีปีศาจทั้งหลายจึงผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาเล่นนิทานซ้อน เพื่อยกเป็นอุทาหรณ์ ประกอบการทัดทานความไม่เหมาะสมต่างๆ ถึงการมีคู่ครองต่างวรรณะ ต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ และมีนิทานของท้าวกลปประลัย เล่าซ้อนมาเพื่อเป็นเหตุผลยืนยัน ถึงความเหมาะสมกับความเป็นไปได้ และในที่สุดท้าวกลปประลัยก็ได้นางประภาพาลเป็นเมีย

จากนั้นจะมีโครงเรื่องหลักที่คลุมเรื่องทั้งหมด คือ มนุษย์ควรแต่งงานกับมนุษย์ (ความไม่เหมาะสมในการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์) โดยมีตัวละครคือท้าวฤๅษณ์ราช ซึ่งเป็นมนุษย์เจ้าเมืองตรีนคร มาพบทางประภาพาลเกิดความรักใคร่ จึงลักนางประภาพาลไปจากท้าวกลปประลัยซึ่งจะมีนิทานซ้อนจากญาติและอำมาตย์มาทัดทาน และนิทานจากท้าวฤๅษณ์ราชกล่าวแย้งนิทานทัดทานนั้น ในที่สุดพระยาปีศาจกลปประลัย ก็ยกทัพมาจะชิงนางคืน เนื้อความต่อจากนี้จะกล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ความศักดิ์สิทธิ์ของเทพารักษ์ พระทรงเมือง พระเสื้อเมือง ที่มาช่วยท้าวฤๅษณ์ราชรับกับกองทัพปีศาจ และเนื้อหาของนิทานจะเน้นถึงการ “ไหว้ดี พลีลูก” จะทำให้เทวดาอารักษ์ พระทรงเมือง พระเสื้อเมือง ช่วยปกป้อง พิทักษ์รักษา ดังท้าวฤๅษณ์ราช ได้รับชัยชนะจากกองทัพปีศาจก็ด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์เหล่าเทวดาเหล่านี้ช่วยทำศึกนั้นเอง จากนั้นก็กล่าวถึงท้าวพาลราชพระราชบิดานางประภาพาล จะมาชิงตัวพระราชบุตรคือ เสนาอำมาตย์จึงเล่านิทานอุทาหรณ์ทัดทานถึงความไม่เหมาะสมและถูกเหล่าเทวดาอารักษ์ แสดงฤทธิ์หลอกหลอนต่างๆ จึงแต่งสาส์นส่งไปถึงท้าวฤๅษณ์ราช นางประภาพาลให้วามรสน่าดูจึงรู้ความจริงทั้งหมด ท้าวกลปประลัยเมื่อเห็นอิทธิฤทธิ์ของเทวดาอารักษ์ ว่าสูงกว่าตนมากนัก จึงขอยอมขึ้นต่อพระเสื้อเมืองและยอมมอบสิทธิกรรมต่อกับท้าวฤๅษณ์ราช พระเสื้อเมืองจึงให้จัดพิธีอภิเษกสมรส ระหว่างท้าวฤๅษณ์ราช กับนางประภาพาล สร้างศาลเทพารักษ์และเฉลิมฉลองอย่างใหญ่โต ในตอนจบของเรื่องนั้น กล่าวถึงฤๅษีโคดม ซึ่ง

เป็นอาจารย์ของท้าวฤๅษณราช มาลาไปบำเพ็ญเพียรพรต ที่ป่าหิมพานต์จึงกล่าวสั่งสอนให้ท้าวฤๅษณราช รักษาความสัตย์ ท้าวฤๅษณราชรับคำของอาจารย์ และรักษาตนตามโอวาททุกประการ ให้อหัง พะเลื่อเมือง พระทรงเมือง เทพรักษมิได้ขาด จึงอยู่ร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา

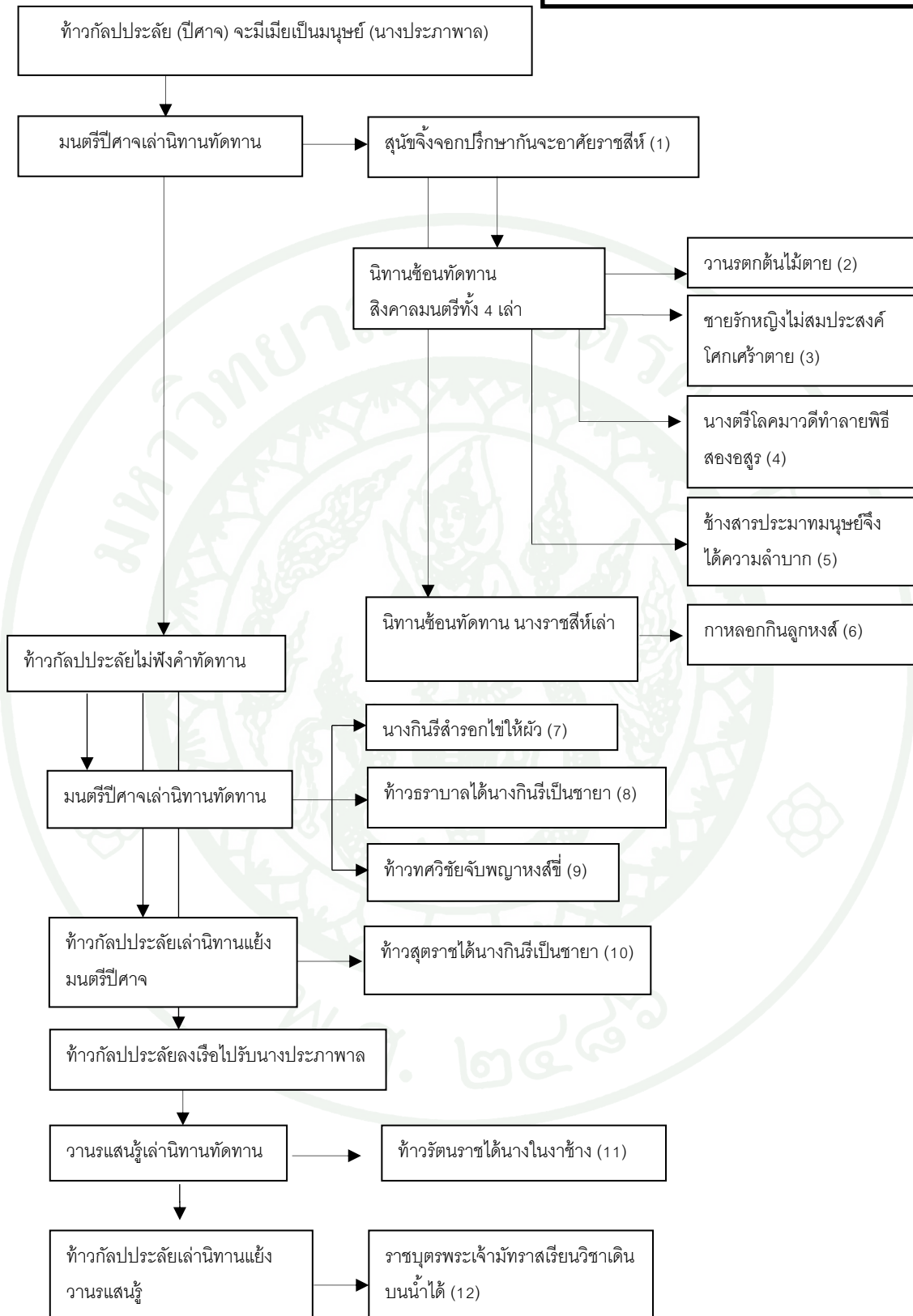
นิทานปีศาจปรกณัมจึงเป็นโครงเรื่องหลัก คือ การไม่แต่งงานข้ามเชื้อชาติ วรรณะเผ่าพันธุ์ (มนุษย์ควรแต่งงานกับมนุษย์) โดยมีโครงเรื่องย่อยอีก 2 โครงเรื่อง คือ ปีศาจจะมีเมียเป็นมนุษย์ และ “การให้ดี พลีถูก” แต่ เทวอารักษ์ พระทรงเมือง พระเลื่อเมือง ก็จะทำให้คุณ โครงเรื่องและแก่นของเรื่อง สรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 67 แก่นเรื่องและโครงเรื่องในปีศาจปรกณัม

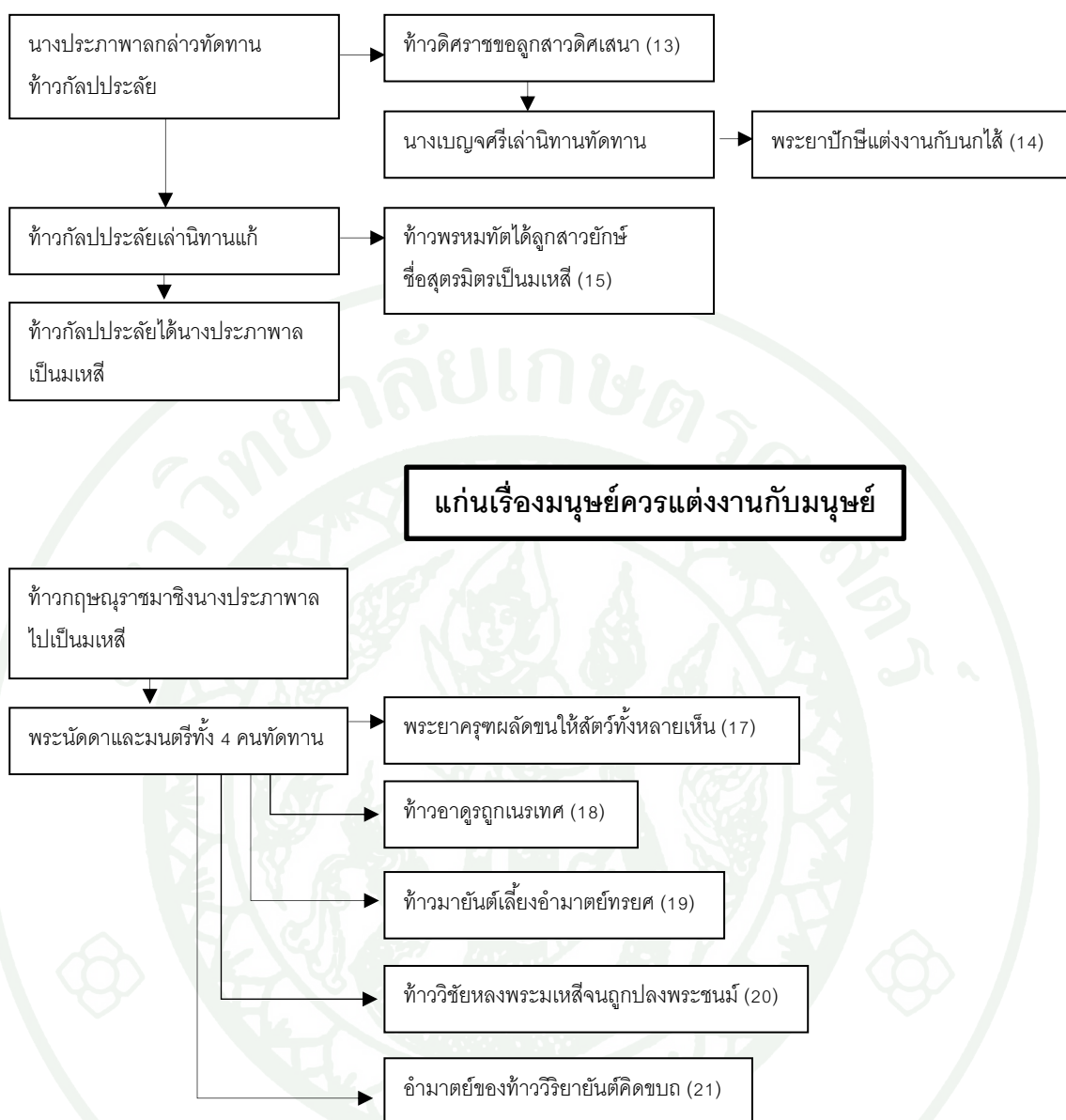
ตอนที่	แก่นเรื่อง	โครงเรื่อง
1	ปีศาจแต่งงานกับมนุษย์	เป็นเรื่องของพระยาปีศาจกลับประลัย ต้องการจะได้นางมนุษย์เป็นเมีย มนต์ปีศาจตัดทอนถึงความไม่เหมาะสมต่าง ๆ ถึงการมีคู่ครองต่างวรรณะ ต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ ในที่สุดท้าวกลับประลัยก็ได้นางประภาพาลเป็นเมีย
2	มนุษย์ควรแต่งงานกับมนุษย์	ท้าวฤๅษณราช ลักพานางประภาพาลไปจากท้าวกลับประลัย พระยาปีศาจจึงยกทัพมาชิงนางคืน ท้าวฤๅษณราช อัญเชิญพระฤๅษีโคดม เทพรักษประจำเมืองมาช่วยรบ เพราะการ “ให้ดี พลีถูก” จึงทำให้ได้รับชัยชนะจากกองทัพของพญาปีศาจ ๆ ขอยอมขึ้นต่อพระเลื่อเมืองและยอมอโหสิกรรมต่อกันกับท้าวฤๅษณราช ท้าวพาลราชพระราชบิดานางประภาพาล จะมาชิงตัวพระราชบุตรคืน เสนาอำมาตย์กล่าวทัดทาน นางประภาพาลให้วอนแสนรู้ ออกมาดูจึงรู้ความจริง พระเลื่อเมืองจึงให้จัดพิธีอภิเษกสมรส ระหว่างท้าวฤๅษณราช กับนางประภาพาล

นำเสนอแก่นเรื่องเป็นภาพ ดังนี้

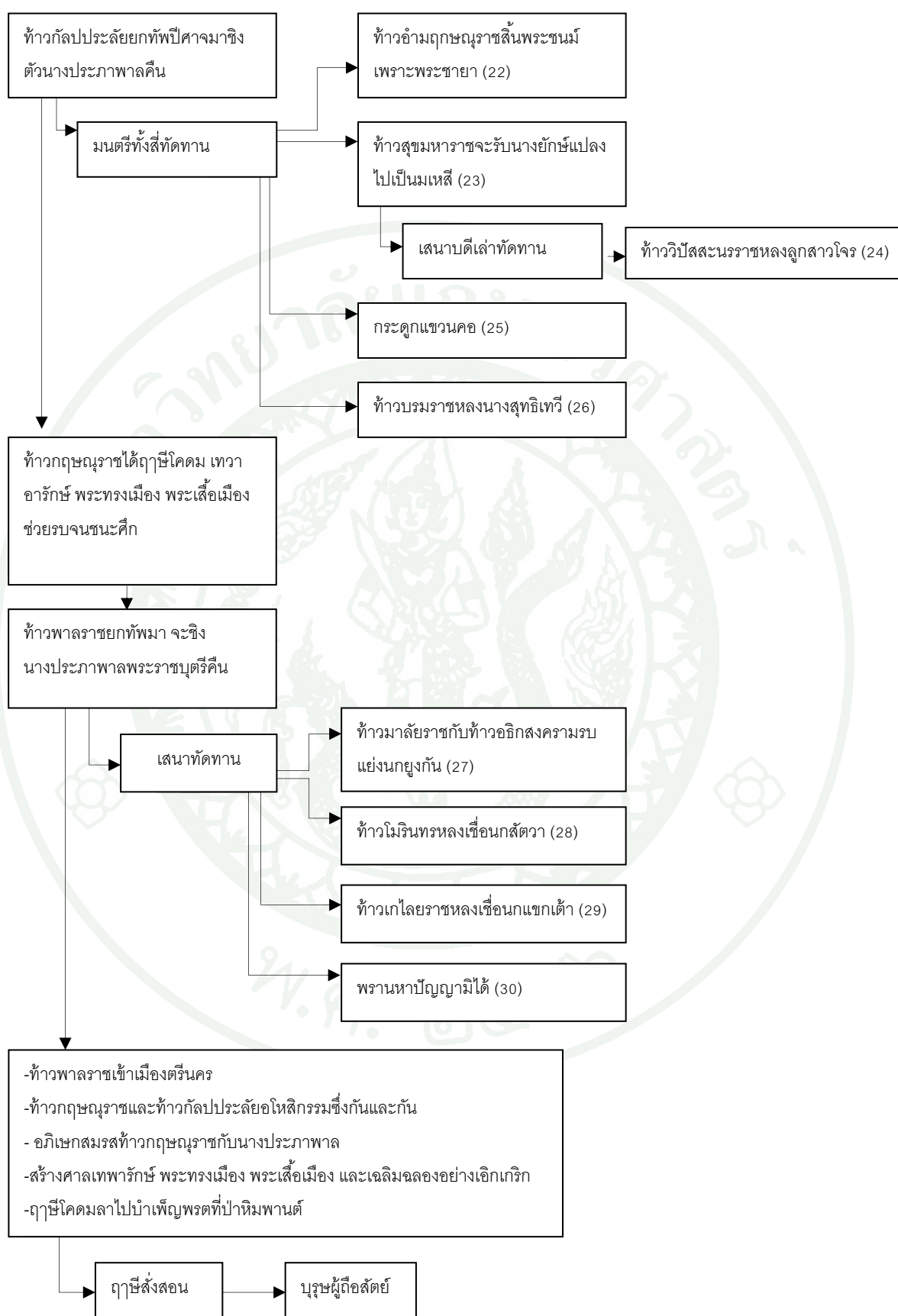
แก่นเรื่องปีศาจแต่งงานกับมนุษย์

ภาพที่ 12 แก่นเรื่องในปีศาจปกครอง

ภาพที่ 12 (ต่อ)

ภาพที่ 12 (ต่อ)

จะเห็นการดำเนินเรื่องในปีศาจปรกณัณนั้น จะอยู่ในแก่นเรื่องหลักคือมนุษย์ควรแต่งงานกับมนุษย์ และมีแก่นเรื่องรองลงมาคือ ปีศาจจะมีเมียเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอคติความเชื่อเรื่อง “การไหว้ผีพลีลูก” แต่ศาลเทพารักษ์ พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง โดยมีนิทานอุทาหรณ์เรื่องย่อย ๆ ซ้อนเข้ามาตัดทอนการกระทำหรือสนับสนุนการกระทำนั้น ๆ

2.2 ที่มาของนิทานในปีศาจปรกณัณ

นิทานปีศาจปรกณัณเป็นนิทานชุดหนึ่งในนิทานนางต้นไทรของไทย เป็นที่สังเกตว่าเนื้อหาสาระในนิทานนั้น สะท้อนอย่างเด่นชัดว่าไม่ใช่เรื่องดั้งเดิมของไทย แต่คงจะได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ซึ่งเป็นบ่ออารยธรรมในอดีต สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2506: 143) ทรงพิจารณาจากสาระของเรื่องและประธานคำอธิบายไว้ในบทนำของเรื่องว่า

... นิทานปีศาจปรกณัณนี้ ได้ตรวจหาต้นเดิมว่าจะมาแต่ที่ไหน ได้เค้าเงื่อนว่านิทานเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์ปัญจตันตระของลัทธิศาสนาพราหมณ์ โดยมากคงได้ฟังว่าเป็นทานของเก่า แต่รำปรามมีอยู่ในมัชฌิมประเทศ แต่ผู้ใดจะได้คัดเรื่องนิทานมาเรียบเรียงเป็นปีศาจปรกณัณเมื่อใด ต้นฉบับจะเป็นภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลีและจะได้มาถึงประเทศนี้เมื่อใด และใครเป็นผู้แปลออกเป็นภาษาไทย ข้อความเหล่านั้นหาทราบไม่. . .

แม้ว่าจะไม่ทราบที่มาว่าปีศาจปรกณัณของไทยมีประวัติความเป็นมาที่ชัดเจนอย่างไร แต่นิทานชุดนี้ย่อมทรงคุณค่าในด้านใดด้านหนึ่ง และเป็นที่รู้จักกันอยู่ในระดับหนึ่งแน่นอน เพราะเมื่อคราวปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 นั้น ได้นำนิทานชุดนี้จารึกลงบนผนังไว้ด้วย ดังปรากฏโคลงตั้ง ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (2533: 28)

มุขมุขเขียนเรื่องด้าว	ด่าบล ผนังเอย
แปดแห่งแบ่งบรรล่าย	ลักษณะล้วน
ปีศาจปรกณัณถก	กอบวัด ถแฮ
ต่างต่งนิทานถ้วนเพี้ยน	ภาพแสดง

จากพระนิพนธ์ข้างต้น จึงแสดงให้เห็นว่า ปี่สาจปรกรณัมนั้น ไม่ได้เป็นนิทานของไทย เพราะเป็น “เรื่องด้าว” โดยจารึกไว้ถึง 8 ผนังด้วยกัน ด้วยคุณค่าด้านคติธรรมสอนใจ มีคุณประโยชน์แก่ผู้ศึกษา จึงมีการตีพิมพ์ปี่สาจปรกรณัมเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2412 เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดย กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ (2444: 2) เป็นผู้ทรงดำเนินการจัดพิมพ์และนิพนธ์คำปรารภไว้ ความว่า “เป็นเรื่องชักนียายมาสาธกไว้หลายข้อ แต่ล้วนวิเศษ ควรที่นักปราชญ์และผู้มีบรรดาศักดิ์จะรู้ไว้พอเป็นเครื่องประดับสติปัญญา”

ด้วยคุณค่าของนิทานปี่สาจปรกรณัม จึงได้รับความนิยมแพร่ออกไป และได้มีเฉพาะฉบับของไทยเท่านั้น ยังพบปี่สาจปรกรณัมอีก 2 ฉบับ คือ ฉบับล้านนา และลาว โดยมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน คือ นิทานอุทานหรือสอนใจของอินเดียที่ชื่อว่า “ตันโตรปาชยานะ”

สยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 47) กล่าวถึง ตันโตรปาชยานะ ไว้ว่า เป็นนิทานปัญจตันตระ ฉบับอินเดียได้สำนวนหนึ่ง มีผู้ศึกษาไว้ว่าเป็นนิทานชุดใหญ่ที่แบ่งเป็นตอน ๆ 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 เรื่อง นันทาปรกรณัม เป็นเรื่องของวักกับราชสีห์ (ไทยเรียก นนทูปกรณัม) ตอนที่ 2 เรื่อง บักชีปรกรณัม เป็นเรื่องของนกเลื้อยผู้ปกครอง ตอนที่ 3 เรื่อง มัณชูปกรณัม เป็นเรื่องของฝูงกบกับงู และตอนที่ 4 เรื่อง ปี่สาจปรกรณัม เป็นเรื่องเล่าของปี่สาจ นิทานตันโตรปาชยานะ เป็นชุดนิทานสอนใจที่สนุกสนานและแพร่หลาย นิทานชุดนี้เองเป็นต้นเค้าของนิทานอุทานหรือสอนใจที่พบในประเทศไทยแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ นิทานตันตรุของทมิฬ นิทานนางตันไธของลาว นิทานนางตันตริของชวา และนิทานนางตันไตรของไทย ทั้งนี้เป็นไปตามที่ อาร์โตลา นักบูรพคดีชาวอเมริกันที่ได้ศึกษาไว้ว่า ปัญจตันตระฉบับอินเดียได้ สำนวนหนึ่งชื่อ ตันโตรปาชยานะ มีเนื้อหาใกล้เคียงกับนิทานไทย ลาว และชวา และกุสุมา รัชมณี (2529: บทนำ) กล่าวเพิ่มเติม โดยสรุปว่าที่น่าสนใจคือ ในฉบับทมิฬ ธิดาอำมาตย์ชื่อตันตรุ ฉบับชวาชื่อตันตริ ฉบับไทยชื่อตันไตร และฉบับลาวชื่อตันไธ ส่วนในฉบับสันสกฤตนั้น เรื่องของธิดาอำมาตย์ขาดหายไป แต่ชื่อเรื่อง “ตันโตรปาชยานะ” ก็แสดงร่องรอยของนางเอกอยู่บ้างเหมือนกัน

แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสนใจว่า ต้นฉบับเรื่องตันโตรปาชยานะฉบับดั้งเดิมนั้นในปัจจุบันยังไม่พบต้นฉบับที่เป็นภาษาสันสกฤต สยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 48) กล่าวโดยสรุปว่า ฉบับภาษาสันสกฤตที่พบเป็นต้นฉบับของวัฒนธรรมที่คัดลอกในกลางพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งถือว่าอายุน้อยมาก และต้นฉบับที่กล่าวถึงนี้ไม่พบเรื่องปี่สาจปรกรณัมแล้ว อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานว่าเรื่องปี่สาจปรกรณัมเคยปรากฏอยู่ในนิทานตันโตรปาชยานะฉบับดั้งเดิม เพราะยังปรากฏชื่อปี่สาจปรกรณัมอยู่ในฉบับ

แปลภาษาชาวโบราณ ซึ่งมีอายุรวมพุทธศตวรรษที่ 17 และฉบับภาษาทมิฬ แต่ทั้ง 2 ฉบับก็มีเพียงชื่อปีศาจปรกรณัม แต่ไม่ปรากฏเนื้อเรื่อง

ดังนั้นเท่าที่ศึกษากันในหมู่ผู้สนใจ ปีศาจปรกรณัมจึงเหลือเพียง 3 ฉบับ เท่านั้น ต้นฉบับที่ยังคงรักษาเรื่องปีศาจปรกรณัมไว้ได้นั้น ล้วนแต่พบที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งสิ้น ได้แก่ ฉบับล้านนา ฉบับลาว และฉบับไทย จึงนับเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญอย่างยิ่ง ของผู้ที่สนใจศึกษาปีศาจปรกรณัม แต่ปัญหาต่อมาก็คือ ปีศาจปรกรณัมทั้ง 3 ฉบับ ต่างมีการปรับเปลี่ยน ต่อเติมเสริมสร้างแตกต่างกันออกไป จนเป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จนยากที่จะระบุได้ว่า ฉบับใดใกล้เคียงกับต้นไตราชายานะ ซึ่งเป็นต้นสายทางมากที่สุด

สยาม ภัทรานุประวัติ (2546) ได้ศึกษาเปรียบเทียบปีศาจปรกรณัมทั้ง 3 ฉบับ พบว่า ฉบับล้านนา และลาว มีเนื้อความตอนต้นคล้ายกันคือ เรื่องของฝูงปีศาจมากินซากของอสูรที่ตายในสนามรบ แต่เหล่าปีศาจเกิดขัดแย้งกัน จึงมีผู้เสนอว่า ควรเลือกพญาปีศาจขึ้นเพื่อตัดสินความปีศาจแต่ละตนจึงเสนอชื่อปีศาจให้ที่ประชุมพิจารณา ซึ่งก็มีผู้คัดค้าน และเล่านิทานประกอบส่วนฉบับไทยเป็นเรื่องของพญาปีศาจต้องการอภิเษกกับเจ้าหญิงซึ่งเป็นมนุษย์ แต่มนตร์ปีศาจไม่เห็นด้วยจึงเล่านิทานคัดค้าน ฉบับล้านนามีนิทานที่ปีศาจยกขึ้นมาเล่า 19 เรื่อง (แต่ปรากฏชื่อในตารางเปรียบเทียบ 18 เรื่อง) ฉบับลาวมี 6 เรื่อง บางฉบับมี 11 เรื่อง (แต่นิทานนางตันโต ต้นฉบับเวียงจันทน์ เขียนด้วยอักษรธรรม บนใบลาน ปิรวรรต และเรียบเรียงเป็นภาษาไทย โดย กุสุมารักษมณี กรรณิการ์ วิมลเกษม และ จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ ปรากฏนิทาน 19 เรื่อง) ฉบับไทย มีนิทานมากที่สุดคือ 30 เรื่อง (ปีศาจปรกรณัม ฉบับพิมพ์โดยองค์การคำของคุรุสภา พ.ศ. 2506 ปรากฏหมายเลขชื่อเรื่องจำนวน 31 เรื่อง ทั้งนี้ สยาม ภัทรานุประวัติ ไม่นับเรื่องที่ 16 ทำวฤกษณูราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี เพราะเนื้อเรื่องนี้เป็นนิทานนำเรื่อง ไม่ใช่ในนิทานอุทาหรณ์ที่ซ่อนเข้ามา) นิทานซ่อนในแต่ละฉบับมีเนื้อหาสอดคล้องกับเนื้อหาหลัก เช่น ฉบับภาษาไทยนี้ นิทานหลายเรื่องมุ่งเน้นการแสดงโทษของการทำเรื่องที่ผิดธรรมเนียม และปราศจากความยั้งคิด ย่อมนำผลร้ายมาสู่ตน ฉบับล้านนาและลาว เน้นคุณสมบัติของผู้เล่าว่า ควรมีปัญญา พละกำลัง และฉลาดรอบครอบ

ดังนั้น นิทานนำในปีศาจปรกรณัม ฉบับล้านนา และลาว จึงมีโครงเรื่องคล้ายกับปักษีปรกรณัมของไทย และการเลือกผู้ปกครองที่มีคุณสมบัติเหมาะสม แต่อย่างไรก็ตาม สยาม ภัทรานุประวัติ (2546) กล่าวว่า ในขณะที่นิทานนำเรื่องปีศาจแต่งงานกับมนุษย์ในปีศาจปรกรณัมก็ยังไม่

พบข้อมูลแต่มีข้อความตอนหนึ่งในมณฑลพุกกัณณ์ฉบับสันสกฤตที่มีการแต่งงานของปีศาจว่า “ได้ยินว่าฝูงลาเป็นผู้ขบถในงานวิเวกของเหล่าปีศาจ หลังจากได้ฟังรสของดนตรีเหล่านั้น สุนัขจึงจอกก็เกิดความมหัศจรรย์” สยาม ภัทรานุประวัติ (2546) จึงสันนิษฐานถึงที่มาของปีศาจพุกกัณณ์ของไทยว่าอาจได้เค้าเรื่องการแต่งงานของปีศาจมาจากนิทานดังกล่าว แล้วนำมาขายเป็นนิทานนำในเรื่องปีศาจพุกกัณณ์ของไทย และเชื่อว่านิทานนำในเรื่องปีศาจพุกกัณณ์ฉบับของไทย คงเป็นเรื่องปีศาจเลือกนายเหมือนฉบับอื่น ๆ แต่คงมีความสับสนในการคัดลอก หรือไม่ก็อาจมีผู้เห็นว่ามิโครเรื่องซ้ำกัน ปักชีพุกกัณณ์ จึงเปลี่ยนนิทานนำเสียใหม่ โดยใช้นิทานซ้อนที่มีเรื่องเกี่ยวกับปีศาจมาสร้างโครงเรื่องขึ้นใหม่

ดังนั้น หากเป็นดัง สยาม ภัทรานุประวัติ สันนิษฐาน ก็แสดงให้เห็นว่าปีศาจพุกกัณณ์ของไทยมีพัฒนาการปรับเปลี่ยนและปรุงแต่งมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามบุคคลผู้ปรุงแต่งนั้นก็ดำเนินการสร้างสรรค์ได้อย่างแนบเนียน เพราะนิทานซ้อนที่นำมาสาธกเป็นอุทาหรณ์นั้น ก็มีความสอดคล้องเหมาะสมกลมกลืนกับเรื่องที่มีโครงเรื่องแบบไทย ๆ ได้เป็นอย่างดี

จากนิทานนำเรื่องปีศาจพุกกัณณ์ฉบับล้านนา ลาว และฉบับของไทย จะมีความแตกต่างกัน แล้ว จำนวนนิทานก็มีความแตกต่างกันด้วย นอกจากนี้นิทานซ้อนที่พบในแต่ละฉบับก็มีความแตกต่างกันด้วย จึงขอเสนอตารางเปรียบเทียบปีศาจพุกกัณณ์ 3 ฉบับ โดย ปีศาจพุกกัณณ์ฉบับล้านนา ใช้งานศึกษาของสยาม ภัทรานุประวัติ ซึ่งเก็บข้อมูลจากต้นฉบับใบลานในวัดสูงเม่น และวัดพันอ้น ฉบับลาวใช้ข้อมูลจาก นิทานลาวเรื่องต้นไต้ ปิ๋วรวรตและเรียบเรียงจากสมุดความ โดย กุสุมา รักษมณี กรรณิการ์ วิมลเกษม และจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ ฉบับไทย ใช้ข้อมูลจากหนังสือ นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมพุกกัณณ์) เล่ม 1 ขององค์การคำของคุรุสภา พ.ศ. 2506 นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 68 เปรียบเทียบปีศาจพุกกัณณ์ฉบับล้านนา ลาว และฉบับของไทย

เรื่องที่	ฉบับล้านนา	ฉบับลาว	ฉบับไทย
1	เทวทัตผู้มีบุญ	เทวทัตผู้มีบุญ	สุนัขจิ้งจอกปรึกษากันจะอาศัยราชสีห์
2	พราหมณ์กับภรรยา	พราหมณ์กับอุบายรักษาเมีย	วานรโลกตกต้นไม้
3	สุภัทรมานพ	สุภัทรมานพผู้ฟังคำอาจารย์	ชายรักหญิงไม่สมประสงค์ โคกเค็รตาย

ตารางที่ 68 (ต่อ)

เรื่องที่	ฉบับล้านนา	ฉบับลาว	ฉบับไทย
4	มาณพกับพระราชา	ที่สุขอย่านอน	นางศรีโลคมาวดีทำลายพิธี สองอสุร
5	มาณพกับภรรยา	เมียวอนอ่ายีน	ช้างสารประมาทมนุษย์จึงได้ ความลำบาก
6	บุตรเศรษฐีกับพระราชา	มักกินอย่าคร้าน	กาหลอกกินลูกหงส์
7	นางสา구니กับปีศาจ	นางสา구니ปราบปีศาจ	นางกินรีล่อไขให้ผัว
8	หญิงแพศยาฆ่าสามี	หญิงแพศยาฆ่าสามี	ท้าวธราบาลได้นางกินรีเป็น ชายา
9	พระราชากับงูในพระอุทร	พระราชาประชวรเพราะงู	ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์ขึ้น
10	พราหมณ์กับวัด	พราหมณ์กับวัดวิเศษ	ท้าวสุตราชได้นางกินรีเป็นชายา
11	หนูกับช้าง	หนูช่วยช้าง	ท้าวรัตนราชได้นางในนางช้าง
12	นางพราหมณ์ผู้มักมาก	นางพราหมณ์เจ้าชู้	ราชบุตรพระเจ้ามัทราชเรียนวิชา เดินบนน้ำได้
13	สุนัขจิ้งจอกกับใบตำแย	หมาจิ้งจอกถูกพิษใบหนาน	ท้าวดิศราชขอลูกสาวดิศเสนา
14	สุนัขจิ้งจอกกับเสือ	หมาจิ้งจอกชวนเสือไปกินคน	พระยาบักสีแต่งงานกับนกไต้
15	กัณเฑาะว์ปราบปีศาจ	กระต่ายลวงราชสีห์	ท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สูตร มิตรเป็นมเหสี
16	นางสุนทรีกับโจร	กัณเฑาะว์ปราบปีศาจ	ท้าวฤๅษณ์ราชได้นางประภา พาลเป็นมเหสี
17	หญิงแพศยาตายเพราะพิษ	หุ่นของพ่อค้า	พระยาครุฑผัดขิดให้สัตว์ ทั้งหลายเห็น
18	อุบายของพราหมณ์	หญิงแพศยาตายเพราะยาพิษ	ท้าวอาตุณฤๅษณ์เทศ
19		อุบายของพราหมณ์เจ้าเล่ห์	ท้าวมายันต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ
20			ท้าววิชัยหลงมเหสีจนถูกปลง พระชนม
21			อำมาตย์ของท้าววิริยยันต์คิด ขบถ
22			ท้าวอำมฤๅษณ์ราชสิ้นพระชนม์ เพราะพระชายา

ตารางที่ 68 (ต่อ)

เรื่องที่	ฉบับล้านนา	ฉบับลาว	ฉบับไทย
23			ทำวสุชมหาราชจะรับนางยักษ์ แปลงไปเป็นมเหสี
24			ทำววิปัสสนะนรราชหลงลูกสาว โจร
25			กระดุกแขวนคอ
26.			ทำวบรมราชหลงนางสิททิเทวี
27			ทำวมาลย์ราชกับทำวอภิกสง ครามรบแย่งนกยูงกัน
28			ทำวโมรินทรหลงเชื่อนกสัตวา
29			ทำวเกไถยราชหลงเชื่อนกแขก เต้า
30			พรานหาปัญญามีได้
31			บุรุษถือสัตย์

จากตารางเปรียบเทียบพบว่า ปีศาจปรกณัมทั้ง 3 ฉบับ นั้น มีนิทานซ้อนเพียงเรื่องเดียวที่ตรงกัน คือ เรื่องที่เกี่ยวกับพระราชาลี้ญู่เข้าไปในอุทร โดยฉบับล้านนาเป็นนิทานลำดับที่ 9 ชื่อเรื่อง พระราชาทักบงในพระอุทร ฉบับลาวเป็นนิทานลำดับที่ 9 ชื่อเรื่อง พระราชาประจวบพรประสู ส่วนฉบับภาษาไทยนั้น นิทานลำดับที่ 18 ชื่อเรื่อง ทำวอาตุรฤทธเนรเทศ ส่วนเรื่องอื่นๆ นั้นฉบับของล้านนาจะมีความคล้ายคลึงกับฉบับของลาวอย่างยิ่ง ทั้งนี้ สยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 53) กล่าวว่า “ด้วยเหตุที่ฉบับลาวมีการแก้ไขมาก ทำให้ฉบับล้านนาซึ่งเข้าใจว่าคัดลอกมาจากฉบับลาวในราวพุทธศตวรรษที่ 21 ยังคงรักษาเนื้อความตลอดจนโคลกสอนใจไว้ดีกว่าฉบับลาว” ดังนั้น ปีศาจปรกณัมฉบับล้านนาจึงมาจากฉบับลาวนั่นเอง และนอกจากนี้ สยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 50) ยังกล่าวอีกว่า ฉบับล้านนาเป็นฉบับที่น่าใกล้เคียงกับต้นฉบับดั้งเดิม หรือรักษาเนื้อความในต้นฉบับเดิมไว้ได้มากที่สุด โดยให้เหตุผลว่า “เมื่อพิจารณาเนื้อหา และสำนวนภาษาแล้ว ผู้เขียนคิดว่าฉบับล้านนา น่าจะเป็นฉบับที่มีเนื้อหาใกล้เคียงหรือรักษาพลความในฉบับดั้งเดิมไว้มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการที่ฉบับล้านนายังคงรักษาโคลกทำนิทานไว้ถึง 5 เรื่อง ข้อความเหล่านี้คงแปลมาจาก โคลกสันสกฤต” และอธิบายเพิ่มเติมว่า “ข้อความดังกล่าวก็ยังแสดงร่องรอยของโคลกสรุปเรื่องทำนิทาน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของนิทานต้นไตรปายานะ ที่มีนักปราชญ์ชื่อ วสุภาคะ (ล้านนาและลาวเป็นวสุภาคะ) กล่าวสรุปเนื้อหาในขณะที่ฉบับไทยไม่พบทั้งชื่อวสุภาคะและเนื้อความที่เป็น

คติโลกหรือคติคำสอนเลย” ทั้งนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ กุสุมา รัชมนิ (2529: บทนำ) ที่กล่าวว่า “ในวรรณคดีเรื่องนี้ในตอนท้ายของนิทานเกือบทุกเรื่องจะกล่าวว่ปราชญ์ผู้หนึ่งกล่าวไต่ถามเป็นคติสอนในฉบับสันสกฤต ปราชญ์ผู้นั้นชื่อ วสุภาค ฉบับชวา ชื่อ พสุภาพ ฉบับลาวชื่อ วสุภาคยะ แต่ในฉบับไทยไม่ปรากฏ”

ปีศาจปรกรณัมของไทย ทั้งฉบับสมุดไทย จำนวน 6 ฉบับ ซึ่งสยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 51) แสดงความเห็นว่สมุดไทยแต่ละฉบับเป็นเอกสารคนละชุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่เรื่องนี้มีกรคัดลอกกันอย่งแพร่หลาย และฉบับพิมพ์เผยแพร่ทุกครั้ง ตั้งแต่ครั้งโรงพิมพ์หลวงเป็นต้นมา มีเนื้อความที่ตรงกันทุกฉบับ คือมีทั้งส่วนที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง (ตั้งแต่ตอนท้ายนิทานเรื่องที่ 6 จนถึงนิทานเรื่องที่ 16) การที่ลักษณะคำประพันธ์ “ไม่เสมอ” กันนี้ แสดงให้เห็นว่มีการแต่งเรื่องแทรกในภายหลัง” จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้ ก็แสดงให้เห็นว่ ปีศาจปรกรณัมฉบับของไทย ฉบับดั้งเดิมคงจะเป็นร้อยแก้วทั้งหมด เหมือนกับ ปักษีปรกรณัม และนนทุกปรกรณัม นั่นเอง

Ginsburg (1975: 279-314 อ้างใน สยาม ภัทรานุประวัติ, 2546: 53) แสดงความเห็นว่ การที่ต้นฉบับนิทานนางตันไตรยของไทยมีการเพิ่มเติมนิทานต่าง ๆ เข้ามาอย่งมาก อาจจะเป็นเพราะต้นฉบับแรกที่คนได้มานั้นไม่ชัดเจน และมีข้อผิดพลาดมากอยู่แล้ว หรืออาจจะเป็นเพราะคนไทยใช้การบันทึกเรื่องจากนิทานนางตันไตรยที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะและสยาม ภัทรานุประวัติ อธิบายเพิ่มเติมว่ เมื่อต้นฉบับที่คนได้มาอาจไม่ชัดเจน และมีการเติมเรื่องที่มากอยู่แล้ว ทำให้เรื่องปีศาจปรกรณัมในฉบับภาษาไทยที่คัดลอกต่อ ๆ มา มีลักษณะเป็นแหล่งรวมนิทาน และเมื่อรวมกับความเป็น ‘ผู้ข่งเล่า’ ของคนไทยเอง ก็ทำให้เรื่องปีศาจปรกรณัมห่างไกลไปจากเดิมมากย่งขึ้น จนแทบจะไม่เหลือเค้าของนิทานเดิม ลักษณะเช่นนี้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนว่ ต้นฉบับนิทานที่พบในประเทศไทยมักจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่องความเข้าใจผู้คัดลอกนั่นเอง

หากพิจารณาเนื้อเรื่องในปีศาจปรกรณัมแล้ว ควรจะจบเรื่องหลังจากนิทานเรื่องที่ 15 เรื่องท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษสูตรมิตรเป็นมเหสี เพราะท้าวกลับประลัย ไม่ฟังคำทัดทานจากมนตรีปีศาจ และได้อภิเษกสมรสกับนางประภาพาล ธิดาท้าวพาลราชเจ้าเมืองจักรพรรดิ ซึ่งเป็นเจ้าหญิงเมืองมนุษย์ แต่เรื่องก็ยังไม่จบ เพราะแต่งเติมต่อไปให้เห็นว่ไม่ควรแต่งงานต่างเผ่าพันธุ์ จึงเกิดตัวละครมนุษย์ คือ ท้าวฤๅษณราช เจ้าเมืองตรินคร มาลักนางไปจากพญาปีศาจกลับประลัย เกิดนิทานซ้อนขึ้นมาเกี่ยวกับเรื่องกรผิดประเพณีและความไม่เหมาะสมที่ท้าวฤๅษณราชไปชิงมเหสีของปีศาจมา จึงเกิดสงครามกันขึ้น แต่ปีศาจปรกรณัมของไทยย่งได้เสริมความเชื่อในเรื่องอิทธิฤทธิ์

ของเทวอารักษ์ พระทรงเมือง พระเลื้อเมือง ให้มาช่วยทำวาทะกฤษณราชบรรณมีชัยต่อกองทัพปีศาจ ซึ่ง สยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 53) กล่าวว่า มีส่วนคล้ายกับนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่มีสูตรสำเร็จว่า เรียนวิชา ฆ่ายักษ์ (คงรวมถึงอมนุษย์ต่าง ๆ ด้วย) และลักตัวนาง

นอกจากนี้ยังมีนิทานบางเรื่องที่มีลักษณะคล้ายกับนิทานเรื่องอื่น ๆ ด้วย คือนิทานเรื่องที่ 15 เรื่องทำพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์ชื่อสุตรมิตรเป็นมเหสี เนื้อเรื่องมีการทนายปัญหาปริศนาธรรม ซึ่งคล้ายกับเรื่องโลกนัยชาดก ตอนที่ธณัญชัยกุมารแก้ปัญหารัศมีของนันทิยักษ์ ซึ่งอาศัยอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ในป่าจนพญายักษ์ยอมจำนนแก่พระโพธิสัตว์ และนิทานเรื่องที่ 31 เรื่องบุรุษถือสัตย์ ก็มีเนื้อเรื่องคล้ายกับสุวรรณสามชาดก ซึ่งเป็นอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อนิทานอันมีต้นเค้ามาจากศาสนาพราหมณ์

แม้ว่าจะไม่ปรากฏนิทานชุดมัทนทุกปกรณัมที่เป็นของไทย แต่ก็ยังมีนิทาน 2 เรื่อง จากมัทนทุกปกรณัม มาเป็นนิทานซ้อนในปีศาจปกรณัมของไทย คือนิทานเรื่องที่ 7 นางกนิรสำรอกไขให้ผัว ตรงกับเรื่องที่ 2 เรื่องวิทยาทรงครรภ์ แต่เปลี่ยนตัวละครจากกนิร กิณร มาเป็นวิทยาทรร และนางวิทยาทรร แต่จะมีปรับเปลี่ยนรายละเอียดของนิทานอีกเล็กน้อย นอกจากนี้ยังมีนิทานอีกเรื่องที่มีเรื่องราวคล้ายกันคือ ปีศาจปกรณัมของไทย เรื่องที่ 30 เรื่อง พรานหาปัญญามิได้ กับนิทานเรื่องที่ 4 เรื่องหมาจิ้งจอกโลกมาก ในมัทนทุกปกรณัม โดยมีนิทานต้นเรื่องคล้ายกันคือ พรานจะยิงช้างจึงไปซ่อนตัวที่จอมปลวก ที่จอมปลวกมือสรพิษ พรานยิงช้างล้มลง สรพิษกัดนายพราน แต่มีข้อแตกต่างที่การตายของสรพิษใน มัทนทุกปกรณัมว่าพรานตีสรพิษด้วยธนู แต่ในปีศาจปกรณัมว่าพรานล้มทับสรพิษจนตาย และจบลงเพียงเท่านี้ แต่ในมัทนทุกปกรณัม เล่าต่อโดยให้หมาจิ้งจอกโลกมาก จะกินทั้งช้าง พราน และงูเห่า แต่ด้วยความโลภ จึงไปกัดจะกินสายธนูก่อน เมื่อสายธนูขาด คันธนูจึงฟาดหมาจิ้งจอกจนตาย

นอกจากนี้ยังปรากฏนิทานซ้อนตรงกันใน ปักษีปกรณัม และปีศาจปกรณัมของไทยอีกด้วย คือนิทานซ้อนเรื่องที่ 21 เรื่องแรงแต่งงานกับนกไผ่ในปักษีปกรณัม และนิทานซ้อนเรื่องที่ 14 คือเรื่องพระยาปักษีแต่งงานกับนกไผ่ ในปีศาจปกรณัม เพียงแต่มีรายละเอียดต่างกันเล็กน้อย คือในปักษีปกรณัมระบุชื่อนกชัดเจนว่าเป็นแร้ง ส่วนในปีศาจปกรณัมนั้น มิได้ระบุชนิดของนกเพียงใช้คำว่า “พระยาปักษี” หรือ “ราชปักษี” ซึ่งไม่อาจชี้ชัดลงไปได้อีกว่านิทานซ้อนเรื่องนี้ แต่เดิมอยู่ในปกรณัมเรื่องใด ทั้งนี้ อาจจะเป็นความตั้งใจรวมเรื่องเกี่ยวกับนก ไว้ในปักษีปกรณัมก็เป็นได้ เพราะเป็นนิทานซ้อน หลังจากนกได้พญาครุฑเป็นอธิบดีแห่งนกไปแล้ว

ปีศาจปกรณัมของไทยมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น แตกต่างไปจากฉบับอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้คงเป็นเพราะการคัดลอกมาจากต้นฉบับหลายฉบับด้วยกัน ประกอบกับมีการแก้ไขดัดแปลงเรื่องมากจนทำให้โครงเรื่องผิดเพี้ยนจนยากที่จะติดตามได้เป็นปีศาจแต่งงานกับมนุษย์ และต่อสู้ด้วยสงครามการแย่งชิงนางระหว่างปีศาจกับมนุษย์ จนถึงที่สุดท้าวอาร์ักษ์ได้มาแสดงอิทธิฤทธิ์ช่วยมนุษย์รบกับปีศาจและจบลงด้วยชัยชนะของมนุษย์ ปีศาจปกรณัมของไทยจึงมีการปรับเปลี่ยนและปรุงแต่งอย่างสร้างสรรค์มากกว่า ปีศาจปกรณัมฉบับอื่น ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่

2.3 ตัวละคร

ตัวละครจากปีศาจปกรณัม จะแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ ตัวละครจากนิทานนำเรื่อง และตัวละครจากนิทานซ้อน (ซึ่งตัวละครจากนิทานนำเรื่องเป็นผู้เล่า) ซึ่งตัวละครทุกตัวจะเป็นตัวละครมิติเดียวมีพฤติกรรมตรงไปตรงมาไม่ซับซ้อน เป็นไปตามโครงเรื่อง และวัตถุประสงค์ในการเล่า และโดยมีนิทานนำเรื่องดังนี้

ท้าวพาลราชเจ้าเมืองจักรพรรดินครมีพระธิดานามว่าประภาพาล นางประภาพาลเลี้ยงวานรแสนรู้ พุฒภาษามนุษย์ได้ เมื่อโหรทำนายว่าน้ำจะท่วมเมือง ท้าวพาลราชจึงต่อเรือขนานให้นางประภาพาลพร้อมวานรแสนรู้ลงเรือ เมื่อเกิดน้ำท่วมเมือง กระแสน้ำพัดพาเรือขนานไปเกยชายฝั่งเมืองภูดาลัยนคร เมืองของพญาปีศาจชื่อกัลปประดิษฐ์ พญาปีศาจต้องการได้นางประภาพาลเป็นมเหสี เหล่ามนตรีปีศาจทัดทาน โดยเล่านิทานอุทาหรณ์ ในที่สุดพญาปีศาจก็ได้อภิเษกกับนางประภาพาลสมปรารถนา

พระเจ้ากฤษณราชออกประพาสป่า มาพบนางประภาพาลจึงลักพาตัวกลับเมือง ท้าวเทพราชเจ้าเมืองโลทนครผู้เป็นหลานพร้อมด้วยอำมาตย์มาทูลทัดทานโดยสาธกนิทานอุทาหรณ์ แต่ท้าว กฤษณราชก็ไม่ฟังคำทัดทาน กองทัพปีศาจของท้าวกัลปประดิษฐ์ยกทัพมาเพื่อชิงนางคืน ท้าวกฤษณราชได้เชิญฤๅษีโคดม ผู้เป็นอาจารย์มาช่วยการศึกษา ฤๅษีแนะนำให้บวงสรวงท้าวอาร์ักษ์ พระทองเมือง พระเสื่อเมือง มาช่วยรบ กองทัพพญาปีศาจพ่ายแพ้ ยอมขึ้นต่อพระเสื่อเมือง ท้าวกฤษณราชขอภัยพญาปีศาจและพญาปีศาจได้ถวายนางประภาพาลให้ โดยไม่ติดใจของแวมกัน จากนั้นก็กลับเมืองภูดาลัย

ท้าวพาลราชทราบข่าวว่าท้าวภานุราช ได้เลี้ยมดูพระธิดาประภาพาล จึงยกทัพมาเมืองตรีนคร เพื่อจะรับนางประภาพาลกลับเมือง แต่ท้าวอารักษ์บังตาทองทัพของท้าวพาลราชไว้ ไม่อาจเข้าเมืองได้ ท้าวพาลราชจึงส่งสารเข้าเมือง ในที่สุดท้าวพาลราชจึงได้พบพระธิดา ฤๅษีโคดมให้โอวาทแก่ท้าว ภานุราช และท้าวภานุราชจึงครองเมืองด้วยความสงบสุขตลอดมา

2.3.1 ตัวละครจากนิทานนำเรื่อง คือตัวละครที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องในโครงเรื่องหลักตั้งแต่ต้นไปจนจบ ลักษณะอุปนิสัยที่สำคัญของตัวละครในกลุ่มนี้คือ

1) พญาปิศาจกัลปประลัย เจ้าเมืองภูตาลัย มีลักษณะนิสัยและบทบาทที่สำคัญนำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 69 ลักษณะพญาปิศาจกัลปประลัย

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เอาแต่ใจตนเอง ไม่ฟังคำทัดทาน	พญาปิศาจจึงว่าถ้ายังนั้นโฉมด มายาจะไปรับนางมาเราจะตั้ง เป็นมเหสี (149)	ท้าวกัลปประลัยขาดการพิจารณาไตร่ตรองเมื่อเรือ ขนานที่มีนางประภาพาลมาเกยชายฝั่ง พอทราบจาก มนตรีปิศาจว่าเป็นหญิงงาม ก็ตัดสินใจ จะรับนางมา เป็นมเหสีทันที มนต์ปิศาจจึงทูลทัดทานโดยยกเป็น นิทานอุทาหรณ์มาประกอบทำให้เกิดนิทานซ้อนถึง 20 เรื่อง (ตั้งแต่เรื่องที่ 1-15 และเรื่องที่ 22-26) แม้ ลักษณะนิสัยดังกล่าวจะเป็นอุปนิสัยในเชิงลบแต่ก็ถือ ได้ว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งทางวรรณกรรม
มีความเชื่อเรื่อง บุพเพสันนิวาส	อันชายหญิงทุกสิ่งในโลกา เกิดมาแต่ก่อนเคยรักกัน ครั้นประสพพบเห็นให้ยินดี โลกก็มีจิตคิดผายผัน เพราะว่าแต่ก่อนเคยรักกัน ผูกพันมั่นมาเป็นช้านาน ปางที่ได้ยินแต่ชื่อเสียง พางเพียงร่วมรักสมัครสมาน ให้ยินดีมีกมลชื่นบาน เพราะสมภารได้สร้างมาด้วยกัน ชายหญิงจริงแท้แต่ก่อนมา	พญาปิศาจกัลปประลัย ตรัสลอบนางประภาพาล ถึงแม้จะต่างชาติต่างเผ่าพันธุ์ แต่เมื่อได้ทำบุญสั่งสม ร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน ก็ตั้งจิตอธิษฐาน และเป็น เพราะบุพเพ สันนิวาส จึงทำให้ทั้งสองได้มาประสบ พบกันในชาตินี้

ตารางที่ 69 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ได้ตั้งปรารถนาเป็นแน่มั่น จะให้ได้ประสบพบกัน ในชาติปัจจุบันให้ยินดี เพราะบุพเพสันนิวาสแต่ชาติก่อน สโมสสรสร้างไว้ทั้งสองศรี จึงเกิด มิตรจิตไมตรี ให้สมัครรักดีทั้ง หญิงชาย (184)	
มีชัตติยะมานะ	ท่านว่าก็ชอบแล้ว แต่เราเป็น กษัตริย์ ได้ออกพระโอรสแล้ว จะ ให้เราคืนถ้อยคำเสียนั้นมิควร ประการหนึ่ง ดูก่อนโหมดทั้งสี่ อัน ธรรมนิยมกษัตริย์ทั้งหลาย ตรัส เนื้อความสิ่งใด เหมือนนางข้างที่ ยื่นออก จะถอยหลังนั้นมิได้ ท่าน จงรู้เถิด (232)	เมื่อกองทัพหมอยาปีศาจที่ส่งมาพ่ายแพ้โหมดมนตรี ปีศาจทั้งสี่จึงเล่นิทานอุทาหรณ์เพื่อทัดทานไม่ให้ พญาปีศาจไปรบกับท้าวภษณูราชด้วยเรื่องแย่งสตรี ซึ่งพญาปีศาจกลับประหลัยก็เห็นชอบ แต่ด้วยชัตติยะ มานะแห่งกษัตริย์ จึงมีอาจถอยคืนคำได้
ยอมรับความ พ่ายแพ้	พระยาปีศาจกลัวอำนาจพญิงนัก จะยกพระเศียรจะงอยพระพักตร์ ขึ้นมิได้ พระยาปีศาจคิดแต่ในใจ ว่าพระเสื้อเมืองนี้มีฤทธิ์ตะบะเดชะ มาก ควรเราจะเป็นข้าท่าน (234)	กองทัพของพญาปีศาจพ่ายแพ้ต่อเทพารักษ์ พระทอง เมือง พระเสื้อเมือง เมื่อเห็นว่าตนมีฤทธิ์อำนาจน้อย กว่าก็ยอมรับความเป็นจริงจากใจ และยอมขึ้นต่อพระ เสื้อเมือง
ไม่ผูกใจเจ็บจอง เวร	ข้าพเจ้าจะงดซึ่งโทษแก่ท้าว ภษณูราช แต่วันนี้ไปอย่าเป็น เวรแก่กันเลย (240)	เมื่อพ่ายแพ้และยอมขึ้นต่อพระเสื้อเมืองแล้วท้าว กลับประหลัยก็ยอมให้อภิกรรมซึ่งกันและกันต่อท้าว ภษณูราชแม้ว่าจะถูกลักพระมเหสีมาก็ตาม

2) ท้าวภษณูราช เจ้าเมืองตรีนคร มีลักษณะนิสัยและบทบาทที่สำคัญ
นำเสนอเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 70 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ขอโทษพระยาปีศาจว่า พระยาปีศาจ ผิดครั้งเดียวขอให้พระองค์เจ้าเอาทัณฑ์ บนไว้ และให้เป็นเมืองขึ้นของพระองค์ เถิด พระเลื้อเมืองได้ฟังดังนั้นก็สาธุการ (238)	ท้าวฤๅษณ์ราชจึงกล่าวขอโทษต่อท้าวกลับประ ลัยและเสนอโทษให้เพียงทำทัณฑ์บน และให้ พญาปีศาจขึ้นตรงต่อพระเลื้อเมือง การเสนอ โทษดังกล่าวจับกอบไปด้วยคุณธรรมจาก ทศพิธ ราชธรรมในหลายๆ ข้อ คือ อภัยโทษ คือความไม่โกรธ เมื่อเสร็จศึกกันแล้วก็ เลิกแล้วต่อกันไปไม่ผูกพยาบาทโกรธแค้น มัททวัง คือ การมีอัธยาศัยอ่อนโยนโดยการ กล่าวขอโทษแก่ผู้ที่เคยได้ชื่อว่าเป็นศัตรูของตน อวิหิงสา คือการไม่เบียดเบียน โดยเสนอโทษ สถานเบาแก่พญาปีศาจ เพียงทัณฑ์บนเท่านั้น อวิโรธนะ คือ ความหนักแน่นถือความถูกต้อง เที่ยงธรรมเป็นหลัก ด้วยเหตุที่พญาปีศาจทำ ความผิดเป็นครั้งแรก ท้าวฤๅษณ์ราช จึงลงโทษ อย่างเที่ยงธรรม คือ ทัณฑ์บน และให้เป็น เมืองขึ้นในการควบคุมดูแลของพระเลื้อเมือง การเสนอโทษนี้เป็นที่พอพระทัยแก่พระเลื้อเมือง ยิ่งถึงกับกล่าวสาธุการ
มีความรักแท้ และคงมั่น	ตรัสแล้วกษัตริย์ทรงธรรม์ จึงรับนางนั้น มายังกรุงศรีนคร ตั้งให้เป็นมเหสีบรร ใหญ่กว่าสาวอัปสร นิกรสนมกรมวัง เสนาหาท้าวถนอมเปรียบชิวัง พิสมัย สวาทหวั่ง มีเว้นคลายชม (190) และท้าวฤๅษณ์ราชนั้นท่านทรงเสนาหา ในพระนางเจ้าของข้าพเจ้านี้ยิ่งนัก (251)	เมื่อท้าวฤๅษณ์ราชเกลียดกล่อมและพานาง กลับไปยังเมืองตรินครสำเร็จ ด้วยความรัก พระองค์ทรงแต่งตั้งให้นางประภาพาลเป็นมเหสี ใหญ่ กว่าสาวสนมทั้งปวง ดังคำที่ได้ให้สัญญา ไว้กับนาง คำกล่าวนี้เป็นคำยืนยันของวานรแสนรู้ที่นาง ประภาพาลส่งให้เข้ามาสอดแนมยังกองทัพท้าว พาลราช เมื่อวานรแสนรู้เข้าเฝ้าท้าวพาลราชจึง เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น แก่นางประภาพาลและ ยืนยันว่าท้าวฤๅษณ์ราชทรงเสนหานางประภา พาลเพียงใด

3) นางประภาพาล นางประภาพาลเป็นพระราชธิดาท้าวพาลราช เป็นตัวละครที่ทำให้เกิด “ศึกชิงนาง” ระหว่างมนุษย์ คือท้าวทศนุราช และปีศาจคือท้าวทนต์ประลัย นำเสนอเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 71 ลักษณะนางประภาพาล

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
รูปงาม	นางนั้นประกอบด้วยรูปโฉม พรรณนฤมลดูน้ำค้างในกลีบบัว (144) เห็นนางสรรพางงาม ดูร่ามเรือง รัตน์ (175) ทรงโฉมเข้มช้อยสุภาวค์ เนื่อนม เนตรนาง ดังเทพอัษรในสวรรค์ (188)	เป็นบทชมโฉมและเปรียบเทียบความงาม ของนางประภาพาล เมื่อเริ่มเรื่อง เป็นความงามเมื่อท้าวทนต์ประลัยได้แล เห็นนางเป็นครั้งแรก เป็นความงามที่พญาปีศาจทนต์ประลัยได้ มองเห็นเมื่อพบนางครั้งแรก ด้วยรูปโฉมอันงดงามของนางประภาพาล ท้าวทศนุราชจึงต้องการชิงตัวนางไปตั้ง ความว่า “เจ้าไปด้วยเรียมเถิดนะเทวี จะ ปลุกฝังร้อยชื่อให้ได้ดี เป็นอัคมรเหสีแห่งพี่ ในกรุงศรีนคร”
มีเหตุมีผล	พระองค์จะเชกษ่าทั้งนี้เป็น ประเพณี “กษัตรา พระคุณหา ที่สุดไม่ แต่ข้าได้ยินมาผิดภาษา ชาติตระกูล จะเกิดวิวาทุ่นวาย (176)	เมื่อท้าวทนต์ประลัยจะรับนางประภาพาล ไปเป็นมเหสี นางก็ได้ทูลทักท้วงด้วย เหตุผลว่าไม่เหมาะสม เพราะผิดภาษา ชาติตระกูลกัน แล้วนางก็ยกนิทาน อุทานเรื่องท้าวทนต์ราชขอลูกสาวดิศ เสนา คือ นางเบญจศรี เมื่อนาทูลทักท้วง ถึงความต่างศักดิ์ชาติตระกูล ท้าวทนต์ราชทรงเห็นสมควรจึงไม่อภิเษก สมรสกับนาง

ตารางที่ 71 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความรอบ ครอบ	นางว่าข้ามีภรรยานะภรรยา จะไป สมสมรอยู่ด้วยทำวกลใด เป็นสตรี สามีสองไท อดอยากฤาไฉน ไม่ ควรแก้ตัวลัทธิกรรม พระองค์ทรง ยศทศธรรม จะเป็นบาปกรรมจะ แห่งพระทัยอาดูร ชื่อนี้เป็นชื่อพระราชบิดาข้าพเจ้า แต่ความไกลตา ข้าพเจ้าจะว่าด้วย เป็นอันยาก จะขอให้วานรออกไป สืบดูที่ทพมาตั้งอยู่ที่หัวเมืองนั้น (250)	เมื่อทำวกลฤาษีมาพบนางและจะพูดจา โอ้อวด เพื่อจะนำนางไปเป็นมเหสีนั้น นาง ประภาพาลก็ทูลทักท้วงด้วยเหตุผลว่าตนมี สามีแล้ว และจะเป็นหญิงมีสองสามีเป็นที่ อัปอายและอีกเหตุผลหนึ่ง คือ เกรงจะเป็น บาปกรรมแก่ทำวกลฤาษีที่ผิดลูกเมีย ผู้อื่นด้วย เมื่อนางประภาพาลได้ทราบข่าวว่า พระราชบิดายกกองทัพมาตั้งประชิดเมือง ตรีนคร ด้วยความที่ห่างจากพระราชบิดา มานาน นางไม่มั่นใจ จึงให้วานรแสนรู้ ออกไปสืบดู ว่าเป็นพระราชบิดาจริง หรือไม่

4) ทำวพาลราช เจ้าเมืองจักรพรรดินคร พระราชบิดาของนางประภาพาล
มีลักษณะนิสัยและบทบาทที่สำคัญนำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 72 ลักษณะทำวพาลราช

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เป็นกษัตริย์ที่ดี	และสมเด็จพระพาลราชนั้น ประกอบด้วยพระปรีชาทรง ทศพิธราชธรรม ทรงพระกรุณา แก่ประชาราษฎร์ทั้งปวง โปรดให้ ลดส่วยสัดฟักัด อากรขนอนน้ำ ละหารแก่คนทั้งหลายนั้น ให้ เรียกเอาแต่พอควร (144)	ทำวพาลราชเป็นมหากษัตริย์ที่ดี ทรง ทศพิธราชธรรม และเก็บภาษีอากรแก่ ประชาชนอย่างสมเหตุสมผล

ตารางที่ 72 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความเชื่อ เรื่องการเสี่ยง ทาย , นิमित , กลาง , ความฝัน	พระองค์เสด็จเถลิงอาสน์ออก ณ ท้องพระโรงราชวินิจฉัน จังเสี่ยง ทายท้าวพระยาสามนตร์ราช ข้า บาทมุสิกาทกรทั้งหลายว่า ถ้า ข้าพเจ้าจะอยู่ในประสาสน์นี้ ไม่ได้ ความสุขความเจริญไซ้ไร ขอจงให้ นิมิตรร้ายเกิดประจักษ์แก่ท่านทั้ง ปวงเถิด ครั้นนั้นก็บังเกิด มหัศจรรย์ พระพิรุณมิได้โปรย ปรายพระพายุก็ได้พัดเจียบ สบงอยู่ หน้ามุขประสาสน์นั้น ก็ ทำลายพังลงตรงพระพักตร์ พระมหากษัตริย์เจ้า (145) จึงสมเด็จท้าวพาลราชบรรทมใน ราตรีกาล สุธงสุบินว่า พระราช มณเฑียรนั้นสุดไปถึงเมืองนาค พิภพ น้ำท่วมพระองค์ขึ้นมา ท้าว เธอก็ตกพระทัยตื่นขึ้นจากพระ บรรทม ครั่งอรุณรุ่งแจ้งแสงใส ท้าวเธอเสด็จออก ณ พระที่นั่ง ท้องพระโรงราชวินิจฉัน จึงให้หา พระครูบุโรหิตาจารย์ มาทำนาย พระสุบินนั้น พระโหราจารย์ พยากรณ์ทำนายว่า มูลเหตุซึ่ง พระองค์ทรงสุบินนี้ร้ายให้เกิดขุน เคืองรำคาญ โดยบริหารข้าพระ	เสนาอำมาตย์สร้างพระมหาปราสาท ถวายเป็นท้าวพาลราช เมื่อสร้างเสร็จก็มี พิธีปฐมาภิเษก จากนั้น ท้าวพาลราชจึง เสี่ยงทายว่าหากจะอยู่ในมหาปราสาทนี้ อย่างมีความสุข ขอให้เกิดเหตุอัศจรรย์ ให้เป็นทีประจักษ์ ปรากฏว่าหน้ามุขของ ปราสาทเกิดพังทลายลงมา แสดงให้เห็น เป็นกลางไม่ดี ความเชื่อเรื่องโชคลาง เป็น คติความเชื่อและยอมรับของมนุษย์ต่อพลัง อำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อพระราชมณเฑียรองค์ใหม่สร้างเสร็จ จัดพิธีการเฉลิมฉลองแล้ว คืบหนึ่งท้าว พาลราช ทรงสุบินว่า พระราชมณเฑียร ทรุดลงไปถึงเมืองบาดาล และโหราจารย์ ก็ทำนายว่าอีก 7 วัน น้ำจะท่วมเมืองครั้ง ยิ่งใหญ่ ผู้คนจักล้มตายเป็นจำนวนมาก ด้วยความเชื่อในคำทำนาย ท้าวพาลราชจึง ทรงให้ต่อเรือขนานขนาดใหญ่แล้วให้พระ ราชบุตรีประภาพาลลงเรือไปพร้อมกับ วานรแสนรู้ ซึ่งเป็นผู้รักษาญาคูแห่งของ พระนาง และแล้วเหตุการณ์ก็เป็นไปตาม คำทำนายของโหราจารย์ คือมีพายุฝนตก หนักท่วมนครจักรพรรดิ เรือขนานพระที่

ตารางที่ 72 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	บาทขอทูลฉลองให้ทรงทราบได้ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ยิ่งอีกเจ็ด วันฝนจะตกหนักน้ำจะท่วมพระ ราชมณเฑียรตำหนักทอง คน ทั้งหลายจะตายมากนัก (147- 148)	นั่งจะขาดหลุดลอยไป จนกระทั่งเกยฝั่งยัง ชายหาดเมืองภูดาลัยนครของพญาปีศาจ กลับประลัย และนี่เองคือมูลเหตุแห่ง ปีศาจปรกรณัม
มีความรักต่อ พระราชธิดา อย่างยิ่ง	ส่วนสมเด็จพระท้าวพาลราชก็ให้แต่ง เรือขนานลำหนึ่ง เยียวยามิดชิด เป็นอันดี ไว้สำหรับแก่พระราช ธิดาและให้พระราชบุตรแต่ผู้ เดียวลงในเรือขนานแล้วให้ใส่ กุญแจพานทวารที่ห้องหับปิดไว้ จึงให้วานรตัวหนึ่ง ซึ่งพระราช บุตรเลี้ยงไว้นาน รู้เจรจา ภาษา มนุษย์ได้นั้น ถือนุฏกุญแจรักษา พระทวาร จะมีให้ผู้ใดลงเรือ ขนานนั้นได้ (148)	จากความเชื่อถือในคำทำนายของ โหราจารย์ ว่าจะเกิดน้ำท่วมพระนครครั้ง ใหญ่ ด้วยความรักพระราชธิดาอย่างยิ่ง ท้าวพาลราชจึงสั่งการให้สร้างเรือขนาน เพื่อให้พระราชธิดาประภาพาลได้ลงเรือ หลบภัยครั้งร้ายแรงนี้ไปพร้อมกับวานร แสนรู้ ที่พระราชธิดาทรงเลี้ยงไว้
มีความรักใน ศักดิ์ศรี, มีขัตติยมานะ	ท้าวพาลราชจึงว่า ท้าวกฤษณ ราช ดูถูกเรา ได้พระราชบุตรเรา ไปไว้เป็นอัครมเหสีแล้ว ควรจะ ให้มาบอกค่านับแก่เรา จึงจะ ชอบ ซึ่งมีได้มาบอกแก่เราดังนี้ เป็นดูหมิ่นเราหนัก เราจะยกพล ไปรบเอาเมืองท้าวกฤษณราชให้ จงได้	เมื่อท้าวพาลราชทราบทราบว่าพระ ราชธิดาประภาพาลได้เป็นพระมเหสีท้าว กฤษณราช เจ้าเมืองตรินคร ก็ทรงกริ้วท้าว กฤษณราชที่มีได้แจ้งข่าวมากราบทูล หรือ กระทำการให้ถูกต้องตามพระราช ประเพณี ด้วยศักดิ์ศรีและขัตติยมานะ แห่งกษัตริย์ พระองค์จึงมีพระราชองค์การ ให้จัดทัพยกไปตีเมืองตรินคร เพื่อนำพระ ราชธิดากลับคืนมา จนอำมาตย์ทั้งหลาย

ตารางที่ 72 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
		ยกนิทานอุทาหรณ์เป็นนิทานสอนจำนวน 4 เรื่อง (เรื่องที่ 27-30) มายับยั้งการศึกษาในครั้งนี้ แต่ก็ไม่เป็นผล
	เราผู้เป็นกษัตริย์ดำรงแผ่นดิน ต้องถือจารีตโบราณกษัตริย์ ผู้ใดดูหมิ่นมิได้บนอบแก่เราๆ ต้องแต่งทหารไปรบพุ่งเอาให้ได้ ถ้าการศึกนั้นหนักเหลือกำลังทหาร เราจะไปรบเองตามประเพณี กษัตริย์ แต่ก่อนสืบๆมา เมื่อเป็นกษัตริย์แล้วหามานะมิได้ กษัตริย์ผู้นั้นเชื่อว่าละประเพณี กษัตริย์แต่โบราณเสีย จะเรียกว่า สมมติเทวราชมิได้ เทวดาไพร่พลทั้งปวง มิได้สรรเสริญ ท่านจงรู้เถิด (246)	มา คือ ตามภาษาบาลี คือการถือตัว ทำวพาลราชเป็นผู้ที่ทรงความขี้ติยะมานะ คือมีความถือพระองค์แห่งความเป็นกษัตริย์ ที่ผู้ใดจะหมิ่นแคลนในเกียรติศักดิ์นี้มิได้ เพราะจารีตโบราณ หากกษัตริย์พระองค์ใดขาดขัตติยะมานะ ก็จะผิดประเพณีโบราณ ดังนั้น ทำวพาลราช จึงไม่ฟังคำทัดทานของอำมาตย์มนตรี ให้ตัดเตรียมกองทัพไปโจมตีเมืองตริณคร ของท้าวฤษณราช ที่นางนงประภาพาลราชธิดาไปอภิเษกโดยไม่ได้บอกกล่าว ซึ่งถือเป็น การหมิ่นเกียรติศักดิ์ศรีของพระองค์
รู้สำนึกผิด	ท่านห้ามมิให้เรายกมานี้ชอบนัก บัดนี้พานรเล่าให้เราฟังว่า นางนั้นพระยาปีศาจได้ไป ทำวฤษณราชได้มาแล้ว พระยาปีศาจตามมารบ ทำให้ไพร่พลตายเป็นอันมาก พึงสำเร็จศึกลง เราว่าทำวฤษณราชถูกเราะนั้น เรามีความผิด ซึ่งให้ราชสาสน์เข้าไปบัดนี้ ท่านทั้งสี่นี้คิดชอบแล้ว พระยาพาลราช	เมื่อท้าวพาลราชยกทัพมาประชิดเมืองตริณคร แต่ไม่สามารถข้ามเขตทวยเสกมายาของฤๅษีโคดมเข้าไปในเมืองได้ กอปรกับอิทธิฤทธิ์ของเพทอาภักษ์ที่รักษาเมืองตริณครบันดาลให้ทหารเจ็บป่วยล้มตายเป็นจำนวนมาก และอีกเหตุผลที่สำคัญคือได้ข่าวสารจากวานรแสนรู้ของพระราชาธิดาประภาพาลที่มาสอดแนมและกราบทูลเรื่องของพระราชบุตรีให้ทรงทราบ ท้าวพาลราชจึงรู้สึก

ตารางที่ 72 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	พระราชทานรางวัลให้แก่เสนาทั้ง สี่นั้นเป็นอันมาก (251)	สำนึกผิด ที่ทรงมองทำวฤษณราชผิดไป และสำนึกผิดที่ไม่รับฟังคำทัดทานของ เหล่าเสนาอำมาตย์ที่มีความหวังดีต่อ พระองค์
มีความรอบรู้ คติทั้งทางโลก และทางธรรม	เจ้าอย่าไว้พระทัย แก่เสนา อำมาตย์ทั้งปวง เจ้าจะรักผู้ใด อย่าให้ปรากฏ เจ้าจะชังผู้ใดอย่า ให้เห็น จะให้พุนบำเหน็จจงให้ ตามสมควรอย่างสรรพเสริญ ถ้า เจ้าจะผจญข้าศึกหาชัยภูมิแต่ เครื่องอาวุธหัดช้างม้าการศึก เรื่อยๆ ให้อยู่ดีกินดีมีความรู้ตาม รู้มากรู้น้อย รักษาไว้เมื่อมีการ เมื่อเจ้าเสวยอาหารถ้าเหียน ชวาลาดับให้หยุด ถ้าจืดเหียนก็ อย่าให้เสวยสืบไป เจ้าจะผจญ ด้วยโจร ให้ผจญด้วยวาจาอ่อน และให้ทรัพย์ ผจญด้วยนักสนม สตรีทั้งปวง ผจญด้วยความสัตย์ ผู้โกรธให้ผจญด้วยใจดี พึง พิจารณาก่อนอย่าไว้พระทัย ผจญด้วยน้ำลมไฟฝนให้ผจญ ด้วยความสัตย์ และรักษาศิล อย่าได้ประมาทผู้มียศ จะเล่นสิ่ง ใดให้พิจารณาเหตุพนมิตีร้าย (255)	เนื้อความดังกล่าวนี้เป็นพระราชดำรัสที่ ท้าวพาลราชตรัสสอนแต่ท้าวฤษณราช หลังจากพิธีอภิเษกสมรสระหว่างท้าว ฤษณราชและนางประภาพาล เมื่อท้าว พาลราชจะเสด็จกลับเมือง จึงตรัสสั่งสอน คติทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อให้ท้าว ฤษณราชนำไปปฏิบัติ จะเห็นได้ว่า เนื้อความต่าง ๆ นั้น เป็นข้อวัตรปฏิบัติ ของพระมหากษัตริย์ ให้ระมัดระวัง พระองค์จากผู้คนรอบข้าง รวมทั้ง ธรรมชาติรอบตัวด้วย

5) วานรแสนรู้ เป็นวานรที่พระราชธิดาประภาพาลทรงเลี้ยงบานาน แม้จะเป็นตัวละครที่เป็นสัตว์ แต่ก็มีพฤติกรรมเช่นมนุษย์ ลักษณะและอุปนิสัยของวานรแสนรู้ นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 73 ลักษณะวานรแสนรู้

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
มีความรอบรู้ รอบคอบ	วานรจึงห้ามปราชญ์ เห็นเนื้อความ ผิดท่วงที ดูฤกษ์ก่อนให้จึงดีเห็น โชคมีจึงทำการอย่าเพ่งทำด่วน หวนหัน ทำอย่างนั้นเห็นหักหาญ ไม่ต้องความอย่างโบราณ จะเป็น การอุปมุงคล (169)	เมื่อพญาปีศาจกลบประลัยลงเรือขนาน เพื่อจะไปรับนางประภาพาลไปอภิเษกนั้น วานรแสนรู้ซึ่งถือฤกษ์แจห้องพระนางก็ทูล ทัดทานถึงความเหมาะสมควรด้วยการเล่า นิทานอุทาหรณ์ถวายแด่ท้าวกลบประลัย เรื่องหนึ่ง (เรื่องที่ 11 เรื่องท้าวรัตนราชได้ นางในนางข้าง) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ รอบรู้และรอบคอบของวานรแสนรู้
มีความ จงรักภักดี	พานรไผ่นฤมล เห็นพระยาปีศาจ ไปไม่ให้ลูกฤกษ์แจ จึงว่าแก่กลบ ประลัย ท่านนี้มาแต่ไหน บังอาจใจ เห็นผิดธรรม (169)	เมื่อพญาปีศาจลงเรือมาได้ ก็มีให้ฤกษ์แจ ไซ้ห้องนางประภาพาล ด้วยความ จงรักภักดี ปกป้องนางพร้อมทั้งตำหนิทำ วาทะที่ผิดทำนองคลองธรรมขึ้นมา บนเรือ หาพระราชธิดานี้
ปฏิบัติหน้าที่ อย่าง เคร่งครัด	บัดนี้ ข้าพเจ้ารู้ว่าพระองค์มันคง แล้ว ข้าพเจ้าจะลาเข้าไปทูล สมเด็จพระราชบุตร ท้าวพาลราช ลาไปแล้วท่านจึงให้หาเสนาทั้งสี่ เข้ามาแล้วตรัสแก่เสนาว่า ท่าน ห้ามมิให้เรายกมานี้ชอบ บัดนี้ พานรเล่าให้เราฟังว่า นางนั้นพระ ยาปีศาจได้ไป ท้าวฤกษ์ญราช ได้มาแล้ว พระยาปีศาจตามมารบ	เมื่อท้าวพาลราชไม่อาจเข้าเมืองตรีนครได้ จึงส่งพระราชสาส์นเข้าไป นางประภา พาลจึงให้วานรแสนรู้ ไปสอดแนมดูว่าไซ้ พระราชบิดาของพระนางจริงหรือไม่ วานร แสนรู้ก็ปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็ง เคร่งครัด เมื่อพบท้าวพาลราชก็เล่าเรื่อง ของพระราชบุตรให้ท้าวพาลราชฟังสิ้น แล้วกลับไปกราบทูลพระราชธิดา ท้า วฤกษ์ญราชจึงจัดกองเกียรติยศออกมา

ตารางที่ 73 (ต่อ)

ลักษณะ	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ทำให้ไพร่พลตายเป็นอันมาก ฟังสำเร็จศึกลง เราว่าทำวฤชณูราช ถูกภูจนั่น เรามีความผิด (251)	พร้อมนางประภาพาลเพื่อต้อนรับ ท้าวพาลราชอย่างสมพระเกียรติและศักดิ์ศรี ถ้วนทุกประการ

สรุปได้ว่าตัวละครที่สำคัญจากนิทานโครงเรื่อง จะมี 5 ตัว คือ พญาปีศาจกัลปประลัย ท้าว กฤษณูราช นางประภาพาล ท้าวพาลราช และวานรแสนรู้ ซึ่งมีลักษณะ อุปนิสัย ที่ทำให้เนื้อเรื่องของปีศาจปรารถนาคำดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล และสนุกสนานยิ่ง

2.3.2 ตัวละครจากนิทานซ้อน จะเป็นตัวละครที่ตัวละครในนิทานยกเป็นอุทาหรณ์ เปรียบเทียบให้เห็นความควรไม่ควรหรือเหมาะสม ไม่เหมาะสมของตัวละครหลัก เพื่อให้เว้นการกระทำดังกล่าว ซึ่งจำแนกเป็นนิทานซ้อน 3 กลุ่มคือ นิทานซ้อนอันเนื่องมาจากท้าวกัลปประลัย นิทานซ้อนอันเนื่องมาจากท้าวกฤษณูราช และนิทานซ้อนอันเนื่องมาจากท้าวพาลราช

1) ตัวละครในนิทานซ้อนอันเนื่องมาจากท้าวกัลปประลัย เป็นนิทานซ้อนที่ยกเป็นอุทาหรณ์คัดค้านหรือสนับสนุนการกระทำของท้าวกัลปประลัย ในการจะมีเมียเป็นมนุษย์ เพราะต่างเผ่าพันธุ์ และการทำศึกเพื่อแย่งชิงเมียมนุษย์ คือ นางประภาพาล กลับมาจากมนุษย์ คือ ท้าวกฤษณูราช ที่ลักพานางมา นำเสนอเป็นตารางวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 74 ตัวละครจากนิทานซ้อนอันเนื่องมาจากท้าวกัลปประลัย 1

ลำดับเรื่อง	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
1	สุนัขจิ้งจอกปริกาษา กันจะอาศัยราชสีห์	โหมตมายุยา (มนตรีปีศาจ)	คัดค้านไม่ให้มี เมียมนุษย์ เพราะผิดชาติ ตระกูล	สังขัตินายแห่งสุนัขจิ้งจอกปริกาษา มนตรีสุนัขจิ้งจอก จะขอไปเป็นบริวาร ราชสีห์ เพื่ออาหารอันอุดมสมบูรณ์ มนตรีกัดค้ำ
2	วานรโลกตกต้นไม้	สุนัขขัง (มนตรี สุนัขจิ้งจอก)	คัดค้านการเป็น บริวารราชสีห์	วานรโลกเรื่องอาหาร จึงปีนขึ้นไปเด็ด ผลฉิมพลีอันสูงจึงตกลงมาตาย

ตารางที่ 74 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
3	ชายรักหญิงไม่สม ประสงค์โคกเศร้า ตาย	สุมุคา (มนตรีสุนัขจิ้งจอก)	คัดค้านการเป็น บิรารราชสีห์	บุรุษผู้หนึ่งหลงใหลความงามของ สตรี แต่นางไม่รับรัก บุรุษนั้นจึง โคกเศร้าตาย
4	นางตรีโลกมาวดี ทำลายพิธีสอง อสุร	สุมิตรา (มนตรีสุนัขจิ้งจอก)	คัดค้านการเป็น บิรารราชสีห์	สองอสุรพี่น้องทำตะแบกกล้ำ พระอินทร์จึงให้นางโลกมาวดีมา ทำลายพิธี
5	ช้างสารประมาท มนุษย์จึงได้ความ ลำบาก	สุกุลลา (มนตรีสุนัขจิ้งจอก)	คัดค้านการเป็น บิรารราชสีห์	ช้างสารประมาทมนุษย์ไม่ฟังคำ เตือนราชสีห์จึงถูกจับได้รับความ ทุกข์ทรมานยิ่ง
6	กาหลอกกินลูก หงส์	นางราชสีห์	คัดค้านไม่ให้ราชสีห์ รับสุนัขจิ้งจอกเป็น บิราร	กาแส้งบำเพ็ญตบะเพื่อให้หงส์ ตายใจ และจัดลูกหงส์กิน
7.	นางกนิรสารอกไข ให้ผัว	โชมดดาลพลวง (มนตรีปีศาจ)	คัดค้านไม่ให้มีเมีย เป็นมนุษย์เพราะ ผิดธรรมเนียม	กนิรครรรักษ์ แต่ต้องการไปเที่ยว ชมมหรสพ จึงสารอกไขให้ผัว กลืนไว้ เมื่อถึงเวลาคลอดกนิร จึงตายด้วยวิปริต ผิดเพศ
8.	ท้าวธราบาลได้ นางกนิรเป็นชายา	โชมดดาลพลวง (มนตรีปีศาจ)	คัดค้านไม่ให้มีเมีย เป็นมนุษย์เพราะ ผิดชาติพันธุ์	ท้าวธราบาลเก็บฟองกนิรมาพัก ออกมาเป็นกนิรดังงาม จึงชุบ เลี้ยงไว้เซยชม วิชาธรรลอบมา เป็นฐู เมื่อท้าวธราบาลเสด็จมา จึงถูกฆ่าตาย แล้ววิชาธรรก็อุ้ม นางไปป่าหิมพานต์
9.	ท้าวทศวิชัยจับ พญาหงส์	โชมดดวงไฟ (มนตรีปีศาจ)	คัดค้านไม่ให้มีเมีย เป็นมนุษย์เพราะ เหตุทำผิดวิปริต	ท้าวทศวิชัยหลงรักพระมเหสี มากจึงจับหงส์ทองมาขี่ตาม ความต้องการของนาง ทั้งสองจึง ต้องตายเพราะทำเหตุวิปริตไม่ใช่ วิสัย

ตารางที่ 74 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
10.	ท้าวสุทราชาได้นาง กนิรีเป็นชายา	ท้าวทนต์ประลัย	ยืนยันว่าแต่งงาน ผิดแผกพันธุ์ได้	ท้าวสุทราชาจับนางกนิรีมาได้จึง อภิเษกกับนาง จนมีบุตร ซึ่งมี บุญบารมีอย่างยิ่ง
11.	ท้าวรัตนราชได้ นางในนางข้าง	วานรแสนรู้	ชักท้วงให้ดูฤกษ์ ยาม ออย่าด่วน หุนหัน	ข้างเผือกหนุ่มพ่ายแพ้แก่พญา ช้างดำจึงถูกยึดโซลง มาพบท้าว รัตนราชทรงแนะนำให้นึกถึงคำ สอนพ่อแม่ครูอาจารย์ ข้างเผือก หนุ่มจึงจำคำสอนของพ่อเรื่อง ชัยภูมิได้ กลับมาชนช้างชนะช้าง ดำ จึงมอบนางในงานแทนคุณ ท้าวรัตนราชพานางพักได้ต้นไทร พระไทรเกิดความพิศواسนางจึง ลักพาตัวไป ท้าวรัตนราชตื่นมา ไม่เห็นนางจึงโหม่นสลดตาย
12.	ราชบุตรพระ เจ้ามัทราสเรียน วิชาเดินบนน้ำได้	ท้าวทนต์ประลัย	ยืนยันว่าฤกษ์งาม ยามดีอยู่ที่ใด	ราชบุตรพระเจ้ามัทราส 2 องค์ เรียนวิชาจบ จึงเดินทางกลับ เมือง ระหว่างทางพบแม่น้ำ องค์ น้องท่องมนต์เสียงดังน้ำจึงท่วม ถึงคอ ส่วนองค์พี่นั้นท่องมนต์ใน ใจจึงเดินบนน้ำได้
13.	ท้าวดิศราชาขอลูก สาวดิศเสนา	นางประภาพาล	ทัดทานการขอ อภิเษกสมรส	ท้าวดิศราชาต้องการอภิเษกกับนาง เบญจศรีธิดาดิศเสนา นางทูล ทัดทานว่าตระกูลไม่เสมอกัน จึงเล่านิทานอุทาหรณ์
14.	พระยาปักชี แต่งงานกับนกไผ่	นางเบญจศรี	ทัดทานการขอ อภิเษกของ ท้าวดิศราชา	พระยาปักชีแต่งงานกับนกไผ่ แต่อยู่ร่วมกันไม่มีความสุขเพราะ ตระกูลไม่เสมอกัน ท้าวดิศราชา คล้อยตามไม่ขอนางเบญจศรี แต่งงาน

ตารางที่ 74 (ต่อ)

ลำดับ เรื่อง	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
15.	ท้าวพรหมทัต ได้ลูกสาวยักษ์ มิตรเป็นมเหสี	ท้าวกำลปประลัย	ยืนยันการ แต่งงานข้าม เผ่าพันธุ์	ท้าวพรหมทัต ตอบปัญหา ธรรมยักษสูตรมิตรได้ พญา ยักษ์จึงยกลูกสาวให้

จากนั้นท้าวกำลปประลัยจึงรับนางไปเป็นมเหสีสร้างประสาทให้นางประภาพาลอยู่กับวานร
แสนรู้ที่ในป่า กล่าวถึงท้าวฤๅษณ์ราช เจ้าเมืองตรีนคร เสด็จประพาสป่ามาพบนางประภาพาล จึง
ลักนางกลับเมืองไปแล้วอัญเชิญฤๅษีโคดมพระอาจารย์ บวงสรวงเทพอารักษ์ พระทรงเมือง พระ
เสื้อเมือง มาช่วยป้องกันเมือง เมื่อกองทัพปีศาจยกมาจึงพ่ายแพ้ มন্ত্রীปีศาจทั้งสี่จึงทูลเตือนพระ
สติดด้วยนิทานอุทาหรณ์

ตารางที่ 75 ตัวละครในนิทานซ้อนอันเนื่องจากท้าวกำลปประลัย 2

เรื่อง ที่	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
22.	ท้าวอำมาฤๅษณ์ ราชสิ้นพระชนม์ เพราะพระชายา	โสมดมายา (มนตรปีศาจ)	ตัดทอนการทำ ศึก เพื่อแย่งสตรี	ท้าวอำมาฤๅษณ์ราช เจ้าเมือง ไชยนคร หลงนางแพศยา วรรณศูทร ชื่อจันทกุมารี ที่ ถูกขับออกมาจากเมืองประ ทุมนคร นางหาทางกำจัดท้าว วิริยกุมารพระอนุชา และ เสนาบดีทั้งสี่ ทั้งหมดจึงหนี ออกจากเมือง ท้าวสุทราธิราชเจ้า เมืองสุทราธิราชจึงยกทัพมายึด เมืองไชยนคร และฆ่าท้าว อำมาฤๅษณ์ราช ท้าววิริย กุมารและเสนาทั้งสี่จึง

ตารางที่ 75 (ต่อ)

เรื่อง ที่	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
				กลับมายึดเมืองคืนแล้วฆ่า นางจันทร์กุมาร จากนั้นจึง อภิเษกทำววิชัยกุมารครอง เมืองไชยบุรีสืบมา
23.	ท้าวสุขุมหาราช จะรับนางยักษ์ แปลงไปเป็น มเหสี	โหมดดาล พลวง(มนตรี ปีศาจ)	ตัดทอนการทำ ศึก เพื่อแย่งสตรี	ท้าวสุขุมหาราชครองเมือง สุชนครเสด็จประพาสอุทยาน พบนางยักษ์แปลงรูปงามจึง รับเข้าเมืองไปเป็นมเหสี เสนา อำมาตย์จึงเล่านิทาน
24.	ท้าววิปัสสนะ ราชหลงลูกสาว โจร	เสนาบดีท้าว สุขุมหาราช	ตัดทอนการนำ หญิงแปลกหน้า มาอภิเษกสมรส	อุทาหรณ์ถวาย ท้าววิปัสสนะราชเจ้าเมือง อรรคนคร เสด็จประพาสป่า พบลูกสาวโจร จึงรับเข้าไป เป็นมเหสี นางโจรจึงวางแผน กับบิดาฆ่าท้าววิปัสสนะราช แล้วแต่งตั้งบิดาตนขึ้นเป็น กษัตริย์ ท้าวสุขุมหาราชไม่ฟังคำตัด ทอนรับนางยักษ์แปลงไปเป็น มเหสี ตกเวลากลางคืนนาง ยังแปลงจึงจับนางสนม พระมหากษัตริย์และ ชาวเมืองกินเป็นอันมาก

ตารางที่ 75 (ต่อ)

เรื่อง ที่	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
25.	กระดุกแขวนคอ	โหมดดาล พลวง(มนตรี ปีศาจ)	ตัดทานการทำ ศึกเพื่อแย่งสตรี	เจ้ารสกุมาร และนันทเสน บุตรเศรษฐีหลงนางแพศยา คนเดียวดัน ชื่อ เสตกุมารี ต่างสัญญาว่าถ้านางตายจะ ตายตามครั้นนางตายเจ้ารส กุมารมาถึงก่อนจึงโดดเข้า กองไฟตายตามไปด้วย นันท เสนมาไม่ทัน จึงได้แต่เก็บกระ ดุกแขวนคอ พบญาติ ๆ ชุบชีวิต นางเสตกุมารีและเจ้ารส กุมารจึงคืนชีวิตมา นางจึง เลือกจะอยู่กับด้วย ส่วนนันท เสนจึงนำกระดุกมาแขวนคอ โดยเปล่าประโยชน์
26.	ท้าวบรมราชหลง นางสุทิตีเทวี	โหมดดวงไฟ (มนตรีปีศาจ)	ตัดทานการทำ ศึกเพื่อแย่งสตรี	ท้าวบรมราชครองเมืองบุระ นครมีพระอนุชานามว่าสุริย กุมาร วันหนึ่งท้าวบรมราช ประพาสอุทยาน พบสุทิตีเทวี อัคมเหสีท้าวอุดมราช ซึ่งหนี มาด้วยนางเป็นชู้กับมเหสีร เสนา ท้าวบรมราชหลังนาง สุทิตีเทวี จึงรับนางไปเป็นอัคร มเหสี นางคิดกำจัดสุริยกุมาร ๆ จึงเสด็จออกบวช ท้าวอุดม ราชทราบข่าวจึงยกทัพมาฆ่า ท้าวบรมราชในสนามรบและ

ตารางที่ 75 (ต่อ)

เรื่อง ที่	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
				ชำนางสุทธิเทวีพร้อม ดิศเสนาชายู้ แต่ด้วยเกรง อานุภาพของสุริยกุมาร จึงทูล อัญเชิญพระองค์มาครอง เมือง และยอมเป็นเมืองขึ้น แก่สุริยกุมาร

จากตารางวิเคราะห์ตัวละครในนิทานซ้อนกันเนื่องจากทำวาทศิลป์ประหลาด พบว่าตัวละครที่มีบทบาทในการเล่าคือ มนตรีปีศาจทั้งสี่ ได้แก่ ไข่มดมายา ไข่มดดาลพลวง ไข่มดดาลหลวง และไข่มดดวงไฟพร ซึ่งมนตรีปีศาจทั้งสี่นี้ต่างมีความจงรักภักดีต่อพญาปีศาจกัลปประลัยอย่างยิ่ง พยายามทูลทัดทาน ยกนิทานอุทาหรณ์ต่าง ๆ มาเป็นเหตุผลถึงความไม่เหมาะสมไม่ควรที่ปีศาจจะแต่งงานร่วมเผ่าพันธุ์กับมนุษย์ แต่เมื่อทัดทานไม่สำเร็จ ก็อาสาไปรบอย่างเต็มกำลังสามารถ และผลของการไม่ฟังคำทัดทานของมนตรีปีศาจทั้งสี่ จึงทำให้ทำวาทศิลป์ต้องได้รับความสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่คือนอกจากจะเสียเมียคือนางประภาพาลแล้ว ยังต้องเสียเมืองคือต้องขึ้นตรงต่อพระเสื้อเมือง ต้องเสียมนตรีปีศาจที่มีความจงรักภักดีไป 2 ตน คือ ไข่มดดาลพลวง และไข่มดดวงไฟพร นอกจากนี้ยังต้องสูญเสียกองกำลังปีศาจไปถึงหนึ่ง อันเป็นผลมาจากการแพ้งคราม ด้วยไม่ฟังคำทัดทานจากมิตรที่เตือนด้วยความหวังดีนั่นเอง

2) ตัวละครในนิทานซ้อนกันเนื่องมาจากทำวาทภาษาราช ทำวาทภาษาราชเป็นตัวละครมนุษย์ที่ต่อเติมเข้ามา เพื่อดำเนินเรื่องตามแนวคิด (Theme) ว่า “มนุษย์ควรร่วมเผ่าพันธุ์กับมนุษย์” โดยสร้างพฤติกรรมให้ทำวาทภาษาราชไปแย่งชิงนางประภาพาลมาจากพญาปีศาจกัลปประลัย และมีนิทานซ้อนเพื่อทัดทานการกระทำดังกล่าว วิเคราะห์ตัวละครในนิทานซ้อนกันเนื่องมาจากทำวาทภาษาราชเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 76 ตัวละครในนิทานซ้อนกันเนื่องจากท้าวเกษณราช

เรื่องที่	เรื่อง	ผู้เล่านิทาน	เหตุผลในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
17.	พระยาครุฑ ผลิตขดให้สัตว์ ทั้งหลายเห็น	ท้าวเพชรราช (พระนัดดา)	ทัดทานการ กระทำที่ไม่ เหมาะสม	พระยาครุฑผลิตขดให้สัตว์ต่างๆ เห็น สัตว์ต่างๆจึงสิ้นความยำ เกรง
18.	ท้าวอาตุรฤก เนรเทศ	ทิพเสนา (อำมาตย์)	ทัดทานการ กระทำที่ไม่ ไตร่ตรอง	ท้าวอาตุรประพาสน้ำดื่ม น้ำที่มี อสรพิษเข้าไป เมื่ออสรพิษเคิบโต ขึ้นท้าวอาตุรก็เสื่อมเดชานุภาพ จึงถูกเนรเทศออกจากราชสมบัติ
19.	ท้าวมายันต์ เลี้ยงอำมาตย์ ทรยศ	พรหมเสนา (อำมาตย์)	ทัดทานการ กระทำที่ไม่ พิจารณา ไตร่ตรอง	ท้าวมายันต์ที่ซบชีวิตโครงอู่ที่ พบในป่านำมาซบเลี้ยงแต่งตั้งให้ เป็นเสนาบดีมอบอาญาสิทธิให้ ต่อมาท้าวมายันต์ก็ถูกฆ่าเพื่อชิง ราชสมบัติด้วยคนที่พระองค์ซบ ชีวิต
20.	ท้าววิชัยหลง มเหสีจนถูก ปลง พระชนม	ยุทธเสนา (อำมาตย์)	ทัดทานการรับ ภรรยาปีศาจมา เป็นมเหสี	ท้าววิชัยแห่งพิชัยนครได้ช่วยนาง จากกรงเล็บอินทรีที่บินผ่านมา แต่งตั้งเป็นมเหสี แต่นางกลับ เป็นขี้และร่วมกันฆ่าท้าววิชัย แย่งชิงราชสมบัติ
21.	อำมาตย์ของ ท้าววิริยยันต์ คิดขบถ	อากาศเสนา (อำมาตย์)	ทัดทานการ กระทำที่ไม่ พิจารณา ไตร่ตรอง	ท้าววิริยยันต์แห่งเมืองวิชัยนคร ถูกอำมาตย์ชื่อวิริยันต์คิดขบถ เป็นหนอนบ่อนไล่ให้ท้าวมาตังค วิชัยแห่งเมืองมาตังคนคร ท้าววิ ริยันต์จึงถูกฆ่าเพราะไว้วางใจ อำมาตย์ทรยศ

ตารางที่ 78 ตัวละครจากนิทานซ้อนกันเนื่องจากท้าวพาลราช

เรื่อง ที่	เรื่อง	ผู้เล่า นิทาน	เหตุผล ในการเล่า	สรุปเนื้อหาของนิทาน
27.	ท้าวมาลัยราช กับท้าว อภิกสงคราม รบแย่งนกยูง กัน	อิทธิวิชัย (อำมาตย์)	ตัดทอนการทำ ศึกษาโดยไม่มี เหตุผลสมควร	ท้าวมาลัยราชแห่งเมืองมาลัยนครเลี้ยงนกยูง ไว้คู่หนึ่ง วันหนึ่งนกยูงบินลงไปยังเมือง อภิกสงคราม ท้าวมาลัยราชจึงยกทัพมาทำ สงครามเพื่อทวงนกยูงคืน ทำให้ทหารล้มตาย เป็นจำนวนมาก
28.	ท้าวโมรินทร หลงเชื่อนก สัตวา	อรุณวิชัย (อำมาตย์)	เตือนพระสติให้ ไตร่ตรองพิจารณา	ท้าวโมรินทรเจ้าเมืองโมรินทร นครเชื่อนก สัตวาที่ทรงเลี้ยงไว้ให้ยกทัพไปตีเมือง ประจันตประเทศ ซึ่งอยู่ฝั่งพื้นสมุทร กองทัพอันไปผิดฤดู เรือทั้งปวงจึงอัปปาง ท้าวโมรินทรและไพร่พลจึงจมน้ำตายสิ้น
29.	ท้าวเกไถย ราชหลงเชื่อ นกแขกเต้า	อุตริวิชัย เสนา (อำมาตย์)	เตือนพระสติให้ ไตร่ตรองพิจารณา	ท้าวเกไถยราช เจ้าเมืองจางกูรราชธานี เชื่อนก แขกเต้าที่ทรงเลี้ยงไว้ ว่าจะพาไปป่าหิมพานต์ ระหว่างกลางทางท้าวเกไถยราชถูกเสือโคร่ง จับกินเป็นอาหาร
30.	พรานหา ปัญญาไม้ได้	มहुตรา เสนา (อำมาตย์)	เตือนพระสติให้ ไตร่ตรองพิจารณา	พรานป่าจะยิงช้างจึงไปหลบหลังจอมปลวก ซึ่งมีอสรพิษอยู่ข้างใน พรานยิงช้างล้มลง อสรพิษกัดพราน พรานล้มลงทับอสรพิษจน ตายทั้งหมด

นิทานซ้อนกันเนื่องจากท้าวพาลราชมีจำนวนทั้ง 4 เรื่อง ล้วนเป็นนิทานอุทาหรณ์ที่เสนา
อำมาตย์ยกมาเตือนพระสติท้าวพาลราชให้พิจารณาไตร่ตรอง ด้วยไม่เห็นสมควรในการยกกองทัพ
ไปชิงพระราชธิดาประภาพาลจากท้าวภุชญราช ทั้งนี้เพราะเสนาอำมาตย์ต่างก็มีเหตุผลที่ดี
ดังคำว่า “อันพระองค์เจ้ามาวิวัตดังนี้ มิชอบ เพราะอุปัทวการณ์เกิดขึ้นในแผ่นดินเรา พระราช
ธิดาพลัดไปต่างประเทศไซ้ สมเด็จพระเจ้าภุชญราชได้อภิเษกไว้เป็นมเหสีแล้ว ถ้าท้าวภุชญราชได้
พระราชบุตรไปไม่ได้เลี้ยงให้สมควรแก่อิสริยยศ พระองค์จะกริ้วโกรธก็ชอบ” (ปี่สาขปกรณัม, 2506:
241)

จะเห็นว่าตัวละครจากโครงเรื่องหลัก 3 ตัว คือพญาปี่สาขกัลปประลัย ท้าวภุชญราช และ
ท้าวพาลราช ต่างเป็นเหตุให้เกิดนิทานซ้อนย่อยมาอีก 30 เรื่อง ทั้งนี้ไม่รวมเรื่องที่ 16 เรื่องท้าว
ภุชญราชได้นำประภาพาลเป็นมเหสี เพราะเป็นเหตุการณ์ในนิทานนำเรื่องไม่ใช่ในนิทานซ้อนด้าน

ใดด้านหนึ่ง ตัวละครจากนิทานซ้อนในเรื่องต่างๆ จะมีพฤติกรรม ลักษณะอุปนิสัย สอดคล้องกับเจตนาของผู้อ่านนิทานว่ามีจุดประสงค์จะเล่านิทานเพื่อการใด เช่น มีเจตนาต้องการเตือนพระสติให้พิจารณาไตร่ตรอง ผู้อ่านนิทานก็จะยกนิทานที่ตัวละครขาดการพิจารณาไตร่ตรองจนเป็นเหตุให้เกิดวิบัติภัยจนถึงชีวิต ดัง พราหมณ์หาปัญญาไม่ได้ ในนิทานซ้อนนิทานเรื่องที่ 30 เป็นต้น

ดังนั้น ตัวละครจากปี่สาขปรกรณ์ทั้ง 2 กลุ่มคือ ตัวละครจากโครงเรื่องและตัวละครจากนิทานซ้อนจึงมีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ทำให้ปี่สาขปรกรณ์ เป็นนิทานชุดที่มีความเป็นเอกภาพเป็นเนื้อเดียวกัน ตั้งแต่ต้นจนจบ ด้วยศิลปะการร้อยเรียงเรื่องราวอย่างมีสัมพันธ์ภาพ นอกจากนี้นิทานซ้อนที่เป็นอุทาหรณ์ต่าง ๆ นั้น ต่างก็ให้ข้อคิดคติเตือนใจเพียบพร้อมไปด้วยสารัตถภาพอันนำไปสู่จุดจบของเรื่องอย่างมีสมบูรณ์ภาพ

3. ศิลปะการใช้ภาษา

การศึกษาภาษาจากปี่สาขปรกรณ์ของไทยครั้งนี้ จะศึกษาตามการพิมพ์ตามต้นฉบับจากหนังสือ “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปรกรณ์)” จัดพิมพ์โดยองค์การการค้าของคุรุสภา เมื่อ พ.ศ.2506 ดังนี้

3.1 การใช้คำพ้องสมัย

ปี่สาขปรกรณ์ของไทยนั้น สันนิษฐานว่าคงจะเข้ามาในประเทศไทยในนิทานชุดนางตันไตรย ตั้งแต่ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ถ้อยคำภาษาที่ปรากฏจึงมีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจ ถึงแม้ว่าการใช้ถ้อยคำโดยส่วนใหญ่จะเรียบง่าย มีความหมายตรงไปตรงมา แต่ก็ยังคงปรากฏคำศัพท์ที่น่าศึกษา โดยศึกษาความหมายของคำตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2542 (2546) และฉบับ 2554 (2556) เป็นหลัก ทั้งฉบับตีพิมพ์และฉบับออนไลน์ นอกจากนี้ยังใช้ความหมายจากพจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร ออนไลน์ พจนานุกรมฉบับมติชน (2547) แสดงเป็นตารางวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 79 การใช้คำพ้องสมัยในปิตุศาสตร์

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ	หน้า
ส่วยสด	ส่วย ๑ น. ของที่เรียกเก็บจากพื้นเมือง	โปรดให้ลดส่วยสดอากรขนอน	144
พิกัด อากร	ส่งเป็นภาคหลวงตามวิธีเรียกเก็บภาษี	<u>น้ำ</u> ละหารแก่คนทั้งหลายนั้น	
ขนอนน้ำ	อากรในสมัยโบราณ		
ละหาร	สด น. ภาชนะรูปทรงกระบอก ทำด้วยไม้หรือสานด้วยไม้ไผ่ ใช้ตวงข้าว เครื่องตวงบางชนิดในสมัยโบราณ ใช้ตวงดิน ปั้นบรรจุปากกระบอกปืน ชื่อมาตราตวงโบราณ 25 ทะนาน เป็น 1 สัด มีอัตราเท่ากับ 1 ถึง หรือ 20 ลิตร. อากร น. เงินธรรมเนียม ที่รัฐบาลเรียกเก็บจากราษฎรที่ทำการค้าขาย. ขนอน น. ด้านที่เก็บอากร ละหาร น. ห้วงน้ำ. (เทียบมลายู ว่า lahar)		
มุลิกการ	มุลิกา น. ข้าทูลละอองธุลีพระบาท	จึงเสียดายท้าวพระยาสามนต์ ราชข้าบาท <u>มุลิกการ</u> ทั้งหลายว่า ...	145
สุวรรณกัณฑ์	กัณฑ์ (แบบ) น. สัมฤทธิ์ เช่น ดังตามพระกัณฑ์ล่อมเกลด. (สมุทรโฆษ). (ป.). (สุวรรณกัณฑ์ คือ ทองสัมฤทธิ์)	ขอพระราชทานข้าพเจ้าจะให้ รจนาพระมหาปราสาทนั้นด้วย <u>สุวรรณกัณฑ์</u>	146
เบญจโลหะ	เบญจโลหะ น. โลหะ 5 ชนิด คือ เหล็ก 1 ปรอท 1 ทองแดง 1 เงิน 1 และ ทองคำ 1, ถ้าเติมอีก 2 ชนิด คือ เงิน 1 (เป็นคำตัดมาจาก "เงินน้ำเงิน" ว่าเป็นแร่ชนิดหนึ่งสีเขียวเป็นสีน้ำเงิน) และสังกะสี 1 เรียกว่า สัตโลหะ, ถ้าเติมอีก 2 ชนิด คือ	ข้าพระพุทธเจ้าจะขอพระราช ทานให้เอา <u>เบญจโลหะ</u> มาทำ พระมหาปราสาทนี้	146

ตารางที่ 79 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ	หน้า
	ชิน 1 และบริสุทธิ 1 (คือ ทองแดง บริสุทธิ) เรียกว่า นวโลหะ. (ตำราสร้าง พระพุทธรูป).		
สัปดาห์	สัปดาห์ [สัปดาห์] ว. เจ็ด. (ส.). วัน ๑ [วัน] น. วันหนึ่ง ๆ ในสัปดาห์ เช่น อาทิตย์วาร. (ป., ส.). (สัปดาห์ คือ เจ็ดวัน)	ครั้นถึงสัปดาห์ ก็บันดาลเกิด วายุพายุใหญ่	148
วายุเวศ	เวศ น. ความเร็ว. (ป., ส.). (วายุเวศ คือ ความเร็วของพายุ)	เรือขนานพระราชาบุตรที่จอด ทอดไว้ ก็ขาดด้วยกำลังวายุเวศ	148
เนตรบุคคล	บุคคล ว. คู่, ทั้งสอง. (ป., ส.). (เนตรบุคคล คือ ตาทั้งคู่)	แล้วกินแต่เนตรบุคคลเป็นภักษา หารและละทิ้งกายสัตว์นั้นเสีย	150
สิงคาล	สิงคาล [-คาน] น. หมาป่า, หมา จิ้งจอก, ลีคาล ก็ว่า. (ป. ลีคาล; ส. ศฤ คาล).	ปางนั้นยังมีสิงคาลจิ้งจอกตัว หนึ่ง ชื่อสังข์ขัณฑ์นั้น	150
เจ้ากู	เจ้ากู : น. ท่าน (ใช้เรียกพระที่นับถือ). (ในที่นี้จะหมายถึงเจ้าชีวิตกู)	จึงสิงคาลผู้ชื่อว่าสุนัขขัณฑ์นั้น จึง ว่าแก่สังข์ขัณฑ์ว่า อันเจ้ากูคิด อ่านทั้งนี้มีชอบ	150
บันลือ	บันลือ ก. เปล่งเสียงดังก้อง เช่น บันลือ	ครั้นพญาราชสีห์เที่ยวบันลือ	155
สิงหนาท	สีห- นาท; โด่งดัง, เลื่องลือ, เช่น ข่าว บันลือโลก. สิงหนาท น. พระราชดำรัสอันเป็นที่น่า เกรงขามของคนทั้งปวง เหมือนเสียง ของราชสีห์เป็นที่น่าเกรงขามของสัตว์ ทั้งปวง, สิงหนาท ก็ว่า. (ส. สีห + นาท; ป. สีห + นาท). (บันลือสิงหนาท คือ เสียงทวาดดังลั่นและมีอำนาจของ ราชสีห์)	สิงห- นาทได้สัตว์แล้ว พญา ราชสีห์ก็กินแต่ดวงเนตร เนื้อ หนังที่อันเหลือหมูสิงคาลก็ได้ เป็นภักษาหาร	

ตารางที่ 79 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ	หน้า
มฤคราช	มฤคราช น. ราชสีห์. (ส.).	เจ้าผู้เป็นวงศ์ <u>มฤคราช</u> ชาติอัน ประเสริฐ	155
นิโครธ	นิโครธ [โครด] น. ต้นไทร. (ป.).	ยังมีพระไทรใหญ่ต้นหนึ่ง ประกอบ ด้วยกิ่งก้านสาขา พิศาล และมีมณฑลปริญา เป็นมหานิโครธใหญ่	156
หงส์โปดก	โปดก [-ดก] น. ลูกน้อย, ลูกสัตว์. (ป. โปดก).	ครั้งนั้นมีกาดัวหนึ่งเห็นหงส์ ทั้งหลายมาทำรังอยู่บนต้นไทร นั้นคลอดอกพองไว้ในรัง บ้างก็ ออกพองเป็นหงส์ <u>โปดก</u> เป็นอัน มาก	156
อำเภอดัว	อำเภอ ว. ตามลำพัง (น่าจะเป็น อำเภอใจ หมายถึง น. ความเป็นใหญ่ ในตัวเอง, ความเห็นส่วนตัว, ลำพัง ตัวเอง.)	พญาหงส์ก็ให้หาหงส์สี่ตัวไป สอดแนมคอยดูตาม <u>อำเภอดัว</u>	156
เนา	เนา ก. อยู่. (ข.).	พญาราชสีห์จึงว่า <u>เนา</u> เกิดหา เป็นไรไม่	157
กรรมชา	ชา ก. หมายถึง, กำหนดไว้ (กรรมชา หมายถึง กรรมกำหนด)	เจ้าสำรอกกรรมให้แก่เรา กลืน เข้าไว้ก่อน นางกนิษฐสำรอกให้ ด้วย ฤทธิไกรกรรมชา	161
ปลิโพธ	ปลิโพธ [ปะลิโพด] น. ความกังวล, ความห่วงใย. (ป.).	พระยาปีศาจขำมิฟัง ให้คิดหวัง รั้งรักหนัก <u>ปลิโพธ</u>	161
พันปี	พันปี น. คำเรียกพระราชชนนีว่า สมเด็จพระพันปี; (โบ) พระเจ้าแผ่นดิน.	พระองค์ยังเสนาหา แก่ตัวข้า มเหสี อยู่ฤๅนะ <u>พันปี</u> ปกเกลี้ยง บอกพลัน	163

ตารางที่ 79 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ	หน้า
เนสาท	เนสาท (แบบ) น. นิษาท, พรานป่า, เจาปะ; ชาวประมง; โจร. (ส. นิษาท; ป. เนสาท).	ท้าวทศวิชัยราชา ฟังวาจาพระ หน่อทัย จึงตรัสสั่งเสนาใน ให้ ไปถาม <u>เนสาท</u> พลัน	163
ครีน	ครีน [ครึ้น] น. ชื่อเครื่องดักนกและไก่ ทำเป็นบ่วง, ครีน ก็เรียก.	จึงชวนกันแต่งบ่วง <u>ครีน</u> จะเอา ขึ้นดักหงสา	164
มัจจา	มัจจา น. อำมาตย์	จึงตรัสแก่ดิชะเสนา ว่าเรา ปรารถนา ประสงค์สิ่งหนึ่งการ เรา <u>มัจจา</u> ดิษาก็แก่กล้า กราบ ทูลบรรเทา ให้ท้าวเธอขอบ พระทัย	178
โกญจนาท	โกญจนาท น. การบันลือเสียงเหมือน นกกระเรียน, ความกึกก้อง,(โดยมากใช้ แก่เสียงช้าง). (ป.).	รุ่งขึ้นวันหนึ่ง ช้างเผือกนั้นจึง ทูลลาพระยาไป อยู่ป่าหิม พานต์ ห้าวหาญฤทธิไกร ร้อง ก้องพงไพร <u>โกญจนาท</u> อาจอง	172
ภาสาย	ภาสาย น. คำเรียกผู้เป็นใหญ่เช่น กษัตริย์ (ภาสาย (โป) น. ลือสาย)	ว่าราชการการธุระอันใด เกกล้า กระหม่อมจะแก้ไข มิให้ พระองค์เคืองระคาย จะฉลอง พระคุณเพริศพราย แห่งองค์ <u>ภาสาย</u> จงแจ้งแห่งกิจทุก ประการ	178
สมภาร	สมภาร น. พระผู้ได้รับแต่งตั้งจาก ทางการคณะสงฆ์เป็นเจ้าอาวาส; บุญที่ ได้สะสมไว้.(มค. สมภาร)	นางที่ได้ยินแต่ชื่อเสียง ฟาง เพียงร่วมรักสมัครสมาน ให้ ยินดีมีกมลชื่นบาน เพราะ <u>สาม</u> <u>ภาร</u> ได้สร้างมาด้วยกัน	184

ตารางที่ 79 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ	หน้า
ขวัญเข้า	ขวัญข้าว น. มิ่งขวัญของข้าว ซึ่งเจ้าของทำพิธีเชื่อเชิญ เรียกว่า ทำขวัญข้าว (ความ หมายโดยนัย หมายถึงนางอัน เป็นที่รัก)	ตัวพี่มีความรักเจ้า <u>ขวัญเข้า</u> อย่าได้กังขา	185
ขันธสันดาน	ขันธสันดาน [ขัน-ทะ-สัน- ดาน] น. การสืบทอดแห่งขันธ 5 หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด แต่บางที ปัจจุบันหมายถึง อุปนิสัยที่มีมาแต่กำเนิดในตัว ของตน.(มค. ขนฺธ = กอง, หมู่ + สนฺดาน = การสืบเนื่อง)	นางนั้นจึงถามพระยาปิศาจ วาจีราชอัน ขึ้นเกษมสถานต์ ผ่องใสใน <u>ขันธสันดาน</u> จิตนั้นเห็นปานเปรียบฉันใด	185
ร้อยชั่ง	ร้อยชั่ง น. จำนวนเงิน ๘,๐๐๐ บาท ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมาก ในสมัยหนึ่ง,โดยปริยาย หมายถึงลูกสาวที่พ่อแม่สงวน อย่างมีค่าเท่ากับเงิน ๑๐๐ ชั่ง.	ทำวณฤชณูราชราชา ถามว่ากัลยา เจ้า ไปด้วยเรียมเถิดนะเทวี จะปลุกฝัง <u>ร้อยชั่ง</u> ให้ได้ดี เป็นอัศวมเหสี แห่งฟ้าในกรุงตรี นคร	188
โนมพรรณ	โนมพรรณ น. รูปลักษณะ เช่น เจิดโฉมโนมพรรณ.	นางนั้นมีรูปโฉม <u>โนมพรรณ</u> ไพบุลย์ เหมือนนางเทพอัปสร	194
เซ่นวัก	เซ่น ก. เอาอาหารเป็นต้นไป ไหว้หรือสังเวยผีหรือเจ้า เช่น เซ่นผี เซ่นเจ้า, บางทีก็ใช้เข้าคู่ กับคำ วัก เป็น เซ่นวัก , ใช้ว่า เซ่นวักตักแตน ก็มี. เซ่นวัก ตักแตน ก. เซ่น.	ข้าพเจ้ามิได้ฝักฝายในการ <u>เซ่นวัก</u> บวงสรวงแก่ภูตปิศาจเลย	198

ตารางที่ 79 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ	หน้า
รูป	รูป ส. คำใช้แทนตัวผู้พูดสำหรับ พระภิกษุสามเณรพูดกับคฤหัสถ์, เป็น สรรพนามบุรุษที่ ๑. (ป., ส.).	พระดาบสถวายพระพรว่า รูป จะ เสกทรายไปรอบเมือง	199
ซีตัน	ซีตัน น. พระสงฆ์ที่เป็นอาจารย์.	พระมหากษัตริย์ตรัสถามว่า ซีตัน ว่าจะเสกทรายไปไว้ในเมือง นอกเมืองให้กันปีศาจ และทำ ยันต์ปิดไว้ทุกประตูเมืองนั้น ทำ อะไรจะรู้ว่าเสกทรายและทำ ยันต์นั้นเป็นจริง ปีศาจจะยำ เกรง	199
เสียเคราะห์	เสียเคราะห์ ก. สะเดาะเคราะห์ (เมื่อมี ลางบอกเหตุในทางไม่ดีก็ต้องทำการเสีย เคราะห์ หรือสะเดาะเคราะห์ การสะเดาะ เคราะห์ต้องทำให้ถูกพิธี เคราะห์จึงจะ หาย ถ้าทำไม่ถูกพิธีเคราะห์จะไม่หาย :	คนที่เคย เสียเคราะห์ ตามธรรมเนียม นิยม และคนนั้นอย่าให้เข้ามา ในกรุงและโรงศาล	201
ซื้อที่	ซื้อที่ ก. การบวงสรวงต่อเจ้าที่เจ้าทาง เทพารักษ์ต่าง ๆ เพื่อขออนุญาตกระทำ สิ่งต่าง ๆ ณ ที่นั้น เช่น เผาศพ เป็นต้น	และสังฆารอันไปนั้นว่าบัดนี้ ทำว กฤษณราช ซื้อที่ เราแล้ว และมาบวงสรวงเชิญเราให้มา รักษาบ้านเมืองทั้งปวง	202
บด	บด ก. บังแสง, อับแสง, (สำหรับดวง อาทิตย์)	จะฝากแสงอาทิตย์ ๆ กับ ดอ อยู่	207
นางแพศยา หลวง	แพศยา [แพด-สะ-หฺยา] น. หญิงผู้หาเงิน ในทางร่วมประเวณี, หญิงชู้ในกามคุณ. (สก. เวศฺยา; มค. เวสฺยา) ในที่นี้น่าจะ หมายถึงนางสนมคนสำคัญที่มีหน้าที่อยู่ งานถวายพระมหากษัตริย์ยาม	ท้าวทุมบ่อได้เสวยราชสมบัติ ณ เมืองประทุมนคร มี นางแพศยา หลวง สี่คน ๆ หนึ่งชื่อนางสุทธิ กุมารี เป็นชาติกษัตริย์ คนหนึ่ง ชื่อนางเบญจกุมารีชาติ	211

ตารางที่ 79 (ต่อ)

คำศัพท์	ที่มา ความหมาย	ตัวอย่างการใช้คำ	หน้า
	บรรพท	พราหมณ์ คนหนึ่งชื่อนางมิตร กุมาริชาติแพศย์ คนหนึ่งชื่อ นางจันทรกุมาริ ชาติสุท ทั้งสี่ คนเป็นเวรขึ้นเฝ้าพระมหา- กษัตริย์วันละคน	
แม่อยู่หัว เจ้า	แม่อยู่หัว น. คำเรียกพระมเหสี	บัดนี้ชาวป่าช้าของ <u>แม่อยู่หัวเจ้า</u> ว่า ศัตรูเข้ามาถึงแดนเมืองนี้ แล้ว	217
เอาเพศ	เพศ น. รูปที่แสดงให้รู้ว่าหญิงหรือชาย; (ไฉ) ประเภทคำในบาลีและสันสกฤต เป็นต้น, ตรงกับ ลิงค์ หรือ ลิงค์; เครื่อง แต่งกาย; การประพฤติปฏิบัติตน เช่น สมณเพศ. (ป. เวส; ส. เวษ).	นางอัคคมเหสีผู้ตัวจึงเก็บเอาหัว แหวนอันมีราคาได้มากแล้วใส่ ตะกร้า <u>เอาเพศ</u> เป็นคนยาก ปลอมออกมาจากเมือง	225
นกสัตวา	สัตวา [สัดตะวา] น. ชื่อนกชนิดหนึ่งใน จำพวกนกแก้ว ตัวโต สีเขียวเกือบเป็น สีคราม. (พจน. ๒๔๙๓).	ท่านนั้นเลี้ยง <u>นกสัตวา</u> ตัวหนึ่ง ประกอบด้วยความรู้เจรจา ภาษามนุษย์	243
วิภูสิต	วิภูสิต ว. แต่งแล้ว, ประดับแล้ว. (ส.; ป. วิภูสิต).	ท่านบูชาพระทรงเมืองด้วย เครื่องอาภรณ์ <u>วิภูสิต</u>	255

แม้จะสันนิษฐานกันว่าปี่สาจปกรณัมของไทยจะเป็นวรรณกรรมที่เข้าสู่ราชอาณาจักรสยามตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย แต่จากการศึกษาการใช้ภาษาโดยทั่วไปจะใช้คำศัพท์ที่เข้าใจง่าย อ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น แต่ก็มีคำศัพท์บางคำที่ไม่พบว่ามิใช่บ่อยนักในปัจจุบัน หรืออาจจะมีใช้ในความหมายอื่น ดังสรุปมาในตารางวิเคราะห์

นอกจากนี้ยังพบการใช้คำที่มีลักษณะพิเศษออกไป ซึ่งรวบรวมมาได้ ดังนี้

การใช้คำซ้อนและกลุ่มคำซ้อน เป็นลักษณะเด่นของการใช้ภาษาในปี่สาขปกรณัมของไทยที่มีความงดงาม สละสลวย และคล้องจอง จากการศึกษารายการคำซ้อนและกลุ่มคำซ้อนอยู่เป็นจำนวนมาก คือ ส่วยสัดพิภักดากรชนอนน้ำละหาร, ทำวพระยาสามนตร์ราชมุขมนตรี เสนาบดี, แก้วแก้วเนาวรัตน์พิพิธสมบัติ, ข้าบาทมฤคิกากร, อรุณรุ่งแจ้งแสงใส, พระครูบุโรหิตาจารย์, พระราชมณเฑียรตำหนักทอง, นางนารีสตรีมนุชย์, รัตนคุณาถ้ำแก้วผลึก, ประหารผลาญสัตว์, สิ้นชีวิตตักขัย, สิงคาลจิ้งจอก, รูปโฉมโฉมพรรณ, พระอาทิตย์รุ่งเรืองไฉย, ภัสดาผัวรัก, มอดม้วย วายชีวิต, ม้วยมรณาอาสัจ, บริวารเสนาข้าทหาร, สิ้นสุดม้วยอาสัจ, บพิตรภูมินทร์นฤบาล, เคหาสถานบ้านเรือน, ทุกข์เดือดร้อนรำคาญเคือง, ล้ำเลิศประเสริฐไฉณ, เพิกเฉยเลยละ, ทรงพระนามชื่อว่า, จตุรงค์เสนาพลาททวยหาญ, นางนารีสาวน้อย, พลไพร่โยธาม้าหัตถี, ประสงค์จึ่งใจเจตนา

การใช้ภาษาร้อยกรอง แม้ว่าปี่สาขปกรณัมจะเป็นนิทานที่ส่วนใหญ่จะแต่งด้วยร้อยแก้ว โดยมีร้อยกรองชนิดต่าง ๆ แทรกอยู่จำนวนหนึ่ง (ตั้งแต่หลังนิทานข้อเรื่องที่ 6 กาหลอกกินลูกหงส์ จนถึงก่อนเรื่องของนิทานเรื่องที่ 16 เรื่องทำวฤษณราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี) แต่พบว่าการใช้ภาษาในร้อยแก้วนั้น มีลักษณะคำคล้องจองอยู่เป็นจำนวนมาก คือ ดุจดั่งดารากรบวรในอากาศ, พระมหาราชปราสาท พระมหา ราชมณเฑียร, พระพิรุณก็ได้โปรยปราย พระพายก็ได้พัดเจียบส่งดออยู่, ครั้นถึงสัปดาห์ ก็บันดาลเกิดวายุพาหุใหญ่, พระพิรุณอุบัติอัศจรรย์บันลือลั่นลงมาดังท้อธรา, รูปโฉมศรีสรรพพรรณอันงามล้ำเลิศประเสริฐนัก, ภูตปี่สาขเป็นมหากษัตริราชแต่ก่อน บ่อนอนจะมีมนุษย์เป็นอัครมเหสีนั้น, มีปริณทลฉายา เป็นมหรานีโครตใหญ่, เทลงน้ำ ๆ มิได้ไหลเทไหลลง ๆ มิได้พัด, นางนั้นพระยาปี่สาขได้ไปทำวฤษณราชได้มาแล้ว, เจ้าจะรักผู้ใดอย่าให้ปรากฏ เจ้าจะชังผู้ใดอย่าให้เห็น

การใช้คำแม้จะมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อใช้ในการสื่อสารให้สัมฤทธิ์ผล แต่หากถ้อยคำนั้นพัน สมัยไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเป็นคำยืมจากภาษาต่างประเทศอาจจะทำให้การสื่อสารไม่ประสบความสำเร็จตามเจตนารมณ์ได้ จากการศึกษารายการคำในปี่สาขปกรณัมของไทยก็มีคำในลักษณะดังกล่าวอยู่บ้าง ดังการวิเคราะห์ตามตารางข้างต้น นอกจากนี้ยังมีศิลปะการใช้คำในลักษณะของคำซ้อนเพื่อให้ได้ความหมายที่หนักแน่น และการใช้ภาษาร้อยกรอง โดยการใช้คำคล้องจองจึงทำให้เกิดความงดงามสละสลวย แม้จะเป็นร้อยแก้วก็ตาม

3.2 การใช้สำนวนสุภาพ

จากการศึกษาปีศาจปรกรณ์ของไทย พบเพียงสำนวนเดียวจากนิทานข้อเรื่องที่ 25 เรื่องกระดูกเขวนาค และเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งได้วิเคราะห์แล้วในเรื่องการตั้งชื่อ

3.3 การใช้โวหารให้คติ

โวหารให้คติ เป็นศิลปะแห่งการแต่งบทประพันธ์ที่ให้แง่คิด มุมมองในการดำเนินชีวิต ที่ผู้เขียนหรือผู้เล่าเสนอผ่านศิลปะในการเขียน โดยเน้นสุนทรียภาพทางภาษาที่มีความประณีตงดงาม ได้แก่ ความงามของภาษา ความงามในเนื้อเรื่องอันกลมกลืนกับรูปแบบ และความงามในสาระของข้อคิดเห็นหรือแนวคิดที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่อง จากการศึกษาศาปกรณัมของไทยพบโวหาร เพื่อใช้เป็นคติคำสอนประกอบเรื่องราว นำเสนอเป็นตารางการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 80 การใช้โวหารให้คติในปศุศาสตร์

โวหารให้คติ (หน้า)	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ท่านเอ๋ยสรรพสัตว์ ทั้งปวงอันอาศัย แก่อาหาร จะอยู่ ในสถานที่ใดก็ดี ครั้งเป็นสุขด้วย อาหารแล้ว จะ ยากด้วยอันใดเล่า (151)	สุนัขจิ้งจอก ปรึกษากันจะ อาศัยราชสีห์	เนื้อความดังกล่าวนี้เป็นเหตุผล และเป็นคำกล่าวของสังข์ ทนต์ พญาสุนัขจิ้งจอกที่ยกมากล่าวอ้างแก่มนตรีกังสี เพื่อ เป็นเหตุผลในการจะเข้าเป็นบริวารของราชสีห์ ด้วยการ อาศัยอาหารของราชสีห์ที่กินเหลือทิ้งแล้ว ซึ่งเป็นธรรมดา ของสัตว์ย่อมมีสัญชาตญาณในการแสวงหาอาหารเพื่อชีวิต รอด
ธรรมนิยมสรรพ สัตว์ เทพดาเจ้า และมนุษย์ทั้งปวง ก็ย่อมมีที่พึ่งทั่วทุก แห่งจึงขอ (153)	สุนัขจิ้งจอก ปรึกษากันจะ อาศัยราชสีห์	ข้อความนี้เป็นเหตุเป็นคำกล่าวของสังข์ทนต์ พญาสุนัข จิ้งจอกยกมากล่าวอ้างแก่มนตรีกังสี เพื่อเป็นเหตุผลในการ จะเข้าเป็นบริวารของราชสีห์ว่า เทพดาและมนุษย์ยังมี หัวหน้า สัตว์เดรัจฉานจึงควรต้องมีหัวหน้าไว้เป็นที่พึ่งด้วย

ตารางที่ 80 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
สหายเอ๋ย มนุษย์นี้เขาเล็กกว่า เราก็จริง แต่ว่าเขามีความรู้ มากกว่าเรา ถ้าสหายมิไปด้วย เราใช้มนุษย์จะทำเรือนบน หลังสหายขึ้นไปมา(154)	ช้างสารประมาทมนุษย์ จึงได้ความลำบาก	เนื้อความนี้เป็นคำกล่าวของราชสีห์ที่ เตือนช้างสารว่าควรไปอยู่ป่าหิม พานต์ด้วยกัน เพราะภัยจากมนุษย์ คุกคาม แต่ช้างสารไม่เชื่อด้วย ประมาทว่า มนุษย์ตัวเล็กเท่าเท้าช้าง หนึ่งของตน ที่สุดก็ถูกมนุษย์จับไป ได้รับความยากยิ่ง ดังคำเตือนของ ราชสีห์
อันชายหญิงทุกสิ่งในโลกา เกิดมาแต่ก่อนเคยรักกัน ครั้นประสบพบเห็นให้ยินดี โลกียมีจิตคิดผายผัน เพราะว่าแต่ก่อนเคยรักกัน ผูกพันมั่นมาเป็นช้านาน ลงกันได้ยินแต่ชื่อเสียง พ่วงเพียงร่วมรักสมัครสมาน ให้ยินดีมีกมลชื่นบาน เพราะสมภารได้สร้างมา ด้วยกัน ชายหญิงจริงแท้แต่ ก่อนมา ได้ตั้งปรารถนาเป็น แม่นมั่น จะให้ได้ประสบพบกัน ในชาติปัจจุบันให้ยินดี เพราะ บุพเพสันนิวาสในชาติก่อน สโมสรสร้างไว้ทั้งสองศรี จึงเกิด มิตรจิตไมตรี ให้สมัครรักดีทั้ง หญิงชาย ความรักยินดีนั้นก็มี มาก ผู้ทนอดอยากเป็นมาก	นิทานนำเรื่อง	ข้อความนี้เป็นคำกล่าวของท้าว กัลปประดิษฐ์ เมื่อลงเรือขนานไปพบ นางประภาพาลแล้วกล่าวแสดงถึง เหตุผลในการจะรับนางไปเป็นมเหสี ว่าเป็นเพราะเคยรัก ทำบุญร่วมกัน มาแต่ปางก่อน เคยตั้งจิตอธิษฐาน ร่วมกันมาว่าจะมาพบเป็นคู่ครองกัน และเป็นบุพเพสันนิวาส เมื่อมาพบ กันจึงเกิดจิตผูกพันรักใคร่เหมือนเคย ได้ร่วมรักสมัครสมานกันมาก่อน แม้ ความตาย หรืออดอยากลำบาก เพียงใดก็ไม่หวั่นด้วยเพราะรักนั่นเอง

ตารางที่ 80 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
หลาย ให้เกิดเมามัวไม่กลัว ตาย ทั้งหญิงชายหลงใหลไม่ คิดตัว (184-185)	นิทานนำเรื่อง	ข้อความดังกล่าวนี้นางประภาพาล เป็นผู้กล่าวแก่ท้าวทนต์ประลัยถึง ความจริงของชีวิตว่าความสุขความ ทุกข์ใด ๆ นั้นแท้จริงทุกอย่างเกิดขึ้น ที่ใจ ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ท้าวทนต์ประลัยจึงสอซอทางว่าตน ก็รักนางด้วยใจเช่นกัน
สุขทุกข์ย่อมเกิดแต่ในใจ ทุกข์ ภัยทั้งโทษวิถียร โศกเศร้ามัว เมาทุกประการ ราคาญเคือง แค้นเพราะใจเอง (186)	นิทานนำเรื่อง	ข้อความดังกล่าวนี้นางประภาพาล เป็นผู้กล่าวแก่ท้าวทนต์ประลัยถึง ความจริงของชีวิตว่าความสุขความ ทุกข์ใด ๆ นั้นแท้จริงทุกอย่างเกิดขึ้น ที่ใจ ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ท้าวทนต์ประลัยจึงสอซอทางว่าตน ก็รักนางด้วยใจเช่นกัน
ถ้าจะเสียสิ่งใดอย่าเพื่อพูด ถ้าได้สิ่งใดอย่าเพื่อชม (211)	ท้าวอำมฤตษณราชสิ้น พระชนมเพราะพระชายา	เป็นคำกล่าวของเสนาที่กราบทูลพระ เจ้าอำมฤตษณราชให้กระทำการสิ่ง ใดด้วยความพิจารณาไตร่ตรอง เหตุ พระองค์จะน่านางจันทกุมารีที่เพิ่ง พบในป่าไปอภิเษกเป็นมเหสี
เกิดมาเป็นรูปเป็นนามนี้ย่อม บุญแต่งบาปแต่ง ถ้าบุญแต่ง นั่นก็เป็นมงคล ถ้าบาปแต่งก็ เป็นอัปมงคล (231)	ท้าวบรมราชหลงนาง สุทธิเทวี	เป็นคำกล่าวของเจ้าสุริยกุมาร หลังจากถูกไล่ความโดยนางสุทธิเทวี มเหสีของพระเชษฐาที่หลงมเหสี อย่างยิ่ง เจ้าสุริยกุมารจึงออกป่าถือน บวชเป็นดาบส และพระองค์ก็เข้าใจ เรื่องบาปบุญ รูปนาม เป็นอย่างดี
อันธรรมนิยมกษัตริย์ ทั้งหลายตรัสเนื้อความสิ่งใด เหมือนงาช้างยื่นออก จะถอย หลังมิได้ (232)	นิทานนำเรื่อง	เป็นคำกล่าวด้วยของท้าวทนต์ประ ลัยที่ถูกลักพานางประภาพาล มเหสี ไป เมื่อยก กองทัพมาตามนางคืน กองทัพส่วนหน้าพ่ายแพ้ มนต์รี ปีศาจทูลให้เลิกทัพ พระองค์ก็จะทำ ศึกต่อและกล่าวออกมาด้วยขัตติย

ตารางที่ 80 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
		มานะ คำกล่าวนี้ปรากฏในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีพบศรีสุวรรณและสินสมุทรความว่า “พระฟังคำอึ้งตึ้งคิด จะเบือนบิดป้องปัดก็ขัดขวาง สงสารลูกเจ้าลังกาจึงว่าพลาง <u>เราเหมือนช้างงาอกไม่หลอกหลวง</u> ถึงเลือดเนื้อเมื่อน้องต้องประสงค์ พี่ก็คงยอมให้มีได้หวง แต่ลูกเต้าเขาไม่เหมือนคนทั้งปวง จะใช้ช่วงชิงให้ไปกระนั้น” หรือจากเรื่องราชาธิราช ตอนพระสังฆราชารับอาสาจะออกไปเจรจาการเมืองกับพระเจ้าราชาธิราช ความว่า “อันประเพณีพระมหากษัตริย์ตรัสสั่งใดเปรียบ <u>ประดุจงาช้างซึ่งงอกออกแล้วมิได้คดคื่น</u> พระองค์ก็ได้ตรัสให้ถ้อยคำไว้แก่พระสังฆราชาภักคยสโรว่า จะถอยทัพเสด็จกลับไปกรุงหงสาวดี แล้วยังมีทันได้กลับไปถึงพระนครก่อน มาทรงพระโกรธแก่พม่า จะยกคืบขึ้นไปนั้น ข้าพเจ้าเห็นไม่ชอบ ขอได้ทรงพระดำริตามพระวัดรานูวัตรดูจงควร”

ตารางที่ 80 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เมื่อเป็นกษัตริย์แล้วหามานะ มิได้ กษัตริย์ผู้นั้นชื่อว่าละ ประเพณีกษัตริย์แต่โบราณเสีย จะเรียกว่าสมมติเทวราชมิได้ เทวดาไพร่พลทั้งปวงมิได้ สรรเสริญ (246)	นิทานนำเรื่อง	ข้อความนี้เป็นคำกล่าวของท้าวพาล ราชที่ยกกองทัพมาจะชิงพระราชธิดา ประภาพาลคืนจากท้าวฤๅษณ์ราช เมื่อ เสนาทูลทัดทานพระองค์ก็กล่าวถึง ธรรมเนียมของพระมหา กษัตริย์ที่ต้อง มี “มานะ” คือความถือตัว หากใครมาดู หมิ่นดั่งท้าวฤๅษณ์ราชได้พระราชบุตร ไปแล้วไม่มานบนอบ พระองค์จึงต้อง มาทำสงครามเพื่อชิงนางประภาพาล กลับคืนมา
เจ้าอย่าไว้พระทัยแก่เสนา อำมาตย์ทั้งปวง เจ้าจะรักผู้ใด อย่าให้ปรากฏ เจ้าจะชังผู้ใดอย่า ให้เห็น จะให้พุนบำเหน็จจงให้ ตามสมควร อย่าสรรเสริญ ถ้า เจ้าผจญข้าศึกให้หาที่ชัยภูมิแต่ง เครื่องอาวุธหัดช้างม้าการศึก เนื่อง ๆ ให้อยู่ดีกินดีมีความรู้ ตามรู้มากรู้่นอยรักษาไว้เมื่อมี การ เมื่อเจ้าเสวยอาหารถ้าเทียบ ชวาลาดับให้หยุด ถ้าจุดเทียนมา ก็อย่าให้เสวยสับไปเลย เจ้าจะ ผจญด้วยใจให้ผจญด้วยวาจา อ่อนและให้ทรัพย์ ผจญด้วยนัก สนมสตรีทั้งปวง	นิทานนำเรื่อง	ข้อความดังกล่าวเป็นคำสอนของท้าว พาลราชแก่ท้าวฤๅษณ์ราชเกี่ยวกับพระ ราชจริยวัตร และการประพฤติปฏิบัติ พระองค์ของพระมหากษัตริย์ ต่อบุคคล ใกล้ชิดและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ว่าควร จะประพฤติปฏิบัติพระองค์อย่างไร

ตารางที่ 80 (ต่อ)

โวหารให้คติ (หน้า)	เรื่อง	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ผจญด้วยความสัตย์ ผู้โกรธให้ผจญ ด้วยใจดี พึงพิจารณาก่อนอย่าไว้ พระทัย ผจญด้วยน้ำลมไฟฝนให้ ผจญด้วยความสัตย์และรักษาศีล อย่าได้ประมาทผู้มียศ จะเล่นสิ่งใด ให้พิจารณาดูเทพนิมิต (255)	อันบุรุษรักษาความสัตย์นี้ เป็นวาจา นิทานนำเรื่อง สิทธิทำสิ่งใดเป็นประสิทธิทุกประการ (258)	ข้อความดังกล่าวเป็นคำสอนของ ฤๅษีโคดมพระอาจารย์ของทำ วฤษณูราชให้รักษาความสัตย์ แล้วจะส่งผลให้สัมฤทธิ์ผลทุก ประการ ซึ่งเป็นตอนจบของเรื่อง

จากการศึกษาปีศาจปกรณ์ม ปราภวโวหารให้คติไม่มากนัก ทั้งนี้จะเป็นเพราะนิทานมุ่ง
นำเสนอการดำเนินเรื่องและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ต่อเนื่องและนิทานส่วนใหญ่ก็นั้นมีขนาดสั้นก็
เป็นไปได้ แต่อย่างไรก็ตามโวหารให้คติที่ปรากฏนี้ก็มีความงดงามในความหมายที่ให้แก่คิดอันเป็น
ประโยชน์ยิ่ง ทั้งการแสดงภาพและความรู้สึกได้อย่างชัดเจน

4. โลกทัศน์

โลกทัศน์ หมายถึงเจตคติ ความเชื่อ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่งมีต่อสิ่งต่าง ๆ
ที่เขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยหล่อหลอมและกลั่นกรองมาจากมาจกวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น

การศึกษาโลกทัศน์ โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อ
สิ่งเหนือธรรมชาติ และมนุษย์ต่อธรรมชาติ ดังนี้

4.1 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อมนุษย์

เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตำแหน่งหรือฐานะในโครงสร้างทางสังคมที่มนุษย์มีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งที่ให้คุณค่าความสูงต่ำตามหน้าที่ ตามชนชั้น ฐานันดรศักดิ์ นอกจากนั้นยังศึกษาบรรทัดฐานทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง พ่อแม่ญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ การยอมรับกันในระบบโครงสร้างทางสังคมที่ต่ำสูงไม่เท่ากัน โดยความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ วิเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

4.1.1 ลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์

ตัวละครหลักของปี่สาจปรกณัมจะเป็นกษัตริย์ทั้งที่เป็นมนุษย์และอมมนุษย์ (ปี่สาจ) ดังนั้นจึงปรากฏโลกทัศน์ และแนวคิดที่เกี่ยวกับลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์เป็นจำนวนมาก ดังวิเคราะห์เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 81 โลกทัศน์ลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ทศพิธราชธรรม	นิทานนำเรื่อง	และสมเด็จพระเจ้าพาลราชนั้น ประกอบด้วย พระปรีชาทรง ทศพิธราชธรรม (145) พระเลื้อเมืองตรัสถาม ท้าว กฤษณราช จะดู พระทัยท้าว กฤษณราชว่า จะอยู่ในทศพิธราชธรรมหรือหาไม่ได้ (283)	แม้ว่าปี่สาจปรกณัมจะเป็นนิทานที่มีแนวคิดทางศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก แต่ก็ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาด้วย ดังเช่นเรื่องทศพิธราชธรรม ซึ่งแนวคิดเรื่องนี้ก็ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีสมัยสุโขทัยเรื่องไตรภูมิพระร่วงนั่นเอง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุต ปยุตโต) (2553 : 27-28) กล่าวว่า “ในแง่การปกครอง ไตรภูมิพระร่วงได้ให้คติเกี่ยวกับธรรมชาติของนักปกครองด้วย เมื่อกล่าวถึงพระยาจักรพรรดิราช ท่านก็พูด

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ถึงการที่จะพิชิตดินแดนโดยไม่ ต้องใช้ศัสตราวุธ และการ ปกครองโดยใช้ธรรมะ แล้วก็มีคติ เกี่ยวกับทศพิธ ราชธรรมมาด้วย” ทศพิธราชธรรม คือจริยวัตร 10 ประการที่พระเจ้า แผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลัก ธรรม ประจำพระองค์ หรือเป็น คุณธรรมประจำตนของผู้ปกครอง บ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดย ธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิด แก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชม ยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้ จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้า แผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดิน เท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็น ผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็ พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้ ทศพิธราชธรรม เรียกอีกอย่างหนึ่ง ว่า "ราชธรรม 10" ประกอบด้วย ทาน (ทาน) คือ การให้ ศีล (ศีล) คือ ความประพฤติที่ดีงาม ทั้ง กาย วาจา และใจ บริจาค (บริ จาค) คือ การเสียสละความสุข ส่วนตนเพื่อความสุขส่วนรวม ความซื่อตรง

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
			(อาชฺชว) คือ ความซื่อตรง ความ อ่อนโยน (มทฺทว) คือ การมี อหยาตย์อ่อนโยน ความเพียร (ตป) คือ ความเพียร ความไม่ โกรธ (อกุโกธ) คือ ความไม่แสดง ความโกรธ ความไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา) คือ การไม่เบียดเบียน ความอดทน (ขนฺติ) คือ การมี ความอดทนต่อสิ่งทั้งปวง ความ เทียงธรรม (อวิโรธน) คือ ความ หนักแน่น ถือความถูกต้อง เทียง ธรรมเป็นหลัก จากการศึกษา ปิศาจปรกณัม แม้ว่าจะมีการ กล่าวอ้างถึงหลักธรรมข้อนี้แต่ก็ไม่มี ulyละเอียดถึงการนำไปปฏิบัติที่ ชัดเจน เป็นเพียงการกล่าวถึง หัวข้อหลักธรรมเท่านั้น ว่าเป็น ส่วนหนึ่งของพระมหากษัตริย์
แก้วเจ็ดประการ	ท้าว พรหมทัตได้ ลูกสาวยักษ์ สูตรมิตรเป็น มเหสี	ขุนยักษ์ถวายแก้วเจ็ด ประการ อัน ประดิษฐานร่มไทรนั้น แก่พระยาพรหมทัตทรง ธรรม (183)	แก้วเจ็ดประการคือสมบัติของพระ มหจักรพรรดิซึ่งปรากฏในไตรภูมิ พระร่วงเช่นกัน พระเจ้า จักรพรรดิ (ภาษาบาลี: จกฺกวตฺติ) คือจักรพรรดิผู้ปกครองทวีปทั้ง 4 ในความเชื่อของพระพุทธ ศาสนา เป็นผู้รักษาศีล เป็นธรรม

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ราชา ปกครองด้วยทศพิธราชธรรม มีพระโอรสนับพัน ไม่เบียดเบียน ผู้อื่น ไม่ปรารถนาสงคราม ไม่ ประสงค์เครื่องบรรณาการ พระเจ้า จักรพรรดิมีแต่ผู้เคารพนับถือ พระ เจ้าจักรพรรดิเป็นผู้มีบุญญาธิการ มาก พระเจ้าจักรพรรดิมีลักษณะ ของมหาบุรุษเช่นเดียวกับ พระพุทธเจ้า แต่ทรงเลือกปกครอง แผ่นดิน อันประกอบไปด้วย จักร รัตนะ (จักรแก้ว) หัตถิรัตนะ (ช้าง แก้ว) อัสสรรัตนะ (ม้าแก้ว) มณี รัตนะ (มณีแก้ว) อิติรัตนะ (นาง แก้ว) คหบดีรัตนะ (ขุนคลังแก้ว) ปริณายกรัตนะ (ขุนพลแก้ว) แก้ว เจ็ดประการจึงเป็นสัญลักษณ์ แสดงความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ ดัง ยักษ์สูตรมีตรวาทให้แด่ท้าว พรหมทัตหลังจากถวายลูกสาวให้ แล้วด้วยความชื่นชมในพระ ปัญญาบารมีที่ท้าวพรหมทัตตอบ ปัญหาปริศนาธรรมได้

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	นิทานนำ เรื่อง	พระเลื้อเมืองพระทรงเมือง เทพารักษ์ภูตปีศาจทั้งปวงก็ ร้องสาธุการให้พรแก่ท่านนั้น แล้วบูชาด้วยแก้ว 7 ประการ (254)	ข้อความดังกล่าวแสดงถึงความ ยิ่งใหญ่ของท้าวภุชญะราช ที่พระ เลื้อเมืองพระทรงเมืองเทพารักษ์ และภูตปีศาจทั้งปวง ถวายให้แก่ พระองค์ท่าน
ขัตติยมานะ	นิทานนำ เรื่อง	อันธรรมเนียมกษัตริย์ ทั้งหลายตรัสเนื้อความสิ่งใด เหมือนนางข้างยื่นออก จะ ถอยหลังมิได้ (232)	ขัตติยมานะ คือการถือตัวว่าเป็น กษัตริย์หรือเชื้อสายกษัตริย์ จาก ข้อความข้างต้นเป็นคำกล่าวของ พญาปีศาจกลับประลัย ที่กล่าวแก่ มนตรปีศาจทั้งสิ้นหลังจากทราบว่ กองทัพภูต ผี ปีศาจ พ่อมหอยาที่ ส่งไปครั้งแรกนั้นพ่ายแพ้แก่ เทพา อารักษ์พระทรงเมืองพระเลื้อเมือง ที่มาช่วยรบให้ท้าวภุชญะราช แต่ ด้วยขัตติยมานะได้ลั่นวาจาไป แล้วว่าจะต้องไปรบ แม้รู้ว่าแม่ จะต้องพ่ายแพ้ ท้าวกลับประลัยก็ จะต้องไปทำสงครามจนได้
	นิทานนำ เรื่อง	ท้าวพาลราชจึงว่า ท้าว ภุชญะราชดูถูกเรา ได้พระ ราชบุตรเราไปไว้เป็นอัคร มเหสี ควรจะให้มาบอก ค่านับแก่เราจึงจะชอบ ซึ่งมี ได้มาบอกแก่เราดังนี้เป็นดู หมิ่นเรานัก (241)	ท้าวพาลราชมีความรู้สึกรว่าพระ องค์ถูกท้าวภุชญะราชหมิ่นเกียรติ อย่างทื่ออภิเษกพระราชบุตรแล้วไม่ บอกกล่าว ด้วยความถือตนแห่ง ความเป็นกษัตริย์พระองค์จึงยก ทัพไปชิงพระราชบุตรคืนมา แม้ว่า เสนาทั้งสี่จะพลัดทันทันก็ตาม

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
การเสด็จ ประพาสป่า, อุทยาน, ฝั่ง มหาสมุทร	นิทานนำ เรื่อง	พระยากัดประลัยจึงพา บริวารทั้งปวงมาประพาสริม ฝั่งมหาสมุทร (149)	การเสด็จประพาส (ป่า, อุทยาน, ริมฝั่งมหาสมุทร) จะเป็นธรรมเนียม การปฏิบัติของกษัตริย์แต่ โบราณ เพราะปรากฏอยู่ในปี่สาจ ปกรณัมหลายเรื่อง เริ่มต้นจาก นิทานโครงเรื่องที่พญาปี่สาจ กัดประลัยเสด็จประพาสริมฝั่ง มหาสมุทร จึงทำให้ได้พบนาง ประภาพาล อันเป็นจุดเริ่มต้นของ โครงเรื่อง ปี่สาจมีเมียมนุษย์
	ท้าวธรา บาลได้นาง กนิรีเป็น ชายา	ครั้นอยู่มามีข้า ภูวนัยจัดพล ไกรจะไปประพาสหิมพานต์ เซยชมพนมมาศสถาน พฤชาไนไพร ลำราญระริน หฤทัย (162)	จากการเสด็จประพาสป่าหิม พานต์ของท้าวธราบาลจึงเป็นจุด เริ่มเรื่องที่ทำให้พบพองกนิรี พระองค์จึงนำมาพัก จนได้เป็น นางกนิรี ได้อภิเษกกับนาง วิชาธร มาลอบเป็นชู้กับนางจึงลอบฆ่า ท้าวธราบาล
	ท้าวทศ วิชัยจับ พญาหงส์	ทศวิชัยราชนรินทร์ ครั้นได้ ยินกีหรรษา ตรัสว่าเราจะพา นางพระยาไปพงพี ท่านเป็น พาหนะ ทรงเดชอันเรืองศรี พาเรากับเทวี ไปวิถีทางเวหา (166)	การที่ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์มา ขี่ตามความประสงค์ของพระมเหสี เพื่อประพาสป่านั้น เป็นเหตุทำให้ ต้องสิ้นพระชนม์ทั้งสององค์ด้วย ทำเหตุวิปริตจับพญาหงส์มาขี่

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ท้าวสุต ราชได้นาง กนิรีเป็น ชายา	วันหนึ่งท้าวสุตะมหา สั่งเสนาและมนตรี ให้ ชุมพลแสนเสนี จะไป ประพาสมัตถ์มรรคา (167)	เมื่อท้าวสุตราชเสด็จประพาสป่าไปพบกนิรี จึงนำมาอภิเษก เมื่อนางตั้งท้องคลอด ออกมาเป็นฟองขาวเมืองก็ถือว่าเป็น อัปมงคล แต่กลับเป็นพระราชโอรสที่มี บุญญาธิการ	
ท้าวรัตน ราชได้นาง ใน งาช้าง	ยังมีพระยา องค์หนึ่ง อำไพ พระนามท้าวไท รัตนราชราชา เสวยราช สมบัติ ในนครรัตน เสนาอเนกใน พระนั้น ออกไป ชมไพรพฤษภา ติดตามมฤคา (171)	เมื่อท้าวรัตนราชเสด็จประพาสป่า ได้พบ และทรงแนะช้างเผือกให้ชนช้างจนชนะ ช้างดำ และได้โขลงช้างกลับคืนมา ช้างเผือกจึงมอบนางในงาช้างเป็นการตอบ แทนคุณ	
ท้าว พรหมทัต ได้ลูกสาว ยักษ์สูตร มิตรเป็น มเหสี	พระองค์เสด็จประพาส ป่า ด้วยแสนเสนาน้อย ใหญ่ พานพบประสพ ต้นพระไทร อันโตใหญ่ ย่าน้อยห้อยลงมา (181)	ท้าวพรหมทัตเสด็จออกประพาสป่า พักได้ ต้นไทรที่อยู่ของยักษ์สูตรมิตร จึงทนาย ปัญหารธรรม ท้าวพรหมทัตตอบได้ ยักษ์ สูตรมิตรจึงยกลูกสาวให้	
ท้า วฤษณ ราชได้นาง ประภา พาลเป็น มเหสี	ยังมีพระยาบวร ทรง นามอนุสร ชื่อฤษณ ราชราชา ได้เสวยราชย์ ในพารา ชื่อตรีมหา นครบรรณานี้ ท้าวไทจะ ใคร่จรัล ประพาสไพรศรี จึงมีโองการสั่งพลัน (187)	ตอนนี้เป็นส่วนเริ่มต้นแก่นของเรื่องที่ว่า” มนุษย์ควรมีคู่ครองเป็นมนุษย์” โดยมีตัว ละครคือท้าววฤษณราช เสด็จประพาสป่า พบปราสาทของนางประภาพาล ท้า วฤษณราชจึงลักพานางมาจากพญา ปีศาจกัลปประลัย จนเกิดสงครามระหว่าง เทพาอารักษ์ (ฝ่ายมนุษย์) กับปีศาจ	

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ท้าวอาตุรฤก เนรเทศ	ยังมีพระมหากษัตริย์ พระองค์หนึ่งทรงพระ นามว่าท้าวอาตุรราช เธอเสด็จไปประพาส มฤคาในป่า พลัดรีพลั้ง ปวงสิ้น (192)	ยังมีพระมหากษัตริย์ พระองค์หนึ่งทรงพระ นามว่าท้าวอาตุรราช เธอเสด็จไปประพาส มฤคาในป่า พลัดรีพลั้ง ปวงสิ้น (192)	การเสด็จประพาสป่าและเสวยน้ำ โดยไม่พิจารณาของท้าวอาตุร ทำ ให้กลืนอสรพิษลงท้อง เมื่อ อสรพิษโตขึ้นในท้องทำให้ท้าว อาตุรหมดเดชาานุภาพ จึงถูก เนรเทศ
ท้าวมายันต์ เลี้ยง อำมาตย์ ทรยศ	ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้า พระองค์หนึ่งทรงพระ นามชื่อว่าท้าวมายันต์ ราช ได้เสวยราชสมบัติ ในเมืองดุนนคร พระองค์ ประกอบไปด้วยศิลป ศาสตร์มहिมา และอยู่มา ท่านนั้นกรีธาพลช้างม้า ไปประพาสมฤคยานใน ป่าแห่งหนึ่ง (193)	ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้า พระองค์หนึ่งทรงพระ นามชื่อว่าท้าวมายันต์ ราช ได้เสวยราชสมบัติ ในเมืองดุนนคร พระองค์ ประกอบไปด้วยศิลป ศาสตร์มहिมา และอยู่มา ท่านนั้นกรีธาพลช้างม้า ไปประพาสมฤคยานใน ป่าแห่งหนึ่ง (193)	การเสด็จประพาสป่าของท้าวมา ยันต์ทำให้ไปพบกองกระดูก มนุษย์ พระองค์จึงนำมาชุบชีวิต เลี้ยงดูให้เป็นอำมาตย์มีอาญา สิทธิ์ ในที่สุดท้าวมายันต์ก็ถูกปลง พระชนม์จากราชสมบัติจากบุคคล ที่พระองค์ชุบชีวิต
ท้าววิชัย หลงพระ มเหสีจนถูก ปลงพระ ชนม	อยู่มาสมเด็จท้าววิชัย มหาราช เสด็จไป ประพาสมฤคยานในป่า ตำบลหนึ่ง และละนาง ไว้ในพระราชวัง นางนั้น ก็ทำชู้ด้วยมนตรีผู้ใหญ่ ที่พระมหากษัตริย์วาง พระทัยให้อยู่รักษาวัง (194-195)	อยู่มาสมเด็จท้าววิชัย มหาราช เสด็จไป ประพาสมฤคยานในป่า ตำบลหนึ่ง และละนาง ไว้ในพระราชวัง นางนั้น ก็ทำชู้ด้วยมนตรีผู้ใหญ่ ที่พระมหากษัตริย์วาง พระทัยให้อยู่รักษาวัง (194-195)	ท้าววิชัยช่วยนางผู้หนึ่งจากกรง เล็บนกอินทรีที่บินผ่านมา นำนาง มาอภิเษก แต่นางกลับลักลอบ เป็นชู้กับเสนาผู้ใหญ่ ร่วมกันปลง พระชนม์แย่งชิงราชสมบัติขณะที่ พระองค์เสด็จประพาสป่า

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	อำมาตย์ของ ท้าวเวรีย ยันต์คิดขบถ	ยังมีพระมหากษัตริย์ องค์หนึ่ง ทรงพระนาม ว่าท้าวเวรียยันตมหา ราช...อยู่มาสมเด็จ พระมหากษัตริย์นั้น ยก จตุรงค์เสนาพลากร ทวยหาญ ออกไป ประพาสมฤคยานใน ไพรวัน (195)	อำมาตย์ของท้าวเวรียยันต์ที่ชื่อวิ ยันต์คิดขบถ จึงลอบส่งข่าวให้ ท้าวมาตังควิชัยมายึดเมืองใน ขณะที่ท้าวเวรียยันต์ประพาสป่า จนต้องชนช้างกันและท้าวเวรีย ยันต์สิ้นพระชนม์ในสนามรบ
	ท้าว อำมฤช ราชสิ้นพระ ชนมเพราะ พระชายา	ยังมีพระยาอำมฤช ราชเสด็จออกไป ประพาสมฤคยานในป่า ทอดพระเนตรเห็นนาง แพศยาไปอยู่ได้ร่วมพระ ไทรนั้น (211)	ท้าวอำมฤชภูธรราชรับนาง แพศยาที่พบเมื่อเสด็จประพาสป่า มาอภิเษก นางกำจัดเสนาทั้งสี่ที่มี ความสามารถออก ไปจากเมือง ท้าวภูธรราชจึงยกทัพมารุกราน และชนช้างกัน ท้าวอำมฤช ราชสิ้นพระชนม์กลางสนามรบ
	ท้าวสุข มหาราชจะ รับนางยักษ์ แปลงไปเป็น มเหสี	พระมหากษัตริย์ไป ประพาสอุทยานครั้งนั้น มีมหายักษ์ทั้งสี่ตน ๆ หนึ่งเนรมิตกายให้เป็น นางนารีสาวน้อย (215)	ท้าวสุขุมหาราชเสด็จประพาส อุทยานพบนางยักษ์แปลงจึงรับ นางไปอภิเษก นางยักษ์แปลงจึง จับกิน พร้อมสนมนางในและ ชาวเมืองอีกเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ท้าววิปัส สนรราช หลงลูกสาว โจร	ยังมีพระมหากษัตริย์องค์ หนึ่ง ทรงพระนามชื่อท้าว วิปัสสนรราช ได้เสวยราช สมบัติในเมืองอรรคนคร ท่านชุมพลทั้งปวงออกไป ประพาสมฤคยานในป่า (216)	เมื่อท้าววิปัสสนรราชเสด็จ ประพาสน้ำไปพบลูกสาวโจรจึง นำมาอภิเษก นางจึงร่วมกับบิดา ฆ่าท้าววิปัสสนรราช แล้วชิงราช สมบัติ
	ท้าวบรมราช หลงนางสุทธิ เทวี	ณ กาลวันหนึ่ง ท้าวบรม ราชเสด็จไปประพาสมฤค ยาน เสด็จไปใกล้บ้าน พรานป่า ซึ่งนางสุทธิ(เทวี อาศัยอยู่นั้น (225)	เมื่อท้าวบรมราชเสด็จประพาสน้ำ ได้พบนางสุทธิเทวี จึงรับนางไป อภิเษก ท้าวอุดมราชพระสวามีจึง ตามมาจะจับนางนำไปประหาร ชีวิตเพราะนางมีชู้ ท้าวบรมราชไม่ ยินยอม จึงชนช้างกัน ในที่สุดท้าว บรมราชขาดคอช้างในกลางศึกนั้น
การกระทำ ยุทธหัตถี	อำมาตย์ของ ท้าววิริยา ยนต์คิดขบถ	ท้าววิริยายนต์มหาราชเข้า ชนช้างด้วยท้าวมาตังค วิชัยท้าววิริยายนต์มหาราช ขาดเศียรในสมรภูมินั้นแล (197)	การกระทำยุทธหัตถีเป็นประเพณี สงครามของกษัตริย์อินเดียโบราณ ในปีศาจปรกณ์มักจะพบการกระทำ ยุทธหัตถีหลายเรื่อง จากเรื่องนี้ อำมาตย์ของท้าววิริยายนต์คิดขบถ ลอบส่งข่าวให้ท้าวมาตังควิชัยส่ง กองทัพมาชิงเมือง จนทำให้ท้าววิ ริยายนต์มหาราชต้องชนช้างด้วย ท้าวมาตังควิชัย และท้าววิริยายนต์ มหาราชต้องขาดเศียรในสมรภูมิ

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ท้าว	ท้าวอำมฤชณราชชุม	ท้าวอำมฤชณราชรับนางแพศยา
	อำมฤชณ	พลทหารออกไปรบท้าว	ที่พบเมื่อเสด็จประพาสป่ามา
	ราชสันพระ	รุทราช ท้าวอำมฤชณ	อภิเษก นางกำจัดเสนาทั้งสี่ที่มี
	ชนมเพราะ	ราชชาดค่อข้างกลาง	ความสามารถออกไปจากเมือง
	พระชายา	ณรงค์แล้ว (213)	ท้าวรุทราช จึงยกทัพมาชนช้างกับ จนท้าวอำมฤชณราช สันพระชนม์กลางสนามรบ
	ท้าวบรมราช	ครั้นถึงเจ็ดวัน ท่านนั้น	นางสุทธิเทวีมีชู้กับเสนาจึงหนีออก
	หลงนางสุทธิ	ก็ออกมารบด้วยด้วย	จากเมืองมา ท้าวบรมราชเสด็จ
	เทวี	ท้าวอุดมราช ท้าวบรม	ประพาสป่าได้พบนางสุทธิเทวี จึง
		ราชชาดค่อข้างใน	รับนางไปอภิเษก ท้าวอุดมราช
		กลางศึกนั้น (230)	พระสวามีจึงตามมาจับนางจะ นำไปประหารชีวิต ท้าวบรมราชไม่ ยินยอมจึงชนช้างกัน ในที่สุดท้าว บรมราชชาดค่อข้างในกลางศึกนั้น
การรู้หลักตาม	ท้าว	แล้วสั่งสอนให้รู้ใน	คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เป็น
คัมภีร์	พรหมทัตได้	คัมภีร์ ธรรมศาสตร์	กฎหมายที่นักปราชญ์ พรหมณ์ผู้
ธรรมศาสตร์	ลูกสาวยักษ์	ศักดิ์ศรี สุธรรมา ให้	หนึ่งในชมพูทวีปเป็นผู้แต่งไว้
	สูตรมิตรเป็น	ปฏิบัติตามพระ	หลายพันปีมาแล้ว ผู้แต่งมีนามว่า
	มเหสี	ธรรมศาสตร์ กิจราช	"มनु" ในทางสากลเรียกกฎหมายนี้
		สามิภักดิ์เร่งรักษา ตาม	ว่ากฎหมายมनु หรือธรรมศาสตร์
		ในคัมภีร์ฎีกา	ฮินดู เนื้อหากล่าวกันว่า เกี่ยวกับ
	ธรรมศาสตร์โน้นจึงมา	การสร้างโลก และสภาพของ	
	ทุกอัน (183)		วิญญูณเมื่อมนุษย์ตายไปแล้ว และเรื่องราวอื่น ๆ ที่

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			เกี่ยวกับจารีตประเพณีและสังคม อินเดียสมัยนั้น เช่นหน้าที่ของวรรณะ หรือชนชั้นต่าง ๆ การศาสนาและ อื่น ๆ ซึ่งถือกันว่าเป็นกฎหมายที่ดี และมีอิทธิพลยิ่งในสมัยนั้น และสมัย ต่อมา คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ฉบับ ฮินดู คาดว่ามีขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 143 – 343 ในประเทศไทยได้ใช้ กฎหมายคัมภีร์พระธรรมศาสตร์สืบ มาแต่โบราณ หลักกฎหมายนี้ สันนิษฐานว่า เข้ามาสู่ประเทศไทย พร้อมกับพระพุทธศาสนา สมัยเมื่อ ชาวอินเดียได้พากันอพยพเข้ามายัง สุวรรณภูมิ ระหว่างปี พ.ศ.270 - 300 ชาวอินเดียได้นำศิลปวิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนศาสนาพราหมณ์ และหลัก พระธรรมศาสตร์เข้ามาด้วย ดังจะเห็นว่าศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ก็มี ร่องรอยวัฒนธรรมฮินดูอยู่ ในสมัย อยุธยาไทยได้ใช้กฎหมายนี้อย่าง บริบูรณ์ ครั้นกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ พม่า ต้นฉบับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ สำหรับศาลหลวงก็สาบสูญไปหมด ครั้งถึงสมัย

ตารางที่ 81 (ต่อ)

คุณสมบัติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			รัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ รวบรวมกฎหมายขึ้นไว้เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง พระ ธรรมศาสตร์เป็นลักษณะหนึ่ง ปรากฏอยู่ในกฎหมายดังกล่าว (จากเรื่องทำพรหมทนต์ได้ลูกสาว ยักษ์สุตรมิตรเป็นมเหสี นี้ เมื่อ ยักษ์สุตรมิตรยกลูกสาวให้ทำ พรหมทนต์แล้ว ก็สั่งสอนให้รู้หลัก คัมภีร์ธรรมศาสตร์และปฏิบัติราช กิจตามหลักคัมภีร์นั้น

4.1.2 ระบบชนชั้นวรรณะเผ่าพันธุ์

ระบบชนชั้นวรรณะของอินเดียนั้นถือว่าเป็นระบบที่มีความเข้มแข็งอย่างยิ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วาทีน ศานติ์ สันติ กล่าวว่าการคำสอนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูประการหนึ่งกล่าวอ้างเอาไว้ว่า การที่มนุษย์จะประสบผลสำเร็จในการประกอบกิจการใด ๆ อันรวมไปถึงการบรรลุโมกษะนั้น มนุษย์พึงปฏิบัติให้เป็นไปอย่างเหมาะสมตามวรรณะ ดังนั้นชาวฮินดูจึงเคร่งครัดต่อหน้าที่ (ธรรมะ) ตามของวรรณะของตน ซึ่งหน้าที่นี้ผูกพันอยู่กับ "อาศรม" หรือ "วัย" ของบุคคลนั้น ๆ ดังรวมเรียกว่า "วรรณาศรมธรรม" ซึ่งมีความหมายว่าหน้าที่ของคนในแต่ละวัยของแต่ละวรรณะ จากความหมายนี้เองทำให้เรามองเห็นว่า ระบบวรรณะนั้นจะต้องผูกพันเกี่ยวข้องกับชาวฮินดูไปตั้งแต่เกิดจนตาย การแบ่งชนชั้นวรรณะ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่ชาวฮินดูว่ามีชนชั้น พราหมณ์ กษัตริย์ ไวศยะ (แพทย์) และศูทร ซึ่งมีสถานะทางสังคมสูงต่ำลดหลั่นกันมาตามลำดับ ระบบวรรณะของอินเดีย เป็นการจัดระเบียบทางสังคมที่ยอมรับว่ามนุษย์นั้นมีสถานะทางสังคมสูง-ต่ำ ไม่เท่ากัน และในขณะเดียวกันสมาชิกของชนชั้นวรรณะ ต่าง ๆ ก็ยัง

มีการกำหนดความสูง - ต่ำของสถานะทางสังคมให้แยกย่อยลงไปอีกมากมายนับพันวรรณะ และที่สำคัญในสังคมอินเดีย ยังมีกลุ่มประชาชนที่มีได้อยู่ใน "ระบบ" คนเหล่านี้เป็นกลุ่มประชาชนที่ได้รับการดูแลเหยียดหยามหรือถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ทางศาสนาของชุมชน ไม่สามารถจะสนทนาหรือมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับคนใน "ระบบ" ได้ จะทำได้ก็เพียงพยายามอยู่ให้ห่างไกลจากคนในระบบ และมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสถานะเดียวกันเท่านั้น

จากการศึกษาปีศาจปกรณัมจะพบเรื่องระบบชนชั้นวรรณะ เผ่าพันธุ์ นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 82 โลกทัศน์ระบบชนชั้นวรรณะเผ่าพันธุ์

เหตุการณ์หรือพฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
การแต่งงานข้ามชนชั้นวรรณะ เผ่าพันธุ์	นิทานนำเรื่อง	ภูตปีศาจเป็นพระมหา กษัตริย์ราชแต่ก่อน บ่ ห่อนจะมีมนุษย์เป็น อัครมเหสีนั้น ข้าพเจ้า ไม่เคยได้ยินว่ามีธรรมเนียมมาเลย (149) นางมนุษย์นี้ผิดชาติ ตระกูล พระองค์ก็เป็น ภูตปีศาจผิดวิสัย พระองค์จะรับมนุษย์ มาเป็นอัครมเหสีดังนี้ เป็นวิปริตผิดนัก (149)	ข้อความนี้เป็นคำกล่าวของ มนตรีปีศาจเพื่อทัดทานที่ทำว กัลปประลัยพญาปีศาจจะรับ นางประภาพาลซึ่งเป็นมนุษย์ ไปเป็นมเหสีว่าไม่เคยมีธรรมเนียมปฏิบัติมาก่อน เป็นเรื่อง วิปริตที่ไม่สมควรกระทำอย่าง ยิ่ง
	ท้าวธราบาลได้ นางกินรีเป็น ชายา	กษัตริย์สิ้นชีพดับพลัน เพราะร่วมรักกัน ด้วย นางต่างชาติผิดพงศ์ (162)	ข้อความนี้แสดงถึงพิบัติภัยถึง ชีวิตของท้าวธราบาลที่อภิเษก กับนางกินรีที่พระองค์ทรงพบ เมื่อครั้งเสด็จประพาสป่า

ตารางที่ 82 (ต่อ)

เหตุการณ์ หรือ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	นิทานนำเรื่อง	พระองค์จะเซกข้าทั้งนี้ เป็นประเพณีกษัตรา พระคุณหาที่สุดไม่ แต่ ข้าได้ยินมา ผิดภาษา ชาติตระกูล จะเกิด วิวาทวุ่นวาย (176)	ข้อความนี้เป็นคำกล่าวของนาง ประภาพาลที่ทูลทัดทานท้าว กัลป ประลัยที่จะรับนางไป อภิเษก ด้วยว่าต่างชาติต่าง เผ่าพันธุ์
	ท้าวติศราชนอกลูก สาวติศเสนา	แต่ว่าตระกูลต่ำรีดเรียว ไม่ควรจะเลี้ยง จะเลี้ยง เป็นใหญ่ไพบูลย์ เปรียบ ต่อสุวรรณอันจรรย ตาม เพศตระกูล เห็นไกลกัน นักจกักริ (179)	ข้อความนี้เป็นคำกล่าวทัดทา นของนางเบญจศรีลูกสาวติศ เสนา เมื่อท้าวติศราชนอกลูก ด้วย นางให้เหตุผลว่าตระกูลต่ำ ไม่เสมอกัน
	พระยาปักซี แต่งงานกับนกไ้	ราชปักซีมาชมชเย นาง นกเคยคูยินดี นกไ้ได้ ไคก็ ทุกข์เดือดร้อน รำคาญเคือง เพราะ ตระกูลไม่เสมอกัน จึง ไคกัลยอยู่เนือง ๆ ทั้ง สองรำคาญเคือง มีรู้ที่ ทำอย่างไร (179)	ข้อความดังกล่าวนี้ นางเบญจ ศรี ยกเป็นอุทาหรณ์เล่านิทาน ถวายเป็นท้าวติศราชน ถึงเหตุผลว่า ทำไมต่างชาติต่างเผ่าพันธุ์จึงไม่ สมควรแต่งงานกัน
	ท้าวอำมฤกษ์ ราชสิ้นพระชนม เพราะพระชยา	อยู่มานางจันทรมาริ ชาติสุทใจชั่ว คิดว่าเมื่อ พระมหา กษัตริย์จะรับ เป็นอัคมเหสีเสนาทั้งสี่ ทูลทัดทานไว้มิได้	นางจันทรมาริ ชาติสุท เป็น นางแพศยาหลวงหนึ่งในสี่คน ของท้าวทุมราช นางทำผิดจึง หนีมา ท้าวอำมฤกษ์ถูกราชมา พบจึงรับนางไปอภิเษก จาก

ตารางที่ 82 (ต่อ)

เหตุการณ์หรือ พฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
การทำวิปริตผิด เพศเฝ้าพันธุ์ และ การเหยียด เผ่าพันธุ์	สุนัขจิ้งจอก ปรึกษากันจะ อาศัยราชสีห์ นางกนิวีสำรอก ไขให้ผัว	รับเข้าไป ครั้นเราจะนั่ง อยู่ขณะนี้เสนาจะคอย เอาผิดเรา บัดนี้เราจะยุ ยงทำวอำมฤกษ์นุราช ให้ฆ่าเสนาทั้งสี่และเจ้า วิริยกุมารนั้นเสีย (212)	นิทานใช้คำว่าแสดงลักษณะ ของนางว่า “สุทใจชั่ว” มี บทบาทในทางร้าย ผิดกับนาง แพศยาหลวงอีกสามนางที่เป็น ชาติกษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ซึ่งไม่ได้มีบทบาทใด ๆ
		นางราชสีห์จึงว่า สิ่งคาลนี้ไซ้ร ชาติ ตระกูลสัตว์อันถ้อย เจ้า กผู้เป็นวงศ์มฤคราช ชาติอันประเสริฐ จะให้ สิ่งคาลมาเป็นบริวาร ดังนี้มิชอบเลยผิด ประเพณี (155)	ข้อความนี้นางราชสีห์กล่าว ทักท้วงเมื่อพญาราชสีห์จะรับ สุนัขจิ้งจอกมาเป็นบริวาร เพราะเห็นว่าเป็นสัตว์ตระกูล ต่ำกว่า
		เป็นชาติชายผิดเพศ ให้ เป็นเหตุทั้งกาย ประสูติ สายสืบมา กิณรา ลำบาก ชีวิตจะจาก อาตมา ม้วยมรณา อาสัจญ์ เหตุกิณรานั้น กระทำผิด วิปริตผิด อย่าง (161)	นางกนิวีต้องแก่แต่อยาก ออกไปเที่ยว กิณรามีเลย อาสาคู่มต้องแทน เมื่อกาล กำหนดคลอด กิณรจึงต้อง เสียชีวิตด้วยเหตุทำวิปริตผิด เพศนั่นเอง

ตารางที่ 82 (ต่อ)

เหตุการณ์หรือพฤติกรรม	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ทำวทศวิชัยจับพญาหงส์ชี่	ทำวทศวิชัยจับพญาหงส์ชี่	บัดเดียวหงส์บินไป	หงส์นั้นถือเป็นสัตว์ ในป่าหิม
		ศิระนางนั้นแตกพลัน	พานต์ ตามตำนานในไตรภูมิ
		เจ็ดภาคจากชีวิต ทั้ง	พระร่วง บรรยายว่า
		บพิตรพระยา	ถิ่นที่อาศัยอยู่ในถ้ำทองที่เขา
		นั้น สิ้นสุดม้วยอาสัจ	จิตรภูมิ กลางป่าหิมพานต์ มี
		พลัด	จำนวนถึงเก้าหมื่นตัว และมี
		ตกลงมาทันใจ เพราะ	พญาหงส์ทองเป็นหัวหน้า และ
		เหตุ	ยังเป็นเทพาหนะของพระ
		ตนทำผิด วิปริตไขว่สย	พรหม เทพใหญ่หนึ่งในสาม
		รักนางผิดที่ไป ให้ชีหงส์	องค์อีกด้วย ดังนั้นการที่มนุษย์
ทรงฤทธิ (166)	ไปจับหงส์มาซึ่งจึงถือว่าเป็น		
		การทำวิปริตอันไม่ควร	

4.1.3 การคบชู้หรือนอกใจ

การคบชู้ หรือนอกใจ คือการไม่ซื่อตรงต่อสามีหรือภรรยาด้วยการคบชู้
คู่สาว การไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นจากฝ่ายชาย หรือฝ่ายหญิง

จากการศึกษาปีศาจปกรณัมพบโลกทัศน์การนำเสนอประเด็นการมีชู้ ซึ่ง
ไม่มีรายละเอียดมาก แต่ก็เห็นผลต่อการกระทำของตัวละคร นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 83 โลกทัศน์การคบชู้หรือนอกใจ

พฤติกรรม หรือเหตุการณ์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
การลักพาตัว	ทำวธราบาล	กาลนั้นวิชาธร คนหนึ่ง	การลอบลักพาตัว หรือเป็นชู้
	ได้นางกินรี	บวร ชื่อวิริญมูคา เห็น	แล้วลอบลักพาตัวปรากฏอยู่
	เป็นชายา	นางนั้นอยู่ในปราสาทศรี โสภา ไปหานางนั้น	หลายเรื่อง ดังเรื่องนี้ เมื่อทำว ธราบาลเสด็จประพาสป่าพบ
		ประสมสอง พอทำวธรา	พองกินรีจึงนำมาพักได้กินรี
		บาลเสด็จปอง วิชาธรอยู่	งดงาม และอภิเษกกับนาง
		ในห้อง จึงจับพระขรรค์	วิชาธรมาพบนางจึงลักลอบ
		พอนพัน ทานทำวธราบาล	เป็นชู้ แล้วลอบฆ่าทำวธรา
		สิ้นชีวัน ชีวอาสัจญ วิชาธร	บาล จากนั้นจึงพานางไปยัง
		นั้นก็อุ้มนางไป เหาะเหิน	ป่าหิมพานต์ การเป็นชู้ใน
		ยังหิมวาลัย สมสองพิสมัย	เรื่องนี้ทำให้ทำวธราบาลถึง
		ด้วยนางในห้องหิมวันต์	แก่สิ้นพระชนม์
		(162)	
ทำวรัตนราช ได้นางใน งาช้าง	ทำวรัตนราช	ราตรีนั้นนา เทวดานั้นมา	เมื่อช้างเผือกให้นางในงาช้าง
	ได้นางใน	เห็นนางฉายา รักใคร่ไม่	แก่ทำวรัตน ราชแล้ว เมื่อพัก
	งาช้าง	วาง ลักพาภักถยา ไปสู่	แรมในป่า พระไทรเห็นนาง
		พิมาน ต้นไทรสาขา ชม	เกิดความลุ่มหลงจึงมาลักพา
		ชิดเสนาหา ด้วยนางทันต	ตัวนางไป เมื่อทำวรัตนราช
		หัตถ์ (173)	ตื่นมาไม่พบนาง ถึงกับ
			“สิ้นชีพบรรลัย”
นิทานนำเรื่อง	นิทานนำเรื่อง	ทำวฤษณราชราชา ถาม	เนื้อความตอนนี้ เป็น
		ว่าภักถยา เจ้าไปด้วยเรียบ	สาระสำคัญของโครงเรื่อง
		เกิดนะเทวี จะปลุกฝังร้อย	หลัก หลังจากทำวภักถประ
		ซึ่งให้ได้ดี เป็นอัศวมเหสี	ลย์ได้นางประภาพาลเป็น
		แห่งพีในกรุงศรีนคร นาง	มเหสีแล้ว ทำวฤษณราชมา
		ว่าข้ามีภรรยานะภุธร จะ	พบนาง เกิดความรักจึงชวน

ตารางที่ 83 (ต่อ)

พฤติกรรม หรือเหตุการณ์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		ไปสมสมร อยู่ด้วยท้าวกล ใด เป็นสตรีสามีสองไท อดอายฤาइन ไม่ควรแก่ ตัวกลัวกรรม (188 - 189)	นางหนีไปอยู่ด้วยที่เมืองตรี นคร แม่นางจะปฏิเสธใน เบื้องต้นแต่ท้าวฤาษณ์ราชก็ ให้เหตุผลว่านางเป็นมนุษย์ ไม่ควรร่วมเผ่าพันธุ์กับปีศาจ เมื่อนางโอนอ่อน ท้าวฤาษณ์ ราชจึงลักพาตัวนางไป และ เหตุการณ์นี้จึงเป็นจุดเริ่มต้น ของช่วงที่สองในนิทานคือ สงครามระหว่างปีศาจกับ มนุษย์ ซึ่งมีเทวาอารักษ์ พระ เสื้อเมือง พระทรงเมืองมา ช่วยรบ
การลักลอบเป็นขู้	ท้าววิชัยหลง พระมเหสีจน ถูกปลงพระ ชนม	อยู่มาสมเด็จท้าววิชัยมหา ราช เสด็จไปประพาสมฤค ยานในป่าด้าบลหนึ่ง และ ละนางไว้ในพระราชวัง นางนั้นก็ทำขู้ด้วยมนตร์ ผู้ใหญ่ ที่พระมหากษัตริย์ วางพระทัยให้อยู่รักษาวัง และนางอัครมเหสีกับ มนตร์ผู้นั้นคิดกันฆ่า สมเด็จท้าววิชัยเสียแล้ว ก็ ชิงเอาราชสมบัติ (194- 195)	จากเรื่องนี้ ท้าววิชัยต้องถูก ปลงพระชนมแย้งชิงราช สมบัติเพราะไปช่วยนางจาก กรงเล็บนกอินทรีที่บินผ่านมา นำมาชุบเลี้ยงอภิเษก แต่นาง กลับทรยศลอบเป็นขู้กับ อำมาตย์ผู้ใหญ่ที่ท้าววิชัย วางพระทัย

ตารางที่ 83 (ต่อ)

พฤติกรรม หรือเหตุการณ์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	ท้าวบรมราช	ครั้งนั้นนางสุทิวีอัศว	ท้าวบรมราชหลงนางสุทิวี
	หลงนางสุทิวี	มเหสีท้าวอุดมราชอยู่	เทวี่ที่เป็นขี้หลงขี้ลืมออกมา
	เทวี่	เมืองอุดมนคร นางนอกใจ	จากเมืองอุดมนคร จนต้อง
		พระมหากษัตริย์เป็นขี้	ชนช้างกับท้าวอุดมราช
		ด้วยมหิศรเสนาผู้ใหญ่	สิ้นพระชนม์กลางสนามรบ
		และพระมหากษัตริย์	
		ทราบถนัด (225)	

4.1.4 ความลุ่มหลงสตรี

ความลุ่มหลงในรูปกายสตรีเป็นภาวะที่ถูกดึงดูดอย่างรุนแรง ด้วยความรักใคร่จากสตรีที่พบ มีลักษณะไม่คงรูปและไม่เหนียวแน่น เป็นความรักแบบพ้อฝัน มีอารมณ์และความรู้สึกเข้าครอบงำซึ่งเกิดขึ้นแบบฉับพลัน ความหลงมักจะปรากฏในขั้นต้นของความสัมพันธ์เชิงรักใคร่ ต้องการได้ครอบครองอย่างรุนแรง อยู่เหนือเหตุผลคุณธรรมจริยธรรม และคำทัดทานใด ๆ หากผู้ตกอยู่ในภาวะลุ่มหลงนั้นมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ก็จะใช้อำนาจนั้นช่วงชิงสตรีที่ตนลุ่มหลงมาเป็นของตนให้ได้ โดยไม่คำนึงว่าสุดท้ายปลายทางแห่งความลุ่มหลงนั้นจะจบลงที่ใด ซึ่งในปิตาจารย์ปกรณ์นั้นมักจะจบลงด้วยหายนะและความตาย จากการศึกษาปิตาจารย์ปกรณ์พบปรากฏการณ์ที่นำเสนอโลกทัศน์ด้านความลุ่มหลงสตรี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นจุดเริ่มต้นแห่งปัญหา โดยนำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 84 โลกทัศน์ความลุ่มหลงสตรี

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ชายรักหญิงไม่สมประสงค์โคกเค็ร่าตาย	บุรุษผู้หนึ่ง แลเห็นนางนั้นก็มิไจรักจะใคร่อยากได้เป็นภรรยา จึงให้ผู้เฒ่าผู้แก่ไปเจรจาด้วยสตรีผู้นั้น สตรีไม่พอใจบุรุษ บุรุษนั้นก็โคกเค็ร่าหนัก จนถึงสิ้นชีวิต (152)	จากเรื่อง แสดงให้เห็นถึง อารมณ์แห่งความรักแม้จะเป็นรักแรกพบ แต่เมื่อรักไม่สมหวัง ก็ทำให้ชายหนุ่มผู้ลุ่มหลงในรักนั้น มีความทุกข์ยิ่งและโคกเค็ร่าตรอมใจจนตาย
ท้าวสุทราชาได้นางกนิรีเป็นชายา	ครั้นถึงอรัญพนม ท้าวเซียงชมสกุณา ได้เห็นนางกนิรา รูปร่างงามมาขับรำ เสียงสอนอ่อนโยนรู้เื้อย ฟังจำเื้อยชอบพระทัย (167)	ท้าวสุทราชาเสด็จประพาสป่า ได้พบนางกนิราเกิดความรักใคร่ ลุ่มหลงจึงให้พรานป่าไปดักจับมาให้ แล้วอภิเษกกับนาง
ท้าวติศราชนอกลูกสาวติศเสนา	จึงแต่งธิดาดังดวงเดือน งามสรรพ แม้เหมือน สุรางค์สวรรค์บรรจงเข้าไปถวายท้าวไทยสุริยวงศ์ ตามพระราชประสงค์ ท้าวทรงทอดทัศนาการ เห็นนางเบญจศรีนงคราญ จึงรับสมาน ด้วยโคมประโลมโลกีย์ (178)	ท้าวติศราชาให้ติศเสนานำลูกสาว คือ นางเบญจศรีเข้าเฝ้า เมื่อทรงเห็นนางก็เกิดความรักใคร่ในรูปโฉมอันงดงาม จึงขอนางเพื่อจะนำไปเป็นนางใน
นิทานนำเรื่อง	อันชายหญิงทุกสิ่งในโลกา เกิดมาแต่ก่อนเคยรักกัน ครั้นประสบพบเห็นให้ยินดี โลกียะมีจิตคิดผายผัน เพราะว่าแต่ก่อนเคยรักกัน ผูกพันมั่นมาเป็นช้านาน ลงที่ได้ยินแต่ชื่อเสียง ฟังเพียงร่วมรักสมัครสมาน ให้ยินดีมีกมลชื่นบาน เพราะสมภารได้สร้างมาด้วยกัน ชายหญิงจึงแท้แต่ก่อนมา ได้ตั้งปรารภนาเป็นแม่นมั่น จะให้ได้ประสบพบกัน ในชาติปัจจุบันให้ยินดี	ข้อความดังกล่าวนี้ พญาปิศาจ กัลป์ ประลัญกล่าวแก่นางประภาพาลเมื่อแรกพบ โดยจะรับนางไปอภิเษกด้วย นางจึงถามว่ารักนางเทียบเท่าชีวิตจะหาไม่ได้หรือไม่ ท้าวกัลป์ประลัญจึงอ้างถึงบุญกรรมที่เคยทำร่วมกันมา ได้ตั้งจิตอธิษฐานกันมาแต่ชาติปางก่อน อีกทั้งเป็นบุพเพสันนิวาสจึงทำให้ได้มาพบกัน นางจึงยินยอม

ตารางที่ 84 (ต่อ)

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	เพราะบุพเพสันนิวาสในชาติก่อน สโมสสรสร้างไว้ทั้งสองศรี จึงเกิดมิตร จิตไมตรี ให้สมัครรักดีทั้งหญิงชาย (184)	อภิเษกกับพญาปีศาจ เรื่องราวปีศาจ ปกครองนมควรวบลงที่ตรงนี้ แต่ เหตุการณ์นี้กลับเป็นจุดเริ่มต้นของ การทำสงครามเพื่อแย่งชิงนางประภา พาลในลำดับต่อมา
นิทานนำเรื่อง	ท้าวเธอแจ้งจิตติดพัน เสด็จไปด้วย พลัน ได้ทอดพระเนตรเห็นนาง ทรง โฉมเข้มช้อยสุภาวงศ์ เนื่อนมนตรนาง ดังเทพอัปสรในสวรรค์...ท้าวฤๅษณ ราชราชา ถามว่ากัลยา เจ้าไปด้วย เรียบเถิดนะเทวี เป็นอัคมเหสี แห่งพี ในกรุงศรีนคร (188)	แม้เพียงครั้งแรก ที่ท้าวฤๅษณราช เสด็จประพาสป่า ได้มาพบนาง ประภาพาลที่มีรูปโฉมงดงามดังนาง สวรรค์ก็เกิดความลุ่มหลงรักใคร่ทันที ต้องการจะได้นางกลับไปเป็นอัคร มเหสียังเมืองศรีนคร จึงลักพานางไป และเป็นเหตุเริ่มต้นแห่งสงคราม
ท้าววิชัยหลง พระมเหสีจน ถูกปลงพระ ชนม	ท้าววิชัยมหาราชจึงให้รักษานางไว้ นางนั้นมีรูปโฉมโฉมพรรณไพบูลย์ เหมือนนางเทพอัปสร พระเจ้าวิชัย ราชก็อภิเษกนางนั้นเป็นอัคมเหสี ท้าวเธอทรงเสนาหาแก่นางนั้นเป็นอัน มาก (194)	ท้าววิชัยแห่งเมืองพิชัยนคร เป็นผู้รู้ โหราศาสตร์ทั้งปวง วันหนึ่งดูฤกษ์ แล้วทราบว่าจะมีนกอินทรีคาบนาง มา จึงให้ทหารทำให้นักตกใจ ปล่อย นางลงมา ท้าววิชัยจึงนำนางมารักษา และอภิเษกกับนาง และต้องสิ้นพระ ชนมด้วยชายชู้ของนางในเวลาต่อมา
ท้าว อำมฤๅษณราช สิ้นพระชนม เพราะพระ ชายา	ยังมีพระยาอำมฤๅษณราชเสด็จ ออกไปประพาสมฤคยานในป่า ทอดพระเนตรเห็นนางแพศยาไปอยู่ ใต้ร่มพระไทรนั้น ท่านจึงใช้ให้อำ มายตีไปดู อำมาตย์มาทูลว่า นางผู้นี้ มีรูปอัน	เมื่อครั้งท้าวอำมฤๅษณราชเสด็จ ประพาสป่า มาพบนางจันทร์กุมารี ชาติคู่พร ซึ่งเป็นนางแพศยาหลวง นางหลบหนีมาจากเมืองประทุมนคร ท้าวอำมฤๅษณราช

ตารางที่ 84 (ต่อ)

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	งามนัก อยู่ด้วยบริวารมาขับเล่นอยู่ได้ ร่วมไพร พระองค์จึงทราบเกิด พระมหากษัตริย์จึงตรัสว่า เราจะรับ นางนั้นไปอภิเษกเป็นอัครมเหสี (211)	ก็หลงในรูปโฉมอันงามของนาง จึงรับไปอภิเษกเป็นอัครมเหสี ท้าวทุมราชจึงยกทัพมาชิงนาง เกิดการชนช้างขึ้น ท้าว อามฤกษ์นุราชขาดคอช้างสิ้น พระชนม
ท้าวสุขุมหาราชจะ รับนางยักษ์แปลง ไปเป็นมเหสี	พระมหากษัตริย์ไปประพาสอุทยาน ครั้งนั้นมีมหายักษ์ทั้งสี่ตน ๆ หนึ่ง นฤมิตกายให้เป็นนางนารีสาวน้อย นั่งอยู่ริมทางมีรูปร่างกว่านางอัคร มเหสี พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตร เห็นนางยักษ์นั้นก็พอพระทัยนัก จึงตรัส สั่งให้อำมาตย์เฝ้าออกทองไปรับนางนั้น มา เราจะอภิเษกเป็นอัครมเหสี (215)	เมื่อครั้งท้าวสุขุมหาราชเสด็จ ประพาสป่า ไปพบนางยักษ์แปลง ซึ่งมีรูปร่างยิ่งนัก ด้วยความหลง ในรูปของนาง พระองค์จึงรับไป เป็นอัครมเหสี นางยักษ์แปลงจึง จับท้าวสุขุมหาราช นางสนม รวมทั้งชาวเมืองกินเป็นจำนวน มาก
ท้าววิปัสสนะนรราช หลงลูกสาวโจร	ครั้นพระมหากษัตริย์เสด็จไปตรงปาก ถ้ำ ลูกมหาโจรลอบออกมามองดู พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตรเห็น ก็ รับสั่งให้อำมาตย์ไปนำตัวมา อำมาตย์ ทูลห้ามว่าที่นี้เป็นที่ป่าโจร สตรีผู้นี้ ชะรอยจะเป็นบุตรหรือภรรยาโจร พระองค์จะให้รับเข้าไปมิควร พระมหากษัตริย์มิฟังให้รับนางเข้ามา ๆ ถึงเมืองแล้วท่านยกนางนั้นเป็นอัคร มเหสี (216)	ท้าววิปัสสนะนรราชเสด็จประพาส ป่า ไปพบลูกสาวโจรที่ในถ้ำจึงรับ นางไปอภิเษกเป็นมเหสี นางจึง ร่วมกับขุนโจรผู้เป็นพ่อหลงท้าว วิปัสสนะนรราชมาปลงพระชนม์ แล้วช่วงชิงราชสมบัติมา

ตารางที่ 84 (ต่อ)

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ท้าวบรมราชหลง นางสุทธิเทวี	ท้าวบรมราชเห็นรูปนางงดงามเป็นที่ เจริญตา ก็เกิดความปฏิพัทธ์ผูกพัน จึงให้รับนางเข้าไปในเมืองอภิเชกเป็น นางอัครมเหสีอยู่ในเมือง (226)	ท้าวบรมราชเสด็จประพาสป่าไป พบนางสุทธิเทวีที่หนีมาจากเมือง อุดมนครด้วยนางลอบเป็นคู่และ ถูกจับได้ ท้าวบรมราชหลงในรูป อันงดงามของนางจึงรับนางไป อภิเชกเป็นมเหสี ท้าวอุดมราช ทราบข่าว ยกทัพมาชิงนางกลับ จึงเกิดการชนช้าง และท้าวบรม ราชขาดคอช้างสิ้นพระชนม์กลาง ศึกนั่นเอง

4.1.5 ความจงรักภักดี

ความจงรักภักดีก็คือความรักที่มีต่อเจ้านายต่อประเทศชาติต่อผู้ที่มีพระคุณโดยมิได้ถูกบังคับให้จงรักภักดี แสดงออกมาจากใจจริงอย่างตรงไปตรงมาด้วยความซื่อสัตย์ และความปรารถนาดีทั้งต่อบุคคลผู้ที่จงรักภักดีหรือต่อองค์กรที่ตนเกี่ยวข้อง ลักษณะการจงรักภักดีนั้นเปรียบเช่นการเลี้ยงสุนัขด้วยดีสุนัขยอมจงรักภักดีไปตลอดชีวิตฉะนั้น ความจงรักภักดี เป็นหนึ่งในคุณธรรมที่เป็นมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการและพนักงาน หรือลูกจ้างอื่นของรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ด้วย

จากการศึกษาปีศาจปกรณัมพบโลกทัศน์ที่เสนอำมาตย์มนตรีแสดงต่อพระมหากษัตริย์หรือเจ้านาย เพื่อแสดงความจงรักภักดีและความหวังดี นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 85 โลกทัศน์ความจงรักภักดี

สังกัด	ผู้จงรักภักดี	การแสดงความรักภักดี
ท้าวกำปประลัย (พญาปีศาจ)	โสมดมายา	ทูลทักทวนการรับนางประภาพาลมาเป็นมเหสี ด้วย “นางมนุษย์นี้ผิดชาติตระกูล” จึงเล่นิทานอุทาหรณ์ เรื่อง “สุนัขจึงจอกปรักษากันจะอาศัยราชสีห์” ทูลทักทวนเพื่อให้เลิกทัพ เพราะ “สตรีภานี้ย่อมให้ เป็นอันตรายแก่บุรุษ” จึงยกนิทานเรื่อง “ท้าว อามฤกษณราชสิ้นพระชนมเพราะพระชายา” มาเป็น อุทาหรณ์
	โสมดดาลพลวง	ทูลทักทวนมิให้พญาปีศาจมีมเหสีเป็นมนุษย์ “ว่าผิด คลองบรรณไป” จึงเล่นิทานเรื่อง “นางกนิรีสั่วอก ไขให้ผิว” ถวาย เพื่อเป็นอุทาหรณ์ ทูลทักทวนถึงเหตุผลอันไม่สมควรของท้าวกำปประ ลัย ที่ “จะไปตีเอาเมืองตรินครเหตุด้วยสตรี พระองค์ เจ้าทรงเสนาหาแก่สตรีนั้น มิพึงเสนาบดีทักทวนก็ ย่อมจะถึงปราชัยเป็นอันตรายถึงตัว” จึงยกนิทาน อุทาหรณ์ เรื่อง “ท้าวสุชมหาราชจะรับนางยักษ์แปลง ไปเป็นมเหสี” ทูลทักทวนว่า “พระองค์กระทำศึก เพราะสตรีมีรู้จัก วงศ์ตระกูลหาประโยชน์มิได้ จะได้อายุเมื่อ ภายหลัง” จึงเล่นิทานอุทาหรณ์เรื่อง “กระดุกแขวน คอ” ด้วย “ปีศาจเสนาทูลตรง มิให้เจ้าหลง ด้วยนาง มนุษย์นารี” จึง “ชักนิทานสารสืบสักขี เป็นประเพณี” เรื่อง “ท้าวธราบาลได้นางกนิรีเป็นชายา”
	โสมดดาลหลวง	

ตารางที่ 85 (ต่อ)

สังกัด	ผู้จงรักภักดี	การแสดงความรักภักดี
	โหมดดวงไพร	ทูลทัดทานการทำเหตุวิปริตผิดประเพณี จึ่งเล่านิทานอุทาหรณ์เรื่อง “ท้าวทศวิชัยจับพญาหงส์ขี้” ทูลทัดทานการรักลุ่มหลงสตรี ด้วยการ “เอารีพลและตัวไปฉิบหายเสีย หาประโยชน์มิได้” ดังทำบรมราชจึ่งเล่านิทานอุทาหรณ์ถวายเรื่อง “ท้าวบรมราชหลงนางสุทธิเทวี”
สังข์ขันทัน (พญาสุนัษ จึ่งจอก)	สุนักขัง	เล่านิทานอุทาหรณ์ เรื่อง “วานรโลกตกต้นไม้ตาย” มิให้พญาสุนัษจึ่งจอกพาฝูงไปขึ้นกับพญาราชสีห์ด้วยเหตุเพราะอาหาร
	สุมุคา	ทัดทานมิให้พญาสุนัษจึ่งจอกพาฝูงไปเป็นบริวารพญาราชสีห์ เพราะเป็นสุขดีอยู่แล้ว จึ่งเล่านิทานอุทาหรณ์เรื่อง “ชายรักหญิงไม่สมประสงค์โคกเคঁร่าตาย”
	สุมิตรา	เห็นว่าฝูงสุนัษจึ่งจอกอยู่ตามวิสัยตนเป็นสุขดีอยู่แล้วไม่ควรไปเป็นบริวารราชสีห์ จึ่งเล่านิทานเรื่อง “นางตรีโลกมาดีทำลายพิธีสองอสุร” มาเป็นอุทาหรณ์
	สุกุลลา	ยกนิทานอุทาหรณ์เรื่อง “ช้างสารประมาทมนุษย์จึ่งได้ความลำบาก” มาทัดทานให้พญาจึ่งจอกฟังคำทัดทานของกัลยาณมิตร
พญาราชสีห์	นางราชสีห์	เล่านิทานอุทาหรณ์ เรื่อง “กาหลอกกินลูกหงส์” เพื่อทัดทานมิให้พญาราชสีห์รับสังข์ขันทันและฝูงบริวาร เพราะสุนัษจึ่งจอกเป็นสัตว์ตระกูลต่ำ ไว้ใจมิได้

ตารางที่ 85 (ต่อ)

สังกัด	ผู้จงรักภักดี	การแสดงความจงรักภักดี
นางประภาพาล	วานรแสนรู้	เป็นผู้ดูแลและถือกุญแจห้องพระราชธิดาประภาพาล เมื่อทำวักลปประลัยขึ้นเรือจะรับพระราชธิดาไปเป็นมเหสี วานรแสนรู้ทูลมิให้ทำการโดยด่วน หักหาญ จึงเล่านิทานอุทาหรณ์เรื่อง “ทำวรัตนราชได้นางในเงาะช้าง” ถวาย และยังได้รับความไว้วางใจจากนางประภาพาลให้ไปเป็นผู้สอดแนมกองทัพของท้าวพาลราช ซึ่งวานรแสนรู้ก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจงรักภักดีจนงานสำเร็จลุล่วงสมประโยชน์ทุกประการ
ท้าววษณุราช	ท้าวเทพราช	เป็นพระราชนัดดา มาทูลทัดทานการที่ท้าววษณุราชไปลักพามเหสีพญาปีศาจมาเป็นมเหสี ว่าเป็นการกระทำอันไม่สมควร จึงเล่านิทานอุทาหรณ์เรื่อง “พญาครุฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น”
	ทิพเสนา	เป็นเสนาของท้าวเทพราชทูลมาทัดทานการที่ท้าววษณุราชไปลักพามเหสีพญาปีศาจมาเป็นมเหสีว่าจะกระทำการอันใดควรพิจารณาไตร่ตรอง เพราะหากไม่พิจารณาย่อมเกิดผลดังนิทานอุทาหรณ์เรื่อง “ท้าวอาตุรถูกเนรเทศ”
	พรหมเสนา	เป็นเสนาของท้าวเทพราชทูลมาทัดทานการที่ท้าววษณุราชไปลักพามเหสีพญาปีศาจมาเป็นมเหสีว่าจะทำสิ่งใดให้พิจารณาถี่ถ้วนและชอบก่อน จึงเล่านิทานเรื่อง “ท้าวมายนต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ”
	ยุทธเสนา	เป็นเสนาของท้าวเทพราชทูลมาทัดทานการที่ท้าววษณุราชไปลักพามเหสีพญาปีศาจมาเป็นมเหสีว่าให้พิจารณาไตร่ตรองให้ดีก่อน ดังนิทานอุทาหรณ์เรื่อง “ท้าววิชัยหลงพระมเหสีจนถูกปลงพระชนม”

ตารางที่ 85 (ต่อ)

สังกัด	ผู้จงรักภักดี	การแสดงความรักภักดี
	อากาศเสนา	เป็นเสนาของท้าวเทพพรราชทูลมาตัดหนามการที่ท้าวฤษณราชไปลักพามเหสีพญาปีศาจมาเป็นมเหสีว่าจะทำสิ่งใดต้องพิจารณาอย่างถ่องแท้แก่ปัญญาตน หากไม่เช่นนั้นแล้วจะเป็นดั่งนิทานอุทาหรณ์เรื่อง “อำมาตย์ของท้าววิริยวัฒน์คิดขบถ”
ท้าวพาลราช	ฤทธิวิชัย	ตัดหนามการทำสงครามของท้าวพาลราชด้วยไม่พิจารณาไตร่ตรอง โดยยกนิทานอุทาหรณ์ เรื่อง “ท้าวมาลัยราชกับท้าวอิทธิสงครามรบแย่งนกยูงกัน” ทำให้พลล้มตายเสียหายจำนวนมาก
	อรุณวิชัย	ตัดหนามการยกทัพไปทำสงครามของท้าวพาลราชโดยไม่พิจารณาไตร่ตรอง จึงเล่านิทานอุทาหรณ์เรื่อง “ท้าวโมริน ทพหลงเชื่อนกสัตวา” ที่ปากองทัพและตนเองต้องตายเพราะหลงเชื่อคำของนกสัตวา
	อุตวิชัย	ตัดหนามการทำสงครามของท้าวพาลราช โดยยกนิทานอุทาหรณ์ เรื่อง “ท้าวเกลไยราชหลงเชื่อนกเขกเต้า” ที่ต้องสิ้นพระชนม์เพราะเชื่อเดรัจฉาน ขาดการพิจารณา
	มบุตรเสนา	ตัดหนามการยกทัพไปทำสงครามของท้าวพาลราชด้วยความโกรธและขาดการพิจารณาไตร่ตรอง จึงเล่านิทานอุทาหรณ์เรื่อง “พรานหาปัญญามิได้” ถวาย

จากการวิเคราะห์ปีศาจปกรณัมของไทยพบการนำเสนอโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ทั้งหมด 5 ด้านคือ ลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์ ระบบชนชั้นวรรณะเผ่าพันธุ์ การคบขู้หรือนอกใจ ความลุ่มหลงสตรี และความจงรักภักดี

โดยทั่วไปเนื้อหาของนิทานนั้นจะเป็นเรื่องราวของพระมหากษัตริย์หรือเจ้าเมือง ทั้งนิทานโครงเรื่อง และนิทานซ้อน ดังนั้นโลกทัศน์ด้านลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์จึง

ได้รับการนำเสนอในหลาย ๆ ประเด็น คือทศพิธราชธรรม แก้วเจ็ดประการ ชัตติยมานะ การเสด็จประพาสป่า อุทยาน หรือฝั่งมหาสมุทร การกระทำยุทธหัตถี และการรู้หลักตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ด้วยลักษณะเด่นในเนื้อหาเรื่องนี้ เมื่อคราวปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จึงโปรดเกล้าฯ ให้นำปี่สาขปรกณัมไปจารึกไว้ที่ผนัง ดังปรากฏในโคลงต้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (2533) ความว่า

มุขมูเขียนเรื่องด้าว	ด่าบล ผนังเอย
แปดแห่งแบ่งบรรลวย	ลักษณะล้วน
ปี่สาขปรกณากล	กอบวัด ฤแธ
ต่างต่งนิทานล้วนเพี้ยน	ภาพแสดง ฯ

โลกทัศน์ด้านความจงรักภักดีได้รับการนำเสนอเทียบคู่ไปกับโลกทัศน์ด้านลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์ โดยแสดงให้เห็นความจงรักภักดีอย่างจริงใจของเหล่าเสนาอำมาตย์มนตรี ที่ กล่าวหาญคัดค้านทัดทานการกระทำที่ไม่เหมาะสม ไม่ถูกไม่ควร ไม่ต้องตามทำนองคลองธรรม ผิดระบอบประเพณี ของพระมหากษัตริย์หรือเจ้าเมือง โดยยกเป็นนิทานอุทาหรณ์กล่าวอ้างทัดทานนั้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการทัดทานคัดค้านในทุกประเด็นทุกเรื่อง ไม่ประสบความสำเร็จเลย จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาดังคำทัดทานนั้น

นอกจากนั้นโลกทัศน์ด้านระบบชนชั้นวรรณะเผ่าพันธุ์ก็ได้รับการนำเสนอเป็นประเด็นสำคัญในหลาย ๆ เรื่องตามลักษณะของวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย เพราะเรื่องของระบบนี้ได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของชาวอินเดียตั้งแต่ลืมหินไปจนอนหลับ หรือตั้งแต่เกิดไปจนตาย แม้ปี่สาขปรกณัมจะเป็นนิทานเรื่องสั้น ๆ แต่ก็ยังสะท้อนภาพชนชั้นวรรณะเผ่าพันธุ์ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน

สำหรับโลกทัศน์ด้านการคบขู้หรือนอกใจและการลุ่มหลงสตรีก็เป็นประเด็นปัญหาที่ได้รับการนำเสนอว่านำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย และปรากฏอยู่ในหลาย ๆ เรื่องว่าตัวละครที่เกี่ยวข้องกับโลกทัศน์ทั้งสองด้านดังกล่าวนี้ ต้องเสียชีวิตลงอย่างน่าสลดใจ จึงนับเป็นอุทาหรณ์ที่ควรตระหนักยิ่ง

4.2 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มี ความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก ไฟา ร้อง ไฟผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัยต่าง ๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มีความอิทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนวยความสะดวก แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนา ขึ้น ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใด ๆ เช่น คนที่เชื่อในฤกษ์ยามก็จะถือว่า วันเวลาการโคจรของดวงดาวจะก่อให้เกิดผลต่อตัวมนุษย์ คนที่เชื่อเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่าเครื่องรางของขลังให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริง ตัวอย่างของความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ ได้แก่ โสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ไชยศาสตร์ ของขลัง ผีสงฆ์ นางไม้ ความเชื่ออำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหล่านี้ เป็นต้น (กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้, 2526) การวิเคราะห์โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จำแนกวิเคราะห์ในแต่ละด้านดังนี้

4.2.1 อมนุษย์

สิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็นตัวละครอมนุษย์จากปี่สาขปกรณัม มีหลากหลาย ทั้งที่เป็นฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ทั้งให้คุณและให้โทษ รวมทั้งที่เป็นสัตว์ในเทพปกรณัมด้วย นำเสนอเป็นตารางวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 86 โลกทัศน์เกี่ยวกับอมนุษย์

สิ่งเหนือธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ภูตผีปีศาจ	นิทานนำเรื่อง	เมืองนั้นมีภูตตนหนึ่ง ชื่อ กัลป ประลัย เป็นพระยาปีศาจ เสวยราชสมบัติ	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 (2556 : 871) ให้ ความหมายของคำว่า “ภูต” ว่า

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		ดาลัยนคร (148)	หมายถึง ฝี่, มักใช้เข้าคู่กันเป็น ภูตฝี่. ส่วนคำว่า “ปีศาจ” หมายถึง ฝี่ ดังนั้นพญาปีศาจก็แปลว่า ฝี่ เป็นตัว พญาของเหล่าภูตฝี่ปีศาจ เป็นตัว ละครเอกในเรื่องที่ต้องการได้มนุษย์ คือนางประภาพาล ราชิดาทำพาล ราชไปเป็นอัครมเหสี
โหมด	นิทานนำ เรื่อง	เมืองนั้นมีภูตตนหนึ่ง ชื่อ กัลปประลัย เป็นพระยา ปีศาจ เสวยราชสมบัติภู ดาลัยนคร มีมนตรีสี่คน คนหนึ่งชื่อว่าโหมดดาล พลวง คนหนึ่งชื่อว่าโหมด มายา คนหนึ่งชื่อว่าโหมด ดาลหลวง คนหนึ่งชื่อว่า โหมดดวงไพร (148)	พจนานุกรม ฯ พุทธศักราช 2554 (2556 : 217) ให้ความหมายของคำ ว่า “โหมด” ว่า ชื่อผีชนิดหนึ่งในพวก ผีกระสือหรือผีโพง เห็นเป็นแสงเรือง วาวในเวลากลางคืน ทำให้หลงผิด นึกว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้ก็หายไป แต่ ในที่นี้ “โหมด” เป็นภาษาเขมร มา จากคำว่า “โหมจ” หมายถึง “ผี”. โหมดทั้งสี่เป็นมนตรีปีศาจที่มีความ จงรักภักดีต่อพญาปีศาจอย่างยิ่ง ทัด ทานการที่พญาปีศาจจะนำนาง มนุษย์มาเป็นเมียโดยยกนิทาน อุทาหรณ์มาแล้ว โหมดแต่ละตนต่าง ก็เป็นนายแห่งผีต่าง ๆ คือ โหมดดาล พลวงเป็นนายแกล่ผีพราย (ผีผู้หญิงที่ ตายทั้งกลม) โหมดมายาเป็นนายแกล่ อสุรกาย โหมดดาลหลวงเป็นนายแกล่

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
อสูร, ยักษ์	นางตรีโลคมา วดีทำลายพิธี สองอสูร	กาลก่อนยังมีอสูรสองตน พี่น้อง ผู้พี่ชื่อมิตสุมกะผู้ น้องชื่อมิตสุมกะ (153)	ฝูงแม่ห่านทั้งปวง และไข่มดดวง ไพโรเป็นนายแกเฝือกโปงผีป่าทั้งปวง เมื่อพญาปีศาจทำสงครามกับทำ วฤกษณูราช ไข่มดทั้งสี่ก็ระดม บริวารของตนมาร่วมรบด้วย พจนานุกรมฯ พุทธศักราช 2554 (2556 : 1383) ให้ความหมาย ของคำว่า “อสูร” ว่า ยักษ์ “อสูร” เป็นคำเรียกเทวดาประเภทหนึ่ง ซึ่งเคยเป็นเจ้าของสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ แต่เพราะชอบดื่มน้ำ คันธบาล จึงถูกมขมาณพ เทพบุตรและบริวารจับโยนลง จากสวรรค์ตอนเมามาย แล้วยึด สวรรค์ไปปกครองเสียเอง ตั้งตน เป็นใหญ่ชื่อว่า ทำวสัถกเทวราช หรือพระอินทร์ ส่วนเทวดาที่ถูก โยนลงจากดาวดึงส์นั้นตกลงไป อยู่ใต้เขาสิเนรุมาศ เกิดเป็น สวรรค์ชั้นมาใหม่เพราะยังมีบุญ เก่าเหลืออยู่ เทวดาพวกนี้เสียใจ ว่าเพราะมัวเมาอยู่จึงเสียที่ถูก ยึดสวรรค์ไป จึงตั้งใจว่าจะไม่ดื่ม สุราอีก ก็เลยเรียกเทวดาพวกนี้ ว่า “อสุรา” หรือ “อสูร” จากเรื่องนี้ อสูรสองตนทำตบะ

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
			จนแก่กล้า ซึ่งอาจจะสร้างความเดือดร้อนได้ พระอินทร์จึงส่งนางตรีโลคมาวดีมาทำลายพิธีให้สองอสูรแย่งนางจนฆ่ากันตาย
	ท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์สูตรมิตรเป็นมเหสี	พระองค์เสด็จประพาสป่า ด้วยแสนเสนาน้อยใหญ่ พานพบประสพตันพระไทร อันโตใหญ่ย่านย้อยห้อยลงมา เป็นที่อยู่อาศัยอสูรพัศตร์ ชื่อสูตรมิตรยักษ์รักษา (181)	ยักษ์สูตรมิตรมีวิมานอยู่ที่ต้นไทรใหญ่เมื่อท้าวพรหมทัตเสด็จประพาสป่ามาพักใต้ต้นไทร ยักษ์สูตรมิตรจะจับกินหากตอปปัญหาธรรมไม่ได้ แต่ท้าวพรหมทัตก็แก้ปัญหาธรรมได้
	ท้าวสุขุมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี	ณ กาลวันหนึ่ง พระมหากษัตริย์ไปประพาสอุทยาน ครั้งนั้นมีมหายักษ์ทั้งสี่ ตน ๆ หนึ่ง นฤมิตกายให้เป็นนางนารีสาวน้อย (215)	ยักษ์สูตรมิตรจึงยกลูกสาวให้ท้าวสุขุมหาราชเสด็จประพาสป่าพบนางยักษ์แปลงจึงรับนางไปเป็นมเหสี นางยักษ์แปลงจึงจับท้าวสุขุมหาราชพร้อมเสนานางในและพลเมืองเป็นจำนวนมากยักษ์จึงเป็นอมมนุษย์ที่มีฤทธิ์ และกินมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ เป็นอาหารด้วย
กินรี, กินนร	นางกินรีสารถอกไขให้ผัว	ในกาลก่อนยังมีนางกินรีกับสวามีรักกัน ครั้นอยู่นานมา ภรรยาต้องแก่ ... ว่าเจ้าปรารถนาจะไป ดูงานในเมืองนั้น เจ้า	กินรี (ตัวเมีย) และ กินนร (ตัวผู้) เป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ อาศัยอยู่แถบเชิงเขาไกรลาส นับเป็นสัตว์ที่มีปรากฏในงานศิลปะของไทยมาก ส่วนในวรรณคดีไทยก็มีการ

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		สำรอกกรรมให้แก่เรา กลืนเข้า ไว้ก่อน นางกนิร สำรอกให้ (160-161)	อ้างถึงกนิรด้วยเช่นกัน จาก เรื่องนี้นางกนิรกรรมแก่ ต้องการไปเที่ยวชมงาน มหรสพจึงสำรอกไขให้ผิว ทองแทน เมื่อถึงกำหนด คลอด กนิรก็ต้องตาย เพราะทำเหตุวิปริตผิดเพี้ยน เมื่อครั้งทำวธราบาลเสด็จ ประพาสป่า ได้ฟองกนิรจึง นำมาพัก เมื่อครบกำหนด ฟักออกมาเป็นหญิง พระองค์จึงเลี้ยงไว้ เมื่อนาง อายุ 15 ปี ได้จัดการ อภิเษกให้นางเป็นมเหสี แต่นางกลับเป็นชู้กับวิชาธร ฆ่าทำวธราบาล สิ้นพระชนม์
	ทำวธราบาลได้ นางกนิรเป็น ชายา	ภวนัยจัดพลไกร จะไปประพาส หิมพานต์ เขยชมพนมมาศ สถาน พฤชาไนไฟร สำราญ ระรื่นหฤทัย จึงได้ฟองกนิรใน ป่านั้นสุกใส ทำวจึงให้นำมา ปกปิดมิดชิดรักษา ฟองกนิร กำหนด ปรากฏเป็นสตรี ท่าน ให้เลี้ยงไว้ด้วยดี (162)	ทำวธราบาลเสด็จประพาส ป่าได้พบนางกนิรจึงให้ พรวนป่าจับนางมา และ นำไปอภิเษกเป็นมเหสี เมื่อ นางท้องและคลอดออกมา เป็นฟองไข ชาวเมืองต่าง จับได้ว่าเป็นโทษแก่ บ้านเมือง ทำวธราบาลขอ เลื่อนเวลาให้ฟองไขฟัก
	ทำวสุธราชได้ นางกนิรเป็น ชายา	วันหนึ่งทำวสุธระมหา สั่งเสนา และมนตรี ให้ชุมพลแสนเสนี จะไปประพาสมายุมรรคา ครั้นถึงอรัญพนม ทำวเขยชม สกุณา ได้เห็นนางกนิร รูปร่าง งามมาขับว่า เสี่ยงสอนอ่อน โอษฐ์เอื่อย ฟังคำเอื่อยชอบ พระทัย (167)	ทำวสุธราชเสด็จประพาส ป่าได้พบนางกนิรจึงให้ พรวนป่าจับนางมา และ นำไปอภิเษกเป็นมเหสี เมื่อ นางท้องและคลอดออกมา เป็นฟองไข ชาวเมืองต่าง จับได้ว่าเป็นโทษแก่ บ้านเมือง ทำวสุธราชขอ เลื่อนเวลาให้ฟองไขฟัก

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ก่อน เมื่อถึงกำหนดพัก ออกมาเป็นราชบุรุษผู้มี บุญญาธิการ ชาวเมืองจึง ให้พระองค์เสด็จครองเมือง ต่อไป
วิชาธร	ท้าวธราบาลได้ นางกินรีเป็น ชายา	กาลนั้นวิชาธร คนหนึ่งบวร ชื่อวิรุณมูคาเห็นนางนั้นอยู่ ในปราสาทศรีโสภณ ไปหา นางนั้นประสมสอง พอท้าวธรา บาลเสด็จไป วิชาธรในห้อง จึงจับพระขรรค์ฟอนฟัน ท้าว ธราบาลสิ้นชีวัน ชีวาอาสัณ วิชาธรก็อุ้มนางไป เหาะเหิน ยังหิมวาลย์ สมสองพิสมัย ด้วย นางในห้องหิมวันต์ (162)	พจนานุกรมฯ พุทธศักราช 2554 (2556: 1118)ให้ความหมายของ คำว่า “วิชาธร” หรือ “พิทยาธร” ว่า อมนุษย์พวก หนึ่ง มีฐานะต่ำกว่าเทวดา เชื่อว่ามีวิธากายสิทธิ์ สามารถเหาะเหิน เดินอากาศได้ อยู่ในภูเข หิมวาลย์ มีหน้าที่ปฏิบัติพระ ศิวะ. (ส. วิทยาธร). จาก เรื่องเมื่อท้าวธราบาลได้ นางกินรีเป็นชายา วิชาธรก็ ลอบมาเป็นชู้กับนาง และ ปลงพระชนม์ท้าวธราบาล จากนั้นจึงนำนางไปอยู่ยัง วิมานในป่าหิมพานต์ของ ตน
ราชสีห์	สุนัขจิ้งจอก ปรึกษากันจะ อาศัยราชสีห์	ในกาลก่อนยังมีราชสีห์คู่หนึ่ง อยู่วัดนาคูหาถ้าแก้วผลึกแห่ง หนึ่ง ราชสีห์ตัวนั้นย่อมมีกำลัง	ราชสีห์ เป็นสัตว์ที่อยู่ในป่า หิมพานต์ปรากฏอยู่ใน หนังสือไตรภูมิพระร่วง

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
		มहींมายิ่งนัก ย่อมประหารผลาญสัตว์ต่าง ๆ ด้วยสิงหนาทให้สิ้นชีวิตตักชัย แล้วกินแต่เนตรยุคลเป็นภักษา หารและละทิ้งกายสัตว์นั้นเสียไป(150)	(พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย ฯ ไตรภูมิภิกษา, 2544 : 710) อธิบายว่า มี 4 ประเภท คือ ดินราชสีห์ กาฬราชสีห์ บัณฑุราชสีห์ และไกรสรราชสีห์ จากเรื่องน่าจะเป็นไกรสรราชสีห์ เพราะในไตรภูมิภิกษาระบุว่า “เสียงร้องของไกรสรราชสีห์เป็นที่หวาดกลัวของสรรพสัตว์ สัตว์บางตัวได้ยินแล้วสลบอยู่กับที่” ดังนั้นพญาสุณัฏจึงจกจึงต้องการนำฝูงมาเป็นบริวารเพื่ออาศัยซากสัตว์ที่พญาราชสีห์กินเหลือ
ข้างสาร ประมาทมนุษย์ จึงได้ความ ลำบาก	ในการก่อนยังมีป่าหนึ่ง ชื่อพฤกษธารณ ในป่านั้นมีราชสีห์ตัวหนึ่งและมีข้างสารตัวหนึ่งเป็นมิตรสหายกันกับราชสีห์ราชสีห์จึงชวนข้างสารว่าสหายเอ๋ย มาเราจะพากันไปอยู่ป่าพระหิมพานต์โพ้นจะดีกว่าอยู่ในแดนมนุษย์นี้ (154)	จากเรื่อง ราชสีห์ชักชวนข้างสารซึ่งเป็นเพื่อนกันให้หลบภัยจากแดนมนุษย์ไปอยู่ยังแดนหิมพานต์ แต่ข้างสารประมาทมนุษย์ว่าต้งเล็กกว่า ไม่ไปด้วย ในที่สุดจึงถูกมนุษย์จับไปและได้รับความลำบากยิ่ง	

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ช้าง	ช้างสาร ประมาทมนุษย์ จึงได้ความ ลำบาก	ในป่านั้นมีราชสีห์ตัวหนึ่งและมี ช้างสารตัวหนึ่งเป็นมิตรสหาย กันกับราชสีห์ ราชสีห์จึงชวน ช้างสารว่าสหายเอ๋ย มาเราจะ พากันไปอยู่ป่าพระหิมพานต์ โพ้นจะดีกว่าอยู่ในแดนมนุษย์นี้ คชสารจึงว่าสหายกลัวอันใดจึง จะไปอยู่ไกลฉะนี้ ราชสีห์จึงว่า สหายเอ๋ยมนุษย์นี้เขาเล็กกว่า เราก็จริง แต่เขามีความรู้ มากกว่าเรา ถ้าสหายมิไปด้วย เราไซ้ร มนุษย์จะทำเรือนบน หลังสหายขึ้นไปมา ช้างสารจึงว่า สหายนี้ชี้ขาดนัก ไซ้ที่ทางจะ กลัวมนุษย์เล็ก ๆ เท่าตะละเท้า เราช้างหนึ่งนี้ หรือสหายเจ้า กลัวก็ไปเถิดเราไม่ไปแล้ว (154)	ช้างเป็นสัตว์ที่มนุษย์จับมา ฝึกหัดและใช้ในกิจต่าง ๆ มานาน รวมทั้งเป็นราช พาหนะและสิ่งประดับ บารมีของพระ มหากษัตริย์ ด้วย โดยมีความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์พระองค์ ใดที่มีช้างเผือกไว้ใน ครอบครอง ถือว่าเป็น กษัตริย์ที่มีบุญบารมี เcek เช่นสมเด็จพระจักรพรรดิ ราชในคติความเชื่อทาง พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ดังปรากฏในไตรภูมิ พระร่วง จากเรื่อง เมื่อ ราชสีห์ชวนสหายคือช้าง สารให้ไปอยู่ป่าหิมพานต์ ด้วยกันเพื่อหลบภัยแห่ง มนุษย์ แต่ช้างสารประมาท คิดว่ามนุษย์ตัวเล็ก ทำ อันตรายแก่ตนไม่ได้ จึงไม่ เชื่อฟังเพื่อน ในที่สุดก็ต้อง ถูกมนุษย์จับตัวไป ได้รับ ความลำบากยิ่ง เรื่องนี้ กล่าวถึง พญาช้างเผือกและลูก
	ท้าวรัตนราชได้ นางในงาช้าง	กาลก่อนยังมี พระยาหัตถ์ดี เผือกผ่องผิวพรรณ อยู่ป่าหิม	

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		พานต์โพ่น ป่าใหญ่โน้นเนนา นานครัน บิดาพาจรจรัล เที่ยวอรัญมาช้านาน (169) ข้างเผือกบอกว่า ข้างดำ หนึ่งมา รุกรานข้าไท สู้กัน กับเขา แทบมวยตักชัย กำลังข้าไซ้ร น้อยกว่าเขา นา (171)	รวมทั้งบริวารที่อาศัยอยู่ในป่า หิมพานต์ (น่าจะหมายถึงข้าง ตระกูลภัณฑรหัตถีกุล ซึ่งเป็น ข้างที่มีผิวกายสีขาว) ก่อน พญาข้างเผือกจะล้มได้สอน เรื่องชัยภูมิในการรบแก่ลูก และ เมื่อพญาข้างเผือกล้ม พญา ข้างดำ (น่าจะหมายถึงข้าง ตระกูลกาฬพาทกหัตถี ซึ่งเป็น ข้างที่มีผิวกายสีดำ) มาร้องทำ ข้างเผือกเพื่อชิงโขลง และชิง ไปได้เพราะข้างเผือกล้มค้ำที่ พ่อสอนเรื่องชัยภูมิในการรบ พจนานุกรมฯ พุทธศักราช 2554 (2556 : 1278) ให้ความ หมายของคำว่า “หงส์” ว่าเป็น นกในนิยายถือว่าเป็นนกใน ตระกูลสูง มีเสียงไพเราะ เป็น พาหนะของพระพรหม; ใน วรรณคดีหมายถึงบุคคลที่มี ชาติตระกูลสูงและเปรียบการ เดินที่งดงามอ่อนช้อยและเป็น สง่าเทียบด้วยการเดินของหงส์ (ป., ส. หัส). จากเรื่องนี้นั้น กา ต้องการกินลูกหงส์จึงแสวงทำ บำเพ็ญตบะ เมื่อหงส์ออกไป
หงส์	กาหลอกกินลูก หงส์	ยังมีพระไท่โอรสใหญ่ต้นหนึ่ง ประกอบด้วยกิ่งก้านสาขา พิศาล และมีปริมณฑล ฉายา เป็นมหรานาโครมใหญ่ ครั้งนั้นมีกาตัวหนึ่งเห็นหงส์ ทั้งหลายมาทำรัง อยู่บนต้น ไทรนั้น คลอดฟองไว้ในรัง บ้างก็ออกฟองเป็นหงส์ ไปฎก (156)	

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
	ท้าวทศวิชัยจับ พญาหงส์ขี้	ถ้ารักน้องจริงไซ้ จงตาม ใจข้า น้องหญิง หงส์ทองอันงามยิ่ง ข้าได้ชีไปหิมพานต์ กับพระองค์ ไปด้วยกัน หงส์สุวรรณก็เห็จ ทยาน ดุจอิศวรผู้ชัชชาญ นางอุ มากวดี (163)	หากินจึงแอบกินลูกหงส์ เป็นจำนวนมากด้วยความ รักมเหสียิ่ง ท้าวทศวิชัย ถามว่านางต้องการสิ่งใด นางแจ้งว่าต้อง การขี่หงส์ผู้ ทรงสง่าเพื่อประพาสป่า ด้วยกัน ประดุจพระอิศวร กับพระแม่ อุมา แต่เมื่อ จับพญาหงส์มาได้และขึ้น ไปขี่ ทั้งสองพระองค์ต้อง สิ้นพระชนม์เพราะทำเหตุ วิปริตด้วยว่าตนเป็นมนุษย์ จับพญาหงส์ซึ่งเป็นสัตว์ ชั้นสูงมาขี่ เนื้อความตอน ดังกล่าวนี้มีความเปรียบ คลาดเคลื่อนว่า “ดุจอิศวร ผู้ชัชชาญ นางอุมากวดี” เพราะแท้จริงแล้ว หงส์เป็น เทพพาหนะของพระพรหม ดังนั้น จึงควรเปรียบเทียบ ว่า “ดุจพระพรหมกับพระ นางสุรัสวดี” มากกว่า

ตารางที่ที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ครุฑ	พระยาครุฑ ผลัดขนให้สัตว์ ทั้งหลายเห็น	ครั้งหนึ่งพระยาครุฑนั้นผลัดขน สิ้นทั้งตัว พระยาครุฑผลัดขน นั้น หารักษาตัวตนตามแบบ อย่างโบราณไม่ ออกมาให้ บริวารเห็น และบริวารทั้ง หลายก็รู้ว่า พระยาครุฑผลัดขน สิ้น จะบินไปแห่งใด ๆ ก็ได้ แล้ว สรรพสัตว์ทั้งปวงเห็น ดังนั้นก็ได้กลัวครุฑนั้นเลย (191)	ครุฑ เป็นสัตว์กึ่งเทพใน ปกรณัมอินเดียและปรากฏ ในวรรณคดีสำคัญหลาย เรื่อง เช่น มหาकाพย์ มหา ภารตะ เล่าว่า ครุฑเป็นพี่ น้องกับนาคและทะเลาะ กันจนเป็นศัตรู นอกจากนี้ ยังมีคัมภีร์ปุราณะที่ชื่อว่า ครุฑปุราณะ เป็นเรื่องเล่า พญาครุฑ ตามคติไทย โบราณ เชื่อว่าครุฑเป็น พญาแห่งนก และเป็น พาหนะของพระนารายณ์ ปกติอาศัยอยู่ที่ต้นจันทน์ใหญ่ อันต้นจันทน์จะขึ้นเรียงราย เป็นต้นใหญ่รอบ ๆ สระ ใหญ่ซึ่งมีชื่อว่าสระสิมพลี อยู่บริเวณเขาพระสุเมรุ ที่ อยู่ของครุฑจึงเรียกว่า วิมานสิมพลี หรือฉิมพลี ครุฑมีรูปเป็นครึ่งคนครึ่งนก อินทรี ในทางพุทธศาสนา จัด เป็นเทวดาชั้นล่าง ประเภทหนึ่งภายใต้การ ปกครองของท้าวมวิรุฬหก ผู้ปกครองสวรรค์ชั้นจาตุ

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
เทพารักษ์, เทวาอารักษ์	นิทานนำเรื่อง	ถึงท่านผู้วิเศษแต่ก่อน ๆ มา ก็ ยอมนับถือบูชา ก็ยอมนับถือ บูชาเทพารักษ์สืบ ๆ มาเป็นอัน มาก บพิตรมิบูชาบวงสรวงตาม โบราณราชนั้นมิบังควร (198- 199)	มหาราชิกาด้านทิศใต้ เหตุ ที่มากเกิดเป็นครุฑเพราะ ทำบุญเจือด้วยโมหะ จาก เรื่องเป็นเหตุการณ์พญา ครุฑผลัดขนซึ่งทำให้เหล่า บริวารสิ้นความเกรงกลัว การที่ครุฑผลัดขนนั้นมิได้ เห็นในวรรณคดีหรือ วรรณกรรมเรื่องอื่นอีกเลย เทพารักษ์ คือเทวดาผู้ดูแล รักษาที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เป็นเทพระดับหนึ่ง ใน สวรรค์ชั้นกามาพจรภพ แต่ บางที่อาจเรียกว่าเป็น เทวดา บางที่อาจเรียกว่าผี หากสิงสถิตอยู่หรือเป็น เจ้าของหรือเป็นใหญ่ในที่ ใด ก็จะเรียกเป็น เจ้าที่, เจ้าท่า, เจ้าป่า หรือเจ้าเขา เป็นต้น เทพารักษ์ถือเป็น เทวดาชั้นต่ำเนื่องจากมิได้ อยู่เมืองฟ้า หากเป็นใหญ่ ในที่ใดโดยเฉพาะก็เรียก เป็นเทพได้ และเติมคำว่า อารักษ์ ควบกันเป็น เทพารักษ์ จัดเป็นผี

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
			ธรรมชาติ เทพารักษ์ ที่อาศัยอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ เรียกว่า รุกขเทวดา ส่วนเทพารักษ์ที่อาศัยอยู่ตามบ้านเรือนจะเรียกว่า เจ้าที่ เจ้าทาง เป็นต้น จากเรื่องเมื่อทำวฤณราชไปลักพานางประภาพาลมา จากพญาปีศาจกลับประลัยแล้วจึงมาปรึกษาพระอาจารย์คือฤๅษีโคดม ซึ่งท่านแนะนำให้บวงสรวงเทพารักษ์ตามเบื้องบุพการีที่ปฏิบัติสืบกันมา เพื่อให้ท่านได้ปกป้องคุ้มครองขอบเขตอาณา และอาณาประชาราษฎร์ จากกองทัพปีศาจ
พระเสื้อเมือง พระทองเมือง	นิทานนำเรื่อง	อันเทพารักษ์คือ พระเสื้อเมือง พระทองเมืองอันเป็นใหญ่มีฤทธิ์อยู่ในเมือง ก็ใช้ทหารทั้งปวงเป็นปีศาจนั้นไปทุกเมือง อันขึ้นแก่เมืองหลวงนั้น และสั่งทหารอันไปนั้นว่าบัดนี้ทำวฤณราชซื้อที่เราแล้ว และมาบวงสรวงเชิญเราให้ช่วย	คนไทยเราเชื่อกันมาแต่โบราณว่ามีเทวดาผู้ปกปักรักษาบ้านเมือง ในสมัยกรุงสุโขทัยมีพระขงจื๊อเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เชื่อกันว่า “ถ้าไหว้ดีพลีถูก บ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าไหว้ไม่ดีพลีไม่ถูก

ตารางที่ 86 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		รักษาน้ำเมืองทั้งปวง ให้ เทพารักษ์ซึ่งสิงอยู่ ณ เมือง ไค ๆ แขวงใด ๆ และสิงอยู่ท่าถ้ำ เขาทั้งปวงอันขึ้นแก่เรานี้ จง ชวนกันมารับเอาเครื่อง บวงสรวงแล้วจงจัดออกไป พิทักษ์รักษาแดนเมืองซึ่งขึ้นแก่ เมืองหลวง ถ้าปีศาจอื่นจะมา ทำร้ายไฟฟ้าประหารราษฎร ข้ามมาโคกระบือ จงช่วยกัน กำจัดเกียจกันอย่าให้เป็น อันตราย และจงอย่าไว้ใจ ช่วยกันรบให้ถึงขนาด (202)	บ้านเมืองก็ล่มจม” ในสมัย กรุงศรีอยุธยาและต่อมาถึง รัตนโกสินทร์ตอนต้น มี ความเชื่อว่ามีเทวดาที่ คุ้มครองบ้านเมืองคือ พระ เสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระหลักเมือง จาก เรื่อง เมื่อทำวฤกษณูราช ทำการบวงสรวงเทพารักษ์ พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง (ชื่อที่) ตามคำแนะนำของ ฤาษีโคมผู้เป็นพระอาจารย์ แล้ว พระเสื้อเมือง พระทรง เมืองก็ถือเป็นหน้าที่ในการ ปกป้องคุ้มครองเมืองอย่าง เข้มแข็ง จึงบัญชาการให้ เทพารักษ์ทั้งสี่ทั้งปวงที่ ขึ้นอยู่กับพระองค์มารับ เครื่องบวงสรวง และ ช่วยกันทำสงคราม คุ้มครองป้องกันภัยจาก พญาปีศาจ

4.2.2 การบวงสรวง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 (2556: 656) ให้ความหมายของคำว่า “บวงสรวง” ว่า เป็นการบูชาเทวดาด้วยเครื่องสังเวยและดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น

จุดประสงค์ของการบวงสรวงมีหลากหลาย ตามความต้องการของผู้บวงสรวง หากประสงค์ใดเพื่ออะไร ก็ตั้งจิตอธิษฐานอัญเชิญท่านผู้เป็นใหญ่ ท่านผู้มีพระคุณ เช่น ศาสนาพราหมณ์กัณฐา เทพผู้เป็นใหญ่ทั้งสาม คือ พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ หรือเทวาอารักษ์ อื่น ๆ ที่เคารพนับถือ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นดลบันดาลให้ประสบผลตามที่ปรารถนา แต่อย่างไรก็ตามการบูชาบวงสรวงเทพเจ้านั้นมิได้เป็นคติของชาวพุทธ เพราะพุทธศาสนาสอนให้พึ่งตนเอง ดังคาถาว่า “อิตตahi อิตตโนนาโถ” ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

ตารางที่ 87 โลกทัศน์เกี่ยวกับการบวงสรวง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่บวงสรวง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เทวาอารักษ์ พระทรงเมือง พระเสื้อเมือง	ทำวฤกษณูราชได้ฟังข้อคดี แล้วก็ไปบวงสรวงแก่พระเสื้อ เมือง ถวายผ้าผ่อนเงินทอง เป็นอันมากแล้ว ให้มีตราบอก ไปแก่หัวเมืองทั้งปวง ให้บูชา เทพารักษ์และบวงสรวงยิ่งกว่า แต่ก่อน แล้วทำรูปช้างม้าไว้ เป็นอันมากถวายแก่พระเสื้อ เมือง (208)	การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นความ เชื่อของคนไทยมาช้านานดังปรากฏ ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุน รามคำแหงมหาราช ความว่า“...เบื้อง หัวนอนเมืองสุโขทัยนี้มีกุฎี พินารูปครู มีสรีดภงส์มีป่าพร้าว มีป่ายาง มีป่า ขาม มีน้ำโคกมีพระ ขพุงผี เทพดาใน เขานั้นเป็นใหญ่กว่าผีทุกผีในเมือง นี้ ชุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล ไหว้ดี พลีถูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหวบดี พลีบ่ถูก ผีในเขานั้นบ่คุ้มเกรงเมือง นี้หาย...”จากเรื่องทำวฤกษณูราชได้ เห็นความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ เทพารักษ์ พระทรงเมือง พระเสื้อเมือง จึงยังมีความเคารพศรัทธา ทำการ บวงสรวงอย่างอุกฤษฏ์ เพื่ออาศัย ฤทธิ์เดชของท่านคุ้มครองป้องกัน เมืองจากกองทัพของพญาปีศาจ

4.2.3 เวทมนตร์คาถา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 (2556 :1129) ให้ความหมายของคำว่า “เวทมนตร์” ว่า น. ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ที่บริกรรมเพื่อให้สำเร็จความประสงค์ เช่น โบราณใช้เวทมนตร์ในการรักษาโรคบางอย่าง, บางทีก็ใช้เข้าคู่กับคำ คาถา เป็น เวทมนตร์คาถา เช่น เขาใช้เวทมนตร์คาถาล่องหนหายตัวได้. (ป. มนฺต; ส. มนฺตร)

จากการศึกษาปีศาจปกรณัม พบการใช้เวทมนตร์คาถาในหลายลักษณะ นำเสนอการวิเคราะห์เป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 88 โลกทัศน์เกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา

สิ่งเหนือธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
เวทมนตร์เดินบนน้ำได้	ราชบุตรพระเจ้ามัทราชเรียนวิชาเดินบนน้ำได้	น้องนั้นย่างตามไปก่อน อ่านเวทเสียงดัง ตัวลอย ตั้งเพียวกอ พี่ชายต่อ ภายหลัง จึงข้ามฝั่งไป ตาม อ่านเวทงามในใจ เดินไปได้บนน้ำ ผ้าไม่ฉ่ำ ชุ่มไป (174)	จากเรื่อง แสดงให้เห็นการใช้เวทมนตร์เดินบนน้ำของพระราชบุตร และพระราชธิดาทำมัทราช พระชนิษฐาอ่านพระเวทออกเสียงดัง จึงลอยน้ำได้เพียวกอ ส่วนพระเชษฐานั้นอ่านพระเวทในใจ จึงสามารถเดินไปบนน้ำได้ นิทานอุทาหรณ์เรื่องนี้ทำวักกลับประดัยเล่าให้วานรแสนรู้ฟัง เพื่อสนับสนุนความคิดของพระองค์ว่า “ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ”
เวทมนตร์, พิธีชุบชีวิต, การฟื้นชีวิต	ท้าวมายันต์ เลี้ยงอำมาตย์ ทวยศ	และอยู่มาท่านนั้นก็รีรธา พลช้างม้า ไปประพาส มฤคยานในป่าแห่งหนึ่ง ท่านนั้นก็ไถ่มฤคาไปพลัด	การชุบชีวิตเป็นศาสตร์โบราณ เรียกว่าวิชา“มนตร์สญชีวนี (วิชาที่ทำให้ไม่ตาย)” มนต์หรือวิชาชุบชีวิต นี้จะใช้วัตถุดิบ

ตารางที่ 88 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		รู้พลทั้งปวง ไปแต่ พระองค์กับม้าพระที่นั่ง ไปได้ทอดพระเนตรเห็น ชากศพอันนกกินทรีกิน ยังเหลือแต่โครงกระดูก อยู่ จึงทำม้ายันตร์ราชก็ เอาชากนั้นมาชุบให้เป็น มนุษย์ขึ้นแล้วท่านก็พา เข้ามายังพระนคร (193)	สำคัญ คือ เศษเถ้ากระดูก อัฐิ ของผู้ตาย (ในกรณีที่เขาไปแล้ว) หรือซากศพ(ที่ตายใหม่ๆยังไม่ เน่า) เนื้อ และเลือด หรือ ชิ้นส่วนคน เป็น(หรือเศษเซลล์ที่ยังมีชีวิต) สถานที่ประกอบพิธี กองไฟ ขนาดใหญ่ โดยการใช้อำนาจจิต เหนือสนามพลังงานที่เป็นกสิณ นำจิตดวงเดิมของผู้ตายมาสถิต ในร่างที่ทำการสังเคราะห์ขึ้นมา ใหม่ ผู้ทำพิธีมักเป็นฤๅษีที่มี ความรู้เรื่องวิชาจิตสรีรศาสตร์ เป็นอย่างดี ตัวอย่างผู้ผ่าน พิธีกรรมนี้ในวรรณคดีไทย คือ นางมณฑาและพระลบ จากเรื่อง รามเกียรติ์ และพหลวิชัยคำ จากเรื่อง เมื่อครั้งทำม้ายันต์ เสด็จประพาสป่า ติดตามกวาง ไปจนพลัดรู้พล พระองค์ไปพบ กองอัฐิมนุษย์จึงใช้เวทมนต์ชุบ ชีวิตขึ้นมาแล้วพากลับเมืองด้วย แต่งตั้งให้เป็นอำมาตย์มีอาญา สิทธิ์ ในที่สุดก็ถูกมนุษย์ผู้นี้ปลง พระชนม์ชิงราชสมบัติไป

ตารางที่ 88 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับ เรื่อง
	กระดุก แขวนคอ	พระดาบสจึงว่าเราเวทนาท่าน เราจะช่วยชุบให้นางเป็นขึ้นมา บุตรเศรษฐีจึงกราบไหว้วิงวอน พระดาบสแล้ว พระดาบสชุบ ด้วยกองกฐณฑ์พิธิ พระราชากุมาร และนางแพศยานันท์เป็นขึ้นมา ด้วยกัน (223)	บุตรเศรษฐีสัญญากับนาง แพศยาว่าจะตายตามนางหาก นางตาย แต่เมื่อนางตาย บุตร เศรษฐีมาไม่ทันจึงรวบรวมอัฐิที่ เหลือจากการเผา เดินร้องไห้ไป เมื่อพบพระดาบสจึงเล่าความ ให้ฟัง พระดาบสสงสารทำพิธิ ชุบนางให้ แต่การนี้กลับปรากฏ ว่านางแพศยาคืนชีวิตมาพร้อม เจ้าชายที่กระโดดเข้ากองไฟตาย ตามนางไป และนางก็เลือกที่จะ ร่วมชีวิตกับเจ้าชาย การนำ กระดุกแขวนคอของบุตรเศรษฐี จึงทิ้งเปล่าประโยชน์และสร้าง ความเดือดร้อนแก่ตนเอง
บุรุษถือ สัตย์		สัจบุรุษออกไปในกลางป่าก็เห็น บิดาอสรพิษขบตายอยู่ สัจบุรุษ ตั้งสัจจาธิษฐานว่า บิดามารดา ท่านเป็นที่พึ่งมีคุณแก่ข้าพเจ้า เป็นมั่นคง ถ้าเป็นสัตย์ดัง ข้าพเจ้าว่ามานี้ ขอให้บิดา ข้าพเจ้ากลับเป็นขึ้นมาบัดนี้เถิด ครั้นสัจบุรุษตั้งสัจจาธิษฐาน ดังนั้น บิดาของสัจบุรุษก็ ขึ้นมาในทันใดนั้น (257)	การที่สัจบุรุษเป็นผู้ยึดมั่นและ รักษาความสัตย์ เมื่อบิดาตน เสียชีวิตด้วยถูกอสรพิษกัด สัจ บุรุษจึงตั้งสัจจาธิษฐานอาศัย บุญแห่งการรักษาสัจวาจาของ ตนขอให้บิดาฟื้น ด้วยผลบุญ ดังกล่าวจึงทำให้บิดาฟื้นคืนชีวิต กลับมา

ตารางที่ 88 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับ เรื่อง
ทรายเสก	นิทานนำเรื่อง	พระดาบสถวายพระพรว่า รูปจะเสกทรายไปรอยไว้ รอบเมือง และให้เอา ทรายนั้นไปโปรยที่ เมืองขึ้นทั้งปวงให้เอาไว้ รอบแดนเมือง (199)	ทรายเสก เป็นความเชื่อในเรื่อง วัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง ของคนไทย ดังปรากฏมีทราย เสกของพระผู้ทรงอาคมคาถา และเป็นที่ยึดถือกัน เช่น ทรายเสก หลวงพ่อกวย วัดโสมนัสาราม (บ้านแค) จ.ชัยนาท ทรายเสก หลวงพ่อกุญชรลีลา วัดท่าซุง จ. อุทัยธานี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี คาถาสำหรับเสกทรายปรากฏ ตามเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่ คือ “อิมัสมิง ราชะ เสมานา เขตเต สะมันตา สะตะโยชะนะตะสะ หัสสานิ พุทธะชาละปะริกเขตเต รักขันตุ สุรักขันตุ” เป็นต้น โดยมีความเชื่อ ว่า คาถาหว่านทราย บทนี้ ใช้สำหรับเสกทรายหว่าน รอบบ้าน ป้อง กันภูตผีปีศาจ ทั้ง ป้องกันวิญญาณร้าย มนต์ดำ คุณไสยต่าง ๆ รวมทั้งการกำบัง แคล้วคลาดดีนักแล และท่านยัง ลงมหาอุตไฉนด้วย จากเรื่องพระฤๅษีโคดมเป็นผู้ เสกทรายเพื่อนำไปโปรยรอบ อาณาเขตเมืองตรีนครของท้า

ตารางที่ 88 (ต่อ)

สิ่งเหนือ ธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับ เรื่อง
ยันต์	นิทานนำเรื่อง	พระดาบสถวายพระพรว่า รูปจะเสกทรายโปรยไว้ รอบเมือง และให้เอา ทรายนั้นไปโปรยที่ เมืองขึ้นทั้งปวงให้เอาไว้ รอบแดนเมือง จะทำยันต์ ปิดประตูเมืองทุกประตู (199)	วฤกษณูราช รวมทั้งบรรดา เมืองขึ้นต่าง ๆ ด้วย เพื่อป้องกัน ภูตผีปีศาจของพญาปีศาจ กัลปประลัยนั่นเอง พจนานุกรม อ.เปลื้อง ณ นคร “ยันต์” หมายถึง ลายเขียน เพื่อให้ขลัง, คำว่า ยันต์ แปลว่า เร็ว, คล่อง, ง่าย, โบราณจารย์ ต้องการให้คนนำข้อธรรมติดตัว ไปปฏิบัติคล่องแคล่วและจำได้ ง่าย ๆ จึงใช้วิธีย่อ โดยถอดเอา อักษรที่เป็นหลัก ในข้อความ หนึ่ง ๆ ออกมาเขียนลงในแผ่น ผ้า หรืออย่างอื่น ในขณะที่เขียน ยันต์อาจารย์ก็บิภกรรม ให้ขลัง ด้วย ยันต์บางอย่างเขียนลงบน แผ่นผ้า เรียกว่า ผ้ายันต์. จากเรื่อง พระฤๅษีโคดมเป็นผู้ ปลุกเสกยันต์เพื่อนำไปปิดตาม ประตูเมืองต่าง ๆ เพื่อป้องกันมิ ให้กองทัพของพญาปีศาจกัลป ระลัยผ่านเข้ามาสู่แว่นแคว้น เมืองของท้าววฤกษณูราชได้

4.2.4 ป่าหิมพานต์

ตามตำนานกล่าวไว้ว่าป่าหิมพานต์ตั้งอยู่บนเขา หิมพานต์ หรือหิมาลายา (หิมาลัย) คำว่า “หิมาลายา” นั้นเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตซึ่งแปลว่าสถานที่ที่ถูกปกคลุมด้วยหิมะ ภูเขาหิมพานต์ตั้งอยู่ในชมพูทวีปมีเนื้อที่ ประมาณ 3,000 โยชน์ (1 โยชน์ เท่ากับ 10 ไมล์ หรือ 16 กิโลเมตร) วัดโดยรอบได้ 9,000 โยชน์ ประดับด้วยยอด 84,000 ยอด มีสระใหญ่ 7 สระคือ สระอนินดาต สระกัณณมุนฑะ สระรฤการะ สระฉัททันตะ สระกุนดาละ สระมณฑาทิณี และสระสีหปาทะ บรรดาสระใหญ่ทั้ง 7 นั้น สระอนินดาตแวดล้อมไปด้วยภูเขาทั้ง 5 ที่จัดเป็นยอดเขาหิมพานต์ ยอดเขาทุกยอด มีส่วนสูงและสัณฐาน 200 โยชน์ กว้างและยาวได้ 50 โยชน์ ในป่าหิมพานต์นี้เต็มไปด้วยสัตว์นานาชนิด ซึ่งล้วนแปลกประหลาดต่างจากสัตว์ที่รู้จักกันโดยทั่วไป เป็นสัตว์หลายอย่างผสมกันแล้วตั้งชื่อขึ้นใหม่ สัตว์เหล่านี้เกิดจากจินตนาการของจิตรกรไทยโบราณที่ได้สรรค์สร้างภาพจากเอกสารเก่าต่างๆ บรรดาสัตว์ทั้งหมดที่อ้างถึงนี้เป็นที่รู้จักในนามของสัตว์หิมพานต์ ซึ่งมีรูปร่างแปลกประหลาด ไม่เหมือนในเมืองมนุษย์ อีกทั้งยังมีอิทธิฤทธิ์มากมาย อีกทั้งพืชหรือสัตว์ ตลอดจนแร่ธาตุต่าง ๆ ในป่าหิมพานต์ ล้วนมีพลังอำนาจมหัศจรรย์ นอกจากนี้ยังเป็นที่อยู่ของบรรดานักสิทธิ์ วิยาธร คนธรรพ์ ยักษ์ ฤๅษี ซีไพร ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ทางจิตกล้าแข็งทั้งหลาย โดยอยู่กันอย่างสันติ ไม่เบียดเบียนกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 1337)

ความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์เริ่มปรากฏในวงวรรณกรรมไทย จากหนังสือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระยาสิทธิแห่งราชอาณาจักรสุโขทัย จากนั้นแนวคิดความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์จึงแพร่ขยายออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปกรรมไทยในทุกแขนง จะได้รับอิทธิพลจากเรื่องราวของป่าหิมพานต์ในการสร้างสรรค์ผลงานออกมาเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาปีศาจปกรณัมของไทย ปรากฏโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับป่าหิมพานต์ แม้ว่าจะไม่มีรายละเอียดแต่ก็มีการกล่าวอ้างถึง ดังนำเสนอเป็นตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 89 โลกทัศน์เกี่ยวกับป่าหิมพานต์

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ช้างสารประมาท มนุษย์จึงได้รับ ความลำบาก	ในการก่อนยังมีป่าหนึ่ง ชื่อ พฤทธาธรณ ในป่านั้นมีราชสีห์ ตัวหนึ่งและมีช้างสารตัวหนึ่ง เป็นมิตรสหายกันกับราชสีห์ ราชสีห์จึงชวนช้างสารว่าสหาย เอ๋ย มาเราจะพากันไปอยู่ป่า พระหิมพานต์โพ้นจะดีกว่าอยู่ ในแดนมนุษย์นี้ (154)	ราชสีห์กับช้างสารเป็นเพื่อนกันอยู่ในป่า ชื่อพฤทธาธรณ (น่าจะเขียนว่า “ธารณ” หมายถึงการทรงไว้ “พฤทธาธรณ” คือ ทรงไว้ซึ่งต้นไม้) ราชสีห์ชวนช้างให้ไปอยู่ ป่าหิมพานต์ด้วยกันเพราะกลัวมนุษย์ทำ ร้าย แต่ช้างสารประมาทเพราะเห็นว่าตน ตัวใหญ่กว่า จึงถูกมนุษย์จับไป ได้รับ ความลำบากยิ่ง
ท้าวธราบาลได้ นางกนิรีเป็นชายา	ครั้นอยู่มามิช้า ภูวนายจัดพล ไกรจะไปประพาสหิมพานต์ เซยชมพนมมาศสถาน พฤक्षाในไพร่ สำนวญระรื่น หฤทัย (162)	ท้าวธราบาลเสด็จประพาสป่าหิมพานต์ พบพองกนิรีจึงนำมาพัก เป็นนางกนิรีที่ งดงาม ท้าวธราบาลจึงอภิเษกด้วย ต่อมามีวิชาธรรลอบมาเป็นคู่กับนาง และ ปลงพระชนม์ท้าวธราบาล แล้วนางไป อยู่ยังวิมานในป่าหิมพานต์
ท้าวทศวิชัยจับ พญาหงส์	เนสาทชื่อจิรา แก่นักหนาจึง ทูลสนอง ว่าข้าทูลละออง เป็น ทารกอยู่นั้นนา ได้ไปในไพร่ สนธ แต่สองคนกับบิดา พบ หงส์สุวรรณา งามรจนาในหิม วันต์ (164)	พระนางเขมา มเหสีท้าวทศวิชัยต้องการ จะขึ้นหงส์ประพาสป่า ด้วยความรักนาง ยิ่ง ท้าวทศวิชัยจึงให้หาพรานป่าเพื่อดัก จับหงส์ ชาวป่าชราผู้หนึ่งชื่อจิราบอกว่า เมื่อตอนเด็กนั้นตนเคยเห็นหงส์ทองใน ป่าหิมพานต์
ท้าวสุทราชาได้นาง กนิรีเป็นชายา	พราหมณ์เฒ่าชื่อกูร รับสั่งลูซื้อ ให้หา เป็นใหญ่แก่พรานป่า สิ้นทั้งนั้นเป็นบริวาร สั่งว่าท่าน กูรเฒ่า จงพาเอาพวกเหล่า พราน แต่งข่ายครึ้นอย่าทัน นาน ดัก	ท้าวสุทราชาเสด็จประพาสป่า พบนาง กนิรีงดงามมากจึงชอบพระทัย รับสั่งให้ หาพรานป่ามาดักจับ แล้วพระองค์ก็ เสด็จประทับค้างแรมรออยู่ที่ป่าหิ มพานต์นั้น

ตารางที่ 89 (ต่อ)

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ทำวรัตนราชได้ นางในนางข้าง	กนิษฐมาให้เรา ถ้าได้เล่าจะ ประทาน ทรัพย์ศฤงคารให้แก่เจ้า สั่งแล้วประทับเนา อยู่แรมค้ำใน หิมวันต์ (167)	เรื่องนี้ กล่าวถึงพญาข้างเผือกและลูก รวมทั้งบริวารอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ (น่าจะหมายถึงช้างตระกูลปัทมพรหัตถิ กุล ซึ่งเป็นช้างที่มีผิวกายสีขาว) ก่อน พญาข้างเผือกจะล้มได้สอนเรื่องชัยภูมิ ในการรบแก่ลูก เมื่อพญาข้างเผือกล้ม พญาข้างดำ (น่าจะหมายถึงช้าง ตระกูลกาฬพาทกหัตถิ ซึ่งเป็นช้างที่มีผิว กายสีดำ) มาร้องทำข้างเผือกเพื่อชิง โซลง และชิงไปได้เพราะข้างเผือกล้ม คำที่พ่อสอนเรื่องชัยภูมิในการรบ
ทำวมาลัยราชกับ ทำวอภิกสงครามรบ แย่งนกยูงกัน	กาลก่อนยังมีพระมหากษัตริย์ องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าทำว มาลัยราช เสดยราชสมบัติใน เมืองมาลัยนคร ท่านนั้นเลี้ยง มยุระปักษีคู่หนึ่งงามพิจิตรรรจนา ... มยุระปักษีทั้งคู่ นั้นยอมไปเที่ยว หากินถึงป่าหิมพานต์ แล้วคืนมา จับนอน ที่หน้าสิงห์บัลลังก์ทุกวัน (242)	เรื่องนี้ กล่าวถึงนกยูงที่ทำวมาลัยราช ทรงเลี้ยงไว้คู่หนึ่ง ซึ่งต้องบินไปหากิน ถึงป่าหิมพานต์ทุกวัน เผอิญวันหนึ่งบิน หลงไปยังเมืองอภิกนคร ของทำว อภิกสงคราม จึงทรงให้เลี้ยงไว้ ทำว มาลัยราชทราบข่าวจึงยกกองทัพมาชิง นกยูงคืน ทำให้ทหารล้มตายลงเป็น จำนวนมาก แล้วในที่สุดนกยูงก็บิน กลับเมืองมาลัยนครไปเอง

ตารางที่ 89 (ต่อ)

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ท้าวเกไฉยราช หลงเชื่อนกแขกเต้า	อยู่มากาลวันหนึ่ง สมเด็จท้าวเก ไฉยราชถามนกแขกเต้าว่า ในป่า หิมพานต์นั้นสนุกหรือ นกแขก เต้าทูลว่าป่าหิมพานต์นั้นสนุก พันประมาณนัก อนึ่งมี ต้นกล้วยพฤษฐานหนึ่ง เป็น ต้นไม้พิเศษ ถ้าผู้ใดแม่นยำแล้ว ก็ดี ถ้าได้บริโภคผลไม้นั้นแล้วก็ กลับหนุ่มเป็นเยาวรูป (245)	ท้าวเกไฉยราชเลี้ยงนกแขกเต้ารู้ พูดจาภาษามนุษย์ไว้ตัวหนึ่งซึ่งบิน ไปหากินถึงป่าหิมพานต์ ท้าวเกไฉย ราชจึงถามถึงป่าหิมพานต์ว่าเป็น เช่นใด นกแขก เต้าจึงเล่าให้ฟังว่ามีต้นกล้วยพฤษ ฐานคนสูงอายุได้รับประทานผลแล้ว จะกลับเป็นหนุ่มขึ้นมาอีก ท้าวเก ไฉยราชจึงเชื่อและออกเดินทางไป ป่าหิมพานต์โดยมีนกแขกเต้านำทาง ระหว่างทางนั้นเองท้าวเกไฉยราชก็ ถูกเสือโคร่งคาบเอาไปกิน ด้วย หลงเชื่อนกแขกเต้าโดยไม่พิจารณา จากหนังสือพจนานุกรมศัพท์ วรรณคดี สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภ ฉบพระราชบัณฑิตยสถาน (2544 : 82) กล่าวถึงต้นกล้วยพฤษฐานว่าคือต้นไม้ที่ ให้สำเร็จสมปรารถนา เป็นต้นไม้ที่ อยู่ในอุตรตรฤทธิ์ จากเรื่องจึง น่าจะเกิดความสับสน เรื่องต้น กล้วยพฤษฐานอยู่ในป่าหิมพานต์ เพราะหนังสือไตรภูมิพระร่วง กัณฑ์ ที่ 9 นวมกัณฑ์ นั้น ระบุว่าป่าหิ มพานต์นั้นอยู่ในชมพูทวีป

ตารางที่ 89 (ต่อ)

เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นิทานนำเรื่อง	ครั้นพระดาบสสั่งสอน พระมหากษัตริย์แล้ว ก็ลาไปป่า หิมพานต์ตามผาสุกแล้ว (258)	เป็นตอนจบของเรื่อง เมื่อเหตุการณ์ คลี่คลายลงแล้วพระฤๅษีโคดมก็มา อวยพรทำวฤกษ์ฤๅษให้รักษา ความสัตย์ จากนั้นจึงลาไปบำเพ็ญ เพียรที่ป่าหิมพานต์

4.2.5 การทำนายและฤกษ์ยาม

การทำนาย หรือ การพยากรณ์ หรือ พยากรณ์ศาสตร์ เป็นการใช้กรรมวิธีหรือ
ขั้นตอนปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการบอกกล่าวถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่
อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งรวมถึง การทำนายฝัน การพยากรณ์อากาศ และ โหราศาสตร์ ด้วย

จากการศึกษาปีศาจปรณัมพบการทำนายและการดูฤกษ์ยาม นำเสนอเป็น
ตารางดังนี้

ตารางที่ 90 โลกทัศน์เกี่ยวกับการทำนายและฤกษ์ยาม

เหตุการณ์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ความฝัน	นิทานนำ เรื่อง	จึงสมเด็จท้าวพาลราช บรรทมในราตรีกาล ทรง พระสุบินว่า พระราช มณเฑียรนั้นทรุดไปถึง เมืองนาคพิภพ น้ำท่วม พระองค์ขึ้นมา (147)	เมื่อท้าวพาลราชสุบินว่าพระราช มณเฑียรทรุดลงไปถึงเมืองบาดาล และน้ำท่วมพระองค์ โหราจารย์ ทำนายว่าอีกเจ็ดวันจะมีความ เดือดร้อน เกิดพายุฝนตกหนัก น้ำจะ ท่วมถึงตำหนักทอง ผู้คนจะล้มตาย เป็นจำนวนมาก ท้าวพาลราชเชื่อคำ ทำนายจึงแต่งเรือขนานให้พระราช ธิดาประภาพาลหลบอุทกภัยครั้ง

ตารางที่ 90 (ต่อ)

เหตุการณ์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
ฤกษ์ยาม	นิทานนำเรื่อง	วานรจึงห้ามปรัม เห็น เนื้อ ความผิดท้วงที่ ดู ฤกษ์ก่อนให้จึงดี เห็น โชคมีจึงทำการ อย่า เพื่อทำดวนหวนหัน ทำ อย่างนั้นเห็นหักหาญ ไม่ต้องตามอย่าง โบราณ จะเป็นการ อัปมงคล (169)	ใหญ่นี้ ไปพร้อมกับวานรแสนรู้ และเมื่อครบเจ็ดวันก็เป็นดังคำ ทำนาย ฝนฟ้าพายุกระหน่ำเมือง เรือของพระราชธิดาจึงหลุดลอย ออกไป จนไปเกยฝั่งเมืองภูดาลัย นครของพญาปีศาจกลับประลัย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนต้นเรื่อง และเป็นจุดกำเนิดของเรื่องปีศาจ ปรกรณ์
	ทำวัตรวิชัยหลังพระ มเหสีจนถูกปลง พระชนม	กาลก่อนยังมี พระมหากษัตริย์พระองค์ หนึ่ง ทรงพระนามทำว วิชัยมหาราช ได้เสวยราช สมบัติในเมื่อพิชิตนคร ท่านนั้นรู้โหราศาสตร์ทุก ประการ อยู่มากาลวัน หนึ่ง ท่านนั้นดูฤกษ์ใน	เมื่อทำวัตรกลับประลัยลงไปยังเรือ ขนานแล้วจึงขอกุญแจเพื่อจะไข ห้องนางประภาพาลเพื่อรับไป อภิเษกด้วย วานรแสนรู้จึงตัด ทวน ให้พญาปีศาจดูฤกษ์ยามให้ ถูกต้องตามหลักโบราณกาลก่อน ไม่เช่นนั้นจะเป็นเรื่องอัปมงคล
			ทำวัตรวิชัย เป็นกษัตริย์ที่รอบรู้วิชา โหราศาสตร์วันหนึ่งเมื่อพระองค์ ดูฤกษ์ก็ทราบว่าจะมีนกอินทรี คาบนางบินผ่านมา พระองค์จึง ให้ทหารทำให้นกอินทรีตกใจ ปล่อยนางลงมา แล้วนำไปชุบ เลี้ยงเป็นมเหสี ต่อมา

ตารางที่ 90 (ต่อ)

เหตุการณ์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์ กับเรื่อง
		อากาศก็ทราบว่ามัน อินทรีจะคาบนางมา (194)	นางลอบเป็นชู้กับมนตรีผู้ใหญ่ ร่วมกันวางแผนปลงพระชนม์ ทำวิชัย ซึ่งราชสมบัติมาได้ มี ข้อที่น่าสังเกตว่าทำวิชัยมีวิชา สามารถดูฤกษ์ว่าจะมีนกอินทรี คาบนางบินผ่านมาได้ แต่ก็ ไม่สามารถดูผลในอนาคตที่จะเกิด กับพระองค์ได้

ปีศาจปรกรณัมของไทยเป็นเรื่องที่ถูกดัดแปลงโดยโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อที่ยึดถืออยู่ ณ โดยเฉพาอย่างยิ่งการนำเสนอตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ที่มีหลากหลายหลายเผ่าพันธุ์ ดังคำกล่าวของนางประภาพาลเมื่อพบพญาปีศาจกัลปประลัย นางถามว่าพระองค์นี้ชื่อไร เป็นเทพไทฤๅเทวา อมรินทร์ฤๅคนธรรพ์ กุมภัณฑ์อสูรา ฤๅยักษ์วิชาธร อมรฤๅมนุษย์ ปีศาจครุฑเวไนย (ปีศาจปรกรณัม, 2506: 176)

จากคำกล่าวของนางประภาพาลนี้ ปรากฏอมมนุษย์อยู่หลายเผ่าพันธุ์ คือ เทพ พระอินทร์ คนธรรพ์ กุมภัณฑ์ อสูร (ยักษ์) วิชาธร ปีศาจ และครุฑ (เวไนย) ซึ่งตัวละครอมมนุษย์นี้ก็จะแสดงบทบาทในฐานะตัวละครดั่งเช่นมนุษย์ จะมีเทพารักษ์ พระเสื้อเมือง และพระทรงเมืองแห่งเมืองตรีนคร และกองทัพปีศาจของพญาปีศาจกัลปประลัยที่แสดงอิทธิฤทธิ์อำนาจเหนือธรรมชาติในการทำสงครามกัน โดยทำวฤๅษณ์ราชเป็นผู้ดำเนินการบวงสรวงเพื่อ “ซื้อที่” ให้เทวาอารักษ์เหล่านั้นคุ้มครองป้องกันภัย

สำหรับโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อสิ่งเหนือธรรมชาติอื่น ๆ ที่ปรากฏ คือ เรื่องของป่าหิมพานต์ ซึ่งปรากฏหลักฐานที่เก่าที่สุดคือในหนังสือไตรภูมิพระร่วงหรือเตภูมิกถา พระราชนิพนธ์ในพระยาสิทธิ สมัยสุโขทัย ซึ่งพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิกถา (2544: 224) กล่าวถึงป่าหิมพานต์ หรือ หิมวันต์ ว่า “ชื่อป่าหนาวแถบเหนือของชมพูทวีป บริเวณป่านี้มีเขาชื่อ

เดียวกันอยู่ด้วย” นอกจากนี้ในวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องสำคัญในสมัยอยุธยาตอนต้น คือ มหาชาติคำหลวง ยังปรากฏปาหิมพานต์เป็นชื่อภณทัตที่ 2 คือ ภณทัตหิมพานต์ อีกด้วย แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของคนไทยที่มีความเชื่อเรื่องปาหิมพานต์ ตามอิทธิพลของพุทธศาสนา

แต่อย่างไรก็ตามในนิทานซ้อนเรื่องที่ 29 เรื่องท้าวเกโดยราชหลงเชื่อนกแขกเต้า อาจจะมี ความคลาดเคลื่อนด้านเนื้อหา ที่กล่าวถึงต้นกัลปพฤกษ์ ว่าอยู่ในปาหิมพานต์ เพราะต้น กัลปพฤกษ์นั้นอยู่ในอุตรกุรุทวีป ดังความที่ปรากฏในภณทัตที่ 5 ปัญจภณทัต มนุสสภูมิ ตาม พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภิกษา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2544: 82) ว่า “แลในแผ่นดินอุตรกุรุทวีปนั้นมีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง โดยสูงได้ 100 โยชน์ โดยกว้างได้ 100 โยชน์ โดยรอบปริมาตรได้ 300 โยชน์ แลต้นกัลปพฤกษ์นั้นผู้ใดจะปรารถนาหาทุนทรัพย์สรรพเหตุอันใด ๆ ก็ดียอมได้สำเร็จ” ส่วนปาหิมพานต์นั้นอยู่ในชมพูทวีป และไม่ปรากฏว่ามีต้นกัลปพฤกษ์ ดัง ความที่ปรากฏในภณทัตที่ 9 นวมภณทัต อวินิโครูป อนิจจลักษณะ ความว่า “แผ่นดินชมพูทวีปอัน ได้ 10,000 โยชน์แลเป็นที่ของมนุษย์เราอยู่นี้ได้ 3,000 โยชน์แล แต่น้ำท่วมเป็นทะเลเสียนั้นไปได้ 4,000 โยชน์ แต่เป็นที่ป่าเสีย คือป่าพระหิมพานต์ได้ 3,000 โยชน์”

สำหรับโลกทัศน์ด้านการทำนายนและฤกษ์ยาม และด้านเวทมนต์คาถานั้น มีปรากฏให้เห็น ความเชื่ออยู่บ้าง ทั้งเรื่องการทำนายฝัน และการดูฤกษ์ยาม ซึ่งจากปีศาจปรกณ์ก็มี ความแม่นยำ ตรงตามความเชื่อต่อนั้น ส่วนด้านการใช้เวทมนต์คาถานั้นจะปรากฏในเรื่องของเวทมนต์เดินบนน้ำ ได้ และการชุบชีวิตซึ่งเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีมาแต่โบราณกาล นอกจากนี้ยัง ปรากฏโลกทัศน์ด้านความเชื่อเรื่องทรางเสกและเรื่องยันต์ ซึ่งปัจจุบันนี้ความเชื่อดังกล่าวก็ยังคงมี อิทธิพลต่อคนไทยดังปรากฏอยู่ตามสื่อออนไลน์อย่างมากมาย

4.3 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติ

มนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกจากกันได้ เพราะมนุษย์ก็คือธรรมชาติ ในทางปรัชญามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทุกด้าน มีความสัมพันธ์กันตลอด กาลและเทศะ และ ปราศจากธรรมชาติย่อมไม่มีมนุษย์ และไม่มีมนุษย์ธรรมชาติก็ยังคงเป็น ธรรมชาติอยู่ได้ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติจึงย่อมมีอิทธิพลต่อความเป็นมนุษย์และพฤติกรรมของ มนุษย์ ทางกาย วาจา และความรู้สึกนึกคิดจิตใจ

จากการศึกษาปีศาจปกรณัมของไทย ไม่ได้นำเสนอโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อธรรมชาติมากนัก แต่ก็สามารถจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังตารางวิเคราะห์ต่อไปนี้

4.3.1 ภัยธรรมชาติ

ปีศาจปกรณัม ได้นำภัยธรรมชาติมาเป็นเหตุการณ์สำคัญในการเปิดเรื่อง ดังนี้

ตารางที่ 91 โลกทัศน์เกี่ยวกับภัยธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติ	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
อุทกภัย และวาตภัย	นิทานนำเรื่อง	ครั้นถึงสัปดาห์วัน ก็ บันดาลเกิดวาายุพายุ ใหญ่ และพระพิรุณ อุบัติอัศจรรย์บันลือลั่น ลงมาดังท้อธาราก็กว่ม ทั้งประเทศธานี เรือ ขนานพระราชาบุตรที่ จอดทอดไว้ ก็ขาดด้วย กำลังวาายุเวค ก็ลอย ซัดไปประมาณเจ็ดวัน ก็ถึงเมืองอันหนึ่ง ชื่อว่า ภูดาลันนคร (148)	เหตุการณ์อุทกภัย และวาตภัยที่เกิดขึ้น ณ เมืองจักรพรรดินครของท้าวพาลราชเป็นไปตามคำทำนายพระสุบินของโหราจารย์ เรื่องขนานของพระราชธิดาประภาพาลที่จัดไว้ให้หลบภัยนั้นก็ขาดด้วยกำลังลม ลอยไปเกยฝั่งที่เมืองภูดาลันของพญาปีศาจ กัลปประลัย ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้นางประภาพาลได้พบกับท้าวกัลปประลัย

4.3.2 ที่พัก ที่อาศัย

ที่พัก ที่อาศัยอันเป็นธรรมชาติพบในปีศาจปกรณัม โดยนำเสนอเป็นตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 92 โลกทัศน์เกี่ยวกับที่พัก ที่อาศัย

ที่อยู่อาศัย	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ถ้ำ	สุนัข จิ้งจอก ปรีชาทัน จะอาศัย ราชสีห์	ในกาลก่อนยังมีราชสีห์คู่ หนึ่งอยู่รัตนคูหาถ้ำแก้ว แห่งหนึ่ง ราชสีห์ตัวนั้น ย่อมมีกำลังมหึมายิ่งนัก (150)	ข้อความนี้กล่าวถึงถ้ำอันเป็นที่อาศัย ของราชสีห์ ซึ่งสอดคล้องกับไตรภูมิพระ ร่วงที่กล่าวถึงที่อยู่ของไกรสรราชสีห์ว่า “ไกรสรราชสีห์มีถ้ำทองหรือแก้วเป็นที่ อาศัย” (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภิกษา, 2544)
	ท้าววิปัส สนะนรราช หลงลูก สาวโจร	มีเขาอันหนึ่งเขานั้นมีถ้ำ ๆ นั้นมหาโจรอยู่อาศัยเป็น อันมาก พระมหากษัตริย์ ออกไปประพาสไพร ครั้น ถึงถ้ำมหาโจร ๆ นั้น พระมหากษัตริย์เฝ้าซ่อน อยู่ในป่า เหลือแต่ลูกสาว มหาโจรอยู่ในถ้ำ (216)	ท้าววิปัสสนะนรราชเสด็จประพาสป่า พบลูกสาวโจรอยู่ในถ้ำจึงนำไปอภิเษก นางลูกสาวโจรจึงสมคบกับบิดา ลวง ท้าววิปัสสนะนรราชมาปลงพระชนม์แล้ว ชิงราชสมบัติไปได้
ต้นจ้าว	วานรโลก ตกต้นไม้ ตาย	ในกาลก่อน ยังมีต้นจ้าวต้น หนึ่งใหญ่ไพศาล ที่ กิ่งก้านสาขาทั้งแปดทิศ บริบูรณ์ทุดจุมหาจักรอัน รจนาและมีคณาพานรนับ ร้อยอยู่ในพุกษานิคมพลี นั้น ก็ย่อมเลี้ยงตนด้วย ผลาผลพกาฉิมพลีนั้นเป็น ภักษาหารตามฤดูกาลอยู่ เป็นสุขมา (151)	จ้าวจัดเป็นไม้ยืนต้นผลัดใบขึ้นตามป่า เบญจพรรณ ลำต้นสูงประมาณ 25-30 เมตร แตกกิ่งก้านสาขามากในช่วงเรือน ยอด เป็นไม้เนื้ออ่อนมีหนามแหลมอยู่ ตามลำต้น ผลรูปรีปลายแหลมยาว 6-8 นิ้ว เมื่อผลแก่จะเป็นสีน้ำตาลเปลือกผล แข็งจะมีปุยสีขาวปลิวออกมาตามลม จากเรื่อง ผูกวานรอาศัยหากินอยู่บนต้น จ้าวใหญ่ ซึ่งนับ เป็นเรื่องที่ไม่พบบ่อยนัก ในวรรณกรรมที่มีการกล่าวไว้ว่าสัตว์ อาศัยบนต้นจ้าว จะมีเพียงครุฑเท่านั้นที่ อาศัยอยู่ที่วิมานฉิมพลี เริงเขาไกรลาส

ตารางที่ 92 (ต่อ)

ที่อยู่อาศัย	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
ต้นไทร	กาหลอกกินลูกหงส์	ยังมีพระไทรใหญ่ต้นหนึ่ง ประกอบด้วยกิ่งก้านสาขา พิศาล และมีปริมณฑลฉายา เป็นมหานิโครธใหญ่ ครั้นนั้น มีกาตัวหนึ่งเห็นหงส์ทั้งหลาย มาทำรัง อยู่บนต้นไทรนั้น คลอดฟองไว้ในรัง บ้างก็ออก ฟองเป็นหงส์โป๊ก เป็นอัน มาก (155-156)	ไทรเป็นพันธุ์ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ถึงขนาดใหญ่ที่มีกิ่งก้านแผ่สาขา มีใบปกคลุม ให้ความร่มเย็น อีกทั้งผลไทรก็เป็นอาหารแก่บรรดานกและสัตว์ต่าง ๆ ในป่าอีกด้วย จากเรื่องต้นไทรมีขนาดใหญ่มาก เป็น “มหานิโครธ” และเป็นที่อยู่ แก่ฝูงหงส์ ซึ่งทำรังฟักลูก เมื่อ กามาเห็นจึงอยากกินลูกอ่อนของ หงส์
จำปาศักดิ์	ท้าวทศวิชัย	เจ็ดนายคิดอ่านกัน ไปอัญ หงส์มา สอดแนมแรมอรัญ ฆา เล็ดลอดหาพญาหงส์ พบ หงส์ที่ต้นไทร หงส์อาศัยตาม จำนง รวงรังแห่งหมู่หงส์ อยู่ ต้นไทรใหญ่สาขา (164)	ท้าวทศวิชัยต้องการจับหงส์มาให้ พระมเหสีขี่ จึงให้พราวนป่าไปดัก จับมา พราวนป่าจึงพากันไปยัง แถบป่าหิมพานต์จึงพบต้นไทร ใหญ่อันเป็นแหล่งทำรังของฝูง หงส์
ได้นางใน	ท้าวรัตนราช	จึงลาขจร พานางเยาว์ มัลย์ พร้อมทั้งเสนา ไปถึง กลางทาง พบไทรสาขา ต้น หนึ่งอันปราว กวใหญ่สูงศรี มี เทพารักษ์ มีฤทธิสิทธิ์ศักดิ์ ลำนักโสภี สิงสู่อยู่ใน พระไทร เรืองศรี สมเด็จผู้มี เธอพา นางไป (173)	เมื่อท้าวรัตนราชได้นางจากนางข้าง แล้วยกเสด็จกลับเมือง ระหว่างทาง ทรงพักรับพลทหารแล้วประทับที่ได้ ต้นไทรใหญ่สาขา ซึ่งมีพระไทร สถิตอยู่ เมื่อพระไทรเห็นนางจึง เกิดความเสนาหาในตัวนาง จึง ลักพามาสู่วิมานต้นไทรนั่นเอง เมื่อท้าวรัตนราชตื่นมาไม่พบนาง จึงตรอมใจสิ้นพระชนม์ด้วยความ รัก

ตารางที่ 92 (ต่อ)

ที่อยู่อาศัย	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
	ทำวพรหมทัต	พระองค์เสด็จประพาสป่า	ทำวพรหมทัตเสด็จประพาสป่า
	ได้ลูกสาว	ด้วยแสนเสนาน้อยใหญ่ พาน	ทรงหยุดพักผ่อนที่ได้ต้นไทรซึ่ง
	ยักษ์สูตรมิตร	พบประสพต้นพระไทร อันโต	เป็นที่อาศัยของยักษ์สูตรมิตร ๆ
	เป็นมเหสี	ใหญ่ย่าน้อยห้อยลงมา เป็น	โกรธมากจะจับกิน แต่ถ้าทนาย
		ที่อยู่อาศัยอยู่สุรพักตร์ชื่อสูตร	ปัญหาธรรมดุกจะปล่อยตัวไป
		มิตรยักษ์รักษา พระประสงค์	ทำวพรหมทัตทนายถูก ยักษ์สูตร
		จงใจเจตนา ลีลาหยุดพักค่อย	มิตรจึงยกลูกสาวให้
		สำราญ (181)	
	ทำว	ณ กาลวันหนึ่ง มีพระยา	จากเรื่อง นางแพศยาหลง ชาติ
	อำมฤช-	อำมฤชณราชเสด็จออกไป	สุท หนีออกมาจากเมืองประทุม
	ณราชสิ้นพระ	ประพาสมฤคยานในป่า ทอด	นคร มาพักอยู่ใต้ต้นไทร ทำว
	ชนมเพราะ	พระเนตรเห็นนางแพศยาไป	อำมฤชณราชเสด็จประพาสป่า
	พระชายา	อยู่ใต้ร่มพระไทรนั้น ท่านจึง	พบนาง จึงรับเข้าไปอภิเษก ทำว
		ใช้ให้อำมาตย์ไปดู (211)	ทุมราชยกทัพตามนางมา จึงเกิด
			การชนช้างกัน ทำวอำมฤชณ
			ราชแพ้จึงสิ้นพระชนม์กลางสนาม
			รบ

4.3.3 สัตว์

ในปีศกปรกณัมนั้น นอกจากจะมีสัตว์ในป่าหิมพานต์ ก็ยังมีสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่นำมาผูกเรื่องปรากฏอยู่ทั้งในนอทานโครงเรื่อง และนิทานชั้นนอก นำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 93 โลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
สุนัขจิ้งจอก (สิงคาล)	สุนัขจิ้งจอก ปรึกษากันจะ อาศัยราชสีห์	ปางนั้นยังมีสิงคาลจิ้งจอก ตัวหนึ่ง ชื่อสังข์ขัณฑ์นั้น เป็นอธิบดีแก่สังคาร บริวารทั้งหลาย (150)	สุนัขจิ้งจอก ที่ปรากฏใน วรรณกรรมมักถูกใช้เป็น สัญลักษณ์ของความเจ้าเล่ห์ ใน ความเชื่อของชาวเอเชีย ตะวันออก จากเรื่องพญา จิ้งจอก นำฝูงไปเป็นบริวารของราชสีห์ ด้วยความเจ้าเล่ห์จึงวางแผนฆ่า ราชสีห์ผิวเมียจนตาย แต่ตนเองก็ ต้องตายด้วยแผนของลูกสาว ราชสีห์เช่นกัน
วานร	นิทานโครง เรื่อง	แล้วให้พระราชบุตรแต่ผู้ เดียวลงในเรือขนานแล้ว ให้ใส่กุญแจบานทวารที่ ห้องหับปิดไว้จึงให้วานร ตัวหนึ่ง ซึ่งพระราชบุตร เลี้ยงไว้นาน รู้เจรจาภาษา มนุษย์ได้นั้น ถือนุญกุญแจ อยู่รักษาพระทวาร (148)	ลิง เป็นสัตว์ที่ทราบกันโดยทั่วไป ว่า เป็นสัตว์ที่ว่องไว มีความ ซุกซน อยู่ไม่นิ่ง เนื่องจากลิงเป็น สัตว์ที่มีความฉลาดและใกล้เคียง กับมนุษย์มากที่สุดในบรรดาสัตว์ ทั้งหมด จึงสามารถฝึกหัดให้ใช้ งานต่าง ๆ ได้ จากเรื่อง ท้าวพาล ราช มีความไว้วางใจวานรแสนรู้ ให้เป็นผู้รักษากุญแจห้องพระธิดา ในเรือขนาน มีพฤติกรรมเช่น มนุษย์ มีความจงรัก รักดีต่อนาง ประภาพาลยิ่ง เป็นตัวละครที่มี บทบาทในเรื่องเช่นกัน

ตารางที่ 93 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
กา	วานรโลก ตกต้นไม้ตาย	ครั้นนานมาพานรตัวหนึ่ง จึงเอาผลฉิมพลีอันมีรสมา กินก็ชอบใจ จึงว่าแต่เรา กินผลฉิมพลีอันนั้นหารส มิได้ ก็มีใจโลภแล้ววิ่งขึ้น ไปเอาผลฉิมพลีที่มีรสอัน สูง พานรนั้นพลัดตกลงมา อกแตกตายในที่นั้น (151)	จากเรื่องเป็นนิทานอุทาหรณ์ที่ มนตรีสุนัขจึงจอกเล่าตัดทาน พญาจึงจอก มิให้นำฝูงไปเป็น บริวารราชสีห์ เพราะเห็นแก่ อาหาร เพราะอาจจะต้องตายดัง วานรโลกอาหารตัวนั้น
	กาหลอกกิน ลูกหงส์	ครั้งนั้นมีกาตัวหนึ่งเห็น หงส์ทั้งหลายมาทำรัง อยู่ บนต้นไทรนั้น คลอดฟอง ไว้ในรัง บ้างก็ออกฟอง เป็นหงส์ไปถูก เป็นอัน มาก กาก็คิดอ่านว่าถ้าเรา ลักลอบกินหงส์ไปถูกบัดนี้ หงส์ทั้งหลายเห็นจะกลุ่ม กันพิฆาตฆ่าให้สิ้นชีวิต อย่าเลยเราจะทำ เพโทบายจะเอาฝูงหงส์ ไปถูกเป็นอาหารจงสิ้น (156)	กา ได้ชื่อว่าเป็นนกที่ฉลาด แต่ เป็นลักษณะฉลาดแกมโกง ดังใน นิทานหลายเรื่อง กามักมีบทบาท เป็นตัวร้ายเสมอ ดังเช่นจากเรื่อง นี้ กาก็มีนิสัยเจ้าเล่ห์ต้องการจะ กินลูกอ่อนของหงส์จึงแสวงหาว่า ถือศีลกินลม แต่เมื่อเหล่าหงส์ ออกหากิน กาก็จับลูกอ่อนของ หงส์กินเป็นจำนวนมาก
นกยูง	ท้าวมาลัยราช กับท้าวม อภิสงคราม รบแย่งนกยูง กัน	กาลก่อนยังมี พระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าท้าวมาลัย ราช เสดวยราชสมบัติใน เมืองมัลลันคร ท่านนั้น	นกยูง ถูกยกให้เป็นนกสวยงาม และสง่างามที่สุดของโลก และ เป็นราชินีของนกทั้งปวง ในอดีต จึงมักมีเรื่องราวของนกยูง ปรากฏ ตามภาพเขียน บทกวี และลัทธิ

ตารางที่ 93 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นกสัตวา	ท้าวโมรินทร หลงเชื่อนก สัตวา	เลี้ยงมยุระปักษีคู่หนึ่งงาม พิจิตรรรจนา ... มยุระปักษี ทั้งคู่นั่นย่อมนไปเที่ยวหากิน ถึงป่าหิมพานต์ แล้วคืนมา จับนอน ที่หน้าสิงหบัญชร ทุกวัน (242)	ความเชื่อของชนหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย จากเรื่อง นกยูงคู่นี้เป็นชนวนให้เกิด สงครามต้องสูญเสียชีวิตไพร่พล ทหารเป็นจำนวนมากเพื่อแย่งชิง นกยูง
		ยังมีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามโมรินทรราช เสวยราชสมบัติในเมืองโม รินทรนคร ท่านนั้นเลี้ยง นกสัตวาตัวหนึ่ง ประกอบด้วยความรู้เจรจา ภาษามนุษย์ (243)	นกสัตวา เป็นนกแก้วที่สวยงาม มากชนิดหนึ่ง ตัวค่อนข้างใหญ่ ตัวผู้จะมีสีเขียวสดแต่ขนขอบปีก ปลายปีกและหางสีแดง ส่วนตัว เมียสีแดงแต่ขนขอบปีกปลายปีก สีน้ำเงิน (http://www.thaigoodview.com /node/47054) คนไทยรู้จักนกสัตวามานานดัง ปรากฏในกาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้า ธรรมาธิเบศร ความว่า “สัตวาน่า เอ็นดู คอยหาคู่อยู่เฝ้า เหมือนพี่ ที่จากมา ครวญหาเจ้าเศร้า เสียใจ” จากเรื่องท้าวโมรินทรเชื่อ นกสัตวา แต่งสำเนาจำนวนมาก จะไปรบเอาเมืองประจันต ประเทศ สำเนาทั้งปวงก็โดนพายุ อัปปางตายสิ้น

ตารางที่ 93 (ต่อ)

สัตว์	เรื่อง	ข้อความ (หน้า)	ความสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่อง
นกแขกเต้า	ท้าวเกลไลย	ยังมีพระมหากษัตริย์องค์	นกแขกเต้า เป็นหนึ่งในนกแก้วที่พบ
ราชหลงเหลือ	หนึ่ง ชื่อท้าวเกลไลยราช	หนึ่ง ชื่อท้าวเกลไลยราช	ทั้งหมด 7 ชนิด ในประเทศไทย ขนมี
นกแขกเต้า	เสวยราชสมบัติในเมือง	เสวยราชสมบัติในเมือง	สีสันสดใสตัวผู้ลำตัวด้านบนสีเขียว
	จารุณราชธานี ทานเลี้ยง	จารุณราชธานี ทานเลี้ยง	ลำตัวด้านล่างมีสีเขียวอ่อนอมฟ้า
	นกแขกเต้าตัวหนึ่ง ฉลาด	นกแขกเต้าตัวหนึ่ง ฉลาด	บริเวณอกสีชมพูแก้มส้ม หัวสีม่วงแกม
	รู้เจราภาษามนุษย์ทุก	รู้เจราภาษามนุษย์ทุก	เทาหน้าผากมีแถบสีดำคาดไปจรดตา
	ประการ (244)	ประการ (244)	ทั้งสองข้าง และมีแถบสีดำลากจาก
			โคนปากไปถึงแก้ม จะงอยปากบนสี
			แดงสด จะงอยปากล่างสีดำ ส่วนตัว
			เมียต่างจากตัวผู้ตรงที่หัวเป็นสีน้ำเงิน
			แกมเทาจะงอยปากบนสีดำสนิท
			คนไทยรู้จักนกแขกเต้ามานานดัง
			ปรากฏในกาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้าธรร
			มาธิเบศร ในบทชมนกความว่า “แขก
			เต้าเกล้าคู่เคียง เรียงจับไม้ไผ่ปีกหาง
			เรียงคະนึ่งถึงเอบาง เคยแนบข้างร้าง
			แรมนาน” จากเรื่อง นกแขกเต้าบินไป
			หากินถึงป่าหิมพานต์ จึงนำความเรื่อง
			ต้นกล้วยพฤษมาทูลท้าวเกลไลยราช
			ว่าหากผู้ใดสูงอายุไปยืนได้ต้นจะ
			กลับคืนความเป็นหนุ่ม พระองค์จึง
			ต้องการเสด็จไป ระหว่างทางจึงถูก
			เสือโคร่งกัดสิ้นพระชนม์

จากการศึกษาโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติในปีศตวรรษนั้น พบว่ามีการนำเสนอธรรมชาติเกี่ยวกับภัยธรรมชาติคืออุทกภัยและวาตภัย ในนิทานโครงเรื่องอันเป็นเหตุให้นางประภาพาลตัวละครเอกฝ่ายหญิงต้องพลัดบ้านพลัดเมืองจนไปพบพญาปีศาจกัลปประลัย

ด้านต่อมาคือโลกทัศน์ด้านที่พัก ที่อาศัย อันประกอบไปด้วยถ้ำ ซึ่งใช้เป็นที่อยู่ทั้งของสัตว์ เจริญและมนุษย์ นอกจากนั้นก็พบว่ามีความอาศัยอยู่ ณ ต้นจ้าว ซึ่งไม่พบเห็นบ่อยนักในวงวรรณกรรม พบเพียงวิมานฉิมพลีของพญาครุฑที่เขาศระสุเมรุ เท่านั้น

สำหรับต้นไทรนั้น พบว่ามีการใช้เป็นทั้งอาศัย และที่พักในนิทานซ้อนหลาย ๆ เรื่อง เป็นที่อาศัยทั้ง เทวาอารักษ์ ที่เรียกว่า “พระไทร” อสุร และหงส์ด้วย คนไทยโบราณเชื่อว่า บ้านใดปลูก ต้นไทรไว้ประจำบ้านจะทำให้เกิดความร่วมมือเย็น จนมีคำโบราณกล่าวว่า “ร่มโพธิ์ร่มไทร” เพราะช่วยให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขโดยนิยมนปลูกไว้ทางทิศตะวันตก ทั้งนี้อาจมีข้อเท็จจริงแฝงอยู่ก็คือ ต้องการร่วมเงาของต้นไทรช่วยบดบังแสงแดดยามบ่ายนั่นเอง นอกจากนี้ยังเชื่อกันว่าต้นไทรจะช่วยคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายทั้งปวงเพราะเป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีเทพารักษ์อาศัยอยู่คอยคุ้มครองพิทักษ์รักษาให้มีความอยู่เย็นเป็นสุข ในวรรณกรรมไทยจะพบมีการกล่าวถึงต้นไทรและพระไทรในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น เงาะป่า นิราศธารทองแดง นิราศสุพรรณ ขุนช้างขุนแผน นิราศเมืองเพชร พระรถเมรี ไชยเชษฐา นอกจากนั้นยังมีวรรณคดีที่พระไทรเป็นเทพช่วยคุ้มสม คือ อนิรุทธคำฉันท์ ของ ศรีปราชญ์ โดยมีเนื้อความย่อ ๆ ตอนนี่ว่า เทพารักษ์อันสิงสถิต ณ ต้นไทร ได้สดับคำบวงสรวงของพระอนิรุทธก็เกิดความเมตตา จึงได้อุ้มพระอนิรุทธซึ่งมาบรรทมหลับอยู่ใต้ต้นไทรไปสมสู่กับนางอุษา ธิดาท้าวกุญชรแห่งโสณนคร นอกจากนั้นยังปรากฏในวรรณกรรมเพลงอันเป็นที่รู้จักกันดี คือ เพลงน้ำตالاไทร ขับร้องโดย พร ภิรมย์ หรือเพลงสังไทร ขับร้องโดย บุษยา รังสี ซึ่งทั้งสองเพลงน่าจะได้รับอิทธิพลจากอนิรุทธคำฉันท์ นั่นเอง จากตัวอย่างข้างต้นย่อมสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่มีต่อต้นไทรได้เป็นอย่างดี

สำหรับโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับสัตว์นั้น จะพบตัวละครที่เป็นสุนัขจิ้งจอก และกา โดยจะนำเสนออุปนิสัยของสัตว์ทั้งสองว่าเจ้าเล่ห์แสนกล สอดคล้องกับนิทานที่เกี่ยวกับสัตว์ทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ก็มีสัตว์ที่พูดจาภาษามนุษย์ได้ คือ วานรแสนรู้ นกสัตวา และนกแขกเต้า เป็นต้น ซึ่งสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็มีพฤติกรรมสอดคล้องเหมาะสมกับบทบาทในเรื่อง ทำให้เนื้อหาของปicaresque มีความสนุกสนาน เป็นเหตุเป็นผลตามนิทานเรื่อง นั้น ๆ นั่นเอง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

วิทยานิพนธ์เรื่อง “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางตันไตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากตันไตรปาชยานะ : กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์” มีจุดมุ่งหมายคือเพื่อศึกษาสารัตถะในนิทานนางตันไตรยของไทย ที่ได้รับอิทธิพลจากตันไตรปาชยานะ ใน 4 ประเด็น คือ 1. วิเคราะห์กลวิธีการสร้าง 2. วิเคราะห์องค์ประกอบ 3. วิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษา 4. วิเคราะห์โลกทัศน์

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา โดยศึกษานิทานนางตันไตรยที่ได้รับอิทธิพลจากตันไตรปาชยานะ ได้แก่ นนทุกปกรณ์ บัณฑิตปกรณ์ ปีศาจปกรณ์ (เรียงลำดับตามฉบับสันสกฤต ซึ่งแต่เดิมเข้าใจเพียงว่ามีที่มาจากปัญจตันตระ) โดยศึกษาจากหนังสือ “นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์) เล่มที่ 1 และ 2” จัดพิมพ์โดยองค์การการค้าของคุรุสภา เมื่อ พ.ศ.2506 จำนวน 3 ปกรณ์ คือ นนทุกปกรณ์ (53 เรื่อง ซึ่งข้อเท็จจริง มี 52 เรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากนิทานเรื่อง 29-30 เรื่องวิษณุคุปต์ เป็นเรื่องเดียวกัน) บัณฑิตปกรณ์ (24 เรื่อง) และ ปีศาจปกรณ์ (31 เรื่อง) รวมเป็นนิทานที่ใช้ในการศึกษาทั้งสิ้น 108 เรื่อง

ผลการวิจัยที่ปรากฏมีดังนี้

1. กลวิธีการสร้าง

1.1 กลวิธีการสร้างในนนทุกปกรณ์

1.1.1 การนำเรื่อง

นิทานนำเรื่อง นิทานในนนทุกปกรณ์ จำแนกได้เป็น 2 ตอน คือ นิทานนำเรื่องนางตันไตรย และนนทุกปกรณ์

นิทานนำเรื่องนางตันไตรย คือเรื่องราวของนางตันไตรย ซึ่งเป็นผู้เล่านิทานทั้ง 3 ปกรณ์ม โดยผู้เรื่องให้นางตันไตรยได้ใช้สติปัญญาของตนเล่านิทานซ้อนนิทาน พาตนเองและครอบครัวรอดพ้นจากราชภัย จนเป็นที่สรรเสริญยืงทั้งจากเทวดาและมนุษย์ ในที่สุดนางได้รับการอภิเษกขึ้นเป็นเอกอัครมเหสีของพระเจ้าไอสุริยพหุราช

นนทุกปกรณ์ม คือปกรณ์มแรกที่นางตันไตรยเล่าถวายแด่พระเจ้าไอสุริยพหุราช เป็นเรื่องราวของวุ่นวายที่ตนต้องการแยกตัวเองออกมาเป็นอิสระจากกองเกวียนของเศรษฐีจึงปรึกษากับวัวคู่เทียมเกวียนคือสัญชีพซึ่งไม่เห็นด้วยกับความคิดดังกล่าว ทั้งคู่ต่างยกนิทานอุทาหรณ์เรื่องต่าง ๆ มาสนับสนุนความคิดของตนหรือแย้งความคิดเห็นของอีกฝ่าย แต่นนทุกก็แยกตัวออกมาเป็นอิสระในที่สุด

การเปิดเรื่อง นิทานซ้อนเรื่องต่าง ๆ ในนนทุกปกรณ์มเปิดเรื่องด้วยการบรรยายและพรรณนาเป็นหลัก ทั้งการบรรยายถึงตัวละคร บรรยายฉากหรือสถานที่เกิดเหตุ จากนั้นตัวละครจึงแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อดำเนินเรื่องตามโครงเรื่องหรือวัตถุประสงค์ของนิทานในเรื่องนั้น ๆ ไปจนจบเรื่อง

1.1.2 การตั้งชื่อเรื่อง จากการศึกษานนทุกปกรณ์มพบการตั้งชื่อเรื่องที่เป็นเป็นวลี ซึ่งเป็นชื่อของตัวละคร หรือเป็นตัวละคร ส่วนการตั้งชื่อเรื่องเป็นประโยค เป็นการตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง

1.1.3 วิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน นนทุกปกรณ์มเป็นวิวัฒนาการการเล่านิทานขั้นสูง ทั้งนี้เนื่องจากผู้เล่าสามารถเล่านิทานซ้อนนิทานตั้งแต่ชั้นเดียว ไปจนถึงซ้อน 5 ชั้น จากการศึกษาพบว่า

นิทานนำเรื่องนางตันไตรย มีนิทานทั้งหมด 19 เรื่อง นิทานอุทาหรณ์ที่นำมาซ้อนนั้น บางเรื่องมีการซ้อนถึงชั้นที่ 4 ซึ่งเป็นการซ้อนโดยใช้เหตุการณ์ในเรื่องโดยตัวละคร คือนางตันไตรยยกมากล่าวอ้างเพื่อแสดงสติปัญญาของตนเพื่อให้บิดาประจักษ์และนำเข้าถวายตัวแด่พระเจ้าไอสุริยพหุราช จากนั้นนางจึงเล่านิทานคติธรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงภูมิปัญญาของตนจนได้รับการอภิเษกขึ้นเป็นเอกอัครมเหสี ปรากฏชื่อว่า “นางตันไตรยโลกมหาเทวี”

นวนทุกปกรณัม มีนิทานทั้งหมด 34 เรื่อง และนิทานอุทาหรณ์บางเรื่องก็มีนิทานซ้อนถึง 5 ชั้น นับว่ามีการซ้อนนิทานมากที่สุดในทั้ง 3 ปกรณัม โดยนิทานอุทาหรณ์ที่นำมาซ้อนนั้น เป็นวิธีของผู้เล่านิทานที่จะยกมาเป็นเหตุผล และความชอบธรรมเพื่อสนับสนุนความคิดและการกระทำของตน หรืออีกประการหนึ่งเพื่อคัดค้านความคิดและการกระทำของอีกฝ่าย

1.1.4 อนุภาค จากการศึกษานวนทุกปกรณัมพบอนุภาคที่เป็นตัวละคร ทั้งที่เป็นสัตว์ เช่น วานร สุนัขจิ้งจอกพญานาค นกแขกเต้า และเป็นยักษ์ ซึ่งตัวละครต่าง ๆ เหล่านี้มีความเป็นพิเศษ เช่น สัตว์ต่าง ๆ เพราะพูดจาภาษามนุษย์ มีการกระทำ และพฤติกรรมต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์

อนุภาควัตถุสิ่งของ การศึกษาพบสิ่งของวัตถุวิเศษและเวทมนต์ต่าง ๆ คือ สุรามฤตย์ รัตนฉินจินดา มนต์ถอดปราณ เลื่อนจิตออกจากกาย รัตนปัทมราช ทันฑาอาวุธ พรางกาย สุวรรณกุ่มมะ และอินทเทวี เป็นต้น ซึ่งสิ่งของวิเศษต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ตัวละครที่ได้รับมีความเป็นพิเศษขึ้นมากกว่าตัวละครตัวอื่น ๆ

อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรม จากการศึกษาพบเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่ “ไม่ธรรมดา” คือ การหลงใจ การหลงปัญญา การถอดจิตไปสิงอยู่ในสิ่งของหรือสัตว์ การแปลงร่าง หรือเนรมิตตนและสิ่งของ การถือกำเนิดจากเทพหรือมนุษย์ชั้นสูง การชุบชีวิต เป็นต้น ซึ่งใช้เป็นเหตุการณ์ในการดำเนินเรื่องให้น่าติดตาม

1.2 กลวิธีการสร้างในปักษีปกรณัม

1.2.1 การนำเรื่อง

นิทานนำเรื่อง กล่าวถึงการกวนเกษียรสมุทรของเหล่าเทวดาและอสูรที่ประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยการมีผู้นำที่ดี เหล่านกที่ไปชุมนุมดูการกวนเกษียรสมุทรอยู่นั้น จึงต้องการมีผู้นำที่ดีบ้าง เพื่อจะได้ช่วยให้รอดพ้นจากภัยอันตรายและชีวิตมีความสุข โดยเริ่มเลือกอธิบดีแห่งนกอันเป็นที่มาของนิทานอุทาหรณ์ซ้อนเรื่องต่าง ๆ ที่นกเล่าประกอบการเสนอชื่อผู้นำทั้งที่สนับสนุนและคัดค้าน

การเปิดเรื่อง นิทานซ้อนเรื่องต่าง ๆ ปักชีปกรณัมเปิดเรื่องด้วยการบรรยายและพรรณนาเป็นหลัก ทั้งการบรรยายถึงตัวละคร บรรยายฉากหรือสถานที่เกิดเหตุ จากนั้นตัวละครก็แสดงพฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อดำเนินเรื่องตามโครงเรื่องหรือวัตถุประสงค์ของนิทานในเรื่องนั้น ๆ ไปจนจบเรื่อง เป็นที่น่าสังเกตว่า การเริ่มต้นเล่าเรื่องนั้นใช้คำว่า “ณ กาลก่อน” เกือบทุกเรื่อง มีเพียงเรื่องเดียวใช้ว่า “ในกาลก่อน”

1.2.2 การตั้งชื่อเรื่อง จากการศึกษาปักชีปกรณัมพบการตั้งชื่อเรื่องที่เป็นวลี ซึ่งเป็นชื่อของตัวละคร หรือเป็นตัวละคร ส่วนการตั้งชื่อเรื่องที่เป็นประโยค เป็นการตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง นอกจากนั้นยังพบการตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวน ซึ่งเป็นการยกสำนวนนั้นมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง

1.2.3 วิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน จากการศึกษาปักชีปกรณัมพบว่า ไม่มีการเล่านิทานซ้อนนิทานมากนัก คือการซ้อนชั้นเดียว และการซ้อน 2 ชั้น ซึ่งไม่มีความสลับซับซ้อน เพราะยกนิทานอุทาหรณ์มาแล้วเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตน หรือเพื่อแย้งความคิดเห็นของอีกฝ่ายอย่างตรงไปตรงมา จากเหตุการณ์ที่เป็นปมขัดแย้งในเรื่องนั่นเอง

1.2.4 อนุภาค จากการศึกษาปักชีปกรณัมพบอนุภาคที่เป็นตัวละครที่ไม่ธรรมดา คือคนชนิดต่าง ๆ ที่สามารถพูดจาสื่อสารกันได้เช่นเดียวกับมนุษย์ และเทพต่าง ๆ เช่น พระสมุทรวเทวพรหมา/โลกพรหมา สัตว์ในเทพนิยาย เช่น ครุฑ กิณรี กิณนร เป็นต้น

อนุภาควัตถุสิ่งของ ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่มีลักษณะพิเศษหรือแปลกผิดธรรมดา จากการศึกษาปักชีปกรณัมพบ มะม่วงหิมพานต์ (มะม่วงในป่าหิมพานต์) พุทธาโสด และมนต์ปลุกมะม่วงออกผลภายในวันเดียว

อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรม จากการศึกษาปักชีปกรณัมพบเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะพิเศษ คือ การเลือกนาย การลองฤทธิ์ ความอกตัญญู การแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ การพูดจาเยาะเย้ยเสียดสี การแปลงร่าง การผูกเวร การทำคุณเป็นโทษ/การทำชอบเป็นผิด การโปรดสัตว์ได้บาป การทำดีเป็นคุณ และความเชื่อเรื่องสิริ ซึ่งอนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมนั้นมีส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่องให้ชวนติดตาม

1.3 กลวิธีการสร้างในปี่สาขปกรณัม

1.3.1 การนำเรื่อง

นิทานนำเรื่อง ปี่สาขปกรณัมของไทย กล่าวถึงเมื่อคราวน้ำท่วมเมืองจักรพรรดินครท้าวพาลราช จึงให้สร้างเรือขนานขึ้น เพื่อให้พระธิดาประภาพาลซึ่งมีรูปโฉมงดงาม ลงไปอยู่ในเรือนั้น แล้วจึงล่อกกัญแจให้ลิงแสนรู้เป็นผู้เก็บรักษากัญแจไว้ เรือพระธิดาลอยออกไปจนถึงเมืองภูดาลัยนคร อันเป็นเมืองของพระยาปี่สาขชื่อกัลปประลัย เจ้าแห่งปี่สาขต้องการนางประภาพาลมาเป็นมเหสีแต่มนตรีกังสื่อนกล่าวคัดค้าน จึงผลัดกันเล่านิทานเพื่อยกเป็นอุทาหรณ์ประกอบ เป็นเหตุผลในการคัดค้าน พญาปี่สาขไม่ฟังคำค้านนั้น จึงได้นางประภาพาลมาเป็นมเหสี จากนั้นนิทานนำไปสู่แนวคิดที่ว่ามนุษย์ควรเป็นคู่ครองของมนุษย์ โดยมีตัวละครมนุษย์คือท้าวทศนุราช มาพราภานางประภาพาลไป ตัวละครต่างยกนิทานอุทาหรณ์มาแทรก แสดงถึงความไม่เหมาะสมที่ท้าวทศนุราชจะมาแย่งชิงนางไป และในที่สุดนิทานก็นำไปสู่จุดสุดท้ายของเรื่อง โดยพญาปี่สาขต้องพ่ายแพ้แก่นุราชและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ จึงต้องเสียนางประภาพาลให้แก่ท้าวทศนุราช

การเปิดเรื่อง นิทานซ้อนนิทานในปี่สาขปกรณัมเกือบทั้งหมดเปิดเรื่องโดยใช้เทคนิคการบรรยายพรรณนาเปิดตัวละครตลอดจนลักษณะนิสัย บรรยายฉากซึ่งเป็นสถานที่เกิดเหตุ จากนั้นจึงดำเนินเรื่องไปตามโครงเรื่องของเรื่องนั้น ๆ มีเรื่องหนึ่ง คือนิทานเรื่องที่ 6 กาหลอกกินลูกหงส์ ที่เปิดเรื่องด้วยการสนทนา ซึ่งผู้เล่าให้ตัวละครเล่านิทานอุทาหรณ์ให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งฟัง โดยขึ้นต้นข้อความว่า “ข้าแต่ท่านผู้เป็นพญาพาลมฤคราชอันประเสริฐ โดยบูรพาจารย์เจ้ากล่าวว่า...”

1.3.2 การตั้งชื่อเรื่อง จากการศึกษาปี่สาขปกรณัมพบการตั้งชื่อเรื่องที่เป็นประโยคเป็นการตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง และการตั้งชื่อเรื่องเป็นสำนวน ซึ่งเป็นการยกสำนวนนั้นมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง โดยไม่พบการตั้งชื่อที่เป็นวลี

1.3.4 อนุภาค จากการศึกษาปี่สาขปกรณัมพบอนุภาคที่เป็นตัวละครที่ไม่ธรรมดา ดังนี้ วานรแสนรู้ ช้าง สุนัขจิ้งจอกอกกัญแจ (สิงคาล) กา กับหงส์ กิณี นางในนางช้าง พระทองเมือง พระเลื้อเมือง และเทพารักษ์ ซึ่งตัวละครต่าง ๆ เหล่านี้ต่างมีบทบาทในการดำเนินเรื่องทั้งสิ้น

อนุภาควัตถุสิ่งของ ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่มีลักษณะพิเศษหรือแปลกผิดธรรมดา
จากการศึกษาปีศาจปรกรณัมพบเพียง เรือขนาน กับ พระแท่นบันฑุกัมพล

อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรม จากการศึกษาศาปกรณัมพบเหตุการณ์
หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะพิเศษ คือ การเสี่ยงทาย ความฝันและการทำนายฝัน พายุ-น้ำท่วมอย่าง
รุนแรง การสมาคมและการแต่งงานต่างชาติตระกูล-เผ่าพันธุ์ การทำยบรีศนาและการแก้บรีศนา
พระยาครุฑพลัดขนการกลืนอสรพิษเข้าท้อง การใช้เวทมนต์คาถา การชุบชีวิต-การฟื้นชีวิต นกคาบ
มนุษย์ การกราบไหว้วลั บวงสรวงเทพาอารักษ์ พระเลื้อเมือง พระทรงเมือง เพศผู้คุมท้องแทนเพศ
เมีย จะเห็นได้ว่าอนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่ไม่ธรรมดาเหล่านี้ ล้วนทำให้ปีศาจปรกรณัมมี
ความสนุกสนานน่าติดตาม

2. องค์ประกอบ

2.1 องค์ประกอบในนทุกปรกรณัม

2.1.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่องของนทุกปรกรณัม

1) โครงเรื่องและแก่นเรื่องของนิทานนำเรื่องนางตันไตรย

แก่นเรื่อง จากการศึกษานิทานนำเรื่องนางตันไตรย สรุปได้ว่าแก่นเรื่อง
คือ “การใช้ปัญญาพาให้รอดชีวิตและประสบความสำเร็จ”

โครงเรื่อง เป็นเรื่องของนางตันไตรย หญิงเจ้าปัญญา บุตรีวิจิตรวิจารณ์
มหามนตรี ซึ่งมีหน้าที่หานางเบญจกัลยาณีไปถวายพระเจ้าไอสุริยพาทราชคัณละคน จนถึง 159
คน ก็ไม่อาจหาได้อีก นางตันไตรยจึงอาสาไปเข้าเฝ้า ก่อนเข้าเฝ้านางได้เล่านิทานอุทาหรณ์ให้บิดา
เห็นสติปัญญาและความชาญฉลาด เมื่อบิดาประจักษ์แล้วจึงนำนางเข้าเฝ้าถวายตัว นางได้เล่า
นิทานธรรมเนียมโบราณอีกหลายเรื่องเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าไอสุริยพาทราชคัณอย่างยิ่ง จึงละ
เว้นโทษประหารชีวิตให้แก่นางและครอบครัว แล้วยังแต่งตั้งนางให้เป็นเอกอัครมเหสี

2) โครงเรื่องและแก่นเรื่องของนวนิยายทุกประเภท

แก่นเรื่อง จากการศึกษาของนวนิยายทุกประเภทประมวลได้ว่าแก่นเรื่องคือ “การเชื่อคำยุยงโดยไม่พิจารณาไตร่ตรองจะทำให้พบกับวิบัติภัยถึงชีวิตได้”

โครงเรื่อง เป็นเรื่องของวันนทุกคู่เทียมเกี่ยวพันกับวัฏสังขชีพ ต้องการหนีไปเป็นอิสระ จึงปรึกษากับโคสญชีพ ซึ่งต้องการอยู่รับใช้นายต่อไป ทั้งสองจึงยกนิทานมาสนับสนุนความคิดของตน ในที่สุดนทุกก็เป็นอิสระ ได้พบกับจันทสิหราชและได้เป็นมิตรกัน สิ่งคาดฝันทั้งสองพยายามยุยงให้พญาสัตว์ทั้งสองผัดใจกัน จึงไปยุยงจันทสิหราชผู้เป็นนายโดยยกนิทานอุทาหรณ์ต่าง ๆ มากล่าวโต้ตอบกัน เมื่อไม่ได้ผลก็ไปยุยงฝ่ายนทุกราช โดยยกนิทานมาโต้ตอบกัน สุดท้ายพญาสัตว์ทั้งสองก็หัวโน ไม่พิจารณาข้อเท็จจริง จึงสู้รบกันและสิ้นชีวิตทั้งสองตัว

2.1.2 ที่มาของนิทานในนวนิยายทุกประเภท จากการศึกษาเอกสารพบว่านิทานบางเรื่องในนวนิยายทุกประเภทมีเนื้อเรื่องพ้องกับนิทานเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ นิทานเรื่องนางศรีบิดา (1) คล้ายกับนิทานเปอร์เซียเรื่องเด็กชาย 5 ขวบกับกระเป๋าสเงินที่ถูกขโมย จากหนังสือเรื่อง Sinbad Namah ซึ่งน่าจะเข้ามาในไทยพร้อม ๆ กับนิทานสิบสองเหลี่ยม หรือนิทานอิหร่านราชธรรม นิทานเรื่องบุตรขุนเมือง (3) วิปุกฤษณ์พราหมณ์ (4) ตรงกับนิทานธรรมศาสตร์ของลาว เขมร และพม่า นิทานเรื่องโอรสพระเจ้าอุพัทธราชาธิราช (9) ตรงกับ เทลปุตตชาดก ลำดับที่ 96 ในอรรถกถาชาดก นิทานเรื่องโอรสพระเจ้ากรุงมัทราส (11) เศรษฐีบุตร 4 คน (12) 4 มาณพ (13) จตุรพราหมณ์ (14) จตุรนาถ (15) ได้เค้าเรื่องมาจากสรรพสิทธิชาดก เรื่องที่ 40 ในปัญญาสชาดก รวมกับเรื่องสุรภาพชาดก เรื่องที่ 4 ในปัญญาสชาดกภาคผนวก เรื่องพราหมณ์เลือกเมีย (16) คล้ายคลึงกับ อัมมทนต์ชาดก ลำดับที่ 62 ในอรรถกถาชาดก นิทานเรื่องสุบินกุมาร (17) ได้เค้าเรื่องมาจาก สุบินกุมาร ลำดับที่ 7 ในปัจฉิมภาคของปัญญาสชาดก และทิวาหนชาดก ลำดับที่ 186 ในอรรถกถาชาดก นิทานเรื่องพระเจ้าไตรวัต (19) ตรงกับ ขุรูปุตตชาดก ลำดับที่ 386 ในอรรถกถาชาดก นิทานเรื่องเศวตโคธา (34) ตรงกับ โคธชาดก ลำดับที่ 138 ในอรรถกถาชาดก และนิทานเรื่องหงส์หามเต่า (37) ตรงกับ กัจฉปชาดก ลำดับที่ 178 ในอรรถกถาชาดก

2.1.3 ตัวละครในนวนิยายทุกประเภท จากการศึกษาจากนวนิยายทุกประเภทพบว่าตัวละครเป็นแบบตัวละครมิติเดียว คือมีพฤติกรรมด้านเดียว ไม่ซับซ้อน โดยตัวละครหลักมี 3 ตัว คือ นางตันไตรย พระเจ้าโอรุสริยพาราช และ วิจิตรวิจารณ์นามหานตรี ซึ่งมีลักษณะดังนี้

นางตันไทรย จะเป็นผู้ มีสติปัญญา มีความกตัญญู และมีความอ่อนน้อม ถ่อมตน

พระเจ้าไอสุริยพาหาราช ทรงเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ เอาแต่พระทัยตนเอง

วิจิตรวิจารณ์นามหามนตรี เป็นผู้มี ความจงรักภักดี ปฏิบัติหน้าที่อย่าง เคร่งครัด

ส่วนตัวละครในนิทานซ้อนนั้น ทั้งหมดเป็นตัวละครมิติเดียว โดยทำหน้าที่ หรือพฤติกรรมเพียงอย่างใดอย่างใดอย่างหนึ่งในเรื่องเท่านั้น เพื่อให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง

2.2 องค์ประกอบในปักษีปรกณัม

2.2.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่องของปักษีปรกณัม

แก่นเรื่อง จากการศึกษาปักษีปรกณัมสรุปได้ว่าแก่นเรื่องคือ “การเลือกนาย ที่ดีจะนำความผาสุกมาให้

โครงเรื่อง ปักษีปรกณัมเป็นเรื่องของหมูนกได้มาดูการกวนเกษียรสมุทรของ เหล่าเทวดาและอสูรที่ประสบความสำเร็จได้ด้วยการมีผู้นำที่ดี มวลนกทั้งหลายจึงต้องการเลือก ผู้นำที่ดีเพื่อนำพาความผาสุกปลอดภัยมาให้ ดังนั้นนกต่าง ๆ จึงเสนอว่านกใดสมควรเป็นนายโดย มีนิทานอุทาหรณ์แทรกมาเพื่อสนับสนุนและคัดค้าน จนในที่สุดจึงได้พญาครุฑเป็นอธิบดีและนำ ความผาสุกสวัสดิ์มาให้แก่หมูนกทั้งมวล

2.2.2 ที่มาของนิทานในปักษีปรกณัม จากการศึกษาเอกสารพบว่านิทานซ้อนบาง เรื่องในปักษีปรกณัมมีเนื้อเรื่องพ้องกับนิทานเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ นิทานเรื่องกาแต่งงานกับหงส์ (1) คล้ายกับ โมนัจจชาดก อรรถกถาชาดก ลำดับที่ 32 ในตอนที่ว่าด้วยการเลือกคู่ นิทานเรื่องหงส์ หามเต่า (2) คล้ายกับ กัจฉปชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ นิทานเรื่องกาวิดน้ำทะเล (3) คล้ายคลึงกับกากชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 146 นิทานเรื่องปูโรหิตผูกเวรกา (4) คล้ายกับกาก ชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 140 นิทานเรื่องกาขออาศัยนกกระทา (5) คล้ายกับ โกฏิสิมพล

ชาดก ในอรรถกถาชาดกลำดับที่ 412 นิทานเรื่องนกแขกเต้าอาสาไปเอามะม่วงหิมพานต์ (6) คล้ายกับ อัปกันตชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 281 นิทาน เรื่องฤๅษีหุสึลติดใจแก่นกพิราบ (8) คล้ายกับโคธชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 140 เว้นแต่เปลี่ยนจากเหยี่ยวเป็นนกพิราบ นิทานเรื่องนก กระหาเป็นครู (10) คล้ายกับ ติตติรชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 438 นิทานเรื่องแมวจำศีล (13) คล้ายกับ อัคคิกภวาทวชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 128 (แต่จะเป็นสุนัขซึ่งชนถูกไฟไหม้) นิทานเรื่องโปรดสัตว์ได้บาป (16) เป็นนิทานซ้อนในมโหสถชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 546 นิทานเรื่องทำดีเป็นคุณ (17) คล้ายกับ กุรุคชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 206 นิทานเรื่องวิชา เสื่อมเพราะโกหก (18) คล้ายกับ อัมพชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 474 นิทานเรื่องนกไต่กับช้าง (20) คล้ายกับ ลพุกชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 357 นิทานเรื่องเทพพรหมากับโลกพรหมา (22) ตรงกับนิยายรามัญ เรื่องสงคราม และนิทานเรื่องนกมูลไต่กับเหยี่ยว คล้ายกับสกุณคช ีชาดก อรรถกถาชาดกลำดับที่ 168

ปักษีปกรณ์จึงเปรียบเสมือนการรวบรวมและเรียบเรียงเรื่องราวของนกจาก แหล่งอื่น ๆ นำมาร้อยเรียงเข้าด้วยกันภายใต้แก่นเรื่องและโครงเรื่องเดียวกัน

2.2.3 ตัวละครในปักษีปกรณ์ จากการศึกษาปักษีปกรณ์พบว่าตัวละครเป็น แบบตัวละครมิติเดียว คือมีพฤติกรรมด้านเดียว ไม่ซับซ้อน ไม่มีตัวละครหลัก ด้วยปักษีปกรณ์ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับนก จึงมีตัวละครที่เป็นนกต่าง ๆ อยู่จำนวนมาก เช่น หงส์ กา นกกระทา นกพิราบ นกนางเขน นกแขกเต้า นกกระหา แร้ง เหยี่ยว นกกระเรียน และพญาครุฑ เป็นต้น ซึ่งนก เหล่านี้ต่างเจราจาโต้ตอบกันได้และมีพฤติกรรมความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์

2.3 องค์ประกอบในปัสจปกรณ์

2.3.1 โครงเรื่องและแก่นเรื่องของปัสจปกรณ์

จากการศึกษาปัสจปกรณ์ แบ่งสาระเป็น 2 ตอน มีโครงเรื่องและแก่นเรื่อง ดังนี้

แก่นเรื่องปัสจปกรณ์ ตอนที่ 1 คือ “ปัสจแต่งงานกับมนุษย์”

โครงเรื่องปีศาจปรณัม ตอนที่ 1 เป็นเรื่องของพระยาปีศาจกัลปประลัย ต้องการจะได้นางมนุษย์เป็นเมีย มนตรีปีศาจ ทัดทานถึงความไม่เหมาะสมต่าง ๆ ถึงการมีคู่ครองต่างวรรณะ ต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ ในที่สุดทำวักกัลปประลัยก็ได้นางประภาพาลเป็นเมีย

แก่นเรื่องปีศาจปรณัม ตอนที่ 2 คือ “มนุษย์ควรแต่งงานกับมนุษย์”

โครงเรื่องปีศาจปรณัม ตอนที่ 2 คือ ทำวักกษณูราช ลักพานางประภาพาลไปจากทำวักกัลปประลัย พระยาปีศาจจึงยกทัพมาชิงนางคืน ทำวักกษณูราช อัญเชิญพระฤาษีโคดม เทพารักษ์ประจำเมืองมาช่วยรบ เพราะการ “ไหวดี พลีถูก” จึงทำให้ได้รับชัยชนะจากกองทัพของพญาปีศาจ พญาปีศาจจึงขอยอมขึ้นต่อพระเสี้ยวเมืองและยอมมอบโศลกกรรมต่อกันกับทำวักกษณูราช ทำวักกษณูราชพระราชบิดานางประภาพาล จะมาชิงตัวพระราชบุตรคืน เสนาอำมาตย์กล่าวทัดทานแต่ไม่สำเร็จ ยกกองทัพมาล้อมเมือง นางประภาพาลให้วานรแสนรู้ออกมาดูจึงรู้ความจริง จึงรับพระราชบิดาเข้าเมือง จากนั้นพระเสี้ยวเมืองจึงให้จัดพิธีอภิเษกสมรส ระหว่างทำวักกษณูราช กับนางประภาพาล

2.3.2 ที่มาของนิทานในปีศาจปรณัม จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พบว่า ที่มาของปีศาจปรณัมของไทยว่าอาจได้เค้าเรื่องการแต่งงานของปีศาจมาจากข้อความตอนหนึ่งในมณฑกปรณัมฉบับสันสกฤตที่มีการแต่งงานของปีศาจว่า “ได้ยินว่าผู้ลงละเป็นผู้ขับร้องในงานวิวาห์ของเหล่าปีศาจ หลังจากได้ฟังรสของดนตรีเหล่านั้น สุนัขจึงจอกก็เกิดความมหัศจรรย์” ปีศาจปรณัมของไทยมีพัฒนาการปรับเปลี่ยนและปรุงแต่งมากที่สุดในบรรดาปีศาจปรณัมที่ยังพอสมบูรณ์ 3 ฉบับ ฉบับภาษาล้านนา ฉบับภาษาลาว และฉบับภาษาไทย แต่ฉบับของไทยมีเรื่องราวที่ตรงกับฉบับภาษาลาว และล้านนาเพียงเรื่องเดียวคือ นิทานเรื่องที่ 18 เรื่องทำวักกษณูราชเนรเทศ (คือ เรื่องที่เกี่ยวกับพระราชากลืนเข้าไปในอุทร) นอกจากนี้มีนิทานบางเรื่องที่มีลักษณะคล้ายกับนิทานเรื่องอื่น ๆ ด้วย คือนิทานเรื่องที่ 15 เรื่องทำวักกษณูราชได้ลูกสาวยักษ์ชื่อสุตรมิตรเป็นมเหสี เนื้อเรื่องมีการทลายปัญหาปริศนาธรรม ซึ่งคล้ายกับเรื่องโลกนัยชาดก นิทานเรื่องที่ 31 เรื่องบุรุษถือสัตย์ มีเนื้อเรื่องคล้ายกับสุวรรณสามชาดก ซึ่งเป็นอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อนิทานอันมีต้นเค้ามาจากศาสนาพราหมณ์ มีนิทาน 2 เรื่องจากมณฑกปรณัม มาเป็นนิทานซ้อนในปีศาจปรณัมของไทย คือนิทานเรื่องที่ 7 นางกนิริสารอกไขให้ผัว ตรงกับเรื่องที่ 2 เรื่องวิทยาธรทวงกรรม แต่เปลี่ยนตัวละครจากกนิริ กนิร มาเป็นวิทยาธร และนางวิทยาธร เรื่องที่ 30 เรื่อง พรานหาปัญญา มิได้ กับนิทานเรื่องที่ 4 เรื่องหมาจึงจอกโลกมาก ในมณฑกปรณัม นอกจากนี้ยังปรากฏนิทาน

ซ้อนตรงกันใน ปักชีปกรณ์ และปัสจปกรณ์ของไทยอีกด้วย คือนิทานซ้อนเรื่องที่ 21 เรื่องแรง
แต่งงานกับนกได้ในปักชีปกรณ์ และนิทานซ้อนเรื่องที่ 14 เรื่องพระยาปักชีแต่งงานกับนกได้ใน
ปัสจปกรณ์

2.2.3 ตัวละคร จากการศึกษาพบตัวละคร 2 กลุ่ม คือ

ตัวละครจากนิทานนำเรื่อง มีตัวละครสำคัญคือ พญาปัสจกลับประลัย
ท้าวทฤษณราช นางประภาพาล ท้าวพาลราช และวานรแสนรู้ ต่างมีความสำคัญในการดำเนิน
เรื่อง ซึ่งตัวละครทุกตัวเป็นตัวละครมิติเดียว

ตัวละครจากนิทานซ้อน พบตัวละครที่สัมพันธ์กับตัวละครจากนิทานนำเรื่อง
คือตัวละครในนิทานซ้อนอันเนื่องมาจากท้าวทฤษณราช ตัวละครในนิทานซ้อนอันเนื่องมาจาก
ท้าวทฤษณราช และตัวละครในนิทานซ้อนอันเนื่องมาจากท้าวพาลราช ซึ่งตัวละครในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่
จะเป็นอำมาตย์มนตรีของกษัตริย์องค์ต่าง ๆ โดยในแต่ละกลุ่มจะมี 4 คน/ตน เป็นผู้ที่ยกนิทาน
อุทาหรณ์มาคัดค้านการกระทำของผู้เป็นนายของตน

3. ศิลปะการใช้ภาษา

3.1 ศิลปะการใช้ภาษาในนทุกปกรณ์

3.1.1 **การใช้คำพ้องสมัย** จากการศึกษาในนทุกปกรณ์พบคำที่เคยมีใช้ในยุคนั้น
สมัยหนึ่ง แต่ปัจจุบันพบอยู่ในหนังสือเก่า ๆ คำพ้องสมัยที่พบมี 40 คำ คือ ตามพะ ทลิต ประดาษ
กาลกิริยา ทฤษชาติ นิสีทนากการ พนาย น้ำส้มพะอุม พรทระกรรม มหัลลิกา สขา อัฐิณฐะ นาย
แวง พรำกราย อโชภินิ เอฬกะ ตรุณติณนา มหัทธโนโคโดย รัชช อัสสาสะปัสสาสะ สังขลิก กระบาย
ที่ตั้ง นพณิต วิสติ วัมมิก เสวตโคธา อูรชชาติ และเลียม สุวโปดก อธิโลก ตำนีเยร มหาทีปะสรณะ
ฐาน มัคชิกา ครยชิกา ภูมฐัง ตรังค มนิมนา พลาหก และแวงเวือก ซึ่งคำต่าง ๆ เหล่านี้หากไม่ศึกษา
ความหมายก็อาจจะไม่เข้าใจเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องนั้น ๆ ชัดเจนนัก

3.1.2 การใช้สำนวนสุภาษิต พบการใช้สำนวนสุภาษิต 2 สำนวน คือ “ไปดีกว่าอยู่หาบดีกว่านอน นั่งดีกว่านอน ก่อนจะกินให้พิจารณา” ใช้เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง และกะเซอรั่ว ซึ่งเป็นชื่อเรื่องตามลักษณะของตัวละคร

3.1.3 การใช้โวหารให้คติ ลักษณะอย่างหนึ่งของการใช้ภาษาที่มีคุณวิเศษยิ่งในนวนทุกปกรณัม คือการใช้โวหารให้คติ เพราะเป็นการใช้ภาษา โวหารเพื่อโน้มน้าวใจให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามไปในทางที่ดี เป็นการกล่าวในเชิงอบรม แนะนำสั่งสอน เสนอทัศนะ ชี้นำหรือโน้มน้าว ชักจูงใจ โดยยกเหตุผล ตัวอย่าง หลักฐาน ข้อมูล ข้อเท็จจริง สุภาษิต คติธรรมและสัจธรรมต่าง ๆ มาแสดงเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจกระจ่างชัด จนยอมรับเชื่อถือ มีความเห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตาม จากการศึกษา แม้นนวนทุกปกรณัมจะมีต้นเค้าของที่มาจากภาษาสันสกฤต มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ แต่ก็พบโวหารให้คติที่เกี่ยวข้องกับคติในพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องภพชาติ กรรม กิเลส ดังตัวอย่าง “ผู้ใด ๆ ก็ดีและกำหนดยิ่งนักในธรรม 4 ประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รสสัมผัส ผู้นั้นก็ถึงพินาศแน่” (นวนทุกปกรณัม, 2506 : 55) และ “อันเราอุบัติเกิดมาชาตินี้กรรมเราก่อไว้จึงได้มาเป็นดิรัจฉาน แล้วยังจะก่อกรรมทำแท่นทานอีกเล่า ควรเราค่อยครองไปกว่าจะสิ้นบาป กรรมแห่งเรา และเราจะประพฤติมิชอบเล่าก็จะปราศัยได้แต่ความดิฉิน อนึ่งสิ้นชีพไปปรโลกก็จะลำบากเพิ่มเติมตามไป แม้นจะอยู่ในสถานที่ใด ๆ ก็มีบุญและกรรมหากตกแต่งเอง” (นวนทุกปกรณัม, 2506 : 136) เป็นต้น

3.2 ศิลปะการใช้ภาษาในปักษีปกรณัม

3.2.1 การใช้คำพ้องสมัย จากการศึกษาปักษีปกรณัมพบคำที่เคยมีใช้ในยุคนั้นสมัยหนึ่ง แต่ไม่พบใช้บ่อยในปัจจุบัน คำพ้องสมัยที่พบมี 21 คำ คือ ดับอายุ ทฤฆอายุ ถอยอายุ บุติยราช อัปอายุ ทรวงอายุ คงอายุ นกสัมบันทิต สัพพิลาส หึงสา สารุสัปปบุรุษ มังสทูลส วิมลสระ จิตรจุล หินชาติ โภโคยไธสุริยสมบัติ ไม้ทณทะ คิชณสกุณ กเพวราภ ฟอง อณทชะ และมาตุคาม การศึกษาถ้อยคำเหล่านี้ทำให้เข้าใจสาระปักษีปกรณัมกระจ่างขึ้น

3.2.2 การใช้สำนวนสุภาษิต จากการศึกษาปักษีปกรณัมพบสำนวนสุภาษิตแทรกอยู่ในเนื้อหา 1 สำนวน คือ ปลุกเร้าตามใจผู้อยู่ และพบสำนวนเป็นชื่อเรื่องอีก 4 สำนวน คือ ทำชอบเป็นผิด ทำคุณเป็นโทษ โปรดสัตว์ได้บาป และทำดีเป็นคุณ

3.2.3 การใช้โวหารให้คติ จากการศึกษาปักษีปกรณ์พบโวหารให้คติโวหารเพื่อโน้มน้าวใจให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามไปในทางที่ดี การใช้โวหารให้คติในปักษีปกรณ์นั้นมี 3 ลักษณะคือ ใช้เป็นบทนำเข้าสู่นิทาน เหมือนเป็นกรอบความคิด และมีการดำเนินเรื่องตามกรอบความคิดนั้น ใช้เป็นเหตุผลของตัวละครในเรื่อง ว่าเพราะเหตุใดจึงต้องแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ และใช้เป็นบทสรุป เพื่อให้แง่คิด คติเตือนใจแก่ผู้อ่าน หรือผู้ฟังนิทาน ทั้งนี้สอดคล้องสัมพันธ์กับชื่อเรื่อง

3.3 ศิลปะการใช้ภาษาในปี่สาจปกรณ์

3.3.1 การใช้คำพ้องสมัย ศึกษาพบคำพ้องสมัยในปี่สาจปกรณ์ 39 คำ คือ ส่วยสัด พิกัดอากรขนอนน้ำ ละหาร มุสิกการ สุวรรณกังส สัปดวาร วายุเวศ เนตรยุคูล สิงคาล เจ้ากู สิงหนาท มฤคธาข นิโครธ หงส์โปดก อำเภอดัว เนา กรรมชา ปลิโพธ พันปี เนสาท ครีน มัจจา โกญจนาท ฤาสาย สมภาร ขวัญเข้า ชันธสันดาน ร้อยช้าง โนมพวรรณ เซ่นวัค รูป ชีตัน เสียเคราะห์ ชื่อที่ บด นางแพศยาหลวง แม่อยู่หัวเจ้า เอาเพศ นกสัตว์า วิภูสิต คำพ้องสมัยที่ปรากฏนี้เมื่อได้ศึกษาจนเข้าใจความหมายก็จะทำให้เข้าใจสาระจากนิทานได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.3.2 การใช้สำนวนสุภาษิต จากการศึกษาปี่สาจปกรณ์พบการใช้สำนวนสุภาษิตเพียงสำนวนเดียวจากนิทานซ้อนเรื่องที่ 25 เรื่องกระดูกแขวนคอ และใช้เป็นชื่อเรื่องเพื่อเปรียบเทียบการกระทำของตัวละครที่ต้องเบียดเบียนตนเองแต่เปล่าประโยชน์

3.3.3 การใช้โวหารให้คติ จากการศึกษาปี่สาจปกรณ์ ปรากฏโวหารให้คติไม่มากนัก ทั้งนี้จะเป็นเพราะนิทานมุ่งนำเสนอการดำเนินเรื่องและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ต่อเนื่องและนิทานส่วนใหญ่ที่มีขนาดสั้นก็เกินไปได้ แต่อย่างไรก็ตามโวหารให้คติที่ปรากฏนี้ก็มีความงดงามในความหมายที่ให้แง่คิดอันเป็นประโยชน์ยิ่ง ทั้งการแสดงภาพและความรู้สึกได้อย่างชัดเจน เช่น “เกิดมาเป็นรูปเป็นนามนี้ย่อมบุญแต่งบาปแต่ง ถ้าบุญแต่งนั้นก็เปนมงคล ถ้าบาปแต่งก็เป็นอัปมงคล” (ปี่สาจปกรณ์, 2506: 231)

4. โลกทัศน์

4.1 โลกทัศน์ในนทุกปกรณ์

4.1.1 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อมนุษย์ จากการศึกษาในทุกปกรณัมพบโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อมนุษย์ คือ ความเชื่อเรื่องลัทธิเดียวกัน การรักบุตร-ศิษย์ไม่เสมอกันถือว่าเป็นบาป การลงใจชั่วราชบริพาร การดูถูกคนชนชั้นจัตมา ความลุ่มหลงใน รูป เสียง กลิ่น รส ทำให้พินาศ การแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐกิจประจำเมือง และความเชื่อเรื่องการไม่ใช้บุญสมภารเมื่ออยู่ใกล้กันก็จะร้อน ซึ่งผู้เล่านิทานได้แทรกโลกทัศน์ของตนหรือของสังคมในช่วงนั้น ๆ ผ่านมาทางตัวละครนั่นเอง

4.1.2 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จากการศึกษาในทุกปกรณัมพบโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ วิวาทมงคล การเป็นเชื้อสายจากเทพมาจุติ ความเชื่อเรื่องน้ำอมฤต ความเชื่อเรื่องแม่ย่านาง ความเชื่อเรื่องยักษ์-อสูร ความเชื่อเรื่องการถอดปราณเลื่อนจิตออกจากกาย ความเชื่อเรื่องการชุบชีวิต ความเชื่อเรื่องสิริ ธรณีสูบ ซึ่งเป็นโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับความเชื่อของผู้เล่านิทานแทรกผ่านการกระทำ หรือพฤติกรรมของตัวละคร

4.1.3 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อธรรมชาติ จากการศึกษาในทุกปกรณัมพบโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อธรรมชาติด้านเดียว คือ วิถีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำ

4.2 โลกทัศน์ในปักษีปกรณัม

4.2.1 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อมนุษย์ จากการศึกษาปักษีปกรณัมพบโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อมนุษย์ คือ การเลือกนาย ระบบชนชั้นวรรณะ การเชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์ และความกตัญญู ทั้งนี้ก็เป็นไปตามแก่นเรื่องและโครงเรื่อง

4.2.2 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จากการศึกษาปักษีปกรณัมพบโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ เทวดา เช่น สมเด็จจอมรินทราธิราช เทพยดาร์กษา พระสมุทร/พระสมุทร ท้าวเวสสุวรรณ เป็นต้น อมนุษย์ เช่น ครุฑ กิन्नร เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบป่าหิมพานต์ เวทมนต์คาถาความเชื่อเรื่องสิริแปดประการ อีกด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโลกทัศน์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อของศาสนาพราหมณ์

4.2.3 โลกทัศน์ด้านมนุษยต่อธรรมชาติ จากการศึกษาปักษีปกรณัมพบโลกทัศน์ด้านมนุษยต่อธรรมชาติ ด้านสถานที่ คือ ทะเล มหาสมุทร สระน้ำ ดันยาง ดันไทร และถ้ำ ด้านสัตว์

พบนกชนิดต่าง ๆ เช่น กา นกแซกแซว นกไผ่ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีสัตว์อื่น ๆ คือ ภู พังพอน เป็นต้น ซึ่งสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะแสดงธรรมชาติของตนตามเผ่าพันธุ์แล้ว ยังสามารถสื่อสารด้วยภาษามนุษย์ และแสดงความรู้สึกนึกคิดมนุษย์ได้อีกด้วย ซึ่งโลกทัศน์ต่าง ๆ เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่ผู้เล่านิทานแสดงแนวคิดผ่านมาทางธรรมชาติ

4.2 โลกทัศน์ในปี่สาจปรกรณ์

4.2.1 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ จากการศึกษาปี่สาจปรกรณ์พบโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อมนุษย์ คือ ลักษณะที่แสดงสถานะความเป็นพระมหากษัตริย์ ระบบชนชั้นวรรณะ เผ่าพันธุ์ การคบขู้หรือนอกใจ ความลุ่มหลงสตรี และความจงรักภักดี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนาทั้งพราหมณ์และพุทธศาสนา ผสมกลมกลืนกันอย่างแนบเนียน

4.2.2 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จากการศึกษาปี่สาจปรกรณ์พบโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติเกี่ยวกับ อมนุษย์ เช่น ภูตผีปีศาจ ไข่มด หรือยักษ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบ เรื่องการบวงสรวง เวทมนต์คาถา และปาหิมพานต์ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะปี่สาจปรกรณ์เป็นเรื่องของอมนุษย์ ดังนั้นโลกทัศน์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติจึงได้รับการนำเสนอเสมือนเป็นเรื่องปกติ

4.2.3 โลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อสิ่งธรรมชาติ จากการศึกษาปี่สาจปรกรณ์พบโลกทัศน์ด้านมนุษย์ต่อธรรมชาติเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ ที่พุกที่อาศัย เช่น ถ้ำ ต้นจิว ต้นไทร และสัตว์ต่าง ๆ เช่นนกแซกแซว นกยูง สิงคาล (สุนัขจิ้งจอก) และวานร เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวพันกันของมนุษย์กับธรรมชาติรอบ ๆ ตัวที่ผู้เล่าพบเห็น

อภิปรายผล

นิทานนางตันไทรของไทย ที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไตราขยานะ ทั้ง 3 ปกรณ์ คือ นนทุก ปกรณ์ ปักสีปกรณ์ และ ปี่สาจปรกรณ์ เป็นนิทานที่มีพัฒนาการมากกว่านิทานนางตันไทรฉบับอื่น ๆ เช่น ฉบับภาษาลาว ภาษาทมิฬ ภาษาชวา ภาษาล้านนา และต้นสายของนิทาน คือ ฉบับภาษาสันสกฤต ดังนั้นนิทานนางตันไทรของไทย จึงมีความอัตลักษณ์ของตนเองและควรค่าแก่การศึกษาสภาวะต่าง ๆ อย่างยิ่ง

จากการศึกษา “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางตันไตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากตันไตรปาขยานะ : กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์” อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. **ด้านกลวิธีการสร้าง** นิทานนางตันไตรยของไทยทั้ง 3 ปกรณัม มีการเปิดเรื่องเหมือนกัน คือการบรรยายหรือพรรณนาด้วยการกล่าวถึงตัวละครสำคัญ และมีบางเรื่องที่เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงรุ่นพ่อของตัวเอก ตลอดจนมีการบรรยายฉากที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงนำเข้าสู่เรื่องด้วยการกล่าวถึงพฤติกรรมของตัวละคร ที่มีความสัมพันธ์กันทั้งคล้ายตาม และขัดแย้งกันไปจนถึงจุดจบของเรื่อง โดยทั้ง 3 ปกรณัม มีนิทานนำเรื่องที่แตกต่างกันไปตามแก่นเรื่องและเจตนาของผู้เล่านิทาน นนทุกปกรณัมของไทยแตกต่างและไม่พบในฉบับอื่น ๆ เพราะตอนต้นเรื่องมีนิทานเกี่ยวกับนางตันไตรยซ้อนถึง 19 เรื่อง เพื่อแสดงให้เห็นสติปัญญาของนาง ส่วนฉบับอื่น ๆ จะมีนิทานนำเรื่องเข้าสู่ทุกปกรณัมทันที ซึ่งตรงกับนิทานเรื่องที่ 20 เรื่อง พระยารัษฎะเมียบ ในนนทุกปกรณัมของไทย ทั้งนี้สอดคล้องกับ กุสุมา รักษมณี (2547: 87) ที่กล่าวว่า นนทุกปกรณัมของไทยแบ่งได้เป็น 2 ตอน ตอนที่หนึ่ง คือนิทานนำเรื่อง ซึ่งมีเนื้อเรื่องเหมือนฉบับภาษาทมิฬ ขวา และลาว แต่ต่างกันที่มีนิทานซ้อนแทรกอยู่ถึง 19 เรื่อง สำหรับ ปักชีปกรณัมของไทยนั้นมีนิทานนำเรื่องคือการที่ฝูงนกมาดูการกวนเกษียรสมุทรของเหล่าเทวดาและอสูร จนสำเร็จได้ด้วยเหตุของการมีผู้นำที่ดี นกจึงต้องการมีผู้นำที่ดีเพื่อความสุขสวัสดิ์ของหมู่वलนกกบ้าง ซึ่งนิทานนำในปักชีปกรณัมเรื่องการกวนเกษียรสมุทรรู้ก็ตรงกับฉบับอื่น ๆ ดัง สยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 172) กล่าวว่า ปักชีปกรณัมทั้ง 3 ฉบับ (สันสกฤต ล้านนา และไทย) มีนิทานนำเรื่องตรงกันคือ ฝูงนกมาดูการกวนเกษียรสมุทร ส่วนปีศาจปกรณัม มีเหลืออยู่เพียง 3 ฉบับ คือ ภาษาไทย ล้านนา และลาว (ไม่พบต้นฉบับสันสกฤต ขวา และทมิฬ) มีข้อสังเกตว่า ทั้ง 3 ฉบับที่เหลืออยู่นั้น นิทานนำเรื่องของไทยแตกต่างไปจากฉบับอื่น ๆ ดัง สยาม ภัทรานุประวัติ (2546: 48) กล่าวว่า ปีศาจปกรณัมทั้ง 3 ฉบับ มีเอกลักษณ์เฉพาะและเนื้อเรื่องไม่ตรงกันเท่าใดนัก ฉบับล้านนาและลาวมีเนื้อความตอนต้นคล้ายกันคือ เรื่องของฝูงปีศาจมากินซากของอสูรที่ตายในสนามรบ แต่เหล่าปีศาจเกิดขัดแย้งกัน จึงมีผู้เสนอว่า ควรเลือกพญาปีศาจขึ้นเพื่อตัดสินความ ปีศาจแต่ละตนจึงเสนอชื่อปีศาจให้ที่ประชุมพิจารณา ซึ่งก็มีผู้คัดค้านและเล่านิทานประกอบ ส่วนฉบับของไทยนั้นเป็นเรื่องของพญาปีศาจที่ต้องการอภิเษกกับเจ้าหญิงซึ่งเป็นมนุษย์ แต่มนตรปีศาจไม่เห็นด้วยจึงเล่านิทานอุทาหรณ์คัดค้าน ปีศาจปกรณัมของไทยจึงที่มีการแปรเปลี่ยน ปรับปรุง ผสมกลมกลืนกลายเป็นตัวตนของตนเองจนแทบจะจำต้นเค้าที่มาไม่ได้

การตั้งชื่อเรื่อง นิทานนางตนไทรยทั้ง 3 ปกรณ์ม มีการตั้งชื่อที่มีลักษณะคล้ายกัน คือ การตั้งชื่อที่เป็นวลี ซึ่งจะเป็นชื่อของตัวละครเอก หรือเป็นตัวละครในเรื่อง ส่วนการตั้งชื่อที่เป็นประโยคนั้น เป็นการตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง เมื่ออ่านชื่อเรื่องก็พอจะคาดคะเนเนื้อหาของเรื่องได้ สำหรับการตั้งชื่อที่เป็นสำนวนสุภาษิตนั้น พบอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก จะเป็นการนำสำนวนมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง และนอกจากนี้ยังใช้ดำเนินเรื่องอีกด้วย ทั้งนี้ตรงกับการศึกษาของ ชูติมา บุญอยู่ (2549) ซึ่งวิเคราะห์โครงสร้างภาษาและกลวิธีการตั้งชื่อภาพยนตร์ไทยในช่วง 2 ทศวรรษ (พ.ศ.2526 – พ.ศ.2545) ผลจากการวิเคราะห์ปรากฏว่า ชื่อภาพยนตร์ไทยโดยส่วนใหญ่ จะมีโครงสร้างภาษาระดับวลีมากที่สุดรองลงมาคือโครงสร้างระดับประโยค โครงสร้างระดับคำและโครงสร้างระดับพยางค์ประกอบตามลำดับ

กลวิธีการสร้างนิทานซ้อนนิทาน เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง จากการศึกษาปกรณ์มทั้ง 3 ของไทย พบว่ามีการซ้อนนิทานตั้งแต่ 1 ชั้นไปจนถึงซ้อน 5 ชั้น โดยนวนทุกปกรณ์มมีการซ้อนมากที่สุด คือบางตอนของนิทานนำเรื่องมีการเล่านิทานซ้อนถึง 5 ชั้น นับเป็นอัจฉริยลักษณ์ของการผูกเรื่องเล่าประเภทนิทาน ทั้งนี้แตกต่างจากการศึกษาของ สายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 47-49) ซึ่งพบเพียง 4 ชั้น ส่วนปักษีปกรณ์ม มีการซ้อนถึงชั้นที่ 2 โดยมีนิทานซ้อน 24 เรื่อง ทั้งนี้ สยาม ภัทรานุประวัติ (2546) ศึกษาเปรียบเทียบปักษีปกรณ์มฉบับไทยกับฉบับล้านนาและลาว ศึกษาเพียง 18 เรื่อง (เรื่องวิชาเลื่อมเพราะโกหก) ทั้งนี้มีเหตุผลว่า เป็นตอนจบของปักษีปกรณ์ม ที่ได้พญาครุฑเป็นอธิบดีแห่งนกและสอดคล้องกับฉบับอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาปักษีปกรณ์มของไทยพบว่า นิทานเรื่องที่ 19 เรื่องนกนางเขนตกฟองที่หาดทราย นิทานเรื่องที่ 20 เรื่องนกไต่กับช้าง และนิทานเรื่องที่ 21 เรื่องแรงแต่งงานกับนกไต่ เนื้อความยังมีความสอดคล้องต่อเนื่อง คือเป็นผลจากการการมีพญาครุฑเป็นอธิบดีแห่งหมู่กแล้ว และแต่งตั้งราชปักษี ให้มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของมวลนก ซึ่งนิทานเรื่องที่ 19-21 ก็กล่าวถึงการทำหน้าที่ของพญาครุฑ และราชปักษีต่าง ๆ ดังนั้น ปักษีปกรณ์มของไทยจึงควรมีนิทานซ้อนที่สัมพันธ์กัน 21 เรื่อง ส่วนปักษีปกรณ์ม มีนิทานซ้อนถึงชั้นที่ 2 โดยนิทานอุทาหรณ์ที่นำมาซ้อนทั้ง 3 ปกรณ์มนั้น ตัวละครจะยกมากล่าวอ้างเพื่อสนับสนุนหรือขัดแย้ง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปมขัดแย้งในเรื่อง ทั้งนี้สอดคล้องกับ กุสุมา รัชมนิ (2547: 79) ที่ว่า นิทานแต่ละเรื่องมีนิทานหลัก (frame story) ซึ่งมีนิทานซ้อน (emboxed story) อยู่อย่างน้อยหนึ่งเรื่อง นิทานซ้อนเหล่านี้เป็นนิทานอุทาหรณ์ ที่ตัวละครตัวหนึ่งในนิทานหลักเล่าให้ตัวละครอื่นฟังเป็นความเปรียบ เพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตนว่าถูกต้อง หรือคัดค้านความคิดเห็นของผู้อื่น การยกนิทานอุทาหรณ์ที่เป็นนิทานธรรมแฝงคติคำ

สอนซึ่งได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา มาสอนเพื่อแสดงผลและความชอบธรรมของตัวละครนั้น ถือเป็นบทบาทที่สำคัญของนิทานนางตันไตรย เพื่อใช้ในการอบรมระเบียบสังคม และรักษาบรรทัดฐานทางพฤติกรรมแก่กับสังคม ให้เรียนรู้กฎระเบียบของสังคมนั้น ๆ ว่าค่านิยมใดที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งดี หรือทัศนคติ ค่านิยมใดที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งไม่ดี การอบรมสั่งสอนระเบียบสังคมโดยใช้กลไกของการเล่านิทานสอนนิทานโดยยกนิทานชาดกมาเป็นเครื่องมือเพื่ออบรมโลกทัศน์ อุดมการณ์ ปรัชญาในการดำเนินชีวิตในแนวทางของพุทธศาสนานั้น จึงนับเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของนิทานนางตันไตรยของไทย ซึ่งไม่พบในนิทานพื้นบ้านเรื่องอื่น ๆ

อนุภาค จากการศึกษาปกรณัมทั้ง 3 พบอนุภาคที่เป็นตัวละคร ที่เป็นพิเศษ คือตัวละครที่เป็นสัตว์เป็นตัวเอก แต่สมมติว่ามีความคิดและการกระทำต่าง ๆ ตลอดจนพูดจาอย่างมนุษย์ธรรมดา บางเรื่องแสดงความเฉลียวฉลาดหรือความโง่เขลาของสัตว์ จุดเด่นที่น่าสนใจของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้และที่เป็นชนิดมีคติสอนใจสอนความประพฤติก็มีเป็นอันมาก อนุภาคตัวละครที่เป็นสัตว์นี้ อาจเป็นเรื่องของสัตว์ บางเรื่องก็เป็นเรื่องที่มีคนมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย แต่ทั้งคนทั้งสัตว์นั้นจะพูดโต้ตอบกัน และปฏิบัติกันเหมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์เหมือนกัน ส่วนวัตถุสิ่งของ นั้น ก็จะเป็นของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ที่ช่วยทำให้นิทานตื่นเต้น และสนุกสนานมากขึ้น สำหรับอนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่ไม่ใช่เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันนั้น ใช้เป็นเหตุการณ์ในการดำเนินเรื่องให้สนุกสนาน ชวนติดตาม ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของกุลนิจ คณะอักษร (2525) ที่ศึกษาอนุภาคเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ขนบการประพันธ์และทรรศนะเรื่องความคิดสร้างสรรค์ในวรรณคดีสันสกฤต : ศึกษาเปรียบเทียบจากวรรณคดีมหากาพย์กับวรรณคดีกาพย์ โดยผลการศึกษาพบว่ามหากาพย์เป็นเรื่องเล่าขนาดยาว มีองค์ประกอบและโครงสร้างซับซ้อน มีอนุภาคต่าง ๆ ที่ทำให้อ่านเรื่องสนุกและมีกลวิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจ จึงเป็นเสมือนอุมรพหุทางวรรณคดีของชาวอินเดียและเป็นแรงบันดาลใจให้กวีรุ่นหลังนำเนื้อหาและแนวคิดไปสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีกาพย์เรื่องใหม่อย่างหลากหลาย และการศึกษาของ เอื้อนทิพย์ พิระเสถียร (2529) ที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสาตก พบพฤติกรรมของตัวละครและเหตุการณ์พิเศษพิสดารต่าง ๆ คือ ในนิทานศาสนาหรือนิทานทางธรรมนั้น ตัวเอกเป็นผู้มีคุณธรรม บำเพ็ญความดีอันยิ่งใหญ่เพื่อศาสนาและบิดามารดา และมักได้รับรางวัลที่ดั่งใจตอบแทน

2. **องค์ประกอบ** จากการศึกษาองค์ประกอบของทั้ง 3 ปกรณัม พบสิ่งที่น่าสนใจคือ แก่นเรื่อง ทั้ง 3 ปกรณัมจะมีแก่นเรื่องที่แตกต่างกันไปตามเจตนารมณ์ ของผู้เล่านิทาน โดยในทุก

ปกรณัมมีเนื้อหา 2 ตอนและมีคนละแก่นเรื่อง คือ ตอนที่ 1 เป็นนิทานนำเรื่องนางตันไทรย แก่นเรื่องคือ “การใช้ปัญญาพาให้รอดชีวิตและประสบความสำเร็จ” ซึ่งไม่พบในนทุกปกรณัมฉบับอื่น ๆ ตอนที่ 2 นนทุกปกรณัม แก่นเรื่องคือ “การเชื่อคำยุ้งโดยไม่พิจารณาไตร่ตรองจะทำให้พบกับวิบัติภัยถึงชีวิตได้” แก่นเรื่องของปักษีปกรณัมคือ “การเลือกนายที่ดีจะนำความผาสุกมาให้” และแก่นเรื่องปี่สาจปกรณัม แบ่งเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 “ปี่สาจแต่งงานกับมนุษย์” ตอนที่ 2 “มนุษย์ควรแต่งงานกับมนุษย์” ซึ่งไม่ตรงกับปี่สาจปกรณัมฉบับอื่น ๆ ดัง กุสุมา รัชสมัย (2547: 85) กล่าวว่าปี่สาจปกรณัมของไทยและลาวต่างเป็นคนละเรื่อง กล่าวคือฉบับลาวเป็นเรื่องปี่สาจเลือกนายทำนองเดียวกับปักษีปกรณัม ส่วนโครงเรื่องของทั้ง 3 ปกรณัมนี้ ก็เป็นไปตามกรอบของแก่นเรื่องตามเจตนารมณ์ของผู้เขียน

ที่มาของนิทาน แม้ว่าทั้ง 3 ปกรณัมต่างก็มีที่มาจากต้นสายเดียวกันคือต้นไตรพาชยานะ ซึ่งเป็นนิทานสันสกฤตในศาสนาพราหมณ์ แต่เมื่อแพร่เข้ามาสู่ราชอาณาจักรไทยที่นับถือพุทธศาสนา จึงทำให้นิทานซ้อนซึ่งยกคติธรรมมาเป็นอุทาหรณ์ในเรื่องนั้น กลับได้รับอิทธิพลจากชาดกเรื่องต่าง ๆ ในพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้สอดคล้องกับพระวินิจฉัยของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (2506: คำอธิบาย) ที่ว่า ผู้เรียบเรียงเห็นประโยชน์ในการสั่งสอนคนโดยวิธีเล่านิทานตามแบบชาดกนั่นเอง และสายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 46) ที่ว่า นิทานซ้อนเหล่านี้ หลายเรื่องมีเนื้อหาคล้ายกับนิทานชาดกทั้งอรรถกถาชาดกและปัญญาสาชดก นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับการศึกษาของ นิยะดา เหล่าสุนทร (2545: 165-172) ที่ศึกษาที่มาของนิทานซ้อนในปักษีปกรณัม จากนิทานซ้อนทั้งหมด 24 เรื่อง พบว่ามีที่มาจากอรรถกถาชาดกถึง 14 เรื่อง และมาจากนิยายรามัญ เรื่องสังกรานต์ อีก 1 เรื่อง

ตัวละคร จากการศึกษาศึกษาปกรณัมทั้ง 3 พบว่า ทั้งตัวละครในนิทานหลักและตัวละครในนิทานซ้อนนั้น เป็นตัวละครแบบมิติเดียว ไม่มีความซับซ้อน ของอารมณ์และความรู้สึก ไม่ว่าจะเป็นดีหรือเลว ตัวละครตัวนั้นก็เป็นอย่างนั้นแต่เพียงด้านเดียว ส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพที่ค่อนข้างตื้นและมีลักษณะนิสัยด้านเดียวตายตัว ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ไม่เกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลง หรือ พัฒนาการด้านลักษณะนิสัย เป็นตัวละครที่ไม่ต้องอาศัยการตีความ เพราะไม่ซับซ้อน คาดคะเนการกระทำได้ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของตัวละครในนิทาน โดยตัวละครในนิทานหลักหรือนิทานนำเรื่องกับตัวละครในนิทานซ้อนจะมีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สยาม ภัทรานุประวัติ (2546) เรื่องปักษีปกรณัม : การศึกษาเปรียบเทียบ ฉบับสันสกฤต ล้านนา ไทย ที่ว่าตัวละครในนิทานหลัก และตัวละครในนิทานซ้อนจะมีความสัมพันธ์กัน และต่างก็มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่อง

โดยตัวละครหลักเป็นผู้ดำเนินเรื่อง ในขณะที่ตัวละครในนิทานซ้อนจะเป็นตัวเปรียบเทียบให้เข้าใจแนวคิดในนิทานหลักได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ศิลปะการใช้ภาษา จากการการศึกษาทั้ง 3 ปกรณัม พบว่า การใช้คำพ้องสมัย ซึ่งพบในเอกสารหรือตำราเก่า ๆ อยู่เป็นอันมาก หากไม่เก็บรวบรวมไว้ หรือไม่มีการศึกษา เมื่อกาลเวลาผ่านไป คำพ้องสมัยเหล่านั้น ก็จะไม่เป็นที่รับรู้กันอีกต่อไป หรือหากไม่มีการศึกษาก็จะทำให้เข้าใจสาระของเรื่องไม่กระจ่างชัดซึ่งส่งผลให้ตีความสาระของเรื่องผิดไปได้ ในการศึกษาวิจัยนิทานนางตันโตรยของไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตันโตรปาชยานะนั้น สันนิษฐานกันว่าน่าจะแต่ง และเป็นที่รับรู้ของคนไทยมาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ปลายสมัยอยุธยาตอนกลาง จึงพบคำพ้องสมัยอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อศึกษาที่มาของศัพท์แล้วพบว่ารากศัพท์มาจากภาษาบาลีสันสกฤต เป็นจำนวนมาก โดยมีภาษาไทย ซึ่งไม่ค่อยปรากฏการใช้แล้ว และภาษาเขมรปนอยู่บ้าง ซึ่งเหตุที่คำต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นคำพ้องสมัย ก็เป็นไปตามที่ เปลื้อง ณ นคร (2540: 52) กล่าวไว้ว่า คำพ้องสมัย เป็นคำที่ใช้กันอยู่สมัยหนึ่ง ต่อมาเลิกใช้โดยมีคำอื่นแทน หรือไม่มีภาวะที่จะต้องใช้คำนั้นอีก

การใช้สำนวนสุภาษิต จากการการศึกษาทั้ง 3 ปกรณัม พบการใช้ไม่มากนัก โดยใช้แทรกในเนื้อหา ให้เป็นชื่อเรื่อง และใช้เป็นโครงของเรื่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นความเปรียบหรืออุปมาอุปไมยที่ทำให้เข้าใจบริบทของการใช้สำนวนสุภาษิตนั้นได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น และยังเป็นคำคมหรือคำกล่าวที่ให้แก่คิดต่าง ๆ อีกด้วย

การใช้โวหารให้คติ จากการการศึกษาทั้ง 3 ปกรณัม พบว่ามีการใช้โวหารให้คติ เพื่อโน้มน้าวใจให้ตัวละครอีกฝ่ายเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปในทางที่ดี เป็นการกล่าวในเชิงอบรม แนะนำสั่งสอน เสนอทัศนะ ชี้แนะ หรือโน้มน้าว ชักจูงใจโดยยกเหตุผล ตัวอย่าง รวมทั้งหลักฐาน ข้อมูลข้อเท็จจริง สุภาษิต คติธรรมและสัจธรรมต่าง ๆ มาแสดงเพื่อให้ตัวละครอีกฝ่ายเกิดความเข้าใจที่กระจ่างชัด จนยอมรับเชื่อถือ มีความเห็น คล้อยตาม และปฏิบัติตาม ซึ่งก็คือลักษณะการเทศนา แม้ว่าปกรณัมทั้ง 3 ของไทยจะมีที่มาจากนิทานสันสกฤต โดยมีคติความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก แต่เมื่อนิทานแพร่เข้ามาสู่สยามซึ่งเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา นิทานซ้อนเรื่องต่าง ๆ จึงได้รับอิทธิพลจากชาดกในพระพุทธศาสนาจนแทบจะไม่เห็นต้นเค้าของความเป็นวรรณคดีสันสกฤต โวหารให้คติต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องจึงเป็นโวหารคติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งนี้สอดคล้องกับสายวรุณ น้อยนิมิตร (2549: 53) จากบทความการศึกษาเรื่อง “นางตันโตร : นัก

เล่านิทานเอก" ที่ว่า การคัดเลือกนิทานเรื่องอื่น ๆ ที่นำมาแทรกไว้จะมีการปรับรายละเอียดและชื่อของตัวละครให้มีลักษณะของนิทานเทศน์มากยิ่งขึ้น นิทานที่มีคำสอนเหล่านี้ถูกถูกจัดกลุ่มไว้ด้วยกันและนำมาเล่าเป็นนิทานซ้อนอยู่ในนิทานเรื่องใหญ่ ซึ่งมีตัวละครหลักเล่าเรื่องเป็นชั้นแรก แล้วซ้อนเรื่องชาดกเป็นชั้นที่สอง ถึงขั้นที่ห้าของเรื่องเล่า เพื่อยกพฤติกรรมของตัวละครในชาดกมาเป็นอุทาหรณ์ นำมาประกอบการสอนเพื่อแสดงแง่คิดและหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

4. โลกทัศน์ คือมุมมองที่ผู้เล่านิทานสะท้อนออกมาผ่านการเล่านิทานนั้น ทั้งโลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์ด้วยกัน มีต่อธรรมชาติ และมีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้ง 3 ประการนี้ สะท้อนโลกทัศน์ของผู้เล่านิทานผ่านมาทางตัวละคร โดยมีลักษณะที่โดดเด่นแตกต่างกัน นวนทุกปรกณัม เป็นนิทานที่สะท้อนให้เห็นหลักธรรมคำสั่งสอน ในพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ต่อมนุษย์ ทั้งที่เป็นความดีและความเลว ทั้งนี้สอดคล้องกับ สิทธิ บุตรอินทร์ (2523) ที่ศึกษาโลกทัศน์โลกทัศน์ชาวไทยล้านนาจากวรรณกรรมล้านนา พบว่าโลกทัศน์ที่เป็นแก่นแท้ที่ชาวล้านนามีอยู่เป็นสารัตถะจริง ๆ นั้นได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้ง เหนียวแน่น และชัดเจน จากพุทธปรัชญาโดยชาวล้านนาได้เลือกสรรและยึดเอาพุทธปรัชญาเป็นแม่พิมพ์ในการหล่อหลอมและสร้างสรรค์โลกทัศน์ของตนขึ้นมา ทั้งนี้แนวคิดและลัทธิเชื่อถืออย่างอื่นเป็นเพียงปัจจัยเสริมเท่านั้น ส่วนโลกทัศน์ที่มนุษย์มีกับสิ่งเหนือธรรมชาติก็ปรากฏมากเช่นกันด้วยผูกพันอยู่กับความเชื่อนั่นเอง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ และ เวทมนตร์คาถา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัย ของ จารุณี กองพลพรม (2522) ศึกษาโลกทัศน์จากวรรณกรรมพื้นบ้านหมู่บ้านขามธาตุ ขอนแก่น พบว่าวรรณกรรมพื้นบ้านได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อในผลแห่งการทำความดี ชาวบ้านมีความศรัทธาในพุทธศาสนา และมีความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเจดีย์พระธาตุขามแก่น ความเชื่อนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาตินั้นค่อนข้างน้อย เพราะธรรมชาติเป็นเพียงแค่ว่ากของเรื่องเท่านั้น ปกษีปรกณัมได้เสนอโลกทัศน์ที่โดดเด่นก็คือเรื่องของทางเลือกนาย ว่านายที่ดีควรมีลักษณะเช่นใด โดยเล่าผ่านนิทานซ้อนเรื่องต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องของชนชั้นวรรณะตามคติของอินเดีย ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการสั่งสอนเรื่องของการเชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์ และความกตัญญูอีกด้วย โลกทัศน์ที่โดดเด่นที่สุดในปัสายปรกณัม คือโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติโดยเริ่มตั้งแต่ตัวละครที่เป็นมนุษย์ เวทมนตร์คาถา การบวงสรวง เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือเรื่องการไหว้ดีพัสถูกแด่เทวาอารักษ์ พระเสื้อเมืองพระทรงเมือง ซึ่งในเรื่องมีปรากฏกายให้เห็นเป็นรูปร่างดังเช่นตัวละครมนุษย์ตัวหนึ่งทีเดียว จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของมนุษย์ที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

แม้ว่านิทานนางตันไตรยของไทย เป็นนิทานที่ได้รับอิทธิพลมาจากต้นไตรปาชยานะ ซึ่งเป็นนิทานปัญจตันตระสายหนึ่งก็ตาม แต่นิทานนางตันไตรยของไทยมีพัฒนาการของตนเองมากกว่านิทานนางตันไตรยฉบับอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักอนิจจังลักษณะ ที่มีการแปรเปลี่ยน ปรับปรุง ผสมกลมกลืน กลายเป็นตัวของตนเองจนแทบจะจำต้นเค้าที่มาไม่ได้

นทุกปกรณัม ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องราวของนางตันไตรยนั้น ไม่พบในนิทานนางตันไตรยฉบับอื่น เป็นส่วนที่ปูพื้นฐานให้รู้จักตัวตนของนางตันไตรย “นักเล่านิทานเอก” ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ว่านางตันไตรยเป็นหญิงผู้เลิศด้วยปัญญาที่สามารถเล่าปกรณัมต่าง ๆ ที่ให้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลิน และประเทืองปัญญาไปในขณะเดียวกัน ส่วนที่เป็นนทุกปกรณัมนั้น ได้นำเสนอแง่มุมของความเป็นเพื่อน และการแตกแยก ด้วยคำอุบาย หลักรักรมต่าง ๆ ที่สอดซ่อนอยู่ในนทุกปกรณัมนั้น มีความประสานกลมกลืนกับเรื่องได้อย่างแนบเนียน จนผู้อ่านมิได้คิดว่าได้รับการสั่งสอนโดยตรง แต่จะซึมซาบเข้ามาสู่จิตใจของตนผ่านมาทางตัวละคร ที่มีทั้งดีทั้งเลว ให้เป็นอุทาหรณ์เพื่อเลือกประพฤติปฏิบัติ

ปักษีปกรณัมนั้น เป็นเรื่องของ “นกเลือนาย” โดยนิทานซ้อนเรื่องต่าง ๆ นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติ หรือพฤติกรรมทั้งดีและไม่ดีของผู้ถูกเสนอให้เป็นนาย และเมื่อนายที่ดีแล้ว ก็เหมือนมีเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย และนำศิริสวัสดิ์มาสู่หมู่คณะได้ด้วย ซึ่งผู้เล่านิทานได้สะท้อนออกมาผ่านตัวละครที่เป็นนก เพื่อให้คนนั้นได้สอนมนุษย์อีกชั้นหนึ่ง

ปีศาจปกรณัม แม้จะเป็นเรื่องคล้ายสูตรสำเร็จของนิทานไทย คือ “เรียนวิชา ฆ่ายักษ์ ลักนาง” แต่ปีศาจปกรณัมก็ให้แง่คิดเรื่อง “การเอาแต่ใจตนจะพาไปสู่ความพินาศ” ดังนิทานอุทาหรณ์เรื่องต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง และความโดดเด่นอีกประการหนึ่งของปีศาจปกรณัมของไทยก็คือ การผูกเรื่องราวขยายต่อออกไปมากกว่าฉบับอื่น ๆ ทำให้เรื่องราวสนุกสนานให้แง่คิดมากยิ่งขึ้น เหมือนผู้เล่านิทานมีคลังนิทานอยู่แล้ว เมื่อสร้างโครงเรื่องขึ้นมา ก็นำนิทานที่มีอยู่สอดซ่อนเข้าไปให้กลมกลืนเหมาะสม เป็นเหตุเป็นผลของเรื่อง จึงนับเป็นอัจฉริยลักษณะของการสร้างนิทานไทย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “นิทานซ้อนนิทาน” ในนิทานนางตันไตรยของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากต้นไตรปาชยานะ :กลวิธีการสร้าง องค์ประกอบ ศิลปะการใช้ภาษา และโลกทัศน์ มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. ควรมีการศึกษานิทานนางตันไตรยเปรียบเทียบกับนิทานที่มีอิทธิพลต่อนิทานนางตันไตรยของไทย เช่น นิทานชาดก ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านที่เป็นนิทาน และด้านที่เป็นแนวคิดในการนำเสนอ
2. ควรมีการจัดพิมพ์นิทานนางตันไตรย ที่ผ่านการปริวรรต ตรวจสอบแล้ว ให้เป็น “นิทานนางตันไตรย” ของไทย โดยไม่ปะปนกับปรกรณ์อื่น ๆ เพื่อให้นิทานนางตันไตรยของไทยได้มีชื่อและฉบับของตนเองอย่างเป็นเอกภาพ

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กมลวรรณ สุ่มเจริญ. 2531. **วิเคราะห์โลกทรรศน์ในวรรณกรรมสำหรับพิธีกรรมของ
ล้านนา จาก เมืองโบราณเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย.**
ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก.
- กระแสร มาลยาภรณ์. 2522. **วรรณคดีวิเคราะห์ : หลักบางประการ.** สงขลา: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- _____. 2530. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- กัณวีร์ สันติกุล. 2542. **อาหารนิทานของเสฐียรโกเศศ : การศึกษาข้ามวัฒนธรรม.**
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา วิญาปกรณ์. มปป. **หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย.** พิษณุโลก :
ภาควิชาภาษาไทยและภาษาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กาญจนาคนพันธ์ (นามแฝง). 2521. **สำนวนไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บำรุงสาส์น.
- กุลนิจ คณะฤกษ์. 2522. **ขนบการประพันธ์และทฤษฎีเรื่องความคิดสร้างสรรค์ใน
วรรณคดีสันสกฤต : ศึกษาเปรียบเทียบจากวรรณคดีมหากาพย์กับวรรณคดี
กาวยะ.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- กุสุมา รัชมณี. 2521-2522. “นิทานปัญจตันตระ” **อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.** 1 (2): 81-94 : 18 มิถุนายน 2521 – พฤษภาคม 2522.
- _____. 2525 . **นิทานอุทาหรณ์ในวรรณคดีสันสกฤต.** กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. 2525-2526. “นิทานอินเดีย : จากปรัชญาสู่อจินตนาการ” ภาษาและหนังสือ.

15(2) : 62-70 : ตุลาคม 2525 – มีนาคม 2526.

_____. 2533. วิจิตรภาษาของนาคะประทีป. ภาษาและหนังสือ. 22(1-2) : 130- 173 :

เมษายน 2532 – มีนาคม 2533.

_____. 2534. การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. 2534. สีสันวรรณคดี. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.

_____. 2536 . “วรรณทรรศเสฐียรโกเศศ” ใน ชุดสีสันวรรณคดี. หน้า 12.

กรุงเทพมหานคร: สายส่งศึกษา.

_____. 2547. ปกรณ์นิทาน. กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง.

กุสุมา รัชมณี และคณะ. 2529. นิทานลาวเรื่องนางตันไต. กรุงเทพมหานคร: สายส่ง
ศึกษา.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2520. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

แก้วตา จันทรานุกรณ์. 2546. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ในกลอนลำเรื่องร่วมสมัย (พ.ศ.

2537-2543). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

จรูญ เพชรมณี. 2523 . วรรณกรรมสำหรับเด็ก. นครศรีธรรมราช: ภาควิชา

บรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

จรรยาวัฒน์ รัตนากร. 2535. **โลกทัศน์ชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน**. ปริญญาานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

จันทร์พร มุลลิสาร. 2546. **โลกทัศน์ที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งหมอลำ จันทรา พูนลาภ**.
รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จำริญ แสงดวงแข. 2523. **โลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก**. สงขลา:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จารุณี กองพลพรม. 2522. **โลกทัศน์ : วรรณกรรมพื้นบ้านหมู่บ้านขามธาตุ ขอนแก่น**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2523. **โลกทัศน์ทางการเมืองจากวรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์.

จินตนา ศิริรักษา และคณะ . 2548. **วิเคราะห์แนวคิดและศิลปะการใช้ภาษาในบทเพลง
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**. การศึกษา
ค้นคว้าด้วยตนเอง การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. 2550. **วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เจือ สตะเวทิน. 2518. **การใช้ภาษาระดับปริญญา ภาษาไทยอุดมศึกษา เล่ม 6**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธิสาร.

ชลธิรา กลัดอยู่ และคณะ. 2517. **การใช้ภาษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.

ชุติมา บุญอยู่. 2549. **วิเคราะห์โครงสร้างภาษาและกลวิธีการตั้งชื่อภาพยนตร์ไทยในช่วง 2 ทศวรรษ (พ.ศ.2526 – พ.ศ.2545).** ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

โชษิตา มณีใส. 2544. **ระเด่นลันไดวรรณกรรมอำพราง.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณกมล ชาวปลายนา. 2545. **ปรัชญาและทักษะการคิด.** กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ฝ่ายเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

เทียมจันทร์ หมั่นสระเกษ. 2542. **การศึกษาโลกทัศน์ในจารึกสุโขทัย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (เน้นวรรณคดี) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธีรวัฒน์ บุญทองแสน. 2543. **การศึกษาการตั้งชื่อภาษาไทยของภาพยนตร์อเมริกัน.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหิดล.

นภาลย์ สุวรรณธาดา. 2518. “สำนวนโวหารในการสื่อสาร.” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาเพื่อการสื่อสาร หน่วยที่ 1-7.** หน้า 299. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

นพวรรณ พันธุ์เมธา. 2554. **ไวยากรณ์ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์) เล่ม 1. 2506. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.

นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์) เล่ม 2. 2506. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.

นิยะดา เหล่าสุนทร. 2545. **พินิจวรรณลักษณะ.** กรุงเทพมหานคร : ลายคำ.

เนตรทราย คงอนุวัฒน์. 2550. **ศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในนวนิยายของวัฒน์ วรรลยางกุล**.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

เบญจมาศ พลอินทร์. 2526. **พื้นฐานวรรณคดีและวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร :
โอเดียนสโตร์.

ปรมาวุฒิชิตโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. 2533. **โคลงต้นปฏิสังขรณ์วัดพระ-
เชตุพน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประมินท์ จารูวร. “องค์ประกอบของนิทานซ้อนนิทานในนิทานเวตาล” ใน **วารสารภาษาและ
วรรณคดีไทย ปีที่ 17 (ธันวาคม 2543): 38-62.**

ประคอง นิมมานเหมินท์. 2551. **นิทานพื้นบ้านศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภาศรี สีหอำไพ. 2531. **การเขียนแบบสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2550. **วัฒนธรรมทางภาษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สักพิมพ์ แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. 2518. **แนวทางศึกษาวรรณคดี : ภาษาการวิ การวิจักษ์และวิจารณ์**.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2523. **ภาษาการวิ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ปราณี พรหมจรรย์. 2531. **วิเคราะห์เรื่องสั้นของ "ร.จันทพิมพะ" ในแง่กลวิธีการแต่งศิลปะ
การใช้ภาษาและแนวคิด**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ปรารภณา บัวเขย. 2537. **วิเคราะห์แนวคิดและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมของ
ประภัสสร เสวิกุล**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ปรีดา นวลประกอบ. 2542. **แก่นเรื่องจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน**. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เปลื้อง ณ นคร. 2514. **วิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์**. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2540. **ภาษาวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.

ปัญญา บริสุทธิ์. 2523. **โลกทัศน์ของคนไทยวิเคราะห์จากวรรณคดีคำสอนสมัยสุโขทัย**.
กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

พระ โชติปัญญาภณกุล. 2554. **โลกทัศน์ของชาวไทยเชื้อสายมอญที่ปรากฏในพิธีกรรม
งานบวช : กรณีศึกษานครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พรกฤษณ์ ช่วงแสงอุทัย. 2526. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนในหิโตปเทศ**. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรพรรณ ธารานุมาศ. 2518. **สำนวนการเขียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์.

พระพรหมคุณาพร (ป.อ. ปยุตโต). 2553 . **พัฒนาสังคมไทยด้วยความรู้เข้าใจ...ไตรภูมิฯ**.
พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์. 2547. **เอกสารคำสอนรายวิชาการอ่าน (208201)**. พิษณุโลก :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พิทยา เจริญสุวรรณ. 2520. **ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์.**

ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ประสานมิตร, 2520.

ภณิดา จิตนุกูล. 2547. **วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและ**

นวนิยายของ ศิลา โคมฉาย. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยทักษิณ.

มัทนา นาคะบุตร. 2523. **ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่ง**

และ กลวิธีเสนอเรื่อง. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

มิ่งฟ้า พึ่งรัตนะมงคล. 2551. **วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง แฮร์รี่ พอตเตอร์ : การวิเคราะห์**

โครงเรื่อง และกลวิธีการนำเสนอโครงเรื่อง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

มุกทิภาญจน์ จิวาลักษณ์. 2547. **ศิลปะการใช้ภาษาในงานสารคดีของศศิวิมล.** วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ยิ่งยง พิลาท. 2544. **โลกทัศน์ของกวีที่ปรากฏในวรรณกรรมนิราศต่างแดนในช่วง พ.ศ.**

2492-2535. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย กลุ่มวรรณคดี
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.**

กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** พิมพ์ครั้งที่ 2

กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ราชบัณฑิตยสถาน . 2544. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภคา.**

กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.

รัชชนก ใจอยู่เย็น. 2547. **การศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับ
ของน.ม.ส. กับฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

รุจพร วิรานันท์. 2530. **โลกทัศน์ของชาวหล่มเก่าจากวรรณกรรมประกอบการละเล่น
ดับเต่า.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

เรื่องปักชีปะกระถางแลนารายณ์สิบปาง. ม.ป.ป. พระนคร : สยามแสงสมบัติกำปนี.

ลัดดา ราตรีพุกษ์. 2541. **วิเคราะห์แนวคิด กลวิธีเสนอแนวคิด และศิลปะการใช้ภาษา
ในวรรณกรรมของ ปิยะพร ศักดิ์เกษม.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ลิขิต, พระมหา คำหงษา. 2545. **ศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องมิลินทปัญหา.**
การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

วทัญญู แสงใจจุฬิ. 2535. **โลกทัศน์ของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักพระศรีอารีย
เมตโย บ้านธาตุ ตำบลธาตุ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย.** วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา เน้นสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

วนิดา บำรุงไทย. 2544. **ศาสตร์และศิลป์แห่งนวนิยาย.** กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

วราภรณ์ ตูนา. 2543. **โลกทัศน์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย**. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา กลุ่มมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

วราภรณ์ บำรุงกุล. มปป.. **ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดี**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิทย์ วิศทเวทย์. 2523. “ปรัชญากับการศึกษา” ใน **ปรัชญาการศึกษาและปรัชญา
การศึกษาของไทย**. หน้า 25. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

วิภา กงกะนันท. 2522. **วรรณคดีศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

วิมล ดำศรี. 2538. **โลกทัศน์ชาวนครศรีธรรมราชจากวรรณกรรมมุขปาฐะ**.
นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

ศักดิ์ วิมลจันทร์. 2544. **ปัจจุตันตระ : ชุตินิทานเอกอมตะของโลก**. กรุงเทพมหานคร:
ไอลีเดียเมกเกอร์.

ศักดิ์ศรี เข้มมนต์ดา. 2550. **เวตาลปัญญาวิสติ : นิทานเวตาลฉบับสมบูรณ์ยี่สิบห้าเรื่อง**.
กรุงเทพมหานคร: แม่คำฝาง.

คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. 2538. **ชื่อบ้านนามเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มติชน.

ศิราพร ณ ถลาง. 2552. **ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทาน
พื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิวกานท์ ปทุมสูติ. 2553. **คู่มือการอ่านคิดวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สายส่งศึกษิต.

สมบัติ จันทรวงศ์. 2537. **โลกทัศน์สุนทรภู่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สยาม ภัทรานุประวัติ. 2546. **ปักชีปกรณัม : การศึกษาเปรียบเทียบฉบับภาษาสันสกฤต
ล้านนา และไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต
มหาวิทยาลัยศิลปากร

_____. 2546. “นิทานปี่สาขปกรณัม : จากเรื่องผีเลือกนายมาเป็นเรื่องปี่สาขแต่งงานกับ
มนุษย์” ใน **ตำรงวิชาการ**. หน้า 46-55. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

สยาม ภัทรานุประวัติ และ กุสุมา รัชสมณี, 2550. “นิทานต้นไทรย” ใน **นามานุกรมวรรณคดี
ไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี**. หน้า 149-152. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสมเด็จพระเทพ-
รัตนราชสุดา.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. 2537. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.

สายวรุณ น้อยนิมิตร. 2549. **นวัตศน์ วรรณคดีศึกษา**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

สายสร้อย สุตหอม. 2530. **นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องเสียดจันทรานเจ้า : การศึกษาใน
ด้านกลวิธีเสนอเรื่องและท่วงทำนองการแต่ง**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

สำรวย บุญรักษา. 2542 . **การศึกษาเปรียบเทียบโศปเทศกับนิทานนางตันได**.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

สิทธิ บุตรจันทร์. 2523. **โลกทัศน์ชาวไทยล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรนราการ
พิมพ์.

สุกัญญา สัจฉายา. 2557. **วรรณคดีนิทานไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา จรจิตร. 2547. **มนุษย์กับวรรณกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2522. **การเขียน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2525. **วรรณคดีวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่น ๆ. 2521. **โลกทัศน์ไทยภาคใต้**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

สุภาพร คงศิริรัตน์. 2553. **การศึกษาพระโลกทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุนน ร่วมสุข. 2532. **การศึกษาวรรณกรรมเรื่องมูลตันไตร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร. 2518. **พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์**.
กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). 1997. **ผีสามเทวดา**. กรุงเทพมหานคร: เอเธนส์บุ๊กส์.

_____. 2515. **การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ รุ่งวัฒนา.

เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป (นามแฝง). 2544. **หิโตปเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
สยาม.

แสงเพชร สุพร. 2533. **โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์โซ่ : กรณีบ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

หนังสือเรื่องปีศาจปะทะกระถาง. 2444. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตร.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2536. **ภาษาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2549. **พินิจไทย : ไตรภาค ปฐมภาค: ภาษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา พงศาพิชญ์. 2541. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อร่ามจิต ชินช่าง. 2531. **กาพย์เซ็งบั้งไฟ : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

อิรวดี ไตลังคะ. 2546. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอื้อนทิพย์ พิระเสถียร. 2529. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Artola G. T., 1957. *Pañcatantra Manuscript from South India*. Madras: The Vasanta Press.

Brown, W.N. 1919. "The Panchatantra in Modern Indian Folklore." *Journal of the American Oriental Society*., XXXIX, 1-54.

Crosby, J. 1990. "Translation of the Book of the Bird." **Journal of the Siam Society**.

VII pt. 2 , 1-90.

Edgerton, F. 1915. "The Hindu Beast Fable in the Light of Recent Studies."

The American Journal of Philology, XXXVI, 44-69.

———. 1967. **The Panchatantra Reconstructed**. 2 Vols. New York : Kroun.

Raksamani, K. 1977. **Nandakaprakarana, Attributed to Vasubhāga : A Comparative**

Study of the Sanskrit, Lao, and Thai Texts. Ph.D. thesis University of Toronto.

Ryder, A.W. 1984. **The Panchatantra**. Chicago : The University of Chicago Press.

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	ประภาษ เพ็งพุ่ม
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 17 มีนาคม 2507
สถานที่เกิด	จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการศึกษา	การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	
ผลงานดีเด่นและรางวัลทางวิชาการ	1. พ.ศ. 2554 ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น จังหวัดพิษณุโลก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม 2. พ.ศ. 2555 นักจัดรายการวิทยุดีเด่น ด้านวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	1. ทุนสนับสนุนการศึกษา ดุสิตบัณฑิต (ภาษาไทย) จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 2. ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ จากมหาวิทยาลัยนเรศวร